

Optimālā vispārējās izglītības iestāžu tīkla modeļa izveide Latvijā

Pasūtītājs: Izglītības un zinātnes ministrija

Reģistrācijas nr. 90000022399

Adrese: Vaļņu iela 2, Rīga, LV-1050

Kontaktpersona: Izglītības departamenta direktore Evija Papule

Tālrunis: 29340097, e-pasts: evija.papule@izm.gov.lv

Izpildītājs: SIA "Karšu izdevniecība Jāņa sēta"

Reģistrācijas nr. 40003426448

Adrese: Krasta iela 105a, Rīga, LV-1019

Kontaktpersona: galvenais redaktors Jānis Turlajs

Tālrunis: 67317535, e-pasts: janis.turlajs@kartes.lv

Mājaslapas: www.kartes.lv, www.balticmaps.eu

Rīga 2017. gada 29. septembris

© "Karšu izdevniecība Jāņa sēta"

Saturs

Ievads	4
Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma	7
Iekļautā informācija	8
Funkcionalitāte un lietotāja rīki	9
Demogrāfiskais konteksts	11
Iedzīvotāju skaita prognozēšanā izmantotā pieeja	11
Pašreizējā situācija	12
Prognozes 2030. gadam	22
Skolas vecuma bērnu skaita prognoze 2020. un 2030. gadam	25
Prognozes pa vecumgrupām testa pašvaldībās	26
Tautsaimniecības konteksts	31
Zemā produktivitāte	31
Kvalificētā darbaspēka augošais deficīts	35
Investīcijas un Rīgas faktors	38
Reģionu attīstības izaicinājumi	48
Izglītības tīkla reformas aplēptais potenciāls – Bauskas novada piemērs	57
Vispārīga informācija par novadu	57
Izglītības tīkla efektivitātes izvērtējums	59
Priekšlikumi vispārīzglītojošo skolu tīkla optimizācijai	61
Sagaidāmais ieguvums no skolu tīkla reformas	62
Galvenie izaicinājumi, realizējot reformas	64
Kas notiks, ja netiks sakārtots skolu tīkls?	65
Kabinetu aprikojuma ietekme uz mācību procesa nodrošināšanas izmaksām atkarībā no skolēnu skaita	66
Vispārējās izglītības kvalitātes indikatori Eiropā un vērtēšanas sistēmas Latvijā	70
Eiropas Komisijas ieteiktie izglītības kvalitātes indikatori	70
OECD PISA novērtējums	71
Skolu akreditācijas indikatori un pašvērtēšana	72
Neatkarīgo fondu skolu reitingi	73
Skolu tīkla analīzē izmantotie indikatori	74
Pedagogu kvalitātes pakāpes un otrgadnieku īpatsvars	74
Skolēnu skaits uz vienu skolotāju	77
Skolotāju vidējā alga	81
Vidusskolas un pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvars	86
Vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu indekss	92
Dabaszinātņu eksāmenu indekss	97
Pamatskolas eksāmenu indekss	101
Vispārīzglītojošo skolu un skolēnu izvietojums – aktuālā situācija	105
Ārvalstu pieredze skolu tīkla veidošanā	116
Latvijas skolu tīkla modeļa izstrādes kritēriji un priekšlikumi izglītības tīkla sakārtošanas kontekstā	120
Komentāri vidusskolu tīkla optimizācijas priekšlikumu aprakstā izmantotajiem datiem un pieejai	126

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Rīgas reģions	128
Rīga	128
Rīgas ietekmes areāls	132
Limbažu ietekmes areāls	134
Siguldas ietekmes areāls	135
Ogres ietekmes areāls	136
Tukuma ietekmes areāls	137
Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Kurzemes reģions	138
Ventspils ietekmes areāls	138
Talsu ietekmes areāls	138
Kuldīgas ietekmes areāls	139
Saldus ietekmes areāls	139
Liepājas ietekmes areāls	139
Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Zemgales reģions	142
Dobeles ietekmes areāls	142
Jelgavas ietekmes areāls	142
Bauskas ietekmes areāls	143
Aizkraukles ietekmes areāls	145
Jēkabpils ietekmes areāls	146
Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Vidzemes reģions	148
Valmieras ietekmes areāls	148
Cēsu ietekmes areāls	148
Smiltenes ietekmes areāls	150
Valkas ietekmes areāls	150
Alūksnes ietekmes areāls	150
Gulbenes ietekmes areāls	151
Madonas ietekmes areāls	151
Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Latgales reģions	152
Balvu ietekmes areāls	152
Ludzas ietekmes areāls	152
Rēzeknes ietekmes areāls	153
Preiļu ietekmes areāls	155
Līvānu ietekmes areāls	156
Daugavpils ietekmes areāls	156
Krāslavas ietekmes areāls	158
Skolēnu mobilitātes problēmu analīze	159
Konteksts	159
Ārvalstu pieredze skolēnu pārvadājumos	165
Realizētas sabiedrisko un skolēnu pārvadājumu sinhronizācijas analīze – Rojas novads	170
Bauskas novada Brunavas un Ceraukstes pagasta skolēnu pārvadājumu integrēšana sabiedriskā transporta pārvadājumos	178
Skolēnu pārvadājumu analīze Pierīgas pašvaldībā – Salaspils piemērs	192
Skolēnu transporta izmaksas no attāla pagasta uz attīstības centru: Vaiņodes–Liepājas piemērs	195
Prioritāri asfaltējamo ceļa posmu izvērtējums	196
Pielikumi	197
Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums	198
Sporta infrastruktūras izvietojuma kartes	210

Ievads

Pētījuma nepieciešamības pamatojums

Kopš 2000. gada skolēnu skaits ir samazinājies gandrīz par 50%, bet izglītības iestāžu tīkla optimizācija atbilstošā apmērā nav veikta. Tas negatīvi ietekmē valsts budžetu un izglītības sistēmas ilgtspēju, jo krītas izglītības kvalitāte, izglītības līmenis izglītības iestādēs laukos atpaliek aptuveni par vienu mācību gadu, tajās nav pietiekamas materiāltehniskās bāzes vai arī tā ir ekonomiski nepamatota. Vidējais skolēnu skaits Latvijā uz vienu pedagogu ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā. Tāpat neproporcionāli liels īpatsvars valsts budžeta līdzekļu tiek atvēlēts izglītībai, galvenokārt nesakārtotā izglītības iestāžu tīkla dēļ.

Pētījums ir nepieciešams, lai izstrādātu priekšnoteikumus kvalitatīvas izglītības iegūšanas iespējām, vienlaikus nodrošinot skolēnu optimālu nokļūšanu potenciālajos izglītības centros, kas:

- neradītu papildu finanšu slogu nodokļu maksātājiem;
- samazinātu izglītības kvalitātes atšķirības vispārējās izglītības iestādēs pilsētās un lauku teritorijās;
- radītu apstākļus finanšu līdzekļu ietaupījumam un iespējām palielināt pedagogu atalgojumu, neradot papildu slogu valsts budžetam.

Pētījuma mērķis

Tā mērķis ir izpētīt aktuālos demogrāfiskos, infrastruktūras nodrošinājuma un iedzīvotāju mobilitātes aspektus un, balstoties uz izpēti un analīzi rezultātā iegūtiem oriģināliem kvantitatīviem un kvalitatīviem datiem un ņemot vērā agrāk veiktu saistītu pētījumu rezultātus, **izveidot vispārējās izglītības iestāžu¹ tīkla ģeotelpiskās plānošanas platformu un izstrādāt optimālo vispārējās vidējās izglītības iestāžu tīkla (turpmāk tekstā skolu tīkla) modeli.**

Pētījuma veikšanā izmantotie avoti

Pētījuma veikšanā pamatā izmantoti tā autoru pēdējo gadu laikā izstrādātie darbi un pētījumi demogrāfijas, teritoriālplānošanas, mobilitātes un izglītības tīkla izvērtējuma jomā (**“Demogrāfisko izmaiņu raksturojums un prognozes”², “Izglītības pakalpojumu teritoriālā izvietojuma analīze atbilstoši apdzīvojumam un priekšlikumi to pieejamības uzlabojumiem”³, “Priekšlikumi un to pamatojums Bauskas novada izglītības iestāžu attīstības un optimizācijas plānam”⁴**), kā arī ar autoru aktīvu līdzdalību izstrādātais Latvijas Republikas Saeimas 2015. gada 17. decembra paziņojums **“Par uzdevumiem, kas veicami, lai nodrošinātu kvalitatīvu vispārējās izglītības iestāžu tīklu un risinātu ar izglītojamo telpisko mobilitāti (izglītības iestādes fizisku pieejamību) saistītās problēmas”** (Latvijas Vēstnesis. Nr. 250 (5568). 22.12.2015.).

Pētījumam nepieciešamā informācija un dati ņemti no “Karšu izdevniecības Jāņa sēta”, Valsts izglītības informācijas sistēmas (VIIS), Valsts pārbaudījumu informācijas sistēmas (VPIS), Centrālās statistikas pārvaldes (CSP), Adrešu reģistra (AR), Autotransporta direkcijas (ATD) u.c. datubāzēm, kā arī no pašvaldībām, Latvijas un ārvalstu izglītības ekspertu intervijām u.c. avotiem.

Datu ģeotelpiskajā analīzē izmantoti ģeogrāfisko informācijas sistēmu programmatiskie risinājumi (adrešu ģeoorientēšanas un maršrutēšanas servisi, Baltic Maps, Mappost), ko izstrādājuši “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” grupas uzņēmumi, programmatiskie risinājumi, ko izstrādājis viens no pasaules vadošajiem ĢIS produktu attīstītājiem – ESRI, kā arī brīvpieejas programmatūra QGIS.

¹ Šeit un turpmāk tekstā – izņemot speciālās izglītības iestādes.

² http://www.varam.gov.lv/files/text/Petijums_1%20starpatskaite.pdf

³ http://www.varam.gov.lv/lat/aktual/preses_relizes/?doc=19982

⁴ http://www.bauska.lv/allfiles/files/SEEDS_IERAKSTI/PK005_Bauska_zi%C5%86ojums_rotets.pdf

Pētījuma veikšanā izmantotās informācijas ieguves un analīzes metodes

Pētījuma veikšanā izmantotas šādas informācijas ieguves un analīzes metodes: sekundāro datu (agrāk veikto pētījumu dati, statistikas datu apkopojumi, dokumenti, institūciju sniegtie dati un novērtējumi par situāciju) analīze; primāro datu ieguve un to analīze, izmantojot gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās datu ieguves metodes; nozares ekspertu un pētījuma rezultātu izmantošanā iesaistīto institūciju pārstāvju diskusijas un padziļinātās vai daļēji strukturētās intervijas; datu ģeotelpiskās analīzes metodes; kartogrāfiskās attēlošanas metodes (kvalitatīvā fona metode, areālu metode, izolīniju metode u.c.).

Rezultāts

Pētījuma rezultāti atspoguļoti divās daļās – pirmajā, ar kartēm bagātīgi ilustrētā aprakstošajā daļā, kas pieejama gan elektroniski, gan drukātā formātā, un otrajā daļā – tiešsaistē pieejamas un vienkārši lietojamas Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platformas formātā.

Aprakstošajā daļā vispirms sniegta vispārīga informācija par autorizētiem lietotājiem (lēmumu pieņēmējiem, nozares vadītājiem un ekspertiem) tiešsaistē pieejamā Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platformā iekļauto informāciju un tās izmantošanas iespējām. **Atbilstoši pētnieku iecerei šai platformai jākalpo ne tikai kā optimālā skolu tīkla modeļa izstrādes rīkam, bet arī kā ikdienā lietojamam instrumentam, lēmumu pieņēmējiem diskutējot par optimālajiem risinājumiem katrā Latvijas pilsētā vai pagastā.**

Tālāk aprakstīti pētnieku secinājumi un prognozes līdz 2030. gadam, veicot pašreizējās demogrāfiskās situācijas analīzi, tai skaitā padziļināts iedzīvotāju vecumstruktūras situācijas izvērtējums trīs demogrāfiskās situācijas ziņā izplatītāko tipu pašvaldību administratīvajās teritorijās: ar augošu iedzīvotāju skaitu – Ikšķiles novads, ar strauju depopulāciju – Dagdas novads un mērenu depopulāciju – Cēsu novads.

Ņemot vērā to, ka līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā Latvija aizvien dziļāk integrējas Eiropas struktūrās un globālajā ekonomikā, arī skolu tīkla reforma nav skatāma atrauti no šiem procesiem. Tekstā akcentēta zemā tautsaimniecības produktivitāte, augošais kvalificētā darbaspēka deficīts un investīciju trūkums, kas pavērsies pret Latvijas valsti darbospējīgo iedzīvotāju emigrācijas formā. Skarot minētos aspektus, pētnieki analizējuši, kāpēc Latvijai tik svarīga ir Rīgas un Pierīgas sadarbība (arī izglītības jomā), kādi ir galvenie reģionu attīstības izaicinājumi, kā Latvijā izpaužas konkurence starp pašvaldībām, to skaitā izglītības jomā, un cik neproduktīva tā dažkārt mēdz būt.

Izmantojot padziļināto izpēti, ko pētījuma autori veikuši Bauskas pašvaldībā, apraksta turpinājumā izklāstīts Izglītības tīkla reformas apslēptais potenciāls konkrētajā novadā, sagaidāmais ieguvums no izglītības tīkla reformas un galvenie izaicinājumi, realizējot to, kā arī meklētas atbildes uz jautājumu, kas notiks, ja netiks sakārtots skolu tīkls?

Pētījuma turpinājumā minēti piemēri skolu audzēkņu skaita ietekmei uz skolu tīkla uzturēšanas izmaksām, analizējot dabaszinātņu kabinetu modernizācijas piemēru.

Atsevišķa pētījuma sadaļa veltīta skolu vērtēšanas sistēmās izmantotajiem indikatoriem. Tiek analizētas Eiropas Savienības rekomendācijas, Izglītības kvalitātes valsts dienesta (IKVD), OECD un neatkarīgo pētnieku pieeja, salīdzinot un vērtējot izglītības iestāžu sniegumu, kam seko pētījuma autoru veiktā IZM rīcībā esošo skolu salīdzināšanai izmantojamo rādītāju analīze (skolēnu sniegums obligātajos eksāmenos, dabaszinātņu eksāmenos, otrgadnieku un eksāmenu kārtotāju īpatsvars, pedagogu atalgojums, slodze un skolēnu skaits uz pedagogu). Veikts šo rādītāju kartējums skolu griezumā un analizētas no tā izrietošās likumsakarības.

Ar kartēm bagātīgi ilustrētā pētījuma sadaļā raksturota aktuālā situācija vispārīglītojošo skolu un skolēnu izvietojumā pa analizējamo skolu tipiem – Valsts ģimnāzijām, vidusskolām, pamatskolām, sākumskolām, vakara maiņu vidusskolām, neklātienē un tālmācības vidusskolām.

Latvijas skolu tīkla modeļa izstrādes kritēriji un priekšlikumi izglītības tīkla sakārtošanas kontekstā ir sniegti pirms galvenās pētījuma daļas, kur reģionu griezumā pa attīstības centru ietekmes areāliem detalizēti aprakstīti vidusskolu tīkla optimizācijas priekšlikumi ar konkrētām rekomendācijām skolu griezumā un ir apskatāmas vidusskolu tīkla modeļa kartes.

Lai sniegtu nelielu ieskatu atšķirīgajā situācijā dažādās pašvaldībās, kā arī piedāvātu risinājumus efektīvākai sabiedrisko un skolēnu pārvadājumu organizācijai, turpmākajās nodaļās analizēta gan ārvalstu pieredze skolēnu pārvadājumos, gan pašmāju Rojas novada pieredze, kas 2016. gadā atteicās no atsevišķiem skolēnu pārvadājumiem. Tāpat analizēta iespēja integrēt skolēnu pārvadājumus sabiedriskajā transportā Bauskas novada Ceraukstes un Brunavas pagastā, vērtēta skolēnu pārvadājumu lietderība Salaspils novadā, kā arī sniegts aprēķins par lielāka skolēnu skaita transportēšanas iespējām stundas brauciena attālumā (Vaiņodes–Liepājas piemērs).

Skolēnu mobilitātes problēmu analīzei veltītās pētījuma sadaļas nobeigumā var iepazīties ar “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” pēc LVC pasūtījuma sagatavoto **testa priekšlikumu prioritāri asfaltējamiem ceļu posmiem**, lielākai daļai no kuriem ir nozīme arī skolu tīkla optimizācijas kontekstā. Ņemot vērā nepietiekamo finansējuma apjomu, kāds valstī pieejams jaunu ceļu posmu asfaltēšanai, priekšlikumā atlasīts tikai 31 ceļa posms pēc principa, lai tas būtu pēc iespējas izdevīgāks lielākam cilvēku skaitam (ieguvums uz katru asfaltējamo ceļa kilometru būtu vismaz 70 iedzīvotājiem).

Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma

20. gadsimtā karte sabiedrībai kalpoja galvenokārt kā navigācijas rīks, bet, attīstoties tehnoloģijām, 21. gadsimtā tā aizvien biežāk tiek izmantota kā resursu ģeotelpiskās pārvaldības rīks. Attīstītajā pasaulē, par kuras pilnvērtīgu locekli kopš iestāšanās OECD⁵ 2016. gada vasarā tiek uzskatīta arī Latvija, bez ģeogrāfisko informācijas sistēmu (ĢIS) un uz to pamata veidotu ģeotelpisko plānošanas platformu izmantošanas nav iedomājama nedz preču vai pasažieru pārvadāšanas, nedz atkritumu apsaimniekošanas vai ceļu uzturēšanas, ne arī daudzu citu jomu uzņēmumu konkurētspējīga darbība. Par ikdienu attīstītajās valstīs, kur efektivitātes kāpināšana tiek uzskatīta par pašsaprotamu valsts konkurētspējas sastāvdaļu, ir kļuvusi šo sistēmu lietošana arī publiskajā sektorā. Lai arī Latvijā e-risinājumi nav nekas jauns, tomēr sabiedrības izpratne par to iespējām, ceļot produktivitāti un konkurētspēju, vēl ļoti atpaliek no Ziemeļvalstu vai Īrijas līmeņa, un tikai retais Latvijā aizdomājas, ka tieši efektivitāte rada apstākļus mūsu aizbraukušajiem tautiešiem šajās valstīs nopelnīt vairāk.

Šis pētījums tiek veikts, izmantojot modernās tehnoloģijas, kas izstrādātas “Karšu izdevniecībā Jāņa sēta”. Šis tehnoloģiju uzņēmums, jau kopš 90. gadiem būdams vadošais karšu izdevējs Baltijas valstīs, izmantojot 20 gadus uzkrāto unikālo ģeotelpisko informāciju, izstrādā saviem klientiem sistēmas, kas ļauj to darbu, kurā resursu ģeotelpiskajai pārvaldībai ir būtiska nozīme, veikt ievērojami efektīvāk. Klientu vidū ir gan privātie uzņēmumi, gan valsts dienesti un pašvaldības. Vislabākie rezultāti tiek sasniegti tad, ja uzņēmuma vai pašvaldības vadība seko, lai darbinieki izmantotu sistēmas sniegtās iespējas. Spilgts piemērs tam ir Smiltenes pašvaldība, kur 2016. gadā ieviestā ģeotelpiskās plānošanas platforma jau kļuvusi par dažādu pašvaldības dienestu ikdienas darbu plānošanas rīku. Tā veiksmīgi tiek izmantota arī skolēnu pārvadājumu plānošanai, un zīmīgi, ka arī skolu tīkla sakārtošanā Smiltenes novads mērķtiecīgi virzās uz priekšu un jau 2016. gadā veiktā trīs pilsētas skolu apvienošana ļāvusi skolotāju algas celt vidēji par 195 EUR.⁶ Arī pētījuma turpinājumā detalizētāk aprakstītais Bauskas novadam izstrādātais skolu tīkla optimizācijas modelis tapis, lielā mērā pateicoties iespējām, ko informācijas analīzē sniedz šim novadam izstrādātā ģeotelpiskās plānošanas platforma.

Ņemot vērā iepriekš gūto pieredzi un pārlicību par plānošanas platformu nozīmi sarežģītu ģeotelpisko modeļu izstrādē un jo īpaši to ieviešanas procesā, ģeotelpiskās plānošanas platformas izstrādes nepieciešamība optimālā skolu tīkla modeļa izveidei Latvijā no pētījuma autoru puses tika uzskatīta par pašsaprotamu un neatņemamu pētījuma sastāvdaļu.

Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma ir mūsdienīgs, tiešsaistē (internetā) pieejams rīks, kas autorizētiem lietotājiem bez īpašām priekšzināšanām datorjomā karšu pārlūka vidē ļauj ērti pārlūkot un analizēt ar skolām un to audzēkņiem saistītu īpaši apstrādātu un atlasītu informāciju gan valsts, gan lokālā jeb apkaimes līmenī.

Mērķauditorija

Skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platformas mērķauditorija ir izglītības jomas speciālisti, pētnieki, plānotāji, kas saistīti ar skolu tīkla optimizāciju. Atbilstoši pētnieku iecerei šai platformai jākalpo gan kā optimālā skolu tīkla modeļa izstrādes rīkam, gan ikdienā lietojamam instrumentam, lēmumu pieņēmējiem diskutējot par optimālajiem risinājumiem katrā Latvijas pilsētā vai pagastā.

⁵ OECD – Ekonomikas sadarbības un attīstības organizācija, ko neformāli dēvē par Pasaules attīstītāko valstu klubu.

⁶ Smiltenes pašvaldības sniegtā informācija.

Iekļautā informācija

Ģeotelpiskās plānošanas platformas tematiskās informācijas attēlošanas pamatā ir izmantots “Jāņa sētas karšu pārļūks”, kurā ietvertajās kartēs pieejama detalizācija līdz adreses līmenim. Karšu saturs tiek atjaunots reizi trijos mēnešos. Karšu uzskatāmības un aktualitātes dēļ “Jāņa sētas” karšu pārļūku iecienījuši ne tikai iedzīvotāji un uzņēmumi, kam svarīga informācijas aktualitāte, bet arī operatīvie dienesti un mediji (to vidū īpaši pieprasīta ir tiešsaistē pieejamā informācija par satiksmes sastrēgumiem Rīgas ielās www.balticmaps.eu).

Tematiskā informācija platformā organizēta piecās sadaļās.

1. Skolas (pašvaldību dibinātās vispārīzglītojošās skolas, izņemot speciālās), kas klasificētas

- pēc **tipa** (Valsts ģimnāzija, vidusskola, vakara maiņu vai neklātienas vidusskola, pamatskola, sākumskola, kā papildslānis – profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle),
- pēc **mācību valodas** (latviešu, divplūsmu – latviešu un krievu, nacionālo minoritāšu),
- pēc **audzēkņu skaita izvēlētajās klašu grupās** (1.–12., 10.–12., 7.–9., 7.–12., 1.–6. vai katra paralēlklāšu grupa atsevišķi),

attēlotas ar attiecīgas krāsas (atbilstoši tipam) apļdiagrammām, kuru laukums proporcionāls skolēnu skaitam (ja attiecīgajā kartes pietuvinājumā diagramma raksturo vienu skolu). Attālinot karti, skolas “pārvēršas” par apļdiagrammām, kas aptver visas apkaimē vai pilsētā esošās skolas. Jaunizveidoto apļdiagrammu sektori saglabā saistību ar konkrēto skolu un proporcionalitāti skolēnu skaitam, vienlaikus nodrošinot skaidru informācijas pārredzamību.

Pēc **kvalitatīvajiem rādītājiem⁷ 2015./16. mācību gadā** (obligāto centralizēto eksāmenu un dabaszinātņu eksāmenu indeksi un eksāmenus nenokārtojušo īpatsvars, pamatskolas eksāmenu indekss un pamatskolas eksāmenus nenokārtojušo īpatsvars, skolotāju vidējais atalgojums, slodze, skolēnu skaits uz skolotāju u.c.) ar apļdiagrammām, kuru lielums proporcionāls vai nu skolēnu skaitam, vai 12. klašu (pamatskolām – 9. klašu) skolēnu skaitam, attēlojot eksāmenu rezultātus.

Pētījuma otrajā posmā atsevišķā slānī paredzēts attēlot **optimālo vidusskolu izvietojuma modeli pēc aprēķinātā skolēnu skaita**.

2. Skolēni pēc dzīvesvietas un apmeklētās izglītības iestādes attēlotas ar apļdiagrammām, kuru laukums proporcionāls attēlotajam skolēnu skaitam. Skolēnu dzīvesvietu izvietojumu pēc interesējošās skolas iespējams pārļūkot gan ar skolu izvēlnes palīdzību (datorpeles klikšķis, uzvirzot cursoru uz interesējošās skolas diagrammas vai tās izvēlēta sektora), gan ar pašvaldību meklētāja palīdzību. Datu ziņā šī ir visapjomīgākā platformas sadaļa, jo pirmo reizi kartē attēlo vairāk nekā 200 000 anonīmu skolēnu deklarēto dzīvesvietu aptuvenu izvietojumu. Platformā neparādīsies to 1600 skolēnu dzīvesvieta, par kurām VIIS sistēmā nav ziņu.

3. Iedzīvotāji. Platformā pieejams to kartējums **pēc skaita** (pilsētās un pagastos pēc CSP datiem) **2016. gadā, iedzīvotāju izvietojuma 2011. gadā** (pēc pēdējās tautskaites), **iedzīvotāju skaita pārmaiņām 2000.–2011. gadā, prognozes 2020. un 2030. gadam un ilgtermiņa migrācijas pašvaldību griezumā**.

4. Infrastruktūra. Pagaidām šajā sadaļā platformā ievietots tikai pēc IZM pasūtījuma izstrādātais **sporta infrastruktūras kartējums** (sporta objektu izvietojums, atsevišķi – galveno sporta objektu, peldbaseinu un vieglatlētikas infrastruktūras izvietojums), taču tas nav šķērslis nākotnē šo sadaļu papildināt ar citiem skolu tīklam būtiskiem infrastruktūras objektiem.

⁷ Sīkāk par kvalitatīvajiem indikatoriem informācija sniegta sadaļā “Skolu tīkla analizē izmantotie indikatori”.

5. Mobilitāte. Šajā sadaļā Autotransporta direkcijas apstiprināto reģionālās nozīmes **sabiedrisko autobusu maršrutu pieturu griezumā** pirmo reizi valsts vēsturē attēlots **sabiedrisko autobusu vidējais satiksmes ātrums, vidējais aizpildījums⁸ un reisu skaits, kā arī 3 km buferjoslas** (teritorija, kas aptver zonu līdz 3 km attālumam no sabiedriskā transporta līnijām); joslas krāsojumam maināma caurspīdīguma pakāpe, bet autobusu reisu skaitu konkrētajā ceļa posmā raksturojošajam līnijas biezumam – tās platuma korektors, kas lietotājam ļauj mainīt līnijas biezumu, saglabājot proporcionalitāti ar tajā iekodēto caurbraucošo autobusu reisu skaitu.

Tāpat sistēmas lietotājam būs pieejamas kartes, kurās attēlota attīstības centru un **perspektīvo vidusskolu sasniedzamība**: laiks (10 minūšu intervālā), kas, braucot ar vieglo automašīnu normālos laika apstākļos, jāpatērē, lai nokļūtu vidusskolā, kas atbilstoši optimālā skolu tīkla modelim uzskatāma par perspektīvu.

Funkcionalitāte un lietotāja rīki

Jebkurai ģeotelpiskās plānošanas platformai ne mazāk būtiska par karšu pārlūku un tematisko informāciju ir funkcionalitāte jeb iespējas, ko lietotāju ērtībai platformas ietvaros ir radījuši analītiķi un programmētāji. Turpinājumā aprakstīsim tikai dažas no būtiskākajām, kas iestrādātas šajā platformā un kas atsevišķos gadījumos ir Latvijā unikālas.

Viedā ģeneralizācija nodrošina uzskatāmu tematiskās informācijas attēlojumu jebkurā kartes pietuvinājumā – gan par valsti kopumā, gan detalizēti par jebkuru teritoriju līdz konkrētas skolas vai tās audzēkņu dzīvesvietas detalizācijai. Apldiagrammas izmērs vienmēr ir proporcionāls attēlojamā rādītāja – skolēnu skaits, skolas ietilpība, iedzīvotāju skaits u.c. – skaitliskajai vērtībai, tādējādi lietotājam sniedzot precīzu vizuālo priekšstatu ne tikai par analizējamo objektu izvietojumu, bet arī par nosacīto “svaru”. Matemātisko diagrammu ģeneralizāciju jeb summēšanu piedāvā tīmeklī atrodamie standarta programmrīki (izmanto *Google* u.c. populāri karšu pārlūki), taču **neviens no tiem Latvijai nepiedāvā ģeogrāfisko ģeneralizāciju, kur objekti summējas ne tikai matemātiski, bet arī ņemot vērā apkaimju, biezi apdzīvoto vietu, pilsētu un to funkcionālo teritoriju⁹ robežas, kas visbiežāk nesakrīt ar administratīvo vai teritoriālo vienību (pagastu/pilsētu) robežām.** Sīkākais teritoriālais dalījums, kādā valsts institūcijas mēdz aprēķināt dažāda veida statistikas informāciju, ir pagastu/pilsētu līmenis. Tomēr, analizējot un plānojot infrastruktūras izvietojumu (to skaitā skolu optimālo izvietojumu) lokālā līmenī, 20 vai dažkārt pat 30 km gari pagasti ir pārāk plašas teritorijas, lai ļautu pieņemt izsvērtus lēmumus. Šiem mērķiem daudz būtiskāks par administratīvo vai teritoriālo vienību līmeni ir apkaimju, apdzīvoto vietu un pilsētu funkcionālo teritoriju līmenis, kas veidojies vēsturiski, lielā mērā neatkarīgi no mainīgajām un nereti neloģiski nospraustajām administratīvajām robežām. Piemēram, ja vadītos strikti pēc administratīvajām robežām, Latvijā plaši pazīstamais Ogres tehnikums, kas gatavo mežu nozares speciālistus un atrodas Ogres pilsētas nomalē (Mednieku ielā), tiktu attiecināts uz Ikšķiles novadu, kur formāli tas atrodas, kaut pati Ikšķiles pilsēta ir 5 km tālāk. Pašlaik vienīgā institūcija Latvijā, kas pētnieciskos nolūkos uztur informāciju par visu valsts teritoriju apkaimju, apdzīvoto vietu un pilsētu funkcionālo teritoriju griezumā, ir “Karšu izdevniecība Jāņa sēta”, un šī priekšrocība izmantota arī skolu tīkla plānošanas platformā, nodrošinot tajā viedo ģeneralizāciju.

Tā kā apldiagrammas attēlo ne tikai konkrētās skolas vai apdzīvotās vietas kvantitatīvos parametrus (asociējot to ar diagrammas laukumu), bet arī kvalitatīvos rādītājus (sekmju līmenis skolā, pedagogu slodze vai atalgojuma līmenis utt., ko tematiskajās kartēs parasti attēlo ar krāsu, negatīvajām tendencēm izvēloties vēsos, bet pozitīvajām – siltos krāsu toņus), būtiska ir platformā iestrādātā spēja, attālinot karti, ģeneralizējot informāciju un ģenerējot jaunas diagrammas ar summētu dažādu skolu (apkaimes vai pilsētas ietvaros) informāciju, “nepazaudēt” sasaisti ar skolu kvalitatīvajiem rādītājiem. Tas tiek nodrošināts apvienotās diagrammas sektoros, kas tāpat veidoti proporcionāli skolēnu skaitam, tikai apvienojot vienā sektorā vērtības ar līdzīgu kvalitātes pakāpi. Šāda pieeja ļauj pārlūkot, piemēram, ne tikai obligātā eksāmena indeksu katrā Rīgas skolā, bet arī to, cik audzēkņu konkrētajā apkaimē vai pilsētā kopumā mācījās skolās, kur vidējais līmenis pārsniedza 70%, un cik mācījās skolās, kur līmenis bija zemāks par 30 procentiem. Platforma nodrošina lietotājiem arī iespēju redzēt ne tikai skolas piederību tai vai citai līmeņa

⁸ Vidējais aizpildījums summārajai visu reisu autobusu ietilpībai konkrētajā maršruta posmā.

⁹ Ar pilsētas funkcionālo teritoriju domāta visa pilsētai piegulošā un saimnieciski cieši saistītā teritorija, ieskaitot arī to, kas formāli atrodas kaimiņpagastos, pilsētās vai novados (piemēram, Saldus–Brocēni–Druva)

kategorijai, bet, uzklikšķinot uz attiecīgās diagrammas, atvērtajā logā var redzēt arī precīzus skaitļus konkrētajiem rādītājiem. Līdzīgā veidā, paturot kursoru uz saīsinātā izvēlnes nosaukuma, atveras logs ar pilnu termina nosaukumu vai aprakstu.

Būtiska ir arī platformas sniegtā iespēja dažādus informācijas slāņus skatīt vienlaikus. Piemēram, lai plānotu skolēnu pārvadājumus, svarīgi ir ne tikai redzēt skolēnu dzīvesvietu izvietojumu, bet arī 3 km buferjoslu¹⁰ ap sabiedriskā transporta maršrutu līnijām. Šāds slāņu salikums uzskatāmi parāda, kur un cik skolēniem jāplāno papildu transports, lai tiem būtu iespēja nokļūt skolā.

Īpaša vērtība platformā pievērsta iespējai filtrēt informāciju: skolām – pēc tipa, mācību valodas, klases vai klašu grupas. Piemēram, centralizēto eksāmenu indeksu var pārlūkot gan par visām skolām kopā, gan pa atsevišķiem skolu tipiem (piemēram, vakarskolām), kā arī pēc mācību valodas skolā utt.

Informāciju iespējams filtrēt arī pēc izvēlētās pašvaldības.

Platformā tāpat pieejami lietotāja rīki, kas ļauj variēt izvēlēto informācijas slāņu caurspīdīguma pakāpi vai apļdiagrammu izmēru (saglabājot proporciju ar attēlojamo vērtību).

Platformā iekļautā maršrutēšanas funkcija ļauj ne tikai atrast optimālo maršrutu (tas ne vienmēr ir īsākais, jo programma, to veidojot, ņem vērā ne tikai attālumu, bet arī ceļu stāvokli, ātruma ierobežojumus u.c. informāciju) starp interesējošajiem punktiem, bet arī redzēt tā garumu kilometros un brauciena ilgumu (ar vieglo automašīnu normālos laika apstākļos). Šī informācija tiek aprēķināta, izmantojot “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” autoceļu datubāzi, ko izmanto arī daudzi Latvijas vadošie uzņēmumi.

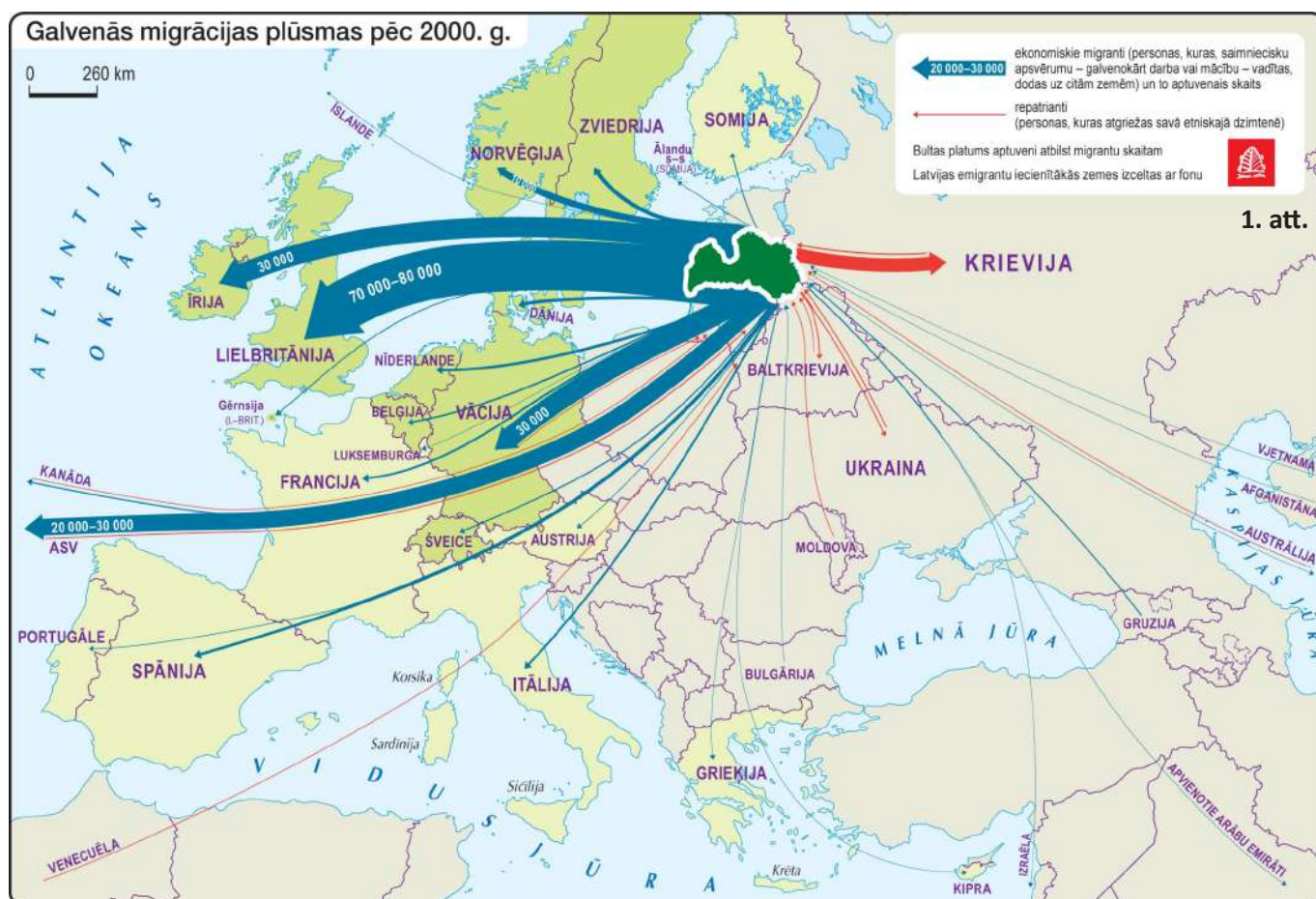
Tāpat kā jebkurā karšu pārlūkā, arī šajā platformā iekļauts lietotājam būtisks rīks – meklētājs, ar kura palīdzību iespējams meklēt informāciju gan pašvaldību, gan skolu griezumā.

¹⁰ Daudzās ārvalstīs un tagad arī vairākās Latvijas pašvaldībās 3 km attālinājums no tuvākā sabiedriskā transporta tiek uzskatīts par robežu, no kuras pašvaldībai jāmeklē risinājumi skolēna nogādāšanai līdz izglītības iestādei.

Demogrāfiskais konteksts

Iedzīvotāju skaita prognozēšanā izmantotā pieeja

Demogrāfiskās prognozes tradicionāli balstās uz tautas skaitīšanās un iedzīvotāju reģistros iegūto informāciju. Latvijā tautas skaitīšana notiek apmēram reizi 10 gados, un pēdējā tautas skaitīšana bija 2011. gada martā. Pēc skaitīšanās ik gadus Centrālā statistikas pārvalde (CSP) apkopo datus par dzimušajiem, mirušajiem un migrāciju, balstoties gan uz personu deklarēšanos, gan uz šo personu fiksētajām aktivitātēm dažādos valsts reģistros un informācijas sistēmās. Iedzīvotāju reģistra likums nosaka, ka iedzīvotājiem, kuri uzturas ārpus Latvijas ilgāk par sešiem mēnešiem, ir pienākums paziņot Pilsoneības un migrācijas lietu pārvaldei (PMLP) par savu un savu nepilngadīgo bērnu dzīvesvietas adresi ārvalstī. Diemžēl lielākā daļa aizbraukušo šo likumu nepilda un saglabā reģistrāciju Latvijā, līdz ar to valstij nav informācijas par to, kuras personas Latvijā vairs nedzīvo. Tādēļ CSP pēdējos gados migrācijas apjomu nosaka, izmantojot arī datus no valsts reģistriem, kas bieži dod liecības, vai attiecīgā persona ir vai nav Latvijā. Starpvalstu migrācijas datu nepietiekamības dēļ PMLP iedzīvotāju reģistra dati neatpoguļo faktisko situāciju, jo tajos ir iekļauti tie Latvijas iedzīvotāji, kuri ir emigrējuši, bet nav paziņojuši PMLP jauno dzīvesvietu ārzemēs. CSP dati rāda, ka Latvijā 2017. gada sākumā dzīvoja 1,953 miljoni iedzīvotāju, bet iedzīvotāju reģistra datus Latvijas iedzīvotāju kopskaits joprojām ir 2,135 miljoni – daudz vairāk, nekā 2011. gadā konstatēja tautas skaitīšana. Tāpēc pētījumam tiek izmantoti tikai CSP dati, jo tie ir daudz tuvāki realitātei nekā iedzīvotāju reģistra dati.

Šī karte attēlo “Lielo aizbraukšanu”, kas pārņēmusi Latviju pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. Atveroties attīstītāko Eiropas valstu darba tirgum, ap 250 000 Latvijas iedzīvotāju devušies labākas dzīves meklējumos uz Rietumiem. Bultu platums kartē liecina, ka populārākais aizbraucēju galamērķis ir Lielbritānija, Īrija un Vācija.

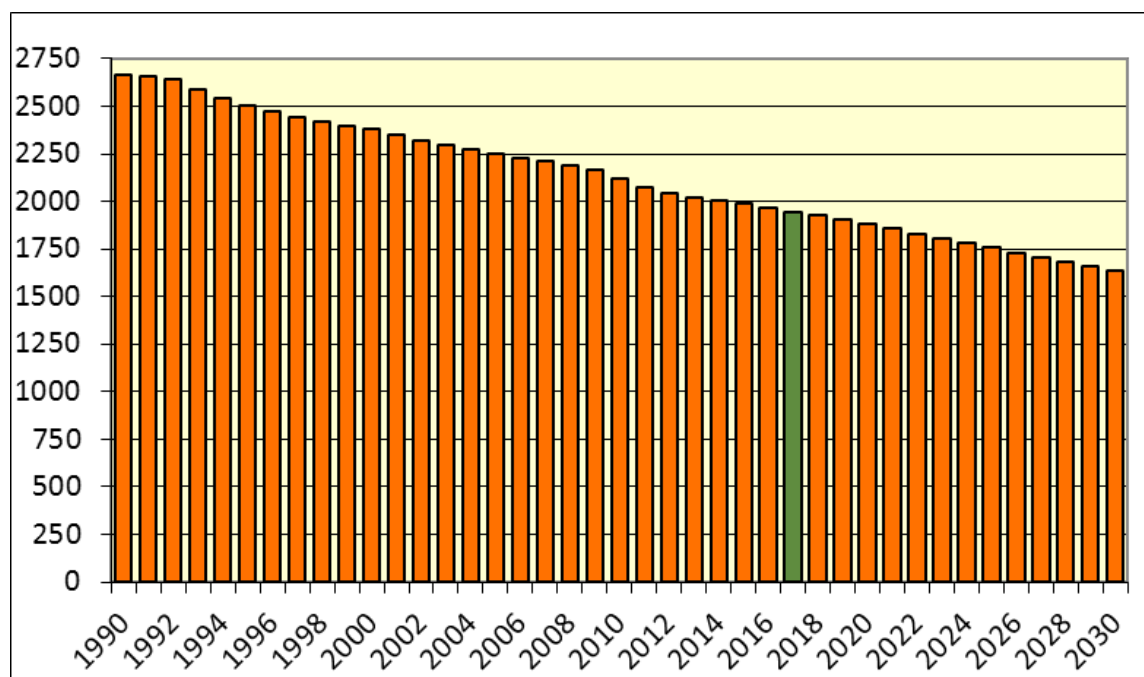
Ņemot vērā jau uzskaitītās problēmas, kā arī to, ka periods starp 2000. un 2011. gada tautas skaitīšanām ietvēra gan nosacītās labklājības, gan smagākos ekonomiskās krīzes gadus, kas ietekmēja kā migrācijas, tā dzimstības rādītājus (minimums un maksimums), ir pamats uzskatīt, ka šis periods ir pietiekami reprezentabls, lai to izmantotu nākotnes prognozēm, ar nosacījumu, ka tas tiek koriģēts ar iedzīvotāju skaita pieauguma (samazinājuma) intensitātes pārmaiņu koeficientu, kas iegūts, veicot iespējami rūpīgu analīzi par Latviju kopumā.

Šajā prognozē ir izmantota arī EUROSTAT pamatotā pieeja iedzīvotāju skaita prognozēšanai 2020. gadam un 2030. gadam Latvijai kopumā. Tas nozīmē, ka Latvijas iedzīvotāju kopējais skaits tiek prognozēts, ņemot vērā pārmaiņas (arī pārmaiņu dinamiku) iedzīvotāju dzimumvecumstrukturā, dzimstībā, fertilitātē, mirstībā (to skaitā zīdaiņu mirstībā), migrācijā, ekonomiskajā izaugsmē un citos rādītājos. Sīkāk prognozēšanā izmantotā pieeja un metodika ir aprakstīta autoru 2014.–2015. gadā veiktā pētījuma “Publisko individuālo pakalpojuma klāsta izvērtējums atbilstoši apdzīvojumam” (ID Nr. VARAM 2014/14) izstrādātajā **Demogrāfisko izmaiņu raksturojumā un prognozēs** (sk. http://ilgtspejigaattistiba.saeima.lv/images/dokumenti/VARAMpak_1atsk_Demogr_08122014.pdf).

Pašreizējā situācija

Laika posmā no 2000. līdz 2017. gadam iedzīvotāju skaits Latvijā turpināja samazināties (sk. 2. att.), iedzīvotāju kopskaitam sarūkot par 18% jeb 429 tūkstošiem. Šī rādītāja ziņā Latvija kopā ar Lietuvu ieņem pēdējās pozīcijas Eiropas Savienībā. 2014. gadā pirmo reizi pēc 60 gadu pārtraukuma (kopš 1954. g.) Latvijas iedzīvotāju skaits noslīdēja zem divu miljonu atzīmes. Pēc jaunākajām publicētajām CSP ziņām arī 2016. gadā Latvijas iedzīvotāju skaits turpināja sarukt, samazinoties par 16 tūkstošiem. 2017. gada marta sākumā Latvijas iedzīvotāju kopskaits ir 1,948 miljoni.

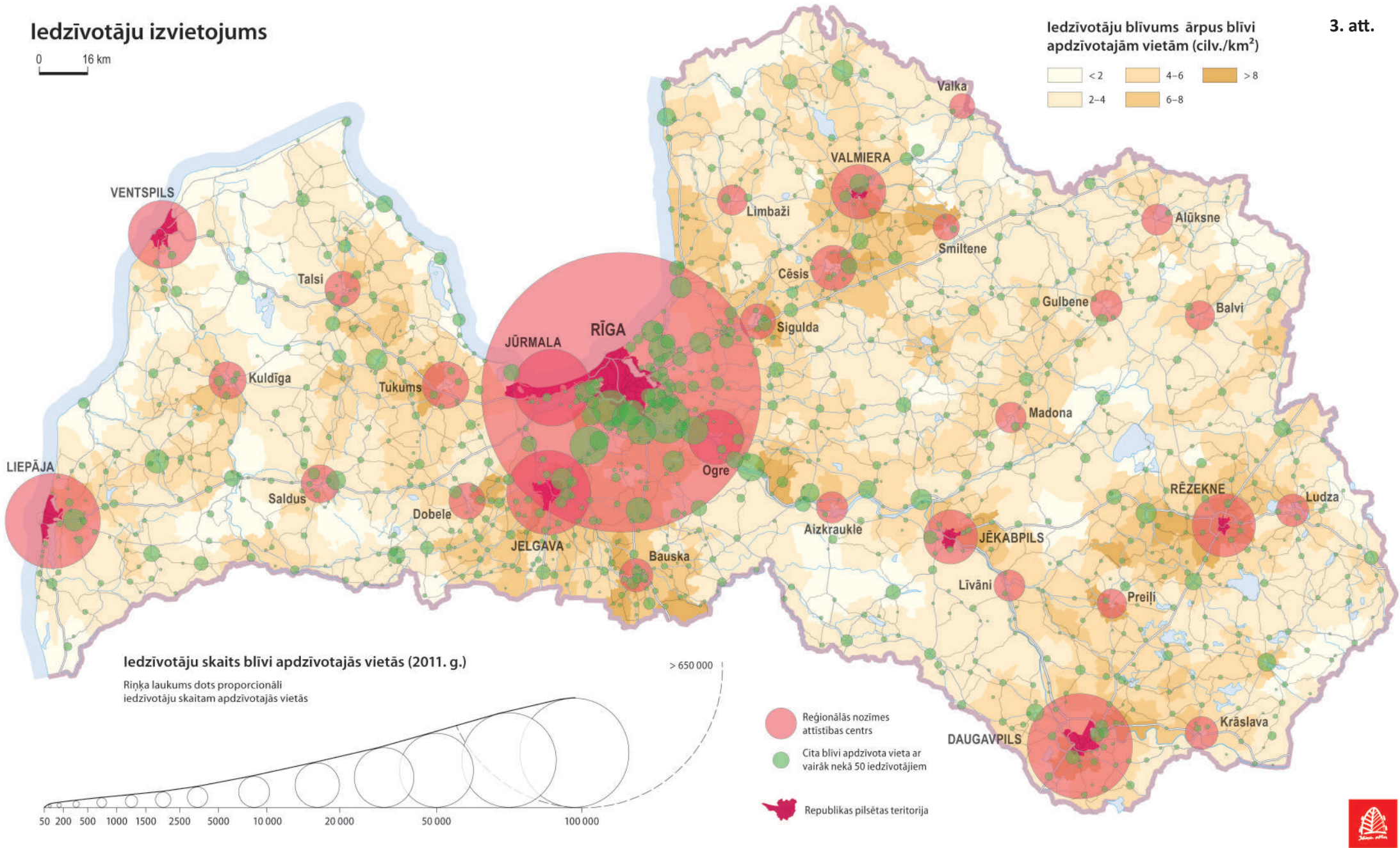
2. att. Latvijas iedzīvotāju skaita dinamika kopš 1990. gada un prognoze līdz 2030. gadam

Grafikā redzams, ka 2014. gadā pirmo reizi pēc 60 gadu pārtraukuma (kopš 1954. g.) Latvijas iedzīvotāju skaits noslīdēja zem divu miljonu atzīmes, bet līdz 2030. gadam iedzīvotāju skaits atbilstoši prognozēm samazināsies līdz 1,6 miljoniem.

Iedzīvotāju izvietojums

0 16 km

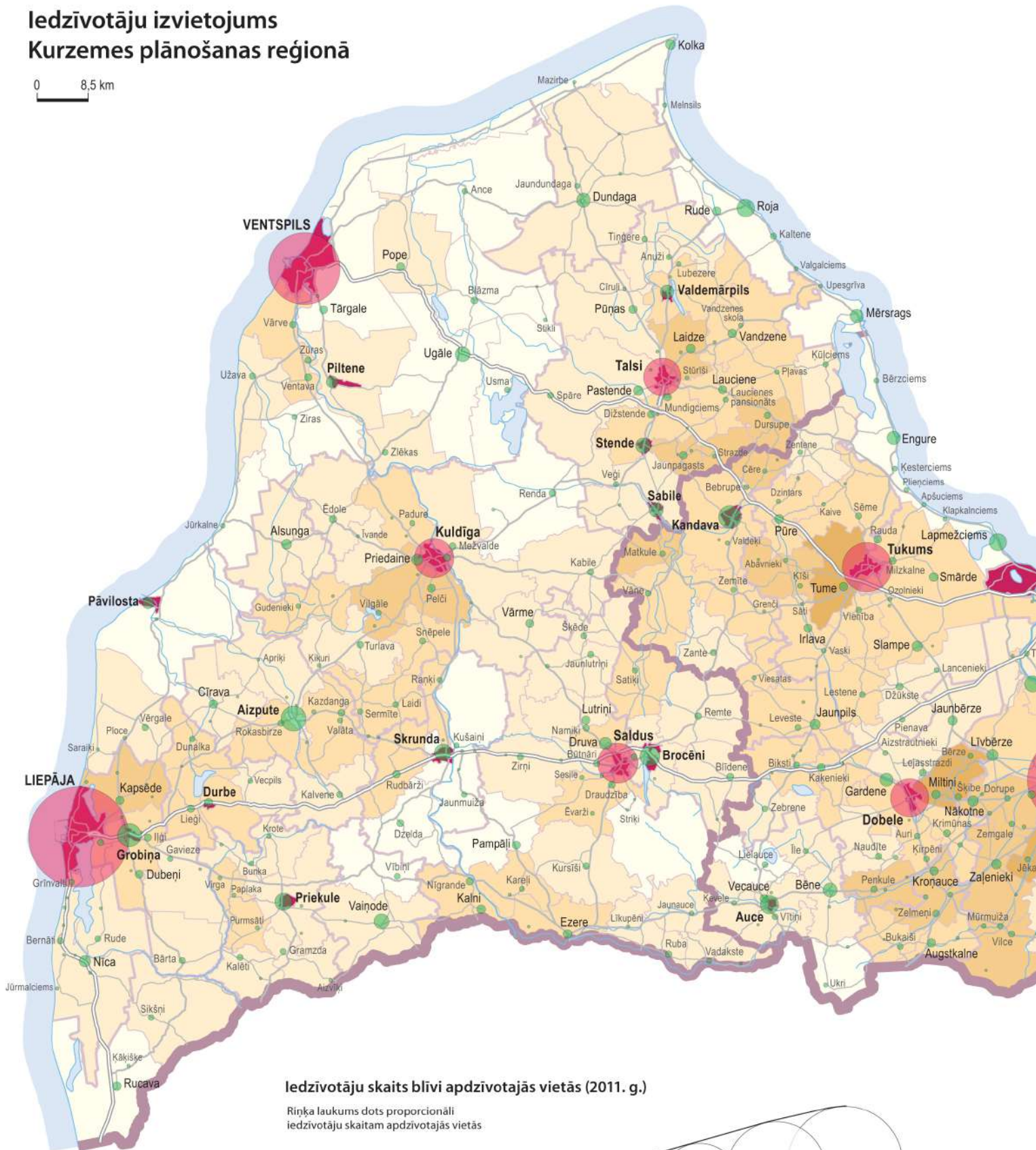

Ar apļiem, kuru laukums ir proporcionāls iedzīvotāju skaitam blīvi apdzīvotajās vietās (Latvijā 2011. g. ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem tādu bija 1211), kartē attēlots iedzīvotāju izvietojums. Kā redzams, lielākā daļa iedzīvotāju dzīvo republikas pilsētās un 21 attīstības centrā (sarkanā krāsā), bet lielākie ciemi un mazpilsētas (zaļā krāsā) koncentrēti Rīgas tuvumā. Dzeltenīgais fona krāsojums attēlo ārpus blīvi apdzīvotajām vietām (pārsvarā viensētās) dzīvojošo 12,4% Latvijas iedzīvotāju izvietojumu (jo gaišāks tonis, jo retāka apdzīvotība).

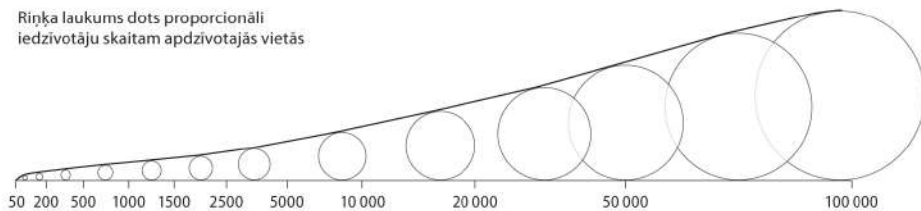
Iedzīvotāju izvietojums Kurzemes plānošanas reģionā

0 8,5 km

Iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

Riņķa laukums dots proporcionāli iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem
- Pilsētas teritorija

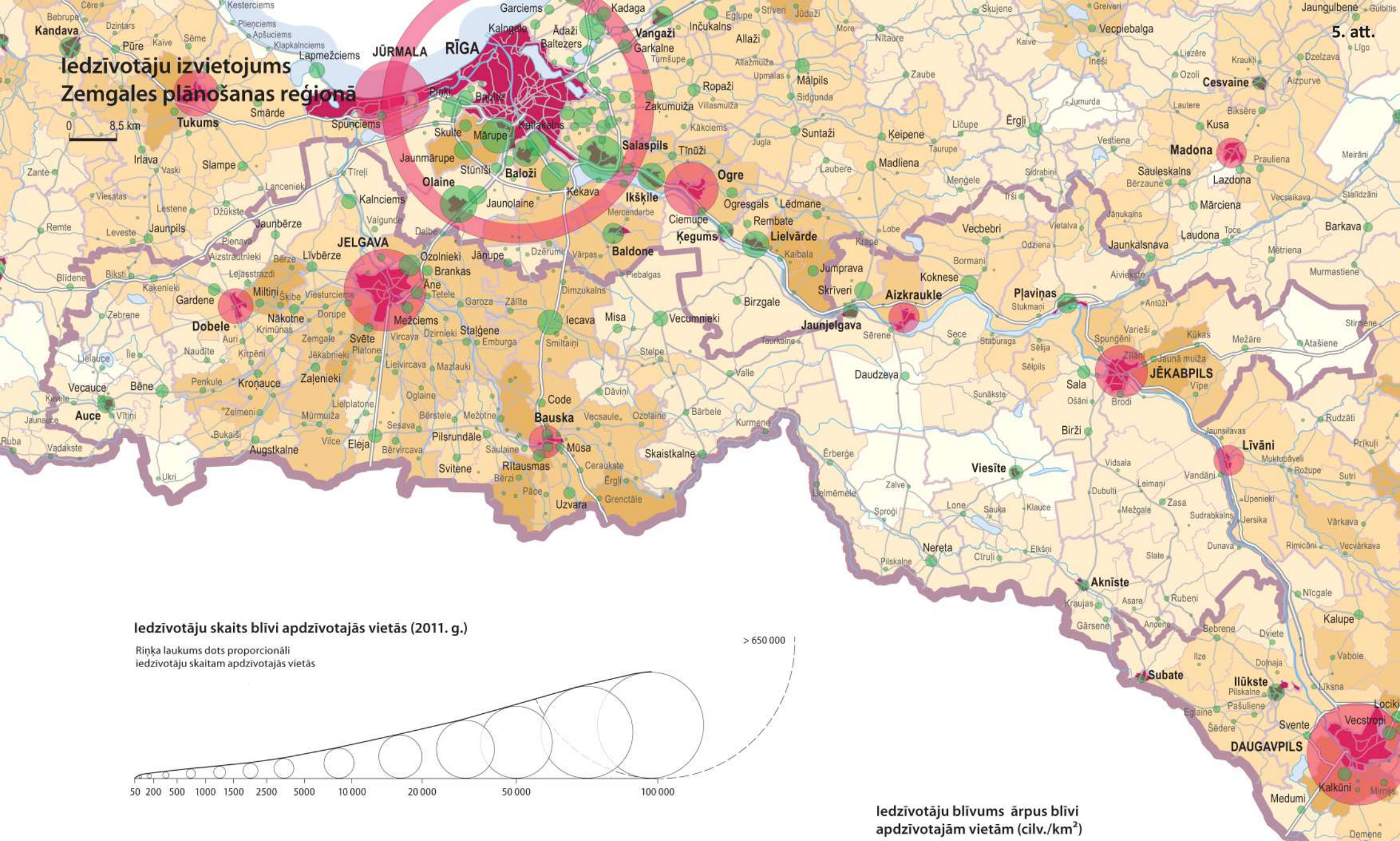
Iedzīvotāju blīvums ārpus blīvi apdzīvotajām vietām (cilv./km²)

< 2	4-6	> 8
2-4	6-8	

Iedzīvotāju izvietojums Zemgales plānošanas reģionā

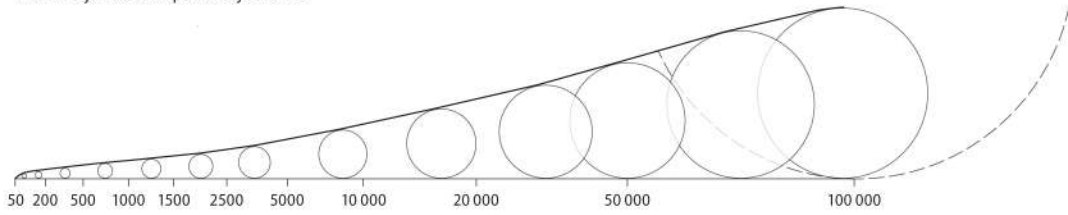
0 8.5 km

Iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

Rīķa laukums dots proporcionāli iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

> 650 000

50 200 500 1000 1500 2500 5000 10000 20000 50000 100000

- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem
- Pilsētas teritorija

Iedzīvotāju blīvums ārpus blīvi apdzīvotajām vietām (civ./km²)

< 2	4-6	> 8
2-4	6-8	

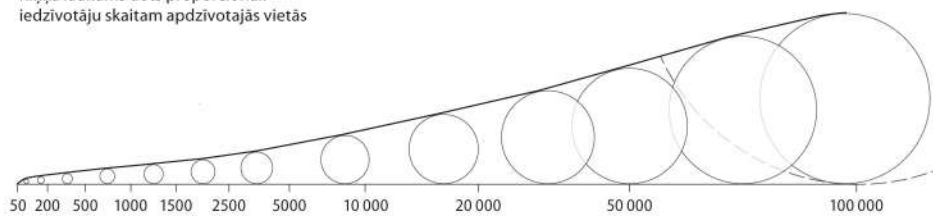

Iedzīvotāju izvietojums Rīgas plānošanas reģionā

Iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

Riņķa laukums dots proporcionāli iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

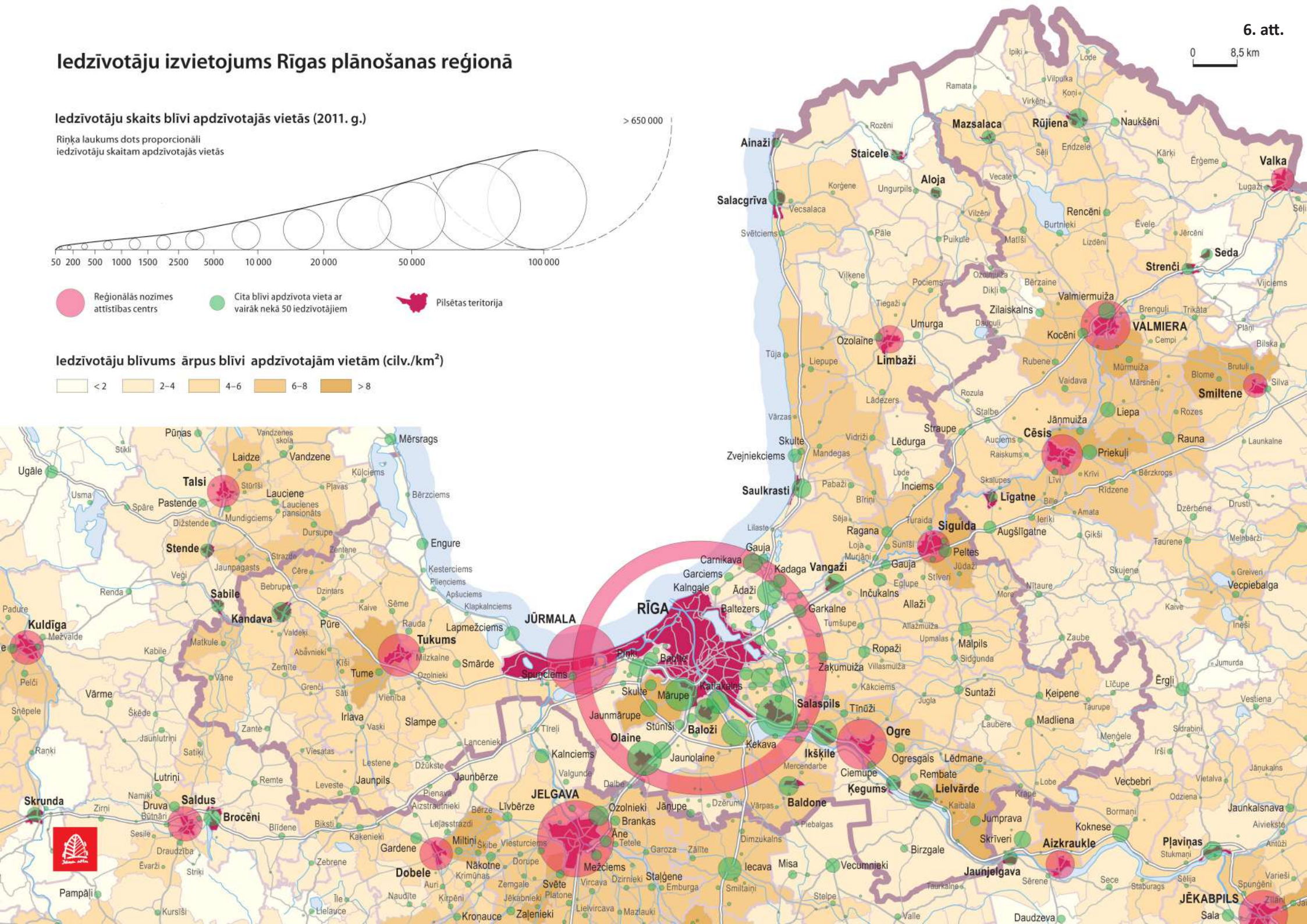
> 650 000

- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem
- Pilsētas teritorija

Iedzīvotāju blīvums ārpus blīvi apdzīvotajām vietām (cilv./km²)

- < 2
- 2-4
- 4-6
- 6-8
- > 8

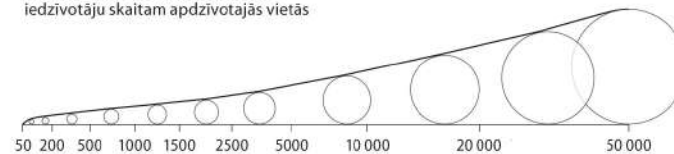
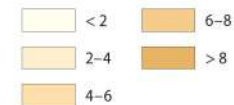

Iedzīvotāju izvietojums Vidzemes plānošanas reģionā

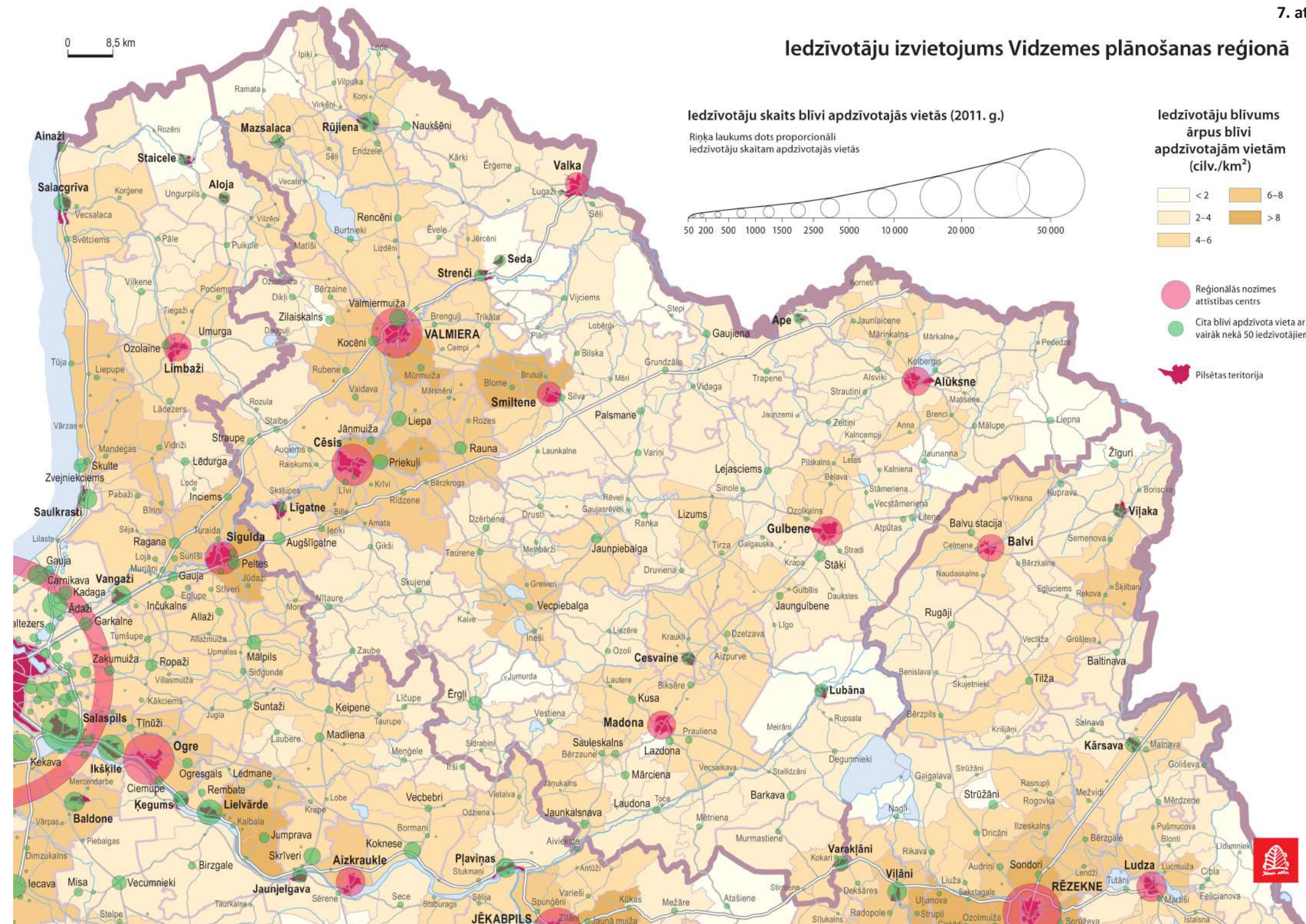
0 8,5 km

Iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

Riņķa laukums dots proporcionāli
iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

Iedzīvotāju blīvums
ārpus blīvi
apdzīvotajām vietām
(cilv./km²)

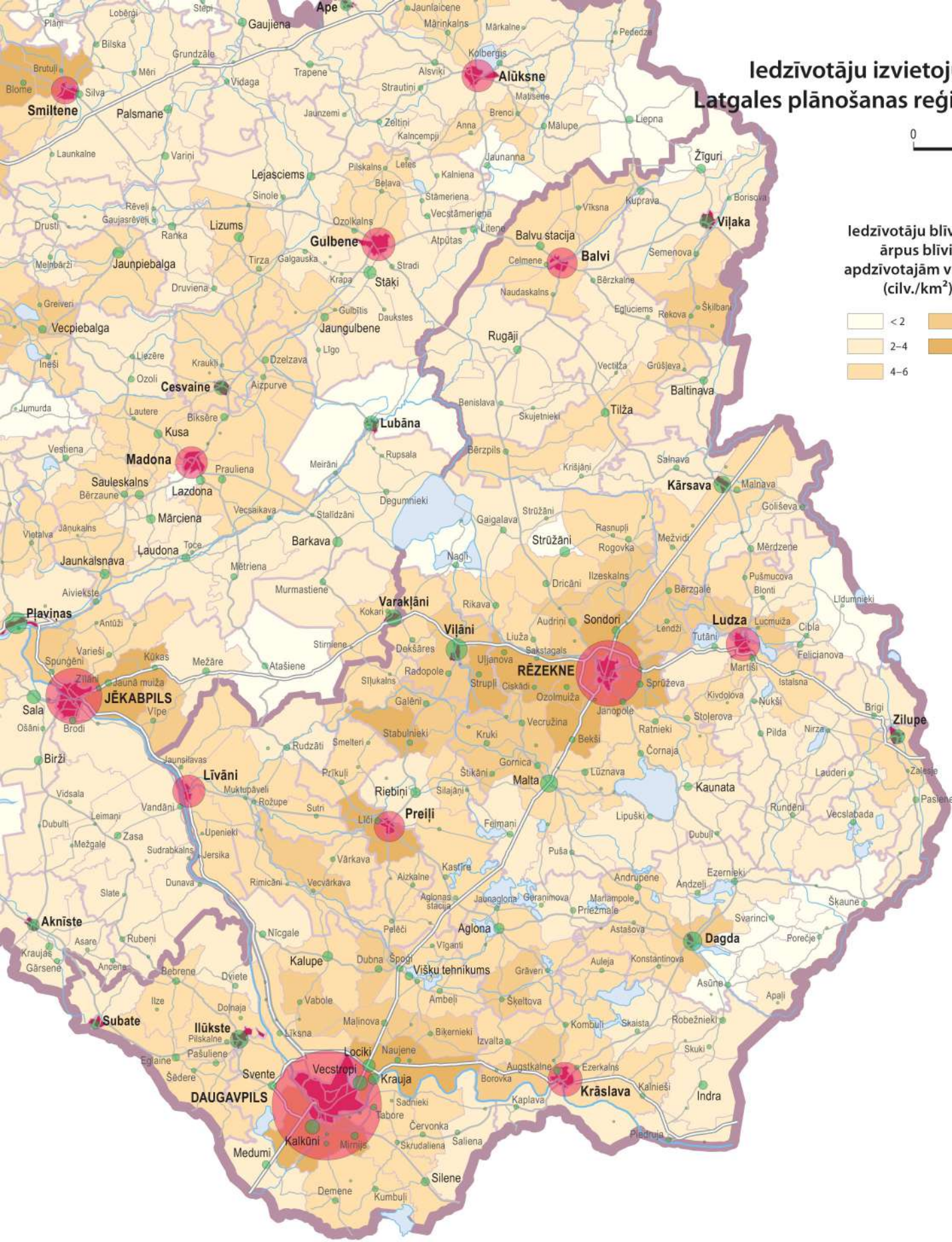
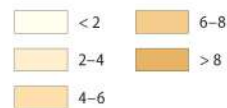
- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem
- Pilsētas teritorija

Iedzīvotāju izvietojums Latgales plānošanas reģionā

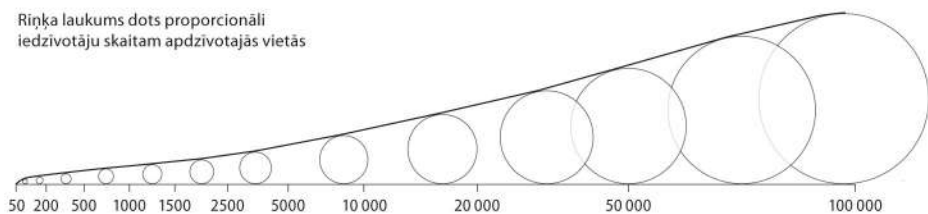
0 8,5 km

Iedzīvotāju blīvums
ārpus blīvi
apdzīvotajām vietām
(cilv./km²)

Iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

Rīķa laukums dots proporcionāli
iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

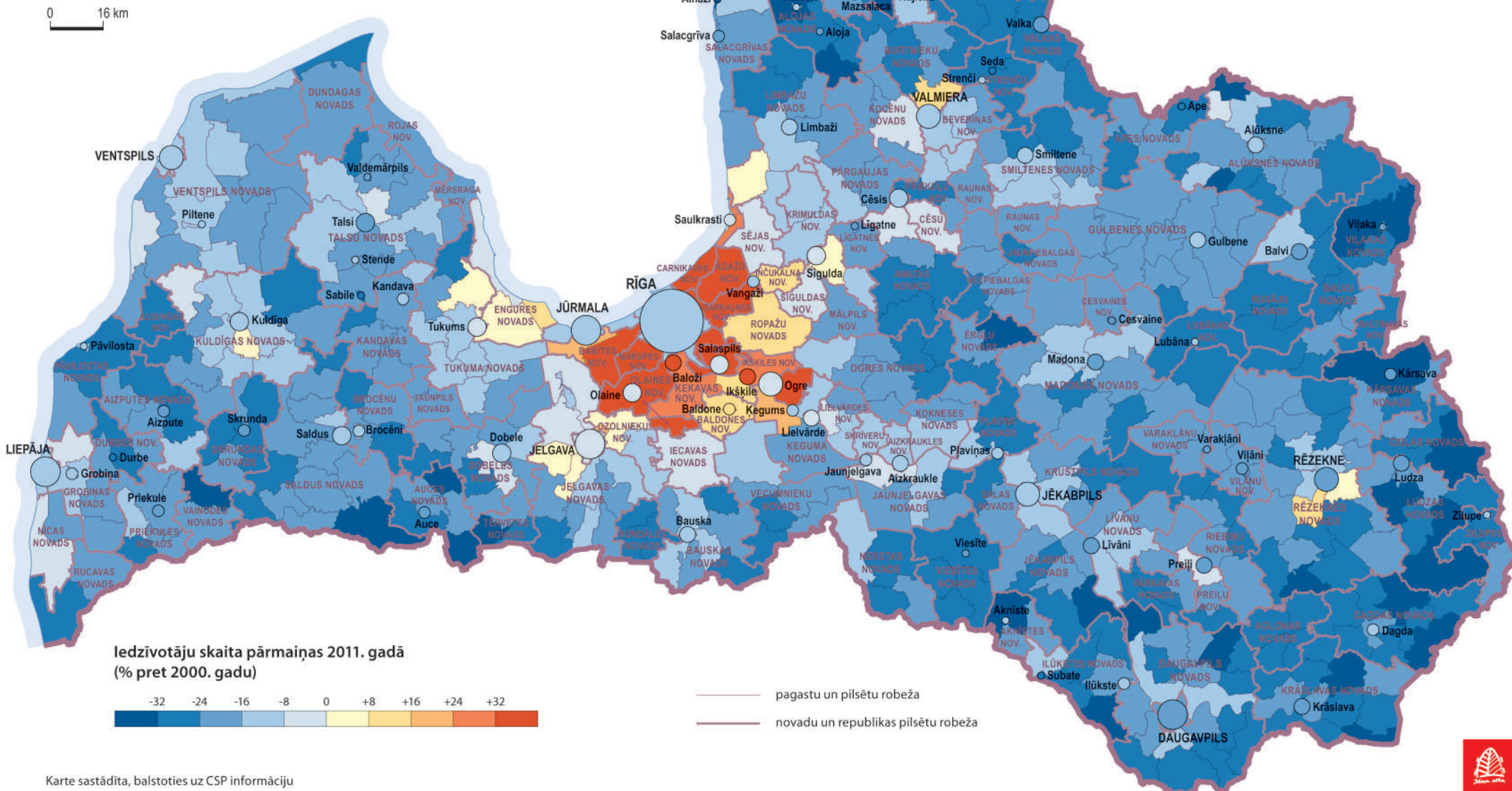

- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem

Pilsētas teritorija

Iedzīvotāju skaita pārmaiņas Latvijas pilsētās un pagastos 2000.–2011. g.

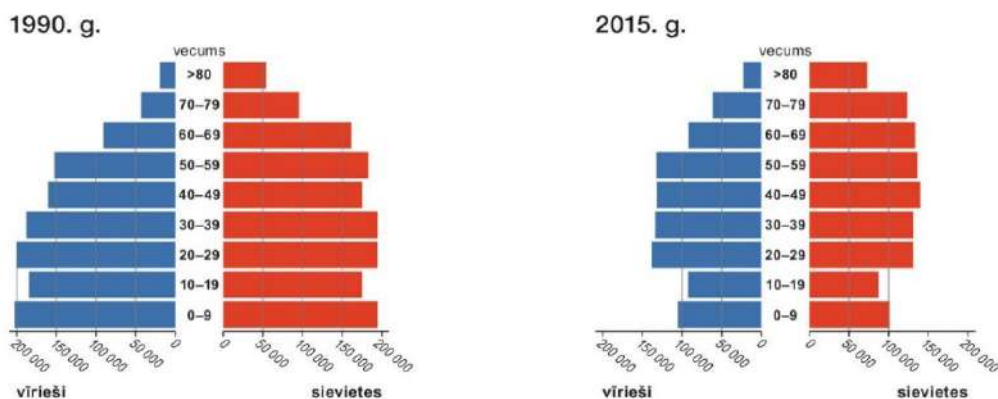

Šajā kartē redzamas pārmaiņas, kas iedzīvotāju skaitā notikušas starp divām pēdējām tautas skaitīšanām katrā Latvijas pagastā un pilsētā. Zilo toņu dominante liecina par strauju depopulāciju, kas pārņēmusi Latvijas teritorijas lielāko daļu, un tikai dzeltensarkanajos toņos iekrāsotie pagasti galvenokārt Pierīgā rāda izaugsmi. Dažos pagastos pieaugums 11 gados pat pārsniedzis trešdaļu, tomēr ar to nav bijis gana, lai kompensētu depopulāciju Rīgā un tās lielākajās piepilsētās – Jūrmalā, Ogrē, Salaspilī un Olainē. Tumši zilā krāsā iekrāsotie perifērijas pagasti (galvenokārt pierobežā) vairāk nekā trešdaļu iedzīvotāju ir zaudējuši vienā desmitgadē.

Iedzīvotāju skaits Latvijā pieaug tikai dažos Pierīgas novados (to skaitā trijās pilsētās – Baložos, Ikšķilē un Siguldā), taču ne tādā mērā, lai tas spētu kompensēt iedzīvotāju skaita samazinājumu Rīgā. No tā izriet, ka **lielās emigrācijas (sk. 1. att.) un zemās dzimstības dēļ iedzīvotāju skaits turpina samazināties pat saimnieciski vispievilcīgākajā Latvijas daļā – Rīgas aglomerācijas kodolā.**

10. att.

Iedzīvotāju dzimumvecumstruktūra

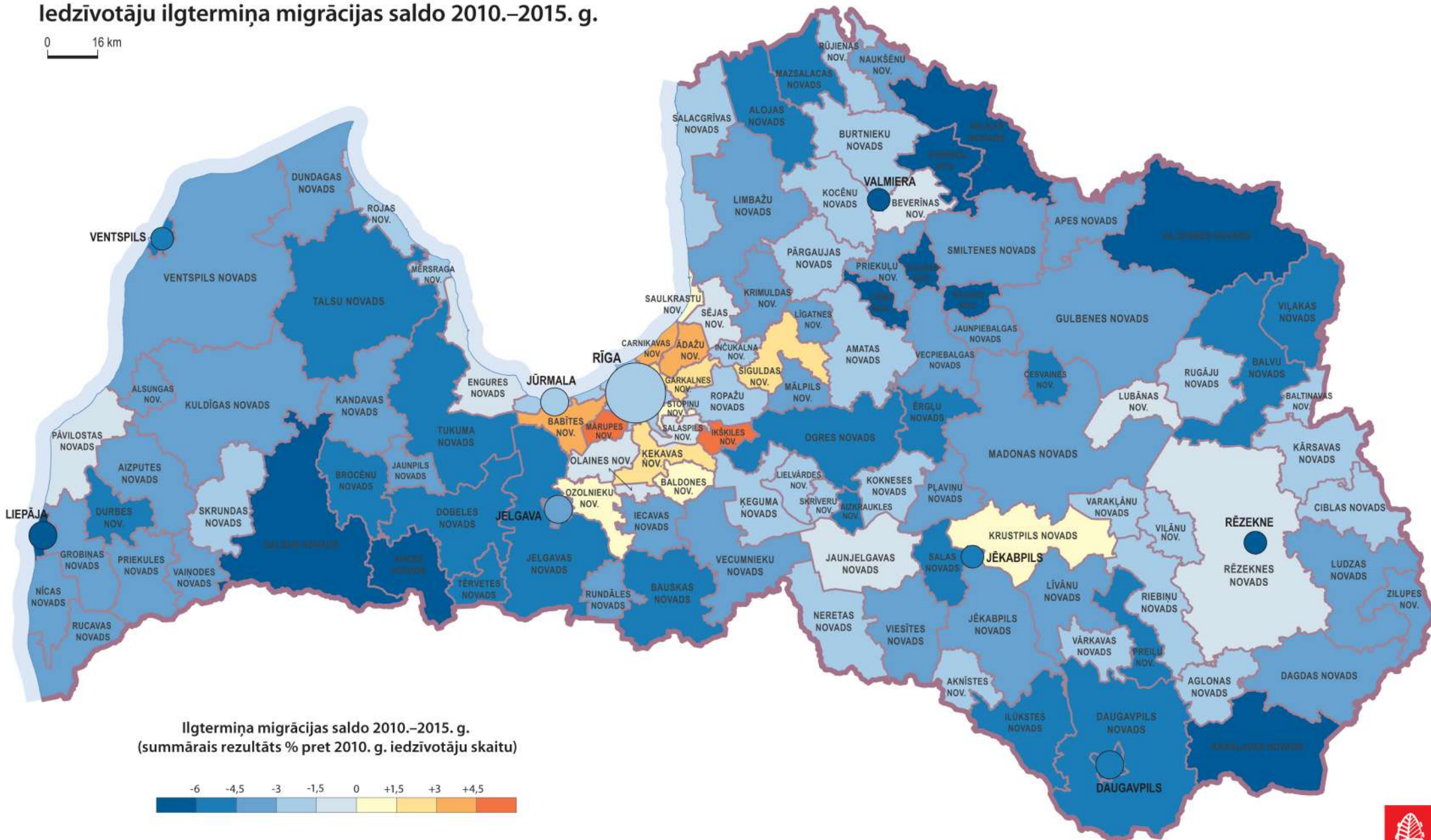

Divās diagrammās redzamas Latvijas iedzīvotāju sastāva pārmaiņas pēdējos 25 gados. Ir strauji sarucis bērnu un jauniešu skaits, sasniedzot pusi iepriekšējā rādītāja. Mazāk strauji ir sarukusi 20–39 gadus veco iedzīvotāju paaudze. Pavisam nedaudz samazinājies 40–59 gadus veco kopskaits, toties visvecāko iedzīvotāju kopskaits virs 70 gadiem ir manāmi pieaudzis. Redzams, ka pensijā esošo un tajā doties gatavo paaudze ir krietni lielāka par to jauniešu skaitu, kam būtu jānomaina seniori. Ievērojami pasliktinājusies un turpinās pasliktināties demogrāfiskā slodze – pieaugošs vecāko ļaužu īpatsvars jāuztur arvien sarūkošam strādājošo skaitam.

Iedzīvotāju pārvietošanās no perifērijas uz ekonomiskās aktivitātes centriem, kas parasti aptver lielpilsētas, ir raksturīga mūsdienu sabiedrībai visā pasaulē. Iedzīvotāju koncentrācija vietās, kur karjeras izaugsmes iespējas labākas, ir likumsakarīga, taču jāņem vērā, ka pēc iestāšanās Eiropas Savienībā un atveroties vienotajam Eiropas darba tirgum Latvijas attīstības centri pakļauti sīvai konkurencei par migrantu piesaisti ar attīstītāko valstu attīstības centriem, vairākumā gadījumu zaudējot tiem. Vienīgais izņēmums ir Rīga, kas, būdama Baltijas metropole, vēl spēj piesaistīt daļu potenciālo emigrantu.

Iedzīvotāju ilgtermiņa migrācijas saldo 2010.–2015. g.

0 16 km

Karte sastādīta, balstoties uz CSP informāciju

Kartē redzams, kā laika posmā no 2010. līdz 2015. gadam iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija ietekmējusi pašvaldību iedzīvotāju skaitu. Kā liecina dzeltensarkanie toņi, pozitīvs migrācijas saldo (iebrauca vairāk nekā izbrauca) bija tikai 13 pašvaldībās, no kurām 12 atradās Rīgas tuvumā.

Prognozes 2030. gadam

Ņemot vērā to, ka mūsdienu sabiedrība, pateicoties joprojām augošajām iedzīvotāju pārvietošanās iespējām (gan iekšzemes, gan starptautiskajām), kļūst aizvien mobilāka, **Latvijas apstākļos arī nākotnē jārēķinās ar migrācijas plūsmu noteicošo ietekmi uz iedzīvotāju skaita pārmaiņām**, dzimstības un mirstības rādītājiem paliekot otrajā vietā. Savukārt nepietiekamā dzimstības līmeņa dēļ nākotnē nāksies ciest no īpaši maza jauno cilvēku skaita, kas reiz varētu nomainīt no darba tirgus aizejošos seniorus.

Ņemot vērā to, ka iedzīvotāju labklājība pieaugs, emigrācijas tendences nākotnē, visdrīzāk, turpinās lēnām samazināties. Taču diez vai tā kļūs daudz mazāka par 10 000 emigrantu arī 2020. gadā. Drīzāk tai būs tendence nostabilizēties tuvu šim apjomam. Tiesa, šajā scenārijā nelielas korekcijas var ieviest dezintegrācijas tendences, kas vērojamas Eiropā saistībā ar bēgļu krīzi un tam sekojošo “Brexit” balsojumu Lielbritānijā. Visticamāk, likumi pret nekontrolēto imigrāciju atbilstoši iedzīvotāju noskaņojumam Rietumeiropā kļūs stingrāki, tomēr fakts, ka nevienā no ES valstīm dzimstības rādītāji nespēj nodrošināt iedzīvotāju atražošanu dabiskā ceļā, spiedīs šo valstu valdības turpināt imigrācijas politiku, kuras ietvaros vēršanās pret citu ES valsti, to skaitā Latvijas pilsoņiem, ir maz ticama. Apliecinājums tam ir Lielbritānijas ārlietu ministra Borisa Džonsona 2017. gada februārī Londonā rīkotajā preses konferencē paustais: “Latvijas iedzīvotāji, kuri šobrīd dzīvo Apvienotajā Karalistē, – pēc mūsu aprēķiniem tādu varētu būt virs 100 000 – šeit joprojām tiek silti gaidīti, novērtēti un mīlēti. Mēs nevēlamies, lai viņi brauktu prom. Mēs vēlamies, lai viņu tiesības tiktu aizsargātas un saglabātas pēc izstāšanās procesa sākuma un arī turpmāk.”¹¹

Vēl grūtāk ir prognozēt imigrācijas tendences – tās ir atkarīgas no daudziem un dažādiem neparedzamiem apsvērumiem. Taču ilgākā laika posmā imigrācijai nenovēršami būs tendence pakāpeniski pieaugt, pārsniedzot 10 000 imigrantu gadā jau pirms 2020. gada. Šis skaitlis iekļauj gan Latvijas pilsoņu reemigrāciju, gan arī jaunu ārzemnieku ieceļošanu. Tomēr **lielākā daļa reemigrantu, tāpat kā imigrantu, visticamāk, apmetīsies uz dzīvi Rīgā vai tās tuvumā. Ārpus Rīgas aglomerācijas lielāka vilkme imigrantu piesaistē neapšaubāmi būs attīstības centriem, jo salīdzinājumā ar apkārtnējiem pagastiem saimnieciskā aktivitāte tajos būs krietni lielāka.**

Minētais ļauj prognozēt attīstības centriem 150 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Ventspilij līdz 2030. gadam mērenu (Latvijas apstākļiem) iedzīvotāju skaita samazinājumu (līdz –16% salīdzinājumā ar 2011. gadu; sk. 13. att.). Tajā pašā laikā tālāk no Rīgas esošajos attīstības centros, jo īpaši Latgalē, samazinājums pārsniegs 16%, bet vairākās pilsētās arī 24 procentus. Pagastos ap attīstības centriem iedzīvotāju skaita samazinājums, visticamāk, tikai nedaudz pārsniegs attiecīgo pilsētu līmeni, bet perifērijā šie rādītāji būs daudz nelabvēlīgāki. **Apmēram puse Latvijas pagastu līdz 2030. gadam salīdzinājumā ar 2011. gadu varētu zaudēt vēl vairāk nekā trešdaļu iedzīvotāju, tostarp daudziem tā jau būs otrā zaudētā iedzīvotāju trešdaļa kopš 2000. gada.**

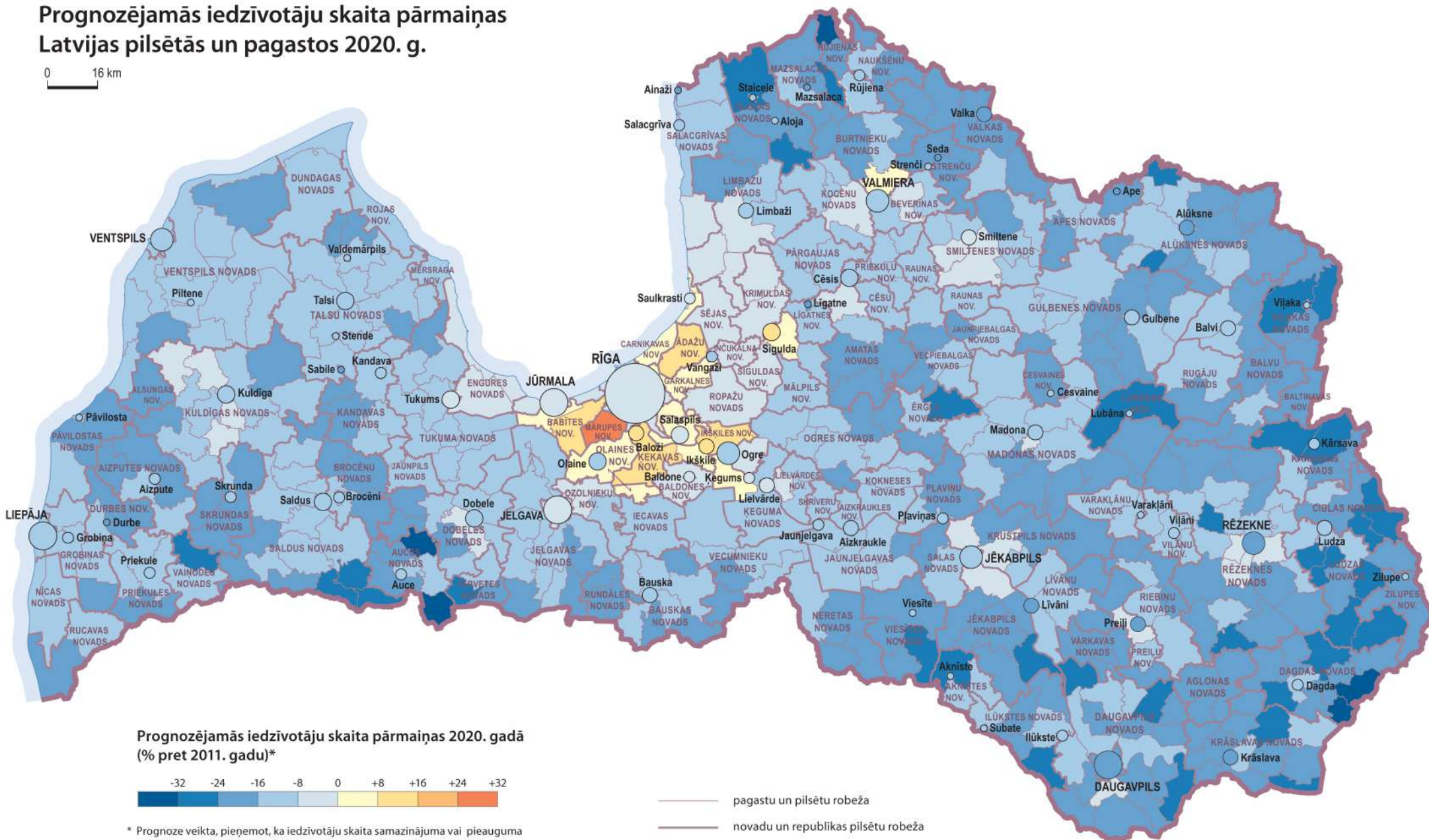
Iedzīvotāju kopskaits Latvijā līdz 2020. gadam varētu sarukt līdz 1,88 miljoniem, bet 2030. gadā atbilstoši pētnieku prognozēm Latvijā dzīvos vairs tikai 1,63 miljoni iedzīvotāju. Tas lielā mērā sakrīt arī ar Eurostat prognozēm.

Prognozēs nav ņemta vērā neprognozējamā iedzīvotāju masveida pārdeklarēšanās, kas saistīta ar pēdējā laikā atsevišķās pašvaldībās piekopto nekustamā īpašuma nodokļu politikas maiņu un var izsaukt pēkšņu, pat tūkstošos mērāmu iedzīvotāju skaita izaugsmi kādā teritorijā (piemēram, Carnikavas novadā 2016. gadā).

¹¹ Sk.: www.lsm.lv/lv/raksts/arzemes/zinas/dzonsons-lielbritanija-velas-latvijas-un-citu-es-valstu-pilsonu-paliksana-ari-pec-brexit.a223112/

Prognozējamās iedzīvotāju skaita pārmaiņas Latvijas pilsētās un pagastos 2020. g.

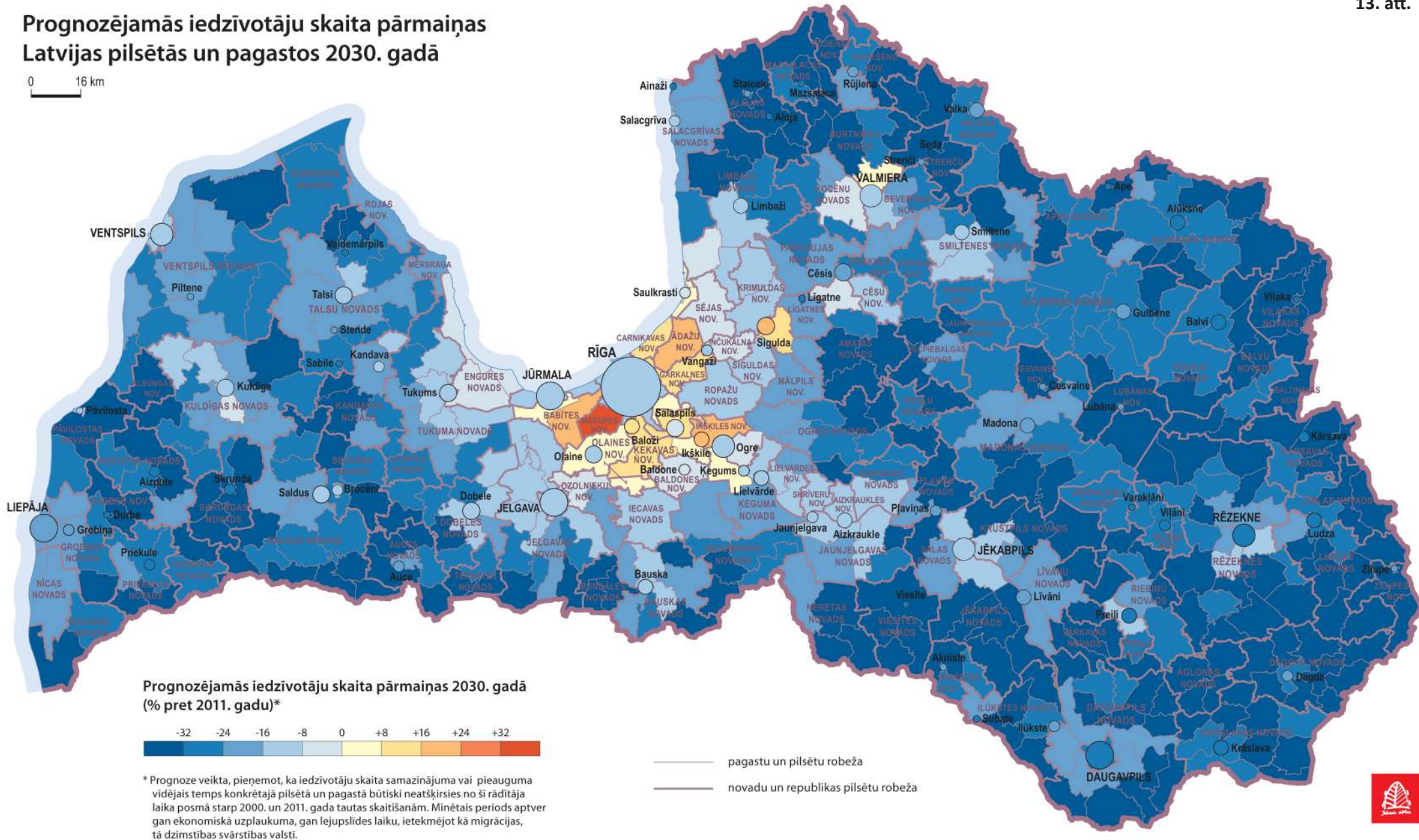
0 16 km

* Prognoze veikta, pieņemot, ka iedzīvotāju skaita samazinājuma vai pieauguma vidējais temps konkrētajā pilsētā un pagastā būtiski neatšķirsies no šī rādītāja laika posmā starp 2000. un 2011. gada tautas skaitīšanām. Minētais periods aptver gan ekonomiskā uzplaukuma, gan lejupslides laiku, ietekmējot kā migrācijas, tā dzimstības svārstības valstī. Iedzīvotāju skaita gala aprēķins veikts, piemērojot iedzīvotāju skaita dinamikas pārmaiņu koeficientu 2020. gadam, kas iegūts, analizējot informāciju par izmaiņu tempu Latvijas un Austrumeiropas iedzīvotāju dzimsumvecumstruktūrā, dzimstībā, fertilitātē, mirstībā (t.sk. zīdaiņu mirstībā), migrācijā u.c., kā arī ekonomiskās izaugsmes prognozēs.

Prognozējamās iedzīvotāju skaita pārmaiņas Latvijas pilsētās un pagastos 2030. gadā

0 16 km

Šajā kartē iezīmētas iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas katrā Latvijas pagastā un pilsētā. Zilo toņu dominante liecina par strauju depopulāciju, kas aptvers jau lielāko daļu Latvijas teritorijas, un tikai dzeltensarkanajos toņos iekrāsotie pagasti, galvenokārt Pierīgā, liecina par paredzamo izaugsmi. Dažos Pierīgas novados paredzamais pieaugums varētu pārsniegt trešdaļu, tomēr tas nekompensēs depopulāciju Rīgā un tās lielākajās piepilsētās – Jūrmalā, Vangažos un Olainē. Tikmēr tumši zilā krāsā iekrāsotie perifērijas pagasti zaudēs vairāk nekā trešdaļu iedzīvotāju, no kuriem daudzviet trešdaļa zaudēta bija jau pirms tam. Jāņem vērā apstākļi, ka šī karte neatspoguļo iedzīvotāju pārmaiņu absolūtos apjomus, jo lauku novadi ir reti apdzīvoti, bet aizņem lielāku platību nekā ar mazākiem aplīšiem apzīmētās pilsētas.

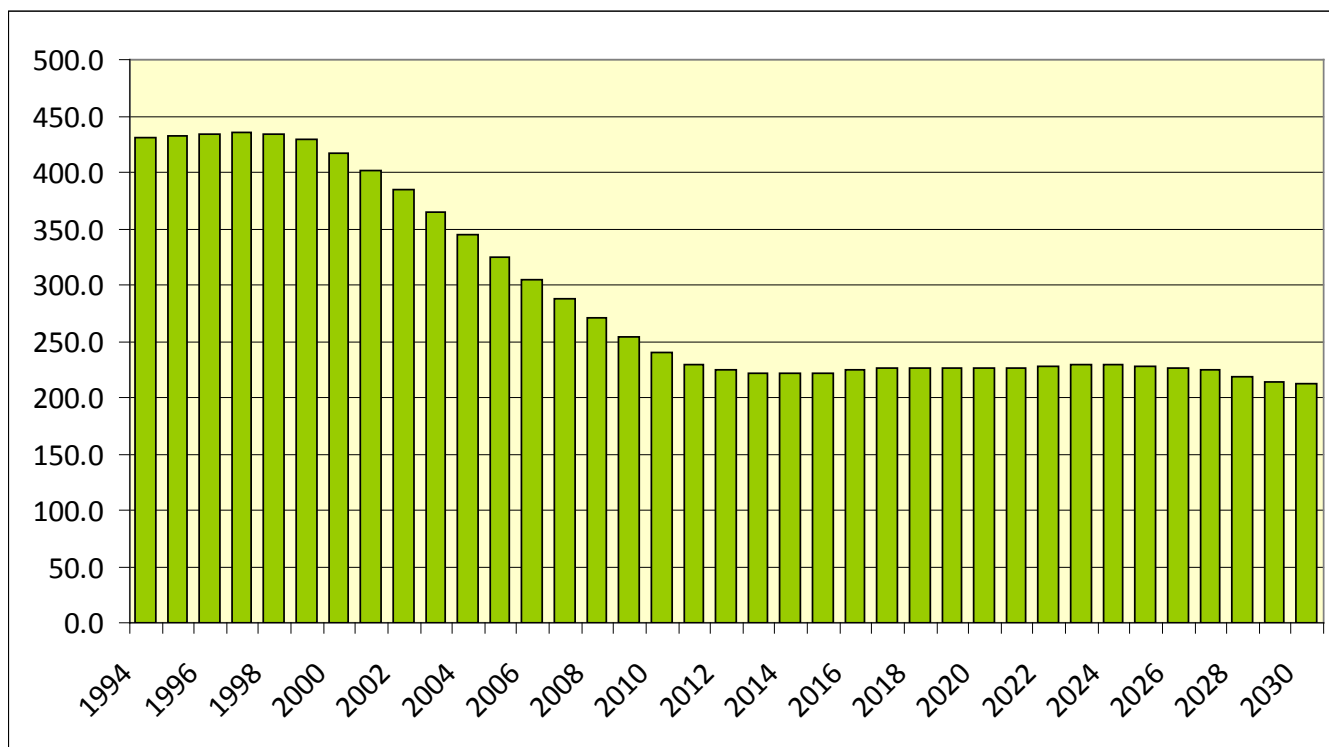

Skolas vecuma bērnu skaita prognoze 2020. un 2030. gadam

Salīdzinot datus par skolēnu skaitu katrā klasē un bērnu skaitu, kas ir attiecīgajā vecumā, jāsecina, ka Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) un CSP dati pietiekami precīzi sakrīt. IZM dati par skolēnu skaitu no 1. līdz 9. klasei rāda, ka 2015./16. mācību gadā skolās mācās 174 390 skolēni, savukārt CSP dati par iedzīvotāju skaitu 2016. gada sākumā rāda, ka vecumā no 7 līdz 15 gadiem (attiecīgi no 1. līdz 9. klasei) Latvijā dzīvo 175 406 bērni. Tātad skolās “pietrūkst” tikai 1016 bērni jeb 0,6% visu skolēnu, kas arī būtu varējuši izbraukt 2015. gada nogalē – septembrī uzsākot mācības, bet līdz gada beigām tomēr izbraucot no Latvijas, kā arī skolas neapmeklējošie bērni. Iedzīvotāju reģistra statistika 2016. gada sākumā parāda 186 598 attiecīgā vecuma bērnus, kas ir par 12,2 tūkstošiem jeb 7% vairāk, nekā attiecīgā mācību gadā mācās Latvijas skolu pamatskolu klasēs. Līdz ar to skolēnu skaita prognozes ir mērķtiecīgi balstīt uz attiecīgā vecuma bērnu skaitu pēc CSP datiem.

Skolas vecuma bērnu skaita prognoze 2020. gadam paredz, ka bērnu kopējais skaits Latvijā mazliet pieaugs no pašreizējiem 222 tūkstošiem līdz 226 tūkstošiem jeb par nepilniem 2 procentiem. Pēc 2024. gada noritēs pakāpeniska skolas vecuma bērnu skaita samazināšanās, sasniedzot 212 tūkstošus 2030. gadā. Attīstības centru gadījumā hronoloģiski šī tendence varētu būt līdzīga.

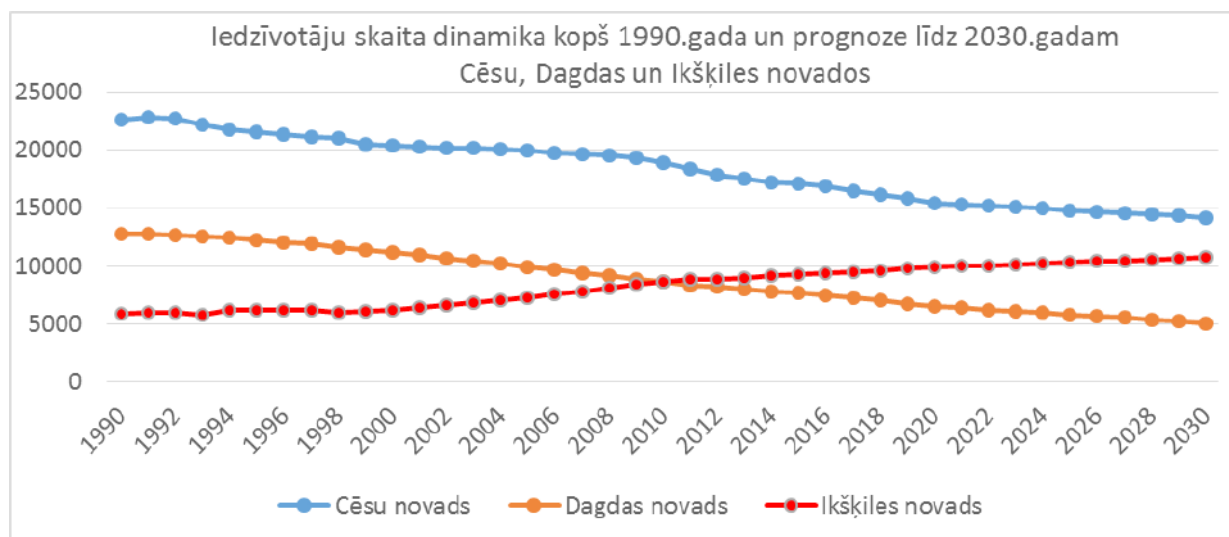
Lai arī kopējais skolēnu skaits līdz 2030. gadam mainīsies pavisam nebūtiski, tomēr visai aktīvi būs iekšējās migrācijas procesi, kuru ietvaros ģimenes ar skolas vecuma bērniem, lai varētu tos nodrošināt ar laikmetīgu izglītību, pārcelsies dzīvot tuvāk Rīgai un citiem attīstības centriem. Tajā pašā laikā **straujāks skolas vecuma bērnu samazinājums gaidāms perifērijas pagastos un pilsētās**. Likumsakarīgi skolēnu skaits nomaļajās skolās turpinās strauji samazināties.

14. att. Skolas vecuma bērnu (7–18 gadi) skaita dinamika kopš 1994. gada (IZM dati) un prognoze līdz 2030. gadam, tūkstošos

Prognozes pa vecumgrupām testa pašvaldībās

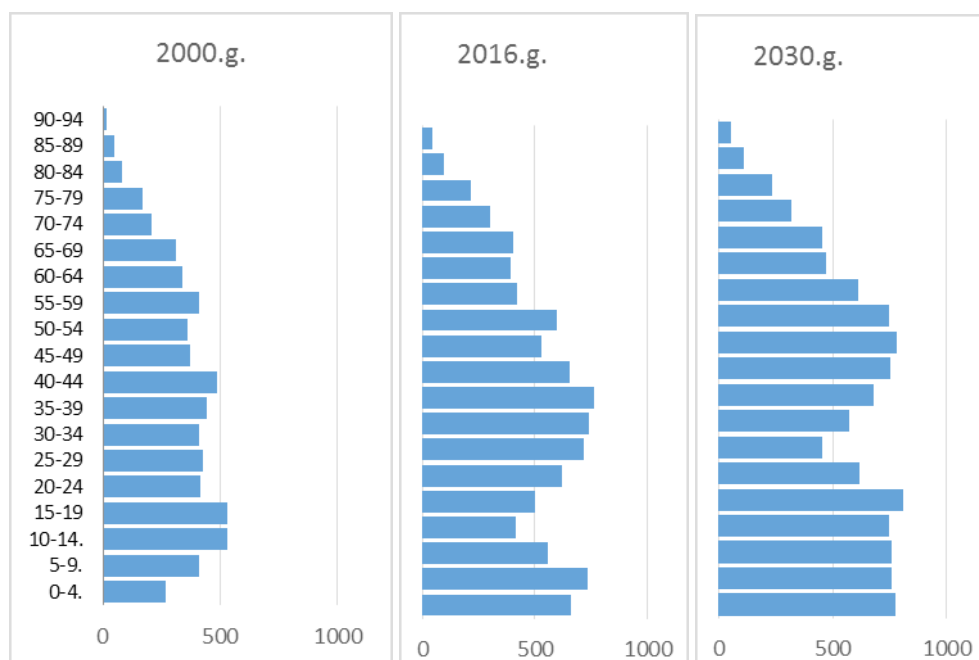
Lai precīzāk atainotu Latvijas pašvaldību paredzamo iedzīvotāju skaitu un tā sadalījumu pa vecumiem, tika izvēlētas trīs “modeļu” pašvaldības. Pirmais ir Ikšķiles novads ar labvēlīgu vecumpiramīdu un arī nākotnē augošu iedzīvotāju skaitu, kas balstās uz dzimstības pārsvaru pār mirstību un pozitīvu migrācijas bilanci. Otrais ir Cēsu novads, kas pārstāv Latvijas “vidējo novadu”, kurā ir salīdzinoši neliela emigrācija ar rūkošu intensitāti, tomēr ar tādu vecumpiramīdu, kas nosaka pakāpenisku iedzīvotāju skaita samazināšanos arī bez emigrācijas, jo dzimstība nesasniedz mirstību. Trešais ir Dagdas novads, kas pārstāv pašvaldības ar īpaši nelabvēlīgu iedzīvotāju vecumpiramīdu un turpinošos emigrāciju, kā rezultātā iedzīvotāju skaits turpinās strauji samazināties gan zemās dzimstības, gan emigrācijas dēļ. Vērtējot iedzīvotāju skaita un vecumsastāva attīstības prognozi nākotnē, gandrīz visas Latvijas pašvaldības aptuveni atbilst kādam no šiem trijiem modeļiem.

15. att.

Ikšķiles novads

Kopējais iedzīvotāju skaita pieaugums Ikšķiles novadā tiek prognozēts arī turpmāk, vienīgi ar mazinātu straujumu. No 2000. līdz 2016. gadam Ikšķiles novada iedzīvotāju skaits ir palielinājies pusotras reizes, bet nākotnē šis pieauguma temps būs mērens. Līdz 2020. gadam Ikšķiles iedzīvotāju skaits varētu tuvuoties 10 tūkstošu atzīmei, pieaugot par 5–6 procentiem. Arī tālākā laikposmā līdz 2030. gadam Ikšķiles novada iedzīvotāju skaits turpinās augt, bet ar vēl zemāku intensitāti, kas līdzinātos apmēram 1% gadā. 2030. gadā Ikšķiles novada iedzīvotāju skaits varētu būt ap 10,7 tūkstošiem. No visiem trim modeļu novadiem Ikšķiles vecumpiramīda ir vislabvēlīgākā – tai ir vērojams pietiekams bērnu skaits un arvien pieaugošs darbspējīgā vecumā esošu iedzīvotāju skaits. Ikšķiles novada iedzīvotāju vecumpiramīdā galvenais robs, kas saglabāsies arī nākotnē, ir radies 1995.–2000. gadā, kad te piedzima vismazāk bērnu, ko pamazām kompensēs arī nākotnē plānotais iedzīvotāju pozitīvais migrācijas saldo.

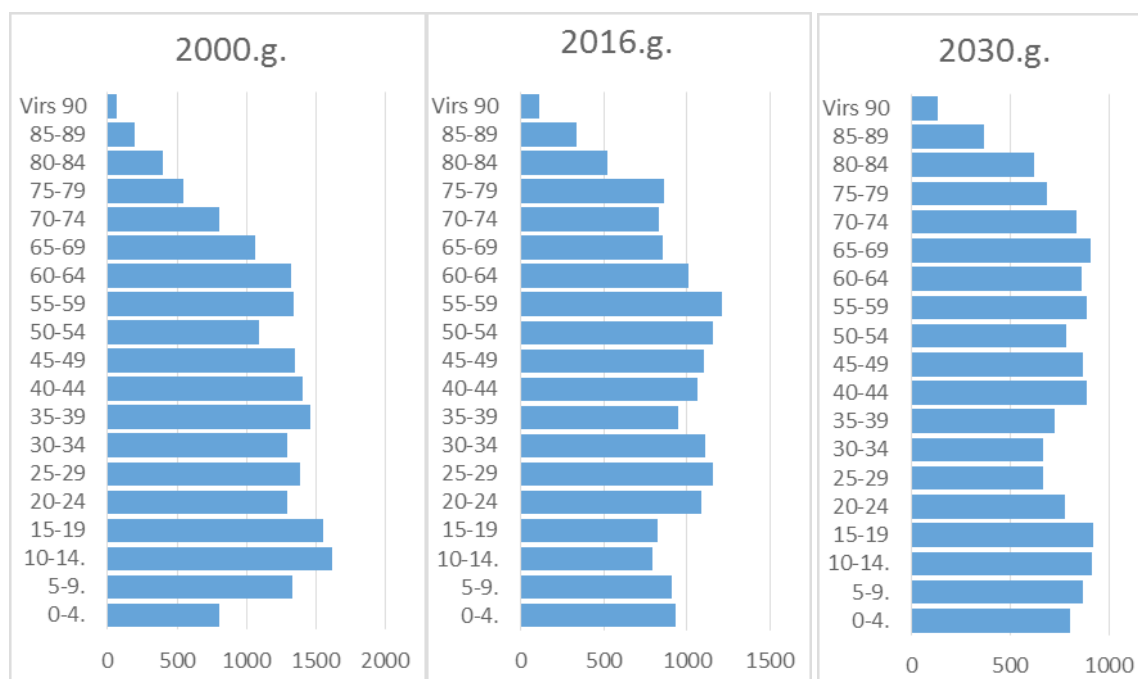

16. att. Ikšķiles novada vecumpiramīdas 2000. gadā, 2016. gadā un prognoze 2030. gadam

Ikšķiles novadā pašlaik reģistrēts krietni vairāk skolas vecuma bērnu nekā mācās Ikšķiles vidusskolā un Tīnūžu pamatskolā. 1.–6. klašu grupā mācās 741 skolēns (jeb 91%) no 816 attiecīgajā vecumā deklarētajiem, 7.–9. klašu grupā mācās 233 (jeb 81%) no 287 deklarētajiem bērniem, bet vidusskolas klasēs mācās tikai 59 skolēni (jeb 26%) no 231 reģistrētajiem vidusskolas vecuma bērniem. Acīmredzot ievērojams daudzums skolēnu dodas uz Rīgu līdz ar vecākiem, kuri brauc uz darbu. Mazāka daļa izvēlas kādu no tuvumā esošajām Ogres un Salaspils vidusskolām. Tāpat jāņem vērā, ka vismaz 10% Latvijas iedzīvotāju nedzīvo deklarētajā adresē, bet kaut kur citur, tostarp ārzemēs. Līdz 2020. gadam skolas vecuma bērnu skaits Ikšķiles novadā pieaugs: 1.–6. klašu grupā par 20%, tuvojoties tūkstošim, bet vēl straujāk tas pieaugs vecākajās skolēnu grupās – par 70–80 procentiem. Līdz 2030. gadam paredzamais skolas vecuma bērnu skaits tomēr mazliet saruks abās pamatskolu klašu grupās līdz 85–88% no tā skaita, kas tur būs 2020. gadā, bet strauji pieaugs vidusskolas vecumgrupā, sasniedzot 584 jauniešus. Ja Ikšķiles vidusskolā piesaistīto jauniešu proporcija nemainīsies, tad 2020. gadā tajā mācīsies tikai mazliet vairāk nekā 100 vidusskolēnu, kas 2030. gadā varētu sasniegt 150. Ņemot vērā, ka Latvijā vidēji ap 40% skolēnu pēc pamatskolas mācības turpina profesionālajās skolās un IZM izvirzījusi mērķi līdz 2020. gadam šo proporciju palielināt līdz 50%, nav sagaidāms, ka Ikšķiles vidusskolas proporcija vidusskolēnu skaitā varētu ievērojami palielināties.

Cēsu novads

Cēsu novada iedzīvotāju skaits ir krietni samazinājies pēdējos 16 gados – tas saruka no 20 327 cilvēkiem 2000. gadā līdz 16 830 iedzīvotājiem 2016. gadā (kritums par 17% jeb aptuveni 1% gadā). Līdzīgs tas saglabāsies arī nākotnē – mazliet straujāk pirmajos gados līdz 2020. gadam, kad Cēsu novada iedzīvotāju kopskaits varētu sarukt līdz 15,4 tūkstošiem. Tālākā nākotnē līdz 2030. gadam iedzīvotāju skaits samazinātos lēnāk, sarūkot emigrācijai, un 2030. gadā sasniegtu 14,2 tūkstošus. Salīdzinājumā ar Ikšķiles novadu Cēsu novadā ir un būs daudz izteiktāka iedzīvotāju novecošanās. Jau pašlaik Cēsu novadā visdaudzskaitlīgākie ir 50–59 gadus vecie, un tā tas turpināsies arī nākotnē, attiecīgi šai grupai paliekot par 4 un 14 gadiem vecāki. Līdzīgi kā Ikšķiles novadā, arī šeit ir izteikti mazskaitlīgas vecumgrupas, kas dzima ap 2000. gadu, minētais iztrūkums te saglabāsies tālākā nākotnē un netiks jūtami kompensēts ar imigrācijas palīdzību.

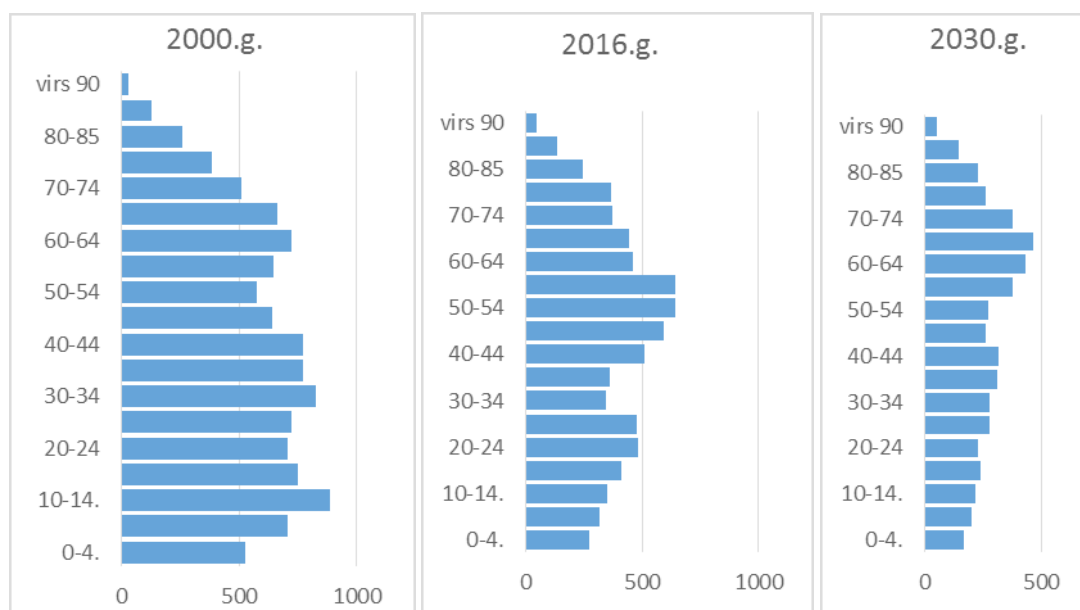

17. att. Cēsu novada vecumpiramīdas 2000. gadā, 2016. gadā un prognoze 2030. gadam

Cēsu novadā skolēnu skaits nākotnē varētu nemainīties tik strauji kā aplūkotajos divos novados. Šeit, līdzīgi kā Latvijā kopumā, ir paredzams neliels skolas vecuma bērnu skaita pieaugums līdz 2020. gadam (izņemot 7.–9. klasē, kur būs neliels kritums). Līdz 2030. gadam tas sāks samazināties gan 1.–6. klasē, gan arī vidusskolas klasēs. Vienīgi 7.–9. klasē būs manāms skolēnu pieaugums par apmēram 20%, kas saistīts gan ar dzimstības pieaugumu, gan emigrācijas samazināšanos. Tā kā Cēsu novadā ietilpst vidēji liela pilsēta Cēsis un tikai viens lauku pagasts, bet pārējie apkārtējie pagasti veido citus novadus, daudz skolēnu no apkārtējiem novadiem mācās kādā no Cēsu skolām. Tāpēc visās trijās klašu grupās Cēsu skolās mācās par 20–22% vairāk bērnu, nekā ir deklarēti tieši Cēsu novadā.

Dagdas novads

Dagdas novada iedzīvotāju skaits jau vēsturiski ir radikāli samazinājies kopš kara gadiem. Salīdzinājumā ar 1935. gadu Dagdas novada pagastos mūsdienās ir palikuši tikai ap 10–20% iedzīvotāju, vienīgi Dagdas pagastā, kurā ietilpst pati Dagda, kritums ir bijis mazāk dramatisks – par divām trešdaļām. Līdzīgi arī mūsdienās Dagdas novada iedzīvotāju skaits ir krities no 11,2 tūkstošiem 2000. gadā līdz 7,5 tūkstošiem 2016. gadā, proti, 16 gados ir samazinājums par 34 procentiem. Līdzīgi samazināšanās turpināsies arī nākotnē – līdz 2020. gadam iedzīvotāju skaits saruks vēl par nepilnu tūkstošu līdz 6,5 tūkstošiem, bet līdz 2030. gadam varētu palikt vien 5 tūkstoši cilvēku. Dagdas novada vecumpiramīda jau šobrīd ir ļoti nelabvēlīga ar izteiktu iedzīvotāju pārsvaru 45–59 gadu vecumā un strauji samazinošo bērnu skaitu, bet nākotnē šī attiecība paliks vēl nelabvēlīgāka – vairākums novada iedzīvotāju būs vecāki par 50 gadiem, bet bērnu skaits būs pietiekams tikai pāris nelielām skoliņām.

18. att. Dagdas novada vecuma piramīdas 2000. gadam, 2016. gadam un prognoze 2030. gadam

Dagdas novada skolās mācošos skolēnu skaits tuvāk atbilst novadā reģistrēto bērnu skaitam. Septiņās novada skolās kopā mācās 345 skolēni 1.–6. klasē, kas ir 88% no reģistrēto bērnu kopskaita (392). Līdzīgi arī 7.–9. klašu grupā novada skolās mācās 231 skolēns no 258 reģistrētajiem (jeb 90%). Vidusskolās mācās daudz lielāka jauniešu daļa nekā Ikšķilē – 143 no 219 jeb 65%. Sakarā ar paredzamo aizbraukšanu un arvien krītošos dzimstību visās klašu grupās plānots ievērojams skolēnu skaita kritums. 1.–6. klašu grupā tas nokritīsies no pašreizējiem 392 reģistrētiem bērniem līdz 330 bērniem 2020. gadā un zem 300 bērniem 2030. gadā. Vēl straujāk samazināsies 7.–9. klašu vecumā esošo bērnu skaits no pašreizējiem 258 līdz 157 (jeb 61%) 2020. gadā, bet līdz 2030. gadam samazināšanās neturpināsies. Līdzīgi arī vidusskolu klasēs no pašreizējiem 219 vidusskolu vecuma bērniem tas nokritīsies līdz 196 jau 2020. gadā un līdz pat 136 tālākā 2030. gadā. Ja tiktu saglabāta līdzšinējā augstā vidusskolas vecuma bērnu proporcija, kas mācās vidusskolā, tad 2030. gadā Dagdas novadā varētu būt mazliet virs 80 vidusskolēniem – jeb 28 skolēni katrā vidusskolas klasē.

1. tabula. Dagdas, Cēsu un Ikšķiles novada vecumsastāvs 2000., 2011. un 2016. gadā un prognoze 2020. un 2030. gadam

vecums	Dagdas novads					Cēsu novads					Ikšķiles novads				
	2000	2011	2016	2020	2030	2000	2011	2016	2020	2030	2000	2011	2016	2020	2030
0–4	524	317	274	241	164	803	901	932	929	806	267	647	662	724	778
5–9	706	384	316	266	201	1328	843	908	937	868	409	548	734	711	757
10–14	886	404	352	284	217	1619	834	796	875	911	531	408	559	738	760
15–19	749	546	410	358	239	1559	1263	826	774	918	531	523	414	564	747
20–24	704	577	484	348	228	1291	1389	1085	785	778	417	615	502	411	812
25–29	723	382	476	383	276	1390	1277	1158	854	664	428	641	619	514	620
30–34	829	379	344	401	278	1291	1088	1108	989	667	407	682	715	668	456
35–39	774	532	358	323	306	1461	1195	947	967	726	442	707	740	755	575
40–44	774	635	512	338	316	1408	1204	1064	849	890	485	671	761	783	682
45–49	639	685	591	468	258	1352	1275	1104	964	870	371	538	653	747	755
50–54	574	679	641	547	272	1088	1331	1154	983	781	363	603	531	647	783
55–59	644	524	642	604	375	1339	1117	1208	1031	887	411	442	598	527	747
60–64	725	518	462	580	430	1325	945	1013	1079	865	340	422	423	587	610
65–69	665	444	444	388	461	1061	962	857	925	907	311	438	395	401	474
70–74	508	501	369	369	376	802	1049	832	749	839	205	364	403	367	453
75–79	385	379	366	234	260	549	718	864	660	684	168	296	302	348	321
80–85	257	250	244	231	229	403	522	524	630	621	81	140	217	230	236
85–89	125	120	132	126	142	194	251	337	329	367	50	87	93	110	113
90– ...	30	30	43	55	49	63	82	113	126	131	15	26	42	50	54

2. tabula. Skolēnu skaits 2016. gada 1. janvārī un tā prognozes 2020. gadam un 2030. gadam pa klašu grupām

Novadi	10.–12. klase			7.–9. klase			1.–6. klase		
	2016	2020	2030	2016	2020	2030	2016	2020	2030
Ikšķiles novads	231	392	584	287	522	462	816	983	833
Cēsu novads	473	476	386	500	479	587	1048	1119	1096
Dagdas novads	219	196	136	258	157	166	392	330	297

Tautsaimniecības konteksts

Kā jau minēts ziņojuma iepriekšējās nodaļās, galvenais faktors, kas nosaka iedzīvotāju skaita samazināšanos Latvijā, ir emigrācija. Eiropas Savienības attīstītāko valstu darba tirgus atvēršana izraisījusi plašu darbības vecuma iedzīvotāju emigrācijas vilni, kas maksimumu sasniedza saimnieciskās lejupslīdes laikā 2009.–2010. gadā. Lai arī mērena ekonomiskā izaugsme Latvijā vērojama kopš 2011. gada, emigrācija turpinās un, **kamēr Latvijas tautsaimniecības efektivitātes rādītāji būtiski atpaliks no Eiropas vidējiem rādītājiem, darbospējīgo iedzīvotāju aizbraukšana turpināsies.**

Latvijā valdības līmenī tiek strādāts pie uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumiem. Apliecinājums mūsu valsts briedumam ir Latvijas uzņemšana pasaules attīstītāko valstu organizācijā OECD pagājušajā gadā, tādējādi ne tikai ceļot valsts prestižu, bet arī gūstot pieeju pasaules veiksmīgāko valstu pieredzes pārņemšanai. Kaut kādā mērā valdības paveikto apliecina arī augstā 6. vieta (Igaunijai – 4., Lietuvai – 10.), ko Latvija ieņēmusi starp 28 Eiropas Savienības valstīm biznesa vides novērtējumā *Doing Business 2017*.¹²

Tomēr ne viss ir tik spoži. Pēc cita starptautiska mērījuma – pasaules konkurētspējas indeksa (*The Global Competitiveness Index 2016/2017*¹³) tā bija tikai 20. vietā Eiropas Savienībā (salīdzinājumam: Igaunija – 12., bet Lietuva – 15. vietā). Arī pēc iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju, rēķinot pēc pirktspējas paritātes, Latvija Eiropas Savienībā joprojām (2015. g.) bija tikai 25. vietā, bet Igaunija un Lietuva pakāpušās jau attiecīgi uz 19. un 20. vietu.

Vispopulārākais indekss, ko pēdējā laikā izmanto, lai raksturotu valstu attīstības līmeni (ņem vērā gan iedzīvotāju ienākumu, veselības aprūpes, izglītības, kā arī nevienlīdzības līmeni), ir Tautas attīstības indekss (*Human Development Index*¹⁴). Diemžēl arī šajā ziņā, ieņemot 25. vietu ES, Latvija ievērojami atpaliek gan no Igaunijas (17. vieta), gan Lietuvas (21. vieta). Atpalicība no kaimiņvalstīm galvenokārt skaidrojama ar reformu vilcināšanu, kā arī augstāku ēnu ekonomikas un korupcijas līmeni nekā kaimiņvalstīs. Diemžēl tas rezultējas arī tādā izpausmē, ka Latvijā darba ņēmējiem ir daudz grūtāk atrast labi atalgotu darbu nekā Lielbritānijā vai Zviedrijā, kur uz vienu strādājošo tiek radīta vismaz divas reizes lielāka pievienotā vērtība. Galvenokārt pateicoties tieši šai – gadu gaitā gudras saimniekošanas rezultātā iegūtajai priekšrocībai, zviedru vai britu uzņēmējs savam darbiniekam var atļauties maksāt divas un vairāk reizes augstāku atalgojumu nekā caurmēra latviešu uzņēmējs. **Zemā tautsaimniecības produktivitāte, kur preču un pakalpojumu konkurētspēja tiek balstīta galvenokārt uz “lētu” darbaspēku, atveroties darba tirgum, emigrācijas formā pavērsusies pret Latvijas valsti un kļuvusi par nopietnu draudu tās attīstībai.** Galvenie cēloņi šādai situācijai ir vairāki, turklāt tie cits citu ļoti cieši ietekmē. Šajā pētījumā apskatīsim tikai tos faktorus, kam ir tieša vai netieša saistība ar izglītības tīkla reformu Latvijā.

Zemā produktivitāte

Jo mazāks sniegto pakalpojumu apjoms vai saražoto preču vērtība uz vienu nodarbināto, jo lielāka sniegtā pakalpojuma vai saražotās preces pašizmaksa, jo mazāka iespēja atlicināt resursus jaunu tirgu apgūšanai un inovācijām. Tā kā tirgus ekonomikā galvenais attīstības dzinējspēks ir konkurence, tad precēm un pakalpojumiem ar augstu pašizmaksu, ja vien tie nav īpaši kvalitatīvi vai ekskluzīvi pakalpojumi, par kuriem klients ir gatavs maksāt paaugstinātu cenu, ilgtermiņā nav perspektīvas, jo tos izkonkurēs lētākas un kvalitatīvākas preces un pakalpojumi. Tas attiecas arī uz subsidētajām precēm un pakalpojumiem, kuru ilgtspēja ir atkarīga no tiem pašiem faktoriem, tikai sekas iestājas ar nobīdi laikā, kura ilgums atkarīgs no subsidētāja finanšu resursiem vai reaģēšanas spējas.

¹² <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Chapters/DB17-Mini-Book.pdf?la=en>

¹³ http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

¹⁴ <http://hdr.undp.org/en>

Tā kā jau minēto pilnā mērā var attiecināt arī uz valsts un pašvaldību un to pārvaldīto uzņēmumu (trešdaļa valstī reģistrēto darbavietu)¹⁵ sniegtajiem pakalpojumiem, ko lielā mērā finansē (arī subsidē) Latvijas nodokļu maksātājs, apstākļos, kad gadu no gada valsts budžetā tiek atvēlēts nepietiekams finansējums, piemēram, veselības aprūpei vai ceļu uzturēšanai (lai ceļi neturpinātu sabrukt ātrāk, nekā tos spējam atjaunot, pēc AS "Latvijas Valsts ceļi" datiem, tajos ik gadus jāiegulda 670 miljoni EUR, bet 2017. gadā kopā ar ES finansējumu tiem paredzēti tikai 286 miljoni EUR¹⁶), **efektivitātes celšanai publiskajā sektorā būtu jāklūst par prioritāti**. Tomēr Latvijā joprojām darbojas pārmērīgi liels skaits valsts un pašvaldību iestāžu un uzņēmumu, kam nodrošināta darbība apstākļos, kur nav konkurences dzinējspēka, bet tas bieži nerosina celt produktivitāti. Vēl vairāk šos uzņēmumus novājina un produktīvu darbību apgrūtina joprojām izplatītā pie varas esošo politisko spēku (gan valsts, gan pašvaldību līmenī) prakse dažādos amatos iekārtot darbiniekus, kurus atlasa nevis pēc profesionāliem kritērijiem, bet pēc lojalitātes attiecīgajiem spēkiem. Ne velti pat OECD iestāšanās sarunu laikā ārvalstu partneri pieprasīja Latvijas puses pārstāvjiem konkrētu rīcību šīs prakses izskaušanā. Neraugoties uz pēdējo gadu laikā veiktajiem pasākumiem, darāmā šajā jomā vēl daudz, ko apliecina Latvijas novērtējums pēc *Transparency International* izstrādātā korupcijas uztveres indeksa (*Corruption perceptions index 2016*) un ieņemtā 44. vieta pasaulē (Igaunijai – 22., Lietuvai – 38. vieta).¹⁷

Vēl viens faktors, kas pašvaldībām (īpaši nelielajām) traucē pieņemt lēmumus saistībā ar mazproduktīvu struktūru optimizāciju, ir joprojām izplatītais nepotisms¹⁸, kā arī interešu konflikts, kas rodas tiem deputātiem (un tādu nav mazums), kuri vienlaikus ir pašvaldībā esošo izglītības vai veselības aprūpes iestāžu vadītāji, piedaloties lēmumu pieņemšanā attiecībā uz šīm iestādēm. Piemēram, Bauskas pašvaldībā četri no 17 deputātiem vienlaikus vada pašvaldības izglītības iestādes (direktoru vai to vietnieku amatā). Attiecībā uz citām jomām likums šādu iespēju nepieļauj, un prakse pierāda, ka arī izglītībai un veselības aprūpei šāds izņēmums par labu nenāk.

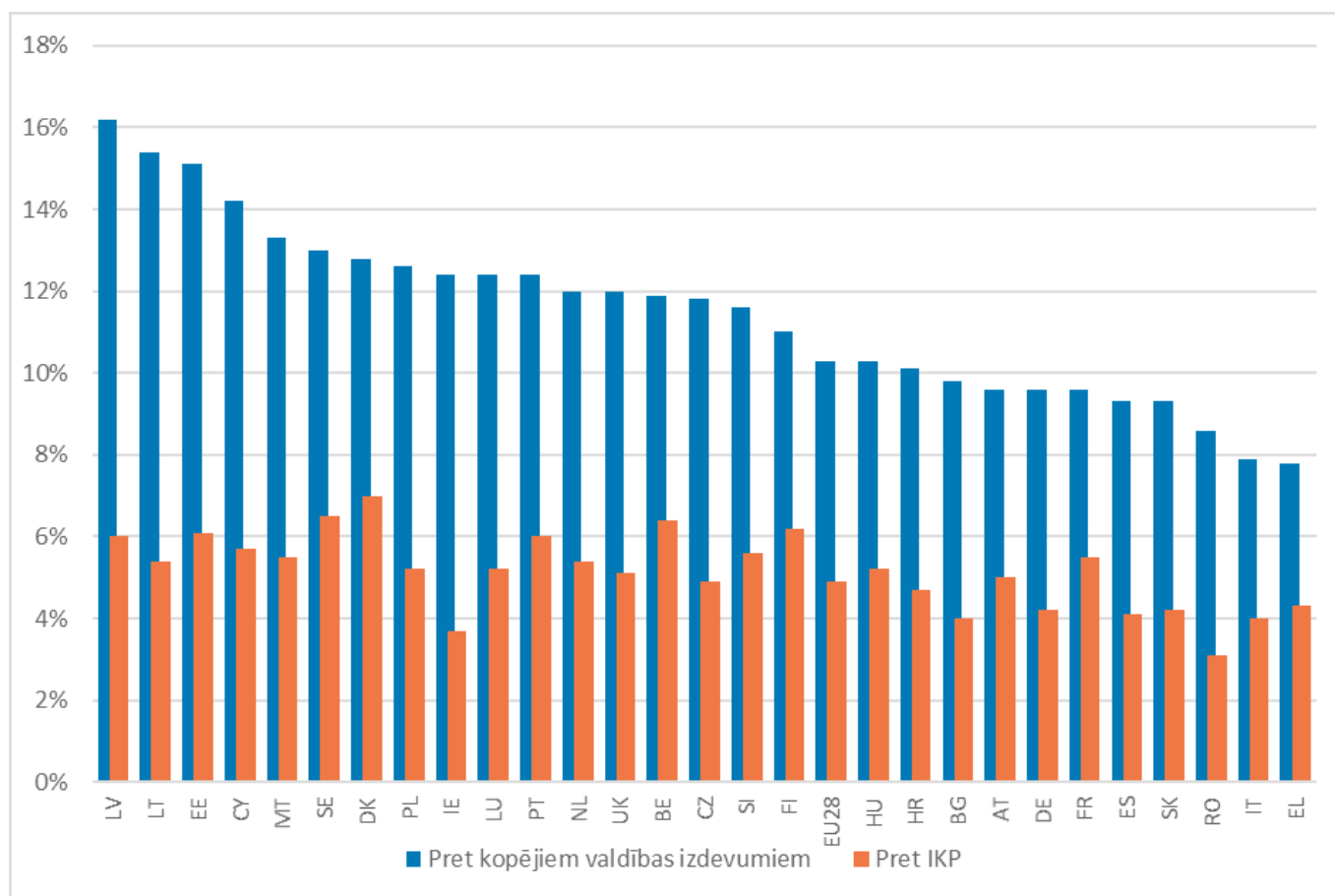
2015. gadā Latvija bija Eiropas Savienības prezidējošā valsts. Prezidentūras ietvaros Rīgā notika dažādu jomu Eiropas valstu līderu sanāksmes. Ņemot vērā to, ka šī pētījuma autoru pēc VARAM pasūtījuma 2015. gadā veiktais Izglītības pakalpojumu izvērtējums bija izpelnījies augstu novērtējumu dažādās sabiedrības aprindās, pēc IZM iniciatīvas Eiropas valstu izglītības nozares vadītāji un eksperti vienā no šādām sanāksmēm tika iepazīstināti ar izvērtējuma rezultātiem. Pēc iepazīšanās ar ziņojumu klātesošajiem ārvalstu pārstāvjiem pamatjautājums bija viens – kāpēc, būdama viena no nabadzīgākajām Eiropas Savienības valstīm, Latvija joprojām uztur Eiropā dārgāko (attiecībā pret izdevumu īpatsvaru budžetā) un neefektīvāko skolu tīklu, kur skolēnu skaits uz skolotāju ir viszemākais Eiropas Savienībā. Atbilde, ka vilcināšanās ar skolu tīkla optimizāciju galvenokārt izskaidrojama ar Latvijas politiķu nevēlēšanos pieņemt nepopulārus lēmumus, Eiropas kolēģus nepārliedzēja, jo mazo skolu slēgšanas jautājums saistībā ar depopulāciju lauku un perifērijas reģionos tiem nav svešs no pašu pieredzes, un ar tikpat lielu pretestību šie lēmumi tiek uztverti arī citviet Eiropā, tomēr pragmatisms gūst virsroku pār emocijām, jo izšķirošais ir kompromiss starp izglītības kvalitāti, finanšu iespējām, pieejamību un tradīcijām. Diskusijā britu un vēl dažu valstu kolēģi jautāja, vai mēs paši neapzināmies, ka, uzturot neefektīvo sistēmu, tai skaitā skolu tīklu, ar vienām no mazākajām algām Eiropā, spiežam savus tautiešus doties uz citām Eiropas valstīm, kur, strādājot produktīvāk, tie var nopelnīt vairāk.

¹⁵ 32% Latvijas nodarbināto iedzīvotāju strādā budžeta (valsts vai pašvaldību) iestādēs un uzņēmumos, kuros valsts vai pašvaldību kapitāldaļu īpatsvars ir vismaz 50 procenti.

¹⁶ <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/valsts-celi-celu-sabruksanas-apsteigsanai-ik-gadu-tajos-jaiegulda-670-miljoni-eiro.a221913/>

¹⁷ http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

¹⁸ Ienesīgu vietu, titulu un ienākumu nodošana radniekiem, izmantojot ieņemamo amatu. Sk.: <http://vesture.eu/index.php/Nepotisms>

19. att. Eiropas Savienības valstu valdību kopējie izdevumi izglītībai pret kopējiem valdības izdevumiem un pret iekšzemes kopproduktu 2015. gadā (EUROSTAT dati pēc COFOG klasifikācijas)

Diemžēl jāatzīst, ka Latvijā diskusijas par skolu tīkla sakārtošanu bez taustāma rezultāta turpinās jau gadiem ilgi, neraugoties uz iedzīvotāju skaita kritumu valstī un, kas īpaši svarīgi izglītības reformu kontekstā, gandrīz dubulto skolēnu skaita kritumu pēdējo 15 gadu laikā. Latvijā uz vienu pedagogu ir vismaz divreiz mazāk skolēnu nekā Eiropā vidēji: Latvijā 6–9 (pēc IZM datiem atkarībā no aprēķinos lietotās metodoloģijas), bet Eiropā – ap 15 skolēniem uz pedagogu (vairāk sk. sadaļā “Skolēnu skaits uz vienu skolotāju”). Nelielā pedagogu noslodze visbiežāk tiek pamatota ar Latvijas īpašajiem apstākļiem – nelielo apdzīvotības blīvumu. Tomēr tas ir maldīgs arguments, jo Skandināvijas valstis un Igaunija ir vēl retāk apdzīvotas nekā Latvija. Pat Igaunijā, kur, sākoties reformām, situācija bija līdzīga Latvijai, uz vienu pedagogu ir 12 skolēni, kas ir vismaz 1,5 reizes vairāk nekā Latvijā. Fakts, ka vairāk nekā pusē (52%) Latvijas skolu mācās tikai 15,7% visu audzēkņu (IZM dati par 2016. g.), liecina, cik lielā mērā izglītības tīkla reforma ir aizkavējusies.

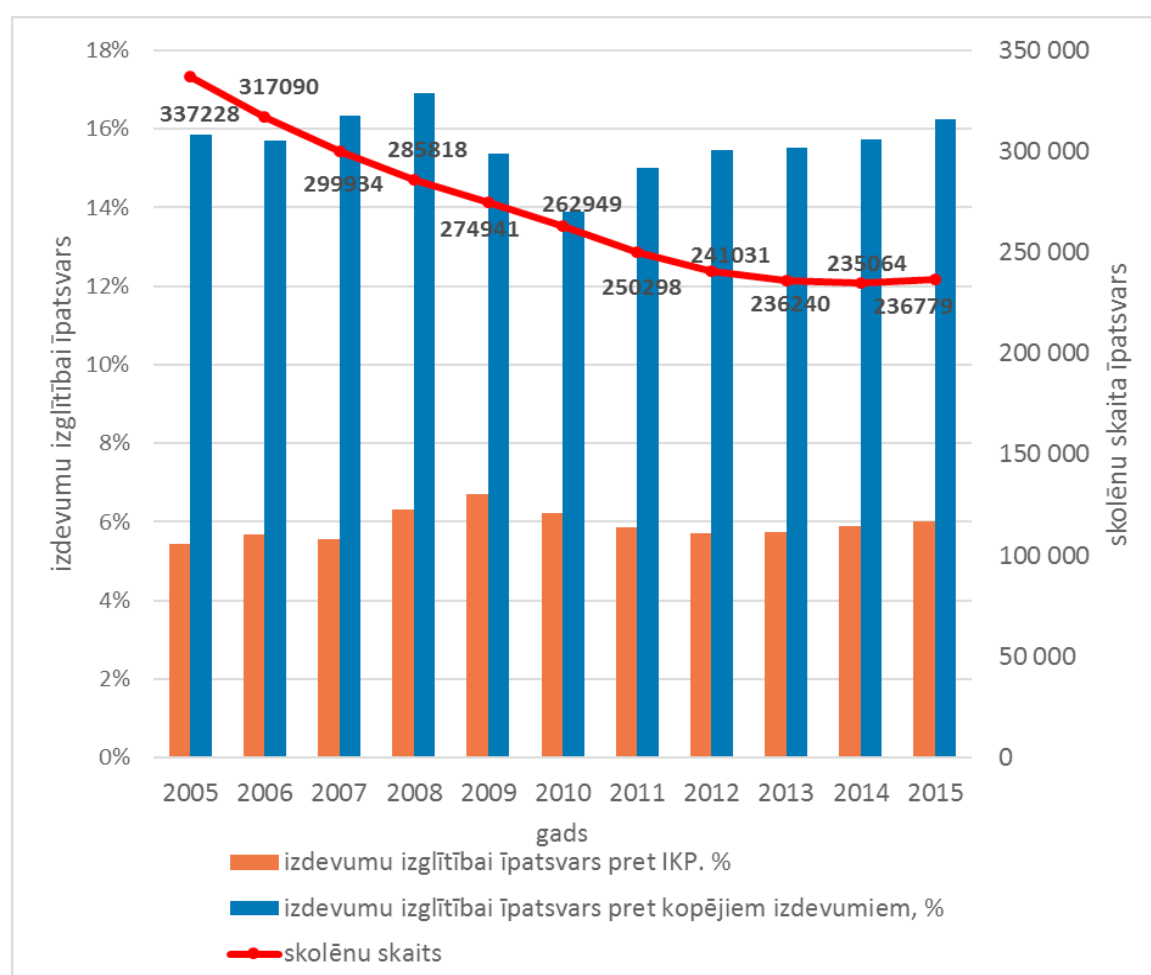
Autoru 2016. gadā veiktais pētījums saistībā ar izglītības tīkla reformu Bauskas novadā liecina, ka tā sakārtošana šajā pašvaldībā vien investīcijām skolu tīklā izbrīvētu 1,4 miljonus EUR gadā vai 29% no skolu uzturēšanas izdevumiem, turklāt bez papildfinansējuma ļautu nodrošināt skolotājiem konkurētspējīgu atalgojumu (vidēji 1000 EUR pēc nodokļu nomaksas par pilnu slodzi; vairāk sk. nodaļā “Izglītības tīkla reformas aplēptais potenciāls – Bauskas novada piemērs”).

Tomēr, ja privātajā sektorā, pateicoties konkurences dzinējspēkam, šādi argumenti liktu rīkoties nevilcinoties (un tikai tāpēc aizvien vairāk Latvijas uzņēmumu veiksmīgi konkurē globālajā tirgū un ir spējīgi samaksāt konkurētspējīgu atalgojumu darba ņēmējiem), Latvijas politiskajā realitātē strukturālās reformas, kurās būtu meklējams situācijas risinājums, notiek nepiedodami lēni. Jau 2003. gadā Jānis Eglītis (LLU) savā promocijas darbā (disertācijā) “Izglītības

kvalitātes nodrošināšanas reģionālie un ekonomiskie aspekti”¹⁹ pamato vidusskolu tīkla optimizācijas nenovēršamību, kā piemērotāko laiku reformu veikšanai to nepopulārā rakstura dēļ piedāvājot 2005. gadu, kad aizvadītas pašvaldību vēlēšanas (igauņi savu skolu reformu ap šo laiku atšķirībā no Latvijas sāka realizēt). Nu jau klāt trešās pašvaldību vēlēšanas kopš šī laika, bet Latvijā joprojām turpinās diskusijas. **Nepopulāro (jo rezultāts visbiežāk nav tūlītējs) reformu virzītāji tajās aizvien ir palikuši mazākumā iepretim oponentiem, kuri vēlētāju pārliecināšanai parasti izmanto īstermiņa domāšanā vai populismā balstītus argumentus.** Tā vietā, lai veiktu nepieciešamās reformas, tiek meklēti attaisnojumi esošā stāvokļa saglabāšanai un prasīts papildfinansējums tā uzturēšanai. Arguments, kas bieži tiek minēts, lai kārtējo reizi atliktu skolu tīkla reformu, ir draudošais bezdarbs un rosības apsīkums konkrētajā pagastā skolas slēgšanas gadījumā. Šī argumenta paudēji gan aizmirst vienkāršo patiesību, ka **darbavietas, kas tiek uzturētas par nodokļu maksātāju naudu budžeta iestādēs, nav tautsaimniecības dzinējspēks.** Tās var pastāvēt tikai tad, ja uzņēmējdarbība pietiekamā apmērā rada pievienoto vērtību un nodokļu ieņēmumi ir atbilstoši, lai apmierinātu sabiedrības vajadzības, to skaitā izglītības jomā.

Nodokļu maksātāju īpatsvars turpina samazināties gan sabiedrības novecošanas dēļ, gan potenciālo nodokļu maksātāju paaugstinātās emigrācijas dēļ, tāpēc **tieksme par katru cenu saglabāt neproporcionāli lielu darbavieta skaitu publiskajā sektorā (2016. g. gandrīz trešdaļu darbavieta) aizvien smagāk gulstas uz nodokļu maksātāju pleciem.**

20. att. Valdības izdevumu izglītībai īpatsvara²⁰ salīdzinājums pret skolēnu skaitu²¹ 2005.–2015. gadā (CSP dati)

¹⁹ <http://lufb.ltu.lv/dissertation-summary/education/kopsav-Janis-Eglitis.pdf>

²⁰ Vispārējās valdības izdevumu īpatsvars pret kopējiem vispārējās valdības izdevumiem un pret iekšzemes kopproduktu (faktiskajās cenās).

²¹ Kopējais tekošajā mācību gadā sākuma pamata un vidējās izglītības līmenī izglītojošos skolēnu skaits.

Vairākos Latvijas pagastos publiskais sektors jau kļuvis par lielāko algotā darba devēju, bet 13 novados 2017. gadā maksājumi no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda pārsnieguši 40% izlīdzinātā budžeta ieņēmumu²² (sk. 28. att.). Protams, šāda eksistence neliecina par pašvaldības ilgtspēju. Lai arī e-pārvaldes ieviešanas tempu ziņā Latvija ir apsteigusi pat vairākas vecās ES dalībvalstis, **e-pakalpojumu skaita pieaugums nav būtiski ietekmējis publiskajā sektorā nodarbināto skaitu**, kaut arī tas joprojām un pamatoti ir viens no mērķiem un spēcīgākajiem argumentiem (kopā ar pakalpojumu pieejamību) par labu investīcijām šo pakalpojumu ieviešanā. **Neefektīvs līdzekļu izlietojums ne tikai izraisa hronisku līdzekļu trūkumu svarīgu valsts funkciju nodrošināšanai, bet arī grauj publiskā sektora autoritāti, kas savukārt nemudina nodokļu maksātājus godprātīgi veikt savus pienākumus.**

Kvalificēta darbaspēka augošais deficīts

Tautsaimniecības efektīva funkcionēšana nav iedomājama bez augstas kvalifikācijas darbaspēka līdzdalības. Latvijai, kas sākotnēji Eiropā pozicionējās kā valsts, kur pieejams lēts darbaspēks, augot iedzīvotāju labklājības un algu līmenim, aizvien grūtāk konkurēt ar Dienvidaustrumeiropas un Āzijas valstīm, kur algu līmenis ir zemāks. Vienīgā iespēja, kā nodrošināt tālāku izaugsmi, ir piedāvāt globālajam tirgum aizvien sarežģītākas un augstākas kvalitātes preces un pakalpojumus ar augstāku pievienoto vērtību. To iespējams panākt tikai ar moderno tehnoloģiju plašu pielietojumu, bet tam nepieciešami labi izglītoti un radoši darbinieki, kas ne tikai spēj strādāt ar aizvien sarežģītākām iekārtām un programmatūru, bet arī radoši izmantot moderno tehnoloģiju piedāvātās iespējas. Bez labi izglītotiem un radošiem darbiniekiem nav iespējama inovatīvu produktu radīšana, bet tieši šī īpašība ir kļuvusi par vienu no svarīgākajām globālās konkurences apstākļos. Cīņa par “gaišajiem prātiem” globālā mērogā ir saasinājusies kopš 20. gs. 90. gadiem, un visveiksmīgākā šajā ziņā joprojām ir Silīcija ieleja pie Sanfrancisko ASV. Aizvien biežāk pa kādam spilgtam talantam arī no Latvijas atrod darbu kādā tur reģistrētā pasaules vadošā kompānijā – *Apple, Google, Facebook, Ebay, Linked In* u.c. Arī vadošās pasaules universitātes piedāvā stipendijas talantīgākajiem jauniešiem un kopā ar vietējiem tehnoloģiju uzņēmumiem cenšas ap sevi veidot lokālās “Silīcija ielejas” (Latvijai tuvākās ir Kopenhāgena–Malme–Lunda, Stokholma–Upsāla, Helsinki–Espo). Latvijas augstskolas šajā ziņā diemžēl nav konkurētspējīgas. Par galveno iemeslu šādai situācijai to pārstāvji min nepietiekamo finansējumu augstākajai izglītībai, taču tieksme uzturēt nelielajam Latvijas studentu skaitam Eiropā sadrumstalotāko augstākās izglītības mācību iestāžu tīklu (Latvijā uz nepilniem 2 miljoniem iedzīvotāju kopā ar koledžām un ārvalstu augstskolu filiālēm ir 60 augstākās mācību iestādes, bet Lielbritānijā uz 64 miljoniem iedzīvotāju tikai – 164!²³), noved pie jau tā ierobežoto resursu neracionāla izlietojuma un sekmē Latvijas intelektuālā potenciāla konkurētspējas kritumu. Tam par labu nenāk arī fakts, ka Latvijas augstskolās atšķirībā no Eiropas augstākajām mācību iestādēm darba tirgus prasībām neatbilstoši liels studentu īpatsvars izvēlas sociālo zinātņu studijas. Saskaņā ar *Eurostat* datiem no 2000. līdz 2013. gadam vidēji 54% studentu Latvijā apguva sociālās zinātnes, bet Eiropas Savienībā – 34 procenti. Galvenokārt šis nesamērīgums veidojas ekonomikas un vadības programmās, ko Latvijā apguva 31% studentu, savukārt Eiropā – vidēji 17 procenti.²⁴

Pēc Ekonomikas ministrijas aprēķiniem jau 2020. gadā Latvijas tautsaimniecībā varētu pietrūkt līdz 20 tūkstošiem dabaszinātņu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT), kā arī inženierzinātņu speciālistu. Ņemot vērā to, ka tieši IKT sektors izceļas augstas pievienotās vērtības pakalpojumu sniegšanā, augošais darbaspēka deficīts šajā jomā ir īpaši satraucošs. Jau šobrīd darba devēji, neraugoties uz sarežģītajām birokrātiskajām procedūrām, to mēģina risināt, uzaicinot speciālistus no ārvalstīm (galvenokārt Ukrainas un Baltkrievijas). Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem 2016. gadā izsniegtas darba atļaujas 528 datorspeciālistiem (galvenokārt programmētājiem). Ņemot vērā, ka IKT jomas speciālistu trūkums Eiropas Savienībā valstīs līdz 2020. gadam atbilstoši prognozēm varētu pieaugt līdz 900 tūkstošiem,²⁵ konkurence šajā jomā kļūs vēl asāka.

²² http://www.fm.gov.lv/files/pasvaldibas/PFI_2017_kopsavilkums_021216.pdf

²³ <http://www.universitiesuk.ac.uk/facts-and-stats/Pages/higher-education-data.aspx>

²⁴ Bičevska, A. Kāpēc pasaules reitingu topos nav Latvijas augstskolu. *Makroekonomika.lv*. 04.09.2013.

Tajā pašā laikā, tā kā centralizētie vidusskolas eksāmeni dabaszinātnēs nav obligāti un arī, lai iestātos lielākajā daļā Latvijas augstskolu, pat dabaszinātņu jomas programmās, tie nav obligāta prasība, 2016. gadā piektdaļā Latvijas vidusskolu tos neizvēlējās kārtot neviens skolēns (kopā ar vakarskolām 72 skolās). Tādu matemātikas, informātikas, fizikas, ķīmijas un citu “sarežģīto” priekšmetu skolotāju deficīts izglītības iestādēs, kas spēj piesaistīt un ieinteresēt skolēnus apgūt šos priekšmetus, saglabājoties nekonkurētspējīgam pedagogu atalgojumam, ir galvenais iemesls šādai situācijai. Vilcināšanās ar reformām izglītības jomā, turpinoties šādai situācijai, var izraisīt ļoti tālejošas negatīvas sekas.

IZM uzsāktais darbs pie jaunā, kompetencēs balstītā mācību satura izstrādes, kura mērķis ir attīstīt skolēnu radošumu un prasmes iegūto zināšanu praktiskai lietošanai, var cerēt uz veiksmi, ja skolas tiks nodrošinātas ar mūsdienīgu aprīkojumu un, galvenais – tajās strādājošie pedagogi būs atbilstoši apmācīti un pratīs to izmantot. Īpaša uzmanība apmācības procesā būtu jāvelta viedo ierīču padziļinātai apguvei un lietojumam visu mācību priekšmetu spektrā. Viena no Latvijas izglītības sistēmas problēmām ir lielais pirmspensijas vecuma pedagogu īpatsvars skolā un no tā izrietošā realitāte, ka šādam pedagogu kontingentam grūti apgūt strauji mainīgās tehnoloģijas. Atbilstoši OECD veiktajam pētījumam tikai 8% Latvijas pedagogu bija jaunāki par 30 gadiem.²⁶ Zināšanas par viedierīču lietojumu šādā situācijā skolēniem aizvien biežāk ir dziļākas nekā pedagogiem. Taču bez konkurētspējīga atalgojuma jaunu pedagogu piesaistei skolām nav pamata (pašlaik ik gadu grādu pedagoģijā iegūst apmēram 1000 jauniešu, bet strādāt skolās aiziet 300–400²⁷), tāpat kā iespējām iegādāties nepietiekamam skolēnu skaitam mūsdienīgu aprīkojumu (piemēram, mūsdienīga fizikas kabineta pilns aprīkojums izmaksā vairāk nekā 100 000 EUR; sīkāk par šo sk. sadaļā “Kabinetu aprīkojums”).

Taču šo problēmu iespējams risināt tikai ar reformām skolu tīklā, kam joprojām nav izdevies rast pietiekamu atbalstu sabiedrībā. Minētais gan nenozīmē, ka tikai mūsdienīgs aprīkojums un gados jauni pedagogi atrisinās visas ar skolēnu apmācību saistītās problēmas. Pašlaik izglītības kvalitāte skolās lielā mērā balstās uz pieredzējušajiem pedagogiem – savas profesijas entuziastiem, kuriem darbs skolā ir dzīves aicinājums un lielāko gandarījumu sniedz audzēkņu zināšanu izaugsme un veiksmē turpmākajā dzīvē. Taču arī šo skolotāju entuziasms sabiedrībā krītošā pedagoga profesijas prestiža (atalgojuma līmenim uz to ir būtiska ietekme) dēļ noplok, kā rezultātā aizvien biežāk tie pamet darbu skolās (privātajā sektorā ziņojošiem un ar iniciatīvu apveltītiem cilvēkiem darbs atrodas vienmēr), un izglītības sistēma novājinās vēl vairāk.

Runājot par viedierīcēm, neraugoties uz faktu, ka attīstītākajās valstīs tās izmanto jau līdz 90% profesijās, nevar neminēt problēmas ar disciplīnu stundās, ko pedagogiem sagādā jaunās paaudzes pieradums ne brīdi neiztikt bez sava viedtālruņa. Lietojot privātās viedierīces mācību procesā, pedagogiem grūti panākt, ka skolēns koncentrējas mācību procesam, nevis nodarbojas ar blakus lietām. Viens no risinājumiem, ja to atļauj pašvaldību rocība, nodrošināt audzēkņus ar mūsdienīgām skolas viedierīcēm, taču tam būs jēga tikai tad, ja skolas pieņems drosmīgus lēmumus – neļaut mācību laikā lietot personiskās viedierīces (no rīta tās tiek atstātas glabāšanā līdz stundu beigām). Tas mazinātu arī materiāli ne tik labi nodrošināto jauniešu diskomforta sajūtu, ko izraisa viedtālruņu kults kā statusa apliecinājums. Neraugoties uz vecāku iebildumiem, dažas skolas (piemēram, Ikšķiles vidusskola) šādu lēmumu jau pieņēmušas, būtiski atvieglojot skolotāju darbu.

Ļoti būtiska loma kvalificēta darbaspēka deficīta un jauniešu bezdarba mazināšanā ir profesionālās izglītības sistēmas reformai un modernizācijai. Pēdējo gadu laikā valsts ir veikusi būtiskas investīcijas, veidojot spēcīgus profesionālās izglītības kompetences centrus (PIKC). Tā kā par vienu no reformas mērķiem ir izvirzīta profesionālo skolu prestiža celšana jauniešu vidū un audzēkņu īpatsvara palielināšana līdz 50% (uz vidusskolēnu rēķina), vidusskolām, prognozējot skolēnu skaitu, ar šādu varbūtību būtu jāreķinās. Tomēr, virzoties uz šo mērķi, paralēli jārod risinājums tādām profesionālās izglītības sistēmas problēmām kā audzēkņu lielais atbirums (2014./15. m. g.

²⁵ <http://www.labsolatvia.com/lv/zinas/aizvaditais-gads-latvijas-ikt-nozare-un-prognozes-uz-2017-gadu>

²⁶ <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/oecd-latvija-liels-sieviesu-un-gados-vecaku-skolotaju-ipatsvars.a201118/>

²⁷ <http://nra.lv/latvija/izglitiba-karjera/197148-citu-augstskolu-apvienosana-neesot-izm-planos.htm>

atskaitīto īpatsvars bija 16,6% audzēkņu kopskaita²⁸), zems vidējais sekmju līmenis, jauniešu tieksme izvēlēties, viņuprāt, vieglākās profesijas, pēc kurām darba tirgū ir mazs pieprasījums. Zinot šīs problēmas, fakts, ka reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars 2016. gadā profesionālo skolu absolventu vidū bija vidēji 2,7 reizes augstāks nekā starp vidusskolu absolventiem, vairs nešķiet tik pārsteidzošs. Tomēr, iespējams, pateicoties reformai, salīdzinājumā ar 2015. gadu konkrētais rādītājs ir uzlabojies (2015. g. atšķirība profesionālo un vidusskolu absolventu bezdarba līmenī bija 3,6 kārtīga) un arī bezdarbnieku skaits sarucis no 244 līdz 176, bet vidusskolu absolventu vidū tas palicis gandrīz nemainīgs (attiecīgi 99 2016. g. un 101 2015. g.).²⁹ Tiesa, uz šo statistiku jāraugās kritiski, jo tā aptver tikai tos skolu absolventus, kas kā bezdarbnieki bija reģistrējušies Nodarbības valsts aģentūrā (NVA), bet var pieņemt, ka lielākā daļa bez darba esošo jauniešu pēc skolas beigšanas turpina dzīvot vecāku apgādībā un neregistrējas NVA.

Joprojām aktuāla problēma ir neracionāls valsts finansējuma izlietojums gan profesionālajā, gan augstākajā izglītībā, gatavojot neadekvāti lielu speciālistu skaitu profesijās, kam darba tirgū nav pieprasījuma. Profesionālo un augstāko izglītības iestāžu absolventu turpmāko darba gaitu monitorings un analīze ar mērķi uzlabot izglītības piedāvājuma atbilstību darba tirgus pieprasījumam joprojām notiek nepietiekamā līmenī.

Tāpat savu risinājumu valsts līmenī gaida problēma saistībā ar nepietiekamo zināšanu līmeni, kāds lielai vidusskolu absolventu daļai ir eksaktajos priekšmetos, īpaši matemātikā, fizikā un ķīmijā. Tas neļauj aizpildīt pat valsts budžeta apmaksātās studiju vietas inženierzinātnēs, īpaši reģionālajās augstskolās, bet pēc tām pieprasījums darba tirgū kļūst aizvien lielāks. **Piemēram, RTU inženierbūvnieku specialitātē 2012. gadā budžeta vietās tika uzņemti 150 studenti. Laikus (2017. g. sākumā) studijas pabeidza tikai 27 jeb 18% studentu, taču intervētajiem Būvniecības inženierzinātņu fakultātes lietvedības darbiniekiem ir cerības, ka vēl 18% no 2012. gadā studijas šajā specialitātē uzsākušajiem tās pabeigs ilgākā laika periodā. Tātad labākajā gadījumā studijas varētu pabeigt 36% budžeta vietās uzņemto studentu.**³⁰ Lielākais studentu atbirums esot 1. studiju gadā. Dažiem studentiem studijas izrādoties par grūtu, citiem, studijas sākot, kļūst skaidrs, ka tas nav viņu dzīves aicinājums, vēl citi pamet mācības, jo stājušies, citu mērķu vadīti, (piemēram, lai dabūtu dažādas atlaides, kas pienākas studentiem (vispopulārākās ir sabiedriskā transporta biļetes), vai stājas vairākās augstskolās vienlaikus, skaidri zinot, ka studijas turpinās tikai vienā (vienotas studentu uzskaites datubāzes neesamība traucē izskaust šādu praksi). **Minētais liecina par milzīgu augstākai izglītībai atvēlēto resursu neracionālu izlietojumu. Iespējams, ka risinājums, kas mazinātu budžeta vietās studējošo nesamērīgi lielo atbirumu, būtu līguma slēgšana ar studentiem, uzsākot studijas, kas tiem uzliktu par pienākumu, tās pārtraucot, valstij atmaksāt vismaz 50% studijām iztērētā finansējuma.**

Domājot par jauniešu vispusīgu sagatavošanu veiksmīgai savu spēju realizācijai darba tirgū un karjeras izaugsmē, ir svarīgi savlaicīgi pamanīt un izkopt jaunās paaudzes talantus. Līdzās vispārējai izglītībai nedrīkst novērtēt par zemu ārpusskolas aktivitātes – profesionālās ievirzes un interešu izglītību, bet veselības stiprināšanā – sporta aktivitātes. Mūzikas, mākslas un sporta skolu, jauniešu interešu izglītības un karjeras izglītības piedāvājums reģionālajos attīstības centros ir daudzkārt plašāks, nekā mazpilsētās un laukos pieejamais (sk. sporta infrastruktūras izvietojuma kartes pielikumā). Tas pats sakāms par šīm aktivitātēm nepieciešamo infrastruktūru (piemēram, stadioni, multifunkcionālas halles un peldbaseini). Īpašu nozīmi plašais aktivitāšu piedāvājums iegūs pēc iecerētās skolu tīkla reformas saistībā ar skolēniem, kas ik dienas no laukiem ieradīsies saimnieciskās aktivitātes centros mācību nolūkā kopā ar pilsētā strādājošajiem vecākiem. Viņiem tā būs iespēja pilnvērtīgi pavadīt laiku pēc mācībām līdz darbdienas beigām, kad kopā ar vecākiem tie varēs atgriezties dzīvesvietā, tādā veidā atbrīvojot tos gan no rūpēm par jauniešu brīvā laika pavadīšanas lietderību, gan nokļūšanu mājās.

Straujās pārmaiņas un inovācijas, kas ienāk mūsu ikdienā, atspoguļojas arī pieprasījuma izmaiņās mūsdienu darba tirgū. Reti kurā profesijā tagad var iztikt bez datorprasmes vai pamatzināšanām viedierīču lietošanā, taču arī tās nepārtraukti attīstās un mainās, tāpēc **sagaidāms pieaugošs pieprasījums pēc mūžizglītības pakalpojumiem.** Tos plānojot, būtu jāorientējas uz efektīvu esošās izglītības infrastruktūras izmantošanu.

²⁸ http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0220.px/table/tableViewLayout2/?rxid=337daaba-dda1-4346-a70e-94d28b2e19ea

²⁹ http://viaa.gov.lv/lat/karjeras_atbalsts_redir/sadarbibas_padome/kaas_dokumenti/?tl_id=19851&tls_id=20274

³⁰ Pēc RTU Būvniecības inženierzinātņu fakultātes lietvedības sniegtās informācijas.

Investīcijas un Rīgas faktors

Ļoti liela nozīme ekonomikas izaugsmē ir finanšu resursu un investīciju pieejamībai. Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā par dominējošo investīciju avotu Latvijā kļuva ES struktūrfondi. Atbalsta mazināšanai mazattīstītajos reģionos (“Kohēzijas politika”), par kādu ES kontekstā uzskatāma visa Latvija, domāto investīciju izlietojums aizvadītajos gados pārāk bieži nav bijis tālredzīgu mērķu vadīts. Diemžēl, **šādi saimniekojot, esam sasnieguši vien 64% (salīdzinājumam Igaunijā un Lietuvā – 75%) no Eiropas Savienības (ES-28) vidējā ienākumu līmeņa** (IKP uz 1 iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes), **bet garantētais ES atbalsts beigsies jau 2020. gadā** un tad būs jāpaļaujas tikai uz pašu spēkiem. Liela daļa Eiropas naudas, runājot līdzībās, aizgājusi “ēsmas”, nevis “makšķeres” iegādei, un daļēji nevis pēc pragmatiskiem, uz valsts attīstību orientētiem lēmumiem, bet no tā brīža politiskās konjunktūras. Rezultātā **par Eiropas naudu ir sabūvētas, piemēram, slimnīcas, skolas un sporta zāles arī tur, kur dažkārt vairs nav ne pietiekams pacientu, ne skolēnu skaits, lai tās atmaksātos uzturēt.** Kaimiņvalstī Igaunijā ES finansējums izglītības tīkla sakārtošanai izlietots daudz mērķtiecīgāk, to koncentrējot modernu valsts ģimnāziju izveidei katrā apriņķī, bet laukos – tikai perspektīvākajās vietās, praktizējot arī sarukušajam skolēnu skaitam pārmērīgi lielo, energoneefektīvo padomju laika būvju nojaukšanu un laika garam un skolēnu skaitam atbilstošu skolu ēku būvniecību to vietā. Šāda pieeja ne tikai jāva veidot mūsdienīgu izglītības infrastruktūru, bet arī sekmēja neperspektīvo izglītības iestāžu ātrāku slēgšanu. Būtiski uzsvērt, ka arī kaimiņvalstī šis process nenorit viegli un prasa lielas pūles no valsts un pašvaldību pārstāvjiem, skaidrojot sabiedrībai pārmaiņu nepieciešamību.

Pieeja, kāda ES atbalsta izlietojumā piekopta daudzās Latvijas pašvaldībās, privāto investīciju izlietojumā nebūtu iespējama, jo **biznesā neviens neinvestē, rūpīgi neizvērtējot, vai pasākums jēlkad atmaksāsies.** Situācijā, kad tirgus ir piesātināts ar globālo ražotāju piegādātajām precēm un pakalpojumiem, uzņēmējiem nākas ne tikai kāpināt efektivitāti, bet attīstīt jaunus un inovatīvus produktus, mērķtiecīgi koncentrējot resursus savas konkurētspējas paaugstināšanai. Visbiežāk bez investīciju piesaistes tas nav iespējams. Tā kā struktūrfondu pieejamība ekonomikas dzinējspēka – uzņēmējdarbības atbalstam Latvijā bijusi visai ierobežota, ļoti aktuāla vienmēr ir bijusi privāto investoru piesaiste. **Valsts mērogā visnozīmīgākā ir investīciju piesaiste, attīstot eksportējošus uzņēmumus,** jo tiem, strādājot globālajam tirgum, ilgtermiņā ir ne vien lielākas izredzes izaugsmei, bet arī iespējas, kas atkal jāuzsver, – darbiniekiem piedāvāt konkurētspējīgu atalgojumu, tādējādi aizkavējot nerimstošo darbaspēka aizplūšanu no Latvijas. Taču, **lai ienāktu investīcijas un šādi uzņēmumi veiksmīgi attīstītos, ir nepieciešamas:**

- **kvalificēta darbaspēka rezerves, kas spēj darbā izmantot mūsdienīgas ierīces;**
- **tirgus pieejamība (Latvijas ierobežotā tirgus izmēra dēļ visbiežāk jārēķinās ar interesi par globālā tirgus pieejamību);**
- **ērta piekļuve starptautiskajiem loģistikas tīkliem, kas nodrošina ātru un drošu preču un pakalpojumu plūsmu globālajā tirgū;**
- **atbilstošas kvalitātes un pietiekami daudzveidīgu pakalpojumu ērta pieejamība un infrastruktūras esamība, kas rada labvēlīgus apstākļus uzņēmuma ikdienas funkcionēšanai;**
- **konkurētspējīga nodokļu sistēma, drošība, sakārtota likumdošana un iespēja ātri risināt birokrātisko procedūru jautājumus.**

Gadījumos, kad biznesā nedominē izejvielu ieguve un apstrāde vai lētais darbaspēks, šādi priekšnosacījumi attiecināmi uz jebkuru mūsdienu globalizētās pasaules nostūri, un lielpilsētu priekšrocības šajā ziņā izraisa aizvien lielāku resursu un iedzīvotāju koncentrāciju to tuvumā. Arī Latvija nav izņēmums. Ņemot vērā tradicionāli nozīmīgo Rīgas ietekmi Baltijas telpā un tās ievērojamo potenciālu, starptautisko investīciju un biznesa koncentrācija šeit liekas vairāk nekā loģiska.

Tomēr, neraugoties uz minēto, Rīga, par pārējo Latvijas teritoriju nemaz nerunājot, nevar lepoties ar apjomīgu investīciju piesaisti. **Ārvalstu investīciju plūsmas parasti pāriet garām Latvijai. Eiropas Savienības valstu vidū gan pēc piesaistīto ārvalstu investīciju kopapjoma, gan rēķinot uz vienu iedzīvotāju, Latvija tradicionāli ieņem vietu**

saraksta lejasgalā.³¹ Atturīgās attieksmes iemeslu vidū visbiežāk tiek minēts nelielais tirgus, nepietiekamās kvalificēta darbaspēka rezerves, nesakārtotā tiesiskā vide investīciju aizsardzībai un augstais ēnu ekonomikas īpatsvars.

Uzskaitītos negatīvos faktorus diemžēl joprojām nespēj pārmākt tādas **Latvijas priekšrocības kā izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis, salīdzinoši attīstītā transporta infrastruktūra ar lielāko Baltijas valstu lidostu, ātrais internets, lētie resursi (zeme, darbaspēks), nepiesārņotā vide, bagātais kultūrvēsturiskais mantojums u.c.**

Diemžēl tā ir realitāte, ar ko nevaram nerēķināties, un **vienīgā iespēja to mainīt – celt valsts konkurētspēju, veicot uz efektivitātes paaugstināšanu orientētās reformas.**

Kāpēc Latvijai tik svarīga Rīgas un Pierīgas sadarbība?

Latvijā ir izplatīti daudzi Rīgai neglaimojoši mīti, kas to pretnostata pārējai Latvijai, – “Latvijas ūdensgalva”, “Rīga vainojama pie lauku iztukšošanās”, “Rīga nosmeļ krējumu”, “Lauki baro uzblīdušo Rīgas birokrātiju” utt. Pēdējā laikā publiskajā telpā aizvien biežāk tiek pretnostatītas arī Rīgas un Pierīgas pašvaldības. Ar atšķirīgajiem nekustamā īpašuma nodokļa piemērošanas noteikumiem, sabiedriskā transporta biļešu maksām u.c. lietām attiecībā uz deklarētajiem un nedeklarētajiem iedzīvotājiem ir saasinājusies Rīgas un Pierīgas pašvaldību savstarpējā cīņa par nodokļu maksātājiem. Cīņas karstumā gan tiek aizmirsts, ka Rīga un Pierīga ir vienots saimnieciskais organisms, kam par investīciju piesaisti pamatā jākonkurē starptautiskajā mērogā. Šādas cīņas ilgtermiņā tikai kaitē tā attīstībai. Arī vispārējās izglītības infrastruktūra ir būtisks elements šajā neproduktīvajā konkurencē, taču to izmanto 43%³² Latvijas skolēnu. Tieši tāpēc Rīgas ietekmes analīzei Baltijas jūras reģionā un Rīgas–Pierīgas sadarbības nozīmes pamatojumam no dažādiem, arī ar izglītību nesaistītiem aspektiem šajā pētījumā atvēlēta tik ievērojama vieta.

Kā jau tika minēts, raugoties no starptautisko investoru viedokļa, Rīga un tās apkārtnē teorētiski atbilst kritērijiem, kas nepieciešami investoru piesaistei. Iedzīvotāju skaita ziņā tā joprojām ir lielākā Baltijas valstu pilsēta. Šeit atrodas arī noslogotākā lidosta Baltijas valstīs. Rīgas kā finanšu centra ietekme sniedzas tālu ārpus Baltijas valstu robežām. Tā var lepoties ar bagātīgu kultūrvēsturisko mantojumu un aktīvu kultūras dzīvi. Tās pievārtē atrodas pazīstamākais reģiona kūrorts – Jūrmala. Izdevīgā ģeogrāfiskā novietojuma un joprojām pieejamā kvalificētā darbaspēka un salīdzinoši bagātā pakalpojumu spektra dēļ daudzas starptautiskās kompānijas (īpaši IKT jomā) Rīgu izvēlējušās par mājvietu savām pārstāvniecībām. Tomēr, neraugoties uz šīm priekšrocībām, ārvalstu investīcijas Rīgā ienāk gausi vai pat aizplūst no tās. Lai to saprastu, **ir vērts paraudzīties uz Rīgas pozīcijām kritiski no skatupunkta, kas aptver teritoriju vismaz 750 km jeb pusotras stundas lidojuma rādiusā ap Rīgu.** Lai salīdzinājums būtu objektīvāks, tajā iekļautas visas reģiona lielpilsētas, par atskaites lielumu ņemot nevis pilsētu administratīvajās robežās (tās dažādās valstīs tiek sprautas pēc atšķirīgiem kritērijiem un bieži neaptver visu lielpilsētas funkcionālo teritoriju, tāpēc nav salīdzināmas), bet kopā ar tuvāko piepilsētu loku (Rīgas gadījumā Jūrmalu, Olaini, Ķekavu, Ogrī, Ādažiem u.c.) jeb aglomerācijas kodolu (sk. 21 att.). Tā kā šādā griezumā vairākumā gadījumu publiski dati nav pieejami, salīdzinājumā izmantosim galvenokārt “Karšu izdevniecībā Jāņa sēta” 2016. gadā veiktos aprēķinus.

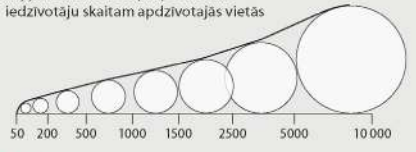
³¹ Fridrihsone, M. Neredz ātru risinājumu, kā Latvijai atgūt pievilcību investoru acīs. Latvijas sabiedriskie mediji. LSM. LV. 19.12.2016. Pieejams: www.lsm.lv/lv/raksts/ekonomika/zinas/neredz-atru-risinajumu-ka-latvijai-atgut-pievilcibu-investoru-acis.a215283

³² Šāds īpatsvars skolēnu kopskaitā, pēc autoru aprēķiniem, bija Rīgas aglomerācijas kodolā izvietoto vispārīgizglītojošo un profesionālo izglītības iestāžu skolēniem.

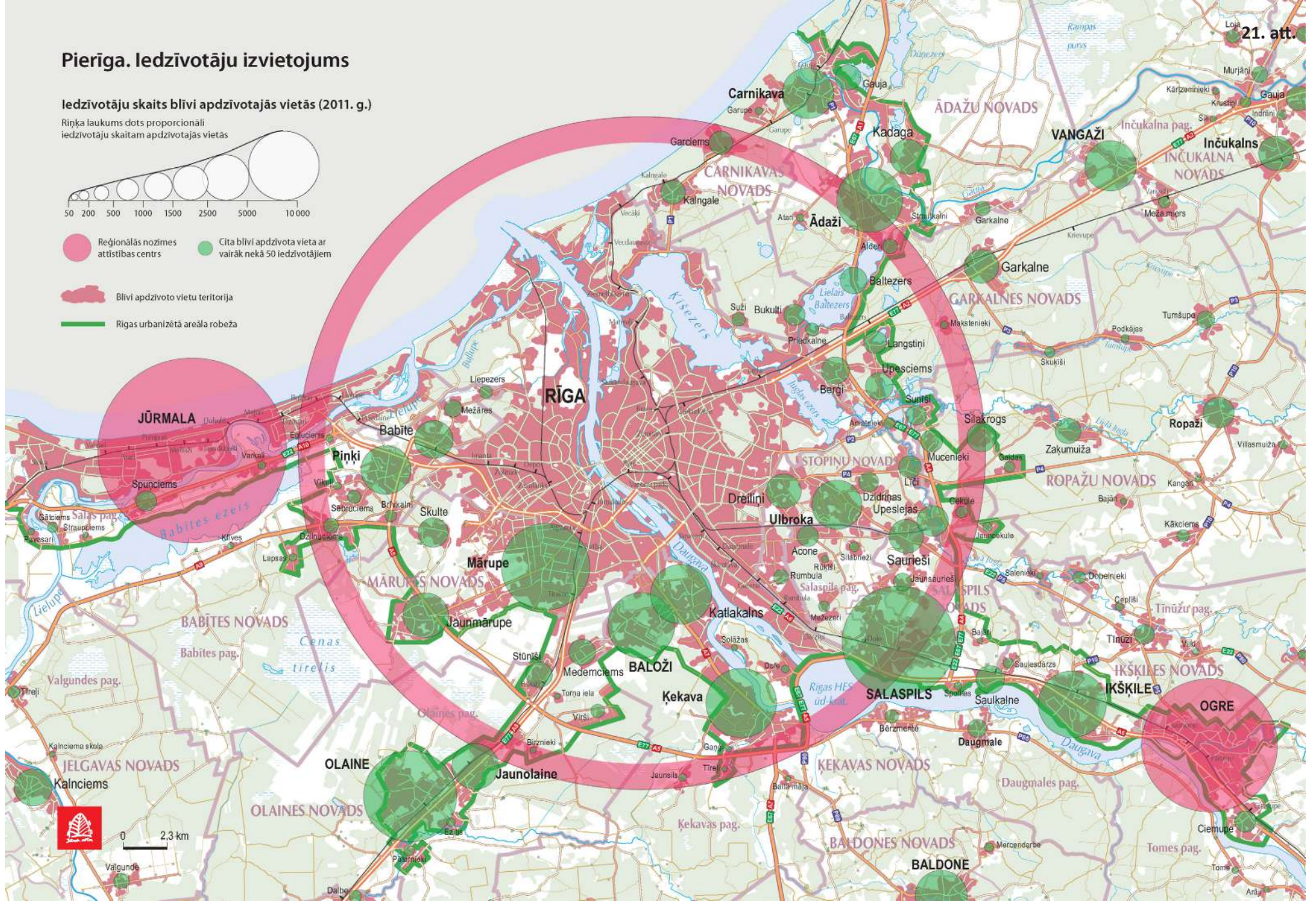
Pierīga. iedzīvotāju izvietojums

iedzīvotāju skaits blīvi apdzīvotajās vietās (2011. g.)

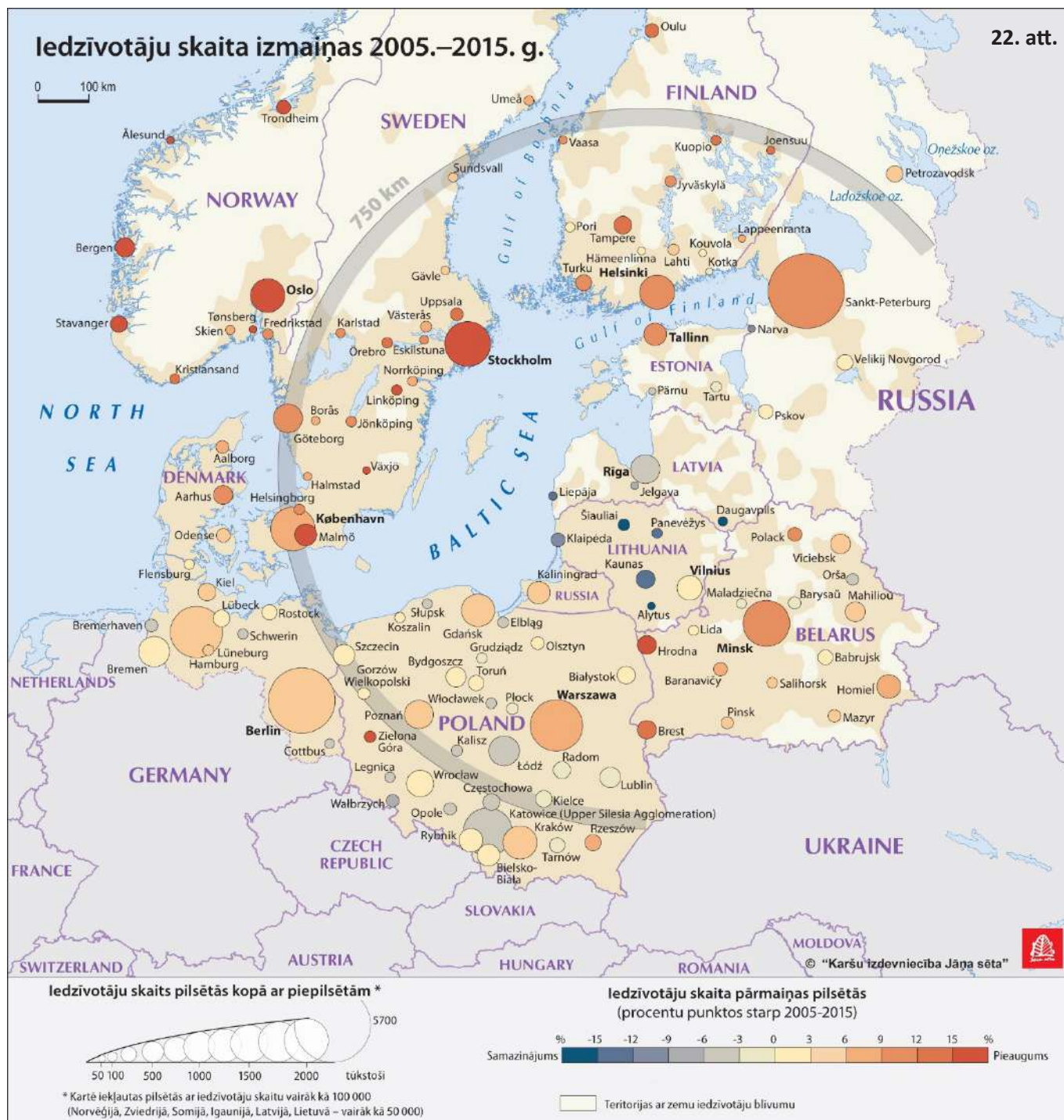
Rīnķa laukums dots proporcionāli iedzīvotāju skaitam apdzīvotajās vietās

- Reģionālās nozīmes attīstības centrs
- Cita blīvi apdzīvota vieta ar vairāk nekā 50 iedzīvotājiem
- Blīvi apdzīvoto vietu teritorija
- Rīgas urbanizētā areāla robeža

Rīga kopā ar Pierīgu veido cieši saistītu saimniecisko organismu – Rīgas funkcionālo teritoriju, tajā ģenerējot lielāko daļu Latvijas pievienotās vērtības. Apļi kartē attēlo iedzīvotāju skaitu lielākajās apdzīvotajās vietās, bet ar zaļo līniju ir apvilktas Rīgas aglomerācijas kodols jeb visblīvāk apdzīvotā tās daļa, kurā koncentrēti 43% Latvijas iedzīvotāju. Šai teritorijai raksturīga intensīva, uz Rīgu orientēta ikdienas svārstmigrācija, pārsvarā saistīta ar darbu, izglītību un citiem Rīgā pieejamiem pakalpojumiem.

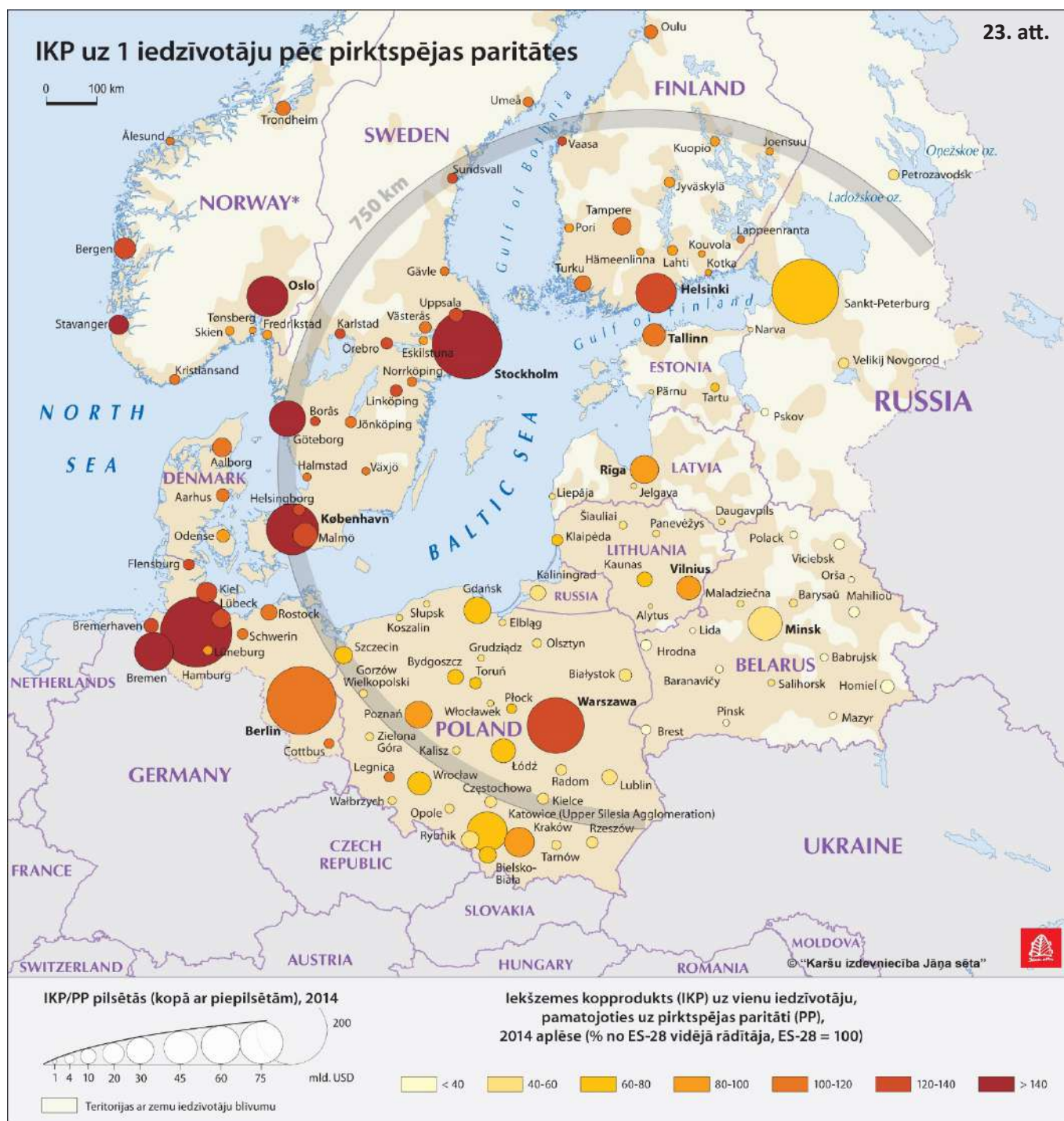
750 km rādiusā ap Baltijas lielpilsētu Rīgu atrodas astoņas iedzīvotāju skaita ziņā par to lielākas pilsētas. Apļa laukums kartē raksturo lielpilsētu iedzīvotāju skaitu, bet krāsa – pieauguma vai samazinājuma intensitāti pēdējā desmitgadē. Pelēkzilie toņi liecina par depopulāciju, un, kā redzams, Rīga ir vienīgā no reģiona galvaspilsētām, kur pat kopā ar piepilsētām iedzīvotāju skaits neaug.

Iedzīvotāju skaita ziņā Baltijas jūras reģionā Rīga atradusies starp līderiem jau kopš Hanzas savienības laikiem. Vēl Pirmā pasaules kara priekšvakarā Rīga ar pusmiljonu iedzīvotāju (salīdzinājumam 2015. g. bija 0,85 milj. iedzīvotāju; šeit un tālāk iekavās dots kopā ar piepilsētām aprēķinātais iedzīvotāju skaits 2015. g.; sk. 22. att.) bija 4. vietā aiz Sanktpēterburgas (5,7 milj.), Varšavas (2,7 milj.) un Kopenhāģenas (1,95 milj.). Pēc Pirmā pasaules kara to apsteidza arī Stokholma (2,1 milj.) un Lodza (0,92 milj.), 60. gados – Minska (2,2 milj.), bet pēc neatkarības atjaunošanas arī Helsinki (1,2 milj.), Gdaņska (1,1 milj.) un Gēteborga (0,85 milj.).

Suburbanizācija (iedzīvotāju pārcelšanās no pilsētas uz piepilsētām) ir raksturīga visām attīstītajām valstīm un visbiežāk saistīta ar iedzīvotāju ienākumu un mobilitātes iespēju pieaugumu, kas ļauj izvēlēties mājvietu kvalitatīvākā vidē. Tas bieži noved pie iedzīvotāju skaita samazinājuma bieži apdzīvotajā pilsētas kodolā, ko parasti ar uzviju kompensē pieaugums piepilsētās, tomēr darbavietu un pakalpojumu lielākā daļa nepārceļas uz piepilsētām reizē ar iedzīvotājiem. Postindustriālajā sabiedrībā revitalizētie pilsētu rūpniecības kvartāli pārtop par biroju centriem, kur ik dienas stādā (arī mācās un saņem citus pakalpojumus) gan pilsētā, gan piepilsētās dzīvojošie. Šī iemesla dēļ **no attīstības viedokļa tuvredzīgi analizēt pilsētā notiekošos procesus atrauti no piepilsētām nedz Latvijas, nedz plašākā kontekstā, ko autori ievēro arī šajā pētījumā.**

Neraugoties uz to, ka Pierīgas novadi ir vienīgās administratīvās teritorijas Latvijā, kurās iedzīvotāju skaits pieaug, samazinājums, kas kopš 20. gs. 90. gadiem turpinās Rīgā (arī Jūrmalā, Salaspilī, Olainē un Ogrē), nespēj kompensēt šo pieaugumu, kā rezultātā Rīga kļuvusi par vienu no retajām Baltijas jūras reģiona lielpilsētām, kurā iedzīvotāju skaits nepalielinās pat kopā ar piepilsētām (–5,8% no 2005. līdz 2015. g.). Tikai Kauņā situācija bija vēl neiepriecinošāka (–12,8%). Salīdzinājumam Stokholmā kopš 2005. gada iedzīvotāju skaits pieaudzis par 16,8%, Gēteborgā – par 11,3%, Helsinkos – par 10,9% un Tallinā – par 10,7 procentiem! Neraugoties uz to, ka depopulācijas tempu ziņā Ziemeļeiropas reģionā ar Latviju salīdzināma vienīgi Lietuva, tās galvaspilsētā Viļņā iedzīvotāju skaits pēdējā desmitgadē atšķirībā no Rīgas nesamazinās (pieaugums +0,6%).

Iekšzemes kopprodukts ir tas rādītājs, kas visbiežāk tiek izmantots, lai raksturotu valsts ekonomisko potenciālu. Šajā kartē ar apliem proporcionāli to lielumam attēlota uz lielpilsētām attiecināmā iekšzemes kopprodukta daļa, ja ņemot vērā pirktspējas paritāti (cenu atšķirības dažādās valstīs). Apļa krāsas intensitāte attēlo šo pašu rādītāju, tikai rēķinot uz 1 iedzīvotāju procentos pret Eiropas Savienības vidējo līmeni. Rīga ar 98,5% to jau gandrīz sasniegusi, bet tas vienalga bija ievērojami zemāks nekā konkurējošās lielpilsētās. Arī Rīgas apļa izmērs kartē netieši liecina par "Latvijas ekonomikas dzinēj spēka" pozīcijām starp reģiona "smagsvariem".

Nedaudz labākā situācija vērojama, ja salīdzinām Rīgu ar citām lielpilsētām pēc tāda saimniecisko potenciālu raksturojoša rādītāja kā reģionālā kopprodukta, ņemot vērā pirktspējas paritāti, 2014. gadā (sk. 23. att.). Lai arī šis rādītājs bija piecas reizes mazāks nekā Stokholmai vai Sanktpēterburgai un trīs reizes mazāks nekā Varšavai, Rīga ieņēma augsto 8. vietu reģionā (arī aiz Kopenhāģenas, Helsinkiem, Gēteborgas un Minskas, bet ievērojami apsteidzot

Viļņu un Tallinu). Attiecinot šo pašu rādītāju uz vienu iedzīvotāju, pat neraugoties uz to, ka Rīgā tas ir divreiz augstāks nekā, piemēram, Daugavpilī, situācija vairs nav iepriecinoša. Ja tas, ka Stokholmā šis rādītājs pret Eiropas Savienības (ES-28) vidējo bija 244%, Gēteborgā – 163%, Kopenhāgenā – 144% un Helsinkos – 140%, nepārsteidz, tad Rīgas 98,5% pret Varšavas 123% vai Tallinas 108% izraisa pārdomas. Vājš ir mierinājums, ka Viļņā šis rādītājs ir līdzīgā līmeni (95%), bet Sanktpēterburgā un Minskā – ievērojami zemāks (attiecīgi 80 un 56%).

Viena no visbiežāk minētajām Rīgas reģionālajām priekšrocībām ir lidosta. To, neraugoties uz grūtībām, kas periodiski pavada aviācijas nozari valstī, var uzskatīt par Latvijas veiksmes stāstu, jo Rīgas lidostu tās plašākā piedāvājuma dēļ kuplā skaitā mēdz izmantot gan igauņi, gan lietuvieši. Tomēr ieslīgt pašapmierinātībā arī šajā sakarā nav pamata, jo pēdējo gadu laikā pasažieru apgrozība Viļņas lidostā aug straujāk nekā Rīgā (2015. g. +13% pret +7%), un 2016. gadā gaisa transporta pakalpojumu eksporta apjoma ziņā Lietuva mūs apsteigusi pirmo reizi šajā desmitgadē. Arī atpalcība no vadošajām reģiona lidostām joprojām saglabājas ievērojama: Stokholmas un Kopenhāgenas lidostās ik gadu tiek apkalpots pieckārt vairāk pasažieru nekā Rīgā, bet Helsinkos, Varšavā un Sanktpēterburgā – apmēram trīskārt vairāk. Pat Gēteborga ar 6,2 miljoniem pasažieru (2015. g.) Rīgu apsteidz par 1 miljonu (sk. 24. att.). Bez attīstības starpkontinentālo savienojumu virzienā Rīgas lidostas tuvošanās līderiem nav iedomājama.

Vēl viens stabili augošs rādītājs, pēc kura veiksmīgas attīstības gadījumā, pateicoties bagātajam kultūrvēsturiskajam mantojumam un lidostas klātbūtnēi, Rīga varētu ieņemt augstākas pozīcijas starp reģiona konkurentēm, ir starptautiskais tūrisms. Lai arī pēc naktsmītnēs apkalpoto ārvalstu tūristu skaita Rīga ievērojami atpaliek no Kopenhāgenas vai Stokholmas, kā arī Sanktpēterburgas, atpalcība no Helsinkiem un Tallinas vairs nav tik liela.

Jau no Hanzas laikiem izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums multikulturālās vides kontekstā Rīgai ar savu ostu jāva izvirzīties reģiona līderpozīcijās tirdzniecībā starp Austrumiem un Rietumiem. Arī mūsdienās Rīga ir nozīmīgs posms Baltijas loģistikas ķēdēs. Taču tagad, kad piegādes ātrums maršruta izvēlē kļūst aizvien svarīgāks un multimodālie pārvadājumi kļūvuši par ikdienu, bet no kravu veidiem par ienesīgākajiem kļūvuši konteinerpārvadājumi, saasinoties konkurencei, Rīgā aizvien skaudrāk izgaismojas vājie posmi – nepietiekami elastīgā sadarbība starp privātajiem uzņēmējiem un valsts un pašvaldību iestādēm un to pārvaldītajiem uzņēmumiem – ostām, dzelzceļu, kopīgi veidojot iespējamajiem biznesa partneriem pievilcīgus piedāvājumus gan pakalpojumu kapacitātes, gan biznesa specifiskas izpratnes ziņā. Konteinerkravas, kuras apkalpojot pievienotā vērtība katrai tonnai mēdz būt 3 līdz 10 reizes augstāka nekā ogleņiem vai naftas produktiem, Rīgas ostā pat pirms Krievijas īstenotās Krimas aneksijas un sankciju ieviešanas pret Krieviju (2014. g.) apstrādāja ievērojami mazāk nekā vadošajās reģiona ostās (15% no Sanktpēterburgas rādītāja, 20% no Gdaņskas–Gdiņas, 22% no Gēteborgas, atpalcība no Kotkas–Haminas (Somijā), Helsinkiem un Klaipēdas ostām (sk. 24. att.) bija mazāk izteikta un nepārsniedza 40%). Jācer, ka gaidāmā *Rail Baltic* projekta realizācija ar pieslēgumu Eiropas platuma dzelzceļa sliežu tīklam, infrastruktūras pilnveidošanā aktīvi sadarbojoties Rīgas un Pierīgas pašvaldībām, šo atpalcību mazinās.

24. att.

Rīga joprojām ir nozīmīgākais Baltijas valstu transporta mezgls ar loģistikai ideālo novietojumu pašā to centrā. To, ar cik jaudīgām lidostām un ostām tai, neraugoties uz izdevīgo novietojumu, nākas konkurēt Baltijas jūras reģionā, var redzēt šajā kartē. Jākonkurē ne tikai par kravām vai pasažieriem, bet arī par investīcijām un nu jau aizvien biežāk arī par kvalificētiem speciālistiem.

Latvija vienmēr ir lepojusies ar augstu izglītības līmeni. 19. gs. beigās lasītpratēju īpatsvars Vidzemē bija ap 95%, kas atbilda tā laika attīstītāko valstu standartiem un ievērojami apsteidza gan Lietuvu, gan Poliju, par Krieviju nemaz nerunājot. Mūsdienās viens no indikatoriem, pēc kura spriež par valsts vai pilsētas attīstības līmeni, ir starptautiskā mērogā augstu vērtētu augstskolu kā būtiska inovāciju avota klātbūtne. Publiskajā telpā ir pieejami vairāki pasaules vadošo augstskolu reitingu saraksti, kas atšķiras pēc augstskolu vērtēšanas metodikas. Var diskutēt par to objektivitāti, tomēr, salīdzinot rezultātus, tendences augstskolu rangā iezīmējas līdzīgas un tās nav labvēlīgas sadrumstalotajai Latvijas augstākās izglītības sistēmai. Lai salīdzinātu apskatāmā reģiona pilsētu sniegumu, izvēlējamies *QS World University Rankings*³³ datus 2016./17. gadam. Mūsu reģiona (sk. 25. att.) augšgalā prognozējami dominē Ziemeļvalstu pilsētu universitātes Kopenhāgenā (68. un 109. vietā), Lundā (73.), Helsinkos (91. un 133.), Stokholmā (97. un 196.), Upsālā (98.), Gēteborgā (139. un 264.), Turku (234. un 501.), Sanktpēterburgā (258. un 411.), Tamperē (319. un 501.), Jiveskilē (339.) un kā pirmā no Baltijas – Tartu (347. vietā). Viļņa ir 481. vietā, Tallina – 601. un visbeidzot Rīga ar Latvijas Universitāti – 651. vietā. Šāds sniegums Rīgai, protams, nenāk par labu, konkurējot Eiropas “gaišāko prātu” piesaistē.

Lai arī uzskaitītie, pārsvarā kritiski pasniegtie piemēri neveido pilnīgu ainu par Rīgas starptautisko konkurētspēju, tie izgaismo problēmas, ar kurām jārēķinās un kas jācenšas risināt, lai stiprinātu vienīgo Latvijas lielpilsētu tās saspringtajā konkurencē par pienācīgu vietu globālajā ekonomikā. Lielā mērā no šīs cīņas iznākuma nākotnē būs atkarīga visas Latvijas labklājība. **Ja Rīga neuzlabos vai pat zaudēs savas pozīcijas, uz veiksmīgākām lielpilsētām pārvirzīsies gan kravu un pasažieru, gan finanšu plūsmas, līdzī paņemot darbīgākos un talantīgākos iedzīvotājus. Veiksmes gadījumā, kas atkarīga no tālredzīgas politikas un reformām, kam veltīts arī šis projekts, aizbraucēji sāks atgriezties, līdzī ņemot gūtās zināšanas, pieredzi un ģimenes, tādējādi paātrinot Latvijas uzplaukumu.**

Nozīmīgs solis šajā virzienā būtu daudz ciešāka Rīgas un Pierīgas (sk. 21. att.) kā vienotas funkcionālās teritorijas pašvaldību sadarbība transporta, izglītības, veselības aprūpes, sociālajā, uzņēmējdarbības un citās ikdienas funkcionēšanai svarīgās jomās. No valsts interešu viedokļa šī vienotā saimnieciskā organisma veiksmīga darbība ir vitāli svarīga, un sadarbības rezultātā gūtā sinerģija noteikti dotu ne tikai līdzekļu ekonomiju, bet arī papildu stimulu attīstībai.

Vidējās izglītības tīkla sakārtošana, kam jāizstrādā priekšlikumi šī projekta ietvaros, **Rīgas–Pierīgas sadarbības kontekstā kā galveno uzdevumu iezīmē racionālu esošās infrastruktūras un resursu izlietojumu apstākļos, kad Rīgā iedzīvotāju un bērnu skaits turpina sarukt, bet Pierīgā – augt. Tajā pašā laikā nedrīkst neņemt vērā apstākli, ka pieprasījums pēc vietām vadošajās Rīgas vidusskolās un ģimnāzijās nemazinās un ļoti bieži Pierīgā dzīvojošo skolēnu vecāki pēc sākumskolas pabeigšanas savas atvases izvēlas sūtīt nevis Pierīgas, bet Rīgas vidusskolās un ģimnāzijās.** Šādā situācijā īpaši rūpīgi būtu izvērtējama atsevišķu pašvaldību iniciatīva būvēt jaunas vidusskolas. Iespējams, daudz racionālāk būtu nodokļu maksātāju naudu koncentrēt jau esošo mācību iestāžu, kas spēj nodrošināt augstu izglītības kvalitāti, attīstībai.

³³ <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2016>

Augstskolu sniegums starptautiskajā mērogā ir viens no būtiskākajiem valsts attīstības pakāpes indikatoriem. Jo augstāk universitāte ierindota pasaules augstskolu reitingos, jo lielāks tās “svars” inovācijās un “gaišāko prātu” piesaistē. Kartē redzamas tās mūsu reģiona universitātes, kas iekļuvušas starp 700 augstāk novērtētajām pasaulē. Arī Latvijas Universitāte (651. vietā).

Reģionu attīstības izaicinājumi

Iedzīvotāju koncentrācija vietās, kur ir lielākas iespējas karjeras veidošanai, nav nekas jauns. Tajā pašā laikā, attīstoties tehnoloģijām, aizvien mazāk cilvēku nepieciešams tradicionālo, pamatā uz dabas resursiem balstīto saimniecības nozaru veiksmīgai funkcionēšanai. Piemēram, kā rāda Pasaules bankas dati,³⁴ lauksaimniecībā, kas mazattīstītajās pasaules valstīs dod iztiku pat 80% iedzīvotāju, attīstītajās valstīs nodarbināti tikai 2–3% iedzīvotāju, ar tās produktiem pilnībā nodrošinot pārējo sabiedrības daļu. Pilsētnieciskais dzīvesveids attīstītajā pasaulē dominē aizvien vairāk, un gudra, no lielpilsētām attālu reģionu apdzīvojuma transformācija kļuvusi par vienu no lielākajiem izaicinājumiem.

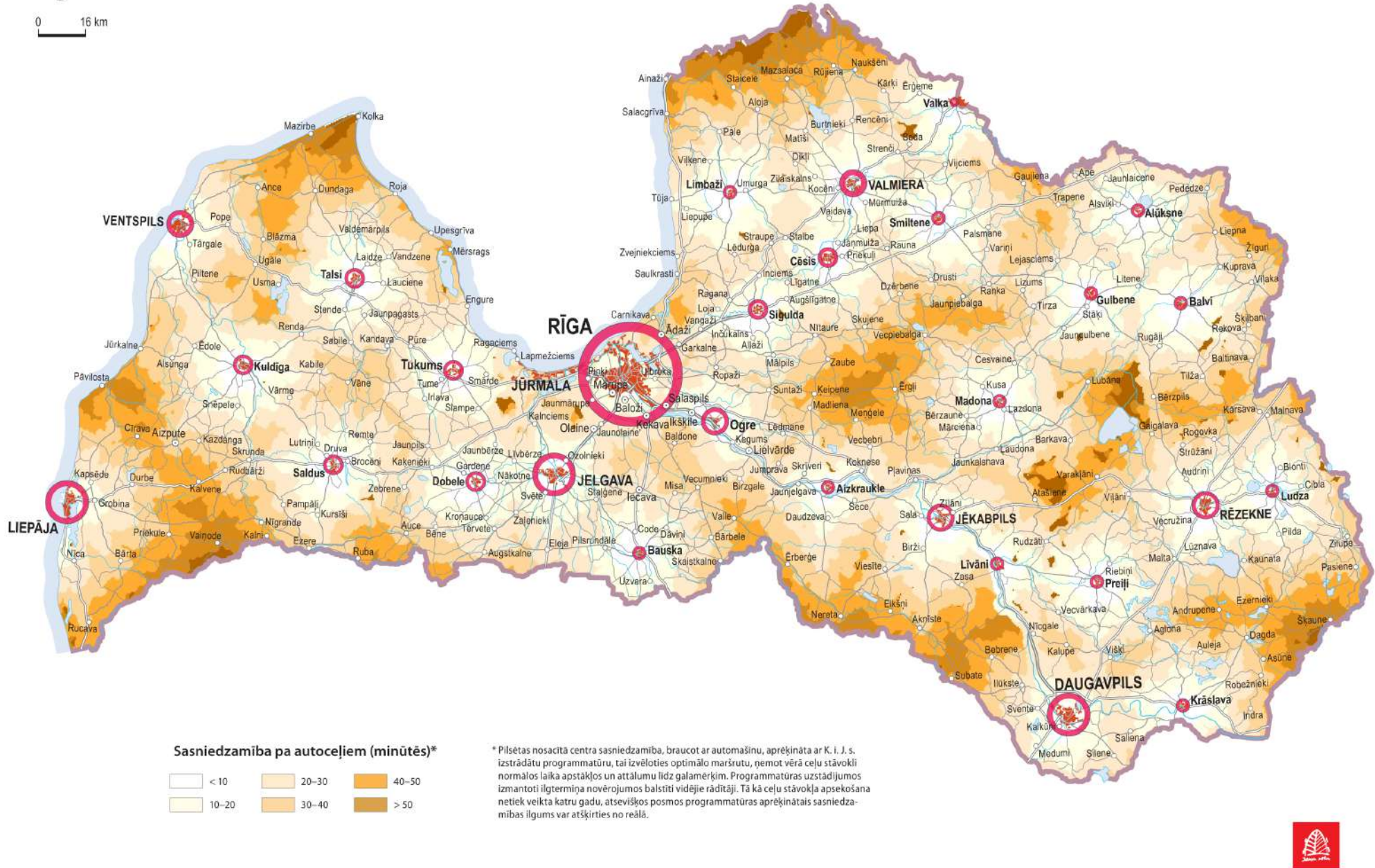
Tomēr, neraugoties uz dažādiem pūliņiem, arī reģionālajā plānošanā tradicionāli spēcīgajās valstīs pasargāt no depopulācijas attālos reģionus nav izdevies, bet izaugsme lielpilsētu tuvumā vērojama gandrīz visur. Ja salīdzinām iedzīvotāju īpatsvara pārmaiņas galvaspilsētas reģionā, piemēram, Ziemeļvalstīs, kas ienākumu ziņā krietni apsteidz Latviju, bet apdzīvojuma ziņā ir līdzīgas vai pat mazāk apdzīvotas, tad iegūstam visai līdzīgu ainu Latvijai. Laikā no 2000. līdz 2015. gadam Reikjavikas reģiona iedzīvotāju skaita īpatsvars Islandē pieaudzis no 61,6 līdz 64,2%, Helsinku (Ūsimā) īpatsvars Somijā – no 23,8 līdz 29,5%, bet Stokholmas īpatsvars Zviedrijā – no 20,5 līdz 22,6 procentiem. Rīgas aglomerācijas kodolā šajā laikā iedzīvotāju īpatsvars pieaudzis no 39,7 līdz 43,1% Latvijas iedzīvotāju.

Iedzīvotāju koncentrācijas tendences attīstītajās valstīs vērojamas arī reģionālajā līmenī, pastāvīgi palielinoties reģionālo centru iedzīvotāju īpatsvaram reģiona iedzīvotāju kopskaitā. Tendence valsts līmenī atbalstīt mūsdienu tehnoloģiju līmenim atbilstoša reģionālo centru tīkla attīstību kļūst par dominējošo attīstītajās valstīs. **Pieņemot patiesību, ka lielpilsētas ir globālās ekonomikas dzinējspēks, resursu koncentrācija par pakāpi mazākos, ne vienmēr pašpietiekamos, bet ekonomiski pamatotā savstarpējā attālumā izvietotos reģionālajos centros stiprina to konkurētspēju, neļaujot pavisam izkrist no līdzdalības globālajā ekonomikā, bet galvenais – dod iespēju saglabāt pakalpojumu pieejamību aizvien mazākam laukos dzīvojošo iedzīvotāju skaitam. Taču nodrošināt visu ilgtermiņā, nepalielinot nodokļu slogu, iespējams tikai, ceļot efektivitāti pakalpojumu sektorā, gan palielinot e-pakalpojumu īpatsvaru, gan racionalizējot vēsturiski daudz lielākam iedzīvotāju skaitam ar mazākām mobilitātes iespējām veidoto pakalpojumu iestāžu tīklu.**

Šis process nav vienkāršs uzdevums, jo saistīts ar nepopulārām reformām, kas neatbilst pie tradicionālās saimniecības sistēmas pieradušo iedzīvotāju priekšstatiem. Laikā, kad daudzu Eiropas valstu ekonomika stagnē un sabiedrība noveco, tērējot aizvien lielāku budžeta līdzekļu daļu sociālajai sfērai un veselības aprūpei, lai pavisam nezaudētu globālo konkurētspēju, nākas atgriezties pie nepopulārajām reformām.

³⁴ The World Bank Group 2016. Employment in agriculture (% of total employment). Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?view=map>

Reģionālo centru sasniedzamība

Lai depopulācijas apstākļos nodrošinātu iedzīvotājiem nepieciešamo pakalpojumu sasniedzamību jebkurā Latvijas nostūrī, valstij jāuztur spēcīgu reģionālo attīstības centru tīkls, pat tad, ja to mazākā daļa ir ekonomiski pašpietiekama. Kartē attēlota 29 centru sasniedzamība (minūtēs) ar vieglo automašīnu normālos braukšanas apstākļos. No 98% iedzīvotāju dzīvesvietām to iespējams paveikt par 40 minūtēm īsākā laika posmā, un tikai 0,2% valsts iedzīvotāju dzīvo tādās vietās, kur nokļūšanai tuvākajā centrā nepieciešamais laiks pārsniedz stundu.

Uzvarētājas ir tās valstis, kas šīs reformas veic pirmās, jo to nestos augļus baudīs ātrāk, un kopš 2004. gada mērķtiecīgi veiktās Igaunijas izglītības reformas piemērs tam ir spilgts apliecinājums. OECD 2015. gadā veiktajā PISA pētījumā (sīkāk sk. pie skolu vērtēšanas sistēmas 71. lpp.) Igaunija ieņēma augsto 3. vietu pasaulē skolēnu zināšanās dabaszinātnēs. Tā kā laba izglītības sistēma ir viena no nedaudzajām mazo valstu iespējām konkurēt ar lielajām vai resursiem bagātajām valstīm, Igaunijas veikumam izglītības jomā būs liela ietekme uz valsts tālākās izaugsmes iespējām. Šis piemērs Latvijai ir ļoti svarīgs gan tāpēc, ka izejas pozīcijas abu valstu izglītības sistēmā pirms reformas bija līdzīgas, gan arī tāpēc, ka arī valstu apdzīvojumus un vēsturiskā pieredze ir līdzīgas.

Ņemot vērā, ka reformu oponenti mēdz atsaukties gan uz Latvijas īpašo situāciju, gan to, ka skolu slēgšana iznīcinās Latvijas laukus, pieaugošā atpalicība no kaimiņvalsts, kas realizē pragmatisku, uz attīstību vērstu politiku, varētu kalpot par neapgāzamu argumentu pretējam. Latvijas lauki, kur daudzviet skolas, kas nespēj sniegt to audzēkņiem atbilstošu izglītības līmeni un tiek uzturētas kā sociālie projekti (no budžeta finansētas darbavietas), iztukšojas ātrāk nekā Igaunijā. Pēc Igaunijas statistikas pārvaldes datiem par iedzīvotāju migrāciju iedzīvotāju skaits Igaunijas laukos kopš 2010. gada samazinājies tikai 0,4 procentiem.³⁵

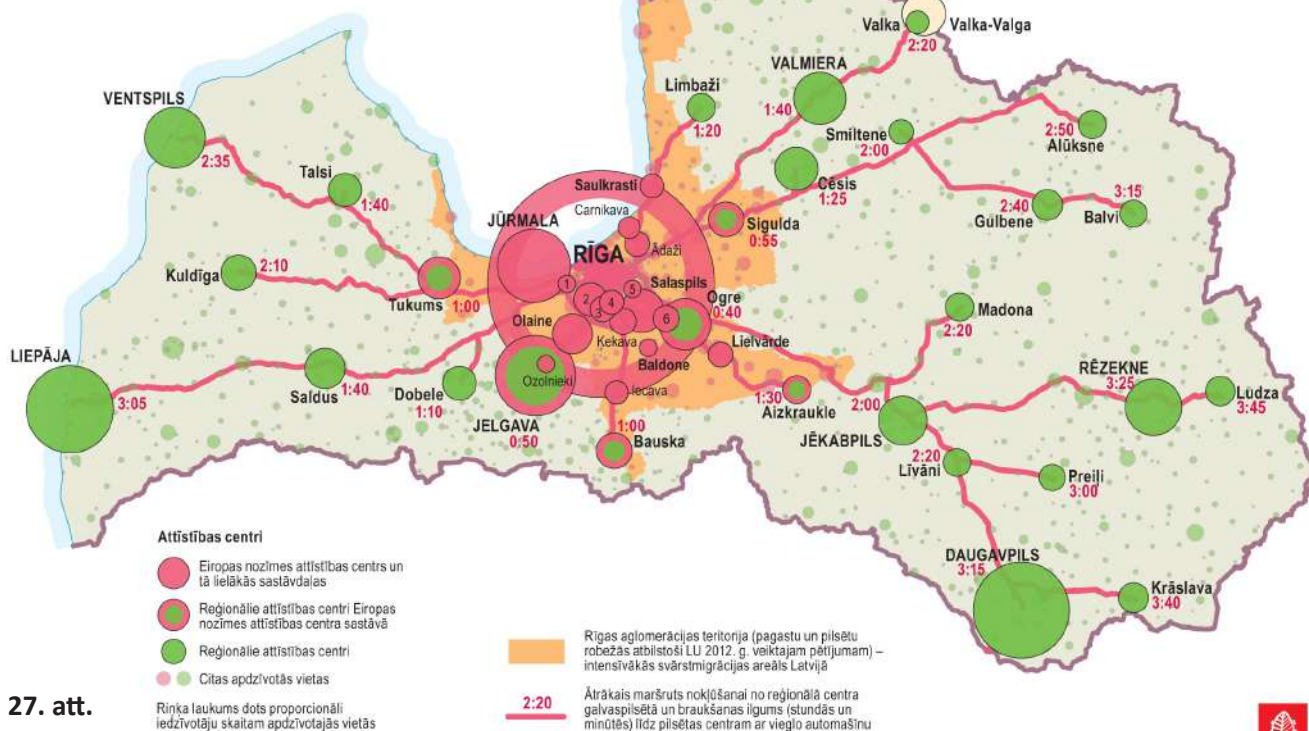
Lai nodrošinātu valsts rocībai (nodokļu maksātāju iespējām) atbilstošu dzīves kvalitāti Latvijas reģionos, būtu mērķtiecīgi attīstīt tādu reģionālo centru tīklu, kas, izmantojot autotransportu, 1 stundā būtu sasniedzams arī visattālāko ciemu iedzīvotājiem, bet vismaz 98% iedzīvotāju reģiona centra sasniedzamība nepārsniegtu 40 minūtes (sk. 26. att.). Šādus laika limitus iespējams nodrošināt no bijušajiem rajonu centriem. Pēc autoru aprēķiniem, ārpus 40 minūšu (rēķinot no pilsētas centra) sasniedzamības zonas visā Latvijā paliktu tikai septiņas apdzīvotās vietas ar vairāk nekā 500 iedzīvotājiem (Kolka, Pāvilosta, Priekule un Vaiņode Kurzemē, Nereta un Subate Sēlijā un Ainaži Vidzemē). Vairākumā gadījumu bez vērā ņemamas konkurences arī pēc rajonu likvidācijas tie turpināja pildīt reāli eksistējošo saimniecisko centru statusu. Bez minētajiem centriem ārpus Pierīgas līdzīga situācija ar nepārprotamu "pārnovadu" ietekmi bija vērojama tikai trijos gadījumos – ap Smilteni, Siguldu un Līvāniem. Jau tagad absolūtais vairākums ekonomisko aktivitāšu ārpus Pierīgas koncentrējas ap šiem centriem. Zīmīgi, ka ārpus Rīgas aglomerācijas nav nevienas apdzīvotās vietas ar vairāk nekā 5000 iedzīvotājiem, kas nebūtu jau iekļautas šo 28 reģionālo attīstības centru skaitā (sk. 27. att.). Ņemot vērā minēto, tikai loģiska šķiet nacionālā vai reģionālā attīstības centra statusa piešķiršana šīm pilsētām (atbilstoši Nacionālajam attīstības plānam). Blīvākam attīstības centru tīklam ārpus Rīgas, pastāvot esošajam iedzīvotāju skaitam, kas atbilstoši prognozēm turpinās samazināties, nav racionāla pamata. **Jārēķinās, ka arī 28 reģionālo centru uzturēšana gan valsts drošības, gan tās iedzīvotāju ērtības nolūkā absolūtā vairākumā gadījumu prasīs ievērojamas dotācijas.**

³⁵ Statistics Estonia. 2016. Statistical database: Population. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/1_Databas/Population/databasetree.asp

Rīgas sasniedzamība no reģionālajiem attīstības centriem

0 25 km

Kartē ar skaitli apzīmēti:
 1 Piņķi 4 Katlakalns
 2 Mārupe 5 Ulbroka
 3 Baloži 6 Ikšķile

27. att.

Kartē attēlota Rīgas aglomerācija (iedzīvotāju svārstmigrācijas ziņā un citādi ar Rīgu visciešāk saistītā Latvijas teritorija; sarkanā un oranžā krāsā) un 28 reģionālie attīstības centri (zaļā krāsā) pēc iedzīvotāju skaita un nokļūšanas ilguma līdz Rīgas centram. Ar pārtrauktām apļveida līnijām iezīmētas Rīgas un nozīmīgāko reģionālo centru nosacītās ietekmes sfēras. Kā redzams, ar vieglo automašīnu līdz Rīgai no 5 attīstības centriem iespējams aizkļūt pat stundas laikā (Ogre, Jelgava, Sigulda, Bauska, Tukums), bet no Ludzas tam bija nepieciešamas 3 stundas 45 minūtes, bet no Krāslavas – 3 stundas 40 minūtes.

Ārpus šiem centriem darba ņēmējiem jārēķinās ar ļoti ierobežotu darbavietu piedāvājumu, galvenokārt lauksaimnieciskajā ražošanā, mežsaimniecībā, zivju apstrādē un kūdras ieguvē, kas, konkurētspējīgiem uzņēmumiem modernizējoties, kļūs vēl mazāks. Tāpat jārēķinās ar faktu, ka, pieaugot darba samaksai, celsies arī kvalifikācijas prasības darbiniekiem. Ņemot to vērā, ārpus šiem centriem dzīvojošajiem darba ņēmējiem jārēķinās ar neizbēgamo ikdienas braukšanu uz tuvākajiem saimnieciskās rosības puduriem vai Rīgu. Īstermiņā tas būs izdevīgāk, nekā dzīvot bez darba, tomēr, kā rāda pieredze, ilgtermiņā iedzīvotāji cenšas pārcelt savu dzīvesvietu tuvāk darbavietai. Likumsakarīga ir arī daudz lielāka pakalpojumu klāsta pieejamība saimnieciski rosīgajos centros, kas būtiski paaugstina to iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Bezdarba un paaugstinātam nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvara problēma Latvijas laukos un mazpilsētās kļuvusi par galveno izaicinājumu šo reģionu attīstībai. Negodprātīgi politiķi atstumtības un vilšanās pārņemtos iedzīvotājus mēdz izmantot saviem mērķiem, jo īpaši, tuvojoties vēlēšanām, maldinot ar nepamatotiem solījumiem par investīcijām vai darbavietu rašanās iespējām. Šī postpadomju domāšanā sakņotā ticība, ka kāds no malas atnāks un visu sakārtos par mistiskas izcelsmes valsts līdzekļiem, joprojām mūsu sabiedrībā ir plaši izplatīta, un ne jau tikai laukos. Pilsētās skaitliski šādu iedzīvotāju pat ir ievērojami vairāk.

Ņemot vērā minēto, valsts institūcijām ar mediju starpniecību būtu daudz aktīvāk ekonomiski neaktīvajiem vai tikai pašpatēriņam ražojošajiem iedzīvotājiem jāskaidro, ka lauku iztukšošanās ir sekas nevis kādu "mistisku

ļaudaru” darbībām, bet globalizācijas procesam, kas 21. gadsimtā diktē attīstības nosacījumus lielākajā pasaules daļā. Jāskaidro, ka šim procesam ir gan pozitīvas, gan negatīvas puses. Pārvietošanās brīvība ļauj cilvēkiem ne tikai ceļot, bet arī izvēlēties mācību un darba vietu atbilstoši spējām un interesēm, tāpēc aizvien vairāk cilvēku dodas prom no laukiem tuvāk lielpilsētām gan Latvijā, gan ārzemēs. Aizvien intensīvāka preču un pakalpojumu apmaiņas plūsma sniedz tūlītēju pieeju visam inovatīvajam, kas tiek radīts pasaulē. Tajā pašā laikā, lai nodrošinātu šeit ražoto preču un pakalpojumu konkurētspēju globālajā tirgū, uzņēmējiem jācenšas ražot aizvien kvalitatīvākus produktus par zemāku pašizmaksu, pamatā to panākot ar moderno tehnoloģiju un aizvien izglītotāka darbaspēka palīdzību.

Tie, kas tam spēj pielāgoties, ne tikai bauda globalizācijas labumus, bet arī maksā pamatdaļu nodokļu valsts un sabiedrības vajadzību apmierināšanai. **Tie būtu pelnījuši cieņpilnu sabiedrības attieksmi, jo īpaši eksportējošie Latvijas uzņēmumi, kam izdevies izlauzties un noturēties globālajā tirgū. Tieši šajos uzņēmumos ir Latvijas nākotne.** Cieņpilnu attieksmi ir pelnījuši arī talantīgie un aktīvie jaunieši, kas dodas izglīties labās augstskolās vai gūst darba pieredzi par Latviju attīstītākās valstīs. Tas, par ko jāuztraucas, ka aizvien lielāks aizbraukušo skaits neatgriežas Latvijā, nesaredzot sev šeit tādas izaugsmes iespējas kā valstīs, kuru sabiedrība gūst lielākus labumus no globālās ekonomikas, jo izprot, kā tā darbojas.

Protams, svarīga ir lauku identitātes saglabāšana un darbīgu ļaužu veidotiem nelieliem, tā sauktajiem dzīves stila uzņēmumiem līdzās zemnieku lielsaimniecībām, kam šajā ziņā ir neatsverama loma (Pareto princips – 20% iemeslu, konkrētajā gadījumā – rosīgāko iedzīvotāju, spēj ietekmēt 80% rezultāta). Iespēju robežās valstij ir jāturpina sniegt tiem atbalstu, pirmām kārtām jau nodokļu atlaižu veidā, tomēr vienlaikus jāapzinās, ka **darbs nelielā piemēras saimniecībā 21. gadsimtā kā vienīgais ienākumu avots, čakli strādājot, var nodrošināt iztiku, bet tikai atsevišķos gadījumos – attīstītas valsts līmenim atbilstošus ienākumus.** Un šāda perspektīva vairākumā gadījumu nevilina jaunatni. Pēc Lauku atbalsta dienesta datiem **46% zemnieku saimniecību ražo produkciju tikai pašpatēriņam.** Likumsakarīgi, ka arī nodokļu ieņēmumi novados, kuros dominē šāda tipa saimniecības, ir minimāli, jo ieņēmumu pamatavots ir novadā deklarēto iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Rezultātā par šo novadu iedzīvotāju skološanu, ārstēšanu un citu vajadzību apmierināšanu jāpiemaksā pilsētās un to apkārtnē dzīvojošajiem.

Attīstītajās valstīs daudzviet dzīve laukos kļuvusi par privilēģiju, ko var atļauties materiāli nodrošināti cilvēki, parasti laukus izvēloties kā otro dzīvesvietu, vai tie, kas, izmantojot modernās tehnoloģijas, spēj savus pakalpojumus piedāvāt attālināti. Tradicionālo lauksaimnieku viņu vidū kļūst aizvien mazāk, bet, neraugoties uz to, lauki ir sakopti un apstrādāti. Visticamāk, šāds attīstības scenārijs, augot iedzīvotāju labklājībai, skars arī Latviju. Par to liecina gan pastāvīgi augošais ražīgums uz tirgu orientētajās Latvijas zemnieku saimniecībās (CSP dati rāda pieaugumu,³⁶ piemēram, piena izslaukumam un graudu ražībai), gan pastāvīgi rūkošās neapstrādāto aramzemju platības un aizvien vairāk sakoptie lauki ne tikai Zemgalē, kur augsnes ir visauglīgākās un zemkopību neapgrūtinā posmotais reljefs.

Apstākļos, kad darbaspēka pieejamības jautājums sabiedrības novecošanas un augošo kvalifikācijas prasību dēļ kļūst aizvien aktuālāks, valsts interesēs ir mazināt to iedzīvotāju daļu, kas dažādu iemeslu dēļ nespēj iekļauties modernajā ekonomikā, kur visu nosaka efektivitāte, un šeit pirmām kārtām nav domāti tie 6–7% sabiedrības pārstāvju, kas, citējot socioloģi Baibu Belu, pēc sociālo darbinieku vērtējuma nestrādā un nekad nebūs spējīgi parūpēties par sevi.³⁷ Te domāti tie iedzīvotāji, kam pietrūkst zināšanu, uzdrīkstēšanās vai sākotnējā materiālā atbalsta, lai atgūtu ticību savām spējām un atgrieztos darba tirgū. Tā kā laukos un mazpilsētās ir paaugstināts šādu iedzīvotāju īpatsvars, viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir nodrošināt labvēlīgākus apstākļus šo iedzīvotāju mobilitātei un kvalitatīvas izglītošanās iespējām.

Tas nenozīmē, ka jāturpina uzturēt tukša vidusskola vai pamatskola katrā ciemā, kur tāda vēl ir, bet ierobežoto resursu dēļ vairs nespēj piedāvāt atbilstošas kvalitātes izglītību. Jau tagad pašvaldības apmaksā transportu skolēnu nokļūšanai izglītības iestādēs. Šī prakse noteikti ir turpināma kopā ar racionālas sabiedriskā transporta sistēmas attīstību, lai perifērijā dzīvojošie ērti varētu nokļūt saimnieciski rosīgajos centros. Tajos pašos vai līdzīgos maršrutos organizētie skolēnu pārvadājumi neveicina sabiedrisko pārvadājumu dzīvotspēju, tāpat kā dažās pašvaldībās labi

³⁶ CSP 2016. Centrālās statistikas pārvaldes datubāzes. Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/lauks/?rxid=cdcb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0>

³⁷ Nagle, G. Kā izmērīt kaunu. *lr.* 9.–15.02.2017.

domātā prakse izvadāt skolēnus pa to dzīvesvietām noved pie situācijām, kad skolēniem autobusā ik dienas jāpavada vairāk nekā stunda. Attiecībā uz nomaļākās vietās dzīvojošajiem, kur nelielā pasažieru skaita dēļ nav racionāli organizēt autobusu pārvadājumus, pašvaldībām aktīvāk jāmeklē alternatīvie risinājumi ar privātā autotransporta izmantošanu un degvielas kompensāciju maksām. Vairākas pašvaldības (piemēram, Līvānu) jau pieņēmušas saistošos noteikumus, kas paredz gan minimālā attāluma, sākot ar ko pienākas kompensācija (3 km), gan degvielas kompensācijas (0,12 EUR/km) apmēru.

Ļoti sarežģīts šajā kontekstā ir gadiem ielaistais lauku ceļu pienācīgas uzturēšanas jautājums, kam beidzot jārod kāds risinājums, **pirmām kārtām sakārtojot tos ceļus, kas no lielākajām apdzīvotajām vietām ved uz attīstības centriem**, jo tas, ka pārskatāmā nākotnē nebūs līdzekļu visa ceļu tīkla atjaunošanai, aizvien biežāk izskan arī no atbildīgo amatpersonu puses.³⁸ Šāda situācija izveidojusies ne tikai likvidētā Ceļu fonda dēļ, bet galvenokārt to noteicis neracionāls nodokļu maksātāju naudas izlietojums kopumā, turpinot uzturēt neefektīvas valsts struktūras (uzņēmumus un iestādes) un sarukušajam iedzīvotāju skaitam neadekvātu infrastruktūras tīklu. Bet tas nenozīmē, ka ciemi, kuros ir maz iedzīvotāju, būtu jāatstāj novārtā, kā to bieži mēģina tulkot reformu pretinieki. Svarīgi ir uzturēt mūsdienīgu publisko pakalpojumu infrastruktūras tīklu arī tur, tomēr, lai nepalielinātu nodokļu slogu, tam jānotiek stingrā korelācijā ar tur dzīvojošo iedzīvotāju skaitu.

Vismazākajos ciemos **par pamatu šādam tīklam būtu jāizmanto Nacionālās bibliotēkas projekta ietvaros izveidoto "Gaismas tīklu" – 874 publiskās bibliotēkas un to punkti**, kas jau tagad ne tikai darbojas vienotā bibliotēku informācijas sistēmā, bet nodrošina arī bezmaksas bezvadu piekļuves iespēju internetam gandrīz jebkurā valsts nostūrī. **Mazapdzīvotajās Latvijas vietās, pildot 21. gadsimta prasībām atbilstošās bibliotēku informatīvās un kultūrizglītojošās funkcijas, tās kļuvušas par universāliem publiskās pieejas punktiem iedzīvotāju komunikācijai ar valsts un pašvaldību institūcijām. Bibliotēku darbinieki bieži kļūst par pirmajiem, kas iedzīvotājiem, kam līdz tam ar to nav bijusi saskare, palīdz apgūt pamatprasmes moderno tehnoloģiju izmantošanā. Laikā, kad iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ jāslēdz skolas un kultūras centri, bibliotēkām jākalpo arī kā vienai no retajām lauku iedzīvotāju socializēšanās vietām, ar kuru palīdzību tiek sargāta un kopta katras apkaimes unikālā identitāte. Vēl jo vairāk tad, ja bibliotēkas punktu uzturēšanas izmaksas dažkārt gadā izmaksā tikpat, cik viena skolēna skološanas izmaksas mazā lauku skolā (ap 3000 EUR; sk. 3. tabulu).**

³⁸ <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/valsts-celi-celu-sabruksanas-apsteigsanai-ik-gadu-tajos-jaiegulda-670-miljoni-eiro.a221913/>

3. tabula. Atsevišķu bibliotēku un bibliotēku ārējās apkalpošanas punktu budžeta izdevumi 2016. gadā³⁹

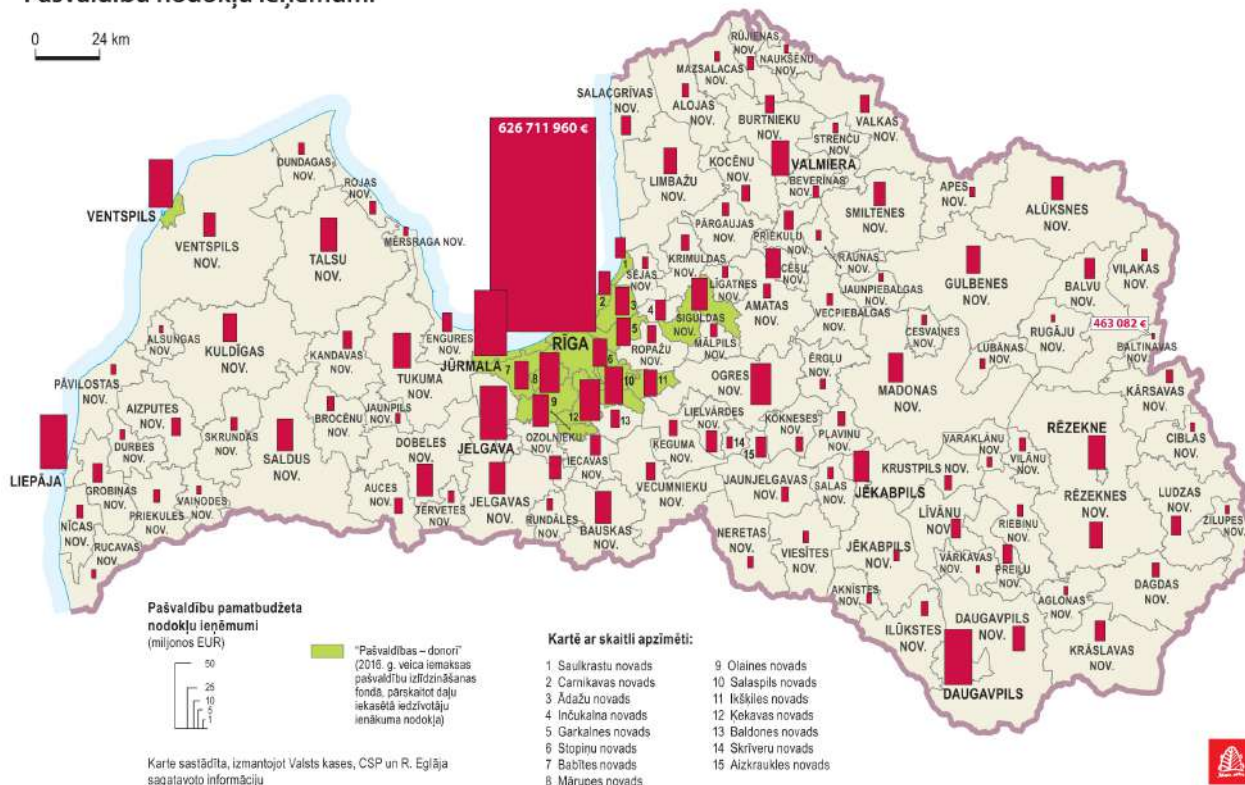
Bibliotēka / ārējais apkalpošanas punkts	Budžeta izdevumi 2016. gadā, EUR
Gulbenes novada Lejasciema pagasta Mālu <u>bibliotēka</u> (nepilna slodze)	3815
Gulbenes novada Lejasciema pagasta Sinoles <u>ārējais apkalpošanas punkts</u>	3494
Kuldīgas novada Laidu pagasta Sermītes <u>bibliotēka</u>	15 763
bibliotēkas <u>ārējais apkalpošanas punkts</u> Vangā (4 x mēnesī)	4005
Rudbāržu pagasta <u>bibliotēka</u>	16 840
bibliotēkas <u>ārējās apkalpošanas punkts</u> Sieksātē (20 h mēnesī)	2210
Ropažu novada bibliotēkas <u>ārējais apkalpošanas punkts</u> Kākcimā (1/2 slodze)	6268

Apdzīvotajās vietās, kur iedzīvotāju ir vairāk, efektīvi saimniekojot, sabiedrība arī turpmāk varēs atļauties uzturēt **kultūras centrus un brīvdabas estrādes**, kur rīkot lielākus sarīkojumus vai pašdarbības aktivitātes, kā arī turpināt uzturēt **infrastruktūru vietējo iedzīvotāju sporta aktivitātēm** (parasti tā izvietota līdzās bijušajām vai esošajām izglītības iestādēm). Veikalu un citu brīvā tirgus apstākļos funkcionējošu pakalpojumu industrijas tīkla elementu izvietojumu jau tagad regulē pieprasījums. Valsts subsidēto pakalpojumu jomā – izglītībā, veselības un sociālajā aprūpē u.c. – pakalpojumu infrastruktūras izvietojums jāuztur atbilstoši skaidriem, pārraugošo institūciju izstrādātajiem kvantitatīvajiem un kvalitatīvajiem kritērijiem. Iepriekš praktizētā pieeja, kad noteiktu “pakalpojumu grozu” mēģināja piesaistīt teritoriālā vai administratīvā iedalījumam vienībām neatkarīgi no iedzīvotāju skaita tajās, būtu jāpārtrauc, jo iedzīvotāju skaits tajās mēdz atšķirties pat desmitkārtīgi.

Valsts un pašvaldību pārvaldes iestāžu izvietojums jāorganizē ap reģionālajiem attīstības centriem veidojamo sadarbības teritoriju ietvaros, to balstot uz labas un efektīvas pārvaldības principiem, kur vien iespējams nodrošinot e-pakalpojumus, un klientu apkalpošanas punktus, konsolidējot iespējami lielāku dažādu valsts un pašvaldību iestāžu pakalpojumu pieejamību. Specifiskos pakalpojumus, ko neatmaksājas uzturēt katrā attīstības centrā (piemēram, slimnīcas, tiesas, dažādu valsts dienestu reģionālās pārvaldes u.c.), būtu jānodrošina plānošanas reģionu vai valsts līmenī.

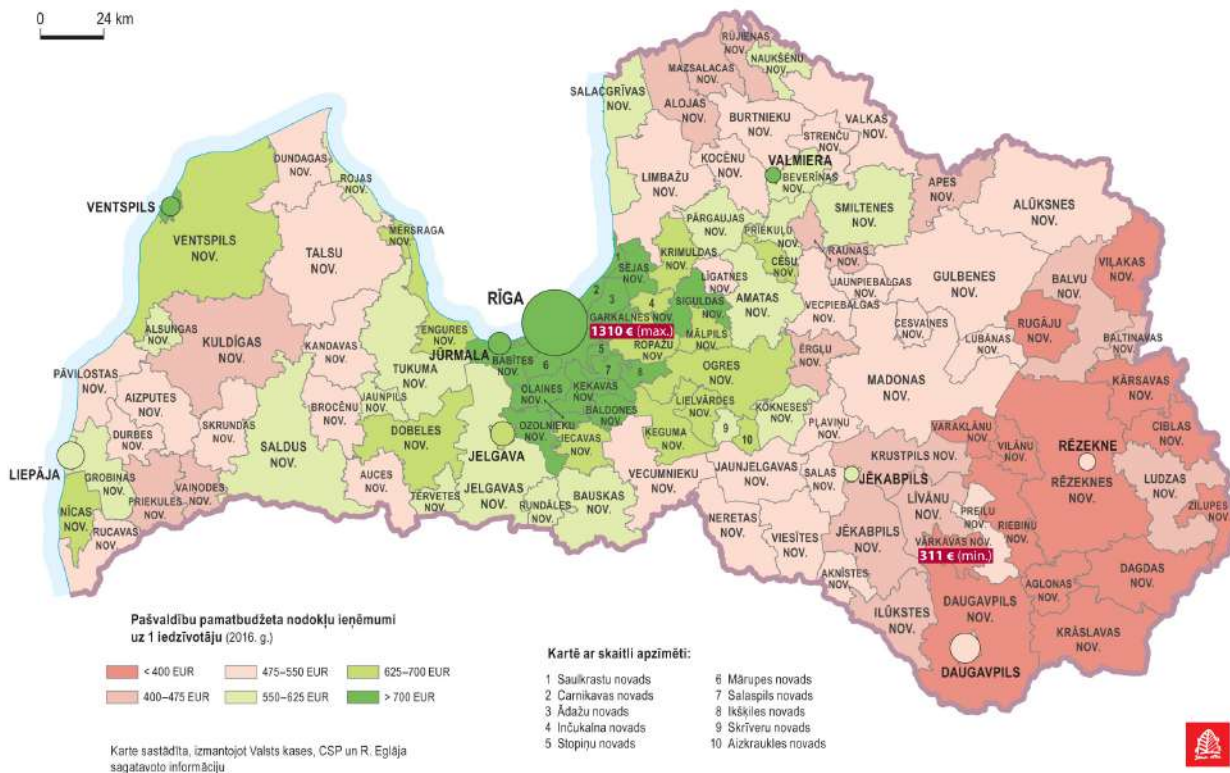
Konkurence starp pašvaldībām gan par nodokļu maksātāju, gan skolēnu, kā arī investoru piesaisti mūsdienā Latvijā kļuvusi par neatņemamu ikdienas sastāvdaļu. Turīgās pašvaldības (sk. 28., 29. att.), būdamas pievilcīgākas gan investoriem, gan iedzīvotājiem, šajā konkurencē, protams, uzvar. Neraugoties uz finanšu izlīdzināšanas pasākumiem, plaša starp turīgajām un mazāk turīgajām pašvaldībām nemazinās, jo lielā daļā pašvaldību trūkst priekšnoteikumu ekonomiskās aktivitātes pieaugumam, un dotācijas šo situāciju nespēj mainīt.

³⁹ Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta Bibliotēku un arhīvu nodaļas sagatavotā informācija.

Taisnstūru laukums kartē atbilst pašvaldību pamatbudžeta nodokļu ieņēmumu apjomam. Kā redzams, nodokļu lielākā daļa tiek iekasēta Rīgā (626,7 miljoni EUR) un tās apkārtnē, bet mazākajā Latvijas pašvaldībā – Baltinavas novadā iekasēti vien 0,46 miljoni EUR. Zaļā krāsā izceltas tās 15 pašvaldības, kas uzturēja Pašvaldību izlīdzināšanas fondu, no kura pārējās 104 pašvaldības saņēma maksājumus (13 novados 2017. g. tie pārsnieguši 40% no izlīdzinātā budžeta ieņēmumiem).

Pašvaldību nodokļu ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju

Viens no pašvaldību turības rādītājiem ir pamatbudžeta ieņēmumu apjoms uz 1 iedzīvotāju (pirms maksājumiem pašvaldību izlīdzināšanas fondā). Zaļajos toņos kartē iekrāsotas pašvaldības ar augstāko ieņēmumu līmeni. Visaugstākais (1310 EUR) tas bija Garkalnes novadā (Rīgā – 980 EUR), bet ieņēmumi virs 700 EUR bija 20 pašvaldībās, no kurām tikai divas bija ārpus Rīgas aglomerācijas – Ventspils (874 EUR) un Valmiera (747 EUR). Sārtajos toņos iekrāsotas pašvaldības ar zemāko ieņēmumu līmeni. 45 pašvaldībās tie nerasniedza 500 EUR, un zīmīgi, ka puse no tām, ieskaitot Daugavpili (492 EUR), atradās Latgalē (zemākais rādītājs bija Vārkavā – 311 EUR).

Šā brīža vispārējās izglītības finansēšanas modelis “nauda seko skolēnam” radījis asu, dažkārt neproduktīvu konkurenci arī par skolēnu piesaisti. Bieži vien ar bezmaksas autobusi skolēni tiek nogādāti nevis tuvākajā skolā vai skolā ar kvalitatīvāko izglītības piedāvājumu, bet atbilstošās pašvaldības skolā, pat ja tā atrodas tālāk. Nereti tas notiek pat vienas pašvaldības ietvaros (piemērs ar Īslīces vidusskolu, kam lielākā daļa audzēkņu tiek vesta no Bauskas apkārtnes; sk. 32. att.).

Skolēnu vecāku pārliecināšanai izvēlēties savām atvasēm konkrētās pašvaldības skolu tiek piedāvāti dažādi bonusi. Viens no populārākajiem ir brīvpusdienas, ko valsts nodrošina 1,42 EUR apmērā (2016. g.) visiem 1.–4. klašu skolēniem. Daudzās pašvaldībās tās tiek nodrošinātas ne tikai 1.–4. klasē, bet pilnīgi visiem skolēniem. Piemēram, Rundāles novads, kam tikai 11 km attālumā no Bauskas atrodas vidusskola ar 100 skolēniem 7.–12. klašu grupā, kas atbilstoši IZM rekomendācijām ir trīskārt mazāk kā nepieciešams vidusskolai, lai atmaksātos organizēt mācību procesu mūsdienu prasībām atbilstošā līmenī, skolēnu piesaistei, ne tikai visiem apmaksā brīvpusdienas, bet arī maksā ikmēneša stipendijas (20–50 EUR) tiem, kam vidējais sekmju līmenis nav zemāks par 6,5 ballēm.

Tikmēr kaimiņos esošā Bauskas pašvaldība, kur skolēnu ir daudzkārt vairāk, var atļauties nodrošināt brīvpusdienas tikai daudzbērnu ģimenēm un maznodrošinātajiem, bet stipendijas – mazākas nekā Rundālē un tikai pašiem labākajiem. Diemžēl šāds vairāksolīšanas princips ar nevienādiem nosacījumiem degradē labi domāto ieceri motivēt skolēnus labāk mācīties, jo kaimiņu skolā par sliktākām sekmēm ir iespēja saņemt stipendiju. Arī iespēja bez nosacījumiem visiem skolēniem saņemt brīvpusdienas dažās pašvaldībās (pamatā Pierīgā) mēdz devalvēt to vērtību. Pēc intervēto pedagogu teiktā, atsevišķās Pierīgas pašvaldību skolās pat 20% ēdiena nonāk atkritumos. Mazināt šādu attieksmi varētu, pārņemot, piemēram, Saldus novada praksi, kur 5.–9. klašu skolēniem no pašvaldības puses tiek nodrošināts pusdienu līdzmaksājums 1 EUR apmērā.

Arī skolēnu pārvadājumu serviss dažkārt tiek izmantots, lai piesaistītu skolēnus tieši savas pašvaldības, nevis tuvākajai skolai, un gadījumi, kad kaimiņu pašvaldības turpina uzturēt netālu esošas skolas, kas, visticamāk, sen jau būtu apvienotas, ja tās neatrastos katra savā pašvaldībā, arī nav retums.

Cīnoties par skolēnu skaitu, nereti ar pašvaldību atbalstu skolu vadība skolēnu piesaistei vai noturēšanai to vecākiem neizvirza nekādas prasības arī gadījumos, kad tas ir ļoti būtiski izglītības kvalitātes un disciplīnas līmeņa noturēšanai skolā. Situācija, kad uzsvars tiek likts uz skolēnu tiesību ievērošanu, tajā pašā laikā neprasot pienākumu izpildi, un izdabāšana atsevišķu skolēnu vecāku prasībām mēdz graut skolotāju reputāciju, sekmē visatļautību un rezultātā pazemina skolas prestižu, izraisot labāko skolēnu aizplūšanu uz mācību iestādēm, kur prasības un izglītības kvalitāte ir augstākas. Kopumā tas noved pie lauku un mikrorajonu skolu sniegtās izglītības kvalitātes vēl lielākas atpalicības no labākajām pilsētu skolām.

Rīgas–Pierīgas un 28 sadarbības teritoriju modeļa iedzīvināšana, pārņemot šim ekonomiski un teritoriāli loģiskajām struktūrām vismaz daļu administratīvo funkciju no pašvaldībām, noteikti mazinātu pašvaldību savstarpējās konkurences negatīvo ietekmi un veicinātu nodokļu maksātāju naudas racionālāku izlietojumu.

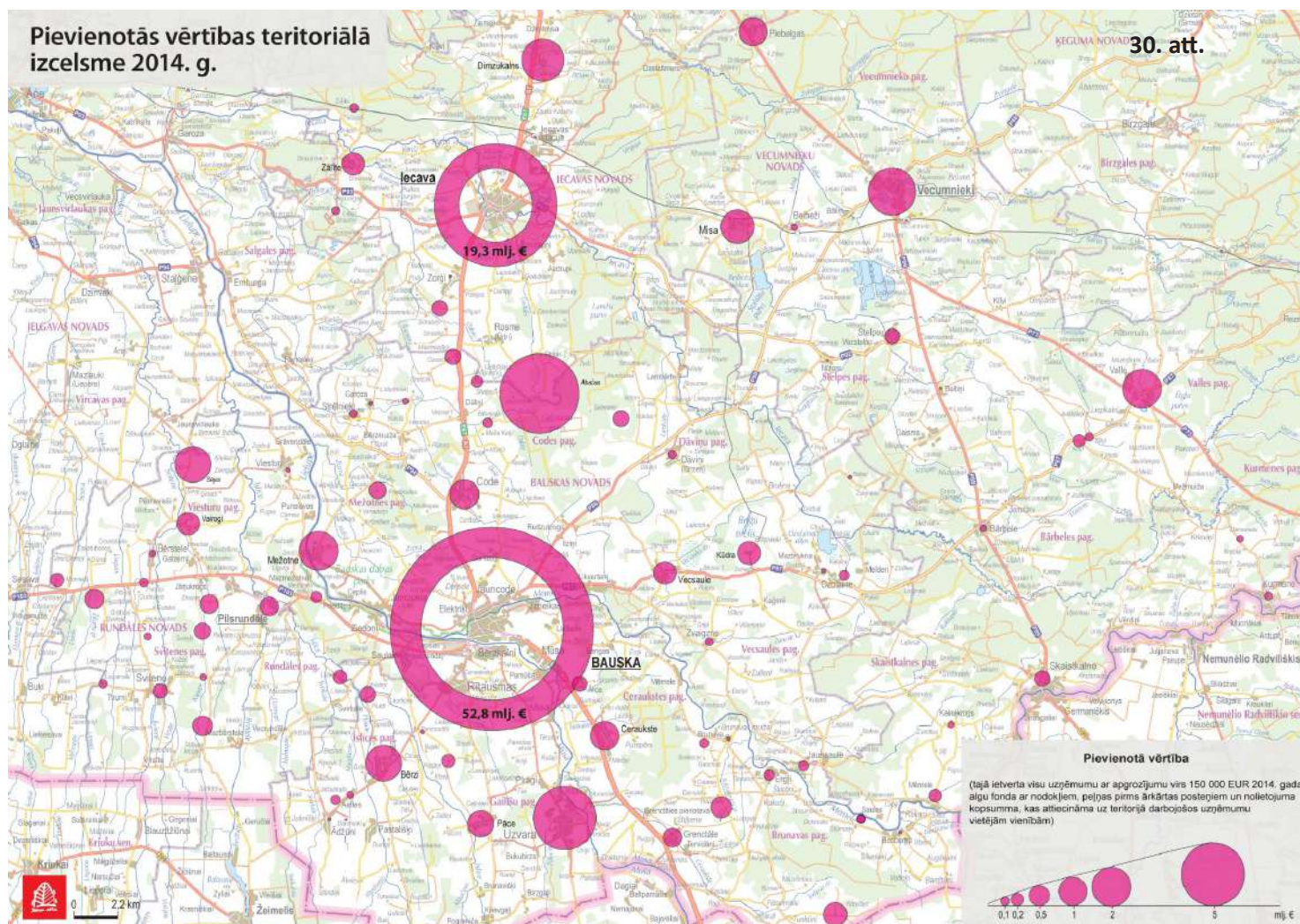
Izglītības tīkla reformas slēptais potenciāls – Bauskas novada piemērs

Vispārīga informācija par novadu

Šī projekta ietvaros netiek veikta Latvijas pašvaldību padziļināta finanšu analīze, tāpēc, lai gūtu kaut nelielu priekšstatu par to, cik efektīvi valstī tiek veikta vispārējās izglītības iestāžu uzturēšana, turpinājumā iepazīstināsim ar padziļinātās analīzes rezultātiem un izstrādātajiem priekšlikumiem skolu tīkla optimizācijai kādā vidusmēra Latvijas pašvaldībā – Bauskas novadā.

Jāatzīmē, ka bez Bauskas pašvaldības atbalsta sniegtās detalizētās informācijas, ekonomistu un citu pašvaldības darbinieku iesaistes šādas analīzes tapšana nebūtu bijusi iespējama.

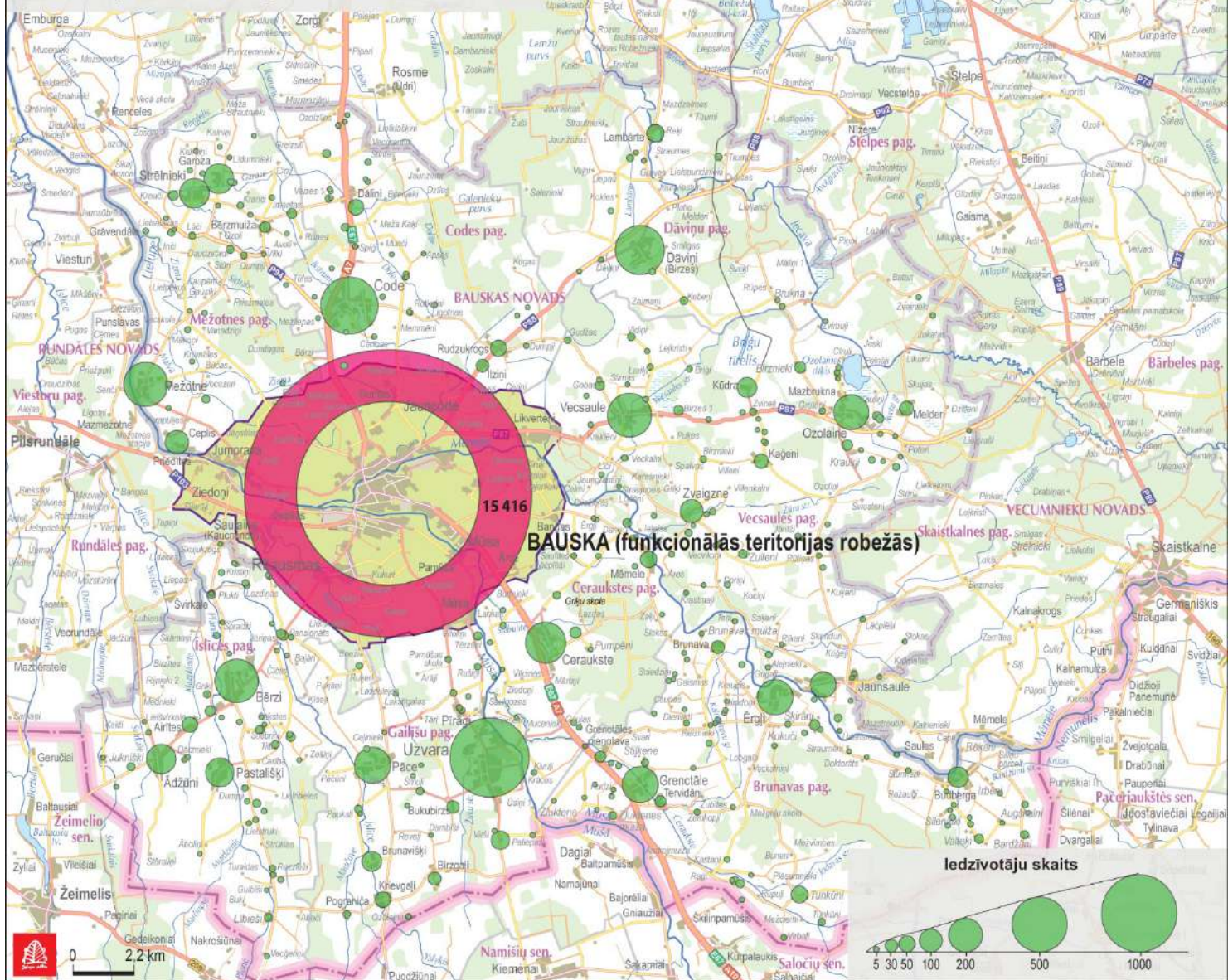
Pirms izglītības tīkla iztirzāšanas daži vispārīgi fakti: Bauskas novads ieskata gūšanai par situāciju valstī kopumā ir piemērots, jo daudzējādā ziņā tas atbilst valsts vidējiem rādītājiem. Ģeogrāfiski tas atrodas gan valsts vidusdaļā, gan pierobežā – Rīgas aglomerācijas perifērijā, tādējādi kaut kādā mērā reprezentējot gan laukiem, gan Pierīgai raksturīgos procesus un problēmas.

Uzņēmumu radītā pievienotā vērtība (algas, nodokļi, investīcijas, peļņa) ir valsts labklājības pamats. Apļa laukums kartē proporcionāls uzņēmumu vietējās vienībās radītās pievienotās vērtības summai (analizēti visi uzņēmumi, kuru apgrozījums pārsniedz 150 tūkst. EUR). Bauskā, kuras funkcionālajā teritorijā dzīvo 58% novada iedzīvotāju, tiek radīti 75% novada pievienotās vērtības. Kartē redzams, ka daudzviet, neraugoties uz iedzīvotāju klātbūtni (sk. 31. att.), radītā pievienotā vērtība ir niecīga.

Bauskas novada deklarēto iedzīvotāju izvietojums 2016. g.

31. att.

Arī pamatbudžeta ieņēmumu uz vienu iedzīvotāju ziņā (608 EUR 2016. g.) salīdzinājumā ar citām Latvijas pašvaldībām Bauskas novadam bija vidējs rādītājs – ievērojami lielāks nekā, piemēram, Vārkavā (311 EUR) vai Aglonā (322 EUR). Tomēr tas bija daudz mazāks nekā Rīgā (980 EUR), par turīgajām Pierīgas pašvaldībām nemaz nerunājot.

Tāpat kā citur Latvijā, Bauskas apkaimes pagastos vērojamas lielas atšķirības iedzīvotāju skaita pārmaiņu ziņā (sk. 9. att.) iezīmējot kopēju tendenci – **jo tālāk no Rīgas vai Bauskas, jo straujāk sarūk iedzīvotāju skaits.**

Iedzīvotāju pārvietošanās no perifērijas uz ekonomiskās aktivitātes centriem raksturīga mūsdienu sabiedrībai visā pasaulē, un Bauskas apkārtnē nav izņēmums. Pēc “Jāņa sētas” aprēķiniem 5 km rādiusā ap Bausku ir koncentrēti 58% novada iedzīvotāju (sk. 31 att.) un tiek radītas trīs ceturtdaļas no nosacītās novadā ģenerētās pievienotās vērtības (sk. 30. att.). Lietojot fizikas terminoloģiju, citos centros 35 km rādiusā kritiskā masa – iedzīvotāju un dzīvotspējīgu uzņēmumu skaits – nav pietiekama, lai veidotos ekonomiskās izaugsmes puduri. Vienīgais izņēmums ir **Iecava** ar nepilniem 6 tūkstošiem iedzīvotāju un 19,2 miljonu EUR pievienoto vērtību, tomēr atšķirībā no Bauskas tās reģionālā ietekme ir daudz mazāka. Iecava ir saimnieciski rosīgs Rīgas satelīts un tā ir Bauskai tuvākā vieta ar dzīvotspējīgu vidusskolu un kopš 2016. gada arī jaunu mākslas un mūzikas skolu.

Izglītības tīkla efektivitātes izvērtējums

Vadoties no jau minētā un veicot analīzi, centāmie noskaidrot, cik lielā mērā, sniedzot izglītības pakalpojumus novadā, tiek izmantots Bauskas potenciāls un kāds ekonomiskais efekts varētu būt, ja izglītības tīkls tiktu reorganizēts atbilstoši iedzīvotāju izvietojuma un ikdienas migrācijas tendencēm.

2015. gadā Bauskas novada skolas bija aizpildītas vidēji tikai par 54% (4769 vietās skolās bija 2575 skolēni). Pustukšas bija visas skolas, izņemot Bauskas sākumskolu. **Dažās skolās aizpildījums bija kritiski zems: Uzvarā 27, Īslīces un Mežgaļu skolās 46 procenti.**

Viens no būtiskākajiem izglītības iestādes darbības efektivitātes rādītājiem ir izdevumi vienam izglītojamajam mēnesī. Bauskas novada pašvaldības izglītības iestādēs faktiskie izdevumi 2014. gadā vienam izglītojamajam (kopā ar pirmsskolas grupu audzēkņiem) mēnesī ar pašvaldības investīcijām materiāli tehniskās bāzes un infrastruktūras uzlabošanai, atalgojumu pedagogiem un tehniskajam personālam bija: pagastu vidusskolās 287,08 un 210,52 EUR, pagastu pamatskolās no 221,05 līdz 297,52 EUR, Bauskas pilsētas izglītības iestādēs no 137,69 līdz 189,83 EUR. Kā redzam no šiem skaitļiem, **lielākās izmaksas ir izglītības iestādēs ar mazu skolēnu skaitu.** Vienīgi Bauskas Valsts ģimnāzijā, ņemot vērā 2014. gada renovācijā ieguldītos pašvaldības izdevumus, tie bija lielāki – 337,84 EUR. Pēc pašvaldības ekonomistu aprēķiniem izmaksu atšķirības viena skolēna apmācībai, nerēķinot skolotāju algas, novada skolās var atšķirties pat trīskārtīgi. Tā viena bērna skološana Uzvaras skolā novadam mēnesī izmaksā 142 EUR, bet Bauskas skolās – trīs reizes mazāk.

Izmaksas vienam izglītojamajam nosaka iestādes ēku un infrastruktūras stāvoklis un platība, vietu skaita un reālā bērnu skaita attiecība, kā arī iestādes specifika un īstenojamo izglītības programmu skaits. Noteikti lielāki izdevumi nepieciešami izglītības iestādēm, kas īsteno matemātikas, dabaszinātņu un tehniska virziena programmas, nodrošinot kvalitatīvi aprīkotus mācību priekšmetu kabinetus un piesaistot profesionālus pedagogus. Pašlaik izglītības iestādēm nekonkurētspējīgā atalgojuma dēļ ļoti grūti piesaistīt jaunus un talantīgus pedagogus. 1000 EUR pēc nodokļu nomaksas, kas būtu adekvāts atalgojuma līmenis, lai atjaunotu pedagoga profesijas prestižu un konkurētspēju kvalificēto speciālistu darba tirgū, neveicot radikālas reformas, esošajā situācijā ir nereāls mērķis. Arī pašreizējā modelī “nauda seko skolēnam” izglītības iestādēm ar nelielu skolēnu skaitu piešķirtā valsts mērķdotācija pedagogu algām ir nepietiekama, lai nodrošinātu kvalitatīvu mācību procesu. Lai to novērstu, pašvaldība atbilstoši Bauskas novada noteikumiem pārdalīja saņemto mērķdotāciju starp skolām, un tas notika uz lielo skolu rēķina. Tomēr arī šādas darbības nespēj risināt jautājumu par fizikas, ķīmijas, bioloģijas un ģeogrāfijas neefektīvo apmācību pamatskolās (7.–9. klasē) un nepietiekami aizpildītajās vidusskolās (Īslīcē un Uzvarā). Nepietiekamais audzēkņu skaits neļauj nokomplektēt vismaz divas paralēlklases (ar humanitāru un eksaktu ievirzi) ar vismaz 25 skolēniem katrā, kas būtu minimālie kritēriji, lai atmaksātos organizēt mūsdienīgu izglītības procesu, gan piesaistot (ar adekvātu atalgojumu) talantīgus mācībspēkus, gan nodrošinot atbilstošu mācību aprīkojumu. Neraugoties uz nepietiekamo skolēnu skaitu, dažās skolās (piemēram, Īslīces) ar Eiropas līdzfinansējumu jau ir modernizēti dabaszinātņu kabineti. Tas, ka kabinetu modernizācijai domātās investīcijas, raugoties no labas pārvaldības viedokļa, daudz mērķtiecīgāk būtu bijis ieguldīt minētajiem kritērijiem atbilstošajās Bauskas skolās, uz kurām būtu lietderīgi pārcelt arī novada lauku skolu 7.–12. klašu audzēkņu apmācību, lēmuma pieņēmēju vairākumam nebija ienācis prātā. Ņemot vērā, ka no Bērziem, kur atrodas Īslīces vidusskola, nāk mazākā daļa šīs skolas skolēnu, situāciju vēl absurda padara fakts, ka vairāk nekā puse skolēnu (119 no 224) galvenokārt ar pašvaldības autobusiem šai skolai tiek vesti no Bauskas vai tās apkārtnes, kur vietu skolās netrūkst (sk. 32. att.). Tajā pašā laikā 46 skolas vecuma bērnu vecāki, kuru dzīvesvietai Īslīces skola atrodas vistuvāk, neraugoties uz to, izvēlējušies savus bērnus laist skolā Bauskā vai kur citur. Bauskas novada vispārīglītojošo skolu audzēkņu dzīvesvietu izvietojuma analīze apliecināja, ka gadījumi, kad vienas pašvaldības ietvaros ar pašvaldības finansētu autotransportu skolēni tiek vadāti nevis uz tuvāko skolu, bet nereti pretējos virzienos, sastopami visai bieži.

Gadījumi, kad laukos dzīvojošie, kas izvēlējušies pilsētas skolas, nevis tuvākās, ir diezgan izplatīti visā valsts teritorijā, vecākiem par iemeslu visbiežāk minot vēlmi bērniem nodrošināt kvalitatīvāku izglītību. Kā to pierāda skolēnu snieguma apsekojumi (piemēram, OECD 2015. g. PISA pētījums), lai arī ne visos gadījumos, tomēr pilsētas skolu audzēkņu sekmes vidēji ir ievērojami labākas, tāpēc minētā skolēnu vecāku izvēle uzskatāma par likumsakarīgu.

Vērojamas arī pretējas tendences, kad uz lauku skolām, kur skolēnu trūkuma dēļ prasības mēdz būt zemākas, no pilsētām dodas mācīties tie audzēkņi, kam ir problēmas ar disciplīnu un sekmēm.

32. att.

Šajā kartē (Bauskas telpiskās plānošanas platformas ekrānu uzņēmums) redzams Bērzos esošās Īslīces vidusskolas audzēkņu dzīvesvietu izvietojums (apļa laukums proporcionāls audzēkņu skaitam). Neraugoties uz to, ka Bauskas vidusskolu aizpildījums tikai nedaudz pārsniedz 60%, kā redzams kartē, lielākā daļa skolēnu (ar pašvaldības apmaksātiem autobusiem) no Bauskas un apkārtnes tiek vesta uz Īslīces vidusskolu, tādējādi nodrošinot tai 46% aizpildījumu.

4. tabula. Bauskas novada vispārīgā izglītības iestāžu izglītojamo skaita proporcija pret pedagogu skaitu 2015. gada 1. septembrī (avots: Bauskas novada pašvaldība)^{40, 41}

Iestādes nosaukums	Maksimālais iespējamais izglītojamo skaits iestādē	Skolēnu skaits 1.–12. klasē	Klašu vidējais piepildījums	Skolotāju skaits (pēc personas kodiem)	Skolēnu skaita proporcija pret skolotāju skaitu	Slodze, likmes direktora vietniekiem
Bauskas 2. vidusskola	1000	581	20	52	11,17	2,5
Bauskas pilsētas pamatskola	500	294	17	28	10,5	2
Bauskas sākumskola	400	411	22	40	10,28	2,5
Bauskas Valsts ģimnāzija	600	335	21	39	8,59	3
Codes pamatskola	240	122	14	20	6,1	1
Griķu pamatskola	160	93	13	17	5,47	1
Īslīces vidusskola	500	228	19	29	7,86	1,5
Mežgaļu pamatskola	180	82	12	15	5,46	0,5
Mežotnes pamatskola	140	79	10	16	4,94	0,5
Ozolaines pamatskola	150	76	10	14	5,43	0,5
Uzvaras vidusskola	600	163	15	21	7,76	1,5
Vecsaules pamatskola	179 Jaunsaules struktūrvienībā 120	111 kopā ar Jaunsaules struktūrvie- nību	9	22	5,05	1

⁴⁰ Dati no Bauskas novada izglītības iestāžu tīkla attīstības un optimizācijas plāna 2011.–2013. gadam 8. tabulas “Bauskas novada izglītības iestāžu telpu piepildījuma rādītāji” 23. lpp.

⁴¹ Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas datiem.

Bauskas novada vispārīzglītojošo skolu tīkla optimizācijas nepieciešamības galvenie argumenti

- Kopš 20. gs. 90. gadu vidus skolas vecuma bērnu skaits samazinājies gandrīz divkārt, un, neraugoties uz to, ka atsevišķas skolas jau slēgtas, 2015. gadā Bauskas novadā vidējais aizpildījums (no skolu ēku projektētās kapacitātes) bija tikai 54% (Uzvarā 27%, Īslīces un Mežgaļu skolās 46%).
- Skolu nevienmērīgā noslodze – divās trešdaļās skolu mācās tikai 37% visu audzēkņu – nenodrošina izglītības finansējuma racionālu izlietojumu, jo ir augstākas telpu uzturēšanas un personāla izmaksas uz vienu audzēkni.
- Netiek veicināts pedagogu potenciāla racionāls izmantojums – vidējais skolēnu skaits uz vienu pedagogu Bauskā ir 10,2 (Eiropā vidēji 15), lauku skolās – 5,6 jeb trīs reizes mazāk nekā Eiropā vidēji!
- Pastāvot šādai pedagogu noslodzei, nav iespējams nodrošināt konkurētspējīgu (vismaz 1000 EUR pēc nodokļu nomaksas) atalgojumu, bez kura savukārt nav iespējams skolām piesaistīt kvalificētus un talantīgus pedagogus.
- Skolās ar nelielu skolēnu skaitu neatmaksājas iegādāties modernu aprīkojumu, kas nepieciešams mūsdienīga mācību procesa nodrošināšanai.
- Esošais skolu tīkls mazo skolu audzēkņiem ne vienmēr nodrošina pietiekami kvalitatīvu izglītību un nespēj nodrošināt plašu piedāvājuma klāstu profesionālās ievirzes izglītības jomā.
- **Kvalitatīvs izglītības process jānodrošina tur, kur skolēnu vecākiem pieejamas darbavietas. Līdz šim piekoptā politika par katru cenu saglabāt skolas vietās, kur lielākie darba devēji ir pašvaldības un citas valsts struktūras, nav pasargājusi no iedzīvotāju aizplūšanas uz perspektīvākiem reģioniem vai ārzemēm.** Daudzos gadījumos skolas esamība bezdarba skartajos reģionos ir bijis iemesls bērnu atstāšanai vecvecāku vai citu radu uzraudzībā. Skolēnu vecāku ilgstošā prombūtne, dodoties uz vietām, kur iespējams veidot karjeru, nepietiekamās uzmanības dēļ bieži nelabvēlīgi ietekmē bērnu psihi.
- Nokļūšanas ilgums ar vieglo autotransportu no esošās skolas līdz perspektīvajai Bauskas novadā, izņemot atsevišķus steidzami remontējamus ceļu posmus, parasti nepārsniedz 15–25 minūtes. Šis fakts kļiedē mītu par “graujošo” ietekmi, kādu uz skolu pieejamību varētu atstāt skolu tīkla optimizācija.
- Neraugoties uz to, ka skolēnu kopskaits Latvijā ir stabilizējies un turpmākajos 15 gados atbilstoši prognozēm svārstīsies tikai 3–4% ietvaros, perifērijā tas turpinās samazināties.

Priekšlikumi vispārīzglītojošo skolu tīkla optimizācijai

Vadoties no iepriekš minētā un pieņēmuma, ka produktīvākais rezultāts tiks sasniegts, reformējot visu novada izglītības tīklu (sk. 16., 17. att.), tika modelēta situācija ar 7.–12. klašu skolēnu apmācības koncentrāciju Bauskas ģimnāzijā un vidusskolā. Ņemot vērā to, ka nevienā sākumskolā ārpus Bauskas arī pēc optimizācijas skolēnu skaits nepārsniegtu 125 (vēlamā minimuma – 150 vietā), šo skolu turpmāka uzturēšana iespējami tuvu dzīvesvietai būtu racionāla tikai tad, ja to pārvaldība tiktu organizēta maksimāli efektīvi. Tā kā nelielu attālumu gadījumā, kas raksturīgi Bauskas novada situācijai (līdz 13 km), lielas skolas ietvaros to nodrošināt ir ievērojami vieglāk, šāds scenārijs arī tika iestrādāts piedāvātajā optimizācijas modelī, pārējām skolām paredzot kļūt par reorganizējamo Bauskas pamatskolu un Bauskas sākumskolu vietējām vienībām. Vienīgie izņēmumi attiektos uz trīs pamatskolām – Mežgaļu, Mežotnes un Ozolaines, kur nepietiekamā bērnu skaita dēļ to apmācība tiktu pārvirzīta uz citām tuvākajām apmācības vietām 8 līdz 13 km attālumā. Katrā vietējā vienībā strādātu astoņi pilnas slodzes skolotāji, viens no kuriem pildītu arī skolas direktora vietnieka funkcijas, reprezentējot skolas vadību vietējā vienībā. Pārējo mūsdienīga mācību procesa nodrošināšanai nepieciešamo pedagogu un izglītības speciālistu klātbūtne, kā arī atbilstoša līmeņa metodiskais atbalsts un administratīvie pakalpojumi tiktu nodrošināti centralizēti visas skolas ietvaros.

Skolēnu ēdināšanai Bauskas pašvaldība vairākumā gadījumu jau 2016. gadā izmantoja ārpalpojumu, kas pašvaldībai ļāva iekonomēt ap 300 000 EUR gadā. Optimizācijas rezultātā arī infrastruktūras uzturēšanai palielinātos iespējas ārpalpojumu izmantošanai, kas parasti ir produktīvāk, nekā uzturēt katrā mazajā skolā pašiem štata personālu šo funkciju realizācijai (apkopējus, sētniekus, remontstrādniekus, saimniecības pārziņus utt.). Tas, protams, neizslēdz iespēju ārpalpojumu sniedzējam darbu izpildei piesaistīt vietējos iedzīvotājus.

Pēc optimizācijas modeļa sākumskolas apmācība tiktu koncentrēta trīs izglītības iestādēs – divās Bauskā bāzētās skolās (ar struktūrvienībām laukos) un Bauskas 2. vidusskolā, tādējādi ļaujot ievērojami samazināt administratīvās izmaksas un vienlaikus vienādojot pedagogu darba kvalitātes standartus pilsētas un lauku apmācības vietās. Skolēnu skaits 1.–6. klašu grupā Vecsaulē (izmantojot 2015. g. 1. septembra datus) varētu pieaugt no līdzšinējiem 70 līdz 118 skolēniem (uz 179 vietām), Griķu skolā – attiecīgi no 64 līdz 121 (uz 160 vietām), Codē – no 90 līdz aptuveni 113 (uz 240 vietām), bet Bauskā – no 939 līdz 963. Bērzos (Īslīces skolā) un Uzvarā saglabātos esošais 1.–6. klašu skolēnu skaits (attiecīgi 123 un 81 skolēns). Līdz ar to gandrīz visās sākumskolas nodaļās (izņemot Uzvaras) izdotos nokomplektēt pilnas klases (vismaz 20 skolēnu).

Atbilstoši optimizācijas priekšlikumiem skolēnu skaits 7.–12. klašu grupā Bauskas Valsts ģimnāzijā un 2. vidusskolā pieaugtu no līdzšinējiem 588 (attiecīgi 335 un 253) līdz 1059, panākot skolu vidējo aizpildījumu 86,7% līmenī. Abām skolām vairs nebūtu problēmu nokomplektēt trīs līdz četras paralēlklases ar 25 skolēniem katrā, paredzot gan eksakto, gan humanitāro specializāciju, kas atbilstu uzstādījumam par mūsdienīgu vidusskolu. Pietiekamais viena vecuma audzēkņu skaits ļautu organizēt apmācību grupās atkarībā no skolēnu zināšanu līmeņa, dodot pedagogiem iespēju atsevišķi strādāt ar talantīgākajiem audzēkņiem un atsevišķi ar tādiem, kuriem, apgūstot mācību vielu, nepieciešams palīdzēt vairāk.

Ņemot vērā, ka arī kaimiņnovadā esošajai Pilsrundāles vidusskolai (11 km no Bauskas) skolēnu trūkuma dēļ pakāpeniski nāksies reorganizēties par sākumskolu, Bauskas Valsts ģimnāzijā un 2. vidusskolā, visticamāk, nonāks lielākā daļa no 100 Pilsrundāles vidusskolas 7.–12. klašu skolēniem. Šis apstāklis nav ņemts vērā, veicot turpmākos aprēķinus, bet arī šādā attīstības scenārijā esošo Bauskas skolu ēku kapacitāte būtu pietiekama, lai uzņemtu šos skolēnus.

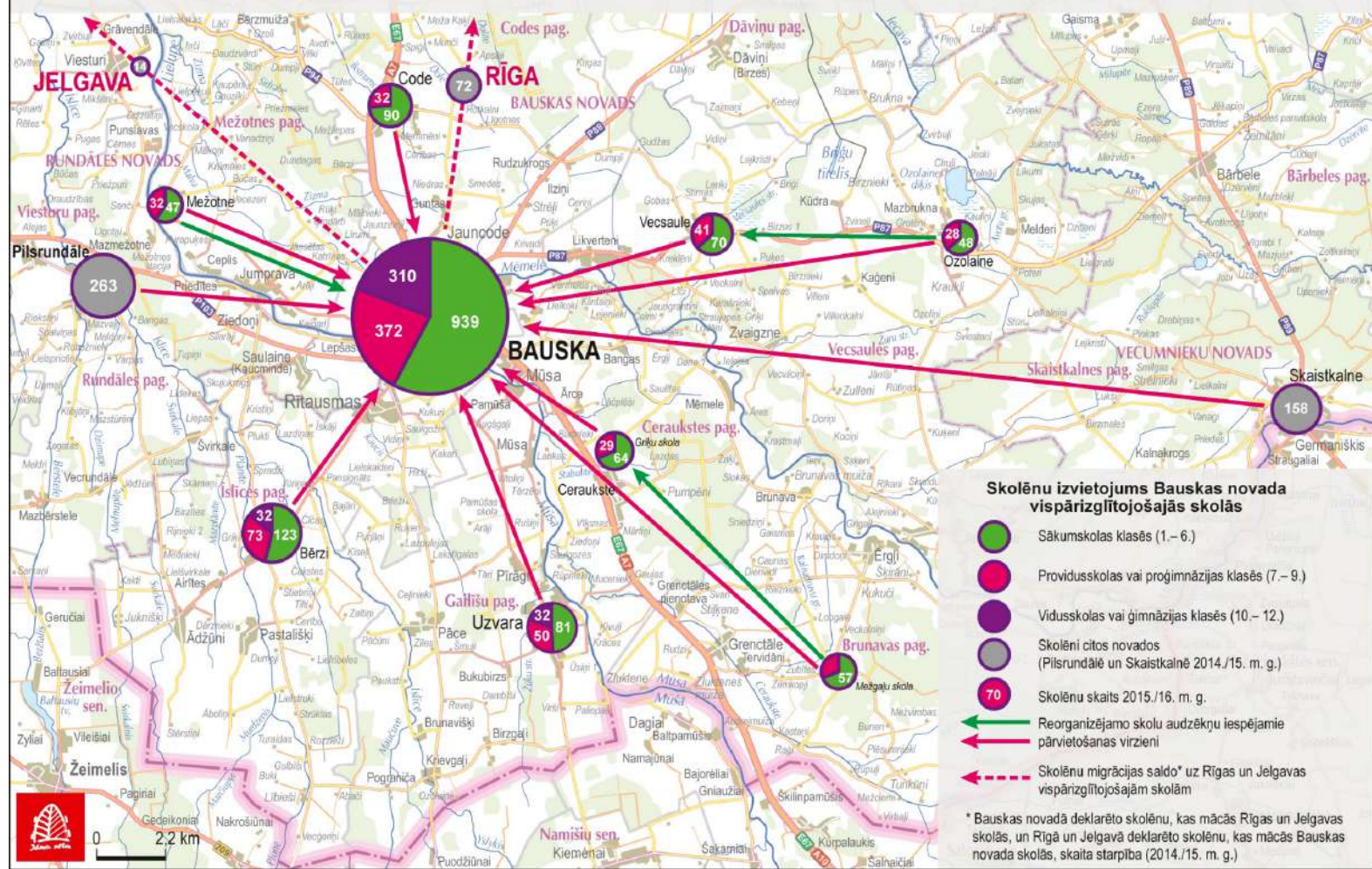
Sagaidāmais ieguvums no izglītības tīkla optimizācijas

Realizējot šādu optimizācijas modeli, pēc detalizētiem pašvaldības ekonomistu aprēķiniem novada izglītības iestāžu uzturēšanas izdevumi (bez valsts mērķdotācijas pedagogu atalgojumam, kā arī transporta izdevumiem 2016. g. cenās) samazinātos no pašreizējiem 4,7 uz 3,34 miljoniem EUR jeb par 29% (1,4 milj. EUR).

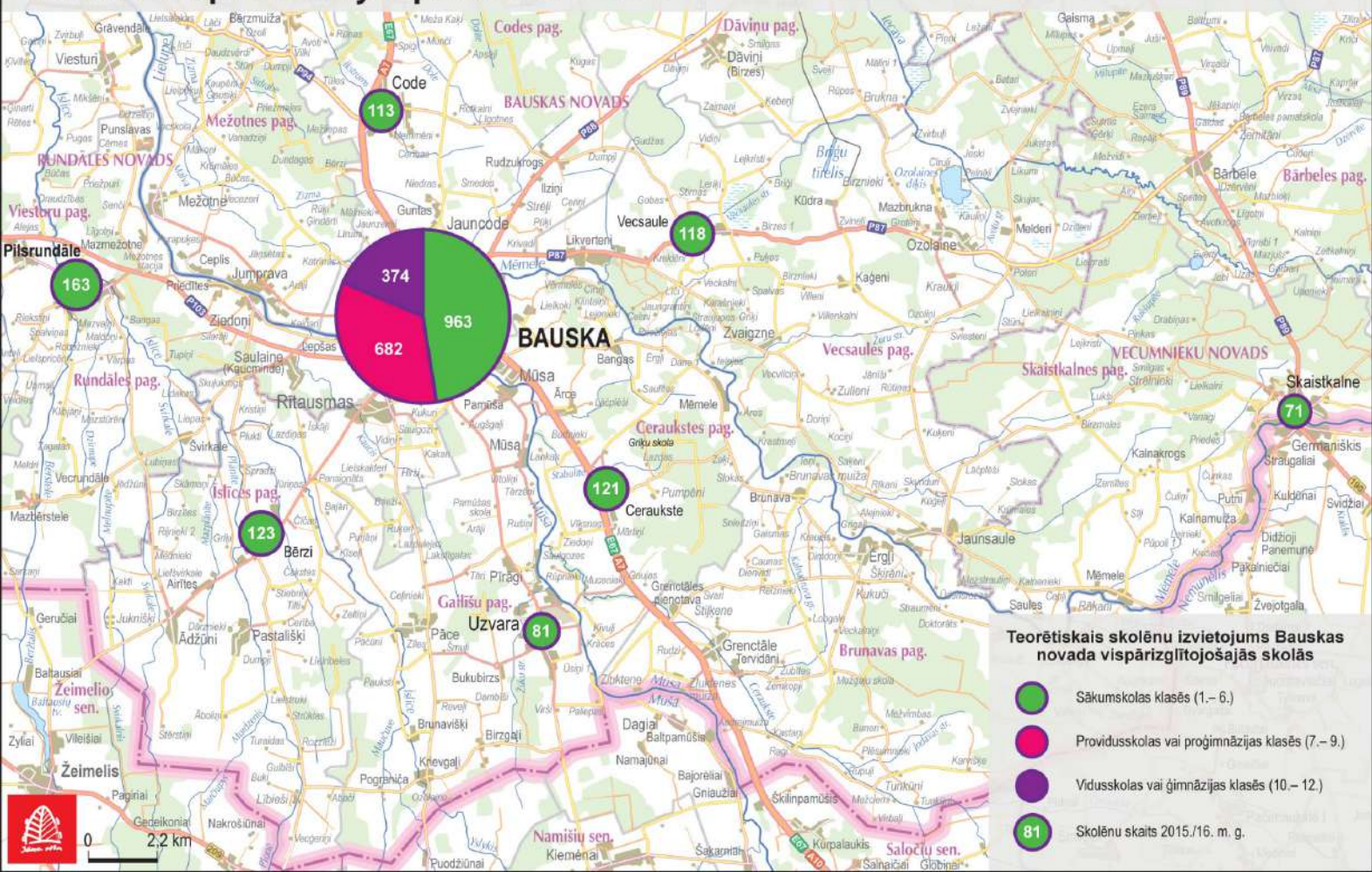
Savukārt pedagogu atalgojuma stundas likmi esošās valsts mērķdotācijas ietvaros būtu iespējams palielināt pat 1,6 reizes. Tas nozīmē, ka pamata likme pedagogam par 21 kontaktstundu pieaugtu no pašreizējiem vidēji 465 EUR līdz 750 EUR. Tātad par 40 stundu darba nedēļu (ieskaitot piemaksas par audzināšanu, burtnīcu labošanu, konsultācijām, interešu nodarbībām u.c.) pedagogu alga pēc nodokļu nomaksas būtu ap 1000 EUR.

Šie aprēķini veikti vēl pēc 2015./16. gadā spēkā esošā pedagogu atalgojuma modeļa un pierāda, ka, sakārtojot skolu tīklu, pat esošā finansējuma ietvaros būtu iespējams panākt skolotājiem konkurētspējīgu atalgojumu, kas ļautu izglītības sistēmai piesaistīt talantīgus pedagogus. Papildu tam izdotos izbrīvēt ievērojamus resursus, ko ieguldīt izglītības infrastruktūras modernizācijā, tuvinot to 21. gadsimta attīstītas valsts izglītības sistēmas standartiem. Izbrīvētie resursi skolās ar lielāku skolēnu skaitu noslogotākajiem pedagogiem ļautu nodrošināt asistentus, kas gan atvieglotu skolotāju ikdienas darbu, gan celtu apmācības procesa kvalitāti.

Skolēnu izvietojums Bauskas novada vispārīzglītojošajās skolās

Teorētiskais skolēnu izvietojums Bauskas novada vispārīzglītojošajās skolās atbilstoši optimizācijas priekšlikumiem

Galvenie izaicinājumi, realizējot reformas

Lai realizētu minēto, pašvaldībām un citām iesaistītajām struktūrām jārēķinās ar daudziem izaicinājumiem. Tālāk uzskaitīti daži, kas aktualizējās Bauskas novada gadījumā.

- Ņemot vērā to, ka, ceļot nodarbināto produktivitāti un atalgojumu, neizbēgami samazināsies arī darbavietu skaits izglītības sistēmā, lielākais izaicinājums ir sabiedrībai izskaidrot šo nepopulāro reformu mērķi un ieguvumus, ko tās sniegs. Būtu ļoti vēlams to neatstāt tikai pašvaldību ziņā, bet piesaistīt valsts resursus, lai ar mediju (galvenokārt TV) palīdzību uzskatāmā veidā (piemēram, izmantojot animācijas par nodokļu maksātāju naudas izlietojumu) un saprotamā valodā veiktu sabiedrības izglītošanu, tādā veidā gūstot tās atbalstu. Tas, protams, nemazina klātienē tikšanās un atklātu diskusiju nozīmi ar iedzīvotājiem, tomēr Bauskas pieredze liecina, ka lielākie nodokļu maksātāji, kuru viedoklis būtu īpaši svarīgs brīdī, kad tiek spriests par viņu maksātās naudas produktīvu izlietojumu, parasti šādas sanāksmes neapmeklē. Bauskas gadījumā lielāko daļu protestētāju pret jebkādam izmaiņām skolu tīklā izmaksu un produktivitātes jautājums vispār neinteresēja, pierādot, ka būtiskai Latvijas sabiedrības daļai pašu maksātie (vai nemaksātie?) nodokļi neasociējas ar līdzekļiem, par kuriem tiek uzturētas skolas vai remontēti ceļi. Pat uz tiešu jautājumu, vai paši protestētāji būtu gatavi maksāt 3000 EUR gadā par katra bērna, lai arī nepilnvērtīgas izglītošanas iespējām, bet tomēr – tuvāk mājām, pretstatā 1500 EUR – mūsdienīgā skolā, bet nedaudz tālāk (abos gadījumos transportu un jebkādos laika apstākļos izbraucamu ceļu nodrošinot valstij un pašvaldībai), atbilde netika sniegta, domājams, nespējot iztēloties, ka par izglītību kāds varētu prasīt samaksu, jo mums taču ir bezmaksas izglītība! Jāatzīmē, ka visskaļākie protestētāji pret reformu īstenošanu Bauskas pusē nāca no tām novada daļām, kur atbilstoši pētījuma ietvaros veiktajai pievienotās vērtības teritoriālās izcelsmes analīzei tika radīta vismazākā pievienotā vērtība (tātad veikti arī vismazākie nodokļu maksājumi).
- Kopā ar Autotransporta direkciju, kur vien tas iespējams, atrisināt skolēnu pārvadājumu sinhronizāciju ar sabiedriskajiem autopārvadājumiem, tādējādi ne tikai ceļot nerentablu pārvadājumu produktivitāti, bet kopumā uzlabojot attālāko apkaimju iedzīvotāju nokļūšanas iespējas saimnieciskās aktivitātes centros (pašlaik skolēnu autobusus, ja tuvumā ir sabiedriskie, pieaugušie izmantot nedrīkst). Vienlaikus, ieviešot minimālā attāluma sliekšņus, pārtraukt daudzās pašvaldībās piekopto praksi izvadīt skolēnus pa mājām, sekmējot tiem mazkustīgu dzīvesveidu. Ļoti svarīgi reizē ar pārvadājumu optimizācijas jautājumu risināt uz attīstības centriem vedošo ceļu pienācīgas uzturēšanas jautājumu.
- Uzstādot ceļa zīmes un ierīkojot gājēju celiņus un veloceliņus, īpaši pilsētā un tās apkaimē, veicināt skolēnu drošu nokļūšanu mācību iestādē, ejot ar kājām vai braucot ar velosipēdu. Izskaidrot skolēnu vecākiem, cik svarīgi bērnu veselībai ir nepieļaut mazkustīgu dzīvesveidu, turklāt neuzturoties svaigā gaisā.
- Meklēt individuālus risinājumus attālās viensētās dzīvojošu skolēnu nogādāšanai līdz autobusa pieturai, neizmantojot skolēnu autobusus (piemēram, kompensācijas par individuālā transporta pakalpojumiem).
- Pārliecināt skolu administrāciju par ārpakalpojumu izmantošanas nepieciešamību, lai samazinātu izmaksas un mazproduktīvas štata vietas, kā arī celtu pakalpojuma kvalitāti.
- Lielo skolu vadībai organizēt nepieciešamos apstākļus (pedagogu sastāvu un aprīkojumu) kvalitatīva mācību procesa nodrošinājumam ievērojama skolēnu skaita pieauguma apstākļos.
- Nodrošināt efektīvu darba organizāciju un vienotu mācību kvalitātes standartu ieviešanu gan pilsētās, gan lauku apmācības vietās.
- Izstrādāt mehānismu, kas mazinātu iespēju, ka skolu optimizācijas procesā izglītības nozare zaudē izcilākos un talantīgākos pedagogus – tāds, kuru audzēkņi ne tikai uzrādījuši labas sekmes, bet arī guvuši izcilus panākumus mācību olimpiādēs un sporta sacensībās. Izmantot skolu tīkla optimizāciju, lai celtu pedagogu sastāva kvalitāti reorganizētajās izglītības iestādēs.
- Kopā ar Labklājības ministriju meklēt risinājumu par papildu sociālo atbalstu bez darba palikušajiem pedagogiem pirmspensijas vecumā.
- Rast pilnvērtīgāko risinājumu optimizācijas rezultātā atbrīvoto skolu telpu turpmākajai apsaimniekošanai.
- Veikt optimizāciju tā, lai nebūtu jāatmaksā skolu modernizācijā līdz šim ieguldītais Eiropas Savienības līdzfinansējums.

- Konstruktīvi risināt sadarbību ar kaimiņu pašvaldībām, kopīgi veicot izglītības tīkla sakārtošanas pasākumus.
- Bauskas pašvaldībā, līdzīgi kā daudzviet citur Latvijā, politiskais līdzsvars 2016. gadā bija ļoti trausls. Tas ļoti apgrūtināja reformu virzību. Priekšvēlēšanu gaisotnē atsevišķi opozīcijas pārstāvji jūtīgo skolu optimizācijas jautājumu nevilcinoties izmantoja savās interesēs, dažādiem paņēmieniem noskaņojot sabiedrību gan pret pozīciju, gan reformām. Arī situācija, kad četri no 17 pašvaldības deputātiem vienlaikus strādā vadošos amatos novada skolās, un pašvaldību vēlēšanu tuvums atturēja deputātus no izšķirīgu lēmumu pieņemšanas. To vietā politiku spertie pusloji nespēs radikāli uzlabot izglītības kvalitāti novadā bez papildu finansējuma, kas, visticamāk, nebūs pieejams. Tas nozīmē, ka, domājot par izglītības sistēmas ilgtspēju, vai nu jāatgriežas pie reformu īstenošanas uzreiz pēc pašvaldību vēlēšanām, vai valsts līmenī jāveic izmaiņas likumdošanā, kas pašvaldībām uzliktu par pienākumu reformēt neefektīvo sistēmu.

Kas notiks, ja netiks sakārtots skolu tīkls?

- Arvien tukšāko skolu ēku uzturēšana uz katru skolēnu prasīs aizvien vairāk nodokļu maksātāju naudas, kas būs jāatņem veselības aprūpei, ceļiem un citām būtiskām lietām.
- Zemo algu dēļ no skolām aizies talantīgākie skolotāji, bet jaunus to vietā atrast būs aizvien grūtāk.
- Skolām trūks līdzekļu, lai iegādātos mūsdienīgu aprīkojumu laika garam atbilstoša mācību procesa nodrošinājumam.
- Izglītības līmeņa atpalcība lauku skolās pieaugs vēl vairāk (tagad pēc PISA 2015. g. pētījuma tā vidēji pārsniedz vienu mācību gadu salīdzinājumā ar pilsētas skolām).
- Ierobežotais interešu un profesionālās ievirzes izglītības piedāvājums mazajās lauku skolās savu talantu izkopšanā turpinās nostādīt to skolēnus nevienlīdzīgā situācijā ar lielo skolu audzēkņiem un mazinās to turpmāko konkurētspēju.
- Mazajās lauku skolās pieaugs maznodrošināto audzēkņu īpatsvars, jo skolēnu vecāki, kas to varēs atļauties, visticamāk, izvēlēsies vest savas atvasas uz pilsētas skolām, kur sniegtās izglītības līmenis augstāks, bet tas, kā liecina PISA ilggadīgie pētījumi, vēl vairāk pazeminās izglītības vidējo līmeni lauku skolās.
- Investīciju trūkums izglītības sistēmā izraisīs skolēnu izglītības līmeņa kritumu un vājinās to tālāko konkurētspēju augstskolās un darba tirgū.
- Pieaugs kvalificēta darbaspēka deficīts valstī, radot draudus tālākai attīstībai un apstākļus investīciju un konkurētspējīgākā darbaspēka aizplūšanai no Latvijas.
- Apstākļos, kad demogrāfiskās situācijas dēļ sociālais slogs uz strādājošajiem strauji pieaug (atbilstoši prognozēm 1,5 reizes līdz 2030. g.), uzskaitīto problēmu kopums izraisīs strauju nabadzības pieaugumu, kas sekmēs tālāku valsts atpalcību.

Kabinetu aprīkojuma ietekme uz mācību procesa nodrošināšanas izmaksām atkarībā no skolēnu skaita

Iepriekšējā nodaļā ar padziļināto situācijas analīzi Bauskas novadā tika pamatots, ka, sakārtojot izglītības iestāžu tīklu, esošā finansējuma ietvaros iespējams nodrošināt gan konkurētspējīgu atalgojumu pedagogiem (1000 EUR pēc nodokļu nomaksas), gan izbrīvēt ievērojamus papildlīdzekļus no skolu uzturēšanas izdevumiem (29%) perspektīvo skolu modernizācijai. Apzinoties, ka Bauskas novads ir salīdzinoši blīvi apdzīvots, ar monocentriski orientētu ceļu tīklu, kas nodrošina salīdzinoši ātru iedzīvotāju nokļūšanu novada centrā, varam izdarīt pieņēmumu, ka retāk apdzīvotajos Latvijas novados, modelējot optimālo skolu tīklu, šādu rezultātu sasniegt būs daudz grūtāk. Tajā pašā laikā lielajās pilsētās un Pierīgā, kur skolēnu koncentrācija ievērojami pārsniedz Bauskas novada rādītājus, racionāli pārveidojot skolu tīklu, valsts mērogā varētu izbrīvēt pietiekamu finansējuma apjomu, lai risinātu attālo skolu uzturēšanas jautājumu.

Autoru iepriekšējie aprēķini liecina, ka viena skolēna skološanas izmaksas dažādās skolās var atšķirties pat trīskārtīgi. Summējot pašvaldību un valsts finansējumu vispārējās izglītības nodrošināšanai, caurmēra lauku vidusskolā izmaksas ir ap 3000 EUR uz skolēnu gadā, bet pilsētas vidusskolā – divas reizes zemākas. Izmaksu lielumu ietekmē daudzi faktori (sk. iepriekšējo nodaļu). Šajā nodaļā apskatīsim skolēnu skaita ietekmi uz kabinetu aprīkojuma izmaksām.

Kabinetu aprīkojums

IZM plāno izstrādāt kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu un kopā ar pašvaldībām īstenot ieceri uzlabot vispārējās izglītības iestāžu mācību vidi, kas nodrošinās Latvijas ekonomikas straujākai attīstībai nepieciešamo izglītības kvalitāti, ņemot vērā plānoto jaunā izglītības satura pakāpenisku ieviešanu. Saskaņā ar plānoto kompetenču pieejā balstīto vispārējās izglītības saturu pilnībā modernizētai vispārējās izglītības iestādei ir jānodrošina skolēniem:

- visu sešu pamata kompetenču (valodu; sociālā un pilsoniskā; kultūras izpratnes un mākslas; matemātikas un datorzinātņu; dabaszinātņu un inženierzinātņu; veselības un fiziskās aktivitātes kompetence) un sešu caurviju kompetenču (kritiskās domāšanas un problēmu risināšanas; jaunrades; pašiniciatīvas un uzņēmējspējas kompetence; digitālā un mediju kompetence; pašizziņas un mācīšanās mācīties; sadarbības un līdzdalības kompetence) attīstību visās sešās mācību priekšmetu jomās (valodu jomā; dabaszinātņu un tehnoloģiju jomā; matemātikas un datorikas jomā; sociālo zinātņu jomā; fiziskās audzināšanas un veselības jomā; mākslu jomā);
- izglītības tehnoloģijas paredzētajiem digitālajiem mācību līdzekļiem, kas tiek un tiks izstrādāti visos mācību priekšmetos, to skaitā iekļaujot izglītības principa īstenošanas kontekstā;
- modernāko izglītības tehnoloģiju izmantošanu mācību procesā, kas kompetences attīsta praktiskās un patstāvīgās aktivitātēs dinamiskās mācību stundās, iesaistot skolēnu mobilās ierīces, pretstatā neefektīvajai, pasīvajai lekciju formai klasiskā auditorijā ar lektora tribīni un neinteraktīvu prezentāciju ar projektoru;
- izglītības tehnoloģiju risinājumus formatīvai vērtēšanai ar jautājumu un atbilžu sistēmām vai mobilām ierīcēm katra skolēna attīstībai, plānojot to, pārtraugot virzību un arī kontrolējot sasniegumus.⁴²

Mūsdienu prasībām atbilstoša mācību procesa nodrošināšanā jārēķinās ar pastāvīgām investīcijām skolu aprīkojumā. Pateicoties Eiropas Savienības finansējumam (pašvaldību līdzfinansējums – 15%), 2009.–2011. gadā **214** vidusskolās tika modernizēti un mūsdienīgi aprīkoti **856** matemātikas, fizikas, ķīmijas, bioloģijas mācību kabineti, kas normatīvajos dokumentos figurē kā STEM (saīsinājums no angļu val. *Science, Technology, Engineering and Mathematics* – zinātņu, tehnoloģiju, inženierijas un matemātikas; turpmāk tekstā STEM, ietverot arī informātiku un ģeogrāfiju) kabineti. Tas kopā izmaksāja **35 024 019 EUR** (ERAF + LV publiskais līdzfinansējums),⁴³ ieskaitot izbūves darbus un ierobežojumu – katrai mācību iestādei ne vairāk kā pa četriem STEM priekšmetu kabinetiem.

⁴² http://visc.gov.lv/visc/projekti/dokumenti/esf_831_prezent.pdf

⁴³ IZM informācija.

Šie ir aprīkojuma ziņā dārgākie kabineti, un to izmantošana skolās bez paralēlklasēm ir zināma greznība, ko par Latviju pat daudz bagātākas valstis atļaujas tikai izņēmuma gadījumos. Diemžēl daudzās Latvijas skolās nepietiekamā audzēkņu skaita dēļ šis dārgais aprīkojums pienācīgi netiek izmantots. Mazajām skolām aizvien biežāk ir problēmas gan ar profesionālu pedagogu piesaisti šiem priekšmetiem, gan trūkst finansējuma, lai papildinātu skolēnu praktisko darbu nodrošināšanai nepieciešamos materiālus.

ES investīcijas STEM kabinetu aprīkojumā Latvijas skolās ir radījušas pamatu mūsdienīgai mācību videi, taču, tehnoloģijām attīstoties, aprīkojums noveco. Viedierīču, kuru lietojums kļuvis par attīstīto valstu ikdienu nu jau 90% profesiju, kalpošanas ilgums parasti ir no trijiem līdz pieciem gadiem, kad tās jau tiek uzskatītas par novecojušām. Turklāt svarīgi apzināties, ka pati ierīce, kas nemaksā tik dārgi, nav pilnvērtīgi izmantojama bez nepieciešamās programmatūras (to skaitā digitālā mācību satura) un citām ierīcēm jeb IKT infrastruktūras, kas nodrošina šī aprīkojuma darbību, attālinātu datorsistēmu administratora atbalstu ieskaitot.

Intervējot pedagogus, vairākās pašvaldībās tika konstatēts, ka, cenšoties iet līdzī laika garam, par salīdzinoši nelielu samaksu skolām tika iegādāti planšetdatori, tikai pēc tam atpopties, ka trūkst mācību saturam un šīm ierīcēm atbilstoša programmnodrošinājuma, lai tās pilnvērtīgi izmantotu, un ir problēmas šo ierīču savietošanā ar iepriekš iegādātu aprīkojumu. IT jomas speciālistu deficīts skolās jau kļuvis par normu, turklāt uzskatam, ka katrs datorsistēmu administrators pārzina arī digitālā mācību satura piedāvājumu, nav nekāda pamata, tāpēc būtu iesaistāmi tieši izglītības tehnoloģiju pārzinātāji. Ekonomēšana uz ekspertiem, kas pārzina gan digitālā mācību satura piedāvājumu tirgū, gan viedierīču un tehnoloģiju attīstības tendences un ir spējīgi konkrētajai situācijai un budžetam piedāvāt optimālo risinājumu, nereti rezultējas neracionālā naudas iztērēšanā. Tas, ka ekspertu neizmantošana visbiežāk tiek attaisnota ar līdzekļu trūkumu, nemaina rezultātu.

Izredzes skolām ar nelielu skolēnu skaitu izmantot šādu ekspertu konsultācijas un tikt pie kvalitatīvi aprīkotiem kabinetiem ir daudz mazākas nekā tām, kurās pamatskolā ir vismaz trīs, bet vidusskolā – vismaz divas paralēlklases. Lai to pamatotu, veicām aprēķinus, vispirms izvērtējot, cik speciāli aprīkoto kabinetu nepieciešams STEM priekšmetu pasniegšanai mūsdienīgā vispārīzglītojošā skolā, vadoties no MK noteikumos apstiprināto mācību programmu stundu skaita nedēļā, pēc skolēnu skaita atšķirīgās skolās – vidusskolās, kas pamatskolas un vidusskolas līmenī ir bez paralēlklasēm, un vidusskolās, kur pamatskolas līmenī ir trīs paralēlklases, bet vidusskolas līmenī – divas, pieņemot, ka visās klasēs vidējais skolēnu skaits ir 24.

Zinot, ka ne tikai pamatskolas, bet arī vidusskolas līmenī bez paralēlklasēm nevienam no priekšmetu skolotājiem, mācot tikai savu priekšmetu, nav iespējams savākt pilnai slodzei nepieciešamo stundu skaitu (21 kontaktstundas vietā pamatskolā (7.–9. klasē) 1. variantā fizikā un ķīmijā pa trīs, ģeogrāfijā, bioloģijā pa četrām un informātikā viena un tikai matemātikā 16 stundas; vidusskolā kopā ar pamatskolas klasēm 1. variantā ģeogrāfijā un informātikā pa septiņām, bioloģijā desmit, fizikā 12 un matemātikā 28, ķīmijā deviņas stundas), jau pirms vērtēšanas bija skaidrs, ka skolās, kur nav paralēlklāšu, dārgi aprīkoti kabineti netiks pilnvērtīgi noslogoti.

Apzinoties, ka kabinetu aprīkojumā dārgākā komponente ir STEM priekšmeta skolotāja darba kabineta aprīkojums (provizoriski jaunam kabinetam pieciem gadiem 12 700 EUR + PVN; detaļas sk. 5. tabulā)⁴⁴ un papildu aprīkojums STEM kabinetos pētnieciskajam darbam, ieskaitot datoru un/vai viedierīču aprīkojumu skolēniem, teorētiski varētu uzskatīt, ka pamatskolā atbilstoši summārajam stundu skaitam (38) pietiktu ar diviem kabinetiem – vienu informātikai un matemātikai (18 stundas; šāds salikums būtu loģisks), otru fizikai, ķīmijai, bioloģijai un ģeogrāfijai (20 stundas), taču šāda kombinācija dzīvē varētu būt grūti realizējama skolotāja faktora dēļ.

Piemēram, profesionālā bakalaura studiju programma “Dabaszinātņu un informācijas tehnoloģijas skolotājs” ir Latvijas Universitātes starpnozaru studiju programma, kuras īstenošanā piedalās LU Bioloģijas fakultāte, Datorikas fakultāte, Fizikas un matemātikas fakultāte, Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte un Ķīmijas fakultāte, kuru apgūstot, students var kļūt par **divu priekšmetu** – bioloģijas, ķīmijas, fizikas, informātikas, ģeogrāfijas un dabaszinību skolotāju jebkurā kombinācijā vai arī iegūt vidējās izglītības matemātikas skolotāja kvalifikāciju.⁴⁵

Zinot, ka Latvijā pedagogi līdz šim netika gatavoti integrētai mācību priekšmetu pasniegšanai, ar iespēju, ka viens pedagogs varēs mācīt gan fiziku, gan ķīmiju, gan bioloģiju un vēl jo mazāk ģeogrāfiju, tuvāko pecu gadu laikā varam nerēķināties. Jautājums par dabaszinātņu priekšmetu mācīšanas integrāciju Latvijā līdz galam vēl nav izdiskutēts, bet

⁴⁴ Izglītības tehnoloģiju asociācijas sniegtā informācija.

⁴⁵ http://www.lu.lv/gribustudet/katalogs/programmu-mekletajs/?user_phpfileexecutor_pi1%5Bprogram_id%5D=21219

5. tabula. Aprēķinos izmantotā kabinetu aprīkojuma uzskaitījums

STEM kabineta skolotāja darbavieta	dators vai cita procesora vadīta ierīce – vēlams, portatīvais dators vai hibrīddators – gan mācību stundu sagatavošanai, gan vadīšanai klātienē un neklātienē; telpai atbilstošs lielizmēra interaktīvs ekrāns vai ekrāni, kas aprīkoti ar skaņas pastiprināšanas funkciju un nodrošina gan vizuālo informāciju, gan vairāku skolēnu, skolēnu grupu iesaisti digitālā formāta uzdevumu izpildē, gan digitālās tāfeles funkcionalitāti; pieeja 24 x 7 skolas mākoņpakalpojuma platformai un mācību materiāliem internetā; pieeja internetam mācību klasē; rīki formatīvās vērtēšanas un individuālo aktivitāšu veikšanai, nodrošinot individuālo ierīču iesaisti – speciālas jautājumu un atbilžu sistēmas, skolas planšetdatori, portatīvie datori un/ vai hibrīddatori, personīgās viedierīces (BYOD); klases telpā esošo individuālo ierīču pārvaldības un kontroles risinājums.
Papildu demonstrācijas iekārtas fizikai	digitālās informācijas apstrādes sistēmas papildinājumi – datu uzkrājēji un nepieciešamie sensori, digitālā kamera un citi speciālie digitālie rīki fizikai; mehānikas, elektrodinamikas un optikas eksperimentu demonstrācijas iekārtas.
Papildu demonstrācijas iekārtas ķīmijai	digitālās informācijas apstrādes sistēmas papildinājumi – datu uzkrājēji un nepieciešamie sensori, digitālā kamera un citi speciālie digitālie rīki ķīmijai; ķīmijas eksperimentu demonstrācijas iekārtas.
Papildu demonstrācijas iekārtas bioloģijai	digitālās informācijas apstrādes sistēmas papildinājumi – datu uzkrājēji un nepieciešamie sensori, digitālā kamera, digitālais mikroskops un citi speciālie digitālie rīki bioloģijai; demonstrācijas iekārtas bioloģijai.
Papildu demonstrācijas iekārtas matemātikai	digitālās informācijas apstrādes sistēmas papildinājumi – digitālā kamera un citi speciālie digitālie rīki matemātikai; uzskates un vizualizācijas līdzekļi matemātikai.
Papildus demonstrācijas iekārtas ģeogrāfijai	digitālās informācijas apstrādes sistēmas papildinājumi – digitālā kamera un citi speciālie digitālie rīki ģeogrāfijai; uzskates, vizualizācijas un kartogrāfijas līdzekļi ģeogrāfijai.
Pētniecisko darbu aprīkojums skolēniem fizikā	mācību iekārtas, tehniskās ierīces un aprīkojums standartam atbilstošas pētnieciskās darbības nodrošināšanai fizikā; digitālās informācijas apstrādes sistēmas skolēniem – mobilo datoru sistēmas, planšetes, datu uzkrājēji sensoriem un sensori laboratorijas darbiem fizikā, citi speciālie digitālie rīki.
Pētniecisko darbu aprīkojums skolēniem ķīmijā	mācību iekārtas, tehniskās ierīces un aprīkojums standartam atbilstošas pētnieciskās darbības nodrošināšanai ķīmijā; digitālās informācijas apstrādes sistēmas skolēniem – mobilo datoru sistēmas, planšetes, datu uzkrājēji sensoriem un sensori laboratorijas darbiem ķīmijā, citi speciālie digitālie rīki.
Pētniecisko darbu aprīkojums skolēniem bioloģijā	mācību iekārtas, tehniskās ierīces un aprīkojums standartam atbilstošas pētnieciskās darbības nodrošināšanai bioloģijā; digitālās informācijas apstrādes sistēmas skolēniem – mobilo datoru sistēmas, planšetes, datu uzkrājēji sensoriem un sensori laboratorijas darbiem bioloģijā, digitālie mikroskopi, citi speciālie digitālie rīki.
Pētniecisko darbu aprīkojums skolēniem matemātikā	mācību iekārtas, tehniskās ierīces un aprīkojums standartam atbilstošas pētnieciskās darbības nodrošināšanai matemātikā; digitālās informācijas apstrādes sistēmas skolēniem – mobilo datoru sistēmas, planšetes, cits aprīkojums darbiem matemātikā un citi speciālie digitālie rīki.
Pētniecisko darbu aprīkojums skolēniem datorikā	nepieciešamā programmatūra un jaudīgāks aprīkojums datorklasei.

ģeogrāfijas, kas ir gan dabas, gan sociālā zinātne, saturs daudz lielākā mērā integrējas, piemēram, ar vēsturi nekā ar ķīmiju. Ņemot vērā minēto, atliek iespēja dalīt otru kabinetu starp diviem vai četriem uz pusslodzi vai ceturtdaļslodzi strādājošiem pedagogiem. Tas gan atbilst šā brīža neatbalstāmajai praksei, kad pedagogs, lai nopelnītu iztiku, spiests strādāt vienlaikus vairākās skolās. Latvijas realitātē visbiežāk uz ceturtdaļslodzi strādājošiem pedagogiem pustukšajās lauku skolās kabinetu, kas par ES līdzekļiem dažkārt ir pat visai mūsdienīgi aprīkots, ne ar vienu pagaidām nav jādala. Tomēr, tā kā ES finansējuma “apgūšanas ēra” tuvojas noslēgumam (par finansiālā atbalsta apjomu no ES pēc 2020. g. nav drošas informācijas, taču indikācijas neliecina, ka pēc “Brexit” tas varētu saglabāties līdzšinējā apmērā), **nākotnē nevajadzētu pieļaut saimnieciski nepamatotas investīcijas mazajās skolās (kā tas iepriekšējā periodā ir noticis, piemēram, modernizējot kabinetus Valkas novada Ozolu pamatskolā, kur 2016. g. mācījās tikai 22 skolēni!). Tāpēc pamatskolas bez paralēlklasēm ar diviem pienācīgi aprīkotiem STEM kabinetiem izskatām tikai kā izņēmuma gadījumu.**

Vidusskolām bez paralēlklasēm būtu nepieciešami četri STEM kabineti: matemātikai (28 stundas), fizikai un ķīmijai (21), bioloģijai un informātikai (17), ģeogrāfijai un vēsturei (18), bet vidusskolās ar trīs paralēlklasēm pamatskolā un divām 10.–12. klasēm – astoņi STEM kabineti: trīs matemātikai (24 stundas katrā), fizikai (27), ķīmijai (21), bioloģijai (24), ģeogrāfijai (18), informātikai (15) un vēsturei (30). Tas nozīmē, ka skolās bez paralēlklasēm uz katru STEM kabinetu būtu 36 skolēni, bet vidusskolās ar paralēlklasēm – vismaz 45 skolēni, kas aprīkojuma izmaksas uz vienu skolēnu samazinātu vismaz par 25 procentiem.

Atbilstoši Izglītības tehnoloģiju asociācijas aprēķiniem astoņu STEM kabinetu pilnīgs aprīkojums pēc minētajiem nosacījumiem 2017. gadā būtu varējis izmaksāt ap 296 000 EUR (neietverot PVN) jeb ap 994 EUR uz vienu skolēnu. Ja rēķina, ka tā ir investīcija uz pieciem gadiem, tad gada izmaksas uz skolēnu iznāk ap 199 EUR, bet skolās bez paralēlklasēm – ap 284 EUR uz skolēnu.

Vispārējās izglītības kvalitātes indikatori Eiropā un vērtēšanas sistēmas Latvijā

Eiropas Komisijas ieteiktie izglītības kvalitātes indikatori

Eiropas Komisija savos ieteikumos dalībvalstīm minējusi 16 indikatorus skolu izglītības kvalitātes novērtēšanai.⁴⁶ Šie indikatori iedalās četrās grupās:

1. saistīti ar zināšanām:
 - matemātika (testa rezultāti – 13 gadus veciem skolēniem 7.–8. klasē);
 - lasīšana (testa rezultāti – 6 dažādas lasīšanas prasmes 14 gadus veciem skolēniem);
 - zinātne (testa rezultāti – zemes zinātnes, dzīvības zinātne, fizika, ķīmija, vides jautājumi, zinātne kā tāda);
 - informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (vērtē pēc veida, kā tas tiek apgūts – atsevišķi, integrēti u.tml.);
 - svešvalodas (15–24 gadus vecu jauniešu pašnovērtējums kādas svešvalodas zināšanām);
 - mācīšanās mācīties (intelektuālās spējas, attieksme, motivācija, mācīšanās stils; piedāvā skolēnu/studentu pašnovērtējumu savām zināšanām vai testu, kas apliecina, kā studenti uztver “jaunu/neparedzamu” saturu);
 - civilizācijas (vērtē zināšanas, uzskatus par politisko sistēmu, nacionālo identitāti, sociālo iekļaušanos, vienlīdzīgām tiesībām un toleranci; viedokļus par ārzemniekiem);
2. saistīti ar panākumiem un izglītības līmeņa maiņu:
 - mācību pamešana;
 - izglītības turpināšana pēc pamatzglītības apguves jauniešu (18–24 gadi) vidū;
 - vidējās izglītības pabeigšana (vidējo vai augstāka līmeņa izglītību ieguvušo 22 gadus veco jauniešu īpatsvars);
 - augstākās izglītības iegūšana (studējošo īpatsvars attiecīgajā vecuma grupā – 18–24 vai 25–29 gadi);
3. saistīti ar izglītības monitoringu:
 - skolas izglītības novērtēšana un vadīšana (skolu ārēja vai iekšēja (paš-) novērtēšana, piemēram, diagnosticējošie testi, šo rezultātu publicēšana);
 - vecāku līdzdalība (skolas līmeņa struktūras, kas ietver vecāku līdzdalību, nozīme skolas attīstības plāna sagatavošanā; vecāku padomes, skolu novērtēšana, brīvprātīga līdzdarbošanās skolas/pēcskolas aktivitātēs; komunikācija ar skolu un bērnu atbalstīšana);
4. saistīti ar resursiem un struktūru:
 - skolotāju izglītība un apmācība (pamata pedagogiskās izglītības ieguves laiks);
 - pirmskolas izglītība (vidējais pirmskolas izglītības ilgums bērniem starp 3 un 6 gadiem);
 - skolēnu skaits uz datoru;
 - izglītības izdevumi uz skolēnu.

Šie daudzveidīgie indikatori parāda izglītības kvalitātes daudzpusīgās šķautnes. Apkopojot informāciju, ir būtiski tos ņemt vērā, lai dažādu valstu atšķirīgās izglītības sistēmas varētu savstarpēji salīdzināt. Tām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kam pietiekamā līmenī vēl nav izstrādāta izglītības kvalitātes statistiskās analīzes sistēma, šie ieteikumi var kalpot par labu pamatu šādas sistēmas veidošanai, katram indikatoram izstrādājot vērtēšanas metodiku un mērījumu skalas, kas būtu izmantojamas salīdzināmu datu iegūšanai un skolu savstarpējai salīdzināšanai. **Daudziem no minētajiem indikatoriem Latvijas situācijā ir pieejami tikai aprakstoši vai nacionāla līmeņa vērtējumi. Dažās jomās pieejamie dati nav izmantojami to zemās kvalitātes dēļ vai tādu nav vispār.**

⁴⁶ European Commission Directorate – General For Education And Culture 2000. *European Report On The Quality Of School Education. Sixteen Quality Indicators.*

OECD PISA novērtējums

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) reizi trīs gados veic ciklisku un starptautisku pētījumu PISA (latviski – Starptautiskā skolēnu sasniegumu novērtēšanas programma jeb SSNP).⁴⁷ Latvija šajā pētījumā piedalās kopš 1998. gada. Pēdējoreiz tas notika 2015. gadā (piedalījās 72 valstis, gan OECD dalībvalstis, gan partnervalstis).

Šo novērtējumu dēvē par ietekmīgāko starptautiski salīdzinošo pētījumu.⁴⁸ IZM uzskata, ka šo pētījumu loma ir “ļoti nozīmīga Latvijas izglītības sistēmas kvalitātes līmeņa starptautiskai noteikšanai un turpmākajai pilnveidei”⁴⁹.

PISA novērtējuma izejas dati tiek iegūti **standartizētā testā, kurā novērtē 15 gadus vecu skolēnu izpratni un kompetences**, kas saistītas ar teorētiskām reālās dzīves situācijām, nevis specifiskas zināšanas. Tests pārstāv trīs saturiskās jomas – matemātiku, dabaszinātnes (fizika, ķīmija, bioloģijas, Zemes un Visuma zinātnes, tehnoloģijas un zinātniskā pētniecība) un lasīšanu; katru gadu viena no šīm jomām ir noteicoša.

Tiek vērtēts, cik lielā mērā skolēni prot (ir gatavi):

- lietot savu **lasīšanas** prasmi, lai saprastu un interpretētu dažāda veida tekstus, ar kuriem viņiem nāktos sastapties ikdienas dzīvē;
- lietot savas zināšanas un prasmi **matemātikā**, lai spētu atrisināt dažādas matemātiskas problēmas un uzdevumus;
- lietot savas zināšanas un prasmi **dabaszinātnēs**, lai spētu saprast, interpretēt un atrisināt dažādus dabaszinātņu uzdevumus un problēmas.

Galīgos rezultātus vērtē relatīvā skalā, kur 500 punkti ir vidējais OECD PISA dalībvalsts sasniegums, bet 100 punkti ir vienas standartnovirzes vērtība.⁵⁰ PISA 2015 Latvijas rezultāti: matemātikā 482 punkti (26. vieta no 72 valstīm); dabaszinātnēs 490 punkti (30./72); lasīšanā 488 punkti (29./72).⁵¹

PISA novērtējums neaprobežojas tikai ar atsevišķu mācību priekšmetu standartos noteikto skolēnu kompetenču novērtēšanu – skolēniem jāizvērtē arī mācīšanās motivācija, interese attiecīgajās jomās, mācīšanās stratēģijas, attieksmes. Galīgos rezultātus skata arī plašākā kontekstā: valsts, izglītības iestādes, skolēna ģimenes sociālā un ekonomiskā stāvokļa un citu faktoru kopainā.⁵²

2015. gadā Latvijā piedalījās 4876 dalībnieki no 250 skolām (85% no tiem bija 9. klašu skolēni).⁵³ Lai pētījumā pēc iespējas plašāk būtu pārstāvēti skolēni no dažādās sociāli ekonomiskās vides un ar dažādām spējām, skolu un skolēnu izvēle notiek saskaņā ar stingriem tehniskiem standartiem. Atlases procedūras ir pakārtotas kvalitātes prasībām, un iegūtās izlases un aizpildīto testu skaits tiek pakļauts pārbaudes procesam, pārliecinoties par atbilstību noteiktajiem standartiem. Ja dalības īpatsvars testos no kādas valsts ir zemāks par noteikto sliekšni, tas tiek atzīmēts ziņojumā. Dalības īpatsvaru parasti publicē tehniskajā standartā.⁵⁴

⁴⁷ Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Kiseļova, R., Mihno, L. 2013. *OECD starptautiskie izglītības vides un skolēnu novērtēšanas pētījumi*. Rīga: Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts. Pieejams: http://sf.viaa.gov.lv/library/files/original/OECD_starptautiskie_izglitibas_vides_un_skolenu_novertesanas_petijumi.pdf

⁴⁸ Izglītības darbinieki vērtē OECD PISA 2015 pētījuma rezultātus 2016. Izglītības un zinātnes ministrija, 8. decembris. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/aktualitates/2110-izglitibas-darbinieki-verte-oecd-pisa-2015-petijuma-rezultatus>

⁴⁹ OECD pētījumi [bez dat.]. Izglītības un zinātnes ministrija. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/es-strukturfondi/izm-istenojamie-projekti/projekts-daliba-starptautiskos-izglitibas-petijumos/oecd-petijumi>

⁵⁰ Geske, A. u.c. 2013.

⁵¹ PISA 2015 Results 2016. OECD. PISA. Programme for International Student Assessment. Pieejams: <http://www.oecd.org/pisa/>

⁵² Geske, A. u.c. 2013.

⁵³ Kangro, A. 2016. *Latvija OECD Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā 2015 – pirmie rezultāti un secinājumi*. LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts. 6. decembris. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/OECD/PISA_2015_06122016.pdf

⁵⁴ Biežāk uzdotie jautājumi: PISA 2015 [bez dat.]. Izglītības un zinātnes ministrija. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/biezak-uzdotie-jautajumu-pisa-2015>

Nemot vērā, ka PISA novērtējumu veic no skolām, pašvaldībām un valsts pārvaldes neatkarīgi eksperti, stingri turoties pie izstrādātās starptautiskās metodikas, tā rezultāti pašlaik uzskatāmi par objektīvākajiem, kādi ir pieejami, lai raksturotu pamatskolu sniegtās izglītības līmeni gan nacionālā, gan reģionālā līmenī. Tomēr, tā kā pētījums veikts tikai trešdaļā skolu, turklāt neizpaužot konkrēto skolu informāciju, mēs, modelējot skolu tīklu, varam izmantot tikai šajā pētījumā paustās atziņas un rekomendācijas. Tāpat PISA novērtējums ļauj kritiskāk vērtēt informāciju, ar kādu pašas skolas mēdz raksturot sevi vai kas iegūstama no pašvaldībām un valsts līmeņa datubāzēm.

Skolu akreditācijas indikatori un pašvērtēšana

Visas vispārējās izglītības iestādes tiek novērtētas to akreditācijas laikā. Saskaņā ar atbilstošajiem Ministru kabineta noteikumiem⁵⁵ izglītības iestādes snieguma novērtējums ar kvalitātes vērtējuma līmeni tiek veikts atbilstošajos 17 indikatoros septiņās jomās:

- mācību saturs – iestādes īstenotās izglītības programmas;
- mācīšana un mācīšanās (mācīšanas kvalitāte; mācīšanās kvalitāte; vērtēšana kā mācību procesa sastāvdaļa);
- izglītojamo sasniegumi (ikdienas mācību darbā vai valsts pārbaudes darbos);
- atbalsts izglītojamiem (psiholoģiskais atbalsts un sociālpedagoģiskais atbalsts; izglītojamo drošības garantēšana (drošība un darba aizsardzība); atbalsts personības veidošanā; atbalsts karjeras izglītībā; atbalsts mācību darba diferenciacijai; atbalsts izglītojamiem ar speciālām vajadzībām; sadarbība ar izglītojamā ģimeni);
- izglītības iestādes vide (mikroklimats; fiziskā vide un vides pieejamība);
- izglītības iestādes resursi (iekārtas un materiāltehniskie resursi; personālrresursi);
- izglītības iestādes darba organizācija, vadība un kvalitātes nodrošināšana (izglītības iestādes darba pašvērtēšana un attīstības plānošana; izglītības iestādes vadības darbs un personāla pārvaldība; izglītības iestādes sadarbība ar citām institūcijām).

Skolas vērtē Izglītības kvalitātes valsts dienestā (IKVD) izveidotā Akreditācijas ekspertu komisija, kas, balstoties uz skolu sagatavoto informāciju (pašnovērtējumu), lielākajai daļai indikatoru sniedz kvalitātes līmeņa novērtējumu ("ļoti labi", "labi", "pietiekami", "nepietiekami"). Dažiem indikatoriem tā sniedz tikai aprakstošus vērtējumus saskaņā ar metodikā⁵⁶ uzdotajiem jautājumiem.

Pamatā šis darbs notiek neklātienē, paļaujoties uz skolu sniegtās informācijas objektivitāti. **Neatkarīgu ekspertu vērtējumi, statistikas analīze par skolēnu sekmju izaugsmi konkrētajā skolā, veicot pārbaudes darbu vai eksāmenu rezultātu monitoringu, kas būtu ļoti noderīgi objektīvai skolu vērtēšanai (salīdzinot ar to pašvērtējumu), netiek veikti nedz IKVD, nedz kādā citā valsts institūcijā.** Nacionālajā, bet ne skolu līmenī to fragmentāri veic Valsts Izglītības satura centrs (VISC), kas ne tikai atbild par mācību saturu, bet arī centralizēto eksāmenu norisi valstī un daudzām citām ar izglītības saturu saistītām lietām. **Par iemeslu šādai situācijai tiek minēts nepietiekamais finansējums, kā arī valsts līmenī skaidri nenoteiktais deleģējums, tieši kurai institūcijai būtu jā rūpējas par skolu līmeņa statistikas analīzi.** Šāda deleģējuma trūkums izveidojis situāciju, kad statistika par skolu un skolēnu sniegumu dažkārt tiek uzkrāta formāli (atsevišķas skolas pat neiesūta pamatskolu eksāmenu rezultātus!), dažādās, savstarpēji nesaistītās datubāzēs (IKVD, VPIS, VIIS), jo šo informāciju kopumā un sistemātiski neviens neanalizē.

IKVD veic pārbaudes skolās atbilstoši likumā noteiktajam, reaģējot uz iesniegumiem par normatīvo aktu pārkāpumiem izglītības iestādēs, bet pēc pašu iniciatīvas nenodarbojas ar skolu sniegto izglītības kvalitāti raksturojošo datu analīzi un uz to balstītām pārbaudēm. Līdz ar to **absolūtais vairākums Latvijas skolu tiek akreditēts uz maksimālo periodu – astoņiem gadiem.** Tikai izņēmuma gadījumos tās netiek akreditētas (tas vairāk skar prasībām

⁵⁵ Ministru kabineta noteikumi nr. 831 "Kārtība, kādā akreditē izglītības iestādes, eksaminācijas centrus un citas izglītības likumā noteiktās institūcijas, vispārējās un profesionālās izglītības programmas un novērtē valsts augstskolu vidējās izglītības iestāžu, valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāju profesionālo darbību". Pieņemti Rīgā 2016. gada 20. decembrī.

⁵⁶ Izglītības kvalitātes valsts dienests 2016. Metodiskie ieteikumi profesionālās izglītības un vispārējās izglītības iestāžu pašvērtēšanai.

neatbilstošas privātskolas, kas nav šī pētījuma objekts) vai akreditācijas termiņš tiek noteikts tikai uz diviem gadiem. Pēc IKVD sniegtās informācijas pašlaik uz divu gadu termiņu ir akreditētas sešas no pētījumā analizējamajām pašvaldību skolām – Raunas vidusskola (168 skolēni), Cesvaines internātpamatskola (51 skolēns), kā arī Gardenes (105 skolēni), Nīkrāces (55), Stelpes (55) un Mores (91) pamatskolas.

Tajā pašā laikā nevar nepieminēt IKVD, VISC un citu IZM struktūru darbinieku atsaucību, sniedzot konsultācijas un palīdzot savākt informāciju šim pētījumam. Piemēram, pētījuma ietvaros no autoru puses tika pievērsta pastiprināta uzmanība Valsts obligāto centralizēto eksāmenu kārtotāju īpatsvara uzkrītošajām atšķirībām dažādās skolās (informācija šiem aprēķiniem tika iegūta no VISC), un, skaidrojot iemeslus, kādēļ daudzās vispārīgizglītojošās skolās obligātos eksāmenus kārtā mazāk nekā puse skolēnu, uzrunāti IKVD speciālisti nekavējoties, sazinoties ar skolām, profesionāli sagatavoja nepieciešamo informāciju (par analīzes rezultātiem sīkāk sk.sadaļā. “Vidusskolas un pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvars”).

Neatkarīgo fondu skolu reitingi

Situācijā, kad neviena valsts iestāde faktiski nenodarbojas ar izglītības līmeņa kvalitatīvo analīzi skolu griezumā, pirms vairākiem gadiem iniciatīvu skolu salīdzinošai vērtēšanai pēc atsevišķiem kritērijiem uzņēmās divi neatkarīgi fondi – Draudzīgā Aicinājuma fonds un Ata Kronvalda fonds.

Draudzīgā Aicinājuma fonda Skolu reitings⁵⁷

Draudzīgā Aicinājuma fonda skolu reitings vērtē skolas **pēc centralizēto eksāmenu rezultātiem**, tādējādi reitingā iekļaujot tikai mācību iestādes, kur var iegūt vidējo izglītību. Reitingā tiek parādīta centralizēto eksāmenu mācību priekšmetu matemātiski vidējā vērtība (%) kopā un atsevišķi pa mācību priekšmetiem – latviešu valoda, matemātika, angļu valoda, dabaszinātnes (bioloģija, fizika, ķīmija), vēsture.

Publiski pieejami dati ir tikai par 25 labākajām skolām katrā no četrām kategorijām: 1) ģimnāzijas (to skaitā arī valsts ģimnāzijas), 2) pilsētu vidusskolas; 3) lauku vidusskolas; 4) specializētās skolas (tehnikumi, arodividusskolas, mūzikas skolas u.c.).

Uzteicams ir entuziasms, ar kādu šī reitinga autori pēc pašu iniciatīvas jau vairākus gadus turpina savus aprēķinus un rada šo izpētes vērtu materiālu. Tomēr konkrētajā pētījumā autori Draudzīgā Aicinājuma fonda Skolu reitingu nav izmantojuši atšķirīgās metodiskās pieejas dēļ, kas nav izmantojama visaptverošai skolu salīdzināšanai.

Ata Kronvalda fonda Skolu reitings⁵⁸

Arī Ata Kronvalda fonda Skolu reitings “Lielā pūce” aptver tieši vidusskolas. To arī var uzskatīt par vērtīgu, tomēr diezgan specifisku izziņas avotu, jo reitings vērtē skolas **pēc sasniegumiem** attiecīgā mācību gada **mācību olimpiādēs, zinātniskajās konferencēs un radošajās skatēs** un iepriekšējā gada **starptautiskajās olimpiādēs**. Skolas tiek sarindotas vispirms pēc godalgas guvušo skolēnu skaita, tad pēc godalgas veida. Reitingā līdz ar to ir iekļautas skolas, kuru pārstāvji ir izcīnījuši šīs godalgas. 2015./16. gadā reitingā bija pārstāvētas 268 skolas.

Šajā reitingā liela nozīme ir atsevišķu izcilu skolēnu panākumiem, ko ne vienmēr var uzskatīt par objektīviem, lai novērtētu visu skolu. Neraugoties uz reitinga specifiku, tas noteikti uzskatāms par izpētes vērtu materiālu.

⁵⁷ http://www.konkurss.lv/da_eks/nolik.php?g=2016

⁵⁸ http://www.skolureitings.lv/?page_id=26

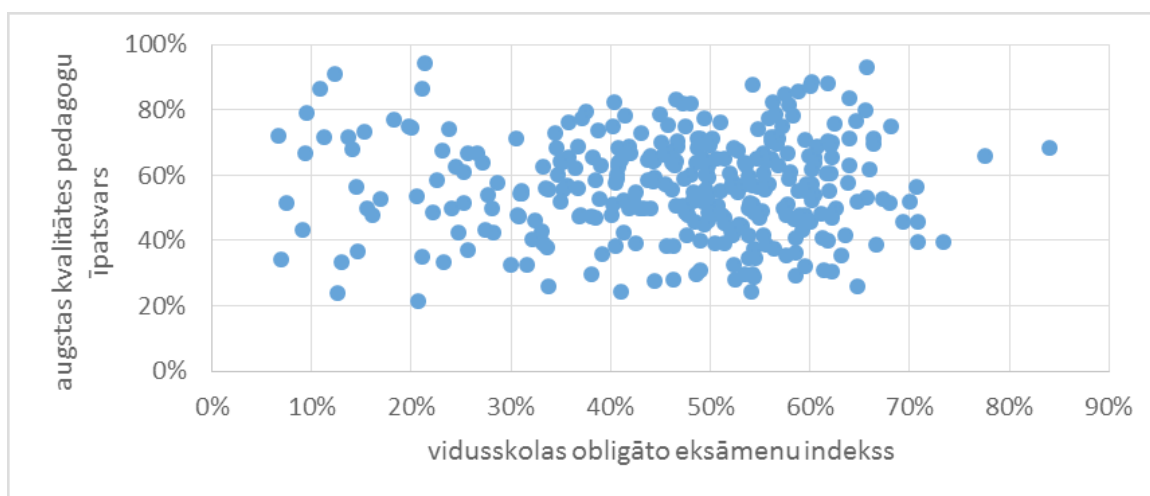
Skolu tīkla analīzē izmantotie indikatori

Pedagogu kvalitātes pakāpes un otrgadnieku īpatsvars

Ņemot vērā to, ka, iepazīstoties ar IZM rīcībā esošo statistiku, tika konstatēts visai ierobežots tādu izglītības kvalitāti raksturojošo rādītāju skaits, kas būtu izmantojams visu vispārējās izglītības iestāžu salīdzinājumam, izglītības kvalitatīvo indikatoru apskatā **autori vispirms vēlējas vērst uzmanību uz diviem rādītājiem, kas tikai teorētiski atbilst šiem priekšnoteikumiem, – pedagogu kvalitātes pakāpes un otrgadnieku īpatsvars.** Vērtēsim tos kopainā, lai ilustrētu šo rādītāju zemo lietderīgumu skolu tīkla analīzē.

Pedagogu kvalitātes pakāpi ilustrēsim ar **augstas kvalitātes pedagogu īpatsvaru** – skolotāju ar 3., 4. un 5. kvalitātes pakāpi īpatsvaru kopējā skolotāju skaitā.⁵⁹ Pedagogu kvalitātes pakāpju piešķiršanu nosaka Pedagogu profesionālās darbības kvalitātes novērtēšanas kārtība (Ministru kabineta noteikumi nr. 350). **Kvalitāti piešķir pēc noteiktiem kritērijiem atbilstoši pedagoga darba pašnovērtējumam, izglītības iestādes administrācijas vērtējumam, kā arī izglītības iestādes vai republikas pilsētu pašvaldību, vai novada (novadu) pašvaldību, vai valsts komisijas ārējam vērtējumam.**

Latvijā vidējais augstas kvalitātes pedagogu īpatsvars 2016./17. mācību gadā ir 54 procenti. Valsts ietvaros šis īpatsvars ievērojami svārstās starp 0 (Nīcgales sākumskolā ar 7 pedagogiem) līdz 100% (Sauleskalna sākumskolā (4 pedagogi), Sutru (8) un Stirnienes (9) pamatskolā). Tomēr bieži šim rādītājam nav nekādas sasaistes ar izglītības kvalitāti, kas izpaužas eksāmenu rezultātos (nepastāv nekādas korelācijas; sk. 35. att.). To lieliski ilustrē fakts, ka **11 labākajās skolās pēc pedagogu kvalitātes vidējā pamatskolas eksāmenu indeksa (sk. tālāk) vērtība ir 49% jeb mazāk par valsts vidējo rādītāju. Savukārt 12 skolās ar viszemākajām šī indeksa vērtībām ir vidēji 60% augstas kvalitātes pakāpes pedagogu. Tīkmēr Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas, labākās skolas pēc vidusskolas un pamatskolas eksāmenu rezultātiem, rezultāts ir pieticīgs – 69 procenti.** Kvalitātes pakāpju piešķiršanā pastāv dažādas prakses un atšķirīgas prasības dažādās skolās. Piemēram, minētās Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas matemātikas skolotājs Dainis Kriķis, kurš ir arī docētājs Banku augstskolā un ieguvis titulu “Rīgas sakarīgākais skolotājs”, nav saņēmis augstu kvalitātes pakāpi.

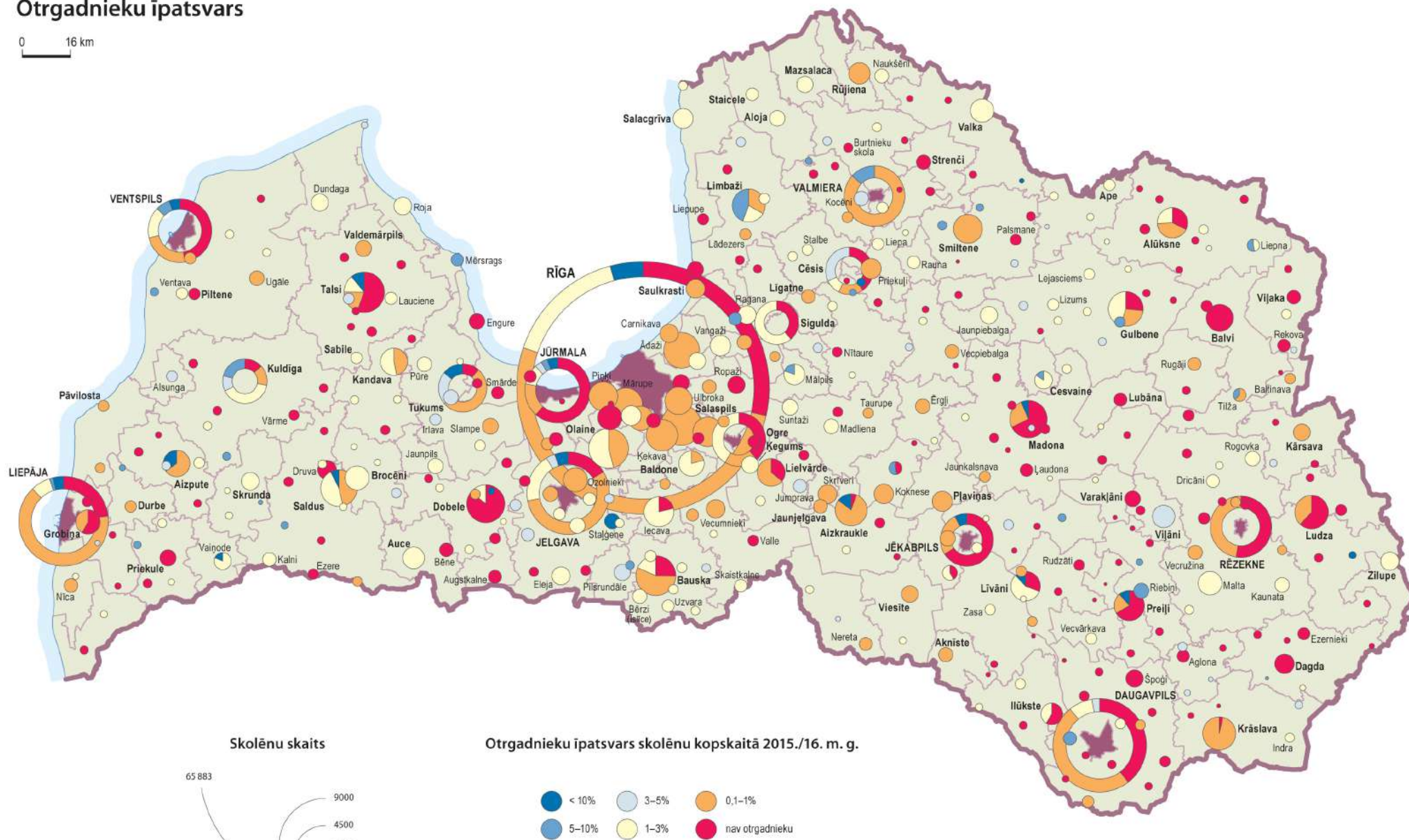

35. att. Augstas kvalitātes pedagogu īpatsvara atkarība no vidusskolas obligāto eksāmenu indeksa 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

⁵⁹ Kopējā skaitā ietilpst tādi skolotāju amati kā sākumizglītības skolotājs, pamata izglītības skolotājs, vidējās izglītības skolotājs, speciālās izglītības skolotājs un atbalsta personāls.

Otrgadnieku īpatsvars

0 16 km

Uz nākamo mācību gadu nepārceļšanas jeb otrgadniecības formālie iemesli ir skolēnu nesekmīgs vai neesošs vērtējums vienā un vairākos mācību priekšmetos, liels kavējumu skaits un daži specifiski iemesli.⁶⁰ IKVD uzskata, ka ikviens gadījums vērtējams individuāli, nozīmīgākie cēloņi ir saistīti ar konkrētām pedagoga un izglītojamā savstarpējās komunikācijas problēmām, nepatiku pret mācību priekšmetu vai skolas neapmeklēšanu, kā arī ar mācību priekšmeta saturu,⁶¹ tāpēc arī šī pētījuma autori uzskata, ka šos rādītājus nevar izmantot skolas kvalitātes novērtēšanai. **Skolēna atstāšana uz otru gadu ir attiecīgās skolas individuāls jautājums. Kā autoriem intervijās norādījuši dažu skolu pārstāvji, noteiktās skolās to vadība aicina izvairīties no nesekmīgu vērtējumu izlikšanas, lai skolēns nebūtu jāatstāj uz otru gadu.** Atstāšana uz otru gadu reizēm, īpaši vēlākos mācību posmos, var novest pie mācību pārtraukšanas. **Otrgadnieku īpatsvars** ir aprēķināts pēc otrgadnieku skaita skolēnu kopskaitā 2015./16. mācību gadā. Latvijas skolās vidēji ir 1,9% otrgadnieku. To skaits svārstās no 0 (246 skolās) līdz 46,7% (Jūrmalas vakara vidusskolā). 57 skolās (lielākoties vakara vai neklātienes vidusskolas un internātskolas) otrgadnieku īpatsvars pārsniedz 5% (sk. 36. att.). Arī matemātiski statistiski aplūkojot, kā otrgadnieku īpatsvars saistīts ar eksāmenu indeksiem, neparādās nekādas likumsakarības (nav korelācijas).

Autori uzskata, ka aprakstīto iemeslu dēļ abi šie kvalitātes indikatori nav izmantojami izglītības kvalitātes raksturošanā noteiktās skolās un skolu tīkla analīzē.

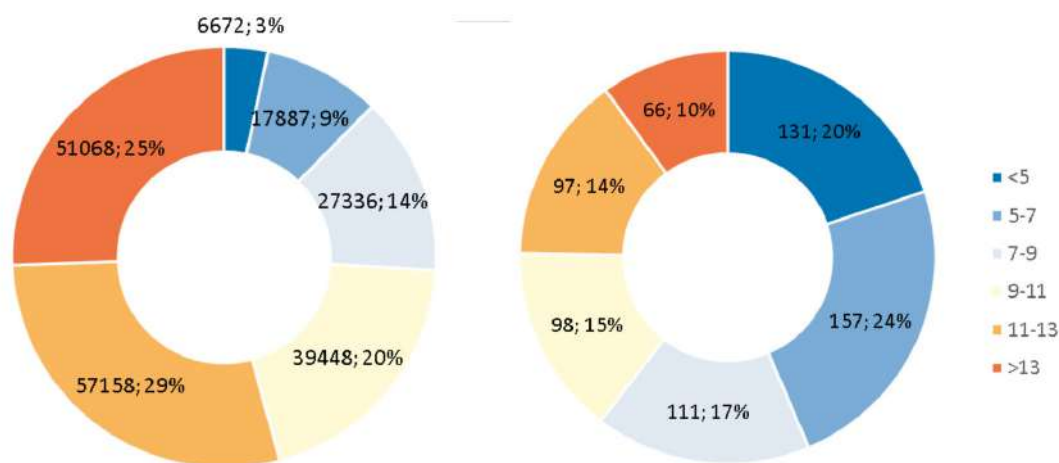
⁶⁰ Ministru kabineta noteikumi nr. 591 2015. "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārceļti uz nākamo klasi.

⁶¹ IKVD 2016. Potenciālie otrgadnieki ir laikus jāpamana un jāsniedz individuāls atbalsts. 16. septembris. Pieejams: <http://www.ikvd.gov.lv/potenci%C4%81lie-otrgadnieki-ir-laikus-j%C4%81pamana-un-j%C4%81sniedz-individu%C4%81s-atbalsts.html>

Skolēnu skaits uz vienu skolotāju

Skolēnu skaits uz vienu skolotāju jeb skolēna un skolotāja attiecība (turpmāk attiecība) tiek uzskatīta par nozīmīgu izglītības sistēmas efektivitātes indikatoru. Metodikā, rēķinot attiecību, **ietverti sākumizglītības skolotāji, pamata izglītības skolotāji, vidējās izglītības skolotāji un speciālās izglītības skolotāji, taču nav ietverti administrācijas darbinieki, ja viņi nepasniedz mācību priekšmetus, kā arī nav dublēti skolotāji, kuri strādā vairākās skolās** (viņi pieskaitīti skolai, kas norādīta kā pamatdarbavieta), tātad dažās skolās patiesais skolotāju skaits ir augstāks, tādējādi attiecība ir zemāka. Pašlaik Latvijā ir **vidēji 9,8 skolēni** uz skolotāju, kas ir krietni zemāks rādītājs nekā jau aprakstītajā Skotijā (13,7⁶²) vai tādās valstīs ar līdzīgu platību vai iedzīvotāju skaitu kā Īrijā (15,7), Čehijā (13,2), Somijā (13,1) un Igaunijā (12,5).⁶³ **Ja skolotāju skaitā tiktu ietverti visi pedagogi (ieskaitot pedagogus, kam tā nav pamatdarbavieta), kas strādā konkrētajā skolā, skolēnu un skolotāju skaita attiecība būtu vēl ievērojami zemāka (ap 6).**

Rēķinot vidējo rādītāju skolu griezumā, attiecība ir 8,2, kas liecina, ka ir vairāk skolu ar mazu skolēnu skaitu, kur attiecība ir zemāka nekā vidēji valstī. To labi parāda skolēnu un skolu sadalījums pēc noteiktas attiecības grupas (sk. 37. att.). **Vairāk nekā pusē skolu attiecība ir mazāka par 9 skolēniem uz skolotāju, taču tajās mās tikai 26% skolēnu.** Attiecīgi 25% skolu ar augstāku attiecību par 11 mās 54% skolēnu.

37. att. Skolēnu (pa kreisi) un skolu sadalījums pēc skolēnu un skolotāju skaita attiecības grupas 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

Pašsaprotami, ka skolotāju skaits pieaug, palielinoties skolēnu skaitam (Pīrsona korelācijas koeficients – 0,92⁶⁴), taču attiecība ne vienmēr ir proporcionāla. **Latvijā attiecību vairāk ietekmē kopējais skolēnu skaits skolā: jo tas lielāks, jo attiecība ir augstāka** (sk. 38. att.). Starp šiem rādītājiem ir augsta un statistiski būtiska korelācija (korelācijas koeficients 0,69). Absolūtos skaitļos skolotāju skaits skolā svārstās starp 3⁶⁵ un 109 (vidēji 31 skolotājs), taču skolotāju skaits ne vienmēr ir proporcionāls attiecībai, īpaši esot zemākam skolēnu skaitam, jo minimālā mācību priekšmetu daudzveidība ir nemainīga. Deviņi skolotāji var mācīt gan 20 skolēniem (slēgt paredzētajā Stirnienes pamatskolā), gan 111 skolēniem (Jūrmalas sākumskolā “Ābelīte”).

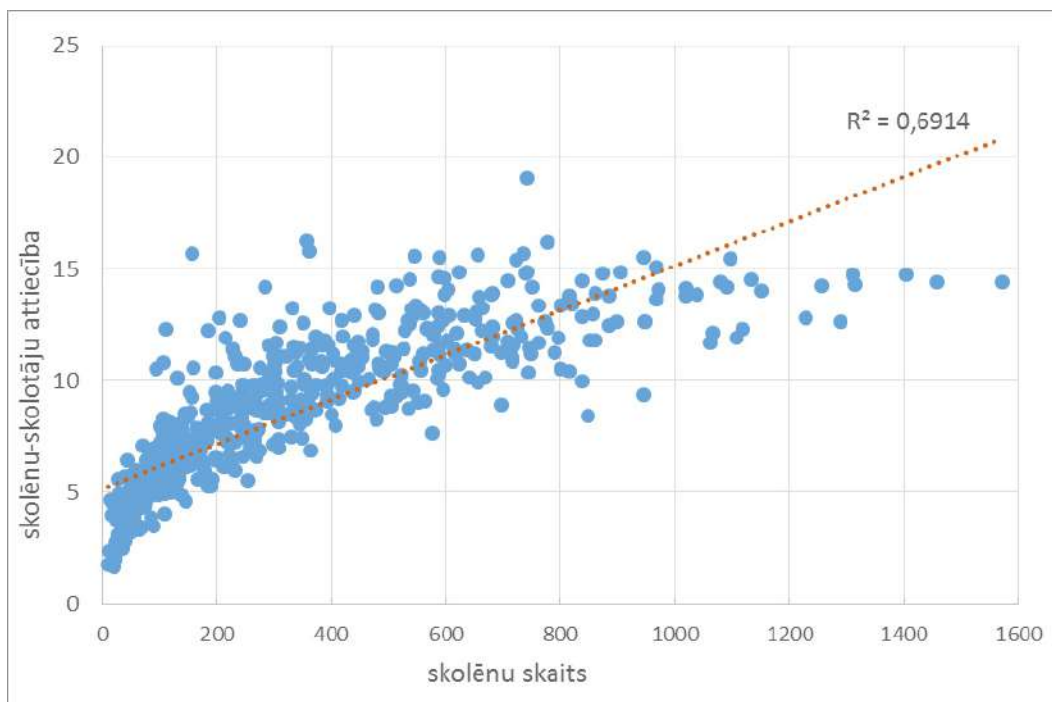
⁶² Summary statistics for schools in Scotland No. 7: 2016. Edition 13. Pieejams <http://www.gov.scot/Resource/0051/00511490.pdf>

⁶³ EUROSTAT dati par 2012. gadu.

⁶⁴ Pīrsona korelācijas koeficients (starp –1 un 1) parāda, cik ļoti divas datu kopas ir saistītas. Pozitīva vērtība nozīmē, ka, vienam rādītājam pieaugot, pieaug otra rādītāja vērtība. Negatīva vērtība parāda, ka, vienam rādītājam pieaugot, samazinās otra rādītāja vērtība. Šajā gadījumā indeksu var interpretēt, ka 92% gadījumu skolēnu skaits izskaidro skolēnu un skolotāju attiecību. Turpmāk – korelācijas koeficients.

⁶⁵ Jāņem vērā, ka skolās ar ļoti zemu norādīto skolotāju skaitu māca arī skolotāji, kuriem pamatdarbavieta ir citā skolā.

Skolēnu skaitam pārsniedzot aptuveni 900 skolēnu, attiecība vairs strauji nekāpj. Pēc skolēnu skaita mazākās skolās parasti ir mazāks skolotāju skaits, arī zemāka attiecība, taču ir arī skolas ar relatīvi lielu skolotāju skaitu un ļoti zemu attiecību: 32 skolotāji māca 147 skolēnus Gulbenes vakara (maiņu) vidusskolā (attiecība 4,59), kur ir daudz skolotāju ar zemu slodzi, un 36 skolotāji – 189 skolēnus Nīgrandes pagasta Kalnu vidusskolā (5,25), kur kā pilnvērtīga skola turpina darboties tās filiāle – bijusī Nīgrandes pamatskola.

38. att. Skolotāju un skolēnu attiecības atkarība no skolēnu kopskaita skolā 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

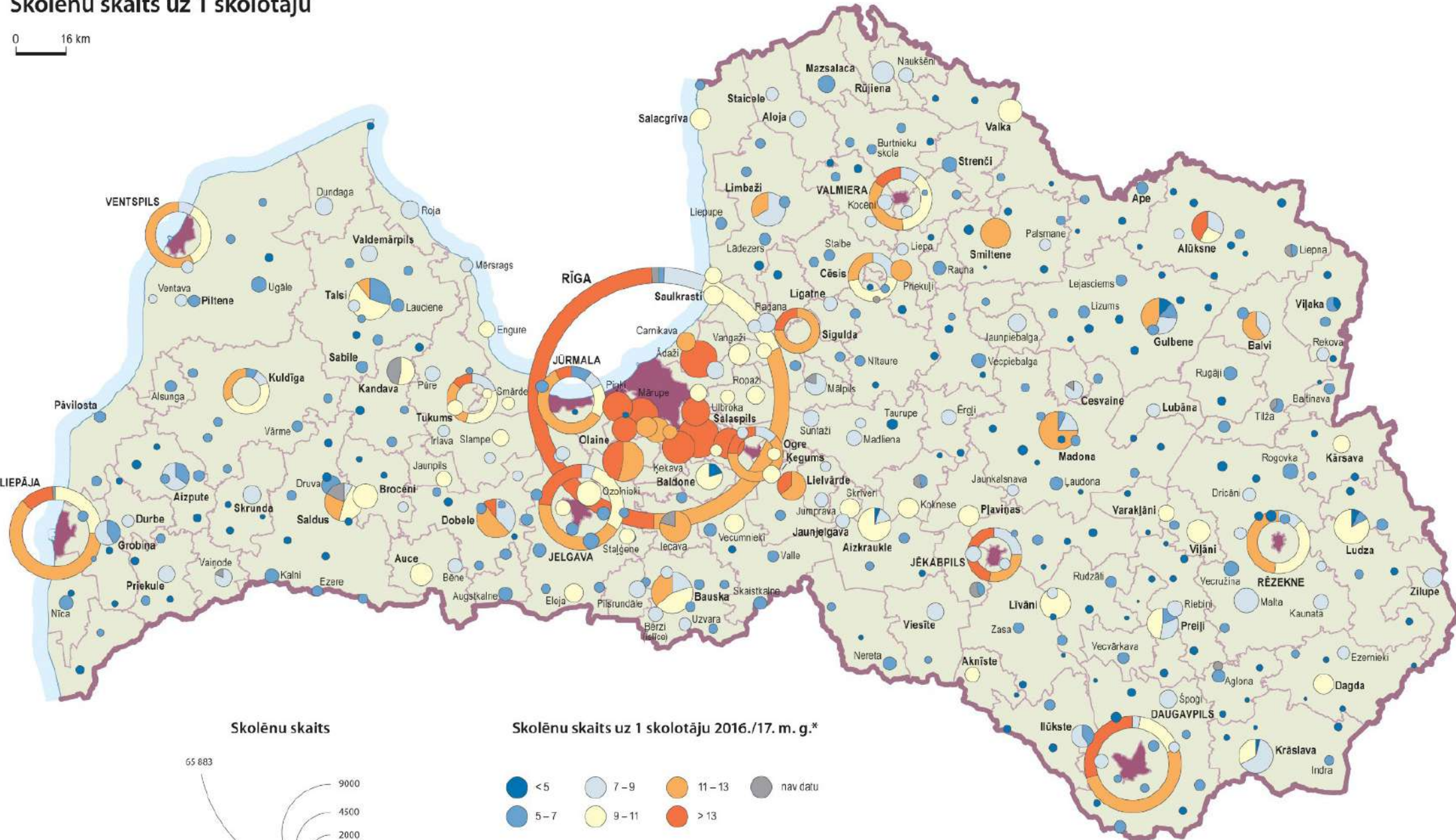
Šī tendence labi iezīmējas, raugoties uz Latviju kopskatā (sk. 39. att.), kur gandrīz visās lauku skolās skolēnu un skolotāju attiecība ir zemāka par 9. Arī galēji zemākie rādītāji (2 vai mazāk skolēni uz skolotāju) ir nelielajās lauku skolās – Briežuciema (1,67 skolēni uz skolotāju; kopā 20; šo skolu paredzēts slēgt), Dunavas (1,7; 17), Ozolu un Vidagas Sikšņu (abām 2; 22) pamatskolā un Priekuļu sākumskolā Priekuļos (1,8; 8). Ir vairāki novadi, kuru visās skolās attiecība ir mazāka par 7, kā Nīcas, Rucavas, Ciblas, Neretas, Amatas, Vecpiebalgas un Raunas novadā. Izņēmums šai tendencei ir Pierīgas skolas, kurās, izņemot Skultes sākumskolu, Bergu Mūzikas un mākslas pamatskolu Upesciemā un Stopiņu pamatskolu, ir vismaz 11 skolēnu uz skolotāju. Jāņem vērā, ka šajās skolās, neskaitot minētās, skolēnu skaits ir vismaz 200 un tās grūti raksturot kā “lauku skolas”.

Pašvaldību griezumā, aplūkojot tieši novadus, vērojama iedzīvotāju blīvuma ietekme uz attiecību. Blīvumam pieaugot, attiecības vērtība pieaug (korelācijas koeficients 0,49). Viszemākās vērtības ir reti apdzīvotajos Aglonas, Apes, Amatas, Valkas un Jēkabpils novados (zem 4,6), visaugstākās – blīvi apdzīvotajos Ādažu, Salaspils, Olaines, Stopiņu un Ķekavas novados (virs 12).

Dažām skolām ar zemu skolēnu skaitu uz skolotāju (<5 skolēni), neraugoties uz relatīvi lielu kopējo skolēnu skaitu (60–137), to var skaidrot ar objektīviem iemesliem, kas saistīti ar specifisku mācību programmu, piemēram, ar mūzikas ievirzi (Ludzā, Baldonē), ar daiļamatniecības ievirzi (Puzes pamatskolā, Makašānu Amatu vidusskolā), bērniem ar mācīšanās vai garīgās attīstības traucējumiem (Rāmuļos, Blomē, Gaigalavā, Vabolē, Eglaines pamatskolā) vai pedagoģiskās korekcijas programmu (Viļakas pamatskolā, Gulbenes vakara (maiņu) vidusskolā). Nereti šīs specifiskās programmas tiek īstenotas paralēli vispārējās izglītības programmai, tāpēc dažās skolās ir vairākas paralēlklases ar mazu skolēnu skaitu. Šī specializācija nosaka vajadzību pēc papildu skolotājiem, taču vienlaikus paliek jautājums, vai to nebūtu produktīvāk risināt ar profesionālas ievirzes izglītības programmām (mākslas vai mūzikas skolām) vai speciālās izglītības iestādēm.

Skolēnu skaits uz 1 skolotāju

0 16 km

*Aprēķinā iekļauti skolā strādājošie speciālās, vidējās, pamata un sākumizglītības pedagogi

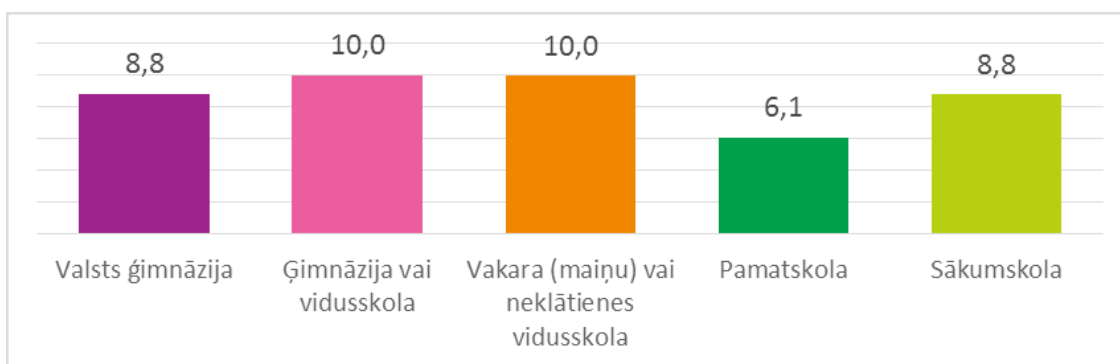

Augstākās vērtības ir pilsētu skolās. Īpaši izceļas republikas pilsētu skolas, kurās vidējā attiecība ir 11,7 skolēni (viszemākā Jūrmalā 10,3; visaugstākā Rīgā 12). Arī pārējos reģionālās attīstības centros ir augstāks attiecības rādītājs (9,6) nekā vidēji Latvijas skolās (viszemākais Gulbenē 7,3; visaugstākais Siguldā 12,6). **Pozitīvs piemērs ir Smiltene, kur, apvienojot trīs skolas, to skaitā divas vidusskolas, attiecība uzlabota līdz 11,8 skolēniem.**

Skolu griezumā visaugstākā attiecība ir 19,1 skolēns Rīgas vakara ģimnāzijā, ko var daļēji skaidrot ar skolas tipu, kas saistīts ar atšķirīgu mācību procesa nodrošināšanu (sk. tālāk). Citas skolas ar visaugstāko attiecību ir Jūrmalas sākumskola “Atvase” (16,3), Ulbrokas vidusskola (16,2), Liepājas Ezerkrasta sākumskola (15,8) un Dobeles sākumskola (15,7). Augstajās pozīcijās esošo pilsētu sākumskolu skaits parāda to efektivitāti.

Analizējot attiecību dažādu skolu tipu ietvaros (sk. 40. att.), vērojamas atšķirīgas tendences no pasaules prakses, kur, pieaugot izglītības līmenim, samazinās attiecība, jo palielinās mācību priekšmetu dažādība. Latvijā sākumskolās un pamatskolās salīdzinājumā ar vidusskolām un ģimnāzijām ir pretēja situācija – attiecība ir zemāka, kaut gan tāda ir arī mācību priekšmetu dažādība. Šo pretrunu var skaidrot ar to, ka vidusskolās un ģimnāzijās ir vidēji lielāks skolēnu skaits. Tomēr šī loģika darbojas, salīdzinot pamatskolas (attiecība 6,1) un sākumskolas (8,8). **Zemā attiecība pamatskolās spilgti parāda šo skolu zemo efektivitāti, jo ir nerentabli uzturēt skolu ar maz skolēniem, taču ar lielu mācību priekšmetu skaitu, ko lielākoties pasniedz atšķirīgi skolotāji. Pamatskolās ne tikai parādās jauni priekšmeti, kā bioloģija, ķīmija, fizika, ģeogrāfija u.c., bet arī tādi priekšmeti kā sports un mājturība tiek dalīti divās grupās pēc skolēnu dzimuma, palielinot vajadzību pēc pedagogiem.** Lielais nelielu pamatskolu skaits pašvaldībās spilgti ilustrē šo problēmu. Piemēram, Madonas novadā ir 11 pamatskolas (vidēji 73 skolēni), kur attiecība ir tikai 5,1, Alūksnē – deviņās pamatskolās (vidēji 58 skolēni) attiecība ir 4,6. Savukārt sākumskolās ir ne tikai mazāk mācību priekšmetu, bet arī universālāki pedagogi, kas var mācīt dažādus priekšmetus, tāpēc lietderīgi apsvērt vairāku nelielu pamatskolu reorganizāciju par sākumskolām, samazinot izdevumus uz vienu skolēnu. Vakara vidusskolu relatīvi augsto attiecību (10) var skaidrot ar to specifisko mācību procesu, kad ir zemāks vienlaikus skolā esošo skolēnu skaits, tāpat mazāka mācību priekšmetu daudzveidība. Piemēram, Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā (attiecība 12,1) ir 28 dažādi mācību priekšmeti, bet Rīgas vakara ģimnāzijā – 18 (attiecība 19,1).

40. att. Skolotāju un skolēnu attiecība atkarībā no skolas tipa 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

Skolotāju vidējā alga

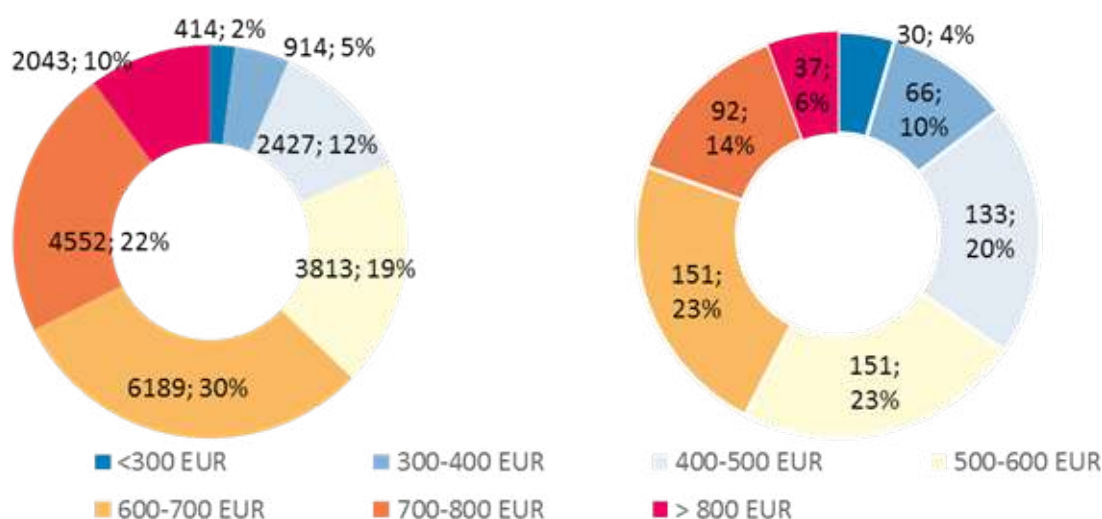
Lai gan izglītības izdevumu īpatsvars Latvijai valsts kopbudžetā ir augstākais Eiropas Savienībā (sk. 19. att.), skolotāju algas ir vienas no zemākajām (kopā ar Lietuvu un Bulgāriju). Tas liecina par neefektīvu līdzekļu izlietojumu. Turpinājumā analizēsim, kādi faktori Latvijā ietekmē skolotāju algas apmēru.

Metodikā vērā ņemta skolas sākumizglītības skolotāju, pamata izglītības skolotāju, vidējās izglītības skolotāju un speciālās izglītības skolotāju vidējā alga pie 30 stundām ar valsts piemaksām 2016./17. mācību gadā, bet nav ņemtas vērā pašvaldību piemaksas un iespējamā algu pārdale pašvaldības ietvaros. Vidējā alga attiecināta pret vidējo noslodzi (piemēram, ja skolā vidējā alga ir 782 EUR pie 30 stundu slodzes, taču noslodze ir 0,35, vidējā alga ir 277 EUR). Pie algas nav pieskaitītas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas. Skolotāju, kuri strādā vairākās skolās, alga pieskaitīta tikai skolā, kas norādīta kā pamatdarbavieta. Pašsprotami, ka algas lielumu nosaka noteikta pamatalgas stundas cena (svārstās no 5,57 EUR līdz 8,29 EUR; vidēji 6,03 EUR) un piemaksas (līdz 1,99 EUR; vidēji 0,39 EUR), tādējādi maksimālā stundas cena pamatalgai ar piemaksām ir 8,83 EUR, bet vidējā – 6,42 EUR. Atalgojumu regulē Ministru kabineta noteikumi nr. 447,⁶⁶ saskaņā ar tiem pedagogu darba samaksu primāri ietekmē skolēnu skaits izglītības pakāpē un izglītības iestādē īstenojamās programmas. Skolēnu skaits normēts pret pedagogu darba likmi, piemērojot noteiktus robežlielumus atkarībā no skolēnu blīvuma administratīvajā teritorijā un pilsētas nozīmes (svārstās no 10 līdz 16,5 skolēniem uz likmi). Noteikumos iestrādātais mehānisms paredz, ka augstāka līmeņa izglītības programma palielina koeficientu algas aprēķinā (standartā 1). Piemēram, ja sākumskolās standarta vērtība 1, tad vidusskolās tā ir 1,4. Noteikumu autori īpaši paredzējuši atšķirīgu skolēnu skaita ietekmi atkarībā no izglītības līmeņa. Tā kā sākumskolā viena skolēna izmaksas ir zemākas, noteikumi atbalsta modeli “skola tuvāk mājām”, kompensējot mazāku skolēnu skaitu (mazāk par 70) ar koeficienta palielināšanu līdz 1,25. Pamatskolu un vidusskolu klašu grupās ir pretēja tendence: mazākam skolēnu skaitam tiek piemērots zemāks koeficients, jo šajās klašu grupās klases ar maz skolēniem ir dārgāk uzturēt palielināta mācību priekšmetu skaita un speciālo kabinetu izmaksu dēļ. Tomēr pazemināta koeficienta piemērošanu nosaka arī skolēnu blīvums administratīvajā teritorijā: jo zemāks blīvums, jo ar zemāku skolēnu skaitu tiek piemērots pazeminātais koeficients. Ja skolēnu blīvums ir zemāks par 0,5 skolēnu uz kvadrātkilometru, tad, piemēram, 10.–12. klašu grupas skolēnu skaitam katrā programmā jābūt mazākam par 32, lai samazinātu koeficientu no 1,4 uz 1,25; savukārt republikas pilsētās skolēnu skaitam jābūt mazākam jau par 58. Papildu minētajam koeficienta vērtība ir paaugstināta arī valsts ģimnāzijām, sociālās korekcijas programmām, profesionāli orientēta virziena pamatizglītības programmām ar padziļinātu mūzikas apguvi un dažos specifiskos gadījumos. Savukārt vakara (maiņu) un neklātienes (to skaitā tālmācības) vispārējās izglītības programmām piemēro samazinātu koeficientu (attieciņi 0,85 un 0,6). Salīdzinot skolu pamatalgas slodzes ar skolēnu kopskaitu, var redzēt, ka skolēnu skaits nav galvenais pamatalgas slodzi ietekmējošais faktors (korelācijas koeficients 0,39). Raugoties caur statistikas prizmu, faktiski starp pamatalgas slodzes cenu un skolotāju vidējo algu nepastāv nekādu likumsakarību.

Nozīmīgs faktors, kas ir tieši saistīts ar skolotāju algu, ir skolotāju tarificētā slodze (turpmāk slodze), ko attiecina pret pamatalgu. **Skolotāju vidējā slodze Latvijā ir 73%**, tās atšķirības visbūtiskāk ietekmē vidējo algu (korelācijas koeficients 0,89). 2016. gada septembrī, vienlaikus palielinot minimālo algu, tika mainīts pamatslodzes stundu skaits – no 21 uz 30 stundām. Tātad pedagogiem ar zemu kontaktstundu skaitu tā samazinājās vēl vairāk, līdz ar to atstājot lielāku ietekmi uz atalgojumu. Lai arī pedagogu zemo slodzi pamatdarbavietā mēdz kompensēt ar mācīšanu citās skolās (intervijās ar skolu pārstāvjiem atklājas, ka ir pat pedagogi, kas strādā četrās dažādās skolās; visbiežāk vairākās vietās strādā tādu priekšmetu kā sports, mājturība, bioloģija, ķīmija un fizika skolotāji), jāņem vērā, ka tā relatīvi ir finansiāli neizdevīga, jo tikai pamata darbavietas atalgojumam tiek piemēroti atvieglojumi.

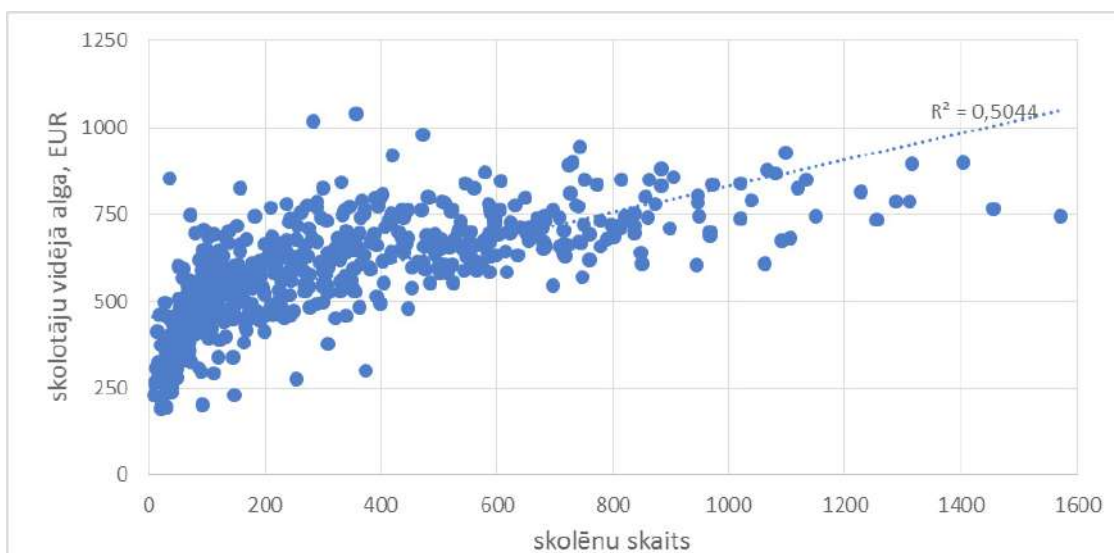
Latvijas skolotāju vidējā alga ir 632 EUR, kas ir zem valsts vidējā līmeņa un uzskatāma par galveno iemeslu, kādēļ skolām arvien grūtāk ir piesaistīt jaunus un talantīgus pedagogus. Rēķinot vidējo rādītāju skolu griezumā, vidējās algas vērtība ir 567 EUR, kas liecina, ka ir vairāk skolu ar mazu vidējo algu. To labi parāda skolotāju un skolu sadalījums pēc noteiktas vidējās algas grupas (sk. 41. att.). Tādējādi 34% skolu vidējā alga ir mazāka par 500 EUR, taču tajās strādā tikai 17% skolotāju, bet 18% skolu jeb 34% skolotāju alga ir lielāka par 700 EUR.

⁶⁶ Ministru kabineta noteikumi nr. 447 2016. “Par valsts budžeta mērķdotāciju pedagogu darba samaksai pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs un valsts augstskolu vispārējās vidējās izglītības iestādēs”. Pieņemti Rīgā 5. jūlijā.

41. att. Skolotāju (pa kreisi) un skolu sadalījums pēc skolotāju vidējās algas grupas 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

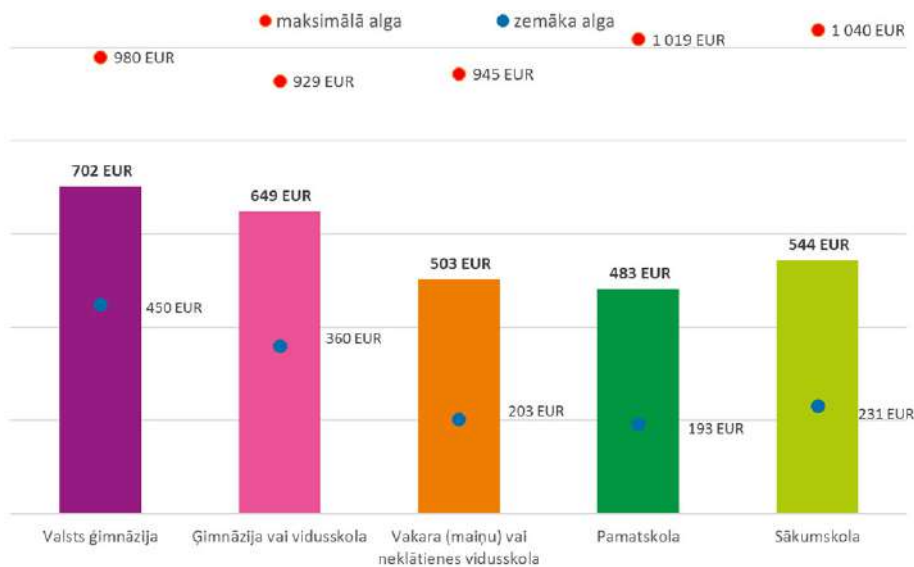
No šīs disproporcijas izriet, ka, līdzīgi kā skolēnu un skolotāju attiecību, arī atalgojumu ietekmē skolēnu skaits skolā, taču tam ir nedaudz mazāka ietekme (korelācijas koeficients 0,5; sk. 42. att.). Skolās, kur ir vairāk skolēnu, ir gan lielāka vidējā alga, gan vairāk skolotāju, kas tādējādi saņem vairāk. Tātad iepriekš aplūkotā skolēnu un skolotāju attiecība ļoti ietekmē vidējo algu (korelācijas koeficients 0,69), tomēr ir arī gadījumi, kur šie rādītāji viens otru neizskaidro. Šai ietekmei lielāka loma ir, pastāvot mazam skolēnu skaitam, un, tam pat nedaudz pieaugot, alga pieaug strauji, jo skolotāju skaitu vairāk ietekmē klašu un mācību priekšmetu skaits, nevis skolēnu skaits klasē. Savukārt skolēnu skaitam pārsniedzot 800, atalgojums krasi nepieaug.

42. att. Skolotāju vidējās algas atkarība no skolēnu kopskaita skolā 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

Kopumā var uzskatīt, ka skolotāju vidējo algu ietekmē skolēnu skaits un ar to saistītie rādītāji, kā skolēnu un skolotāju attiecība un slodze, kā arī papildu faktori, kā skolēnu blīvums pašvaldībā.

Vidējā alga ievērojami atšķiras pēc skolu tipa (sk. 43. att.). **Viszemākās algas ir pamatskolās, kurās ir vidēji mazāk skolēnu** (attiecīgi 483 EUR un 126 skolēni), tālāk seko vakara vidusskolas (attiecīgi 503 EUR un 281), ko var skaidrot ar viszemāko skolotāju noslodzi (vidēji 61,5%) un pazeminātu pamatalgas koeficientu, un sākumskolas (544 EUR un 232). **Visaugstākās algas ir valsts ģimnāzijās** (702 EUR un 440), kam ir paaugstināts pamatalgas koeficients, un vidusskolās (649 EUR un 483), kur skolēnu skaits ir lielāks. Valsts ģimnāzijās, kas atrodas tikai pilsētās, parādās interesanta tendence, salīdzinot vidējās algas maksimālās un minimālās vērtības. Pamatskolām un sākumskolām tās variē attiecīgi 826 EUR un 809 EUR ietvaros, bet ģimnāzijām un vidusskolām maksimālās atšķirības ir tikai attiecīgi 530 EUR un 569 EUR.

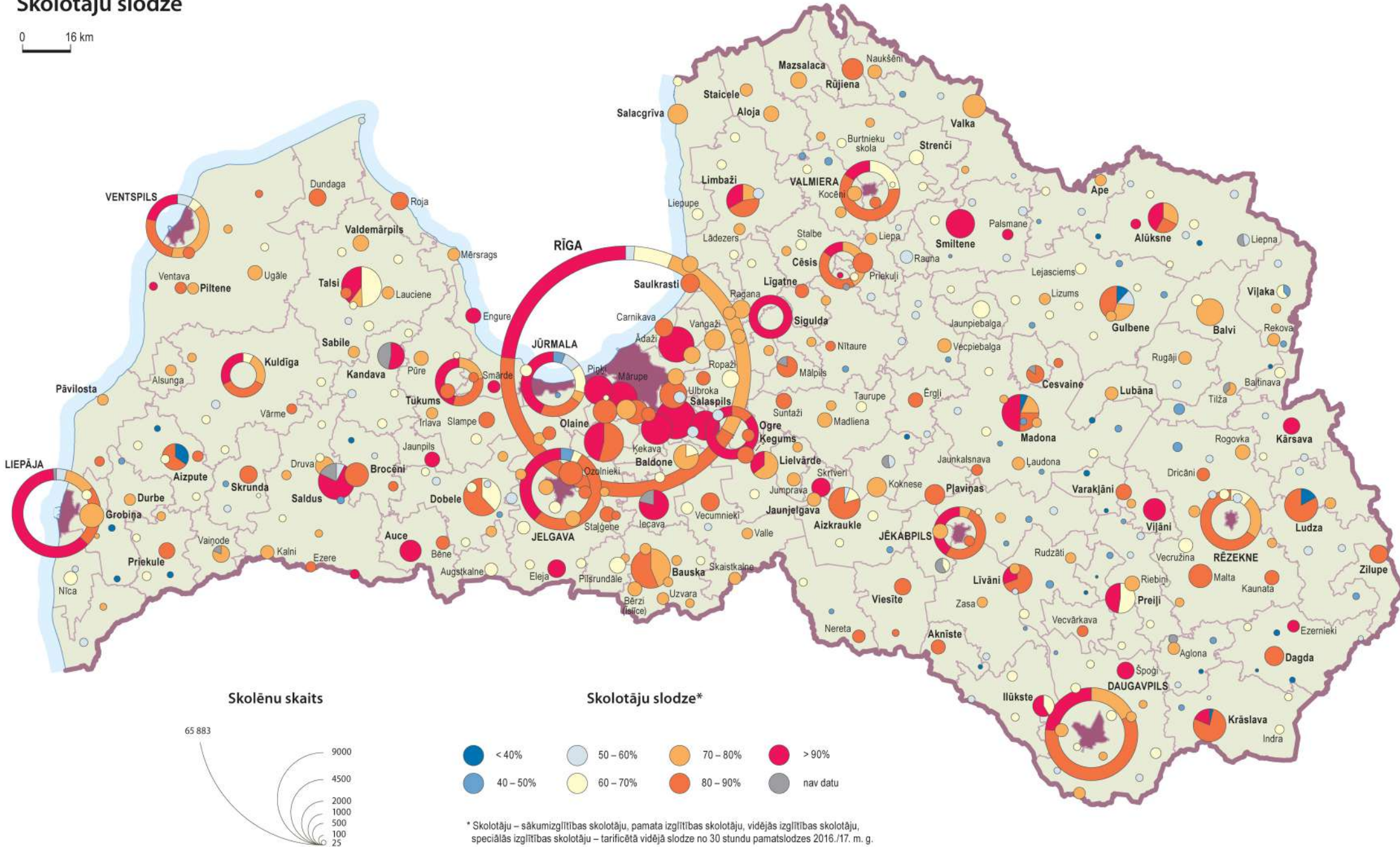
43. att. Skolotāju vidējā alga 2016./17. mācību gadā pēc skolas tipa (IZM dati)

Viszemākās algas ir nelielās lauku skolās un atsevišķās vakara vidusskolās, kas nav republikas pilsētās. Zemākā vidējā alga ir Asares pamatskolā (193 EUR, 22 skolēni), Mālupe pamatskolā (197 EUR, 31), Madonas vakara un neklātienes vidusskolā (203 EUR, 94) un Grāveru pamatskolā (208 EUR, 23 skolēni), visās šajās skolās ir ļoti zema skolotāju slodze (zem 30%). Pašvaldību griezumā viszemākās algas ir Aglonas (375 EUR), Varakļānu (380 EUR) un Nīcas (401 EUR) novadā, kur, neraugoties uz zemo skolēnu blīvumu, ir vairākas skolas, kas nosaka mazu vidējo skolēnu skaitu un zemu vidējo noslodzi.

Visaugstākās algas ir Pierīgas reģiona skolās (Jūrmala, Lielvārde, Sigulda, Mārupe, Iecava, Ādaži, Ogre, Salaspils), kā arī atsevišķās Rīgas skolās, kurās ir daudz skolēnu. Izņēmums ir Priekuļu vidusskola. Tās vieno tādi rādītāji kā augsta vidējā slodze (virs vai tuvu 90%) un relatīvi augsts skolēnu skaits uz vienu skolotāju. Visaugstākās algas ir skolā ar otru visaugstāko skolēnu un skolotāju attiecību (16,27) – Jūrmalas sākumskolā “Atvase” (1040 EUR, slodze 102,5%). Tai seko Lielvārdes pamatskola (1019 EUR, 99%), Siguldas Valsts ģimnāzija (980 EUR, 93%) un Rīgas vakara ģimnāzija (945 EUR, 90%), kurā ir visaugstākā skolēnu un skolotāju attiecība. Skola, kur vidējā alga proporcionāli atšķiras no skolēnu un skolotāju attiecības, ir Amatas novada Drabešu sākumskola, kurā ar 37 skolēniem un attiecību 4,11 vidējā alga ir 854 EUR. To var skaidrot ar visaugstāko slodzi Latvijā – 108,3%, kā arī speciālo izglītības programmu īstenošanu – papildu vispārējai arī programma izglītojamajiem ar mācīšanas un ar garīgās attīstības traucējumiem. Daļa pedagogu šeit nodarbināta pirmskolas grupās, kurās ir daudz bērnu. Pašvaldību griezumā Pierīgas faktors joprojām nozīmīgi ietekmē algas – visaugstākās ir Ādažu (895 EUR), Salaspils (867 EUR) un Olaines (841 EUR) novadā, tomēr parādās arī pašvaldības citos reģionos, kur algas ir augstas. Piemēram, Olaines novadam seko Skrīveru, Jaunpils, Rūjienas un Pļaviņu novads, kur algas ir virs 751 EUR. Šīs pašvaldības vieno vienas skolas esamība, kur koncentrēti visi skolēni. Šis pats iemesls ļauj Zilupes vidusskolas – vienīgās novada skolas – pedagogiem saņemt augstākas algas par spīti relatīvi zemajai skolēnu un skolotāju attiecībai. Platības ziņā lielākās pašvaldībās var pastāvēt lielas iekšējās atšķirības algu ziņā. Lielajā Alūksnes un Gulbenes novadā starp skolu ar visaugstāko un viszemāko algu ir 595 EUR. Vislielākā atšķirība šajā ziņā ir Jūrmalas skolās (701 EUR).

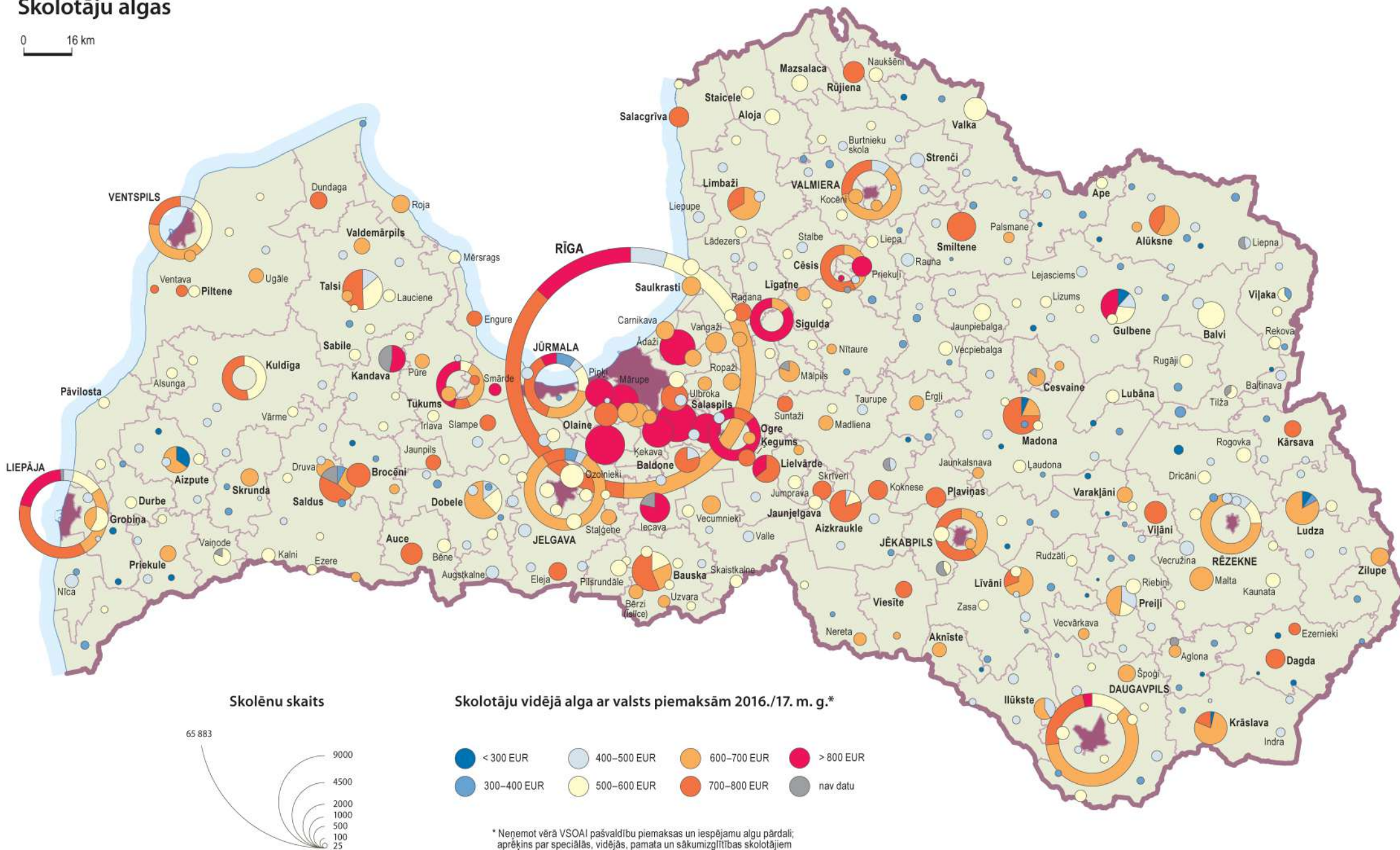
Skolotāju slodze

0 16 km

Skolotāju algas

0 16 km

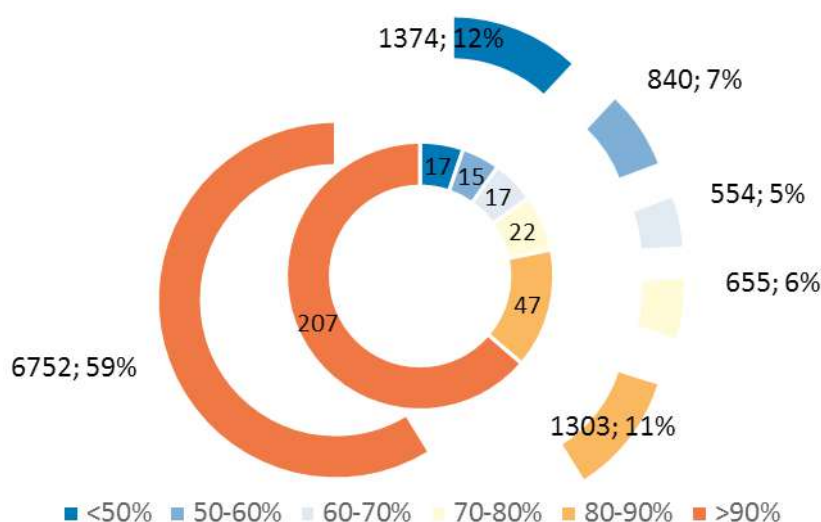

Vidusskolas un pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvars

Izglītības kvalitāti noteiktā skolā demonstrē ne tikai eksāmenu rezultāti, bet arī to nokārtojušo īpatsvars. Eksāmenu rezultātus nereti vērtē pret to nokārtojušo skaitu, taču atšķirīga aina var atklāties, salīdzinot tos pret mācību gada sākumā uzrādīto attiecīgi 9. vai 12. klašu skolēnu skaitu, kas bieži vien nesakrīt. Tā kā valsts mērķdotācijas apmērs skolai tiek aprēķināts pēc skolēnu skaita mācību gada sākumā, tieši šo pieeju mēs izmantojam, lai raksturotu arī eksāmenu rezultātus. Tāpēc svarīgi ir saprast, kā atšķiras nokārtojušo īpatsvars dažādu skolu ietvaros. Tā kā šis rādītājs skolās ar zemu skolēnu skaitu (45 skolās 2015./16. mācību gadu sāka mazāk par 10 skolēniem) ir ļoti jutīgs, viens skolēns, kas nekārto eksāmenus, pāris skolēnu klasē rada lielas izmaiņas īpatsvarā. Tāpat ir gadījumi, kad eksāmenus kārto skolēni, kas nav mācījušies attiecīgajā klasē – iepriekšējos gadus eksāmenu nekārtojušie vai nenokārtojušie skolēni, un šis īpatsvaru paaugstinās. Šo iemeslu dēļ nokārtojušo īpatsvars ne vienmēr ir būtisks rādītājs skolu ar mazu skolēnu skaitu izvērtēšanai, tāpēc vidusskolas eksāmenu kārtotāju īpatsvars tiks vairāk analizēts kvalitatīvi pēc IKVD sagatavotajiem komentāriem par nekārtošanas iemesliem skolās ar zemāku nokārtojušo īpatsvaru (zem 50%). Dati par 9. un 12. klašu eksāmeniem ir par 2015./16. mācību gadu un tie tika aplūkoti atsevišķi.

Lai iegūtu vidējo izglītību, jānokārto (rezultātam jābūt vismaz 5% no kopvērtējuma) četri eksāmeni, no tiem trīs ir obligātie centralizētie eksāmeni – latviešu valoda, matemātika un svešvaloda (angļu, krievu, franču vai vācu valoda),⁶⁷ kuru katra eksāmena vidējais kārtotāju skaits tika attiecināts pret skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu. **2015./16. mācību gadu uzsāka 11 478 12. klases skolēni, taču 17,9% jeb 2056 no tiem eksāmenus nenokārtoja.**

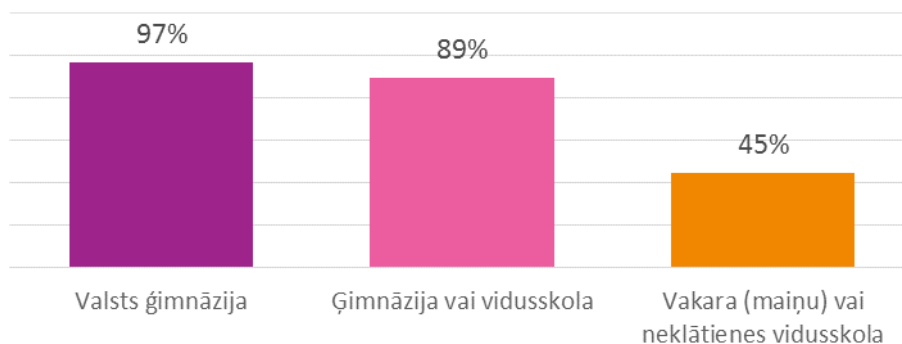
Eksāmenus nokārtojušo īpatsvars ļoti variē – no 20,2% līdz 100% (90 skolās jeb 28%). Vidējā vērtība skolu griezumā gan uzskatāma par augstu – 87 procenti. Skatoties sadalījumu pēc īpatsvara grupām (sk. 46. att.), iezīmējas tendence, ka 17 skolās ar viszemāko kārtotāju īpatsvaru (zem 50%) ir relatīvi lielāks 12. klases skolēnu skaits (vidēji 80) nekā citās, kas norāda, ka ne tikai procentuāli, bet arī absolūtajos skaitļos ir daudz eksāmenu nenokārtojušo skolēnu. Tāpat zems nokārtojušo īpatsvars nav uzskatāms par “mazo skolu” problēmu. Kopumā 57% 12. klases skolēnu mācījās 207 skolās ar ļoti augstu nokārtojušo īpatsvaru (>90%), tāpat to var uzskatīt par normālu tendenci. Lielākoties tās ir skolas, kur ir tikai viena vai nelielas klases (91 skolā skolēnu skaits 12. klasē ir zemāks par 20).

46. att. Obligātos centralizētos eksāmenus nokārtojušo īpatsvara 2015./16. mācību gadā sadalījums skolu griezumā (iekšējais riņķis) un pēc 12. klases skolēnu skaita (IZM dati)

⁶⁷ Tiem skolēniem, kas svešvalodu eksāmena vietā kārtoja kādu no starptautiski atzītajiem testiem (IELTS, TOEFL, Cambridge English Exams, Pearson Test of English, Certificate of Attainment in Modern Languages u.c.), vērtējums pēc katram testu veidam īpaši izstrādātas skalas tika pielīdzināts Latvijā izmantotajai vērtēšanas sistēmai.

Vērtības atšķiras pēc skolas tipa (sk. 47. att.), īpaši iezīmējas vakara (maiņu) vai neklātienes vidusskolu grupas zemais eksāmenus nokārtojušo īpatsvars (vien 45%). Tātad tajās lielākā daļā 12. klases skolēnu eksāmenus nenokārto. To īsumā var skaidrot ar šo skolu īpašo pamatzudumu.⁶⁸ Saprotamu iemeslu dēļ **visaugstākie rezultāti ir valsts ģimnāzijās, kur parasti ir skolēnu atlase un mācās motivētāki skolēni** (ja vien tā nav vienīgā iespēja apdzīvotajā vietā iegūt vidējo izglītību).

47. att. Obligātos centralizētos eksāmenus nokārtojušo vidējais īpatsvars 2015./16. mācību gadā pēc skolas tipa (IZM dati)

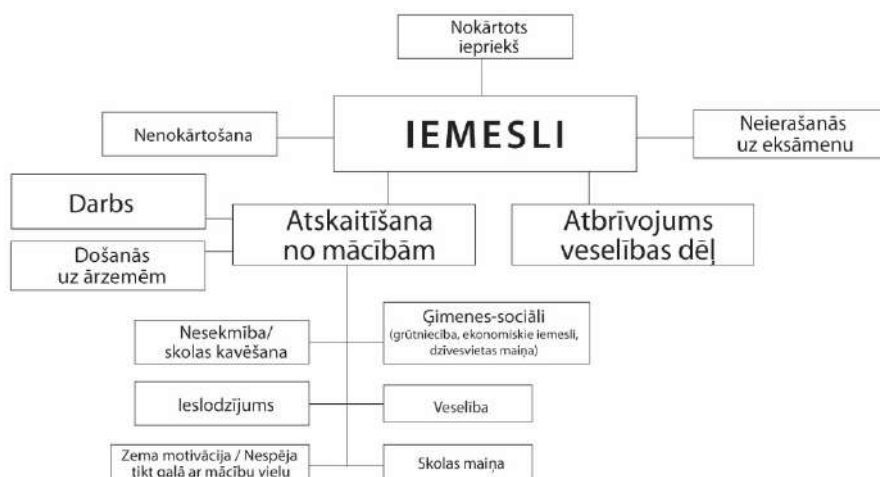
Turpmāk lielāku uzmanību pievēršīsim skolām ar zemu eksāmenus nokārtojušo skaitu. **Starp skolām, kur vairākums eksāmenus nenokārto, gandrīz visas ir vakara vai neklātienes vidusskolas, tikai četras ir vispārējās vidusskolas.** Starp tām gan divas var saukt par vakara vai neklātienes vidusskolām, jo Daugavpils 17. vidusskolā ir arī neklātienes nodaļa, bet Staļģenē vidusskolas posmā ir tikai tālmācības klases. Viszemākais īpatsvars ir Rīgas 18. vakara (maiņu) vidusskolā (20,2%, 130 nenokārtojušie), Ludzas novada vakara vidusskolā (20,2%, 38) un Tukuma vakara un neklātienes vidusskolā (23,2%, 86). No vispārējām skolām izceļas Rīgas 29. vidusskola (30%, 16), kur nav neklātienes nodaļas vai cits vispārējs skaidrojums. Vispārējām vidusskolām neklātienes nodaļas var kalpot skolēnu skaita palielināšanai, taču negatīvi ietekmē skolas mācību rezultātus.

Svarīgi ir izprast eksāmenu nenokārtošanas būtību un iemeslus. Nenokārtojušo skaita un mācību gada sākumā esošā skolēnu skaita atšķirību iemeslus var grupēt piecās kategorijās: 1) atskaitīšana no mācībām; 2) atbrīvošana no eksāmenu kārtošanas veselības problēmu dēļ; 3) eksāmenu nenokārtošana; 4) neierašanās uz eksāmenu; 5) eksāmeni (vai daļa) nokārtoti iepriekš.

IKVD sagatavoja kvalitatīvus datus par situācijas skaidrojumu 36 skolās ar zemu eksāmenus nokārtojušo īpatsvaru, intervējot skolu pārstāvjus. **Iemeslos vienlīdzīgi dominē divi apstākļi: atskaitīšana no mācībām (44%) un atbrīvojums veselības dēļ (42%).** Šajās skolās relatīvi daudz (8%) uz eksāmeniem nav ieradušies, mazāka daļa skolēnu to nokārtojuši jau iepriekš vai eksāmenus nokārto nesekmīgi.

Atskaitīšanai no mācībām ir daudz cēloņu (sk. 48. att.), visbiežāk tas notiek skolēnu darba apstākļu dēļ – sāk strādāt, darba devējs ierobežo iespējas mācīties, darba režīms (vietas maiņa, komandējumi), un tas bieži notiek vakara vidusskolu gadījumā. Ar darbu saistīti iemesli var būt pamatā otram visbiežākajam cēlonim – došanos uz ārzemēm vai atrašanos tur. Šī tendence vairāk raksturīga skolām ārpus Rīgas (Aizpute, Ludza, Preiļi, Malta), kā arī skolām, kur ir tālmācība, jo nereti tā notiek no ārvalstīm, un vispārējām vidusskolām. Citi cēloņi atskaitīšanai ir skolas regulāra kavēšana un nesekmība, skolnieču grūtniecība, sociālekonomiskie apstākļi ģimenē, veselības problēmas un zema motivācija. Ir skolas, kā Staļģenes vidusskola, kur skolēni iestājas tālmācības klasē, taču nekad realitātē mācības neuzsāk. Tikmēr ne visās skolās, kas sniedz iespēju mācīties neklātienē, ir zems nokārtojušo īpatsvars: Jelgavas novada neklātienes vidusskolā vai Madonas vakara un neklātienes vidusskolā rādītājs ir attiecīgi 73 un 65 procenti.

⁶⁸ To "pamatzudums ir īstenot vispārējās vidējās izglītības programmas, lai nodrošinātu iespēju iegūt izglītību personām, kuras ģimenes apstākļu, darba, sociālekonomisku, veselības stāvokļa vai citu iemeslu dēļ nav ieguvušas vai neiegūst izglītību citās vispārējās izglītības iestādēs" (Vispārējās izglītības likums, 1999).

48. att. Iemesli skolēnu skaita mācību gada sākumā un eksāmenus nokārtojušo skaita atšķirībām skolās ar viszemāko eksāmenus nokārtojušo skaita īpatsvaru 2015./16. mācību gadā (burtu izmērs atkarīgs no iemesla izplatības; sagatavots, analizējot IKVD datus)

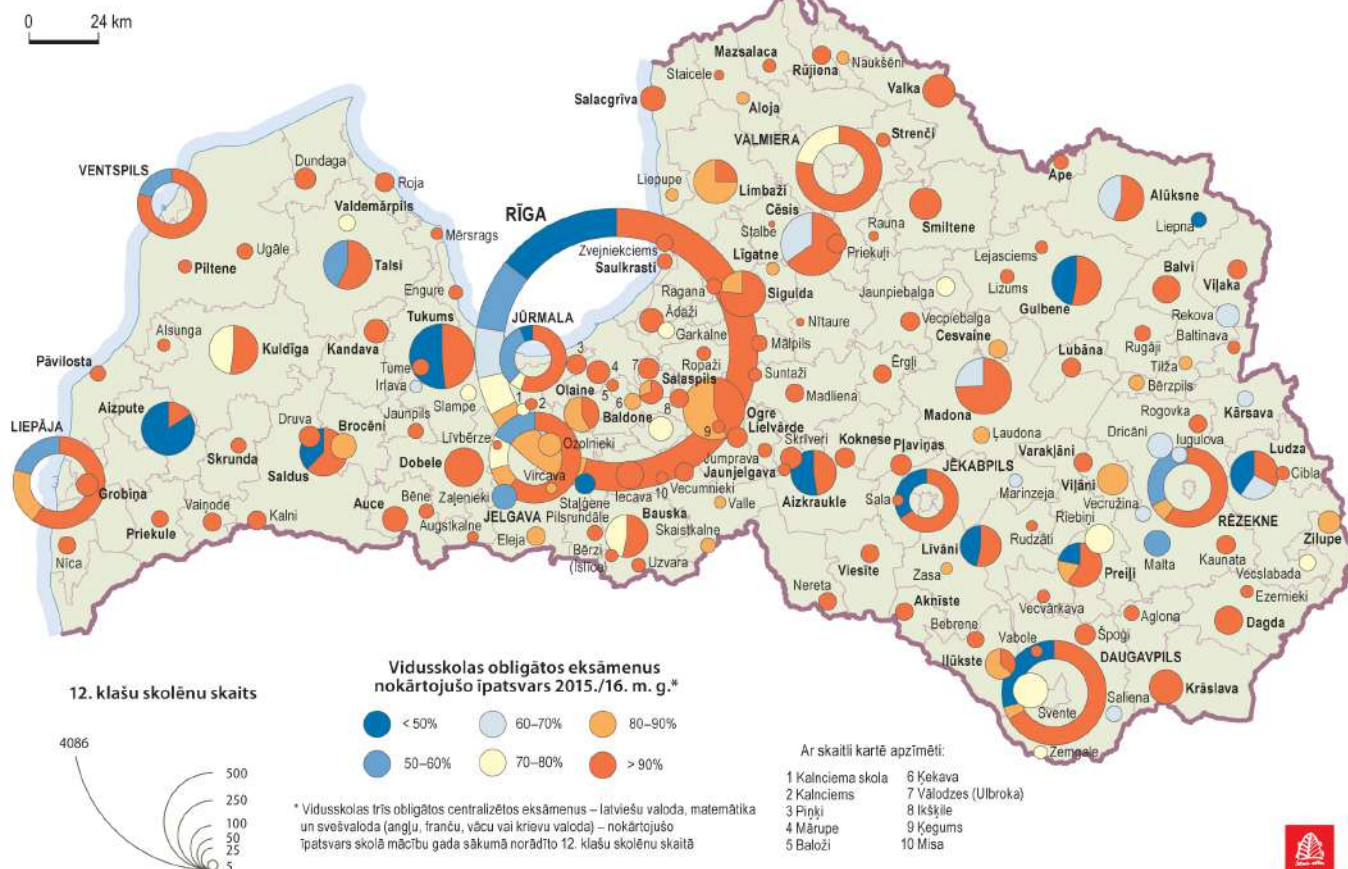
Otra lielākā iemeslu grupa eksāmenu nenokārtojušo skolēnu vidū ir atbrīvošana no eksāmeniem veselības dēļ, ko var nozīmēt tikai ārsts. Piemēram, Rīgas vakara ģimnāzijā no 208 skolēniem no eksāmeniem bija atbrīvoti 85 skolēni. Veselības problēmas, kuru dēļ atbrīvojums piešķirts, var iedalīt vairākās grupās: smagas traumas (piemēram, sportistiem), invaliditāte, iekšējo orgānu (visbiežāk gremošanas sistēmas, retāk nieru, elpceļu, sirds un asinsvadu saslimšanas), redzes problēmas ("F grupa": adaptācijas problēmas, uztraukums, uzvedības un visbiežāk – psihosomatisku saslimšanu psihiskie traucējumi, emocionāla labilitāte u.tml.). Daži skolu pārstāvji pēdējos gadījumus vērtē skeptiski, tomēr tam nevarot iebilst, jo tāds ir ārsta vērtējums. Visbiežāk neatbildēts paliek jautājums, kā izskaidrot šo skolēnu koncentrēšanos noteiktās skolās, tomēr ir pāris skolas, kur tam ir īpašs skaidrojums. Rīgas 53. un 15. vidusskolā atrodas ilgstoši slimojošu bērnu apmācības centrs, bet Jūrmalas vakara vidusskolā izglītojas daudz 1. un 2. grupas invalīdu no visas valsts, kas pilsētā saņem rehabilitāciju. IKVD intervētie skolu pārstāvji gan norāda, ka eksāmenu nekārtošana bieži vien nav šķērslis, lai iestātos augstskolās un studētu ar labiem panākumiem.

Dažās skolās eksāmenu kārtotāju īpatsvaru "mākslīgi" pazemina skolēni, kas eksāmenus nokārtojuši jau iepriekš, piemēram, profesionālo izglītības iestāžu gadījumā, kad vairs nav vēlmes iegūt profesionālo izglītību, taču atsevišķu atestātu par vidējo izglītību iegūt nevar. Eksāmenu nenokārtošana ir relatīvi reta parādība, jo skolēni, kas to varētu izdarīt, visbiežāk līdz tam nemaz nenonāk. Tomēr ir gadījumi, kad skolēni ir pielaisti eksāmenam, taču uz to neierodas, jo, piemēram, nav pārliecināti par savām zināšanām vai "pārdomā".

Kā specifisks gadījums minamas skolas, kur ir klases/filiāles ieslodzījuma vietās (kā Daugavpils 17. vidusskolā, Rīgas vakara ģimnāzijā, Rīgas 9. vakara (maiņu) vidusskolā, Jēkabpils vakara vidusskolā). Šie izglītojamie visbiežāk ir atbrīvoti no eksāmeniem vai mācības pārtrauc, tā negatīvi ietekmējot skolas rādītājus. IZM tuvākā nākotnē plāno mainīt sistēmu, kādā ieslodzījuma vietās tiek apgūta izglītība, šo iespēju koncentrējot jaunbūvējamajā Liepājas cietumā, kur izglītību piedāvātu Liepājas PIKC un kāda Liepājas vidusskola.

Tā kā skolām finansējums tiek piešķirts pēc skolēnu skaita mācību gada sākumā, lielais atskaitīto un eksāmenus nekārtojušo skolēnu skaits tās ietekmē maz, tāpēc vērtīgi būtu iekļaut šo rādītāju – eksāmenus nokārtojušo skolēnu īpatsvaru – starp tiem, kas ietekmē skolas mērķdotāciju un plānoto skolotāju papildu motivācijas fondu 13,5% apmērā.

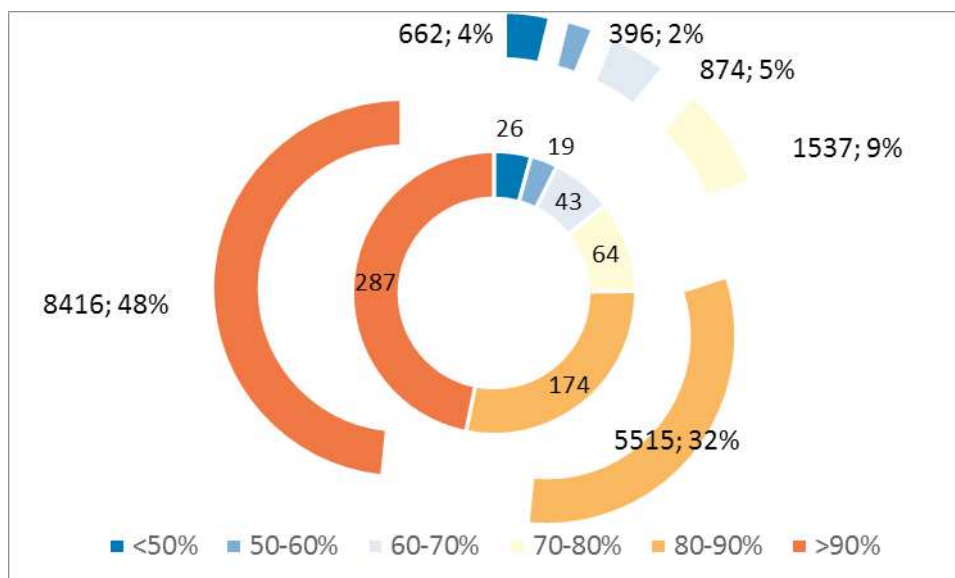
Vidusskolas obligātos eksāmenus nokārtojušo īpatsvars

Lai iegūtu pamatzglītību, jānokārto četri obligātie decentralizētie pamatskolas eksāmeni – latviešu (mazākumtautību skolās krievu vai poļu) valodas, matemātikas, vēstures un svešvalodas (angļu, krievu, franču vai vācu), kurā katra eksāmena (ne vienmēr visi eksāmeni⁶⁹) vidējais nokārtojušo skaits mūsu metodikā attiecināts pret skolā mācību gada sākumā norādīto 9. klašu skolēnu skaitu.

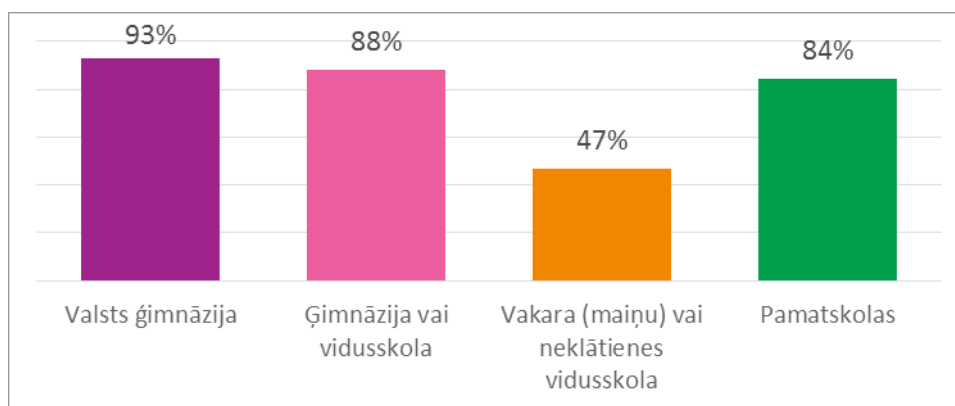
Pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvars variē pat vairāk nekā vidusskolas eksāmenu gadījumā – no 17,7% līdz 100% (130 skolās jeb 20%). Procentuāli ir vairāk skolu, kur ir vismaz kāds eksāmenus nenokārtojušais. Vidējais īpatsvars Latvijā ir 85 procenti. Skolu sadalījums grupās pēc īpatsvara (sk. 50. att.) ir tuvs skolēnu sadalījumam, tādējādi skolēnu skaitam skolā ir maza ietekme uz eksāmenu kārtošānu vai nokārtošanu. Līdzīgi kā vidusskolas eksāmenu gadījumā, arī šeit dominē skolas ar augstu nokārtojušo īpatsvaru, tomēr mazāk skolēnu mācās skolās ar visaugstāko īpatsvaru (virs 90%) un ar viszemāko īpatsvaru (zem 50%) – attiecīgi 48 un 4 procenti. **Var uzskatīt, ka pamatskolu eksāmenu vērtības ir homogēnākas, jo nepastāv tik liela noslāņošanās – vairāk dažādu skolu, mazāka ģimnāziju (rezultātus paaugstinoša) un vakara vidusskolu (pazeminoša) ietekme, kā arī pēc pamatskolas daļa skolēnu mācības neturpina vai turpina profesionālās izglītības iestādēs, kuras analizē neaplūkojam.**

⁶⁹ Diemžēl VISC rīcībā par dažām skolām nebija datu vai arī trūka datu par visu eksāmenu rezultātiem, tādēļ 10 skolas, kas atsūtīja mazāk par trīs eksāmenu rezultātiem, analizē nav iekļautas. Šī pati pieeja lietota arī pamatskolas eksāmenu indeksa analizē.

50. att. Pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvara 2015./16. mācību gadā sadalījums skolu griezumā (iekšējais riņķis) un pēc 9. klases skolēnu skaita (IZM dati)

Nokārtojušo īpatsvara atšķirības vērojamas pēc skolas tipa (sk. 51. att.), kur ir līdzīgas tendences kā vidusskolas eksāmenu gadījumā: augstāks īpatsvars valsts ģimnāzijām un ievērojami zemāks vakara vai neklātienes vidusskolām. Jāpiebilst, ka šajā izglītības posmā vakara vidusskolās mācās krietni mazāk skolēnu, tāpēc absolūtos skaitļos ir mazāk nenokārtojušo. Vakara vidusskolās tiek īstenotas pedagoģiskās korekcijas programmas, kas izskaidro zemo rādītāju. Nedaudz zemāki rādītāji par vidusskolām un ģimnāzijām ir pamatskolās. Tā kā tās visbiežāk atrodas ārpus lielajām pilsētām, var pieļaut lielāku tādu faktoru kā skolas maiņa vai pārcelšanās uz ārzemēm ietekmi.

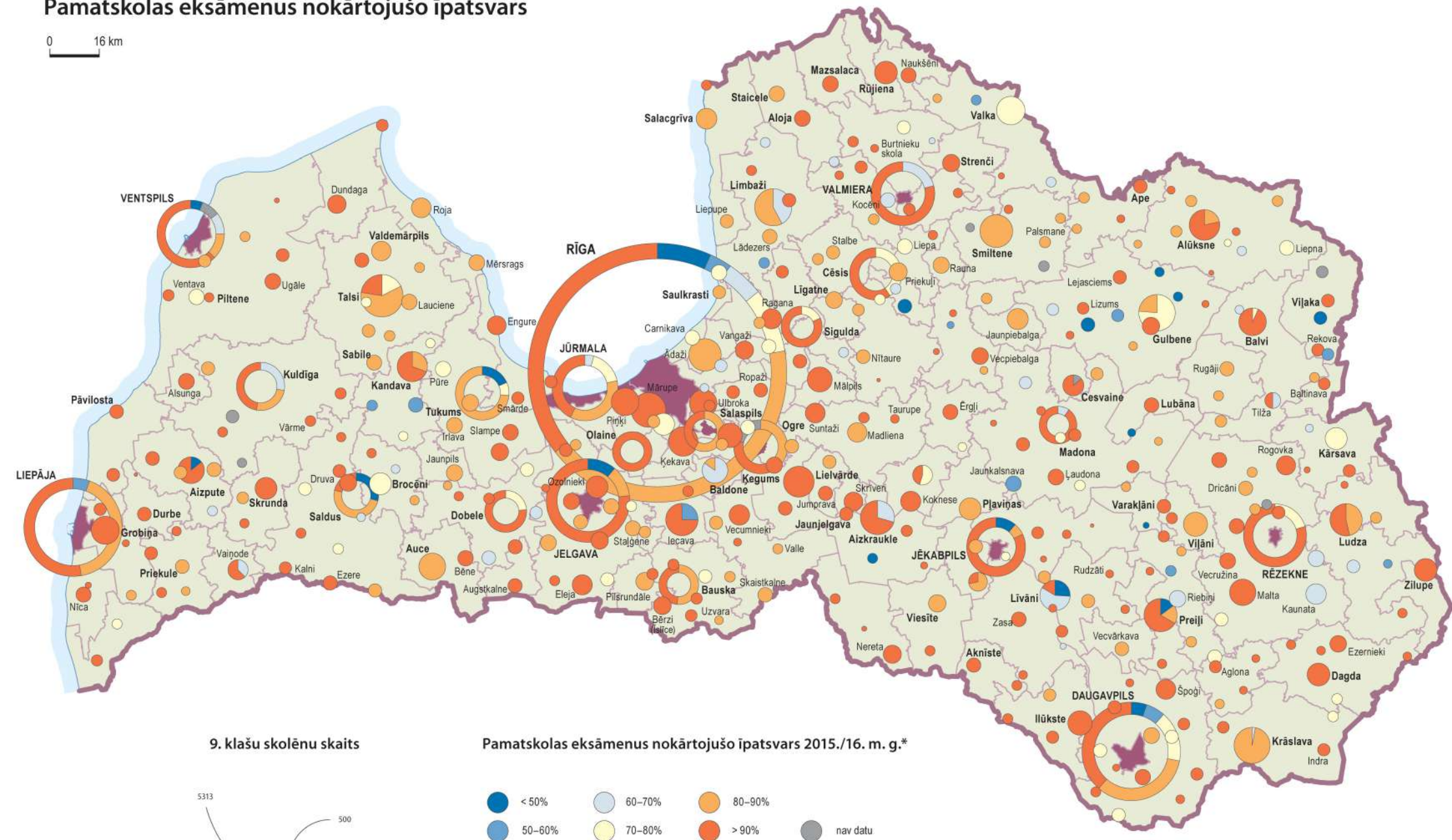

51. att. Pamatskolas eksāmenus nokārtojušo vidējais īpatsvars 2015./16. mācību gadā pēc skolas tipa (IZM dati)

Viszemākie rādītāji valstī ir vakara un neklātienes vidusskolām: Jelgavas novada neklātienes vidusskolā (17,7%), Aizputes novada neklātienes vidusskolā (18,8%) un Tukuma vakara un neklātienes vidusskolā (19,6%). Tajās visās tiek īstenotas tālmācības vai neklātienes programmas, un, visticamāk, zemo īpatsvaru var skaidrot ar lielu no mācībām atskaitīto skolēnu skaitu. Viszemākā vērtība vispārējās skolās ir Viduču pamatskolā (30,8%), kur to var skaidrot ar speciālās pamatizglītības programmas izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem īstenošanu, bet Rāmuļu pamatskolā (33,3%) zemo rādītāju lielākoties skaidro ar tālmācības programmas īstenošanu, kurā skolēni dažādu iemeslu dēļ pārtrauc mācības vai nav spējīgi nokārtot eksāmenus, un lielu no eksāmeniem atbrīvoto skolēnu īpatsvaru. Lai arī nav pieejama padziļinātāka informācija par eksāmenu nokārtošanas īpatsvara iemesliem pamatskolās, autori pieļauj, ka šeit lielāka loma ir atbrīvošanai no eksāmeniem un eksāmenu nenokārtošanai, nevis atskaitīšanai no mācībām, ņemot vērā, ka pamatizglītība ir obligāta.

Pamatskolas eksāmenus nokārtojušo īpatsvars

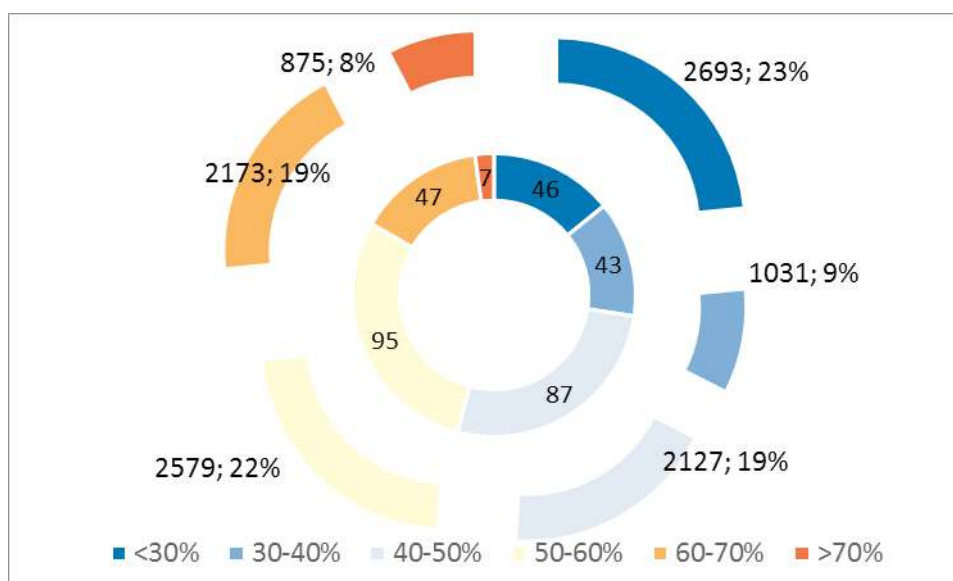
0 16 km

* Četrus obligātos decentralizētos eksāmenus – latviešu (mazākumtautību skolās krievu vai poļu) valoda, matemātika, vēsture un svešvaloda (angļu, franču, vācu vai krievu valoda) – nokārtojušo īpatsvars skolā mācību gada sākumā norādīto 9. klašu skolēnu skaitā

Vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu indekss

Vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu (OCE) indekss ir uzskatāms par visobjektīvāko rādītāju, kas parāda izglītības kvalitāti skolā, kur var iegūt vidējo izglītību, jo to nosaka šo centralizēti sastādīto un laboto eksāmenu rezultāti. Pēc autoru metodikas indeksa aprēķināšanai ņemts vērā trīs obligāto centralizēto eksāmenu – latviešu valodas, matemātikas un svešvalodas (angļu, krievu, franču vai vācu valodas) – summārais vērtējums, kas tika attiecināts pret skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu, dalīts ar trīs un izteikts procentos. Šīs metodikas dēļ uz šo indeksu lielu ietekmi atstāj eksāmenus nokārtojušo īpatsvars. Tātad skolā, kur eksāmenus nokārtojuši 50% skolēnu, maksimālais iespējamais OCE indekss nevar būt augstāks par 50%, līdz ar to arī kopējās indeksa vērtības Latvijā ir relatīvi zemākas.

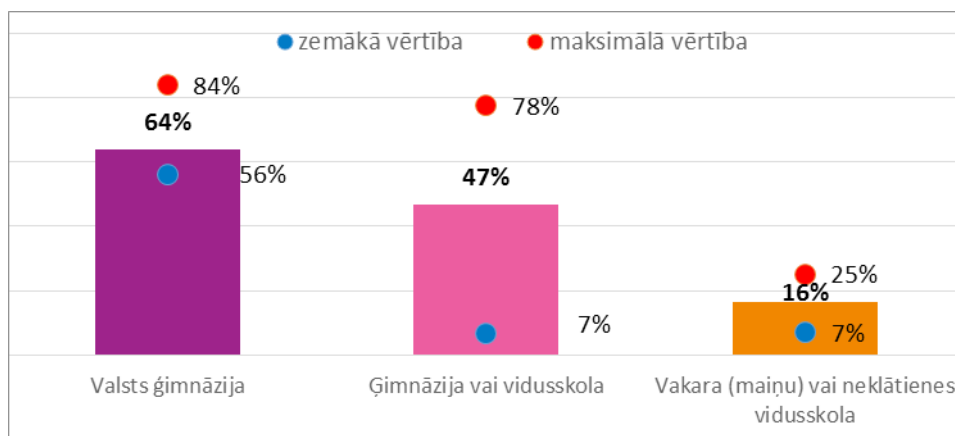
53. att. OCE indeksa sadalījums skolu griezumā (iekšējais riņķis) un pēc 12. klašu skolēnu skaita 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

Vidējais OCE indekss skolu griezumā ir **46,3 procenti**. Autori par augsta indeksa robežlielumu uzskata 60%, bet par zemu indeksu – 40 procentus. Latvijā vērtības svārstās no 6,7 līdz 84 procentiem. Relatīvi daudz 12. klašu skolēnu ir skolās ar ļoti zemu indeksu (30%, vidēji 58 skolēni), to var izskaidrot, ka šajā kategorijā ietilpst visas vakara vidusskolas, kur 12. klašu skolēnu skaits ir lielāks. Īpaši izceļas septiņas skolas ar visaugstāko indeksu (virs 70%), kurās mācās 8% 12. klašu skolēnu, jo tās ir skolas ar lielu skolēnu skaitu. Visās šajās skolās eksāmenus nokārtojušo īpatsvars ir lielāks par 94 procentiem. Savukārt skolās ar mazāku indeksu par 30% eksāmenus nokārtojušo īpatsvars ļoti variē, piemēram, Rīgas 65. vidusskolā 90% 12. klašu skolēnu nokārtojuši eksāmenus, taču OCE indekss ir tikai 26,7%, tātad vidējais skolēnu rezultāts bijis ļoti zems. **Tieši skolas ar lielāko atšķirību starp eksāmenus nokārtojušo īpatsvara un OCE indeksa vērtību pelnījušas lielāku uzmanību, jo šīs atšķirības objektīvi norāda uz zemu izglītības kvalitāti.**

Salīdzinot OCE indeksu pēc skolas tipa (sk. 54. att.), spilgti izpaužas atšķirības. **Visaugstākās vērtības ir valsts ģimnāzijām** (vidēji 64%; zemākā vērtība 56%), kas saistīts ar to, ka tajās lielākoties mācās motivētāki un spējīgāki skolēni. Šo iemeslu dēļ šīm skolām šis statuss ir piešķirts, kas arī liek reproducēt augstus rezultātus, parasti skolēnus uzņemot pēc atlases vai iestājpārbaudījumiem. Lielajās pilsētās ar lielāku skolu klāstu notiek skolēnu zināma segregācija – labākie skolēni bieži koncentrējas valsts ģimnāzijās. Vidusskolu un ģimnāziju vidū vērojamas vislielākās atšķirības – maksimālā vērtība ir 78%, bet zemākā indeksa vērtība ir 7 procenti. Atšķirību iemesli var būt ļoti dažādi – gan minētā skolēnu segregācija, gan “attaisnojoši” iemesli (kā īpašu izglītības programmu īstenošana), kā arī tas, ka to vidū ir vairākas mazas skolas, kuru rezultāti ir ļoti jutīgi. Vakara un neklātienes vidusskolas iepriekšējā apakšnodalā minēto iemeslu dēļ ir ar viszemākajiem rādītājiem (vidēji 16%), ko daļēji izskaidro ļoti zems kārtotāju skaits. Pēc konsultācijas ar IZM ekspertiem autori rekomendē samazināt vakara un neklātienes vidusskolu skaitu. **Vakara**

vidusskolas kā patstāvīgas izglītības iestādes vajadzētu saglabāt tikai Rīgā, kur arī to skaitu vajadzētu samazināt (pašlaik piecas), bet citviet šīs funkcijas var deleģēt PIKC vai veidot vakara izglītības programmas vispārējās vidusskolās, kā tas dažviet tiek darīts. Neklātienes un tālmācības vidusskolas funkcijas varētu veikt tikai viena skola valstī, ņemot vērā, ka šajā izglītības iegūšanas veidā mazāka nozīme ir skolēna klātbūtnei.

Šos soļus būtu iespējams veikt, pārskatot finansējuma piešķiršanas modeli skolām, to piesaistot izglītības kvalitātei, kuras viens no objektīvajiem rādītājiem būtu OCE indekss. Tas liktu pašvaldībām rūpīgi apsvērt skolu ar zemu izglītības kvalitāti saglabāšanu.

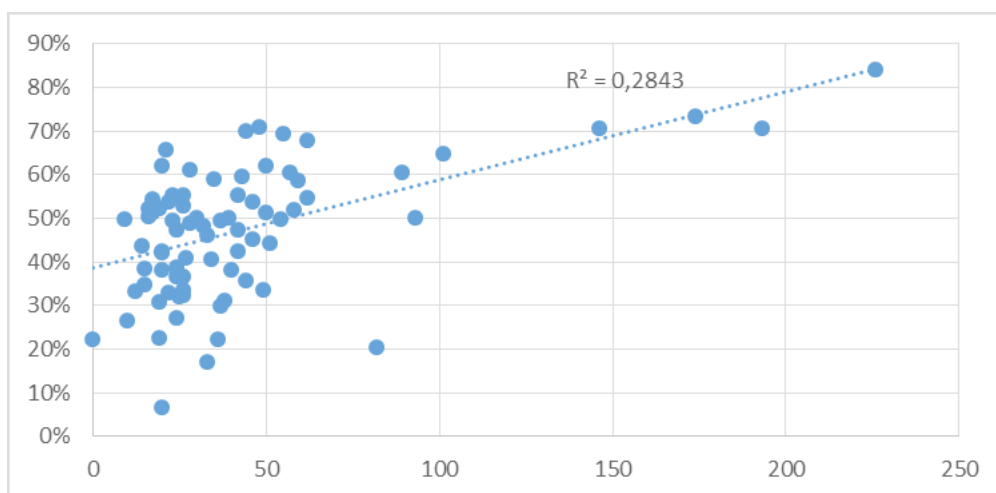
54. att. Obligāto centralizēto eksāmenu indeksa vidējā, zemākā un maksimālā vērtība pēc skolas tipa 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

Visaugstākie rezultāti vērojami lielo pilsētu ģimnāzijās un vidusskolās (sk. 56. att.). Pārlicinoši visaugstākie rezultāti ir Rīgas Valsts 1. ģimnāzijai (84%), kam seko vienīgā augstākā līmeņa skola ārpus Rīgas – Daugavpils Krievu vidusskola – licejs (77,6%), labākā vidusskolu/ģimnāziju tipā, un Rīgas Valsts 3. ģimnāzija (73,4%). Nākamajā kategorijā (60–70%) jau ir lielāka reģionālā daudzveidība: pārstāvētas visu lielo pilsētu skolas, lielākās daļas reģionālo centru skolas (šo pilsētu vidū visaugstākais indekss ir Siguldas Valsts ģimnāzijai – 68,1%) un dažas lauku vai mazo pilsētu skolas (Skrīveri (66,4%), Rudzāti, Mazsalaca, Aglona).

Viszemākie rezultāti ir jau iepriekšējā apakšnodalā minētajās skolās ar viszemāko kārtotāju skaitu, kas to izskaidro, – lielākoties vakara un neklātienes vidusskolās vai skolās, kur tiek īstenotas šādas izglītības programmas. Sešās skolās OCE indekss ir zem 10%, un tās ir: Rīgas 29. vidusskola (7%), Rīgas 18. vakara (maiņu) vidusskola (7%), Tukuma vakara un neklātienes vidusskola (7,4%), Daugavpils 17. vidusskola (9%), Ludzas novada (9,4%) un Jēkabpils (9,5%) vakara vidusskola. Ja neņemtu vērā eksāmenus nenokārtojušo skolēnu skaitu, OCE vērtības būtu 22–45%; protams, nedrīkst nepieļaut iespēju, ka daļa eksāmenu nekārtotāji ir skolēni, kuru rezultāti tāpat būtu zemi. Starp skolām ar relatīvi augstu kārtotāju skaitu (virs 70%) un zemu OCE indeksu (zem 30%) minamas Ilūkstes Sadraudzības, Istras, Zemgales (Daugavpils novadā), Jaundubultu un Kuldīgas 2. vidusskola.

Pašvaldību griezumā augstākās OCE indeksa vērtības ir pašvaldībās ar vienu vidusskolu: tā tas ir pirmajās 11 pašvaldībās pēc OCE indeksa vērtības (virs 59,5%). Zemākās vērtības ir Krustpils (24,8%, 1 vidusskola), Jaunpiebalgas (30,9%, 1) un Alūksnes (30,9%, 3) novadā. Savukārt Rīgas (78 vidusskolas, neskaitot vakara) vidējais rādītājs – 47,1% ir tikai 79. augstākais.

Interesanta parādība ir zemāko OCE indeksa vērtību (zem 40%) koncentrēšanās pilsētās, ko daļēji var skaidrot ar vakara vidusskolu esamību tajās, kā arī lielāku dažādu skolēnu pievilksanas spēju – tātad tajās ir daudz skolēnu gan ar augstiem, gan ar zemiem mācību sasniegumiem. Būtiska problēma ir skolēnu segregācija pēc skolas OCE indeksa pilsētās, kur ir plaša skolu izvēle (neskaitot vakara vidusskolas). Rīgā no 78 vidusskolām vai ģimnāzijām tikai 15 ir augsts OCE indekss (virs 60%), tajās mācās daudz skolēnu (39,9%) un parasti ir vairākas paralēlklases. 25 vidusskolās (20,8% skolēnu) OCE indekss ir mazāks par 40%, tātad tās lielākoties ir mazas skolas. Tādējādi skolas ar lielāko 12. klases skolēnu skaitu bieži spēj nodrošināt augstāku izglītības kvalitāti, ko pierāda korelācijas koeficients 0,28 (sk. 55. att.). Spilgti šī tendence izpaužas, 12. klases skolēnu skaitam tuvojoties 100, kas nozīmē vismaz četras paralēlklases. Neskaitot vakara vidusskolas, var teikt, ka Rīgā nav lielu skolu ar zemu OCE indeksu, taču mazās skolās OCE indekss ir ļoti dažāds.

55. att. Obligāto centralizēto eksāmenu indeksa atkarība no skolēnu skaita 12. klasē Rīgā (izņemot vakara vidusskolas) 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

Rīgā šīs skolas ar augstu OCE indeksu koncentrējas centrā (Valsts 1., 2. un 3. ģimnāzija, Franču licejs, Centra humanitārā, 13., 40. un 49. vidusskola; sk. 57. att.) vai tuvajā Pārdaugavā (Āgenskalna Valsts ģimnāzija, Valsts vācu ģimnāzija, Angļu ģimnāzija). Tālākās apkaimēs biežāk sastopamas skolas ar zemu vai viduvēju OCE indeksu (izņēmumi ir Teikas vidusskola, 64. vidusskola Purvciemā, Lietuviešu vidusskola Ķengaragā un Ziemeļvalstu ģimnāzija Imantā). **Pētījuma autori uzskata, ka šo “labo” skolu koncentrēšanos centrā ietekmē šo skolu labā sasniedzamība, motivētākajiem un mācībās spējīgākajiem skolēniem no visas Rīgas ir iespēja ērti sasniegt un mācīties labākās skolās, tāpēc autori aicina pārskatīt lielo skolu, īpaši vidusskolu, skaitu galvaspilsētā, mudinot slēgt vai reorganizēt par pamatskolām pēc OCE indeksa zemākas kvalitātes skolas, kas visbiežāk sastopamas padomju laiku mikrorajonos un kur visbiežāk ir maz skolēnu.** Piemēram, trīs Bolderājas–Daugavgrīvas apkaimju vidusskolās (izvietotas 1 km rādiusā), kur mācījās 62 12. klases skolēni, vidējais OCE indekss 2015./16. mācību gadā bija 40,2 procenti. Vecmīlgrāvī vērojama identiska situācija: trijās vidusskolās bija 63 skolēni 12. klasē (OCE indekss vidēji 42,1%). Autori apzinās, ka bieži vien iemesls mazu vidusskolu ar zemu kvalitāti saglabāšanai ir skolu dalījums mazākumtautību un latviešu skolās un abu plūsmu skolu līdzaspastāvēšana. Šāda situācija ir Bolderājā, Vecmīlgrāvī, Jaunmīlgrāvī, Juglā un Ziepniekkalnā.

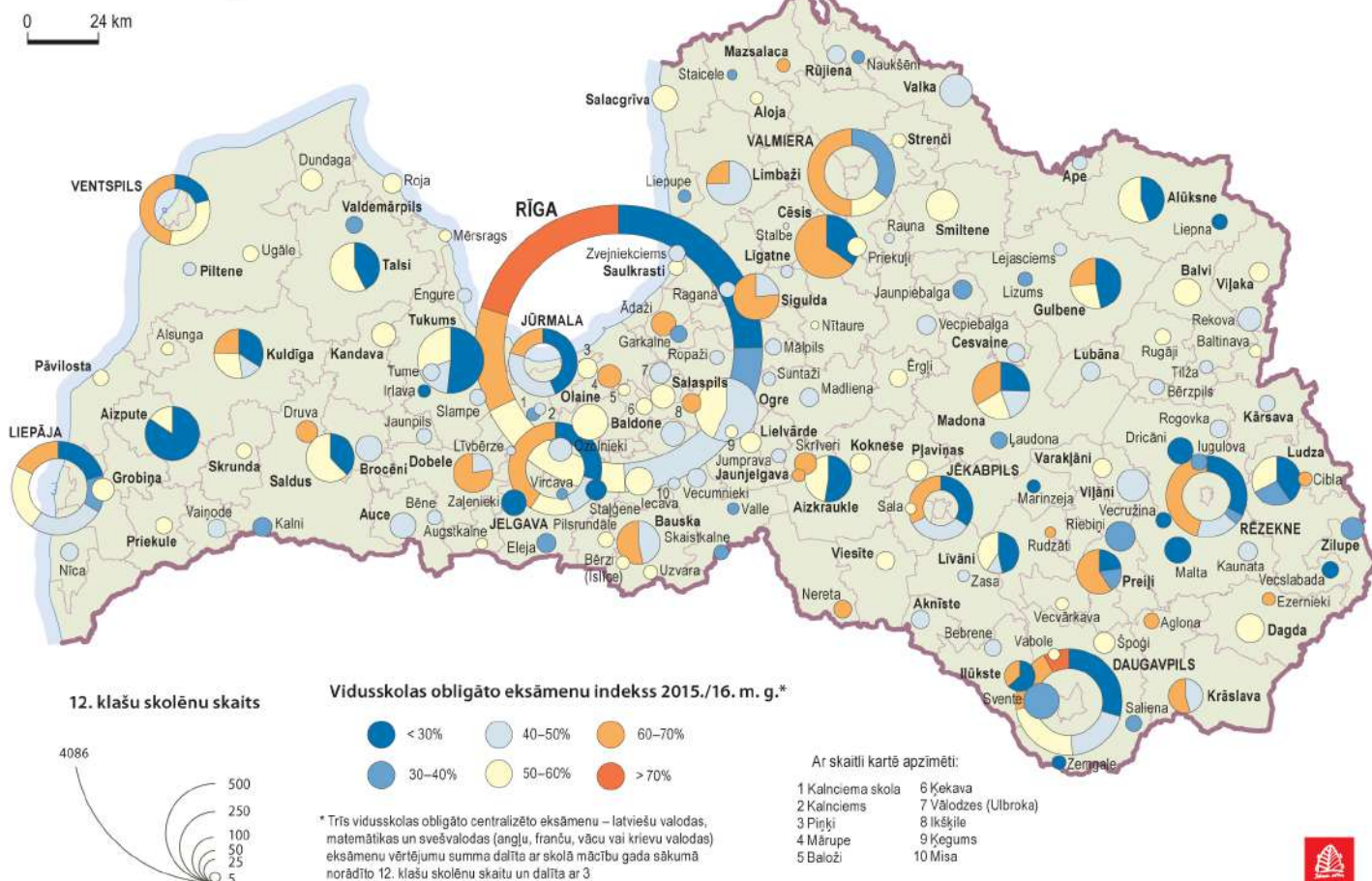
Tāpat jāņem vērā, ka dažās vidusskolās OCE indeksu pazemina specializācija darbā ar ilgstoši slimojošiem bērniem, kas veselības problēmu dēļ atbrīvoti no eksāmenu kārtošanas (piemēram, Rīgas 15. un 53. vidusskola). Šādu skolu vērtējumā noteikti jābūt īpašai pieejai un OCE indekss nekādā gadījumā nevar kalpot par vienīgo kritēriju, vērtējot sniegtās izglītības kvalitāti.

Ņemot vērā to, ka vidusskolēnu skaitam arī turpmāk būs tendence samazināties, gan tādēļ, ka IZM, lai celtu izglītības kvalitāti, plāno nākotnē izmantot pamatskolas eksāmenu rezultātus kā skolēnu atlases kritēriju izglītības turpināšanai vidusskolā, gan tādēļ, ka sagaidāms profesionālās izglītības nozīmes pieaugums, visbeidzot neiepriecinošo ilgtermiņa demogrāfisko prognožu dēļ, arī Rīgas skolu tīklā nevilcinoties būtu veicamas reformas.

To pamatā būtu vidusskolas posma apmācības koncentrācija tajās Rīgas skolās, kas sniedz labāku izglītības kvalitāti. Tas, ka atsevišķos mikrorajonos ar nepietiekamu vidusskolēnu skaitu paliktu tikai skolas, kur iespējams iegūt pamatzglītību, būtu tikai pašsaprotami, pat raugoties no bagāto valstu lielpilsētu skatpunkta. Pat ja ceļā līdz vidusskolai, izmantojot sabiedrisko transportu, atsevišķos gadījumos nāktos pavadīt 40 minūtes (piemēram, Anglijā maksimālais ceļā pavadāmā laika ierobežojums pārsniedz 1 stundu), jo galvenais ir izglītības kvalitāte.

Salīdzinot pilsētu skolas ar lauku skolām, var secināt, ka laukos (mazpilsētās/ciemos) vērtībās visbiežāk vērojami homogēnāki rezultāti (visbiežāk starp 40 un 60%). Izņēmums ir Latgales reģions, kur OCE indekss vairākās lauku skolās ir gan augsts (Aglonā, Ezerniekos, Rudzātos, Ciblā), gan zems (Dricānos, Maltā, Vecslabadā, Marinzeļā un Zemgalē). Citos reģionos no lauku skolām pozitīvi izceļas Skrīveru, Druvas, Jaunjelgavas, Neretas un Mazsalacas vidusskola (virs 60%), bet negatīvi – Liepnas, Irlavas un Zaļenieku vidusskola, kā arī Stalģenes vidusskola, kur tiek

Vidusskolas obligāto eksāmenu indekss

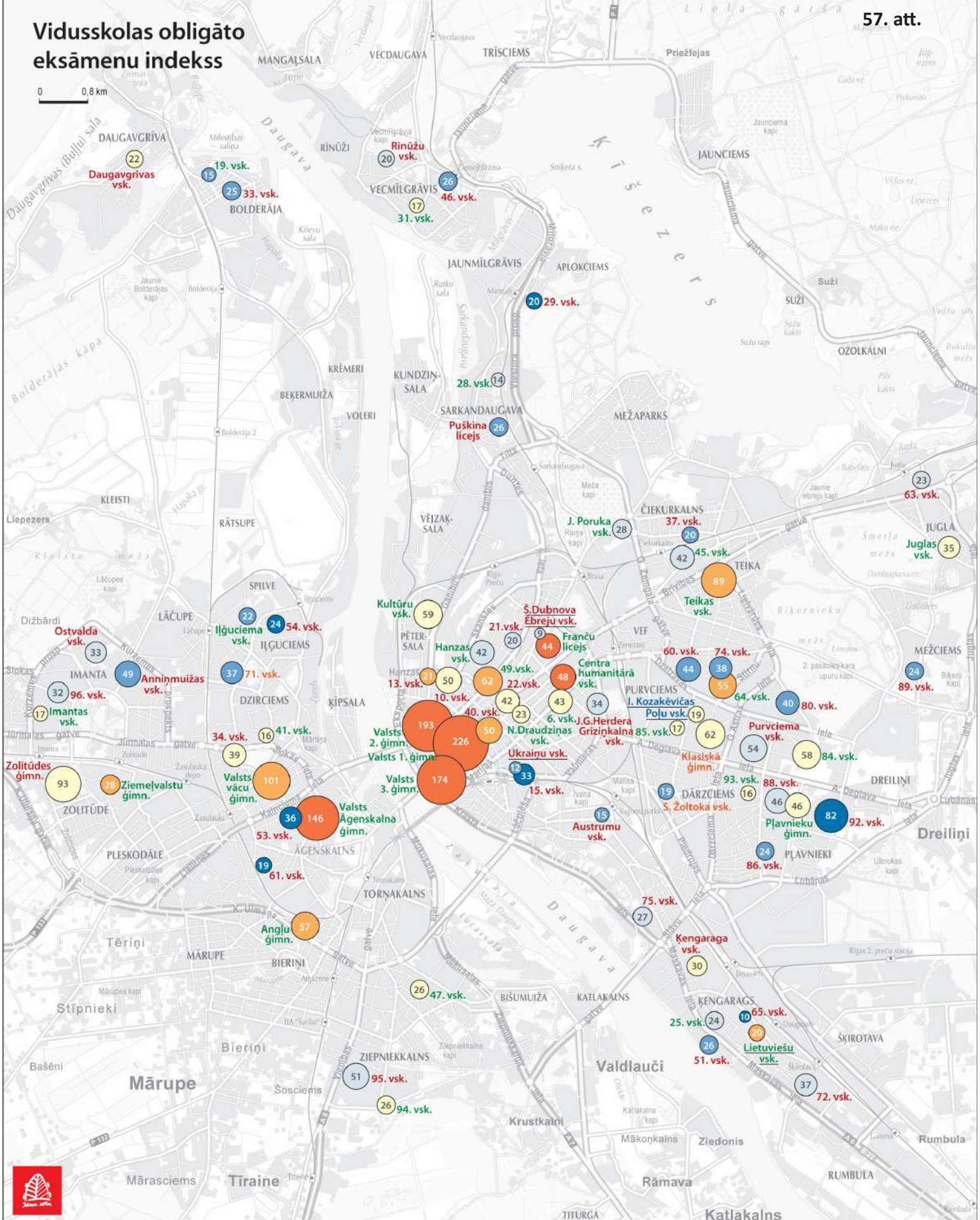

īstenota tikai tālmācības programma. Tālmācības vidusskolas formālā klātbūtne arī Aizputē ir iemesls, kādēļ kartē šīs mazpilsētas palielajā apļdiagrammā tumšzilā krāsā, kas liecina par viszemāko eksāmenu indeksa līmeni (līdz 30%), ir dominējošā (sk.56.att.).

Rīgas “labo” skolu pievilksanas spēks ietekmē arī situāciju tuvajā Pierīgā, no kuras ne mazums skolēnu mācās galvaspilsētā, tāpēc tur tikai Mārupes un Ādažu vidusskolā ir augsts OCE indekss (virs 60%). Tas ietekmē arī situāciju Jūrmalā, kur tikai no Rīgas vistālāk esošajā Valsts ģimnāzijā Kauguros ir augsts OCE indekss, bet visās pārējās piecās – zemāks par 46 procentiem. Tas nozīmē, ka jau Pierīgas savienotība ar Rīgu ir pietiekama, lai Rīgā varētu mācīties vidusskolēni no tuvās Pierīgas, tur lielākoties saglabājot pamatskolas vai sākumskolas vai par tām reorganizējot vidusskolas.

Vidusskolas obligāto eksāmenu indekss

0 0,8 km

Mācību valoda vidusskolās

- latviešu
- latviešu / latviešu – krievu
- latviešu – krievu
- latviešu – poļu

Vidusskolas obligāto eksāmenu indekss 2015./16. m. g.***

- < 30%
- 40–50%
- 60–70%
- 30–40%
- 50–60%
- > 70%

skolēnu skaits skolas 12. klasē vai klasēs 01.09.2015., pēc kura tiek aprēķināts valsts mērķdotācijas apjoms skolai sekojošajam mācību gadam.

* Atbilstoši noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem finansēto nacionālo minoritāšu skolu nosaukumi pasvītroti

** Kartē nav attēlotas vakara (maiņu), neklātienēs, tālmācības un profesionālās vidusskolas

*** Trīs vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu – latviešu valodas, matemātikas un svešvalodas (angļu, franču, vācu vai krievu valodas) eksāmenu vērtējumu summa dalīta ar skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu un dalīta ar 3

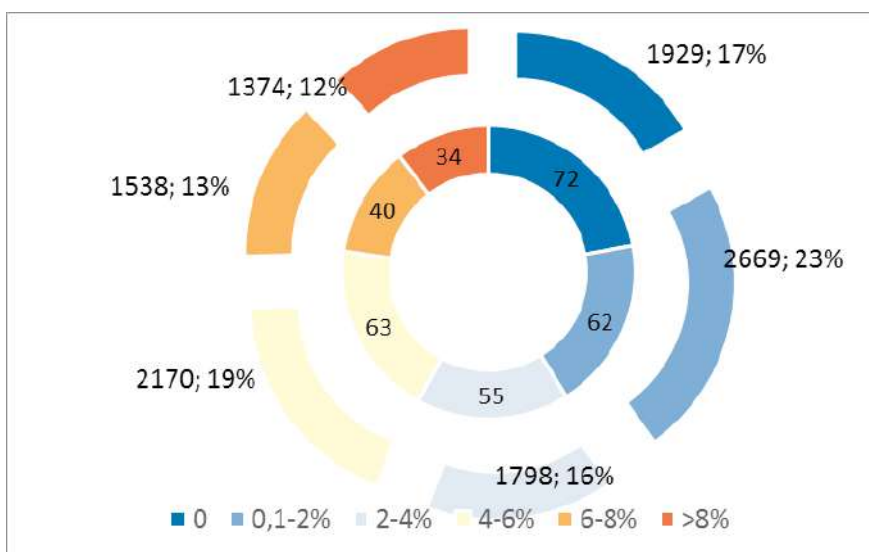
Dabaszinātņu eksāmenu indekss

Pēdējā desmitgadē arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta faktam, ka Latvijā trūkst speciālistu dabaszinātņu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) un inženierzinātņu jomās. Tieši tāpēc, autoruprāt, liela uzmanība jāpievērš tādām kvalitatīvajām rādītājam kā dabaszinātņu – ķīmijas, fizikas, bioloģijas – eksāmenu indeksam, kas ilustrē šo jomu popularitāti un potenciālo skolēnu ieinteresētību studēt šos priekšmetus. 12. klasi beidzot, bez trijiem obligātajiem eksāmeņiem jānokārto arī vismaz viens brīvās izvēles eksāmens. Visbiežāk skolēni izvēlas kārtot eksāmenu tikai vienā papildu mācību priekšmetā: tātad dabaszinātnēm jākonkurē gan ar citu mācību priekšmetu eksāmeņiem (centralizētajiem citā svešvalodā vai vēsturē, decentralizētajiem informātikā, ekonomikā, ģeogrāfijā un literatūrā), gan savā starpā. Saskaņā ar autoru metodiku dabaszinātņu indekss tika aprēķināts, centralizēto fizikas, ķīmijas un bioloģijas eksāmenu summāro vērtējumu 2015./16. mācību gadā attiecinot pret skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klases skolēnu skaitu, dalot ar trīs un izsakot procentuāli. Tātad, lai iegūtu 100% rezultātu, visiem skolēniem 12. klasē visos trijos dabaszinātņu eksāmenos būtu jāuzrāda perfekts rezultāts, tāpēc, ņemot vērā minēto, augstas indeksa vērtības ir tikai teorētiskas. Par ideālu situāciju varētu uzskatīt, ka tiek kārtots vismaz viens no šiem eksāmeņiem, kas dotu maksimālo vērtējumu 33,3 procentus. Autori uzskata, ka **indekss ir šo mācību priekšmetu eksāmena popularitātes vērtējums, nevis parāda to, cik labi tas nokārtots.**

Šī situācija parādās arī vidējā Latvijas rādītājā, kas ir 3,7% un uzskatāms par zemu. Par augstu indeksa vērtību var uzskatīt 8 procentus. Indeksa vērtības svārstās no 0 līdz 15,7 procentiem. **No 326 aplūkotajām skolām, kur var iegūt vidējo izglītību, 72 skolās jeb 22% tas nav kārtots vispār, šajās skolās mācījās 17% Latvijas 12. klases skolēnu,** tātad vidēji 26,8 skolēni skolā šajā klasē. Tas liecina, ka šī parādība vairāk raksturīga mazākām skolām, tomēr ir arī skolas ar lielu 12. klases skolēnu skaitu, kur neviens nav kārtojis šos eksāmenus. Neskaitot vakara vai neklātienē vidusskolas (sk. tālāk), izceļas Sventes (63 12. klases skolēni), Kuldīgas 2. (41), Rīgas 71. (37), Dricānu (33), Zaļenieku komerciālā un amatniecības (32) un Ilūkstes Sadraudzības (30) vidusskola, kurās neviens nav kārtojis šos eksāmenus. Interesanti, ka tikai Rīgas 71. vidusskolā ir speciāla matemātikas, dabaszinību un tehnikas izglītības programma.

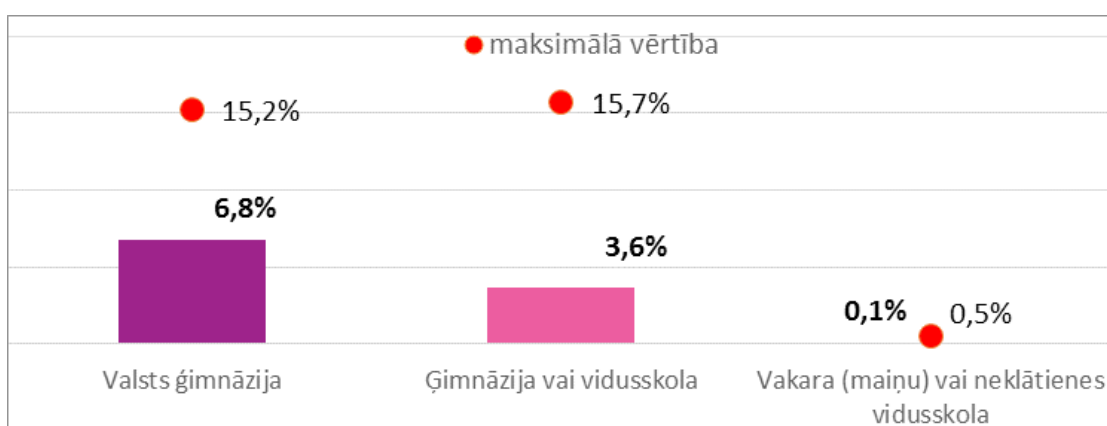
Izm eksperti min vairākus iemeslus šo eksāmenu zemajai popularitātei un faktam, ka tik daudzviet tie netiek izvēlēti. **Šie eksāmeņi tiek uzskatīti par salīdzinoši grūtiem, daudzviet tie netiek mācīti pienācīgā kvalitātē vai ir problēmas to mācīšanas nodrošināšanā: lauku skolām grūti atrast pedagogus, kas drīkst un vēlas pasniegt šos priekšmetus; mazās skolās šo priekšmetu pasniegšana nespēj nodrošināt pedagogiem pilnu slodzi un pienācīgu atalgojumu, turklāt to mācīšanu bieži vien apvienot ar citu, pat radniecīgu priekšmetu pasniegšanu; izņēmums ir ķīmijas un bioloģijas pasniegšanas apvienošana. Šos eksāmenus izvēlēties nerodina arī fakts, ka to rezultāti lielākoties nav obligāta prasība, lai iestātos augstskolās, pat tajās, kur uzsvars likts uz dabaszinātnēm vai inženierzinātnēm (kā RTU).** Aplūkojot uzņemšanas prasības LU fakultātēs, var atrast dažus izņēmumus, kā studijas tādās jomās kā bioloģija, ārstniecība, zobārstniecība. Tikmēr fizikas, ķīmijas vai farmācijās studijās attiecīgos dabaszinātņu eksāmenus var aizstāt ar matemātikas vai svešvalodas eksāmenu rezultātiem.

Aplūkojot dabaszinātņu eksāmena indeksa sadalījumu citās grupās (sk. 58. att.), neparādās izteikta skolu skaita un 12. klases skolēnu skaita disproporcija noteiktās grupās. Šie eksāmeņi tiek kārtoti 254 skolās. Relatīvi daudz ir skolu (62), kur dabaszinātņu eksāmenus kārtoti tikai daži skolēni. Tādās mācās 23% skolēnu. Augstas šī indeksa vērtības ir 34 skolās. Šo skolu teritoriālais spektrs ir ļoti daudzveidīgs: astoņas skolas ir no Rīgas, četras – no Daugavpils, pārējās skolas pārstāv vēl vienu republikas pilsētu (Jēkabpils Valsts ģimnāzija) un dažas reģionālo centru skolas (Dobelē, Saldū, Balvos), kā arī vairākas mazpilsētu un ciemu skolas (piemēram, Aizpute, Priekule, Rugāji, Bebrene). To vidū ir skolas ar ļoti mazu skolēnu skaitu 12. klasē, kā Stalbes (2 skolēni; 12,5%) un Ķeguma komercnovirziena skola (8; 8,1%). Piemēram, balstoties uz OCE indeksu, Stalbes gadījumā var pieņemt, ka abi skolēni kārtājuši kādu no dabaszinātņu eksāmeņiem un parādījuši viduvējus rezultātus.

58. att. Dabaszinātņu eksāmenu indeksa sadalījums skolu griezumā (iekšējais riņķis) un pēc 12. klases skolēnu skaita 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

Dabaszinātņu eksāmenu indekss ir rādītājs, kur visspilgtāk iezīmējas atšķirības starp valsts ģimnāziju un ģimnāziju/vidusskolu tipu. Pilnīgi visās valsts ģimnāzijās vismaz pāris skolēnu kārtot šos eksāmenus (zemākā vērtība 1,5% Krāslavas Valsts ģimnāzijā), visās šajās skolās tiek īstenotas atsevišķas matemātikas, dabaszinību RTU Inženierzinātņu vidusskolā un tehnikas izglītības programmas, kas orientētas uz šo priekšmetu apguvi. Var pieņemt, ka tajās studējošie visbiežāk arī izvēlas kārtot šos dabaszinātņu eksāmenus. Labākā skola šajā kategorijā ir Rīgas Valsts 1. ģimnāzija (15,2%), un var pieņemt, ka tajā aptuveni nepilna puse skolēnu izvēlas kārtot kādu no dabaszinību eksāmeņiem. Lielas rezultātu atšķirības ir ģimnāziju un vidusskolu grupā. 57 skolās šajā grupā dabaszinātņu eksāmeņi netiek kārtoti, 27 skolās indeksa vērtība ir augsta. Visaugstākais rezultāts Latvijā ir RTU Inženierzinātņu vidusskolā (15,7%), kas īsteno tikai vispārējās vidējās izglītības matemātikas, dabaszinātņu un tehnikas virziena programmu un ir apzināti izveidota, lai piesaistītu talantīgākos skolēnus šajos priekšmetos. Interesants ir fakts, ka šeit dabaszinātņu eksāmenus kārtājuši 10. klases skolēni, jo tikai attiecīgajā mācību gadā skola dibināta. Neskaitot šo īpašo skolu, augsts indekss ir Varakļānu vidusskolā (14,8%), kur arī īsteno attiecīgo izglītības programmu. Vakara un neklātienas vidusskolu grupā ir viszemākie rādītāji: tikai septiņās no 22 skolām šie eksāmeņi vispār tikuši kārtoti. Visaugstākie rezultāti šo skolu vidū ir Rīgas Raiņa 8. vakara (maiņu) vidusskolā (0,5%).

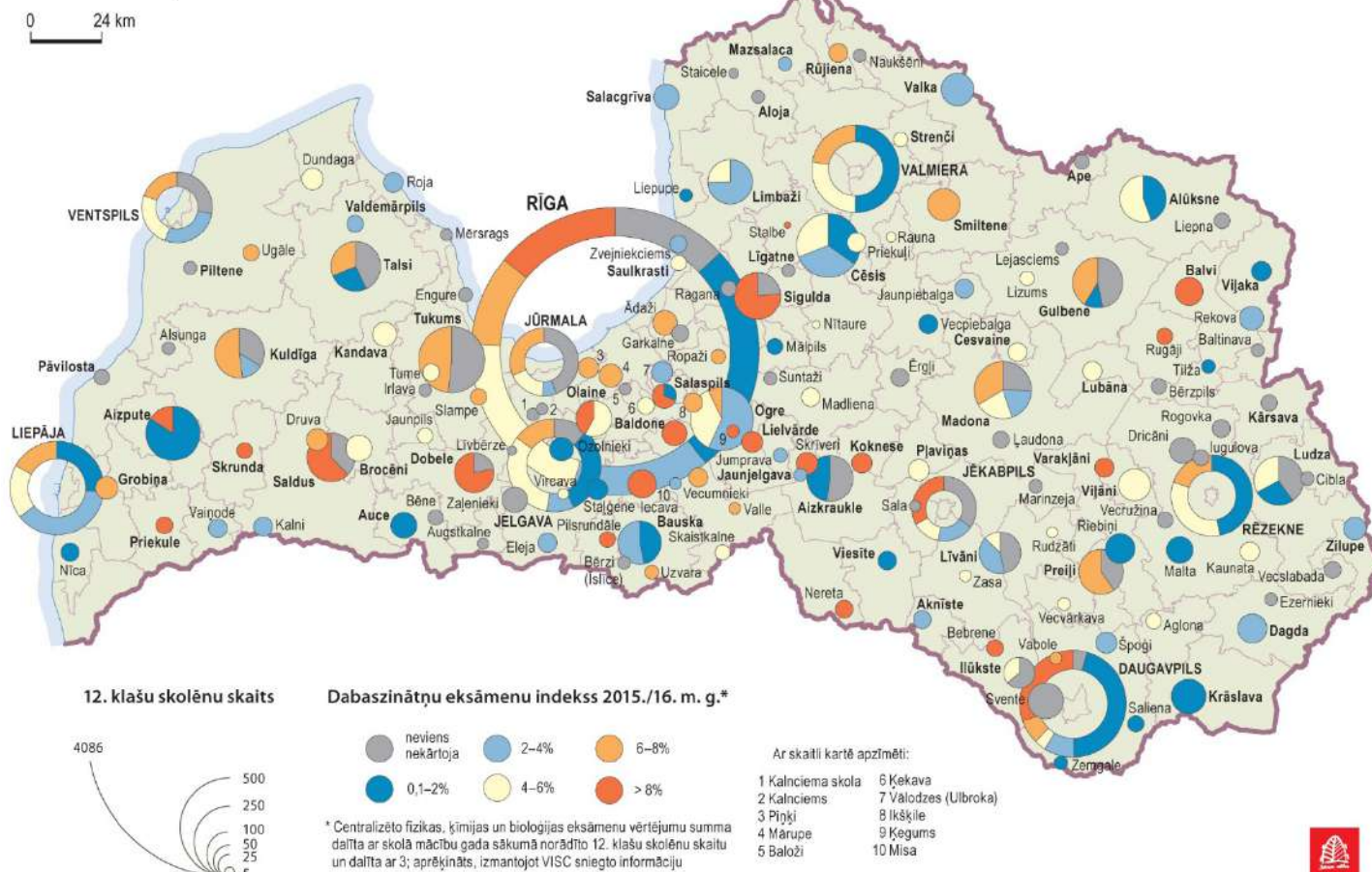
59. att. Dabaszinātņu eksāmenu indeksa vidējā un maksimālā vērtība pēc skolas tipa 2015./16. māc. gadā (IZM dati)

Teritoriālā griezumā (sk. 60.a att.) nevar novērot kādas ģeogrāfiskas tendences attiecībā uz dabaszinātņu eksāmenu indeksu. Ir 17 pašvaldības, kur neviens nekārto dabaszinātņu eksāmenus, nevienā no tām 12. klases skolēnu skaits gan nepārsniedza 16. Būtiski, ka tādās lielākās apdzīvotās vietās kā Riebiņos, Maltā, Aizkrauklē, Ozolniekos, Krāslavā, Aucē un Bauskā šī indeksa vidējā vērtība ir mazāka par 2 procentiem. Rīgā 11 skolās neviens nekārtoja dabaszinātņu

eksāmenus, tās nav tikai vakara vidusskolas, bet arī vairākas vispārējās vidusskolas ārpus centra. Savukārt astoņās galvaspilsētas skolās ir augsta indeksa vērtība. Rīgā, neņemot vērā vakara vidusskolas, pastāv saikne starp skolēnu skaitu 12. klasē un dabaszinātņu indeksu – skaitam pieaugot, palielinās indeksa vērtība (korelācijas koeficients 0,28). Visās skolās, kur ir vismaz 40 skolēnu, vismaz kāds kārto dabaszinātņu eksāmenus. Pētījuma autori uzskata, ka tas labi parāda vairāku paralēlklašu, kurās īsteno dažādas izglītības programmas, nepieciešamību, lai skolēni varētu gūt lielāku interesi par sev interesējošu zinātņu jomu, tai skaitā dabaszinātnēm, kas viņus mudinātu kārtot eksāmenus un turpināt studijas dabaszinātnēs.

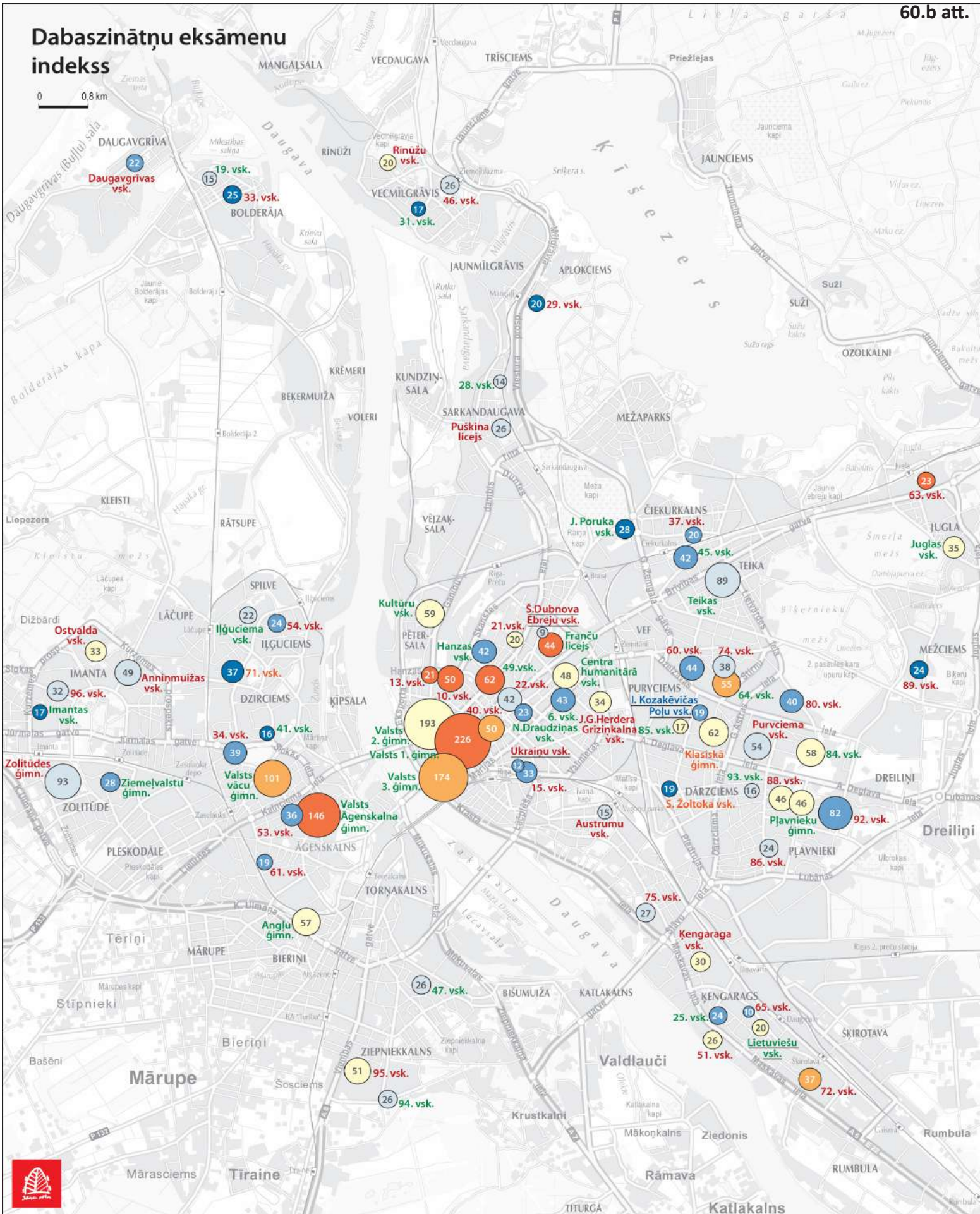
Dabaszinātņu eksāmenu indekss

60.a att.

Dabaszinātņu eksāmenu indekss

0 0.8 km

Mācību valoda vidusskolās

- latviešu
- latviešu / latviešu – krievu
- latviešu – krievu
- latviešu – poļu

Dabaszinātņu eksāmenu indekss 2015./16. m. g.***

- 0%
- 2–4%
- 6–8%
- 0,1–2%
- 4–6%
- > 8%

skolēnu skaits skolas 12. klasē vai klasēs 01.09.2015., pēc kura tiek aprēķināts valsts mērķdotācijas apjoms skolai sekojošajam mācību gadam.

* Atbilstoši noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem finansēto nacionālo minoritāšu skolu nosaukumi pasvītroti

** Kartē nav attēlotas vakara (maiņu), neklātienas, tālmācības un profesionālās vidusskolas

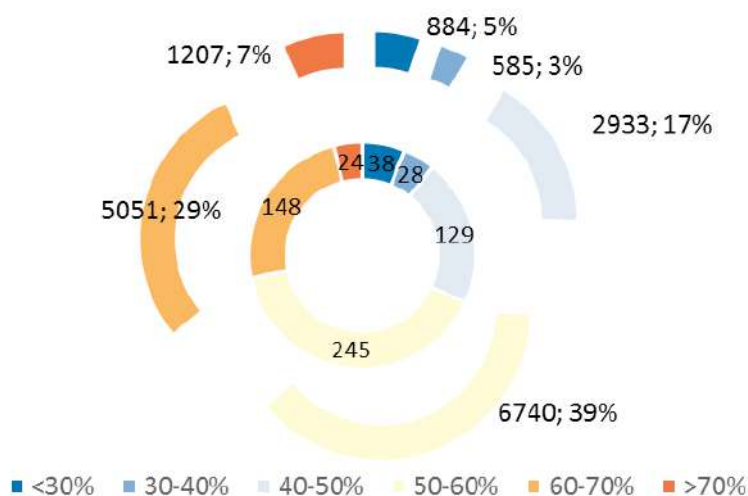
*** Centralizēto fizikas, ķīmijas un bioloģijas eksāmenu vērtējumu summa dalīta ar skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu un dalīta ar 3; aprēķināts, izmantojot VISCSnieto informāciju. Ņemot vērā, ka vidusskolā fizikas, ķīmijas un bioloģijas eksāmeni nav obligāti, šis indekss raksturo tikai šo eksāmenu popularitāti attiecīgajā skolā.

Pamatskolas eksāmenu indekss

Pamatizglītības iegūšana atšķirībā no vidējās izglītības ir obligāta, to var izdarīt, nokārtojot četrus obligātos eksāmenus valodā, matemātikā, vēsturē un svešvalodā (angļu, krievu, franču vai vācu). Lai aprēķinātu pamatskolas eksāmenu indeksu, šo četru eksāmenu summārais vērtējums, kas tika attiecināts pret skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu, ir dalīts ar kārtoto eksāmenu skaitu⁷⁰ un izteikts procentos. Šīs metodikas dēļ arī uz šo indeksu lielu ietekmi atstāj eksāmenus nokārtojušo īpatsvars, turklāt šī indeksa gadījumā ietekme ir tiešāka. Piemēram, visās skolās ar indeksu zem 30% nokārtojušo īpatsvars nav augstāks par 62,5% (vidēji 43,4%), bet skolās ar indeksu virs 70% īpatsvars ir augstāks par 94,5% (neskaitot tās, kur vērā ņemti trīs eksāmeni). Tāpēc, līdzīgi kā OCE indeksa analizē, skolas ar lielāko atšķirību starp eksāmenus nokārtojušo īpatsvara un indeksa vērtību pelnījušas lielāku uzmanību.

Pretēji vidusskolas centralizētajiem eksāmeņiem pamatskolas eksāmeņi tiek vērtēti decentralizēti. Sarunās ar VISC pārstāvjiem atklājās, ka, kopš dažās pašvaldībās (to skaitā Rīgā, Limbažu un Kuldīgas novadā) eksāmeņi tiek laboti centralizēti, atsevišķās to skolās 9. klases eksāmenu rezultāti kritušies. Tas autorus mudina decentralizēto eksāmenu rezultātus vērtēt kritiskāk. Objektīvāku ainu, iespējams, vietu OECD PISA pētījuma rezultāti, kaut gan tie tiek veikti reizi trijos gados un tikai par trešdaļu skolu, taču autoriem tie skolu griezumā diemžēl nebija pieejami. PISA pētījuma (rezultāti tiek vērtēti centralizēti) vispārīgie secinājumi norāda, ka pamatzglītības kvalitāte, it sevišķi lauku skolās, varētu būt zemāka, nekā parāda eksāmenu rezultāti, kas liecina par iespējamu subjektivitāti eksāmenu labošanā.

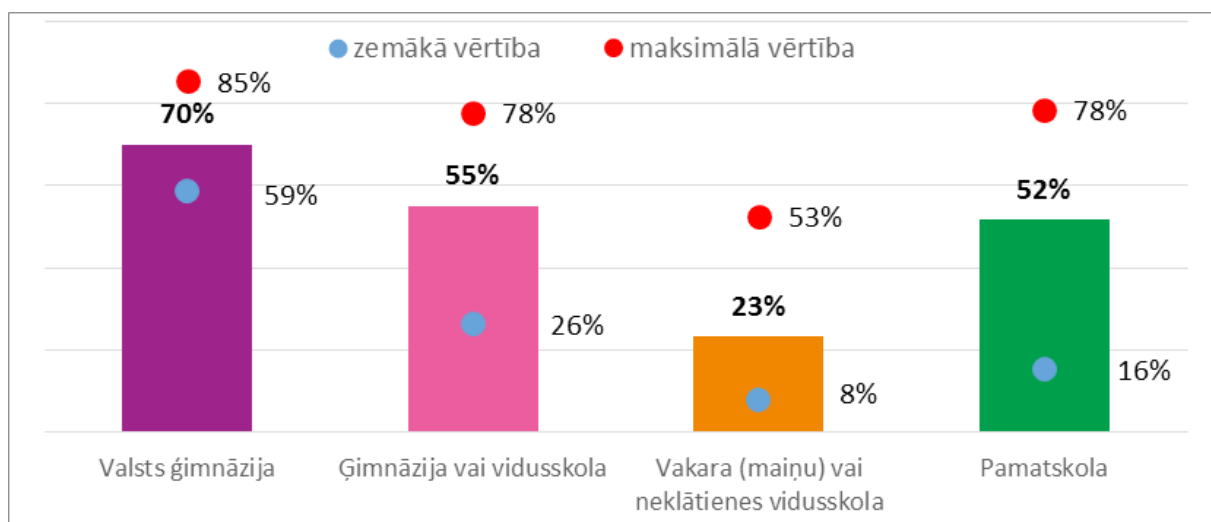
Vidējais pamatskolas eksāmenu indekss (turpmāk indekss) skolu griezumā ir **53%**, tātad augstāks nekā OCE indekss, lai gan vidusskolās ir lielāka skolēnu atlase un pašatlase (t.i., mācību neturpināšana vai turpināšana profesionālās izglītības iestādē). Vienlaikus jāņem vērā, ka abu eksāmenu grūtības pakāpes nav salīdzināmas. Pamatskolas indeksa vērtības svārstās no 7,9 līdz 85,4 procentiem. Tomēr rezultāti ir ievērojami viendabīgāki (sk. 61. att.). Gandrīz puse (39%) skolēnu mācās skolās ar vidēju rezultātu (starp 50 un 60%), bet 45 zema rezultāta skolās mācījās tikai 9% skolēnu. Salīdzinoši OCE indeksā tās bija attiecīgi 89 skolas ar 32%, un to var skaidrot ar mazāku vakara vidusskolu ietekmi pamatskolu eksāmenu indeksā. Tāpat iezīmējas tendence, ka 172 skolās ar augstu indeksu ir vidēji vairāk skolēnu 9. klasē, kopā 36 procenti. Skolas ar indeksu virs 70% ir ne tikai Rīgā un Daugavpilī (trīs skolas), bet arī Cēsīs (2 skolas), Jūrmalā, Siguldā, Madonā un Carnikavā un lauku skolās ar ļoti mazu skolēnu skaitu (zem 13) 9. klasē: Verēmos, Lapmežciemā, Subatē, Ķeipenē, Sutros, Pušmucovā (tikai 4 skolēni) un Rudē (tikai 3). Tas liecina, ka dažviet arī mazu skolu skolēni spēj uzrādīt augstus rezultātus pamatskolu eksāmenos.

61. att. Pamatskolas eksāmenu indeksa sadalījums skolu griezumā (iekšējais riņķis) un pēc 9. klases skolēnu skaita 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

⁷⁰ Četriem vai trijiem, ja par kādu VISC trūka informācijas. Diemžēl 10 skolu pilni rezultāti, to skaitā Ventspils Valsts 1. ģimnāzijas, nebija pieejami.

Salīdzinot indeksa vidējās vērtības pēc skolas tipa, iezīmējās līdzīgas tendences kā citu kvalitatīvo rādītāju gadījumā (sk. 62. att.). Valsts ģimnāziju proģimnāzijas klasēs pamatskolu eksāmenu indekss ir augsts (zemākā vērtība ir Ogres Valsts ģimnāzijā – 57%), jo, līdzīgi kā vidusskolas posmā, arī uz mācībām 7. klasē bieži vien tiek rīkots konkurss. Rezultāti līdzīgi ir ģimnāziju/vidusskolu un pamatskolu grupā: pastāv līdzīgas rezultātu svārstības un tuvas vidējās vērtības. Tas nozīmē, ka izglītības kvalitāte ievērojami neatšķiras starp šīm abām skolu grupām. Iepriekš minēto iemeslu dēļ tā gan ir zemāka vakara un neklātienes vidusskolās, tomēr atšķirībā no OCE indeksa šeit ir arī skolas ar augstākām indeksa vērtībām – Ludzā (47,8%) un Rēzeknē (52,6%). Uz Latvijas vidējo rādītāju šis skolu tips atstāj mazāku ietekmi, jo pamatskolas posmā šajās skolās mācās maz skolēnu (vidēji 28 9. klasē).

62. att. Pamatskolas eksāmenu indeksa vidējā, zemākā un maksimālā vērtība pēc skolas tipa 2015./16. mācību gadā (IZM dati)

Atsevišķa skolu kategorija, kur ir zema indeksa vērtība, ir internātskolas – vidēji 36%, kaut gan eksāmenus nokārto relatīvi augsts īpatsvars skolēnu (70%). Tas skaidrojams ar to, ka tajās bieži tiek īstenotas izglītības programmas bērniem ar īpašām vajadzībām, arī bērniem ar mācīšanās, valodas un garīgās attīstības traucējumiem.

Kopsakarība pastāv arī starp pamatskolas eksāmenu indeksu un skolotāju vidējo algu (sk. 6. tabulu). Skolās, kur indekss ir augstāks, lielāks ir arī atalgojums.

6. tabula. Pamatskolas eksāmenu indeksa grupu un skolotāju vidējo algu salīdzinājums 2015./16. mācību gadā

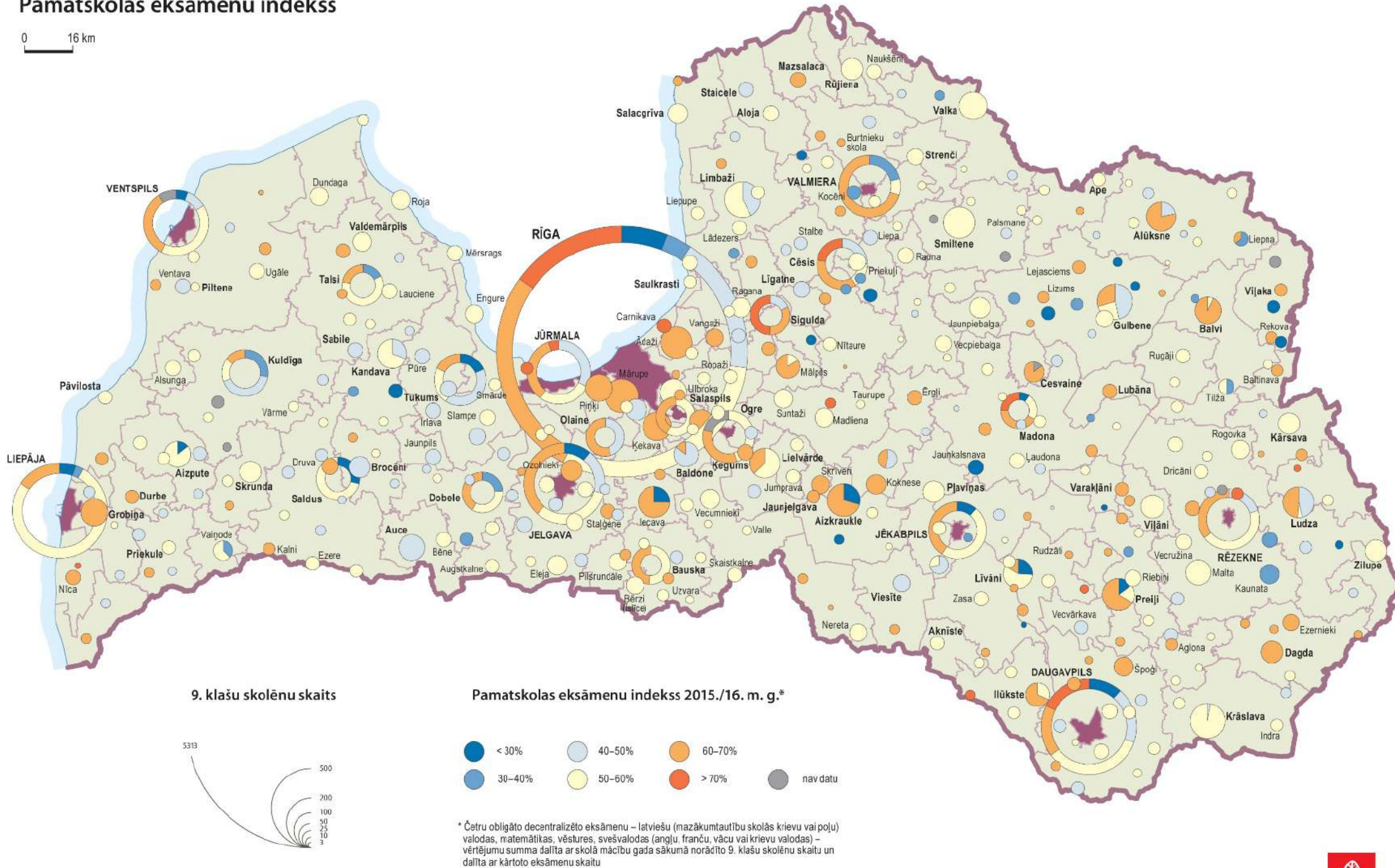
pamatskolas eksāmenu indekss	<30%	30–40%	40–50%	50–60%	60–70%	>70%
vidējā alga, EUR	486	540	551	564	605	636

Visaugstākie rezultāti vērojami dažāda tipa skolās dažādās apdzīvotās vietās. Arī šeit pārliecinoši visaugstākie rezultāti ir Rīgas Valsts 1. ģimnāzijai (85,4%), kam seko Rīgas Valsts 2. (80,6%) un Cēsu Valsts (79,5%) ģimnāzija. Labākā no pamatskolām ir Jūrmalas Alternatīvā skola (78,5%), labākā vidusskola/ģimnāzija – Daugavpils Krievu vidusskola – licejs (77,8%). Labākā no mazo pilsētu un lauku skolām ir Subates pamatskola (73,4%).

Viszemākie rezultāti ir jau iepriekšējā apakšnodaļā minētajās skolās ar viszemāko kārtotāju skaitu – lielākoties vakara un neklātienes vidusskolās vai skolās, kur tiek īstenotas šādas izglītības programmas. Trijās skolās pamatskolas eksāmenu indekss ir zem 10% – Jelgavas novada (7,6%) un Aizputes novada (9,1%) neklātienes vidusskolā un Tukuma vakara un neklātienes vidusskolā (9,3%). No citu tipu skolām zemi rezultāti ir Daugavpils 11. pamatskolā (15,5%) un Viduču pamatskolā (18,1%), kur ir zems eksāmenus nokārtojušo īpatsvars (zem 40%). Izglītības kvalitāti raksturo lielā starpība starp eksāmenus nokārtojušo īpatsvaru un eksāmenu indeksu – Jūrmalas vakara vidusskolā (42,8%; nokārtoja visi), Krotas Kronvalda Ata (42,1%; īpatsvars 96,4%) un Vestienas pamatskolā (45,8%; nokārtoja visi). Šo skolu vidū lielākoties ir skolas ar mazu 9. klases skolēnu skaitu, izņēmums ir Dobeles 1. (48 skolēni 9. klasē) un Jēkabpils 2. (64) vidusskola.

Pamatskolas eksāmenu indekss

0 16 km

Skolas var salīdzināt arī pēc atšķirībām starp pamatskolu eksāmenu un OCE indeksu: visbiežāk OCE indekss ir zemāks (182 skolās; maksimālā atšķirība 50,2%), 119 skolās nav lielu atšķirību (līdz 5%), bet tikai 17 skolās pamatskolu eksāmena indekss ir zemāks (maksimālā atšķirība 17,3%). Vidējā atšķirība ir 9,5 procenti. Vislielākā starpība ir Liepnas (OCE indekss 10,9% un pamatskolu eksāmenu indekss 41,7%) un Staļģenes (14% un 47%) vidusskolā, kur to var skaidrot ar nokārtojušo īpatsvara atšķirībām. Pretēja situācija un līdzīgi iemesli ar skolā, kur starpība ir negatīva, kā Jelgavas novada neklātienes vidusskolā (25,2% un 7,9%). Savukārt V. Plūdoņa Kuldīgas ģimnāzijā (65,5% un 49,1%) kārtotāju skaits ir līdzīgs, tomēr rezultāti atšķiras. Aplūkojot skolas bez ievērojamām kārtotāju skaita atšķirībām (< 5%), četrās skolās starpība ir lielāka par 20%, kā Valles, Rīgas 65. un 89. un Liepupes vidusskolā. Visās šajās skolās pamatskolu eksāmenu indekss ir augstāks nekā OCE indekss. Iespējams, šajās skolās atšķiras izglītības kvalitāte klašu posmos vai kāda loma ir faktam, ka pamatskolu eksāmeni netiek laboti centralizēti (izņemot Rīgas skolās). Atmetot šīs šaubas, var uzskatīt, ka skolas, kur skolēni iegūst gan pamata, gan vidējo izglītību, ir spējīgas nodrošināt kvalitatīvāku pamatizglītību, bet vidējās izglītības kvalitāte ir zemāka.

Pašvaldību griezumā (sk. 63. att.) vairs neparādās tik izteikta tendence kā OCE indeksa gadījumā, ka augstākie rezultāti ir pašvaldībās ar mazu skolu skaitu. Visaugstākais indekss ir Carnikavas (71,2%, 1 skola) un Nīcas (66,3%, 2) novadā, tālu nav arī Dagdas novads (63,3%, 6) un Ilūkstes novads (62,3%, 5 skolas). Arī atšķirības pašvaldību griezumā nav tik izteiktas (zemākā vidējā vērtība ir Viļakas novadā – 42,6%). Rīga joprojām atrodas zemu – 75. vietā (52,8%). Apdzīvoto vietu griezumā, kur ir vairāk nekā viena skola, izceļas Ilūkste (61,3%, 2 skolas), Sigulda (61,3%, 3), Ogre (60,8%, 2), Cēsis (60,2%, 5), Lielvārde (60,2%, 2) un Balvi (60,2%, 2 skolas). Salīdzinot skolas pēc apdzīvotās vietas tipa – republikas pilsētas, reģionālās attīstības centri un cits, nav vērojamas atšķirības. Tomēr izceļas Pierīgas skolas, kurās ir augstāka indeksa vidējā vērtība – 60,8 procenti. Tātad pamatizglītībā mazāka loma ir Rīgas faktoram.

Arī Rīgā šajā izglītības posmā ir mazākas iekšējās atšķirības un mazāka skolēnu segregācija. Ir gan kopumā mazāk skolu ar zemiem rādītājiem (neskaitot vakara vidusskolas un internātskolas), gan vairāk labu skolu ārpus centra un tuvās Pārdaugavas. Papildu tām, kur augsti rezultāti bija pēc OCE indeksa, ir arī Klasiskā ģimnāzija, I. Kozakēvičas Poļu vidusskola un J. Kupalas Baltkrievu pamatskola Purvciemā, Zolitūdes ģimnāzija, Mežciema pamatskola, 34. vidusskola Zasulaukā un 65. vidusskola Imantā. Viszemākie rādītāji ir Austrumu vidusskolā (30,7%), Ezerkrastu pamatskolā (31%) un 15. vidusskolā (34,3%).

Lai pamatskolas eksāmenu rezultāti kļūtu par objektīvāk vērtējamu izglītības kvalitātes rādītāju, autori aicina ieviest centralizētu labošanu un padarīt to rezultātus par kritēriju uzņemšanai vidusskolās (valsts ģimnāzijām saglabājot savus iestājekāmenus).

Vispārizglītojošo skolu un skolēnu izvietojums – aktuālā situācija

Vispārizglītojošo skolu tīklam Latvijā ir sarežģīta un sadrumstalota struktūra. Reorganizācijas, kas pēdējos gados veiktas ar mērķi optimizēt skolu tīklu, realizētas tā, ka reti kura skola tiek slēgta. Vairākumā gadījumu apvienota ir skolu vadība un daudzas mazās skolas izzudušas no uzskaites redzesloka, jo pārtapušas par lielāko skolu struktūrvienībām. Pētījuma ietvaros mēģinot noskaidrot kvantitatīvos rādītājus par šīm struktūrvienībām, labākajā gadījumā bija iespējams iegūt audzēkņu, bet ne pedagogu skaitu, par citiem rādītājiem nemaz nerunājot. Visaptverošas informācijas trūkums ir iemesls, kādēļ skolu filiāles neparādās izstrādātajā kartogrāfiskajā materiālā un telpiskās plānošanas platformā.

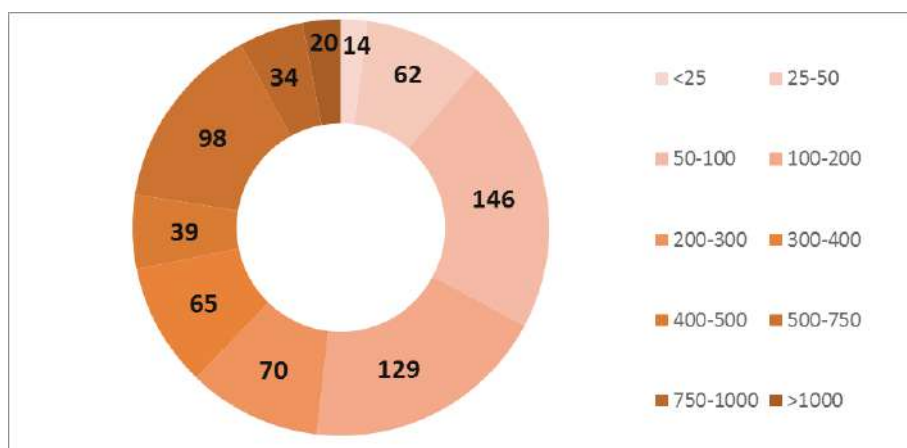
Tā kā šī pētījuma darba uzdevumā galvenais uzsvars tika likts uz vidusskolu tīkla sakārtošanu, tas neietver profesionālo, speciālo un privāto vispārizglītojošo skolu analīzi. Neraugoties uz augošo privātskolu skaitu, to audzēkņu īpatsvars Latvijas vispārizglītojošo skolu skolēnu kopskaitā joprojām ir neliels, tāpēc pasūtītāja izvēlēta pieeja pētījumā tās neiekļaut ļauj gūt objektīvāku priekšstatu tieši par valsts un pašvaldību vispārizglītojošajām skolām. Vienīgie izņēmumi no juridisko personu dibinātajām skolām attiecināti uz Austrumlatvijas Tehnoloģiju vidusskolu Rēzeknē un RTU inženierzinātņu vidusskolu Rīgā. Šo augstskolu dibināto vidusskolu īpašo nozīmi apliecina Ministru kabineta noteikumi nr. 447 "Par valsts budžeta mērķdotāciju pedagogu darba samaksai pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs un valsts augstskolu vispārējās vidējās izglītības iestādēs".⁷¹ Informatīvos nolūkos skolu izvietojuma pārskata kartēs un telpiskās plānošanas platformā iekļauts arī profesionālo skolu un to filiāļu izvietojums pēc audzēkņu skaita. Tas veikts, ņemot vērā profesionālās izglītības pieaugošo lomu – Latvijas izglītības sistēmā un izvirzīto mērķi – līdz 2020. gadam to audzēkņu skaitu vienādot ar vidusskolu skolēnu skaitu.

Pētījuma ietvaros kopā ir iekļautas 677 skolas 419 apdzīvotajās vietās, kurās mās 201 771 skolēns (vidēji 298), iedalot tās piecos tipos: valsts ģimnāzijas (27 skolas), ģimnāzijas vai vidusskolas (285), vakara (maiņu) un neklātienes vidusskolas (22), pamatskolas (295) un sākumskolas (48 skolas). Skolu un skolēnu skaita sadalījums nav proporcionāls: ģimnāzijas un vidusskolas ir ar lielāku vidējo skolēnu skaitu (475), jo vidusskolās parasti ir visas 12 klases, vismazāk skolēnu vidēji ir pamatskolās (125), kas saistīts ar to, ka tās visbiežāk atrodas retāk apdzīvotās lauku teritorijās. 104 skolas (15,4%) atrodas Rīgā, un tajās mās 32,7% skolēnu.

Lielākās skolas Latvijā ir lielās Rīgas vidusskolas padomju laika mikrorajonos: Klasiskā ģimnāzija (1571 skolēns) Purvciemā, Zolitūdes ģimnāzija (1457) un Purvciema vidusskola (1403). No 50 lielākajām skolām 31 atrodas Rīgā. Lielākās skolas ārpus Rīgas ir Ādažu vidusskola (1315) un Ogres 1. vidusskola (1228). Pašvaldību griezumā pēc vidējā skolēnu skaita skolā lielākās skolas ir Salaspils (850) un Olaines (820) novadā un Jelgavā (665). Rīgas skolās ir vidēji 633 skolēnu. Lielākā sākumskola ir Jelgavas 4. sākumskola (967), bet lielākā pamatskola – Jēkabpilī (761).

Mazākā skola valstī ir Priekuļu sākumskola Preiļu novada Priekuļos ar tikai deviņiem skolēniem. Tai seko Konstantīnovas (12) un Launkalnes (14 skolēni) sākumskolas. Mazākā pamatskola ir Dunavā (17 skolēni), mazākā vidusskola, neskaitot minētās jaundibinātās augstskolu vidusskolas, ir Istras vidusskola (49 skolēni). Kopumā Latvijā ir 14 skolas ar skolēnu skaitu zem 25 skolēniem, 76 skolās tas nepārsniedz 50, bet 222 skolās ir mazāk par 100 skolēniem. 152 skolās skolēnu skaits lielāks par 500.

⁷¹ Sk.: <https://likumi.lv/ta/id/283668-par-valsts-budzeta-merkdotaciju-pedagogu-darba-samaksai-pasvaldibu-visparejas-izglitiba-iestades-un-valsts-augstskolu>

64. att. Skolu sadalījums pēc skolēnu skaita 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

Skolas pēc lieluma atbilstoši IZM iecerei iespēju robežās pakāpeniski nodalīt 1.–6. klašu apmācību no 7.–12. klašu apmācības analizējam pēc skolēnu skaita pa klašu grupām. IZM ieceres pamatā ir mēģinājums šādā veidā atbrīvot pamatskolas no pašlaik aktuālās fizikas, ķīmijas, bioloģijas, ģeogrāfijas u.c. speciālo priekšmetu pedagogu noslodzes jautājuma risināšanas, pārceļot šo priekšmetu apmācību uz providusskolām un progimnāzijām, tādējādi arī autori izvēlējās Latvijas kopainu vērtēt pēc skolēnu skaita noteiktās klašu grupās: 1.–6. klase (627 skolas, 115 013 skolēni), 7.–9. klase (627, 52 299) un 10.–12. klase (332, 34 459).

1.–6. klašu grupā vidējais skolēnu skaits ir 51. Šajā klašu grupā 295 skolās skolēnu skaits ir mazāks par 90, 187 skolās tas ir starp 90 un 300, vien 145 skolās – lielāks par 300. Tās lielākoties ir Rīgas un citu lielo pilsētu skolas, reģionālo attīstības centru skolas, kā arī Pierīgas skolas (Ādažos, Babītē, Baldonē, Baložos, Jaunmārupē, Ikšķilē, Ķekavā, Mārupē, Olainē, Salaspilī, Ulbrokā) un dažas mazpilsētu un lauku skolas (Brocēnos, Grobiņā, Iecavā, Maltā, Ozolniekos). Aplūkojot šīs klašu grupas skolēnu skaitu republikas pilsētās un reģionālās attīstības centros, parādās 15 skolas ar mazāku skolēnu skaitu par 90, taču galvenokārt tās ir vakara vidusskolas, kuru pamatuzdevums nav nodrošināt šī posma izglītību, un internātskolas. Izņēmums ir Ķemeru un Rīgas 7. pamatskola, Ludzas Mūzikas, Krāslavas Poļu pamatskola (tikai 26 skolēni), Aizkraukles pagasta sākumskola un Alūksnes novada vidusskola. 83 šo pilsētu skolās skolēnu skaits 1.–6. klašu grupās ir starp 90 un 300. Aplūkojot vidējo rādītājus šajās pilsētās, augstāks par 300 tas ir Ogrē (452 skolēni), Jelgavā, Rīgā, Liepājā un Daugavpilī, Siguldā un Valkā. Ļoti zems tas ir Preiļos (109), Krāslavā (150) un Gulbenē (152). Rīgā no 95 skolām ar sākumskolas klasēm 34 skolās skolēnu skaits ir mazāks par 300; Jūrmalā no 13 skolām – 11, Daugavpilī no 15 skolām – piecās.

Neraugoties uz to, ka princips nodrošināt sākumizglītību iespējami tuvāk mājām valsts līmenī tiks uzturēts arī turpmāk, pārspilējumi, kas šajā sakarā atšķirībā no attīstītajām Eiropas valstīm (te nav runa par attālām salām vai izolētiem kalnu ciemiem, kādu Latvijā nav) joprojām vērojami daudzviet Latvijā, atbilstoši IZM uzstādījumam vairs netiks finansēti no valsts budžeta. Seši skolēni sākumskolas klasē lauku apvidos ir tas minimums, kam iestājoties sākumskolēni ar autobusu tiks transportēti uz citu tuvāko sākumskolu. Šajā sakarā tuvāko gadu laikā sagaidāms arī to apdzīvoto vietu skaita samazinājums, kur joprojām ir sākumskolas. Taču šis jautājums valstī būs jārisina ciešā kontekstā ar attiecīgo ceļu uzturēšanu pienācīgā kārtībā.

7.–9. klašu grupā vidējais skolēnu skaits ir 77. 175 skolās tas ir mazāks par 30 (28% skolu!), no tām pa vienai ir Rīgā (7. pamatskola) un Jūrmalā (vakara vidusskola). Citos reģionālajos centros šādas skolas ir Balvos un Krāslavā, kā arī vakara un neklātienes vidusskolas Saldū, Līvānos, Ludzā un Madonā. Šajā klašu grupā starp 75 un 150 skolēniem ir 332 skolās. 49 Rīgas skolās (no 100) tas ir mazāks par 150, Daugavpilī – deviņās skolās no 16. Uzmanību liek pievērst arī situācija Jūrmalā, kur no 12 aplūkotajām skolām tikai divās skolēnu skaits šajā klašu grupā ir lielāks par 150. Rēzeknē – attiecīgi vienā skolā no septiņām; Tukumā – vienā skolā no sešām, Cēsīs un Kuldīgā – vienā skolā no piecām, Preiļos, Krāslavā, Madonā – nevienā skolā no četrām. Tas mudina domāt par skolu konsolidācijas nepieciešamību šajās pilsētās. Tikai 120 skolās skolēnu skaits šajā klašu grupā pārsniedz 150, to vidū galvenokārt ir republikas pilsētu un reģionālo attīstības centru skolas, kā arī Pierīgas skolās (Ādažos, Babītē, Ikšķilē, Ķekavā, Mārupē, Olainē, Salaspilī, Ulbrokā) un dažās mazpilsētu un lauku skolās (Grobiņā, Iecavā, Maltā, Viļānos). Skatoties vidējo rādītāju republikas pilsētās un reģionālās attīstības centros, tikai Smiltēnē (vienā skolā 206), Valkā (vienā

skolā 174), Rīgā, Jelgavā un Liepājā skolēnu skaits šajā klašu grupā pārsniedz 150, tuvs tas ir Daugavpilī (144), bet zems tādām pilsētām kā Jūrmala (70), Gulbene (68), Ludza (73), Preiļi (59).

Augstāk minētais norāda uz nepamatoti lielo pamatskolu skaitu Latvijā. Fakts, ka tikai dažās pamatskolās iespējams nokomplektēt trīs paralēlklases, kas būtu nepieciešamais lielums, lai nodrošinātu slodzes un pienācīgu atalgojumu dabaszinātņu skolotājiem, būs nopietns arguments, lai tās reorganizētu par sākumskolām vai to filiālēm. Atsevišķās pilsētās, kur pamatskolas tika izveidotas tāpēc, ka valsts ģimnāzijās sākumskolēnu apmācība nebija paredzēta, tās nepieciešamības gadījumā varēs atkal integrēt ģimnāzijās, jo IZM šo ierobežojošo normu nākotnē neplāno uzturēt. Tikai lielajās pilsētās, dažās no kurām (īpaši Rīgā) joprojām tiek uzturēts nepamatoti liels mazo vidusskolu skaits, tās reorganizējot, iespējams pamatskolu skaita pieaugums.

10.–12. klašu grupā vidējais skolēnu skaits skolā ir 170. 150 vidusskolās un ģimnāzijās tas ir mazāks par 75, 115 skolās – starp 75 un 150, bet tikai 65 skolās tas ir lielāks. Šīs skolas atrodas lielākoties republikas pilsētās un reģionālajos attīstības centros. Viena no tām ir Pierīgā (Mārupē), viena – Aizputē (neklātienes vidusskola). Tas nozīmē, ka **87 republikas pilsētu un reģionālo attīstības centru skolās skolēnu skaits šajā klašu grupā ir mazāks par 150 (Rīgā 33 no tām), bet 36 ir mazāks par 75 (Rīgā 23 no tām).** Tādās lielākās apdzīvotās vietās kā Kandava, Eleja, Auce, Dundaga, Jaunpiebalga, Ķegums, Nereta, Ozolnieki, Pļaviņas, Priekuļi, Rūjiena, Salacgrīva, Roja, Saulkrasti, Skrīveri, Ulbroka, Viļaka, Varakļāni un Vecumnieki nav skolu, kurās 10.–12. klasē ietu vairāk nekā 75 skolēni, taču vismaz pusei no tām skolu tīkla optimizācijas gadījumā ir potenciāls skolēnu skaita pieaugumam uz citu – vēl mazāku apkārtnes vidusskolu rēķina, tādējādi nodrošinot arī mazāk apdzīvotos Latvijas nostūros vidējās izglītības sasniedzamību.

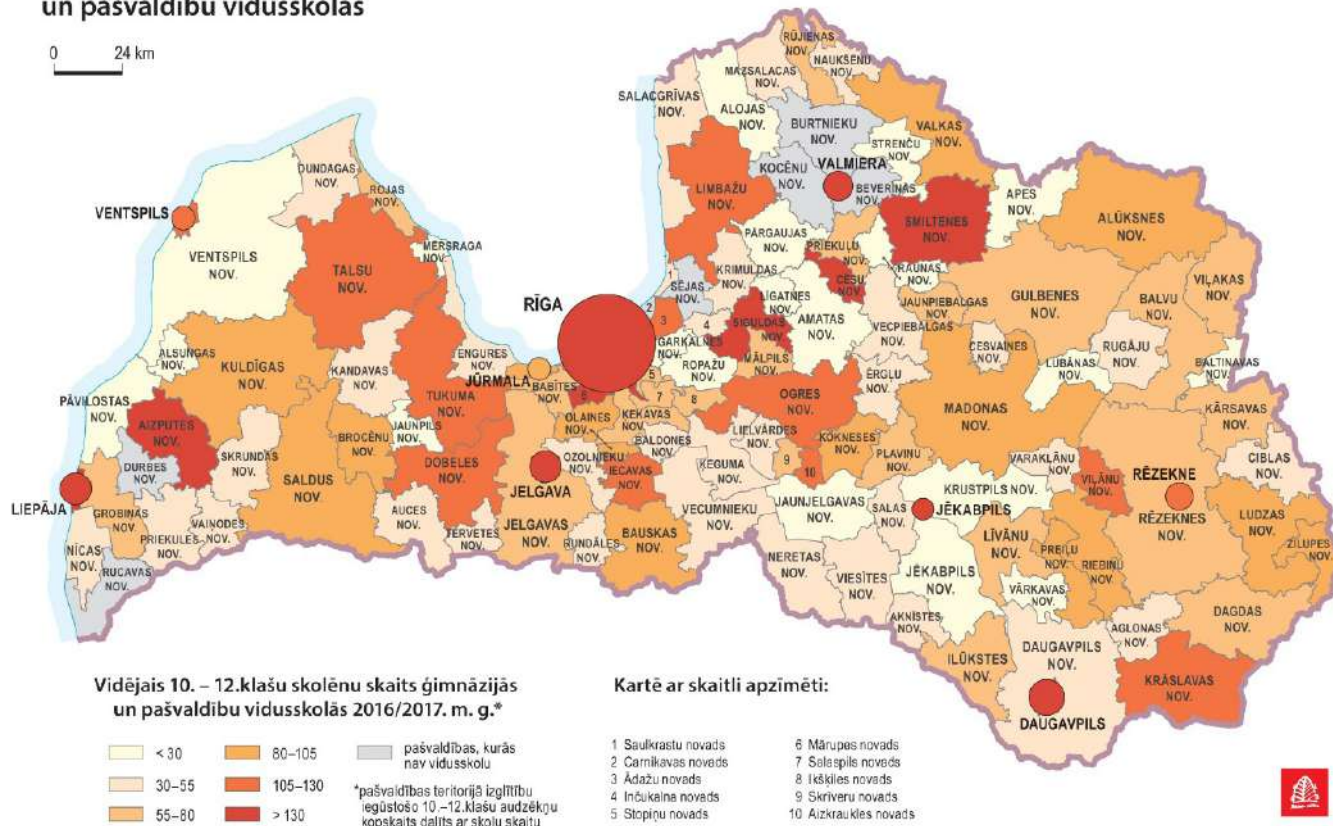
Mazais skolēnu skaits noteiktās klašu grupās Latvijas skolās ilustrē, ka pārsātinātība ar skolām ir realitāte ne tikai mazapdzīvotās teritorijās, bet arī dažāda lieluma pilsētās (arī Rīgā), kur vienlaikus tiek uzturētas vairākas skolas ar zemu skolēnu skaitu, kaut gan ierobežota sasniedzamība tajās parasti nav problēma.

Tā kā pētījuma 1. posmā īpaša uzmanība tiek pievērsta vidusskolām, autori analizēja skolas skolēnu vidējo skaitu 10.–12. klašu grupā pašvaldību griezumā. 112 no 119 pašvaldībām ir iespēja iegūt vidējo izglītību, 47 no tām ir vismaz divas vidusskolas vai ģimnāzijas. Latvijas kopainā (sk. 65. att.) grūti rast tiešas ģeogrāfiskas likumsakarības, taču daudzviet augstākās vērtības izskaidro iedzīvotāju skaitam un blīvumam optimāls vidusskolu vai ģimnāziju skaits. Teorētiski, augot iedzīvotāju blīvumam, skolām būtu jāklūst piepildītākām, taču **visblīvāk apdzīvotajā Rīgā 85 skolās mācās vidēji tikai 148 skolēni (blīvums 2104 iedzīvotāji/km²), bet relatīvi reti apdzīvotajā Smiltenes novadā (13 iedzīvotāji/km²) – 142 skolēni (vienā skolā).** Tikai 41 pašvaldībā vidējais skolēnu skaits skolā šajā klašu grupā ir augstāks par 75, bet augstāks par 150 skolēniem – tikai septiņās (Valmierā 206, Cēsu novadā 193, Aizputes novadā 164, Jēkabpilī 163, Jelgavā 154, Siguldas novadā 153, Mārupes novadā 150). Astoņās pašvaldībās šis skaitlis nepārsniedz 20. Šajā klašu grupā Pārgaujas novada vienīgajā Stalbes vidusskolā ir tikai divi skolēni, bet Strenču novadā – astoņi skolēni. Ventspils novadā un Alojās novadā ir pa divām skolām, kur var iegūt vidējo izglītību, taču vidējais rādītājs ir tikai attiecīgi 24 un 23.

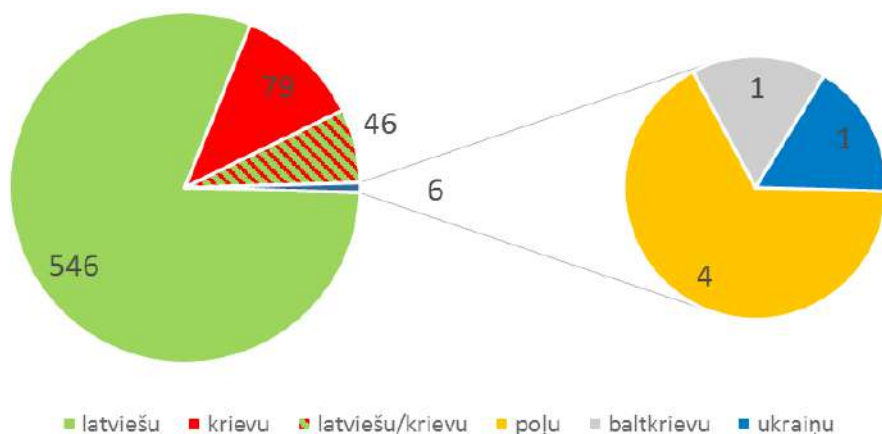
No šīs analīzes izriet, ka, neraugoties uz nepietiekamo skolēnu skaitu, daudzām mazajām pašvaldībām vēlme uzturēt savas vidusskolas, neraugoties uz paaugstinātajām izmaksām, ir lielāka par vēlmi sadarboties vidējās izglītības jomā ar lielākajām kaimiņu pašvaldībām, pat ja tās ir gatavas segt skolēnu ceļa izdevumus. Acīmredzot šāda pašvaldību sadarbības prakse, kas ekonomisku apsvērumu dēļ ir tik ierasta bagātajās Ziemeļvalstīs, mazajos Latvijas novados tiek uztverta kā apdraudējums to eksistencei. Tas ar skepsi liek raudzīties uz VARAM labi domātās ieceres – veidot pašvaldību sadarbības teritorijas – dzīvotspēju.

65. att.

Vidējais skolēnu skaits ģimnāzijās un pašvaldību vidusskolās

Īpaša Latvijas skolu tīkla parādība ir skolas ar nacionālās minoritātes mācībvalodas plūsmu vai divplūsmu skolas (sk. 66. att.). Lielākā daļa skolu ar citu mācību valodu ir krievu skolas (79). Ir arī četras poļu skolas (Rīgā, Rēzeknē, Krāslavā), pa vienai baltkrievu un ukraiņu skolai (abas Rīgā). Skolas ar krievu vai jauktu (latviešu un krievu) mācībvalodu izvietotas vietās, kur ir lielāks krievvalodīgo īpatsvars – Latgales dienvidos un austrumos, republikas pilsētās, tuvās Pierīgas lielākajās pilsētās un ciemos. Rīgā vien ir 48 šādas skolas (46%).

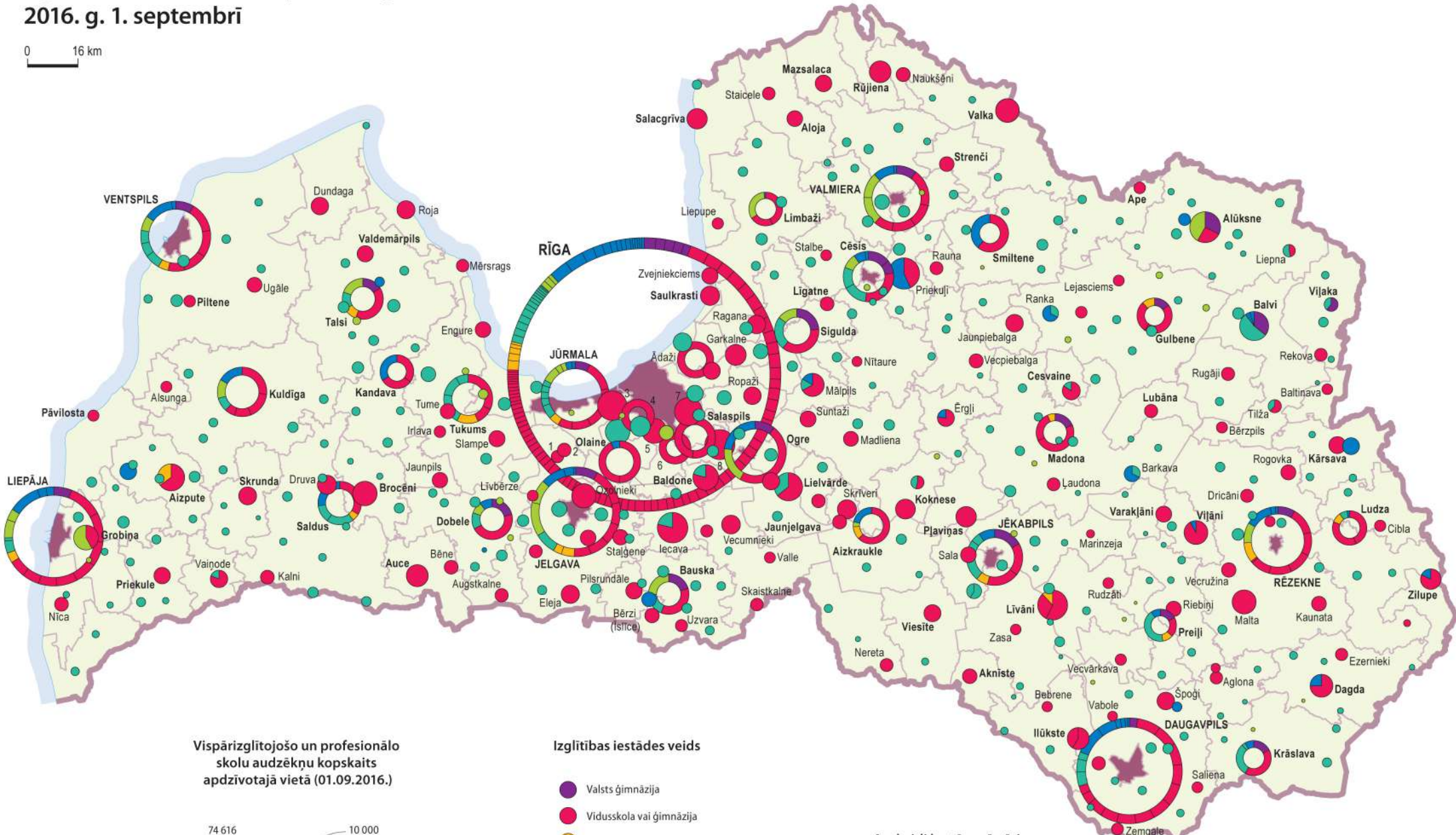

66. att. Skolu sadalījums pēc mācībvalodas 2016./17. mācību gadā (IZM dati)

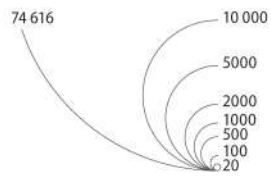
Vēl pie nacionālo minoritāšu skolām pieskaitāmas Rīgas Igauņu pamatskola un Rīgas Lietuviešu vidusskola ar latviešu mācību valodu un Š. Dubnova Rīgas Ebreju vidusskola ar krievu mācību valodu.

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums 2016. g. 1. septembrī

0 16 km

Vispārīzglītojošo un profesionālo
skolu audzēkņu kopskaits
apdzīvotajā vietā (01.09.2016.)

Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Vakara (maiņu) vai neklātienēs vidusskola
- Pamatskola
- Sākumskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

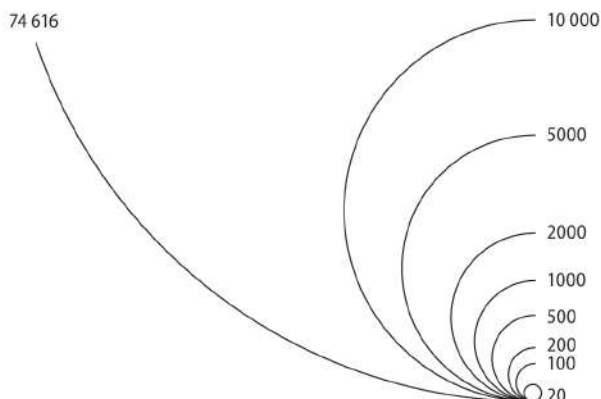
Ar skaitli kartē apzīmēti:

1 Kalnciema skola	5 Baloži
2 Kalnciems	6 Ķekava
3 Piņķi	7 Vālodzes (Ulbroka)
4 Mārupe	8 Ikšķīle

Apzīmējumi izglītības iestāžu audzēkņu izvietojuma kartei (69.–73. att.)

Vispārizglītojošo un profesionālo skolu audzēkņu kopskaits apdzīvotajā vietā (01.09.2016.)*

Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Vakara (maiņu) vai neklātienes vidusskola
- Pamatskola
- Sākumskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle**
- Audzēkņu skaits izglītības iestādē

Mācību valoda skolās

- "Latviešu skolas" – skolas, kas realizē izglītības programmas tikai latviešu valodā
- Divplūsmu skolas – skolas, kas realizē izglītības programmas gan latviešu, gan krievu valodā
- Mazākumtautību skolas – krievu, poļu, igauņu, lietuviešu, ukraiņu, baltkrievu, ebreju skolas, kas realizē izglītības programmas krievu, latviešu un poļu valodās

* Izņemot privātās vispārizglītojošās skolas, speciālās izglītības iestādes un korekcijas izglītības iestādes; audzēkņu skaits skolu filiālēs kartē atsevišķi nav uzrādīts

** Ieskaitot audzēkņus, kas profesionālo izglītību apgūst neklātienē, bet izņemot profesionālo izglītības programmu audzēkņus vispārizglītojošajās un speciālajās izglītības iestādēs

Apdzīvoto vietu klasifikācija

CESVAINE

Apdzīvotās vietas, kuru vispārizglītojošajās skolās pašās vai kopā ar 10 minūšu sasniedzamības (ar autotransportu) rādīsā esošajām mazajām skolām ir vairāk nekā 150 1.–6. klašu audzēkņu

Birži

Apdzīvotās vietas, kuru vispārizglītojošajās skolās pašās vai kopā ar 10 minūšu sasniedzamības (ar autotransportu) rādīsā esošajām mazajām skolām 1.–6. klašu audzēkņu skaits līdz 2020. gadam varētu būt mazāks nekā 150

Alsunga

Apdzīvotās vietas, kuru vispārizglītojošajām skolām, neraugoties uz nelielu skolēnu skaitu, ir potenciāls plašas apkārtnes teritorijas un vairāku pagastu skolēnu piesaistei vai izaugsmes iespējām nākotnē. Atsevišķos gadījumos – skolas, kas jā saglabā, lai to audzēkņi nepārslogotu tuvējo pilsētu skolas

Zemīte

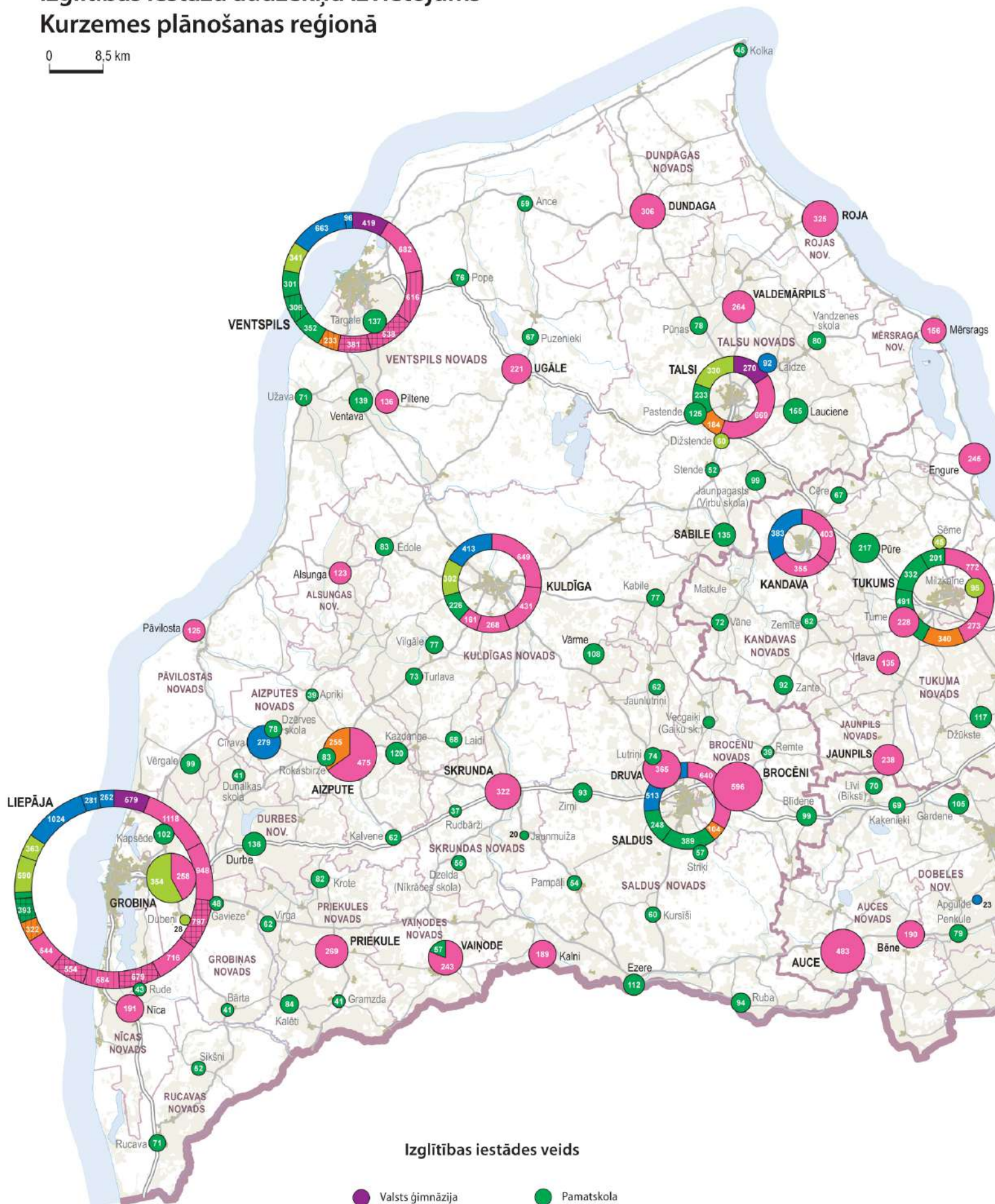
Citas apdzīvotās vietas, kurās 2014. g. darbojās vispārizglītojošās, profesionālās vai speciālās izglītības iestādes

Apdzīvotība

- Neapdzīvotās mežu un purvu teritorijas
- Reti apdzīvotās lauku teritorijas
- Blīvi apdzīvoto vietu areāli
- Plānošanas reģionu robežas
- Novadu robežas
- Galvenie ceļi
- Reģionālie ceļi
- Vietējie ceļi
- 2017. g. slēdzamās skolas saskaņā ar pašvaldību pieņemtajiem lēmumiem

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums Kurzemes plānošanas reģionā

0 8,5 km

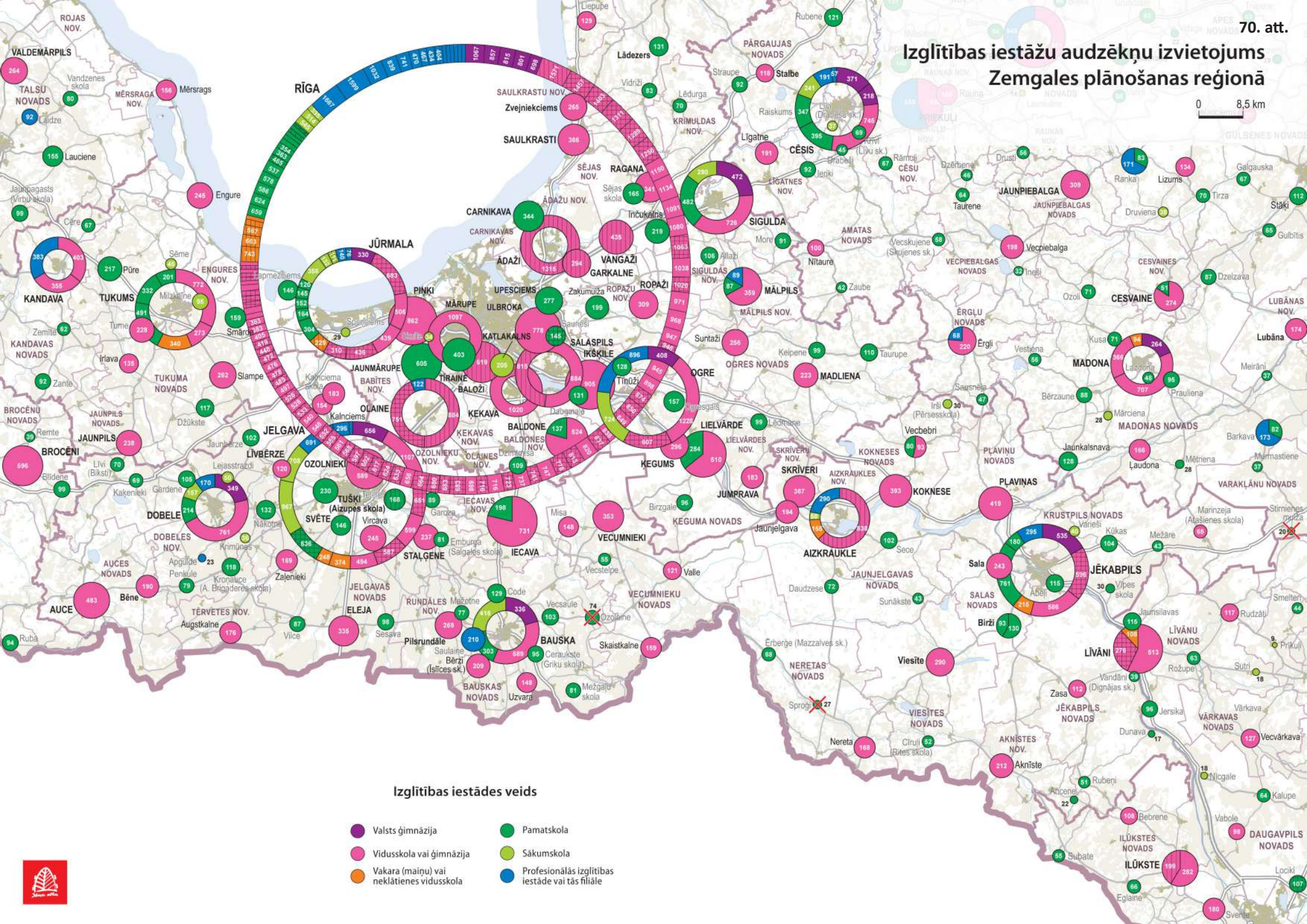

Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Vakara (maiņu) vai neklātienas vidusskola
- Pamatskola
- Sākumskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums Zemgales plānošanas reģionā

0 8,5 km

Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Vakara (maiņu) vai neklātienes vidusskola
- Pamatskola
- Sākumskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

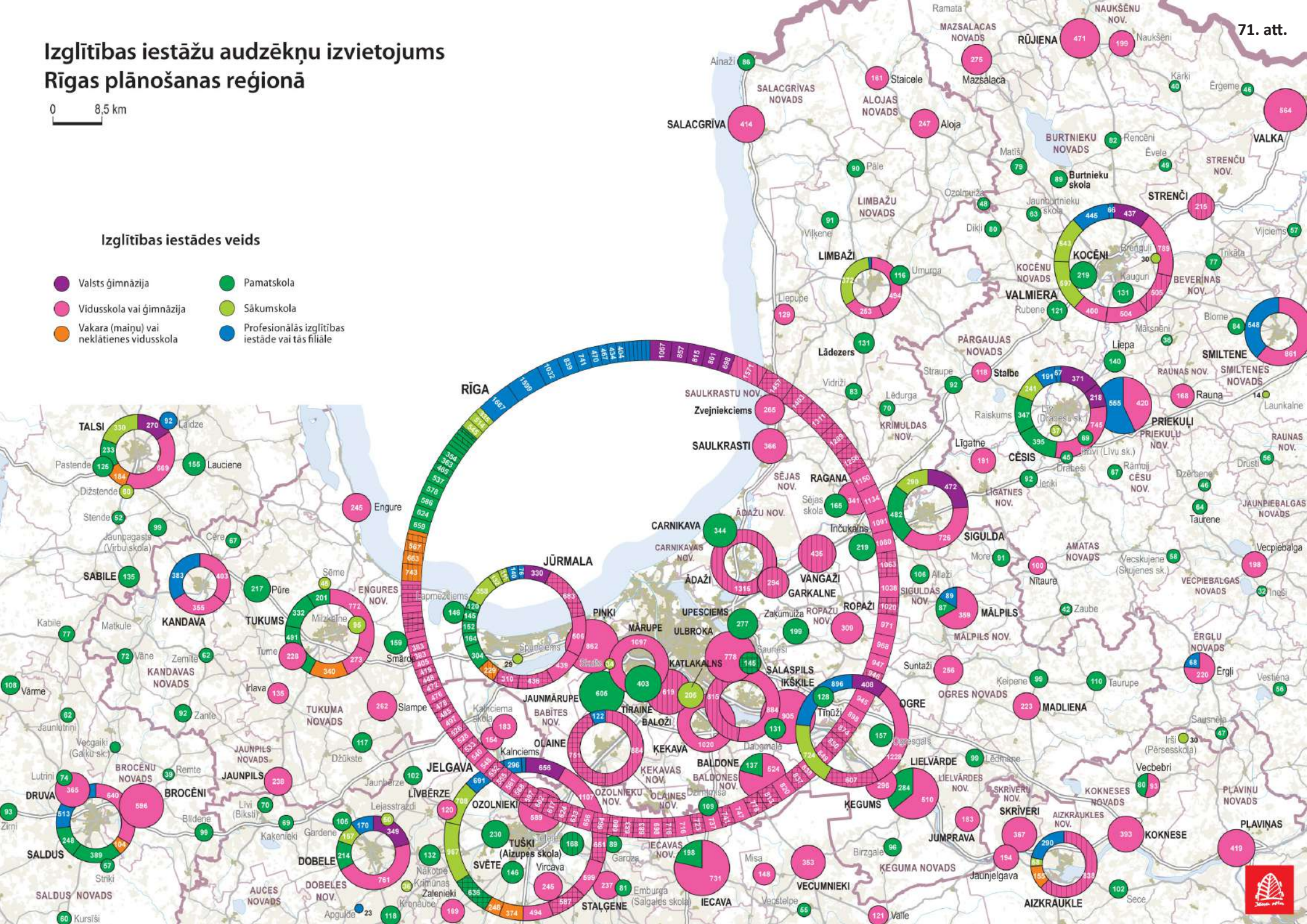

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums Rīgas plānošanas reģionā

0 8,5 km

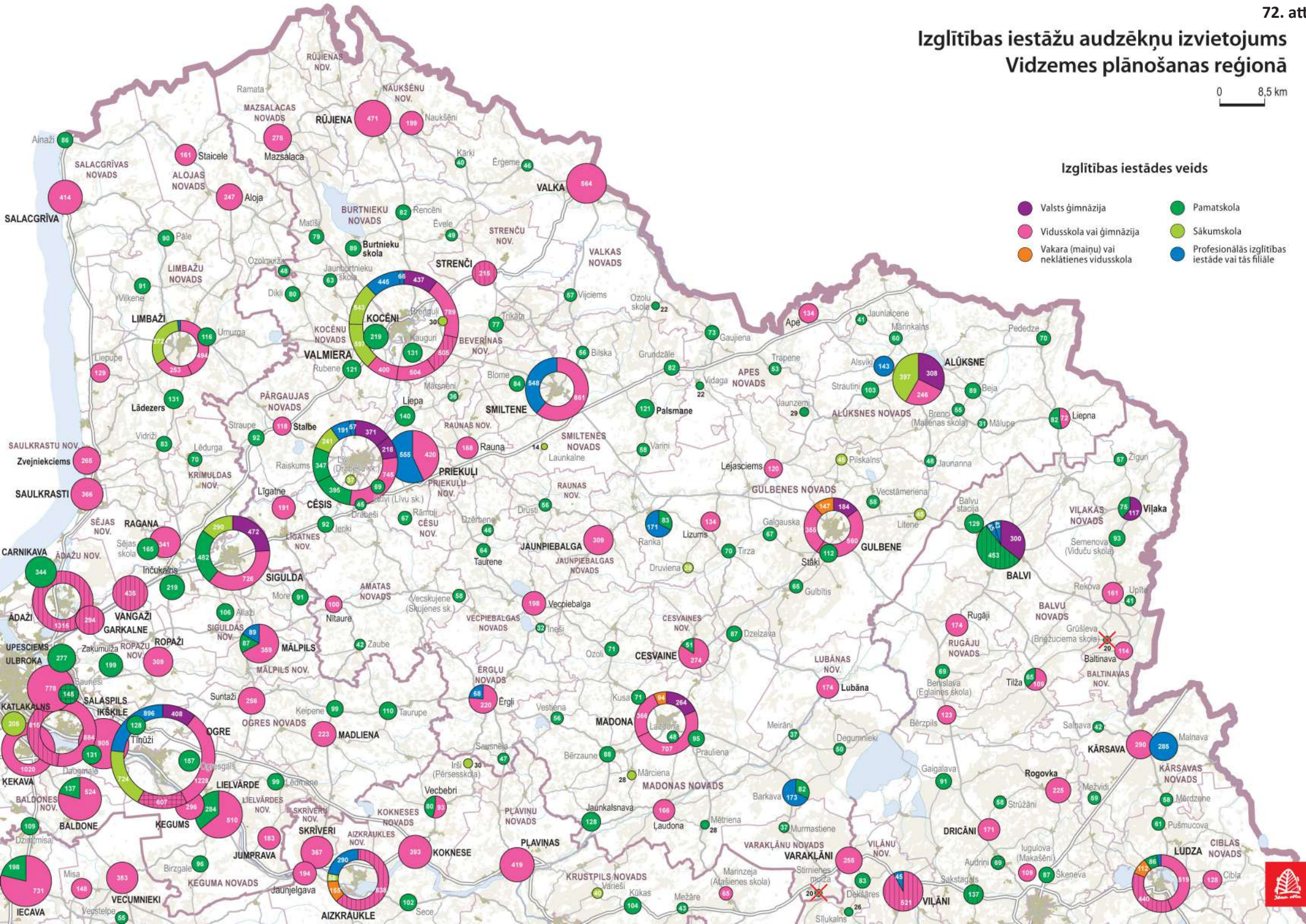
Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Pamatskola
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Sākumskola
- Vakara (maiņu) vai neklātienes vidusskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums Vidzemes plānošanas reģionā

0 8,5 km

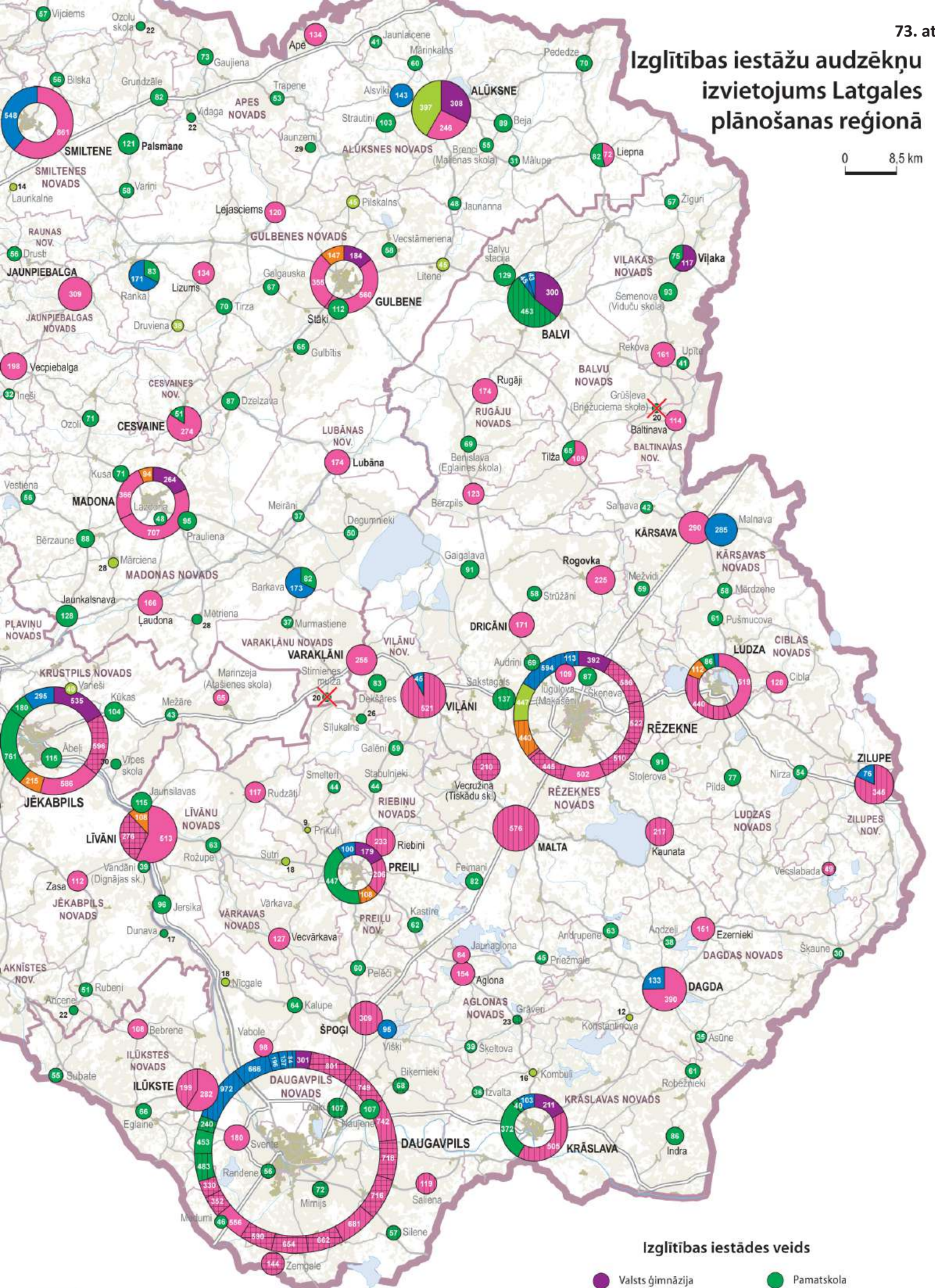
Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Vakara (maiņu) vai neklātienas vidusskola
- Pamatskola
- Sākumskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

Izglītības iestāžu audzēkņu izvietojums Latgales plānošanas reģionā

0 8,5 km

Izglītības iestādes veids

- Valsts ģimnāzija
- Pamatskola
- Vidusskola vai ģimnāzija
- Sākumskola
- Vakara (maiņu) vai neklātienas vidusskola
- Profesionālās izglītības iestāde vai tās filiāle

Ārvalstu pieredze skolu tīkla veidošanā

Valstīs ar atšķirīgu vēsturisko pieredzi un ekonomiskās attīstības līmeni veidojušās atšķirīgas izglītības sistēmas. Šīs atšķirības ir iemesls, kādēļ pētniekiem, salīdzinot dažādu valstu datus, uz tiem jāraugās kritiski, jo datu aprēķināšanas metodika var būt ļoti dažāda, bet salīdzināšanai izmantojamo datu klāsts – ierobežots. Kā jau iepriekš norādīts, viens no izplatītākajiem izglītības sistēmas efektivitāti raksturojošajiem rādītājiem – skolēnu skaits uz vienu skolotāju – pat Latvijā atkarībā no aprēķinos izmantotās metodikas svārstās vismaz 30% robežās. Pēc visoptimistiskākā aprēķina pašlaik Latvijā ir vidēji 9,8 skolēni uz vienu skolotāju. Pasaules bankas dati rāda, ka pasaulē pamatskolu klasēs attiecība vidēji ir 24, mazāka esot zemu ienākumu valstīm (vidēji 43), augstāka – valstīm ar augstiem ienākumiem (vidēji 14).⁷² Vidusskolas klasēs, pieaugot apgūstamo priekšmetu dažādībai, tā ir zemāka – vidēji 18 skolēni uz skolotāju, un atšķirība starp valstīm pēc ienākumu līmeņa samazinās (zemu ienākumu valstīm 24; augstu ienākumu valstīm 13).⁷³

Ir vietas, kur minimālais vai maksimālais skolēnu skaits uz skolotāju noteikts ar likumu, piemēram, vairākas pavalstis ASV (minimālās vērtības svārstās no 15 līdz 30 skolēniem uz skolotāju). Arvien vairāk tiek runāts par nepieciešamību samazināt to vai noteikt optimālu attiecību. Piemēram, Menas štatā nesen tas samazināts, nosakot, ka optimālā attiecība ir 15, bet maksimālā – 18 skolēni uz skolotāju.⁷⁴

Tiek uzskatīts, ka, pastāvot zemākai attiecībai, skolēni labāk apgūst sarežģītākus priekšmetus, kā matemātiku, fiziku, ķīmiju, taču, kā liecina centralizēto eksāmenu rezultātu analīze, **Latvijā mazajās skolās, kur skolēnu skaits uz skolotāju ir pat trīskārt zemāks nekā Eiropā vidēji, fizikas un ķīmijas eksāmenus skolēni izvēlas kārtot daudz retāk nekā pilsētās, kur attiecība ir augstāka.** Starptautiskie pētījumi liecina, ka no zemas attiecības īpaši iegūst skolēni ar zemākiem mācību sasniegumiem, kā arī uzlabojas uzmanība.⁷⁵ Tāpat pētījumi rāda, ka skolēni, kas gājuši skolās ar zemāku skolēnu un skolotāju attiecību un labāk izglītotiem skolēniem, pieauguši pelna vairāk. Īpaši svarīgi, lai šī attiecība būtu zemāka pirmajās klasēs.⁷⁶ Skolēnu skaitam uz skolotāju vajadzētu būt zemākam nekā skolēnu skaitam klasē. Tiem, kuri Latvijā mēdz izmantot iepriekš pausto, lai uzsvērtu, cik labi ir mācīties mazajās skolās, būtu jāatceras, ka tas, ko Eiropā uzskata par zemu skolēnu skaitu uz skolotāju, Latvijas realitātē ir augstākais, ko izpilda tikai lielās pilsētu un Pierīgas skolas. Piemēram, **Lielbritānija, kur pēc statistikas ir 19 skolēni uz vienu skolotāju vispārīzglītojošajās skolās, jau minētajā PISA 2015. gada pētījumā skolēnu zināšanu vērtējumā dabaszinībās pētījumā iekļauto valstu rangā ieņem 15. vietu, bet Latvija – tikai 31. vietu.**⁷⁷ Tas liecina, ka valstī ar divreiz mazāku skolotāju skaitu uz skolēnu iespējams sasniegt būtiski augstākus skolēnu zināšanu rādītājus nekā Latvijā.

Arī bieži piesauktais mazo skolu aizstāvības arguments par Latvijas īpaši reto apdzīvotību un īpaši apgrūtināto pieejamību iztur kritiku tikai atsevišķās vietās slikti uzturēto ceļu dēļ. Piemēram, Eiropas Ziemeļvalstis ir retāk apdzīvotas par Latviju, turklāt tur netrūkst nedz nomaļu salu, nedz fjordu un kalnainā apvidus dēļ tiešām attālu ciemu, ar kuriem salīdzinot Latvijas apstākļi, īpaši ziemā, vairs nešķiet kaut kas īpašs.

Lai labāk izprastu Latvijas situāciju Eiropā, izvēlējamies trīs platības un klimatisko apstākļu ziņā ar Latviju samērojamas valstis vai to daļas (sk. 7. tabulu).

⁷² <http://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.ENRL.TC.ZS>

⁷³ <http://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.ENRL.TC.ZS>

⁷⁴ Education Commission of the States 2014. Teacher: Student Ratios. 50–State Comparison. Pieejams <http://ecs.force.com/mbdata/mbquestRT?rep=Kq1411>

⁷⁵ Blatchford, P., Bassett, P., Brown, P. 2011. Examining the effect of class size on classroom engagement and teacher-pupil interaction: Differences in relation to pupil prior attainment and primary vs. secondary school. *Learning and Instruction*, 21, 715–730.

⁷⁶ Card, D., Krueger, A.B. 1996. School Quality and the Return to Education. In Burtless, G. (ed.) *Does money matter?: the effect of school resources on student achievement and adult success*. Washington, D.C., Brookings Institution, 118–119.

⁷⁷ http://www.ipi.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/ipi/Publikācijas/Gramata2015.pdf

7. tabula. Apskatāmo valstu salīdzinošie rādītāji ^{78 79 80 81}

	Latvija	Skotija	Čehija	Igaunija
Platība (km ²)	64 589	77 933	78 866	45 339
Iedzīvotāju skaits (2015)	1 953 200 (2016)	5 373 000	10 553 948	1 317 797 (2017)
Skolēnu skaits (2016)	201 771	676 645	1 307 358	140 500 (2015)
Vispārizglītojošo skolu skaits (2016)	677	2388	5419	469
Skolēnu un skolotāju attiecība sākumizglītībā (2015)	11,6	16,6	19	13,3
Skolēnu un skolotāju attiecība vidējā izglītībā (2015)	9,7	12,2	11,1	15,2

Skotija (Lielbritānija)⁸²

Skotijā (viena no četrām Lielbritānijas daļām), tāpat kā Latvijā, pastāv lielas reģionālas atšķirības iedzīvotāju blīvumā un apdzīvojuma struktūrā. Tāpēc Skotijas pieredzi izglītības tīkla jomā daudzējādi var izmantot kā reprezentatīvu un Latvijai piemērotu Rietumeiropas piemēru.

Skotijā iedzīvotājs skaits ir vairāk nekā divreiz lielāks nekā Latvijā un turpina pieaugt (2015. gadā 5,373 miljoni), arī tās vidējais iedzīvotāju blīvums ir augstāks (67,5 iedzīvotāju/km²).⁸³ Tomēr augsts tas ir pilsētās un to apkārtnē Skotijas centrā, bet ziemeļu apvidos un salu pašvaldībās blīvums nepārsniedz 15 iedzīvotājus/km² (salīdzinājumam Talsu novadā ir 16 iedzīvotāji/km²).

Skotijā nav noteikti minimālie indikatori skolu pastāvēšanai, taču tās pašreizējā situācija un ģeogrāfiskās īpatnības labi ilustrē minimālos optimālos rādītājus indikatoriem, kā skolotāju un skolēnu attiecība, vidējais skolēnu skaits klasē un skolā.

Skotijā, kur 2016. gadā vispārizglītojošās skolās mācījās 676 645 skolēni, skolēnu un skolotāju attiecība ir **13,7**. Pašvaldību griezumā tā svārstās no 10,2 (nomaļajās Orkneju salās; salīdzinājumam – Ogres novada platības pašvaldība) līdz 15,1 (lielākajā Skotijas pilsētā Glāzgovā ar 600 000 iedzīvotāju). Skotijas ietvaros sākumskolās tas ir 16,6, bet vidusskolās – 12,2, ko var skaidrot ar specifisku mācību priekšmetu esamību.

2009.–2016. gadā Skotijā skolēnu skaits palielinājies par aptuveni 8000, bet skolu skaits samazinājies par 161, un kopā ir 2531 – 2031 sākumskola, 359 vidusskolas un 141 speciālā skola. Ir atšķirīga likumdošana par maksimālo skolēnu skaitu klasē, piemēram, tas 1. klasē ir noteikts **25**, 2. un 3. klasē – 30, 4.–7. klasē – **33 skolēni**. Tas ietekmē vidējos rādītājus attiecībā uz skolēnu skaitu klasē un skolā. Sākumskolās vidēji ir **270 skolēni** (visvairāk skolēnu mācās skolās ar 200–400 skolēniem), bet vidusskolās – **782** (visvairāk skolēnu mācās skolās virs 1000 skolēniem). Vidējais skolēnu skaits klasē ir **23,5 skolēni**, kā **zemu skolēnu skaitu uzskata 18** (17,2% skolēnu mācās klasēs ar šādu vai zemāku skolēnu skaitu). Visaugstākais īpatsvars pašvaldību ietvaros ir 57,8% – salu pašvaldībā Ārējās Hebridās, kur vidēji klasē ir 20 skolēnu. Tā ir bijušā Rēzeknes rajona lieluma pašvaldība ar viszemāko iedzīvotāju blīvumu – astoņi iedzīvotāji kvadrātkilometrā.

⁷⁸ IZM dati par 2016./17. mācību gadu.

⁷⁹ Summary statistics for schools in Scotland No. 7: 2016. Edition 13. Pieejams: <http://www.gov.scot/Resource/0051/00511490.pdf>

⁸⁰ Czech Statistical Office 2017. Education. Public database. Pieejams <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/en/index.jsf>

⁸¹ Statistics Estonia. 2016. FULL-TIME GENERAL EDUCATION.

⁸² Turpat.

⁸³ National Records of Scotland 2016. Scotland's Population at its Highest Ever. Pieejams: <https://www.nrscotland.gov.uk/news/2016/scotlands-population-at-its-highest-ever>

Tomēr arī Skotijā ir skolas ar nelielu skolēnu skaitu. Zem 100 skolēniem ir 654 pamatskolās (32% no visām skolām) un 15 vidusskolās (4% no visām skolām), šajā skolu grupā attiecīgi pamatskolās un vidusskolās ir vidēji 44 un 47 skolēni. Šo skaitu samazina salu pašvaldības, kur ir zems iedzīvotāju blīvums un izklidēta apdzīvojuma struktūra. Tomēr, salīdzinot ar Latvijas galējiem rādītājiem, Skotijas zemākais rādītājs pašvaldības ietvaros ir 92 skolēni vidēji skolā Šetlendās salās (Ventspils novada lieluma pašvaldība), kur iedzīvotāju blīvums ir tikai 15 iedzīvotāji kvadrātkilometrā. Pamatskolu tīkls šajā pašvaldībā ir izklidētāks, tāpēc tajās mācās vidēji 67 skolēni, bet septiņās vidusskolās vidēji izglītojas 195 skolēni.

Čehija

Čehija Centrāleiropā ir līdzīgs piemērs Latvijai tās demogrāfisko tendenču dēļ (iedzīvotāju un skolēnu skaita samazinājums), arī valsts platība ir nedaudz lielāka. Tomēr būtiska atšķirība ir augstais iedzīvotāju blīvums (ap 100 iedzīvotāju/km²), kas gan reģionāli, salīdzinot lauku apvidus ar pilsētām, ir ļoti atšķirīgs. Tāpat kā Latvijā, ir daudz pašvaldību ar mazu iedzīvotāju skaitu. Kalnainais reljefs, kas aizņem būtisku valsts teritorijas daļu, īpaši pierobežā, nosaka to, ka visumā blīvi apdzīvotajā zemē ir arī nomaļāki un grūtāk pieejami ciemi nekā Latvijā.

Pēdējo 10 gadu laikā, no 2005./2006. mācību gada, skolēnu skaits ir samazinājies par 10% jeb par 145 000. Pamatskolēnu skaits, lai arī piedzīvojis svārstības, tomēr saglabājies nemainīgs, bet pretēja situācija ir vidusskolās – vidusskolēnu skaits samazinājies par 25 procentiem. Skolēnu skaita pārmaiņas atsaukušās uz skolu skaitu, kas ir samazinājies, tomēr ne proporcionāli (par 4,6% jeb 262 skolām) skolēnu samazinājumam. Īpaši ir samazinājies vidusskolu skaits (par 12% jeb 178 skolām).⁸⁴

Pēc statistikas Čehijā ir vidēji 20,5 skolēnu klasē (20 pamatskolā, 22 vidusskolā), 241 skolēns skolā (attiecīgi 214 un 328). Vidusskolās skolēnu skaits samazinājies ievērojami no 389 skolēniem 2005./2006. mācību gadā.⁸⁵

Čehijas skolās kopš 2005. gada ar likumu noteikts minimālais skolēnu skaits klasē (**vismaz 17 skolēnu**) un maksimālais skolēnu skaits (**30 skolēnu**). Pamatskolām (ieskaitot piecgadīgas sākumskolas un septiņgadīgas vai deviņgadīgas pamatskolas) noteikti izņēmumi attiecībā uz jaunizveidotām skolām. Ja tajā ir tikai viena klase, tajā jābūt vismaz 10 skolēniem, ja divas klases – 12 skolēniem, trīs klases – 14 skolēniem, četras klases – vismaz 15 skolēniem vidēji klasē. Izņēmums ir speciālās skolas vai gadījumi, kad bērni ar īpašām vajadzībām mācās kopā ar pārējiem bērniem.⁸⁶ Tātad, piemēram, sākumskolā jābūt vismaz 85 skolēniem.

Vidusskolās, to skaitā vispārējās vidusskolās (no 8. klases), ģimnāzijās (no 6. klases), profesionālajās vidusskolās un koledžās minimālais kopējais skolēnu skaits ir 60 skolēnu trīs gadu programmā, minimālais skolēnu skaits klasē ir 17. Atšķirīgas prasības ir konservatorijām (mūzikas vai teātra mākslas vidusskolām), kur jābūt vismaz 80 skolēniem.⁸⁷

Čehijā skolu uzturēšanu nodrošina un lēmumus par izveidošanu vai slēgšanu pieņem pašvaldības.⁸⁸ Daudzās pašvaldībās lēmumi par skolu slēgšanu vai apvienošanu sākti pieņemt 2011. gadā saistībā ar skolēnu skaita samazinājumu. Piemēram, 2015./16. gadā Prāgā apvienotas sešas vidusskolas saskaņā ar līdzīgu specializāciju mācību saturā. Kā kritērijs noteikts skolas izmaksas uz skolēnu. Piemēram, kādā pievienotajā skolā no 400 paredzētajiem skolēniem mācījās tikai 167. Skolas apvienotas, kaut gan daļai skolēnu nāksies pavadīt ceļā 40 minūtes.⁸⁹

Igaunijas skolu tīkla plāns 2020. gadam

Igaunijā pētnieku grupa “Praxis” izstrādājusi Igaunijas skolu tīkla prognozes 2020. gadam, balstoties uz iedzīvotāju skaita esošo situāciju un prognozēm. Igaunijā pašreizējais skolu tīkls tika veidots, kad gadā dzima 21 000 bērnu, taču 2013. gadā skaits samazinājās līdz 13 500 bērniem (2040. gada prognozes rāda 10–11 tūkstošus bērnu gadā).

⁸⁴ Czech Statistical Office 2017.

⁸⁵ Turpat.

⁸⁶ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-48>

⁸⁷ Vyhláška č. 13/2005 Sb. Vyhláška o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. Platnost od 11.01.2005. Pieejams: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-13>

⁸⁸ The Education System in the Czech Republic 2012. 2nd Edition. The Ministry of Education, Youth and Sport of the Czech Republic. Prague.

⁸⁹ Frouzová, K. 2016. Pražský magistrát chystá velké slučování středních škol. Tři zaniknou. Pieejams: http://praha.idnes.cz/slucovani-skol-v-praze-0bh-/praha-zpravy.aspx?c=A160512_2245742_praha-zpravy_nub

Pēdējos astoņus gadus skolu skaits samazināts no 551 līdz 498, tomēr uzskata, ka samazinājums nav proporcionāls demogrāfiskajai situācijai.

Pētnieki secinājuši, ka 2020. gadā vajadzētu 352 pamatskolas (par 132 mazāk) un 44 vai 58 (ja ņem vērā dalījumu lielajās pilsētās un lauku apriņķos) vidusskolas (samazinājums par 2/3). Lielākās izmaiņas skartu Tallinu (no 74 līdz 18 vidusskolām). **Skolēnu skaits vidusskolas 10.–12. klasē svārstītos no 252 (izņēmums ir Hījumā sala, kur vidusskola varētu pastāvēt ar 84 skolēniem) līdz 540 skolēniem (lielajās pilsētās). Attiecīgi skolēnu skaitam vienā vidusskolas klasē vajadzētu būt starp 28 un 36 skolēniem.**

Pētījuma autori uzskata, ka **pamatskolu vietā daudzviet vajadzētu izveidot trīsgadīgas vai sešgadīgas sākumskolas, citviet sešgadīgas sākumskolas jāpievieno pamatskolām.**

Par lielākajiem šķēršļiem skolu tīkla optimizācijā uzskata finanšu resursus un skaidrības trūkumu pašvaldībās par reformas izmaksām. Tāpat nozīmīga problēma, kas ierobežo sadarbību starp pašvaldībām, ir vājas transporta saiknes. Par citiem šķēršļiem uzskata politiku: vietējo politiku kampaņās liela loma ir vietējo skolu aizstāvēšana.⁹⁰

Kopš 2007. gada vidusskolu skaits Igaunijā samazinājies no 236 līdz 171, taču, lai nodrošinātu augstu izglītības kvalitāti, **plāns paredz valstī atstāt tikai 100 valsts finansētas spēcīgas vidusskolas ar ne mazāk kā 600 skolēniem katrā.**

⁹⁰ Praxis [s.a.]. ESTONIAN SCHOOL NETWORK FORECAST 2020. Pieejams <http://www.praxis.ee/en/works/estonian-school-network-forecast-2020/>

Latvijas skolu tīkla modeļa izstrādes kritēriji un priekšlikumi izglītības tīkla sakārtošanas kontekstā

Lai Latvijas skolēniem nodrošinātu konkurētspējīgu izglītības līmeni attīstīto valstu vidū, arī izglītības sistēmai efektivitātes rādītājos jātuvojas attīstītajām valstīm. Skolēnu un skolotāju skaita attiecība jāpalielina aptuveni 1,5 reizes, vienlaikus radot priekšnoteikumus gan skolotāju atalgojuma un skolu aprīkojuma līmeņa celšanai, gan pārejai uz jauno – kompetencēs balstīto izglītības saturu. Esošā finansējuma ietvaros to iespējams panākt, tikai veicot skolu tīkla optimizāciju.

Konkrēti priekšlikumi optimālajam vidusskolu izvietojuma modelim izstrādāti, ņemot vērā projekta gaitā izveidotās skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platformas iespējas. Karšu pārlūkā var redzēt un analizēt skolu izvietojumu, to kvantitatīvos un kvalitatīvos rādītājus, skolēnu ikdienas migrācijas areālus, sabiedriskā transporta un ceļu tīkla pieejamību, demogrāfiskās prognozes un infrastruktūras nodrošinājumu. Priekšlikumos tāpat ņemtas vērā konsultācijās ar izglītības nozares ekspertiem, skolu un pašvaldību pārstāvjiem un iedzīvotājiem gūtās atziņas un informācija.

Modeļa izstrāde balstīta uz skolām noteiktiem kritērijiem, kas Latvijas apstākļos atbilstoši izvirzītajiem Eiropas līmeņa nosacījumiem spētu nodrošināt konkurētspējīgas izglītības līmeni. Uz nepieciešamību noteikt minimālā skolēnu skaita kritēriju valsts līmenī sarunās ar pētniekiem norādījuši arī vairāku pašvaldību vadītāji, par argumentu tam minot pašvaldību deputātu vidū izplatīto izvairīšanos no nepopulāru lēmumu pieņemšanas. Arī vairāku pašvaldību izpildvaru pārstāvji norādījuši, ka, esot šādiem kritērijiem, vietvaru deputātu lēmumi kļūtu atbildīgāki.

Ņemot vērā Latvijas nevienmērīgo apdzīvotību, katrā skolu kategorijā **noteikti atšķirīgs minimālā skolēnu skaita sliekšnis atkarībā no skolas atrašanās vietas**. Tā kā esošais administratīvais iedalījums daudzos gadījumos nav saistīts ar iedzīvotāju izvietojumu vai skaitu, šajā dalījumā tas apzināti nav izmantots.⁹¹

Pirmajā kategorijā iekļautas četras lielākās Latvijas pilsētas ar vairāk nekā 50 000 iedzīvotāju – Rīga, Daugavpils, Liepāja, Jelgava.

Otrajā kategorijā iekļauti pārējie reģionālie attīstības centri: bijušie rajonu centri – Ventspils, Talsi, Tukums, Kuldīga, Saldus, Dobele, Bauska, Limbaži, Cēsis, Valmiera, Valka, Gulbene, Alūksne, Madona, Ogre, Aizkraukle, Jēkabpils, Preiļi, Krāslava, Rēzekne, Ludza, Balvi, kā arī Smiltene, Sigulda un Līvāni; ar Rīgu visciešāk saistītā Pierīgas teritorija – Jūrmala, Piņķi, Jaunmārupe, Mārupe, Olaine, Tīraine, Ķekava, Katlakalns, Baloži, Ikšķile, Salaspils, Saurieši, Ulbroka, Upesciems, Ādaži, Carnikava (uzskaitītas tikai tās apdzīvotās vietas, kurās ir vispārizglītojošās skolas).

Trešajā kategorijā iekļauta pārējā Latvijas teritorija, izņemot attālās vietas reti apdzīvotās teritorijās (sk. 4. kategoriju).

Ceturtnajā kategorijā ir kā izņēmums reti apdzīvotām teritorijām, to attiecinot uz mazpilsētām un ciemiem, kur 25 un vairāk kilometru attālumā nav citas vietas, kur iespējams iegūt vidējo vai pamatskolas izglītību. Šādi attālumi noteikti, lai ceļā uz skolu pavadītais laiks, izmantojot sabiedrisko transportu, nepārsniegtu stundu

⁹¹ Piemēram, Ogre (23 903 iedzīvotāji, 2016. g.), kas nav republikas pilsēta, iedzīvotāju skaita ziņā ir lielāka par republikas pilsētām Valmieru (23 248 iedzīvotāji) un Jēkabpili (22 750 iedzīvotāju). Sk.: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0042.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

Rekomendējamais minimālais skolēnu skaits vidusskolās (10.–12. klase; pārejas periods līdz 2020. gada 1. septembrim):

visā Latvijas teritorijā – 150 skolēnu, bet vietās, kur 25 km rādiusā nav citas vidusskolas, 60 skolēnu (atgādināsim, ka Igaunijā attiecībā uz vidusskolām šie paši skaitļi noteikti no 252 līdz 540 skolēniem lielajās pilsētās, izņemums ir Hījumā sala, kur minimums ir 84).

Rekomendējamais minimālais skolēnu skaits vidusskolās (10.–12. klase; pārejas periods no 2020. gada 1. septembra līdz 2023. gada 1. septembrim):

lielpilsētās ar vairāk nekā 50 000 iedzīvotāju – 225 skolēni, pārējā Latvijas teritorijā – 150 skolēnu, bet vietās, kur 25 km rādiusā nav citas vidusskolas, 75 skolēni.

Šāds skolēnu skaits noteikts, lai vidusskolas posmā katrā vecuma grupā būtu iespējams nokomplektēt vismaz divas (lielajās pilsētās – trīs) pilnas (atbilstoši attīstīto valstu praksei 25 skolēni klasē ir optimālais skaits) paralēlklases, kam būtu iespējama dažādas ievirzes mācību programmu realizācija (obligāta prasība mūsdienīgā vidusskolā). Tas gan nenozīmē, ka ikvienā klasē jābūt tieši 25 skolēniem, bet gan to, ka **vidējam skolēnu skaitam katrā vidusskolas klasē jābūt ne mazākam par 25.**

Ņemot vērā, ka IZM veidotā darba grupa, kas strādā pie izmaiņām likumā, kas nosaka valsts ģimnāziju statusu, savu darbu vēl turpina, uzskaitītajos kritērijos valsts ģimnāzijas netiek apskatītas. Informācijai varam piebilst, ka **atbilstoši spēkā esošajam likumam uz valsts ģimnāzijas statusu var pretendēt izglītības iestāde, kuras 10.–12. klasē mācās ne mazāk par 250 izglītojamiem Rīgā; ne mazāk par 180 izglītojamiem republikas pilsētās, izņemot Rīgu; ne mazāk par 120 izglītojamiem administratīvajās teritorijās, izņemot republikas pilsētas.**⁹² Jau pašlaik šiem kvantitatīvajiem kritērijiem neatbilst vairākas valsts ģimnāzijas (**Viļakā 54 vidusskolēni, Gulbenē 84 noteikto 120 vietā, Jūrmalā 164 noteikto 180 vietā**). Ņemot vērā, ka ģimnāzijām jāspēj nodrošināt augstāks izglītības līmenis nekā vidusskolām un ka pazemināt spēkā esošos kvantitatīvos kritērijus atbilstoši pētnieku rīcībā esošajai informācijai nav nekāda pamata, jāreķinās ar faktu, ka **būtiskākais ierobežojums ģimnāziju skaita pieaugumam Latvijā ir nepietiekamais skolēnu skaits.** Pat daudzos reģionālos attīstības centros tas ļauj nokomplektēt tikai vienu vispārīzglītojošo vidusskolu visiem skolēniem, un šādos apstākļos nodrošināt skolas izcilību ģimnāzijas līmenī varētu būt liels izaicinājums.

Lai arī šī pētījuma rezultātā ir izstrādāts modelis tikai optimālajam vidusskolu tīklam, pētnieki apzinās, ka izglītības tīkla reformas gaitā izvirzītos mērķus izdosies sasniegt tikai tad, ja tiks reorganizēts viss izglītības iestāžu tīkls, ieskaitot pamatskolas un sākumskolas, tāpēc informatīvos nolūkos tālāk minēti kvantitatīvie kritēriji arī šīm skolām.

Rekomendējamā minimālā skolēnu skaita kritēriji pamatskolās (7.–9. klase):

lielpilsētās ar vairāk nekā 50 000 iedzīvotāju – 150 skolēnu pārejas periodā līdz 2020. gada 1. septembrim un 225 – līdz 2023. gada 1. septembrim, pārējā Latvijas teritorijā – 150 skolēnu, bet vietās, kur 25 km rādiusā nav citas pamatskolas, 30 skolēnu. Salīdzinoši augstie skolēnu skaita kritēriji pamatskolām ārpus reti apdzīvotajām teritorijām izskaidrojami ar problēmām mazākam skolēnu skaitam (ja nesanāk trīs paralēlklases) nodrošināt slodzes (tātad arī atalgojumu) fizikas, ķīmijas, bioloģijas, ģeogrāfijas u.c. specializēto priekšmetu skolotājiem, kā arī nepamatoti augstajām dabaszinātņu kabinetu nodrošināšanas izmaksām.

Rekomendējamā minimālā skolēnu skaita kritēriji sākumskolās (1.–6. klase):

lielpilsētās ar vairāk nekā 50 000 iedzīvotāju – 450 skolēnu, Pierīgā un reģionālajos attīstības centros – 300 skolēnu, pārējā Latvijas teritorijā izglītības pieejamība tiktu nodrošināta maksimāli tuvu dzīvesvietai, izņemot gadījumus, kad bērnu skaits ir nepietiekams, lai nokomplektētu klasi (tie ir vismaz seši skolēni klasē īpaši attālās vietās, bet ne pilsētu tuvumā). Ja skolēnu skaits skolā ir mazāks par 90, tā jāorganizē kā lielākas skolas struktūrvienība, tādējādi nodrošinot lielākas skolas iespējam atbilstošu izglītības kvalitāti (metodiskais un tehniskais atbalsts, specializētie pedagogi, efektīvāka saimnieciskā vadība utt.).

⁹² <https://likumi.lv/doc.php?id=5771>

Skolu tīkla modeļa tapšanas gaitā, vērtējot konkurējošu viena reģiona skolu priekšrocības, kā galvenais papildkritērijs tika nemts vērā vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu indekss (sk. nodaļu 92. lpp.)

Citi papildkritēriji, kas, veidojot modeli, tika izmantoti, vērtējot skolu vai apdzīvoto vietu priekšrocības:

- apdzīvotās vietas demogrāfiskais potenciāls;
- apdzīvotās vietas ekonomiskais potenciāls;
- sasniedzamība no apkārtējām apdzīvotajām vietām;
- skolas ietilpība un ap skolu esošā infrastruktūra (sporta halles, baseini, stadioni, mākslas un mūzikas skolas, internāti vai dienesta viesnīcas);
- skolas dabaszinātņu eksāmenu indekss;
- citi skolas potenciālu ietekmējošie faktori (īpašās mācību programmas, kultūrvēsturiskā nozīme u.c.).

Vispārīgi komentāri un priekšlikumi skolu tīkla sakārtošanai un vērtēšanas kritēriju pilnveidei

Apzinoties, ka vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu indekss tikai aptuveni raksturo izglītības kvalitāti vidusskolās, jo aprēķināts pēc tiem objektīvi salīdzināmiem rādītājiem, kas pētniekiem centralizēti bija pieejami pētījuma laikā, pēc pētnieku ierosinājuma **IZM ir sākusi darbu, lai apkopotu informāciju, kas būtu izmantojama jauna, daudz pilnīgāka indeksa aprēķinam, kas raksturotu vidusskolu darbības efektivitāti.**

Nosacītā skolu efektivitātes indeksa mērķis ir parādīt, cik sabiedrībai izmaksā katrs konkrētajā skolā sasniegtais sekmības procentpunkts vidusskolas trīs obligātajos priekšmetos – matemātikā, latviešu valodā un svešvalodā.

Piemēram, tipiskā lauku vidusskolā vidusskolas posmā ir 28 audzēkņi un vidēji gadā to skološanai uz skolēnu tiek tērēti 3000 EUR, bet OCE indekss ir 51,2 procenti. Šīs skolas efektivitātes rādītājs ir $3000 : 51,2 = 59,59$ (EUR)

Vidēji lielā pilsētas skolā ar 150 vidusskolēniem un vidējo to skološanas maksu 1510 EUR un OCE indeksu 50,5% šīs efektivitātes rādītājs ir 29,90 (EUR) jeb divas reizes augstāks nekā augstāk minētajā vidusskolā.

Veicot skolu tīkla reformu, sabiedrībai jāspēj izvērtēt, vai ir vērts maksāt dubultā, lai daļā skolu sasniegtu to pašu izglītības kvalitāti, vai tomēr sabiedrisko finansējumu izlietot tā, lai kvalitāti celtu visās skolās

Skolu efektivitātes indeksa aprēķinā paredzēts izmantot šādus rādītājus:

- **katras izglītības iestādes gada summārais finansējums** (valsts, pašvaldību, struktūrfondu u.c. ārvalstu palīdzības finansējums), kas attiecināms gan uz skolas uzturēšanu (ieskaitot renovāciju u.c. būvdarbus), gan mācību procesa nodrošināšanu (ieskaitot skolēnu transporta izdevumus, stipendijas un citus bonusus, kā arī investīcijas pedagogu kvalifikācijas celšanā; anketas ar minētās informācijas pieprasījumu no IZM tika izsūtītas visām pašvaldībām, lūdzot sniegt informāciju līdz 2017. gada 10. oktobrim);

- **trīs obligātos centralizētos eksāmenus kārtujošo summārais vērtējums** (svešvalodām izmantojot augstāko vērtējumu jebkurā no svešvalodām; tiem, kas kārtājuši starptautiskos eksāmenus, pirms tam ar speciāliem algoritmiem tos izsakot procentos atbilstoši Latvijā pieņemtajam; atsevišķi dienas, vakara, neklātienes un tālmācības programmas skolēniem – par šādas informācijas nepieciešamību pilnveidota OCE indeksa aprēķinam pētnieki informējuši IZM un VISC vadību);

- **gada vidējais summārais vērtējums trīs obligātajos priekšmetos skolēniem, kas eksāmenus nekārtoja vai nenokārtoja (atsevišķi dienas, vakara, neklātienes un tālmācības programmas skolēniem), reizināts ar decentralizācijas (skolas subjektivitātes) koeficientu** (tas tiks aprēķināts, pētot korelāciju starp gada un obligāto eksāmenu atzīmēm skolās ar augstu eksāmenus nekārtojušo vai nenokārtojušo īpatsvaru); par šādas informācijas nepieciešamību pilnveidota OCE indeksa aprēķinam pētnieki informējuši IZM un VISC vadību, kā arī konsultējušies par datu apstrādes iespējām ar portāla “E-klase” vadību);

• **12. klases skolēnu skaits 1. septembrī, kas apguva vispārējo vidējo izglītību dienas mācību programmā, atbilstoši kuram tiek aprēķināta valsts mērķdotācija attiecīgajam mācību gadam (pieejams VIIS).**

Pēc pētnieku ieceres šim indeksam gala rezultātā jāparāda, **cik eiro no publiskā finansējuma gada laikā konkrētajā vidusskolā ir iztērēts vidēji par katra 12. klases skolēna nosacīto sekmības procentpunktu trijos obligātajos priekšmetos.** Jo summa augstāka, jo zemāka skolas efektivitāte.

Pētnieki apzinās, ka **atsevišķa pieeja aprēķinos būtu jārealizē par skolēniem ar veselības traucējumiem** un konsultējoties ar to skolu pārstāvjiem, kur ir paaugstināts šādu skolēnu īpatsvars. Pētnieki ir mēģinājuši rast konkrētus priekšlikumus šādai pieejai, taču noteiktajā termiņā atbildes nav saņēmuši, līdz ar ko bijuši spiesti atlikt šo jautājumu turpmākai izpētei.

Intervējot izglītības sistēmas darbiniekus, pētījuma laikā ir gūta pārlicība, ka, neraugoties uz visai sarežģīto birokrātisko procedūru, **daļai skolēnu atbrīvojumi no eksāmeniem ir apšaubāmi.** Šāda pārlicība ir bijusi pamatā pētnieku sarunām ar IZM, IKVD un VISC vadību, vērsot uzmanību uz to, ka nepieciešams pilnveidot datubāzes, iekļaujot tajās pašvaldībām pieejamo informāciju par iemesliem, uz kuru pamata izsniegti atbrīvojumi. Ja datubāzes tiktu papildinātas ar šādu informāciju, iesaistot Nacionālo veselības dienestu, varētu identificēt ģimenes ārstu prakses, kur, iespējams, tiek izsniegti nepamatoti slēdzieni, kas tālāk tiek izmantoti par pamatu, lai iegūtu atbrīvojumus no obligātajiem eksāmeniem veselības stāvokļa dēļ. Padziļināta šo gadījumu analīze, visticamāk, ļautu mazināt nepamatoto atbrīvojumu skaitu.

Kā pētījumā tika konstatēts, **OCE indeksu valstī kopumā ievērojami pazemina atsevišķu skolu zemie rādītāji.** Trīsdesmit vidusskolās (neskaitot privātās) eksāmenus kārtot vai spēj nokārtot mazāk nekā puse no 12. klases skolēnu kopskaita. Pamatā tie ir **vakarskolu, neklātienes un tālmācības programmu audzēkņi. Zemie rezultāti skolās, kas realizē šīs mācību programmas, ir apliecinājums, ka līdzšinējā sadrumstalotā sistēma, aptverot ievērojamu audzēkņu skaitu, nespēj nodrošināt atbilstošu izglītības kvalitāti un racionālu publiskā finansējuma izlietojumu. Pētījuma autori atbalsta IZM centienus uzlabot situāciju, sagatavojot likuma grozījumu projektu, kas paredz vairākus būtiskus jaunievedumus.**

Piemēram, lai **pārtrauktu visai izplatīto praksi, kad minēto mācību programmu audzēkņi gadiem ilgi turpina mācīties** (faktiski nemācīties, atsevišķos gadījumos pat sešus gadus no vietas), nekārtojot pārbaudījumus, tādējādi nelietderīgi tērējot valsts finansējumu, likuma grozījumos iestrādātā norma paredz, ka, trešo reizi uzsākot mācības kādā no vidusskolas programmām, to nāksies darīt par maksu. VIIS sistēmā pieejamo datu analīze liecina, ka **skolēnu skaits, kas uzsācis tālmācības programmu apguvi 2014. gadā, par 76% pārsniedz to skolēnu skaitu, kas saņēmis atestātus 2017. gadā, no kā izriet, ka caurmērā tikai 24% audzēkņu studijas pabeidz laikus. Pārējie vai nu nepabeidz vispār, vai pārtērē publisko finansējumu, mācoties (?) ilgāk.**

Lai celtu izglītības kvalitāti tālmācības programmās, pētnieki ierosina palielināt izglītojamo atbildību, piemēram, nosakot pienākumu vismaz reizi mēnesī iesniegt pārbaudes darbus vai izrādīt tamlīdzīgas aktivitātes, kas apliecina audzēkņu vēlmi mācīties. Šāds priekšlikums ļautu skolām izvairīties no absurdās situācijas, kad izglītības iestādei, pildot deleģēto uzdevumu par izglītības pieejamību jebkuram, jāturpina imitēt mācību process personām, kurām nav pietiekamas motivācijas un vēlmes reāli mācīties.

Reizē ar šo normu, lai celtu izglītības kvalitāti, būtu pamats **ievieš prasību skolu dibinātājiem izpildīt noteiktus izglītības kvalitātes kritērijus, piemēram, nodrošināt, lai vidusskolu OCE vidējais indekss nebūtu zemāks par 30%, paredzot arī sankcijas šī kritērija neizpildīšanas gadījumā** līdz pat licences anulēšanai. Tas pasargātu no valsts finansējuma nelietderīgas tērēšanas, kas pašlaik izpaužas, koncentrējoties uz kvantitāti (dažu privāto tālmācības vidusskolu aktīvais marketings, solot gada laikā sniegt vidējo izglītību) un nenodrošinot kvalitāti. Līdz ar to turpmāk šīs programmas tiktu īstenotas tikai kritērijiem atbilstošās vidusskolās vai ģimnāzijās, kam ir nepieciešamās kvalifikācijas pedagogu kontingents kvalitatīvai mācību programmu realizācijai.

Ņemot vērā, ka vakara un neklātienes mācību programmas vidusskolas posmā pārsvarā izvēlas strādājoši pieaugušie (19–40 gadu vecumā) vai jaunieši, kas ģimenes vai kādu citu apstākļu dēļ bijuši spiesti pārtraukt mācības dienas programmā, kā arī jaunieši, kas paralēli profesijas apguvei izlēmuši iegūt arī vispārējo vidējo izglītību, **pētījuma autori atbalsta IZM priekšlikumu pakāpeniski pārceļt vakara un neklātienes programmu realizāciju uz profesionālajām izglītības iestādēm,** kur pēdējo gadu investīcijas (pārsvarā ES finansējums) ļāvušas izveidot modernu materiāli tehnisko bāzi, un šie mācību programmu veidi audzēkņu kontingenta dēļ ir iederīgāki nekā vidusskolās vai ģimnāzijās. Izņēmumi varētu tikt attiecināti uz tām pilsētām, kuru tuvumā nav profesionālo izglītības iestāžu,

bet ir pietiekams kontingents šādu programmu uzturēšanai. Atsevišķu vakara vai neklātienes vidusskolu uzturēšana nepietiekamā izglītības kvalitātes līmeņa dēļ sevi nav attaisnojusi, tāpēc nav atbalstāma.

Atbalstāms ir arī priekšlikums pārtraukt mazproduktīvo neklātienes izglītības programmu īstenošanu pamatskolas posmā.

OCE indeksu ievērojami pazemina jauniešu lielais atbirums vidusskolas posmā. Mācības pamet ap 10% vidusskolēnu, tomēr lielākā daļa no tiem ir profesionālo skolu audzēkņi. Lai risinātu šo problēmu, līdz 2022. gada beigām pašvaldībām un izglītības iestādēm no ES palīdzības programmām būs pieejami gandrīz 40 miljoni eiro, lai jau savlaicīgi ar konkrētiem atbalsta pasākumiem strādātu ar bērniem un jauniešiem, kuri varētu pārtraukt mācības.⁹³ Pētījuma autori uzskata, ka izglītības tīkla reformas kontekstā šai programmai ir ļoti liela nozīme. Ar tās palīdzību varētu mazināt iespēju, ka, samazinoties skolu skaitam vai to pakāpei, daļa mācīties mazāk motivēto jauniešu varētu pamest mācības vispār. Šīs programmas efektivitāte lielā mērā būs atkarīga no tā, cik organizēta būs izglītības, sociālo, kārtību sargājošo dienestu un pašvaldību sadarbība. Īpaši svarīgi būtu identificēt tos skolēnus, kuri mācības varētu pārtraukt materiālo apstākļu dēļ, un savlaicīgi sniegt tiem nepieciešamo atbalstu. Tāpat ļoti liela nozīme būtu, lai problemātiskie skolēni tiktu iesaistīti interešu vai profesionālās ievirzes izglītības aktivitātēs, bet pusaudžu vecumā – būtu karjeras konsultantu uzmanības lokā.

Piekrītot uzskatam, ka vidusskola ir starpposms pamatizglītību ieguvušajiem skolēniem virzībā uz studijām augstskolā, un ņemot vērā, ka viens no iemesliem zemajam OCE indeksam daudzās vidusskolās ir paaugstinātais to audzēkņu īpatsvars, kuri mācības turpina vispārīzglītojošās programmās vidusskolā (visai bieži imitējot mācīšanos vai pat traucējot mācību procesu klases biedriem un pedagogiem) bez mērķa turpināt izglītību augstskolās, **pētnieki uzskata, ka pamatskolas eksāmenu rezultātu izmantošana, nosakot 5% sekmības minimumu kā nosacījumu iespējai pamatskolas beidzējam turpināt mācības vidusskolā, būtu vitāli svarīga. Tas ļautu celt izglītības līmeni vidusskolās un savlaicīgi mudinātu pamatskolu beidzējus ar vajākām sekmēm censties vismaz apgūt profesiju. Tā varētu panākt, ka šī audzēkņu daļa, pēc mācībām nonākot darba tirgū, ir konkurētspējīgāka nekā pašreizējā situācijā ar vai bez vidusskolas diploma.** Atbildot šī priekšlikuma kritiķiem par minētās normas it kā diskriminējošo būtību, jāatgādina, ka tā balstīta padomju laika domāšanā sakņotajā stereotipā par profesionālo skolu otršķirīgo lomu, ignorējot faktus, ka, piemēram, Vācijā puse skolēnu pēc pamatskolas izvēlas turpināt mācības tieši profesionālajā izglītībā un ka pēdējo gadu laikā arī Latvijā šīs skolas piedzīvojušas pozitīvas pārvērtības. Lai gan vispārīzglītojošajos priekšmetos sekmju līmenis šajās skolās ir zemāks nekā vidusskolās un darāmā vēl daudz, lai tas paaugstinātos, nereti arī šo skolu absolventi, kam ir tāda motivācija, turpina mācības augstskolās. Ņemot vērā minēto, **pētnieki rekomendē IZM jau ar nākamo, 2018./19. mācību gadu nodrošināt vismaz trīs obligāto pamatskolas eksāmenu centralizētu vērtēšanu (pēc VISC aplēsēm tam būtu nepieciešams 60 tūkst. EUR finansējuma gadā), vienlaikus risinot problēmu, ka esošie decentralizētie eksāmenu vērtējumi ne vienmēr ir salīdzināmi starp atsevišķām skolām, tādēļ neatspoguļo objektīvo situāciju izglītības kvalitātes jomā Latvijas pamatskolās.**

Kā jau tika norādīts pētījuma sadaļā, kurā aprakstīts dabaszinātņu indekss, **viens no iemesliem, kādēļ skolēni neizvēlas kārtot eksāmenus fizikā, ķīmijā vai bioloģijā, ir tas, ka, pat stājoties valsts finansētajās augstskolās, to rezultāti lielākoties nav obligāta prasība. Augstskolas šādas prasības nav ieinteresētas izvirzīt, jo nevēlas apgrūtināt vidusskolu absolventu iestāšanos dabaszinātņu studiju programmās, tā apzināti vai neapzināti mazinot reflektantu kvalitatīvo sastāvu, kas vēlāk tāpat atsaucas uz sekmēm un lielo atbirumu studiju procesā.** Kā to pētījuma autoriem norādījuši vairāku vidusskolu un ģimnāziju vadītāji, ja šāda prasība no augstskolu puses tomēr būtu, augtu skolēnu motivācija nopietnāk pievērsties šo mācību priekšmetu apguvei vidusskolas posmā. Lai valstiski risinātu šo problēmu, pētījuma autori ir **aicinājuši IZM vērsties pie valsts finansētajām augstskolām ar priekšlikumu pārskatīt prasības reflektantiem dabaszinātņu jomā.**

Integrācijas problēma

Viens no lielākajiem izaicinājumiem, ar ko pēc neatkarības atjaunošanas mēģina tikt galā Latvijas valsts, ir citas valsts (Krievijas) informatīvajā telpā dzīvojošo iedzīvotāju integrācija. Ņemot vērā, ka šī valsts ar masu mediju palīdzību cenšas mazināt šīs iedzīvotāju daļas lojalitāti Latvijas valstij un aizkavēt to integrāciju Latvijas sabiedrībā, ietekmīgākais veids, kā tam pretoties, ir gudra izglītības politika. Neraugoties uz plašajiem protestiem, kas bija vērojami 2004. gadā saistībā ar reformām mazākumtautību skolās, valsts valodas zināšanas mazākumtautību

⁹³ <https://diena.lv/raksts/latvija/zinas/katrs-desmitais-pamet-skolu-14180596>

jauniešiem ir būtiski uzlabojusās, līdz ar to ceļot viņu konkurētspēju darba tirgū pēc skolas beigšanas. To atzīst pat lielākā daļa tā brīža reformas pretinieku, kas ir sava veida apliecinājums tam, ka izvēle ieviest bilingvālo izglītību bija pareizs solis. Pētījuma autoru intervijās ar skolu vadību, pedagogiem un vidusskolēniem gūtā informācija apliecina, ka mazākumtautību jauniešiem lielākoties nav problēmu progimnāzijas vai vidusskolas posmā turpināt mācības skolās ar latviešu mācību valodu. Abu kopienu jauniešiem nonākot vienā skolā, kopīgi iesaistoties dažādās interešu izglītības u.c. aktivitātēs, ātri izzūd stereotipi un aizspriedumi, kas citam pret citu gadiem uzturēti abās kopienās, tā kavējot integrāciju. Vienlaikus organiski notiek šo jauniešu pārorientācijas process uz proeiropeisko mediju telpu pat tad, ja ģimenē joprojām dominējošie ir kaimiņvalsts mediji.

Grūtāk klājas tiem jauniešiem, kam nav bijusi iespēja bērnudārza, sākumskolas vai pamatskolas līmenī apgūt valsts valodu tādā pakāpē, lai šī integrācija notiktu bez liekiem sarežģījumiem valodas barjeras dēļ. Ņemot vērā, ka IZM ieviestais normatīvais regulējums veidots tā, lai sekmētu valsts valodas apguvi, un valstī kopumā skolās situācija uzlabojas, **vietās, kur sekmes nav tik labas, integrācijas procesu paātrināt iespējams tikai ar skolu dibinātāju – pašvaldību aktīvāku līdzdalību.** Pēc autoru novērotā, problemātiskākās ir tās mazākumtautību skolas, kuru kolektīvā dominē pedagogi ar padomju laikā iegūtu izglītību, vājām valsts valodas zināšanām un aizspriedumiem pret pārmaiņām izglītības sistēmā. Lai arī Latvijas pedagogu vecumstruktūra liecina, ka lielākā daļa skolās strādājošo ir tieši ar padomju laikā iegūtu pedagoģisko izglītību, konsolidējoties skolu tīklam un mainoties pedagogu kolektīvu sastāvam, iesīkstējušās padomju tradīcijas un šādu skolu skaits samazinās. Tomēr problēma joprojām ir aktuāla, jo īpaši atsevišķās galvaspilsētas skolās, kur skolotāju kolektīvā gandrīz nav ikdienā latviski runājošu skolotāju. Šādai segregācijai pakļautajās skolās nav iespējams sekmīgi realizēt bilingvālo apmācību un visbiežāk arī centralizētajos valsts valodas eksāmenos vērtējumi ir zemi. Pētījuma gaitā apstiprinājās informācija, ka neraugoties uz IKVD un Valsts valodas centra pārbaudēs konstatētajiem pārkāpumiem, daudzās galvaspilsētas skolās attieksme pret valsts valodas lietojumu mainās nepiedodami gausi, ko lielā mērā sekmē skolu dibinātājas – pašvaldības pasīvā attieksme šī jautājuma risināšanā. Lai arī likums nosaka, ka pedagogam jāpārvalda valsts valoda augstajā C1 līmenī, ieskatoties portāla “E-klase” skolotāju aizpildītajos žurnālu ierakstos, var pārliecināties, ka būtiskai pedagogu daļai valsts valodas prasme neatbilst nepieciešamajam līmenim. Kā pētniekiem izdevās noskaidrot, intervējot VISC speciālistus, lielā mērā tas skaidrojams ar faktu, ka padomju laikā skolotājam pedagogu paaudzei, kas strādāja tā sauktajās krievu skolās, latviešu valodas zināšanas netika prasītas, bet 90. gadu sākumā, pat nezinot valodu, apliecību, kas apstiprina valsts valodas prasmi nepieciešamajā līmenī, izplatītās korupcijas dēļ iegūt nebija problēmu. Tagad šīs apliecības izsniedz VISC un gadījumu skaits, kad, nepārvaldot valodu atbilstošajā līmenī, varētu iegūt dokumentu, kas apliecina pretējo, ir būtiski samazinājies, taču pastāv aizdomas par atsevišķiem krāpšanas gadījumiem.

Tomēr, kā sarunās ar pētniekiem apliecināja vairāki neatkarības laikā diplomu ieguvušie krievu tautības pedagogi (augstskolas diploms ir apliecinājums valsts valodas zināšanām), kas darba gaitas turpina atsevišķās Rīgas mazākumtautību skolās (piemēram, Daugavgrīvas vidusskolā), skolas vadības atbalstītā latviešu valodas nelietošana ikdienā šajās skolās uztur vidi, kas ne tikai neveicina valsts valodas apguvi, bet, neesot praktiskam lietojumam, sekmē augstskolā gūto zināšanu aizmirstānu. Uzrunātie Valsts valodas centra, IKVD un VISC atbildīgie darbinieki, komentējot problēmu, norādīja uz normatīvā regulējuma nepilnībām, kas bez darba devēja – pašvaldības atbalsta neļauj straujāk uzlabot situāciju, jo problemātiskās skolas, reaģējot uz dienestu konstatētajiem pārkāpumiem, citējot iesaistītos kontrolētājus, “tiek cauri ar formālu atrakstīšanos”.

Pētnieku ierosinājums problēmas risinājumam ir, no vienas puses, iesaistītājām institūcijām – IKVD, VISC un Valsts valodas centram – veikt pastiprinātu monitoringu attiecībā uz skolām, kur konstatētas problēmas, ar rezultātiem regulāri iepazīstinot sabiedrību un rosinot pašvaldību uz izlēmīgāku rīcību situācijas uzlabošanai, no otras puses, sagatavot priekšlikumus izmaiņām normatīvajā regulējumā, kas ļautu efektīvizēt šo institūciju darbu, mazinot birokrātiju un dublēšanos, skaidrāk nosakot to atbildību un pilnvaras efektīvai rīcībai. Pašvaldībām, kur šī problēma joprojām ir aktuāla, pētījuma autori iesaka pārskatīt nepamatoti saudzīgo attieksmi pret to pašvaldības iestāžu vadītājiem, kas veicina segregāciju un izvairās no valsts valodas lietošanas. Lai mazinātu precedentus ar tā saukto latviešu skolu slēgšanu Rīgas apkaimēs, kur ikdienā maz dzirdama latviešu valoda, īpaši svarīgi nodrošināt kvalitatīvu valsts valodas apguvi jau pirmsskolas iestādēs, bet mazākumtautību skolās rūpēties, lai pedagogu kolektīvi papildinātos ar pedagogiem, kas ar skolas vadības atbalstu valsts valodas lietošanu ikdienā padara par realitāti. Tādējādi būtu iespējams izvairīties no diskriminējošu apstākļu radīšanas jauniešiem, kam eksāmeni jākārtos valsts valodā, bet vajadzīgie apstākļi tās apguvei netiek nodrošināti.

Komentāri vidusskolu tīkla optimizācijas priekšlikumu aprakstā izmantotajiem datiem un pieejai

Ņemot vērā, ka priekšlikumi optimālajam vidusskolu tīkla modelim pētījuma darba grupai bija jāizstrādā līdz 2017. gada septembra beigām, modeļa kartē un komentāru sadaļā izmantoti dati, kas bija tās rīcībā pētījuma sešu mēnešu tapšanas laikā: skolēnu skaits un deklarētās dzīvesvietas adreses (no VIIS sistēmas) 2016./17. mācību gada sākumā, bet vidusskolas obligāto centralizēto un dabaszinātņu eksāmenu indeksa aprēķinā izmantoti dati par katru skolēnu, kas tos bija nokārtojis 2015./16. mācību gada laikā (līdz 2016. gada 1. septembrim; no VISC).

Modelī analizētas tikai tās valsts, pašvaldību vai augstskolu dibinātās vispārizglītojošās vidusskolas un ģimnāzijas, kas realizē vispārējās vidējās izglītības dienas programmu. Kartē un komentāros norādītais skolēnu skaits atbilst 10. –12. klašu skolēnu skaitam, kas konkrētajā skolā, mikrorajonā vai apdzīvotajā vietā apgūst minēto mācību programmu. Šāda izvēle pamatojama ar neklātienas, vakara vai tālmācības programmas audzēkņu atšķirīgo (nelielo) ietekmi uz migrācijas procesiem un vispārizglītojošo skolu infrastruktūras noslodzi.

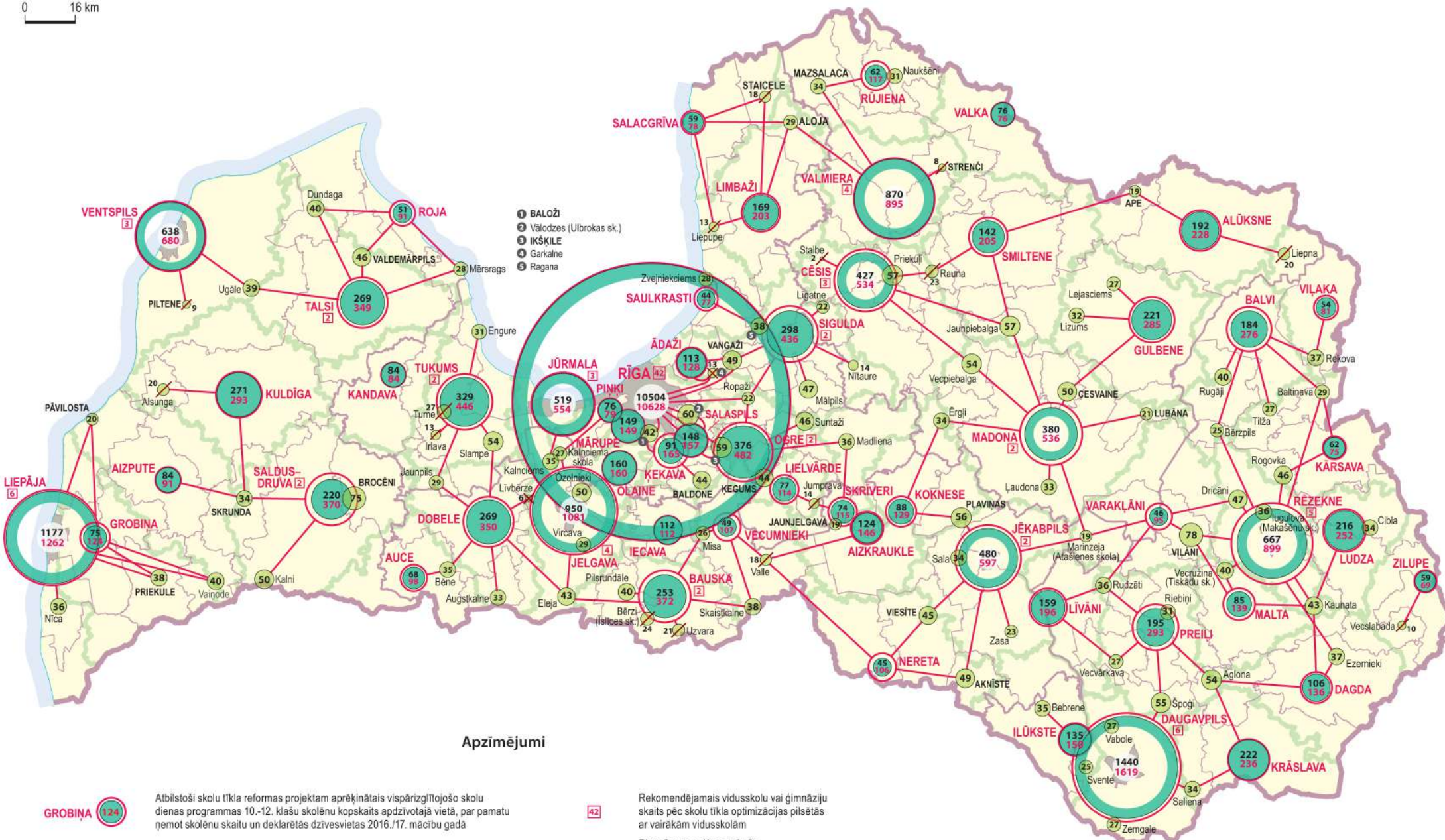
Modelī prognozētā reorganizējamo vidusskolu kontingenta virzība uz alternatīvām mācību vietām balstīta uz deklarēto dzīvesvietu analīzi, skolu un pašvaldību pārstāvju aptaujām, sasniedzamības iespējām (attālums, ceļu stāvoklis, satiksmes pieejamība), tradicionālajiem sakariem starp apdzīvotajām vietām, attīstības centru vilkmei u.c. faktoriem.

Komentāros norādītais attālums un sasniedzamība minūtēs aprēķināta, izmantojot “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” karšu pārļūka (iestrādāts arī tiešsaistē pieejamajā IZM Skolu kartē) rīku, kas izvēlas optimālo maršrutu pēc datubāzēs pieejamās informācijas par ceļu stāvokli normālos laika un satiksmes apstākļos, izmantojot vieglo autotransportu. Pētījuma autori apzinās, ka sastrēgumstundās un sliktos laika apstākļos, rudens un pavasara šķīdoņa laikā slikti uzturētos ceļos bez cietā seguma jāērķinās ar ilgāku ceļā pavadīto laiku. Tāpat autori apzinās, ka, braucot ar sabiedrisko transportu, ceļā pavadītais laiks būs ilgāks. No Autotransporta direkcijas saņemtā, pētījuma ietvaros aprādātā un IZM Skolu kartes sistēmā pieejamā informācija par reģionālo autobusu tehnisko pārvietošanās ātrumu nebija tik detalizēta, lai varētu izdarīt līdzīgus aprēķinus, balstoties uz šiem datiem.

Turpinājumā aprakstītie priekšlikumi sagrupēti teritoriāli pa reģioniem un attīstības centru ietekmes areāliem. Ņemot vērā, ka skolēnu migrācijas plūsmas bieži nesakrīt ar spēkā esošajām administratīvajām robežām, šo reģionu aptvertā teritorija tikai aptuveni atbilst Latvijas plānošanas reģioniem. Arī attīstības centru areālu aptvertā teritorija šajā dalījumā jāuzskata par nosacītu, jo vairākas vidusskolas atrodas joslā, kur pārklājas vairāku attīstības centru ietekme (piemēram, Kandava vēsturiski ir Kurzemē un tai tuvāk ir Talsi, bet tradicionāli ciešāka saikne izveidojusies ar Tukumu, kas tiek uzskatīts par Zemgalei piederīgu).

Priekšlikumus ilustrē kartes, kuru fonā attēlots apdzīvoto vietu ar perspektīvām vidusskolām sasniedzamības ilgums, kā arī modelētas šo apdzīvoto vietu optimālo sasniedzamības areālu robežas.

0 16 km

Apzīmējumi

GROBIŅA 124

Atbilstoši skolu tīkla reformas projektam aprēķinātais vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kopskaits apdzīvotajā vietā, par pamatu ņemot skolienu skaitu un deklarētās dzīvesvietas 2016./17. mācību gadā

43
Kaunata

Vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kopskaits apdzīvotajā vietā 2016./17. mācību gadā un iespējamais reorganizējamo vidusskolu audzēkņu sadalījums pa apdzīvotajām vietām, kurās atbilstoši skolu tīkla reformas projektam būs pieejama vispārējās vidējās izglītības dienas programma

42

Rekomendējamo vidusskolu vai ģimnāziju skaits pēc skolu tīkla optimizācijas pilsētās ar vairākām vidusskolām

— Plānošanas reģiona robeža

— Pašvaldības robeža

— Optimālo sadarbības areālu robeža apdzīvotajām vietām ar perspektīvajām vidusskolām

✗ 2017. g. reorganizētās vidusskolas

— 2017. g. 1. septembrī skolēnu trūkuma dēļ vidusskolā netika atvērta 10. klase

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Rīgas reģions

Rīga

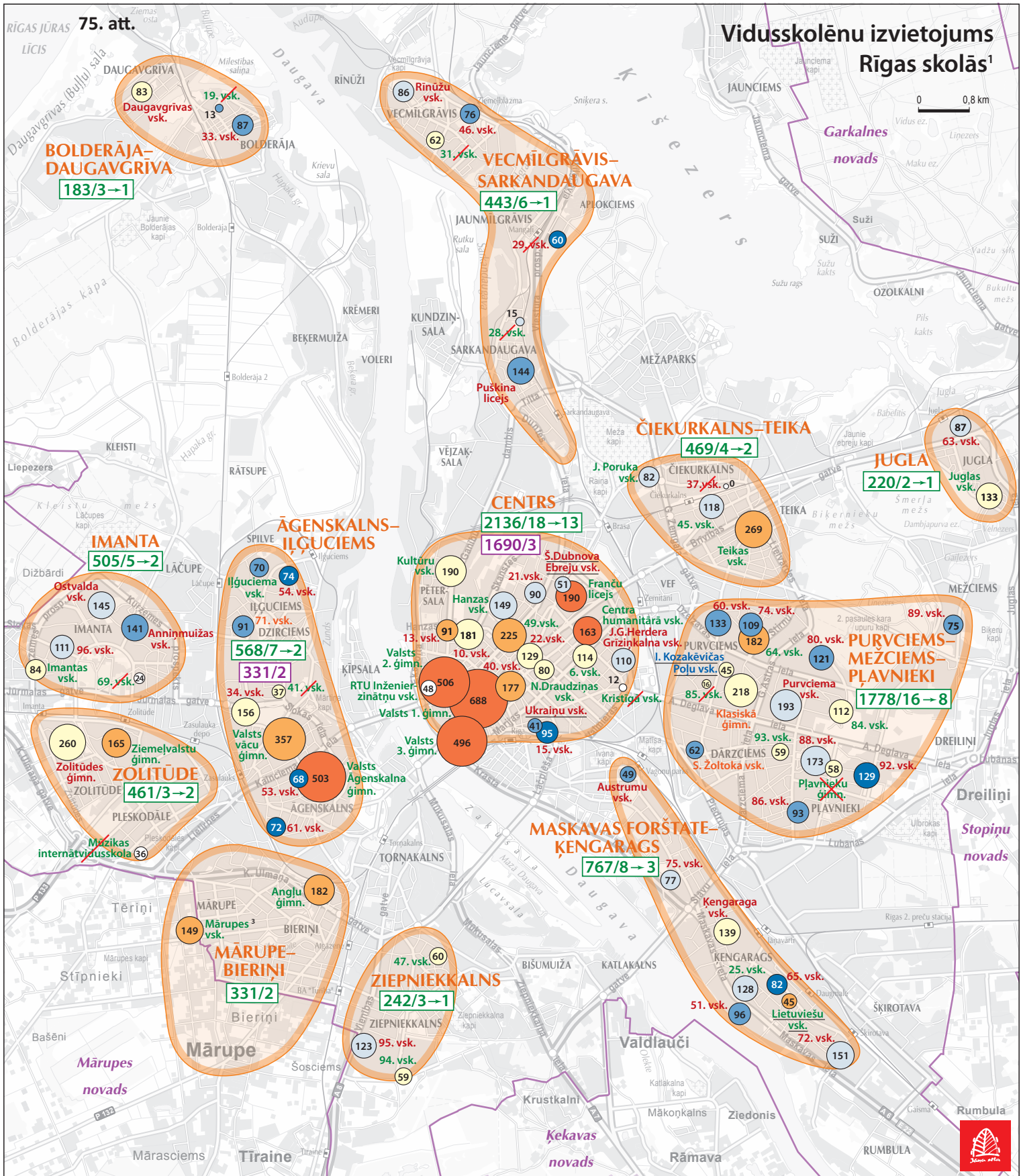
Rīgā atrodas piecas valsts ģimnāzijas ar vidēji 509 10.–12. klases skolēniem katrā un OCE indeksu 65–84% robežās. Tas ir sava veida apliecinājums augstai izglītības kvalitātei, kas tiek nodrošināta šajās skolās un arī skolēnu trūkums, neraugoties uz skolēnu skaita vispārēju samazinājumu Rīgā, šīm skolām nav raksturīgs. Ņemot vērā šo skolu ieguldījumu skolēnu izcilības veicināšanā, gan pašvaldības, gan valsts interesēs būtu nodrošināt iespējami labākus apstākļus šo izglītības iestāžu turpmākai attīstībai, neierobežojot skolēnu skaitu tajās. Tajā pašā laikā nebūtu atbalstāma sākumskolas posma veidošana šajās izglītības iestādēs, jo tas nelabvēlīgi atsauktos uz izglītības līmeni pārējās skolās, spējīgākajiem skolēniem priekšlaicīgi aizplūstot no tām. Diskusijās par likuma grozījumiem, kas ļautu valsts ģimnāzijās veikt skolēnu apmācību no 1. klases, bija paredzēti izņēmumi, kas attiektos uz apdzīvotajām vietām, kur ģimnāzija ir vienīgā vispārējās vidējās izglītības iestāde un vēsturiski tajās pašās telpās nodrošinājusi arī sākumskolas posma apmācību, tā izvairoties no situācijām, kad formālu iemeslu dēļ skola jādala divās iestādēs.

Ar valsts ģimnāziju tīklu Rīgā nav būtisku problēmu, bet daudz kritiskāk ir vērtējams pārējo Rīgas vidusskolu tīkls. Neraugoties uz to, ka Rīgas pašvaldībā jau pirms vairākiem gadiem ir noteikts 22 skolēnu minimums vidusskolas klases atvēršanai, dienas vispārējās vidējās izglītības programmas apguve 2016./17. mācību gadā notika 75 vidusskolās (neskaitot 37. vidusskolu, kurā vidusskolas posmā skolēnu vairs nav, bet ieskaitot pilsētas ģimnāzijas), bet skolēnu vidējais skaits tajās ir tikai nedaudz vairāk kā 100, kas ir vismaz divas reizes mazāk par rekomendēto minimumu – 225, kas Latvijas lielpilsētās būtu jāsasniedz tuvāko sešu gadu laikā, un tās ir trīs pilnas paralēlklases katrā vecuma grupā. Šo skolu vidū ir gan tādas, kur OCE indekss ir augstāks nekā dažās valsts ģimnāzijās (Centra humanitārajā vidusskolā 70,9%, Franču licejā 70,1%), gan tādas, kur tas pat nerasniedz 30% (septiņas vidusskolas).

Lai gan skolēnu skaits ir viens no būtiskākajiem faktoriem, tomēr ne visu skolu turpmākai darbībai tam var būt izšķiroša nozīme. Arī RTU inženierzinātņu vidusskolā 2016./17. mācību gadā ir tikai 48 skolēni, taču, ņemot vērā šīs skolas īpašo vietu Latvijas izglītības sistēmā un šīs skolas neseno izveidošanu, gatavojot spējīgākos skolēnus inženierzinātņu apguvei augstskolā, tas nekādā veidā nedrīkstētu kļūt par šķērslī skolai tālākai darbībai.

Atsevišķi būtu jāskata četru vidusskolu – poļu, lietuviešu, ebreju un ukraiņu – darbība, kas tiek nodrošināta atbilstoši noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem. Ņemot vērā, ka nevienā no tām vidusskolēnu skaits nepārsniedz 51, kas neļauj nokomplektēt pat vienu pilnu klasi katrā vecuma grupā, kā arī to, ka ievērojama daļa šo skolu skolēnu pat nepārstāv attiecīgās minoritātes un mācību programmas vidusskolas posmā jau tagad tiek realizētas latviešu (lietuviešu skolā), latviešu – poļu (poļu skolā) vai latviešu – krievu (ebreju un ukraiņu skolā) valodā, būtu lietderīgi veikt pārrunas ar Polijas, Lietuvas, Izraēlas un Ukrainas pārstāvjiem, kā tas savulaik tika darīts pirms igauņu un baltkrievu vidusskolu reorganizācijas par pamatskolām ar Igaunijas un Baltkrievijas pārstāvjiem, un, argumentējot situāciju, rast kompromisu šo skolu turpmākajā pastāvēšanā situācijai atbilstošākā pamatskolas vai sākumskolas statusā. Lai sarunas noritētu sekmīgāk, nepieciešamības gadījumā jau iepriekš varētu apsvērt, kurās vidusskolās reorganizēto minoritāšu skolu audzēkņi arī vidusskolas posmā padziļināti varētu turpināt apgūt ar nacionālajām īpatnībām (valodu un kultūru) saistītas zināšanas.

2017. gadā skolēnu trūkuma dēļ Rīgā tika slēgta Pļavnieku ģimnāzija (skolēnus pamatā pārvirzot uz 64. un 84. vidusskolu), kā arī **netika atvērta 10. klase deviņās Rīgas vidusskolās (19., 29., 31., 37., 41., 69., 85., Kristīgajā vidusskolā un Mūzikas internātvīdusskolā)**. Esošajā demogrāfiskajā situācijā šis process ir likumsakarīgs, tomēr uzmanības vērts ir fakts, ka **no minētajām desmit vidusskolām – astoņās mācību programmas tika realizētas latviešu valodā un tikai divās – bilingvāli. Tātad četras piektdaļas skolu, kurās skolēnu trūkuma dēļ vidusskolas posmā apmācība netiek turpināta, ir tā sauktās latviešu skolas. Tik skaudras tendences nav vērojamas nevienā citā Latvijas pilsētā.** Tur daudzviet vērojams pretējs process – mazākumtautību skolās (piemēram, Salaspils 2. vidusskolā) paralēli bilingvālajai mācību programmai vidusskolas posmā tiek realizēta mācību programma valsts valodā, kurā skolēnu pamatkontingentu veido jaunieši no ģimenēm ar krievu valodu kā ikdienas saziņas valodu. Šāda pieeja sekmē integrāciju, jo skolēniem tiek sniegta iespēja pakāpeniski iekļauties latviskā vidē, un mazina problēmas, kas, turpinoties skolēnu skaita samazinājumam, jāpārvar, integrējot tā saukto krievu skolu audzēkņus skolās, kur apmācība tiek realizēta tikai valsts valodā.

Vidusskolēnu izvietojums Rīgas skolās¹

0 0,8 km

Vidusskolu tīkla analīzes areāls
10.–12. klašu skolēnu kopskaits areālā vidusskolās un pašvaldības ģimnāzijās / esošais un optimālais vidusskolu kopskaits areālā

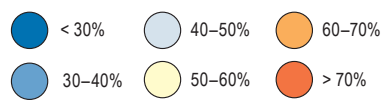
767/8 → 3

860/2

Plavnieku ģimn.

19. vsk.

Vidusskolas obligāto eksāmenu indekss 2015./16. m. g.²

35 10.–12. klašu dienas programmas skolēnu skaits skolā 2016. g. 1. septembrī

○ attiecīgajā gadā šajās skolās nebija 12. klases

Mācību valoda vidusskolās

Frāņu licejs	latviešu	92. vsk.	latviešu – krievu
Klasiskā ģimn.	latviešu / latviešu – krievu (divpļūsmu skolas)	I. Kozakēvičas Poļu vsk.	latviešu – poļu

¹ Vispārīgizlītojošo skolu dienas programmas 10.–12. klašu skolēnu izvietojums 2016. g. 1. septembrī

² Trīs vidusskolas obligāto centralizēto eksāmenu – latviešu valodas, matemātikas un svešvalodas (angļu, franču, vācu vai krievu valoda) – vērtējumu summa dalīta ar skolā mācību gada sākumā norādīto 12. klašu skolēnu skaitu un dalīta ar 3

³ Mārupes vidusskola administratīvi atrodas Mārupes novadā
Atbilstoši noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem finansēto nacionālo minoritāšu skolu nosaukumi pasvītroti

Vērtējot vidusskolu aizpildījumu Rīgas apkaimju griezumā, jāatzīst, ka visvairāk pustukšu vidusskolu ir tālāk no centra. Piemēram, trīs vidusskolās **Bolderājas–Daugavgrīvas** apkaimē kopā mācās tikai 183 vidusskolēni, turklāt divās no šīm skolām OCE indekss bija mazāks par 35% (19. vidusskolā 34,7%, 33. vidusskolā 32,2%). Šāds skolēnu skaits ir nepietiekams pat vienai lielpilsētas vidusskolai, tāpēc esošās vidusskolas būtu reorganizējamas par pamatskolām. Taču, ņemot vērā šīs apkaimes nosacīto izolētību, viena kopīga vidusskola tur varētu tikt veidota, **bet ar nosacījumu, ka skolēniem šajā vidusskolā tiek nodrošināts atbilstošs valsts valodas apguves līmenis, jo apkaimes etniskais sastāvs ar izteiktu krievu valodas dominanti sadzīvī ir būtisks šķērslis tam, lai jaunieši uzlabotu savas latviešu valodas zināšanas ārpus skolas, kas šo skolu absolventus, turpinot mācības augstskolā, nostāda nevienlīdzīgos apstākļos ar jauniešiem, kas nāk no apkaimēm, kur šādu problēmu nav.** Tā tas joprojām ir, piemēram, Daugavgrīvas vidusskolā, kur skolas vadības līmenī, neraugoties uz ikgadējām IKVD pārbaudēm (kopš 2013. gada) saistībā ar vidusskolēnu zemajiem rezultātiem valsts valodas eksāmenos, pēc skolā strādājušo pedagogu liecībām tiek uzturēta segregācijai labvēlīga augsne, ikdienā valsts valodu skolas kolektīvā gandrīz nelietojot. Šajā apkaimē deklarēto vidusskolēnu dzīvesvietu analīze apliecināja, ka jau tagad, iespējams, neatbilstošās izglītības kvalitātes dēļ 63% skolēnu izvēlas mācīties citās apkaimēs (starp skolēniem, kas izvēlējušies mācīties skolā, kur apmācība notiek tikai latviešu valodā, prombraucēju īpatsvars sasniedz 79%). Tas ir arī spilgts apliecinājums tam, ka pieņemumam, ka, optimizējot vidusskolu tīklu Rīgā, nomaļākajās apkaimēs varētu veidoties problēmas ar vidusskolu pieejamību attāluma dēļ, nav nekāda pamata. Pat no visattālākajām apkaimēm (piemēram, Vakarbuļļiem) 30 minūtēs iespējams sasniegt tās pilsētas daļas, kur pieejams plašs publisko pakalpojumu spektrs.

Imantā darbojas piecas vidusskolas, taču, neraugoties uz Jūrmalai līdzvērtīgo iedzīvotāju skaitu, nevienā no tām skolēnu skaits nesasniedz ārpus lielpilsētām rekomendēto minimumu – 150 (tas svārstās amplitūdā no 24 līdz 145 skolēniem). **Esošais skolēnu skaits (505) ir pietiekams vien divu vidusskolu uzturēšanai, viena no kurām varētu būt Imantas vidusskola, kas vienīgā šajā apkaimē spējusi nodrošināt OCE indeksu virs 50% (53,6%).**

Abām pašvaldības ģimnāzijām, kas darbojas Zolitūdē, ir labs potenciāls (Ziemeļvalstu ģimnāzijā 165 skolēni, OCE indekss 61,1%; Zolitūdes ģimnāzijā 260 skolēnu, OCE indekss 50%), **lai sekmīgi attīstītos, piesaistot skolēnus arī no kaimiņos esošajām apkaimēm.**

Arī Bierīnos esošajai Rīgas Angļu ģimnāzijai (182 skolēni, OCE indekss 60,4%) ir labs attīstības potenciāls piesaistīt papildu skolēnus no citām Pārdaugavas apkaimēm un Mārupes.

Ziepniekkalnā, iekļaujot teritoriju līdz K. Ulmaņa gatvei, darbojas trīs vidusskolas, kaut skolēnu pietiek tikai vienai (242). **Ņemot vērā skolēnu dzīvesvietu izvietojumu un OCE indeksu apkaimes skolās, visatbilstošākā bāzes vieta vienīgajai Ziepniekkalna vidusskolai būtu 94. vidusskolā (OCE indekss 55,4%).**

Pārdaugavā no Āgenskalna līdz Ilģuciemam līdzās abām valsts ģimnāzijām darbojas septiņas vidusskolas, kaut skolēnu skaits (568) **ir pietiekams tikai divām.** Izlemt, tieši uz kuru vidusskolu bāzes būtu jāorganizē šīs vidusskolas, pašvaldībai nebūs viegls uzdevums, taču, pieņemot lēmumu, noteikti būtu jāņem vērā, kādu izglītības kvalitāti skolas spējušas sniegt līdz šim. Neņemot vērā ģimnāzijas, visaugstākie OCE indeksi apkaimē ir **34. vidusskolai – 50,1%, 41. vidusskolai – 50,5%** (skolēnu trūkuma dēļ tur šogad 10. klase netika atvērta) un **Ilģuciema vidusskolai – 33,1%.** Ja pēdējā būtu iespējams būtiski uzlabot izglītības kvalitāti un piesaistīt skolēnus no apkārtējām skolām, tad šai vidusskolai būtu dodama priekšroka, jo citās skolās OCE indekss ir vēl zemāks.

Daugavas labā krasta šaurajā joslā līdz dzelzceļam, uz dienvidiem no Centra, kur pieejama ērta visu veidu sabiedriskā transporta (ieskaitot piepilsētas vilcienu) satiksme, **no Centra līdz Kengaragam** izvietotas astoņas vidusskolas, lai gan skolēnu skaits (767) ir pietiekams tikai trim. **Vidusskolas ar zemākajiem OCE indeksiem apkaimē (65. vidusskolā 26,7%, 51. vidusskolā 36,7%, Austrumu vidusskolā 38,5% un 75. vidusskolā 41%) būtu reorganizējamas par pamatskolām vai sākumskolām, bet pārējās (OCE indekss 25. vidusskolā 47,2%, 72. vidusskolā 49,5%, Kengaraga vidusskolā 50,3%) būtu saglabājamās un ērti sasniedzamas reorganizēto vidusskolu audzēkņiem.** Atsevišķi sarunās ar Lietuvu būtu risināms jautājums par skaitliski nelielās Lietuvišu vidusskolas nākotni.

Juglā ir divas vidusskolas ar 220 vidusskolēniem, kas ir gandrīz pietiekams skaits tikai vienai lielpilsētas vidusskolai. Ņemot vērā šo apstākli, zemāka OCE indeksa (49,6%) un skolēnu skaita (87) dēļ **63. vidusskola jāreorganizē par pamatskolu, vidusskolēnus virzot uz Juglas vidusskolu (OCE indekss 58,9%, 133 skolēni).** Iespējams, Juglas vidusskolai izdosies piesaistīt arī daļu no reorganizējamām 89. vidusskolas Mežciemā un Vangažu vidusskolas audzēkņiem, kā arī jau reorganizētās Garkalnes vidusskolas audzēkņiem. **Čiekurkalnā–Teikā** ir trīs vidusskolas

(neskaitot 37. vidusskolu, kurā vidusskolas posmā nav neviena audzēkņa) ar 469 skolēniem, kas ir pietiekams skaits tikai divām vidusskolām. Ņemot vērā šo apstākli, zemāka OCE indeksa (42,6%) dēļ **45. vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, vidusskolēnus virzot vai nu uz Teikas (OCE indekss 60,4%), vai Jāņa Poruka (49%) vidusskolu, kas atrodas tuvumā. **Teikas vidusskolai augstā izglītības līmeņa un pietiekamā skolēnu skaita (269) dēļ ir labs attīstības potenciāls, bet Jāņa Poruka vidusskolai izglītības līmenis un skolēnu skaits, lai tā sekmīgi varētu attīstīties, vēl būtu jāceļ. Ja tā spēs piesaistīt būtisku daļu reorganizējamās 45. un 28. (Sarkandaugavā) vidusskolas kontingenta, tad tai ir perspektīva, pretējā gadījumā tā jāreorganizē par sākumskolu.**

Daugavas labā krasta joslā līdz dzelzceļam, uz ziemeļiem no Centra, kur **no Centra līdz Vecmīlgrāvim** pieejama ērta sabiedriskā transporta (ieskaitot piepilsētas vilcienu) satiksme, izvietotas sešas vidusskolas, lai gan skolēnu skaits (443) ilgtermiņā ir pietiekams tikai vienai. **Trijās šī areāla vidusskolās (28., 31. un 29.) skolēnu trūkuma dēļ 10. klase 2016. vai 2017. gada 1. septembrī netika atvērta. Arī šeit, tāpat kā Bolderājā, skolēnu nav pieticis abās "latviešu" skolās.** No citām šī areāla skolām **par pamatskolām lietderīgāk būtu reorganizēt tās, kurās OCE indekss ir zemāks (46. vidusskolā 32,4%, Puškina licejā 33,5%). Viena kopīga apkaimes vidusskola varētu tikt veidota uz Rīnūžu vidusskolas (42,5%) bāzes**, kurā pašlaik arī ir nepietiekams skolēnu skaits, tikai ar nosacījumu, ka skolēniem šajā vidusskolā tiek nodrošināts atbilstošs valsts valodas apguves līmenis, jo Vecmīlgrāvja un Sarkandaugavas etniskais sastāvs ar izteiktu krievu valodas dominantu sadzīvē ir būtisks šķērslis tam, lai jaunieši uzlabotu savas latviešu valodas zināšanas ārpus skolas, kas savukārt šo skolu absolventus, turpinot mācības augstskolā, nostāda nevienlīdzīgos apstākļos ar jauniešiem, kas nāk no apkaimēm, kur šādu problēmu nav. Pētījuma autori apzinās, ka daļai Sarkandaugavā dzīvojošo ērtāk būs doties uz Jāņa Poruka vidusskolu Čiekurkalnā vai vidusskolām Centrā, līdz ar ko iespējama skolēnu skaits vienīgajā apkaimes vidusskolā pēc reorganizācijas, visticamāk, nepārsniegs 300.

Salīdzinoši kompaktajā teritorijā **no Purvciema līdz Pļavniekiem un Mežciemam** dzīvo ceturtdaļa galvaspilsētas iedzīvotāju, tāpēc 15 vidusskolu darbība šajā teritorijā nepārsteidz. Lai arī skolēnu skaits šeit ir pietiekams tikai nepilnu astoņu vidusskolu darbībai, tas vismaz nav trīskārt mazāks par nepieciešamo, kā to var vērot vairākās citās Rīgas apkaimēs. Tomēr reorganizēt pusi skolu arī šajā galvaspilsētas daļā ir liels izaicinājums, jo tas skar tik lielu skolēnu skaitu. Tāpat kā citās apkaimēs, par perspektīvākajām uzskatāmas tās vidusskolas, kas spējušas nodrošināt augstāku izglītības līmeni. Šajā ziņā spēcīgākās areālā ir **64. vidusskola** (OCE indekss 69,4%), **Klasiskā ģimnāzija** (54,9%), **85. vidusskola** (54,4%, taču skolēnu trūkuma dēļ 10. klase tai vairs netika atvērta), **93. vidusskola** (52,4%; ir perspektīva ar nosacījumu, ka tai izdodas piesaistīt skolēnus no reorganizējamām skolām, kur sekmju līmenis ir ievērojami zemāks), **Poļu vidusskola** (52,3%; tikai 45 vidusskolēni, ar kuriem nepietiek pat pilnu klašu komplektācijai), **84. vidusskola** (52%), **Purvciema vidusskola** (49,8%), **88. vidusskola** (45,3%). Pārējās areāla vidusskolās OCE indekss nesasniedz 40%, starp kurām ir arī vienīgā Latvijas vidusskola, kas specializējusies jauno hokejistu sagatavošanā (**Sergeja Žoltoka vidusskola** – 62 vidusskolēni, OCE indekss 30,7%), un **89. vidusskola** (75 vidusskolēni, OCE indekss 36,7%) – vienīgā Mežciemā, ko skolēnu trūkuma dēļ, visticamāk, tomēr nāksies reorganizēt par pamatskolu vai sākumskolu, audzēkņus pārvirzot uz Juglas vai Purvciema vidusskolām.

Centrs. Rīgā vēsturiski izveidojusies situācija, ka tieši pilsētas centrālajā daļā koncentrētas tradīcijām bagātas skolas ar dažādu specializāciju un augstu izglītības kvalitāti. Tā tiek panākta, gan pateicoties skolotāju un vadības profesionalitātei, gan iespējai uzstādīt augstākus atlases kritērijus skolēniem, kuriem skola nav tiešā dzīvesvietas tuvumā, tā papildus piesaistot spējīgākos audzēkņus no citām skolām ne tikai Rīgā, bet visā valstī. No vienas puses, šī selektīvā izlase pazemina vidējo sekmju līmeni citās skolās, no otras puses, tā ir iespēja izcilības veicināšanai, organizējot mācību procesu spējīgākiem skolēniem augstākā līmenī. Analizējot situāciju ne tikai Rīgā, bet arī citu pilsētu skolās, pētnieki nonākuši pie secinājuma, ka vispārīgākā izglītības skolas (to skaitā ģimnāzijas) ar paaugstinātām zināšanu prasībām to audzēkņiem nav lietderīgi veidot vietās, kur nav pietiekams skolēnu skaits, jo tas rada marginalizācijas draudus (procesu, kā rezultātā palielinās izglītības līmeņa plaisa starp šīm specializētajām, ko dažkārt mēdz dēvēt arī par "elitārajām", un pārējām apkaimes vidusskolām). Vidusskolu tīkla optimizācijas gaitā uzsvars būtu jāliek nevis uz ģimnāziju skaita vai izmēra palielināšanu, bet vidusskolu ar nepietiekamu izglītības līmeni skaita samazināšanu, šo skolu audzēkņus virzot uz tuvākajām vidusskolām, kur šis līmenis ir augstāks, vai uz profesionālās izglītības iestādēm, kur, pateicoties ES atbalstam, pēdējo gadu laikā izveidota moderna materiāli tehniskā bāze gan profesionālās, gan vispārējās izglītības apguvei.

Rīgas centrālajā daļā bez trim valsts ģimnāzijām labs attīstības potenciāls ir nesen izveidotajai RTU Inženierzinātņu vidusskolai, Centra humanitārajai vidusskolai (OCE indekss 70,9%), Franču licejam (70,1%), 49. vidusskolai (68%), 13. vidusskolai (65,7%), 40. vidusskolai (62,2%), 6. vidusskolai (59,6%), Kultūras vidusskolai (58,6%), 22. vidusskolai (55,3%), N. Draudziņas vidusskolai (55,3%), 10. vidusskolai (51,4%), kā arī Hanzas (47,5%) un Grīziņkalna (40,7%) vidusskolai. Daļā šo skolu ir nepietiekams vidusskolēnu skaits, tomēr tām visām ir potenciāls piesaistīt skolēnus gan no Centra, gan tuvējo apkaimju (Purvciena, Sarkandaugavas) reorganizējamām skolām. Tomēr piecas centra vidusskolas nepietiekamā skolēnu skaita vai izglītības līmeņa dēļ tomēr būtu jāreorganizē par pamatskolām vai sākumskolām. Tās ir Kristīgā vidusskola (12 vidusskolēni; 2017./18. mācību gadā netika atvērta 10. klase nepietiekamā skolēnu skaita dēļ), Ukrainu vidusskola (41), Ebreju vidusskola (51), 21. vidusskola (90) un 15. vidusskola (95).

Rīgas ietekmes areāls

Liela daļa Jūrmalas iedzīvotāju strādā vai citādi ir cieši saistīti ar Rīgu. Šī parādība spilgti izpaužas arī skolas izvēles ziņā – vismaz 250 vidusskolēnu no Jūrmalas mācās kādā no Rīgas skolām, turklāt atšķirībā no citām Pierīgas pašvaldībām Jūrmalā vērojama mērena depopulācija. Šo iemeslu dēļ esošais vidējais izglītības iestāžu skaits nav ekonomiski pamatots, pat ņemot vērā apstākli, ka Jūrmalai, kur pēc CSP datiem iedzīvotāju skaits ir nedaudz zem 50 000, netiek piemērots Latvijas lielajām pilsētām noteiktais skolēnu skaita paaugstinātais kritērijs (no 2023. gada 225 vidusskolēni, kas atbilst trijām pilnām paralēlklasēm katrā vecuma grupā). Autori **aicina vidusskolas posmu saglabāt tikai trīs skolās**. Tā kā jau kopš 20. gs. 70. gadiem liels iedzīvotāju skaits koncentrēts pilsētas austrumdaļā – Kauguros, autori aicina attīstīt šeit esošo **Valsts ģimnāziju** (OCE indekss 60,7%) un **Jūrmalas pilsētas Kauguru vidusskolu** (48,8%), bet ļoti zemā OCE indeksa dēļ **Mežmalas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (OCE indekss 13,6%, kas viens no zemākajiem rādītājiem Latvijā starp vispārizglītojošajām vidusskolām). Pilsētas nosacītajā centrālajā daļā – Pumpuros, Jaundubultos un Majoros – atrodas trīs vidusskolas, visas ar viduvējiem vai pat zemiem OCE indeksa rādītājiem, no kurām autori aicina **saglabāt Pumpuru vidusskolu**, kam ir augstāks OCE indekss (45,9%) un lielāks vidusskolēnu skaits. Zemā OCE indeksa (28,6%) un mazā vidusskolēnu skaita dēļ **Jaundubultu vidusskola** būtu jāreorganizē par sākumskolu (pamatskolas posmā tikai 81 skolēns), bet **Majoru vidusskola** (OCE indekss 41,6%) – **par pamatskolu** (lai arī pamatskolas posmā pagaidām ir 114 skolēni, to skaits varētu pieaugt).

Babītes novads ir viena no retajām Latvijas pašvaldībām, kur aug iedzīvotāju skaits, tāpēc autori aicina **attīstīt Piņķos esošo Babītes vidusskolu** (OCE indekss 59,2%), kur pagaidām kopā ar potenciālajiem jaunpienācējiem no Kalnciema vidusskolas varētu būt 79 vidusskolēni, kas ir gandrīz divas reizes mazāk nekā noteikts kvantitatīvajos rādītājos, tomēr skolēnu skaits varētu palielināties ne tikai iedzīvotāju skaita pieauguma, bet arī uz Jūrmalas rietumdaļas – Priedaines, Lielupes, Bulduru u.c. – apkaimju skolēnu rēķina, jo no šejienes Piņķi ir ērti un ātri sasniedzami pat desmit minūšu laikā.

Ņemot vērā Latvijai neraksturīgi strauji augošo iedzīvotāju skaitu Mārupes novadā, **arī Mārupes vidusskolai (149 skolēni, OCE indekss 62,2%) ir labs attīstības potenciāls**.

Lai arī **Olaines pagastā**, pateicoties Rīgas tuvumam, iedzīvotāju skaits lēnām aug, pilsētā, kur dzīvo novada lielākā iedzīvotāju daļa, tas turpina samazināties, tāpēc esošais vidusskolēnu skaits ļauj **Olainē attīstīt tikai vienu vidusskolu** esošo divu skolu vietā (160 vidusskolēnu). Autori aicina vidusskolu veidot uz 1. vidusskolas bāzes, kur ir nedaudz augstāks OCE indekss (57,6%) un lielāks vidusskolēnu skaits (95 pret 66) nekā 2. vidusskolā (OCE indekss 54,5%), kas būtu jāreorganizē par pamatskolu.

Ķekavas novads ir viena no retajām pašvaldībām Latvijā, kur iedzīvotāju skaits palielinās, bet, līdzīgi kā citviet, tendence izvēlēties par labu Rīgas skolām nav mainījusies, tāpēc esošais vidusskolēnu skaits ļauj Ķekavas **novadā attīstīt tikai vienu vidusskolu** esošo divu vietā. Vairāk nekā divreiz lielāka skolēnu skaita (pašreiz 91) un lielākā attāluma dēļ no Rīgas, kā arī potenciāla piesaistīt skolēnus no citām reorganizējamajām skolām, autori aicina **saglabāt tikai Ķekavas vidusskolu** (OCE indekss 54,8%), kas varētu piesaistīt skolēnus no reorganizējamās Baložu (30 skolēni) un Baldones (44) vidusskolas, tādējādi, iespējams, palielinot to līdz 165 vidusskolēniem. Savukārt **Baložu vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, lielākā daļa no tās 42 vidusskolēniem (gandrīz četrreiz mazāk nekā nepieciešams) varētu turpināt izglīties Ķekavas vidusskolā (30 skolēni; 11,3 km, 13 minūtes), bet 12 skolēni – kādā no skolām Rīgā, kuras tiešā pievārtē Baloži atrodas (tuvākā skola Ziepniekkalnā tikai 10 km un 14 minūšu attālumā).

Perspektīvo vidusskolu audzēkņu izvietojums

0 8,5 km

Apzīmējumi

- AUCE** Atbilstoši skolu tīkla reformas projektam aprēķinātais vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kopskaits apdzīvotajā vietā, par pamatu ņemot skolēnu skaitu un deklarētās dzīvesvietas 2016./17. mācību gadā
- Kafēni Vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kopskaits apdzīvotajā vietā 2016./17. mācību gadā
- Iespējamais reorganizējamo vidusskolu audzēkņu sadalījums pa apdzīvotajām vietām, kurās atbilstoši skolu tīkla reformas projektam būs pieejama vispārējās vidējās izglītības dienas programma
- Rekomendējamais vidusskolu vai ģimnāziju skaits pēc skolu tīkla optimizācijas pilsētās ar vairākām vidusskolām
- Esošie autoceļi ar melno segumu
- Prioritāri asfaltējamie ceļu posmi (ar vairāk nekā 70 iedzīvotājiem uz 1 asfaltējamā ceļa kilometru atbilstoši "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķiniem)
- Citi nozīmīgākie ceļi
- Plānošanas reģiona robeža
- Pašvaldības robeža

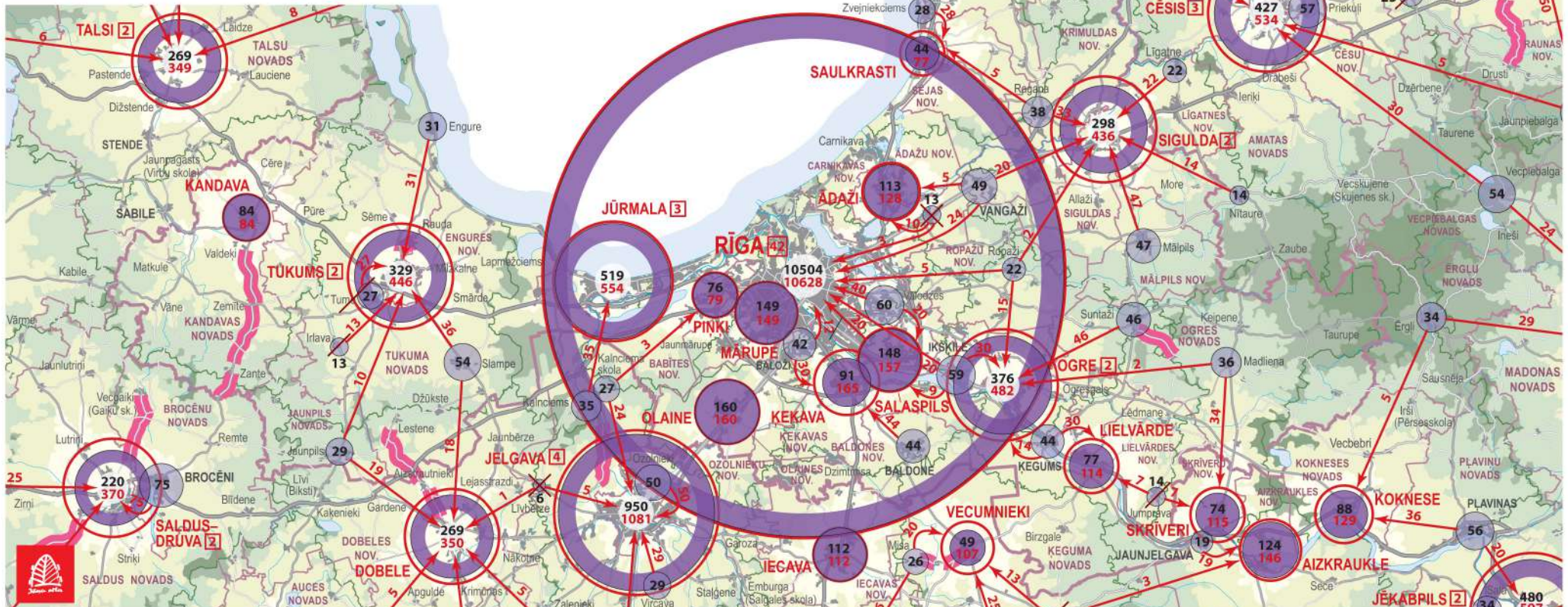
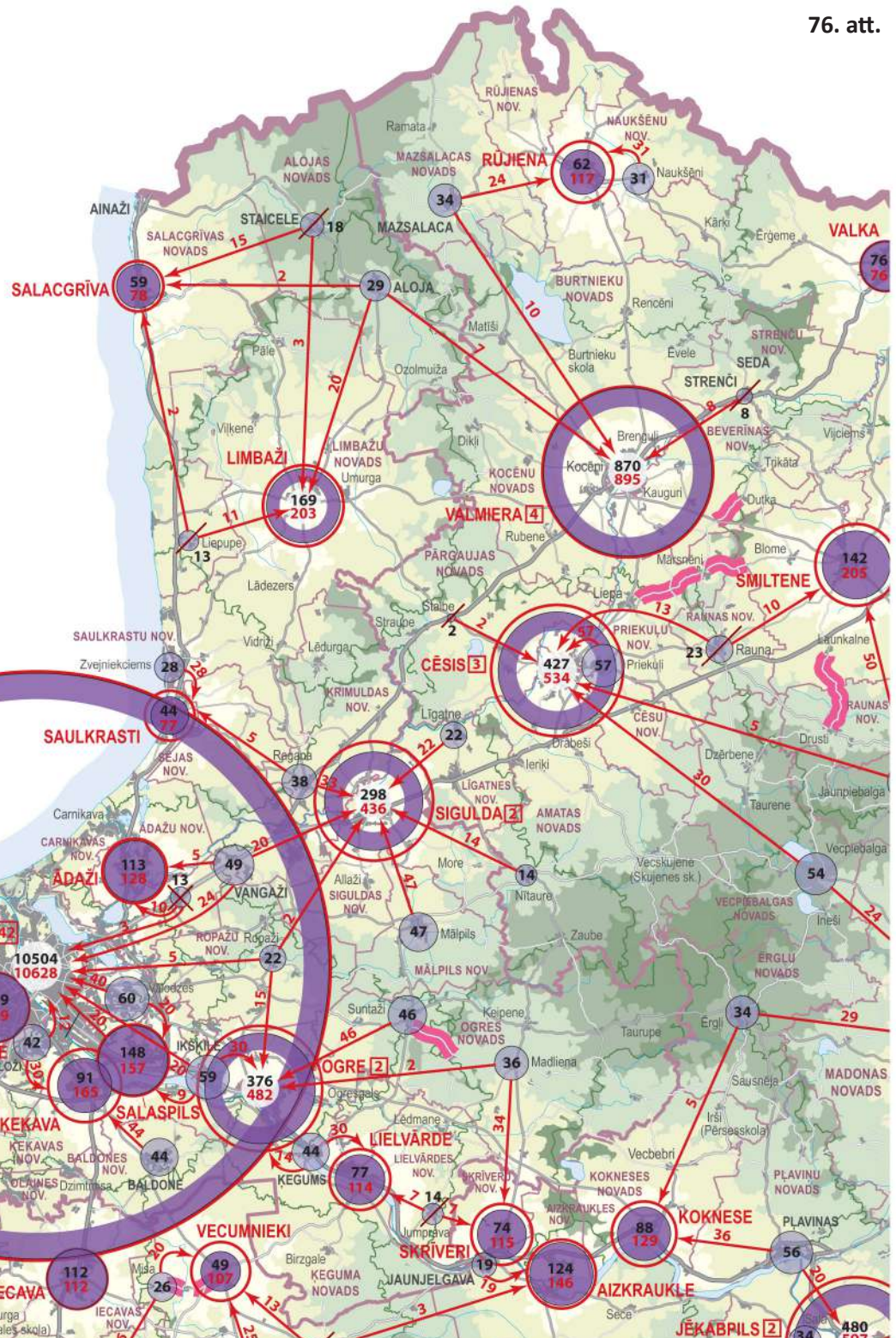
Sasniedzamība pa autoceļiem (minūtēs)*

	< 10		20-30		> 40
	10-20		30-40		

* Optimālo sniedzamības areālu robeža apdzīvotajām vietām ar perspektīvajām vidusskolām

* Perspektīvā vidusskolu tīkla sniedzamība pa autoceļiem (minūtēs), aprēķināta ar "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" izstrādātu programmatūru, tai izvēloties optimālo maršrutu, ņemot vērā ceļu stāvokli normālos laika apstākļos un attālumu līdz galamērķim. Programmatūras uzstādījumos izmantoti ilgtermiņa novērojums balstīti vidējie rādītāji. Tā kā ceļu stāvokļa apsekošana netiek veikta katru gadu, atsevišķos posmos programmatūras aprēķinātais sniedzamības līgums var atšķirties no reālā.

- 2017. g. reorganizētās vidusskolas
- 2017. g. 1. septembrī skolēnu trūkuma dēļ vidusskolā netika atvērta 10. klase

Baldone atrodas Rīgas aglomerācijas ārējā zonā, tās iedzīvotāju skaita pieaugums ir minimāls un arī saimnieciskā aktivitāte nav salīdzināma ar Rīgai tuvāk esošajām pašvaldībām. Tāpēc autori uzskata, ka tuvākajā laikā būs neiespējami vidusskolēnu skaitu palielināt vairāk nekā trīs reizes, lai izpildītu esošos kvantitatīvos kritērijus (150 vidusskolēni, kas nepieciešami Ķekavas tuvuma dēļ; pašlaik 10.–12. klasē ir tikai 44 skolēni), un **Baldones vidusskola** (OCE indekss 46,5%) **jāreorganizē par pamatskolu**. Attīstības plāns paredz, ka vidusskolēni mācības turpinātu Ķekavas vidusskolā (tikai 15,2 km un 16 minūtes asfaltēta ceļa).

Ņemot vērā, ka **Salaspils** ir viena no nedaudzajām Latvijas pašvaldībām, kur iedzīvotāju skaits pēdējos gados ir stabilizējies un tā dinamiski attīstās (viena no retajām, kas veic iemaksas pašvaldību izlīdzināšanas fondā; līdzās skolām nesen uzcelta moderna multifunkcionāla halle un stadions), un neraugoties uz to, ka arī Salaspilij, tāpat kā visām Pierīgas pašvaldībām, raksturīga pamatskolu beigušo skolēnu būtiskas daļas došanās uz Rīgas ģimnāzijām vai vidusskolām, ir pamats uzskatīt, ka šeit būs iespējams izveidot vienu kritērijiem atbilstošu vidusskolu (OCE indekss 1. vidusskolā 53,8%, 2. vidusskolā 50,6%), 10.–12. klašu skolēnus izvietojot starp 1. un 2. vidusskolu jaunuzceltajā skolas korpusā ar peldbaseinu (potenciāli 157 skolēni, ieskaitot iespējamus jaunpieņacējus no reorganizējamās Ulbrokas (20) un Ikšķiles (9) vidusskolas, kā arī paredzot iespēju, ka 20 skolēni no Salaspils 2. vidusskolas izvēlēties turpināt mācības kādā no Rīgas skolām). Ņemot vērā, ka Salaspilī nav pietiekams skolēnu skaits divu vidusskolu uzturēšanai, **Salaspils 2. vidusskolu nepieciešams reorganizēt par pamatskolu**, attīstības scenārijā pieņemot, ka 62 vidusskolēni turpinās mācības līdzās esošajā jaunuzceltajā Salaspils vidusskolas korpusā, bet 20 – izvēlēties turpināt mācības kādā no Rīgas skolām (sākot no 10 km un 13 minūtēm).

Neraugoties uz to, ka **Stopiņu novads** ir viena no nedaudzajām Latvijas pašvaldībām ar augošu iedzīvotāju skaitu, kas ietekmē arī skolēnu skaitu, nav pamata uzskatīt, ka Pierīgas pašvaldībās raksturīgā tendence skolēniem pēc sākumskolas vai pamatskolas beigšanas mācības turpināt Rīgas ģimnāzijās vai vidusskolās strauji varētu mainīties un tāpēc būtu cerības pārskatāmā nākotnē (līdz 2030. gadam) Ulbrokas vidusskolai (OCE indekss 47,3%; 60 skolēni) 10.–12. klašu posmā gandrīz trīskāršot skolēnu skaitu, kas būtu nepieciešamais daudzums, lai šeit būtu ekonomiski pamatoti uzturēt vidusskolu. Ņemot vērā iepriekš minēto, **Ulbrokas vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, attīstības scenārijā pieņemot, ka 20 vidusskolēni turpinās mācības Salaspils vidusskolā (10 km, 14 minūtes), bet 40 – izvēlēties turpināt mācības kādā no Rīgas skolām (sākot no 8 km un 12 minūtēm).

Ņemot vērā, ka **Ādaži** ir viena no nedaudzajām Latvijas pašvaldībām, kur iedzīvotāju skaits aug un tā dinamiski attīstās (viena no retajām, kas veic iemaksas pašvaldību izlīdzināšanas fondā), un neraugoties uz to, ka arī Ādažiem, tāpat kā visām Pierīgas pašvaldībām, raksturīga pamatskolu beigušo skolēnu būtiskas daļas došanās uz Rīgas ģimnāzijām vai vidusskolām, ir pamats uzskatīt, ka Ādažu vidusskolai (OCE indekss 61,7%; potenciāli 128 skolēni, ieskaitot iespējamus jaunpieņacējus no reorganizējamās Garkalnes (10) un Vangažu (5) vidusskolas) **ir potenciāls tuvāko gadu laikā sasniegt kritērijiem atbilstošu skolēnu skaitu**.

Saulkrasti ir viens no lielākajiem Pierīgas vasarnīcu rajoniem, kur reālais iedzīvotāju skaits ir ievērojami lielāks par deklarēto. Galvenokārt tas izskaidrojams ar pieaugošu tendenci pārbūvēt vasarnīcas par pastāvīgai dzīvošanai piemērotiem mājokļiem, kas ir stabilizējis iedzīvotāju skaitu šajā pašvaldībā un ļauj cerēt uz mērenu izaugsmi nākotnē, kas atsauksies arī uz skolēnu skaitu, tāpēc, ņemot vērā, ka attālums līdz citām perspektīvajām vidusskolām (Ādažos un Siguldā) pārsniedz 25 km, ir pamats uzskatīt, ka **Saulkrastu vidusskola** (OCE indekss 58,9%; potenciāli 77 skolēni, ieskaitot iespējamus jaunpieņacējus no reorganizējamās Zvejniekiema (28) un Krimuldas (5 no Vidrižiem un Bīriņiem) vidusskolas) **spēs piesaistīt attālām vietām kritērijos noteikto vidusskolēnu skaitu** (75).

Nepietiekamā skolēnu skaita (28) un Saulkrastu vidusskolas tuvuma (6 km, 11 minūtes) dēļ **Zvejniekiema vidusskolu** (OCE indekss 46,4%) ir ieteikts **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 80 skolēnu nepieciešamo 150 vietā), paredzot, ka visi skolēni izvēlēties turpināt mācības Saulkrastu vidusskolā.

Limbažu ietekmes areāls

Autori iesaka **attīstīt Limbažos pašreizējo novada ģimnāziju** (OCE indekss 63,5%; potenciāli 228 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Alojās (20), Staiceles (3) un Liepupes (2) vidusskolas). Autori aicina **3. vidusskolu** (OCE indekss 40,8%) tās zemāko centralizēto eksāmenu rezultātu dēļ **reorganizēt par pamatskolu**.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (tikai 13) un zemā OCE indeksa (39,1%) dēļ **Liepupes vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Lielākā daļa vidusskolēnu (11) mācības varētu turpināt Limbažos (23 km,

21 minūte), bet divi – Salacgrīvā (šo skolēnu dzīvesvieta jau tagad ir šīs pilsētas tuvumā – vidēji 9 km un 11 minūtes). 2017./18. mācību gadā jau pieņemts lēmums neatvērt 10. klasi nepietiekamā skolēnu skaita dēļ, kas skaidri norāda uz vajadzību pēc skolas reorganizācijas.

Neraugoties uz depopulāciju, **Salacgrīvas** vidusskolā kopā ar potenciālajiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Staiceles (15), Alojās (2) un Liepupes (2) vidusskolas pašlaik izdodas izpildīt minimālo kvantitatīvo rādītāju (kopā 78 vidusskolēni), tāpēc **Salacgrīvas vidusskola jā saglabā**. Turklāt šai skolai ir labi uzturēta sporta bāze un viens no labākajiem OCE indeksiem apkārtnē – 59,5%, bet saimnieciskās rosības ziņā Salacgrīva pat spēj konkurēt ar tuvāko un iedzīvotāju skaita ziņā pārāko attīstības centru – Limbažiem. Šīs skolas reorganizācija nebūtu vēlama arī tāpēc, ka vairāk nekā 100 skolēniem tuvākā skola tad būtu vairāk nekā 50 km attālumā (Limbažos).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (tikai 18) un zemā OCE indeksa (37%) dēļ **Staiceles vidusskolu** (OCE indekss 40,0%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 37 skolēni, kas ir četrkārt mazāk nekā nepieciešams). Lielākā daļa vidusskolēnu (15) mācības varētu turpināt Salacgrīvā (38,5 km un 31 minūte pa asfaltētu ceļu), bet trīs – Limbažos (šo skolēnu dzīvesvieta jau tagad ir šīs pilsētas tuvumā – vidēji 9 km un 11 minūtes). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī jau pieņemtais lēmums 2017./18. mācību gadā neatvērt šajā skolā 10. klasi.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (29) dēļ **Alojas vidusskolu** (OCE indekss 52,6%) **reorganizēt par pamatskolu**. Lielākā daļa vidusskolēnu (20) mācības varētu turpināt Limbažos (34,6 km, 32 minūtes). Divi skolēni no Ungurpils apkārtnes varētu mācīties Salacgrīvā (vidēji 32 km un 33 minūtes daļēji pa grants ceļu), bet septiņi – kādā no skolām vien nedaudz tālākajā Valmierā (tuvākā skola 45,3 km, 40 minūtes), kur ir reģionā plašākās izglītības iespējas un arī citu pakalpojumu pieejamība.

Siguldas ietekmes areāls

Sigulda ir vienīgais attīstības centrs, kur pašlaik ir pozitīvas demogrāfijas tendences un arī nākotnē tiek plānots iedzīvotāju skaita pieaugums, tāpēc autori aicina **attīstīt abas esošās vidējās izglītības iestādes – valsts ģimnāziju** (otra labākā skola ārpus Rīgas pēc OCE indeksa 68,1%) un **pilsētas vidusskolu** (OCE indekss 46,2%). Lai arī pašlaik skolēnu skaits nav pietiekams abām skolām, taču, sagaidot potenciālos jaunpieņacējus no reorganizējamās Krimuldas (33), Līgatnes (22), Nītaures (14), Mālpils (47), Ropažu (2) un Vangažu (20) vidusskolas un palielinoties Siguldas iedzīvotāju (līdz ar to arī skolēnu) skaitam, vidusskolēnu skaits pieaugtu vairāk nekā par 100 un varētu pārsniegt nepieciešamo skaitu (pašreizējā attīstības scenārijā – 436).

Nepietiekamā un rūkošā skolēnu skaita (22), kā arī zemā OCE indeksa (40,6%) un Siguldas ģimnāzijas un vidusskolas tuvuma (19 km, 23 minūtes) dēļ **Līgatnes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 44 skolēni nepieciešamo 150 vietā), attīstības scenārijā paredzot, ka visi vidusskolēni izvēlēties turpināt mācības Siguldā.

Straujās depopulācijas ietekmē rūkošais skolēnu skaits (14), kas ir vismaz pieckārt zemāks par attālām lauku teritorijām rekomendēto minimumu, ir galvenais iemesls, kādēļ, neraugoties uz salīdzinoši augsto OCE indeksu (54,7%), attālā **Nītaures vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, paredzot, ka visi vidusskolēni mācības turpina Siguldā (29 km, 27 minūtes).

Nepietiekamā un rūkošā skolēnu skaita (47) dēļ **Mālpils vidusskolu** (OCE indekss 48,7%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 95 skolēni nepieciešamo 150 vietā), attīstības scenārijā paredzot, ka visi vidusskolēni izvēlēties turpināt mācības Siguldas vidusskolā vai ģimnāzijā (22 km, 25 minūtes).

Nepietiekamā un rūkošā skolēnu skaita (49) dēļ **Vangažu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 104 skolēni nepieciešamo 150 vietā), attīstības scenārijā paredzot, ka pieci vidusskolēni izvēlēties turpināt mācības Ādažu vidusskolā (27 km, 25 minūtes), 20 (pamatā no Inčukalna) – Siguldā (16 km, 20 minūtes), bet 24 – kādā no Rīgas skolām (no 23 km un 19 minūtēm).

Nepietiekamā skolēnu skaita (38) un Siguldas ģimnāzijas un vidusskolas tuvuma (17 km, 22 minūtes) dēļ **Krimuldas vidusskolu** (OCE indekss 45%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 83 skolēni nepieciešamo 150 vietā), attīstības scenārijā paredzot, ka pieci vidusskolēni (no Vidrižiem un Bīriņiem) izvēlēties turpināt mācības Saulkrastu vidusskolā (no 17 km un 17 minūtēm), bet pārējie – Siguldā.

Ogres ietekmes areāls

Pētnieki iesaka **Ogrē attīstīt valsts ģimnāziju** (OCE indekss 57,2%) **un 1. vidusskolu** (48,6%). Kopā ar potenciālajiem jaunpienācējiem kopējais pilsētas vidusskolēnu skaits varētu pieaugt par vairāk nekā 100 skolēniem, sasniedzot 482 vidusskolēnus. Ogres skolās varētu ieplūst vidusskolēni no reorganizējamās Ikšķiles (30), Ropažu (15), Suntažu (46), Madlienas (2) un Ķeguma (14) vidusskolas. Lai arī Ogres demogrāfiskā situācija ir nedaudz labāka kā valstī kopumā (pilsētā kopš 2000. gada vērojama mērena depopulācija – iedzīvotāju skaita samazinājums par 12,8%, bet tās apkārtnē pat iedzīvotāju skaita pieaugums), tomēr skolēnu skaits nav pietiekams esošo trīs vispārējās vidējās izglītības iestāžu uzturēšanai. Lai arī **Jaunogres vidusskolā** ir augstāks OCE indekss (53,9%) nekā 1. vidusskolā, šī skola pašlaik spējusi piesaistīt daudzkārt mazāk vidusskolēnu (70 pret 228), tāpēc tā **jāreorganizē par pamatskolu**.

Neraugoties uz to, ka **Ikšķiles novads** ir viena no turīgākajām Latvijas pašvaldībām, turklāt ar augošu iedzīvotāju skaitu, kas ietekmē arī skolēnu skaitu, pētījuma ietvaros veiktā padziļinātā analīze (iedzīvotāju skaita pieaugums līdz 2030. gadam par 14%) norāda, ka nav pamata uzskatīt, ka pārskatāmā nākotnē (līdz 2030. gadam) Ikšķiles vidusskolai (OCE indekss 61,8%; 59 skolēni) 10.–12. klases posmā izdosies gandrīz trīskāršot skolēnu skaitu, kas būtu nepieciešams, lai vidusskolas uzturēšana šeit būtu ekonomiski pamatota. Galvenais iemesls – Pierīgas pašvaldībām raksturīgā tendence skolēniem pēc sākumskolas vai pamatskolas beigšanas mācības turpināt Rīgas (Ikšķiles gadījumā arī Ogres) ģimnāzijās vai vidusskolās. Ņemot vērā minēto, **Ikšķiles vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, attīstības scenārijā pieņemot, ka deviņi vidusskolēni turpinās mācības Salaspils vidusskolā (10 km, 14 minūtes asfaltēta ceļa), 30 – Ogres vidusskolā vai ģimnāzijā (8 km, 10 minūtes), bet 20 – izvēlēsies turpināt mācības kādā no Rīgas skolām (sākot no 25 km un 28 minūtēm).

Nepietiekamā un rūkošā skolēnu skaita (22) dēļ **Ropažu vidusskolu** (OCE indekss 42%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 82 skolēni nepieciešamo 150 vietā), attīstības scenārijā paredzot, ka 15 vidusskolēni izvēlēsies turpināt mācības Ogres vidusskolā vai ģimnāzijā (21 km, 21 minūte), divi – Siguldā (33 km, 35 minūtes), bet pieci – kādā no Rīgas skolām (no 30 km un 28 minūtēm).

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (46) dēļ **Suntažu vidusskolu** (OCE indekss 54,2%) **reorganizēt par pamatskolu**. Vidusskolas vecuma bērni skoloties varēs kādā no skolām Ogrē (32,1 km, 30 minūtes asfaltēta ceļa). Skolēniem no Lauberes Ogres sasniedzamību uzlabotu autoru LVC ieteiktā autoceļa V920 posma no Lauberes līdz autoceļam P8 asfaltēšana.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (36) dēļ **Madlienas vidusskolu** (OCE indekss 48%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 62 bērni, kas ir gandrīz trīskārš mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu varētu mācības turpināt Skrīveru vidusskolā (34 skolēni; 23,8 km, 22 minūtes asfaltēta ceļa), bet divi skolēni no Lauberes – kādā no skolām Ogrē (tuvākā skola 37,5 km, 36 minūtes asfaltēta ceļa), kam ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu dažādība. Skolēniem no Lauberes Ogres sasniedzamību uzlabotu autoru LVC ieteiktā autoceļa V920 posma no Lauberes līdz autoceļam P8 asfaltēšana.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (44) dēļ Ķeguma **komercnovirziena vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 75 skolēni jeb divreiz mazāk nekā nepieciešams). Relatīvi augstais OCE indekss (58,6%) šajā gadījumā nedrīkst tikt uzskatīts par argumentu vidusskolas un pamatskolas posma saglabāšanai, jo nav cerību, ka skola spēs nodrošināt tādu skolēnu skaitu, kas šajā ģeogrāfiskajā atrašanās vietā – starp diviem citiem nozīmīgiem centriem – būtu nepieciešams, lai šo izglītības posmu uzturēšana būtu ekonomiski pamatota. Autori paredz, ka lielākā daļa – 30 vidusskolēnu – mācības turpinās Lielvārdē (tikai 8,3 km, 10 minūtes asfaltēta ceļa), bet 14 to varētu darīt kādā no skolām tikai nedaudz tālākajā Ogrē (tuvākā skola 12,7 km, 15 minūtes asfaltēta ceļa), kam ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu dažādība.

Lai arī **Edgara Kauliņa Lielvārdes vidusskolā** (OCE indekss 54,3%) pašlaik skolēnu skaits nav pietiekams (77), to ir vērts mēģināt saglabāt, jo **skolai ir potenciāls piesaistīt skolēnus** no reorganizējamās Jumpravas (7) un Ķeguma (30) vidusskolas. Vidusskolēnu skaitam, iespējams, sasniedzot 114, tas jau tuvotos tādām, kas konkrētajā ģeogrāfiskajā situācijā vidusskolai būtu ekonomiski pamatojams. Par skolas nākotni varētu lemt pēc trijiem gadiem atkarībā no tā, vai prognozes par skolēnu piesaisti no reorganizētajām vidusskolām ir īstenojušās.

Tukuma ietekmes areāls

Ieteikts **Tukumā attīstīt abas esošās vispārējās vidējās izglītības iestādes – Raiņa ģimnāziju** (OCE indekss 58,2%) **un 2. vidusskolu** (49,5%). Kopā ar potenciālajiem jaunpienācējiem pilsētas vidusskolēnu kopējais skaits varētu pieaugt par vairāk nekā 100 skolēniem, sasniedzot 446. Tukuma skolās varētu ieplūst vidusskolēni no reorganizējamās Engures (31), Zemgales (36), Jaunpils (10), Irlavas (13) un Tumes (27) vidusskolas.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (tikai 13) un zemā OCE indeksa (24%) dēļ **Irlavas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 44 skolēni, vairāk nekā trīsreiz mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Tukumā (19,4 km, 19 minūtes asfaltēta ceļa). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina jau pieņemtais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (54) dēļ **Slampē esošo Zemgales vidusskolu** (OCE indekss 44,3%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 57 skolēni). Autori paredz, ka lielākā daļa – 36 vidusskolēni – mācības turpinās kādā no skolām Tukumā (18,3 km, 18 minūtes asfaltēta ceļa), bet 18 skolēni to varētu darīt Dobelē.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27) un zemā OCE indeksa (41,9%) dēļ Tukuma pievārtē esošo **Tumes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 75 skolēni, divreiz mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Tukumā (tuvākā skola tikai 6,2 km, 10 minūtes asfaltēta ceļa). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Nepietiekamā vidusskolēnu skaita (31) dēļ **Engures vidusskolu** (OCE indekss 49,1%) **reorganizēt par pamatskolu**. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Tukumā (tuvākā skola 24,5 km, 24 minūtes asfaltēta ceļa).

Attīstīt vidusskolu Kandavā, kur patlaban, neraugoties uz depopulācijas tendencēm, tā vēl spēj piesaistīt pietiekamu skolēnu skaitu (84). Relatīvi augstais OCE indekss (54,8%) norāda, ka K. Mīlenbaha vidusskola spēj piedāvāt kvalitatīvu izglītību. Kandava jau uzņēmusi par pamatskolu reorganizētās Sabiles vidusskolas skolēnus, taču apkārtnē nav citu reorganizējamu skolu, no kurām varētu cerēt uz jaunpienācējiem.

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Kurzemes reģions

Ventspils ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju un divas vidusskolas Ventspilī** esošo četru vietā (kopā potenciāli 680 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Piltenes (9) un Ugāles (33) vidusskolas). Esošais skolu skaits nav atbilstošs pilsētas demogrāfijas tendencēm: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits Ventspilī samazinājies par vairāk nekā 4 tūkstošiem jeb 9,3%, bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis krietni straujāk: no 10,2 līdz 6,7 tūkstošiem (par 34,3%).

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (tikai deviņi) dēļ **Piltenes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 23 skolēni; OCE indekss 46,3%), vidusskolēniem turpinot mācības Ventspilī (24 km, 27 minūtes asfaltēta ceļa). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (39) dēļ salīdzinoši augsto OCE indeksu (57,6%) var neuzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **Ugāles vidusskolu** ekonomiski nepamatotam skolēnu skaitam, **iesakot reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (33) mācības varētu turpināt Ventspilī (40 km, 36 minūtes asfaltēta ceļa), bet seši vidusskolēni, kas dzīvo Usmas pagasta austrumdaļā, varētu izvēlēties turpināt mācības Talsu vidusskolā vai ģimnāzijā (vidēji 38 km, 31 minūte asfaltēta ceļa).

Talsu ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju un vidusskolu Talsos** (kopā potenciāli 349 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Dundagas (30), Valdemārpils (36), Mērsraga (8) un Ugāles (6) vidusskolas).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (40) dēļ lauku skolām salīdzinoši augsto OCE indeksu (53,2%) var neuzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **Dundagas vidusskolu** ekonomiski nepamatotam skolēnu skaitam, **iesakot reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (30) mācības varētu turpināt Talsos (35 km, 33 minūtes asfaltēta ceļa), bet 10 vidusskolēni, kas dzīvo Dundagas pagasta austrumdaļā vai kuru vecāki strādā Rojā, varētu izvēlēties turpināt mācības Rojas vidusskolā (vidēji 34 km, 35 minūtes ceļa, tikai trešdaļa pa asfaltu).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (46, kas ir trīskārt mazāk nekā nepieciešams) un zemā OCE indeksa (36,9%) dēļ **Valdemārpils vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 23 skolēni). Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (36) mācības turpinās Talsos (18 km, 19 minūtes asfaltēta ceļa), bet 10 (tie, kas dzīvo Lubes pagastā vai pašā Rojā) to varētu darīt Rojas vidusskolā (22 km, 23 minūtes asfaltēta ceļa).

Saglabāt Rojas vidusskolu (OCE indekss 57,7%), kurā attālām teritorijām perspektīvu vidusskolēnu skaitu (91) nodrošinātu jaunpieņacēji no reorganizējamās Dundagas (10), Valdemārpils (10) un Mērsraga (20) vidusskolas). Lai arī Rojai pašlaik ir zināms ekonomiskais

vilcējspēks, nevar izslēgt, ka Rojas novada un apkārtnes depopulācijas dēļ šī skola tālākā nākotnē būs jāreorganizē un vidusskolēni turpinās mācības Talsos.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (28, kas ir gandrīz trīskārt mazāk nekā nepieciešams) dēļ **Mērsraga vidusskolu** (OCE indekss 51,2%) **reorganizēt par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (20) mācības turpinās Rojas vidusskolā (27 km, 27 minūtes asfaltēta ceļa), bet astoņi to varētu darīt Talsos (44 km, 44 minūtes asfaltēta ceļa) – gan tie, kas dzīvo tuvāk (piemēram, Ķūļciemā), gan tie, kam būtiskas ir plašākas izglītības un kultūras un sociālās dzīves iespējas.

Kuldīgas ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt vienu ģimnāziju vai vidusskolu Kuldīgā** esošo četru skolu vietā (potenciāli 293 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Alsungas (20) un Skrundas (2) vidusskolas) nelabvēlīgo demogrāfisko tendenču dēļ: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits pilsētā samazinājies par nepilniem 3 tūkstošiem jeb 21,4 procentiem.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (tikai 20) dēļ lauku skolām salīdzinoši augsto OCE indeksu (56,4%) var neuzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **Alsungas vidusskolu** ekonomiski nepamatotam skolēnu skaitam, **iesakot reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības varētu turpināt Kuldīgā (29 km, 28 minūtes asfaltēta ceļa). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Saldus ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt esošās divas vidusskolas Saldū** (OCE indekss 59,6%) **un Druvā** (OCE indekss 61,9%, viena no labākajām lauku skolām valstī; kopā potenciāli 370 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Skrundas (25), Kalnu (20) un Brocēnu (25) vidusskolas).

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (75, kas ir divkārt mazāk nekā nepieciešams) un zemā OCE indeksa (43,7%) dēļ **Brocēnu vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās tuvējā Saldus (8 km, 7 minūtes asfaltēta ceļa) vai Druvas (10 km, 12 minūtes asfaltēta ceļa) vidusskolā. Jau pašlaik aptuveni trešdaļa šo vidusskolēnu dzīvo Saldū, tā kā šī reorganizācija ievērojami neietekmētu skolēnu ikdienu.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (50) un zemā OCE indeksa (33,2%) dēļ **Kalnu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās Saldus vidusskolā (59 km, 55 minūtes asfaltēta ceļa). Iesakot LVC pabeigt autoceļa V1180 asfaltēšanu, kā arī noasfaltēt autoceļu V1166, tiktu iegūts īsāks Kalnu–Saldus asfaltētā maršruta savienojums (52 km, 53 minūtes).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (34, kas ir divkārt mazāk nekā nepieciešams) dēļ salīdzinoši augsto OCE indeksu (55,9%) var neuzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **Skrundas vidusskolu** ekonomiski nepamatotam skolēnu skaitam, iesakot **reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (25) mācības turpinās Saldus vai Druvas vidusskolā (vidēji 31 km, 26 minūtes asfaltēta ceļa), bet septiņi skolēni mācības varētu turpināt Aizputes vidusskolā, kas ir nedaudz tuvāk (28 km, 29 minūtes asfaltēta ceļa), taču attīstības tendenču dēļ ar mazāku vilkmi. Divi skolēni no Raņķu pagasta mācības varētu izvēlēties turpināt citā attīstības centrā Kuldīgā, kas šiem skolēniem ir tuvākais (vidēji 27 km, 23 minūtes).

Liepājas ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju un piecas vidusskolas Liepājā** (potenciāli 1262 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Pāvilstas (10), Vaiņodes (20), Priekules (19) un Nīcas (36) vidusskolas). Esošais vidusskolu skaits (valsts ģimnāzija un astoņas vidusskolas) nav atbilstošs demogrāfijas tendencēm: kopš 2000. gada pēc CSP datiem iedzīvotāju skaits samazinājies par vairāk nekā 10 tūkstošiem jeb 14,5%, bet bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis vēl straujāk – no 21 līdz 14,6 tūkstošiem (par 30,5%).

Autori aicina vidusskolas veidot uz A. Puškina 2. vidusskolas (OCE indekss 46,7%), Draudzīgā aicinājuma Liepājas pilsētas 5. vidusskolas (56,8%), Oskara Kalpaka Liepājas 15. vidusskolas (47,6%) un J. Čakstes Liepājas pilsētas 10. vidusskolas (53,1%) bāzes, jo šo skolu pašreizējais OCE indekss ir augstāks un/vai šāds skolu tīkls nodrošinātu optimālu skolu sasniedzamību.

Attīstīt esošo ģimnāziju/vidusskolu Grobiņā (potenciāli 124 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Pāvilstas (10), Vaiņodes (20) un Priekules (19) vidusskolas). Lai arī šis skolēnu skaits neizpilda kvantitatīvos kritērijus Liepājas tuvuma dēļ (tuvākā skola 11 km, 16 minūtes), šī skola ir būtiski tuvāk minētajām reorganizējamām vidusskolām nekā Liepājas skolas un tās kvalitatīvie rādītāji ir pietiekami augsti (OCE indekss 57,9%). Tāpat šeit ir uzbūvēts mūsdienīgs sporta centrs.

0 8,5 km

Apzīmējumi

- AUCE 98** Atbilstoši skolu tīkla reformas projektam aprēķinātais vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kop skaits apdzīvotajā vietā, par pamatu ņemot skolēnu skaitu un deklarētās dzīves vietas 2016./17. mācību gadā
- Kalni 50** Vispārīgizglītojošo skolu dienas programmas 10.-12. klašu skolēnu kop skaits apdzīvotajā vietā 2016./17. mācību gadā
- 36** Iespējamais reorganizējamo vidusskolu audzēkņu sadalījums pa apdzīvotajām vietām, kurās atbilstoši skolu tīkla reformas projektam būs pieejama vispārējās vidējās izglītības dienas programma
- 42** Rekomendējamais vidusskolu vai ģimnāziju skaits pēc skolu tīkla optimizācijas pilsētās ar vairākām vidusskolām
- Esosie autoceļi ar melno segumu
- Prioritāri asfaltējami ceļu posmi (ar vairāk nekā 70 iedzīvotājiem uz 1 asfaltējamā ceļa kilometru atbilstoši "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķiniem)
- Citi nozīmīgākie ceļi
- Plānošanas reģiona robeža
- Pašvaldības robeža

Sasniedzamība pa autoceļiem (minūtēs)*

- < 10
 - 10-20
 - 20-30
 - 30-40
 - > 40
- Optimālo sniedzamības areālu robeža apdzīvotajām vietām ar perspektīvajām vidusskolām

* Perspektīvā vidusskolu tīkla sniedzamība pa autoceļiem (minūtēs), aprēķināta ar "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" izstrādātu programmatūru, lai izvēlētos optimālo maršrutu, ņemot vērā ceļu stāvokli, normālos laika apstākļos un attālumu līdz galamērķim. Programmatūras uzstādījumos izmantoti ilgtermiņa novērojumu balstīti vidējie rādītāji. Tā kā ceļu stāvokļa apsekošana netiek veikta katru gadu, atsevišķos posmos programmatūras aprēķinātais sniedzamības ilgums var atšķirties no reālā.

- ✕ 2017. g. reorganizētās vidusskolas
- 2017. g. 1. septembrī skolēnu trūkuma dēļ vidusskolā netika atvērta 10. klase

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (20, kas ir vairāk nekā trīskārt mazāk nekā nepieciešams) dēļ **Pāvilostas vidusskolu** (OCE indekss 51,4%) **reorganizēt par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās vai nu tuvākajā Grobiņas ģimnāzijā (10 skolēni; 45 km, 42 minūtes asfaltēta ceļa) vai arī kādā no skolām Liepājā (10 skolēni; tuvākā vidusskola 50,5 km, 50 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir plašākā izglītības un citu pakalpojumu pieejamība reģionā.

Attīstīt **esošo vidusskolu Aizputē** (potenciāli 91 vidusskolēns ar iespējamiem septiņiem jaunpienācējiem no reorganizējamās Skrundas vidusskolas; OCE indekss 55,9%), kurā vidusskolēnu skaits pagaidām atbilst kritērijos attāļajām teritorijām noteiktajam.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (38) dēļ salīdzinoši augsto OCE indeksu (57,4%) var neuzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **Priekules vidusskolu** ekonomiski nepamatotam skolēnu skaitam. Iesakām **reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās vai nu tuvākajā Grobiņas ģimnāzijā (19 skolēni; 32 km, 32 minūtes asfaltēta ceļa), vai arī kādā no skolām Liepājā (19 skolēni; tuvākā vidusskola 41,5 km, 44 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir plašākā izglītības un citu pakalpojumu pieejamība reģionā.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (40) dēļ **Vaiņodes vidusskolu** (OCE indekss 45,6%) **reorganizēt par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās Grobiņas ģimnāzijā (20 skolēni; 49 km, 48 minūtes asfaltēta ceļa) vai kādā no skolām Liepājā (20 skolēni; tuvākā vidusskola 59 km, 60 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir plašākā izglītības un citu pakalpojumu pieejamība reģionā. Kā to apliecināja šī pētījuma ietvaros, konsultējoties ar Autotransporta direkciju un Liepājas autobusu parku, veikta analīze (sk. nodaļu 195. lpp.), neraugoties uz ievērojamo attālumu, kas ikdienā pēc skolas reorganizācijas būs jāmēro Vaiņodē dzīvojošajiem vidusskolēniem, pat ar sabiedrisko transportu tas būs iespējams 48 minūšu ietvaros (līdz tuvākajai skolai Grobiņā), turklāt skolēnu skološanas izmaksas kopā ar transporta izmaksām būtu ievērojami zemākas nekā pašreizējos apstākļos.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (36, kas ir četrkārt mazāk nekā nepieciešams) dēļ **Nīcas vidusskolu** (OCE indekss 49,4%) **reorganizēt par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka vidusskolēni mācības turpinās ģimnāzijā vai kādā no vidusskolām Liepājā (tuvākā vidusskola 20 km, 20 minūtes asfaltēta ceļa). Lai arī 2016. gadā Nīcā atvērta jauna sporta halle, to nevar uzskatīt par nozīmīgu argumentu lai saglabātu vidusskolas klases.

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Zemgales reģions

Dobeles ietekmes areāls

Ieteikts **apvienot abas tagadējās Dobeles vispārējās vidējās izglītības iestādes – 1. vidusskolu un valsts ģimnāziju**, kas mājā vienā ēkā, saglabājot spēcīgu **valsts ģimnāziju**, kas pēc OCE indeksa (65,9%) ir labākā skola Zemgales reģionā. Kopējais vidusskolēnu skaits kopā ar potenciālajiem jaunpieņētajiem no reorganizējamās Jaunpils (19), Slampes (18), Elejas (5), Bēnes (5) un Augstkalnes (33) vidusskolas un jau reorganizētās Līvberzes vidusskolas (1). Skolēni, kam valsts ģimnāzijas kritēriji būtu par augstu, vidējo izglītību varētu apgūt kādā no vispārīgizglītojošajām vai profesionālajām skolām aptuveni 30 km (35 minūtes) tālajā Jelgavā.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (33) dēļ **Augstkalnes vidusskolu** (OCE indekss 52%) **reorganizēt par pamatskolu**. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās Dobelē (27,8 km, 29 minūtes asfaltēta ceļa). Vidusskolēniem no Bukaišiem nokļūšanu Dobelē ērtāku un ātrāku padarītu autoru LVC ieteiktā autoceļa V1106 posma starp Bukaišiem un Augstkalni asfaltēšana.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (33) un relatīvi zemā OCE indeksa (46,5%) dēļ **Jaunpils vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posma skolēnu skaits ir 66, kas ir vairāk nekā divkārt mazāks nekā nepieciešams Dobeles tuvuma dēļ). Autori paredz, ka 19 vidusskolēni mācības turpinās Dobelē (22,7 km, 29 minūtes asfaltēta ceļa), bet 10 no Viesatas, Struteles un Vasku apkārtnes varētu mācīties kādā no skolām Tukumā (vidēji 22 km, 22 minūtes).

Neraugoties uz relatīvi zemu OCE indeksu (46%) un depopulāciju, **attīstīt vidusskolu Aucē**, kur kopā ar potenciālajiem 30 jaunpieņētajiem no reorganizējamās Bēnes vidusskolas skolēnu skaits 10.–12. klasē varētu sasniegt 98.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (35; vairāk nekā četrkārt mazāk nekā nepieciešams) dēļ **Bēnes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu**. Lai gan OCE indekss Bēnē (48,1%) ir nedaudz augstāks kā Aucē vidusskolā, iedzīvotāju skaits un ekonomiskā aktivitāte viennozīmīgi norāda uz skolas saglabāšanu Aucē, kur mācības varētu turpināt lielākā daļa Bēnes vidusskolēnu (tikai 13 km, 15 minūtes asfaltēta ceļa). Pieci skolēni vidējo izglītību varētu iegūt Dobelē (29 km, 28 minūtes asfaltēta ceļa), kurai ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu pieejamība.

Jelgavas ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju** (OCE indekss 60%) **un trīs vidusskolas/ģimnāzijas Jelgavā** esošo piecu vietā (kopā potenciāli 1081 vidusskolēns ar iespējamiem jaunpieņētajiem no reorganizētās Līvberzes vidusskolas (6) un reorganizējamās Ozolnieku (9), Kalnciema (24), Vircavas (29) un Elejas (23) vidusskolas). Esošais skolu skaits nav atbilstošs pilsētas demogrāfijas tendencēm: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits Jelgavā samazinājies par vairāk nekā 7 tūkstošiem jeb 11%, bet bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis krietni straujāk: no 14,8 līdz 12,1 tūkstotim (18%). Autori aicina saglabāt Lielupes kreisajā krastā esošo **Spīdolas ģimnāziju** (OCE indekss 64,8%, pēc šī rādītāja otra labākā skola Zemgalē) un **Tehnoloģiju vidusskolu** (OCE indekss 46,2%), kas īsteno valstiski nozīmīgas dabas un inženierzinātņu programmas. Savukārt **Pārliepē saglabāt un attīstīt 4. vidusskolu** (OCE indekss 54,1%). Šīs skolas līdz šim spējušas piesaistīt vairāk skolēnu vidusskolas posmā. Jelgavas 5. vidusskola (OCE indekss 56,2%) un 6. vidusskola (OCE indekss 49,2%) nepietiekamā skolēnu skaita dēļ būtu jāreorganizē par pamatskolu.

Nepietiekamā vidusskolēnu skaita (50, trīsreiz mazāk nekā nepieciešams) un zemā OCE indeksa (38,1%) dēļ **Ozolnieku vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 120 skolēnu), pat neraugoties uz salīdzinoši pozitīvajām demogrāfijas tendencēm. Autori paredz vidusskolēnu mācīšanos kādā no skolām Jelgavā (tuvākā skola tikai 5,3 km, 9 minūtes asfaltēta ceļa), kas jau patlaban ir ierasta prakse vairākiem skolēniem no Ozolniekiem.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (29) un zemā OCE indeksa (31,6%) dēļ **Vircavas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu**. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Jelgavā (tuvākā skola tikai 12 km, 13 minūtes asfaltēta ceļa).

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (43) un zemā OCE indeksa (38,1%) dēļ **Elejas vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu varētu mācības turpināt kādā no skolām Jelgavā (25 skolēni; tuvākā skola 27,2 km, 26 minūtes asfaltēta ceļa), kam ir lielākā vilkme un daudzveidīgākā izglītības un pakalpojumu pieejamība reģionā. Piecpadsmit skolēni no Sesavas pagasta to varētu darīt kādā no skolām viņiem tuvākajā Bauskā (vidēji 24 km, 20 minūtes asfaltēta ceļa), bet pieci skolēni no Mūrmuižas apkārtnes varētu doties uz Dobeli (vidēji 28 km, 28 minūtes asfaltēta ceļa).

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (35) un zemā OCE indeksa (39,2%) dēļ Kalnciemā esošo **Kalnciema pagasta vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 72 skolēni, divreiz mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Kauguros, Jūrmalā (tuvākā skola 24,5 km, 25 minūtes asfaltēta ceļa). Ja pēc autoru ierosinājuma LVC tīks noasfaltēts vietējā autoceļa V1091 posms starp Kalnciemu (Celmraugciems) un Jelgavu (Vārpas pagrieziena), tad krietni uzlabotos Jelgavas skolu sasniedzamība pa asfaltētu ceļu, kas, visticamāk, veicinātu Kalnciema skolēnu un viņu vecāku izvēli par labu mācībām Jelgavā.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27) dēļ **Kalnciema vidusskolu** (Valgundes pagastā; OCE indekss 44,4%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 82 skolēni, gandrīz divreiz mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka lielākā daļa – 24 vidusskolēni – mācības turpinās kādā no skolām Jelgavā (tuvākā skola 20,4 km, 22 minūtes asfaltēta ceļa), bet trīs skolēni no Tīreļu ciema varētu doties uz Babītes vidusskolu Piņķos (24 km, 19 minūtes asfaltēta ceļa).

Bauskas ietekmes areāls

Ieteikts **Bauskā attīstīt abas esošās vidējās izglītības iestādes – valsts ģimnāziju** (OCE indekss 62,4%) **un 2. vidusskolu** (40,2%). Kopā ar potenciālajiem jaunpieņacējiem kopējais pilsētas vidusskolēnu skaits varētu palielināties par vairāk nekā 100 skolēniem, sasniedzot 372 vidusskolēnus. Bauskas skolas varētu piesaistīt skolēnus no reorganizējamās Pilsrundāles (40), Īslīces (24), Uzvaras (21), Skaistkalnes (13), Misas (6) un Elejas (15) vidusskolas. Bauskas novada dome jau tagad pieņēmusi lēmumu pakāpeniski konsolidēt vidējās izglītības iegūšanu pilsētā, jau otro mācību gadu neatverot 10. klasi tās pakļautībā esošajās lauku vidusskolās Uzvarā un Bērzos (Īslīces vidusskola).

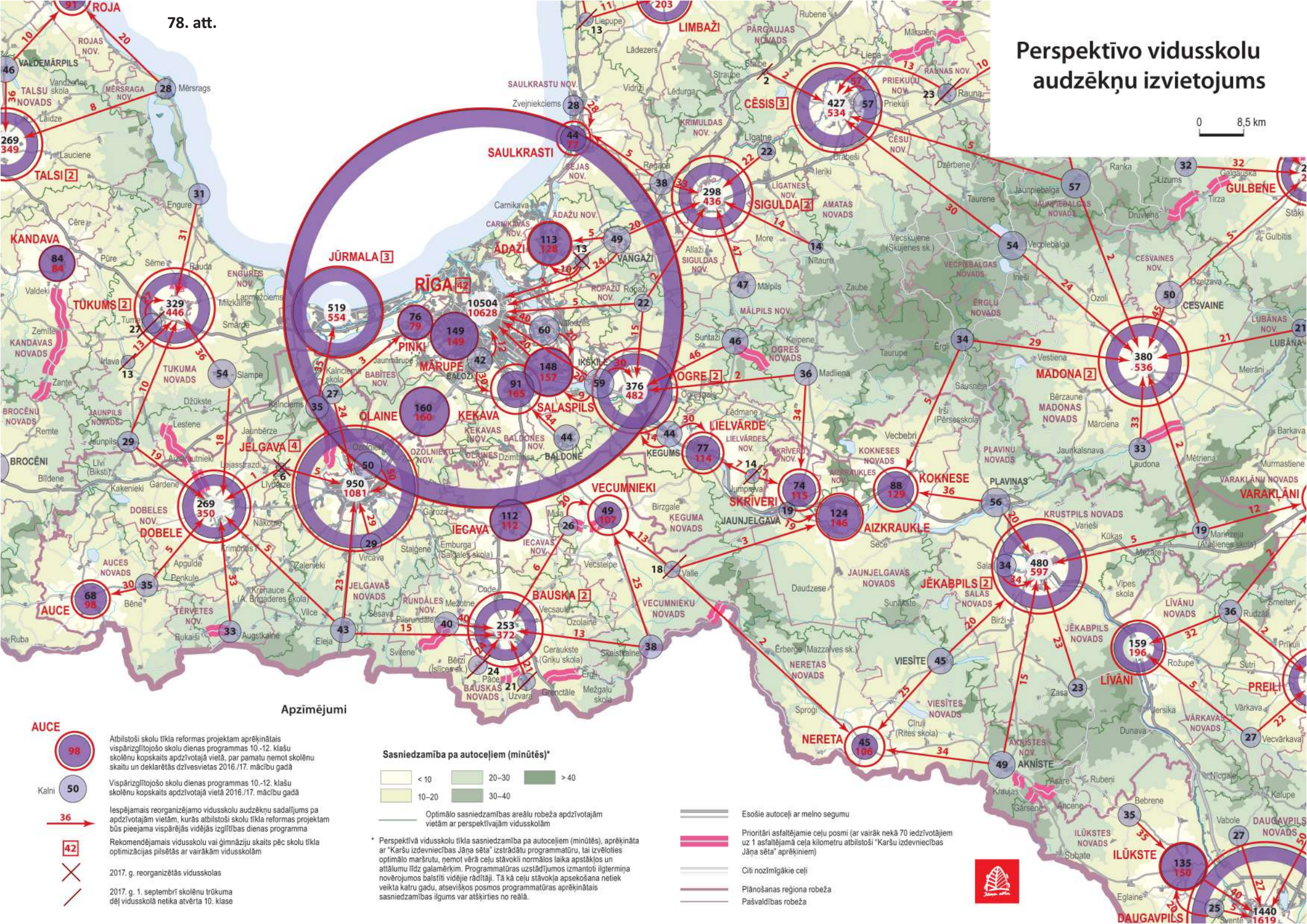
Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (21) dēļ **Uzvaras vidusskolu** (OCE indekss 55,4%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 48 bērni, kas ir trīskārt mazāk nekā nepieciešams). Vidusskolas vecuma bērni skoloties varēs kādā no skolām Bauskā (tuvākā tikai 12,5 km, 15 minūtes asfaltēta ceļa). Jau patlaban skola ir pārejas posmā no vidusskolas uz pamatskolas statusu (pašlaik tajā ir tikai 12. klase), taču autori uzskata, ka jārikojas radikālāk un ka tuvums Bauskai nedod ekonomisku pamatu arī pamatskolas klašu saglabāšanai, kas prasa proporcionāli lielākos finansiālos ieguldījumus un papildu skolotāju skaitu. Skolēniem no Pāces ciema un tā apkārtnes nokļūšanu Bauskā ērtāku padarītu autoru LVC ieteiktā vietējo autoceļu V1026 (posms līdz V1043) un V1043 asfaltēšana.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (24) dēļ Bērzos esošo **Īslīces vidusskolu** (OCE indekss 54,2%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 68 bērni, kas ir divkārt mazāk nekā nepieciešams). Vidusskolas vecuma bērni skoloties varēs kādā no skolām Bauskā (tuvākā tikai 9 km, 12 minūtes pa asfaltētu ceļu). Jau patlaban skola ir pārejas posmā no vidusskolas uz pamatskolas statusu (pašlaik tajā ir tikai 12. klase), taču autori, tāpat kā Uzvaras vidusskolas gadījumā, uzskata, ka jārikojas radikālāk un ka tuvums Bauskai nedod ekonomisku pamatu arī pamatskolas klašu saglabāšanai.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (40) dēļ **Pilsrundāles vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 78 bērni, kas ir gandrīz divkārt mazāk nekā nepieciešams). Relatīvi augstais OCE indekss (56,5%) nav uzskatāms par argumentu vidusskolas posma saglabāšanai šeit. Pat Rundāles novada domes ieviestās stipendijas 10.–12. klases jaunu skolēnu piesaistei un esošo skolēnu motivēšanai palikt skolā nav spējušas palielināt skolēnu skaitu. Saskaņā ar izstrādāto modeli vidusskolas vecuma bērni skoloties varēs kādā no skolām Bauskā (tuvākā tikai 12,2 km, 14 minūtes pa asfaltētu ceļu). Jau pašlaik vairāk nekā 10 Rundāles novada vidusskolas vecuma jauniešu mācās Bauskas skolās. Pašreizējo Pilsrundāles vidusskolēnu no Svitenes ciema un apkārtnes nokļūšanu Bauskā krietni uzlabotu autoru LVC ieteiktā autoceļa V1033 posma starp Sviteni un Rundāles pili asfaltēšana.

Perspektīvo vidusskolu audzēkņu izvietojums

0 8,5 km

Apzīmējumi

- AUCE** 98
- Kalni** 50
- 36** →
- 42** X
- 2017. g. reorganizētās vidusskolas**
- 2017. g. 1. septembrī skolēnu trūkuma dēļ vidusskolā netika atvērta 10. klase**

Sasniedzamība pa autoceļiem (minūtēs)*

< 10	20-30	> 40
10-20	30-40	

Optimālo sniedzamības areālu robeža apdzīvotajām vietām ar perspektīvajām vidusskolām

* Perspektīva vidusskolu tīkla sniedzamība pa autoceļiem (minūtēs), aprēķināta ar "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" izstrādātu programmatūru, tai izvēloties optimālo maršrutu, ņemot vērā ceļu stāvokli, noloms, laika apstākļus un atālumu līdz galamērķim. Programmatūras uzstādījums izmanto lieltermiņa novērojumu balstīti vidējie rādītāji. Tā kā ceļu stāvokļa apsekošana netiek veikta katru gadu, atsevišķos posmos programmatūras aprēķinātais sniedzamības ilgums var atšķirties no reāla.

- Esošie autoceļi ar melno segumu
- Prioritāri asfaltējamie ceļu posmi (ar vairāk nekā 70 iedzīvotājiem uz 1 asfaltējamā ceļa kilometru atbilstoši "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķiniem)
- Citi nozīmīgākie ceļi
- Plānošanas reģiona robeža
- Pašvaldības robeža

Attīstīt vidusskolu Iecavā (OCE indekss 52,7%; vidusskolēnu skaits 112). Lai arī Iecava atrodas nedaudz tuvāk Bauskai par 25 kilometriem (23,5 km, 21 minūtes asfaltēta ceļa) un vidusskolēnu skaits nerasniedz 150, patlaban skolēnu skaits vēl ir pietiekams vidusskolas posma ar paralēlklasēm saglabāšanai. Turklāt Iecava ir rosīgs ekonomiskais centrs ar vairākiem nozīmīgiem uzņēmumiem, uz kuriem dodas strādāt iedzīvotāji no plašas apkārtnes, tāpēc vidusskolas esamība šeit ir noderīga arī no šī aspekta. Arī nesen atvērta mūzikas un mākslas skola ir labs papildinājums Iecavā piedāvātajam izglītības klāstam. Pēc trim gadiem situācija vēlreiz būtu jāizvērtē, vienlaikus ņemot vērā iespēju piesaistīt skolēnus no nākotnē potenciāli reorganizējamās Vecumnieku vidusskolas.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (26) dēļ **Misas vidusskolu** (OCE indekss 46,7%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 39 bērni, kas ir gandrīz četrkārt mazāk nekā nepieciešams). Saskaņā ar piedāvāto plānu lielākā daļa vidusskolēnu varētu mācības turpināt Vecumnieku vidusskolā (20 skolēnu; tikai 9,2 km, 11 minūtes, no kurām puse ir pa asfaltētu ceļu). Šiem skolēniem, kas mācības turpinātu Vecumniekos, nokļūšanu ērtāku padarītu autoru LVC ieteiktā autoceļu V1011 un P88 asfaltēšana starp abām šīm apdzīvotajām vietām. Pašlaik Misa ir lielākais ciems valstī, kas nav pievienots valsts asfaltēto autoceļu tīklam. Citi (seši), iespējams, izvēlēšies Bausku, meklējot augstāku izglītības kvalitāti un lielāku izglītības un pakalpojumu dažādību, vai izvēlēšies to tuvuma dēļ (27 km, 28 minūtes grants/asfaltēta ceļa; piemēram, Dāviņu pagastā dzīvojošie).

Lai arī Vecumnieku vidusskola neizceļas ar augstu OCE indeksu (48,2%) un pašreizējo vidusskolēnu skaitu, tai ir potenciāls vairāk nekā dubultot skolēnu skaitu 10.–12. klasē, tam sasniedzot 107 kopā ar potenciālajiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Misas (20), Skaistkalnes (18) un Valles (13) vidusskolas, tāpēc vismaz tuvākajā nākotnē šī skola varētu saglabāt vidusskolas statusu, pēc trīs gadiem no jauna izvērtējot šīs skolas kvantitatīvos un kvalitatīvos rādītājus.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (18) un zemā OCE indeksa (30,7%) dēļ **Valles vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 62 bērni, kas ir gandrīz trīskārt mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu varētu mācības turpināt Vecumnieku vidusskolā (13 skolēni; 17,8 km, 17 minūtes asfaltēta ceļa), divi skolēni no Mazzalves pagasta to varētu darīt Neretā (vidēji 33 km, 35 minūtes asfaltēta ceļa), trīs skolēni no Taurkalnes apkārtnes – Aizkrauklē (vidēji 28 km, 33 minūtes grants/asfaltēta ceļa), kam ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu pieejamība. Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī tagadējais Vecumnieku novada domes lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (38) un zemā OCE indeksa (35,2%) dēļ **Skaistkalnes vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu varētu mācības turpināt Vecumnieku vidusskolā (25 skolēni; 27,5 km, 26 minūtes asfaltēta ceļa), bet 13 skolēni, it sevišķi tie, kas dzīvo tuvāk Bauskai esošajā Vecsaules pagastā un Skaistkalnes pagasta rietumdaļā, to varētu darīt kādā no skolām Bauskā (33 km, 37 minūtes, no kurām puse pa asfaltētu ceļu), kam ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu dažādība.

Aizkraukles ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt esošo Aizkraukles novada vidusskolu** (OCE indekss 58%), kur kopā ar potenciālajiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Jaunjelgavas (19 skolēni) un Valles (3) vidusskolas skolēnu skaits varētu sasniegt 146. Sekojot demogrāfiskajām tendencēm (iedzīvotāju skaits kopš 2000. gada sarucis par 22%) un to ietekmi uz skolēnu skaitu un ekonomiku, novada dome jau 2016. gadā pieņēma lēmumu veikt būtisku skolu reorganizāciju un sešu skolu vietā atvērt tikai trīs, to skaitā apvienot Aizkraukles sākumskolu, 1. vidusskolu un novada ģimnāziju vienā novada vidusskolā.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (19) dēļ **Jaunjelgavas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 59 bērni, kas ir gandrīz trīskārt mazāk nekā nepieciešams). Augstais OCE indekss (62,6%) nevar tikt uzskatīts par argumentu, lai vidusskolas pastāvēšana ar gandrīz astoņkārt zemāku skolēnu skaitu par kritērijos noteikto būtu ekonomiski pamatota. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās netālu esošajā un ērti sasniedzamajā Aizkrauklē (15,4 km, 20 minūtes asfaltēta ceļa).

Mežainajā un reti apdzīvotajā Sēlijas vidienē 24 līdz 30 km attālumā cita no citas atrodas trīs līdzīga izmēra (1000 līdz 1500 iedzīvotāju) mazpilsētas – Viesīte, Aknīste un **Nereta** (bijušais pilsētciemats, kas 90. gados atšķirībā no Aknīstes neizvēlējās sev pilsētas statusu, bet pārtapa par ciemu). Katrā no tām joprojām ir vidusskola, lai gan skolēnu skaits 10.–12. klašu posmā visās jau noslīdējis zem 50. Tā kā depopulācija šeit strauji turpinās un līdz ar

to sarūk skolēnu skaits, no ekonomiskā viedokļa uzturēt visas trīs vidusskolas nav nekāda pamata. Vienkāršākais risinājums būtu virzīt šo vidusskolu audzēkņus uz Jēkabpils un Aizkraukles vidusskolām, tomēr ievērojamā attāluma dēļ, kāds šādā gadījumā skolēniem no Neretas būs jāmēro gan uz Aizkraukli, gan Jēkabpili – 52 km un 52 minūtes (no Aknīstes līdz Jēkabpilij 42 km un 39 minūtes, bet no Viesītes 28 km un 29 minūtes) **ir vērts mēģināt saglabāt vidusskolu Neretā**. Par labu šādai izvēlei kalpo arī šīs skolas augstais sekmju līmenis (OCE indekss 62,5%, bet Viesītē 52,4% un Aknīstē 49,8%, kas arī ir pietiekami labi rādītāji), sakārtotā infrastruktūra (sporta bāze un internāts), kā arī asfaltētā ceļa savienojums gan ar Viesīti, gan Aknīsti, kamēr starp pēdējām divām tiešais savienojums iespējams tikai pa zemesceļu. Tas palielina varbūtību, ka daļa reorganizējamo Viesītes un Aknīstes vidusskolu audzēkņu varētu izvēlēties turpināt mācības nevis Jēkabpilī (īpaši no Rites un Saukas pagasta), bet daudz tuvāk esošajā Neretā. Izvēli par labu Neretai jau veikuši divi Valles vidusskolas, kurā šogad netika atvērta 10. klase, skolēni. Ņemot vērā minēto, attīstības scenārijā pieļauta varbūtība, ka Neretas vidusskola spēj nodrošināt attālām teritorijām noteikto skolēnu skaitu (potenciāli 105 skolēni, ieskaitot 25 iespējamus jaunpieņacējus no Viesītes, 34 – no Aknīstes un divus – no Valles vidusskolas). **Gala lēmumu par Neretas vidusskolas nākotni būtu jāpieņem pēc trīs gadiem, vērtējot situācijas attīstību.**

Lai gan Koknese atrodas tikai 13 km jeb 14 minūšu attālumā no Aizkraukles un 88 vidusskolēni, kas tajā mācās, nav pietiekams skaits, lai nokomplektētu paralēlklases, ņemot vērā to, ka šeit pēdējo gadu laikā veiktas lielas investīcijas, izveidojot mūsdienīgu sporta infrastruktūru (peldbaseins, multifunkcionāla halle un stadions), skolā ir pietiekami augsts izglītības līmenis (OCE indekss 53%), bet ciemā un tā apkārtnē darbojas vairāki veiksmīgi uzņēmumi (mežu nozarē, kūdras ieguvē, būvmateriālu ražošanā u.c.), nodrošinot darbavietas vietējiem iedzīvotājiem, kā arī ņemot vērā, ka nepietiekamā skolēnu skaita dēļ nāksies reorganizēt relatīvi tuvu esošo Pļaviņu ģimnāziju, **ir pamats saglabāt Kokneses vidusskolu**, attīstības scenārijā pieņemot, ka skolēnu skaits varētu pieaugt līdz 129 (ieskaitot 36 iespējamus jaunpieņacējus no reorganizējamās Pļaviņu ģimnāzijas un piecus – no Ērgļu vidusskolas Sausnējas pagastā), ļaujot izveidot arī paralēlklases.

Attīstīt Andreja Upīša Skrīveru vidusskolu, neraugoties uz nedaudz nepietiekamo vidusskolēnu skaitu (115 kopā ar potenciālajiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Madlienas (34 skolēni) un Jumpravas (7) vidusskolas), jo tā izglītības kvalitātes ziņā ir starp labākajām lauku skolām Latvijā ar potenciālu piesaistīt skolēnus no citām skolām. Jau tagad tās vidusskolas klasēs mācās bērni no Aizkraukles pilsētas, Jumpravas, pat no Vietalvas un Iršiem. Skrīveru vidusskolai ir viens no augstākajiem OCE (66,4%) un dabaszinātņu eksāmenu (13%) indeksiem starp lauku skolām. Lai arī skola atrodas tuvu Aizkrauklei (vidusskola 14 km, 17 minūtes), vismaz tuvākajā nākotnē Skrīveru vidusskolai ir potenciāls saglabāt savu statusu. Skrīveru vidusskola atrodas blakus piepilsētas dzelzceļa stacijai, kas uzlabo tās sasniedzamību arī no tālākām apdzīvotām vietām.

Depopulācijas un nepietiekamā skolēnu skaita (14) dēļ **reorganizēt Jumpravas vidusskolu** (OCE indekss 49,9%) **par sākumskolu** (pamatskolas posmā 59 bērni, kas ir gandrīz trīskārt mazāk nekā nepieciešams). Autori paredz, ka puse vidusskolēnu mācības turpinās divās skolās, kas ērti sasniedzamas arī pa piepilsētas dzelzceļu: puse Skrīveros (20,9 km, 20 minūtes asfaltēta ceļa vai divas dzelzceļa pieturas) un otra puse Lielvārdē (17,7 km, 18 minūtes asfaltēta ceļa vai divas dzelzceļa pieturas). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī nesenais pašvaldības lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Jēkabpils ietekmes areāls

Ieteikts **Jēkabpilī attīstīt valsts ģimnāziju un vienu vidusskolu** esošo divu vidusskolu vietā. Pat vidusskolēnu skaitam potenciāli pieaugot par vairāk nekā 197 uz reorganizējamo apkaimes vidusskolu rēķina līdz 597 (kopā ar jaunpieņacējiem no reorganizējamās Pļaviņu (20 skolēni), Atašienes (19), Zasas (23), Aknīstes (15), Viesītes (20) un Salas (34) vidusskolas), šis skaits ir nepietiekams visu esošo skolu uzturēšanai. Demogrāfiskās tendences, līdzīgi kā citām apkārtnes pilsētām ap Jēkabpili, ir negatīvas: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits pilsētā samazinājies par vairāk nekā 5,5 tūkstošiem jeb 20%, bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis straujāk – no 5,8 līdz 4,4 tūkstošiem (par 25%). **Valsts ģimnāzijā** patlaban ir augsts OCE indekss (60,2%), un šī mācību iestāde būtu jāatbalsta. Abām parējām vidusskolām – 2. un 3. – ir līdzīgs OCE indekss (attiecīgi 49,8% un 49,4%), kas vērtējams kā vidējs. Tomēr pašreizējās vidusskolēnu skaita tendences (attiecīgi 97 un 154) un novietojums (3. vidusskola ir vienīgā Krustpilī, Daugavas kreisajā krastā, bet valsts ģimnāzija un 2. vidusskola ir labajā krastā) mudina **saglabāt 3. vidusskolu, 2. vidusskolu reorganizējot par pamatskolu.**

Straujās depopulācijas, ļoti zemā skolēnu skaita (kopā 65 – 1.–6. klasē 14; 7.–9. klasē 21; 10–12. klasē 30, no kuriem tikai 19 dienas nodaļā) dēļ Marinceļā esošo **Brāļu Skrindu Atašienes vidusskolu slēgt**. Patlaban vidusskolas OCE indekss ir viens no zemākajiem valstī starp vispārizglītojošajām skolām (24,8%), arī pamatskolas eksāmenu indekss ir relatīvi zems (47,5%) – zemākais apkārtnes skolas vidū. Skolas saglabāšanai nav ekonomiska pamata. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu (12) mācības turpinās Varakļānos (30,3 km, 28 minūtes asfaltēta ceļa), bet pieci skolēni no Mežāres pagasta to varētu darīt viņiem tuvākajā Jēkabpilī (tuvākā skola vidēji 25 km, 22 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir plašāks izglītības un citu pakalpojumu piedāvājums. Sākumskolas vecuma bērni varētu izglītoties Rudzātos, Kūkās vai Varakļānos.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (23) un nepietiekamā OCE indeksa (43,3%) dēļ **Zasas vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās Jēkabpilī (tuvākā skola 32,6 km, 32 minūtes asfaltēta ceļa).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (49) dēļ **Aknīstes vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Lai arī OCE indekss Aknīstes vidusskolā ir apmierinošs (49,8%), tomēr tas ir zemāks nekā tuvākajās vidusskolās Neretā vai Viesītē. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās Neretā, ar kuru ir tiešs asfaltēta ceļa savienojums (34 skolēni; 29,9 km, 25 minūtes) vai Jēkabpilī (15 skolēni; tuvākā skola 41,9 km, 39 minūtes asfaltēta ceļa), kas ir tālāk, tomēr tai ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu dažādība.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (45) dēļ **Viesītes vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Apmierinošais OCE indekss (52,4%) nevar tikt uzskatīts par argumentu, lai vidusskolas pastāvēšana būtu ekonomiski pamatota. Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās Neretā (25 skolēni; 24,4 km, 24 minūtes asfaltēta ceļa) vai Jēkabpilī (20 skolēni; tuvākā skola 28,4 km, 28 minūtes asfaltēta ceļa), kam ir lielāka vilkme un izglītības un pakalpojumu dažādība.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (34) dēļ **Salas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 68 bērni, kas ir vairāk nekā divkārt mazāk nekā nepieciešams). Relatīvi augstais OCE indekss (56,6%) nevar tikt uzskatīts par argumentu, lai tik mazas vidusskolas uzturēšana Jēkabpils pievārtē būtu ekonomiski pamatota (tuvākā skola tikai 7 km, 11 minūtes asfaltēta ceļa).

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (56) dēļ **Pļaviņu novada ģimnāziju reorganizēt par pamatskolu**. Relatīvi augstais OCE indekss (59,6%) nevar tikt uzskatīts par argumentu, lai vidusskolas pastāvēšana būtu ekonomiski pamatota. Attīstības plānā pieņemts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (36) mācības turpinās Koknesē (22,8 km, 23 minūtes asfaltēta ceļa), bet daļa to varētu darīt Jēkabpilī (tuvākā skola 22 km, 25 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir plašākas izglītības iespējas un citu pakalpojumu pieejamība. Galvenie argumenti par labu Pļaviņu ģimnāzijas, nevis Kokneses vidusskolas reorganizācijai ir mazāks esošo skolēnu skaits, apdzīvotās vietas mazāka ekonomiskā vilkme, skolas nespēja piesaistīt citu reorganizējamo skolu skolēnus (piemēram, sarunā ar reorganizējamās Ērgļu vidusskolas vadību iezīmējās viedoklis, ka šīs skolas skolēni un viņu vecāki priekšroku dos Madonai, nevis tuvāk esošajām Pļaviņām). Arī sporta infrastruktūra Koknesē ir labāk attīstīta, nekā Pļaviņās.

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Vidzemes reģions

Valmieras ietekmes areāls

Valmieras kā Ziemeļvidzemes lielākā ekonomiskā centra ietekmes areāls pārklājas ar apkārt izvietoto mazāko attīstības centru ietekmes areāliem, jo šeit pieejams daudzveidīgāks pakalpojumu klāsts. Tas pilnā mērā attiecināms arī uz izglītības pakalpojumiem. Neraugoties uz minētajām priekšrocībām, depopulācijas dēļ arī Valmierā iedzīvotāju skaits turpina samazināties, tāpēc **no esošajām piecām Valmieras ģimnāzijām un vidusskolām, pašvaldībai, optimizējot skolu tīklu, būtu jāpāriet uz četrām**. Nepietiekams sekmu līmenis ir divās Valmieras vidusskolās – 2. (OCE indekss 30,5%) un 5. vidusskolā (OCE indekss 35,8%). Būtu jāizvērtē kādas no šo skolu reorganizācijas iespējām, vidusskolas posma skolēniem sniedzot iespēju iekļauties kādā no veiksmīgākajām vidusskolām vai ģimnāzijām. Tāpat jāņem vērā, ka neliels vidusskolēnu skaita papildinājums iespējams no reorganizējamām apkārtnes vidusskolām Strenčos (8), Mazsalacā (10) un Alojā (7). Potenciālo vidusskolēnu skaitu Valmierā tas varētu palielināt līdz 895.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (astoņi, kas ir daudzkārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ un tāpēc, ka Valmieras ģimnāzijas un vidusskolas ir tikai 18 km attālumā (15 minūtes), neraugoties uz apmierinošo OCE indeksu (50%), **Strenču vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 74 skolēni). Šī ierosinājuma pamatotību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā skolēnu skaita (31, kas ir vairākkārt zemāks par rekomendēto minimumu) un zemā OCE indeksa (37,5%) dēļ, kā arī tāpēc, ka rekomendētajiem kritērijiem atbilstošā Rūjienas vidusskola ir 8 km attālumā (10 minūtes), **reorganizēt Naukšēnu vidusskolu par sākumskolu** (pamatskolas posmā 74 skolēni).

Lai arī Rūjienas iedzīvotāju skaits un ekonomiskais potenciāls Latvijas mērogā ir neliels, tomēr 40 km rādiusā šajā Igaunijas pierobežas teritorijā tas vismaz dubultā apsteidz tuvākos sekotājus, tāpēc, izvēloties no apkārtnējām vidusskolām, nozīmīgi ir turpmāk attīstīt tieši **Rūjienas vidusskolu** (OCE indekss 49,3%; jauna multifunkcionāla halle; potenciāli 117 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpienācējiem no reorganizējamās Naukšēnu (31) un Mazsalacas (24) vidusskolas).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (34, kas ir vairākkārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ un arī tāpēc, ka rekomendētajiem kritērijiem atbilstošā Rūjienas vidusskola ir 22 km asfaltēta ceļa attālumā (19 minūtes), labo OCE indeksu (63,9%) nevar uzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **vidusskolu** ekonomiski pilnīgi nepamatotam skolēnu skaitam **Mazsalacā, iesakot reorganizēt to par pamatskolu**. Attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka, neraugoties uz divreiz lielāko attālumu (45 km, 40 minūtes) 10 Mazsalacas vidusskolēni varētu izvēlēties turpināt mācības Valmieras vidusskolās vai ģimnāzijās, bet 24 dotos uz tuvāko Rūjienu.

Cēsu ietekmes areāls

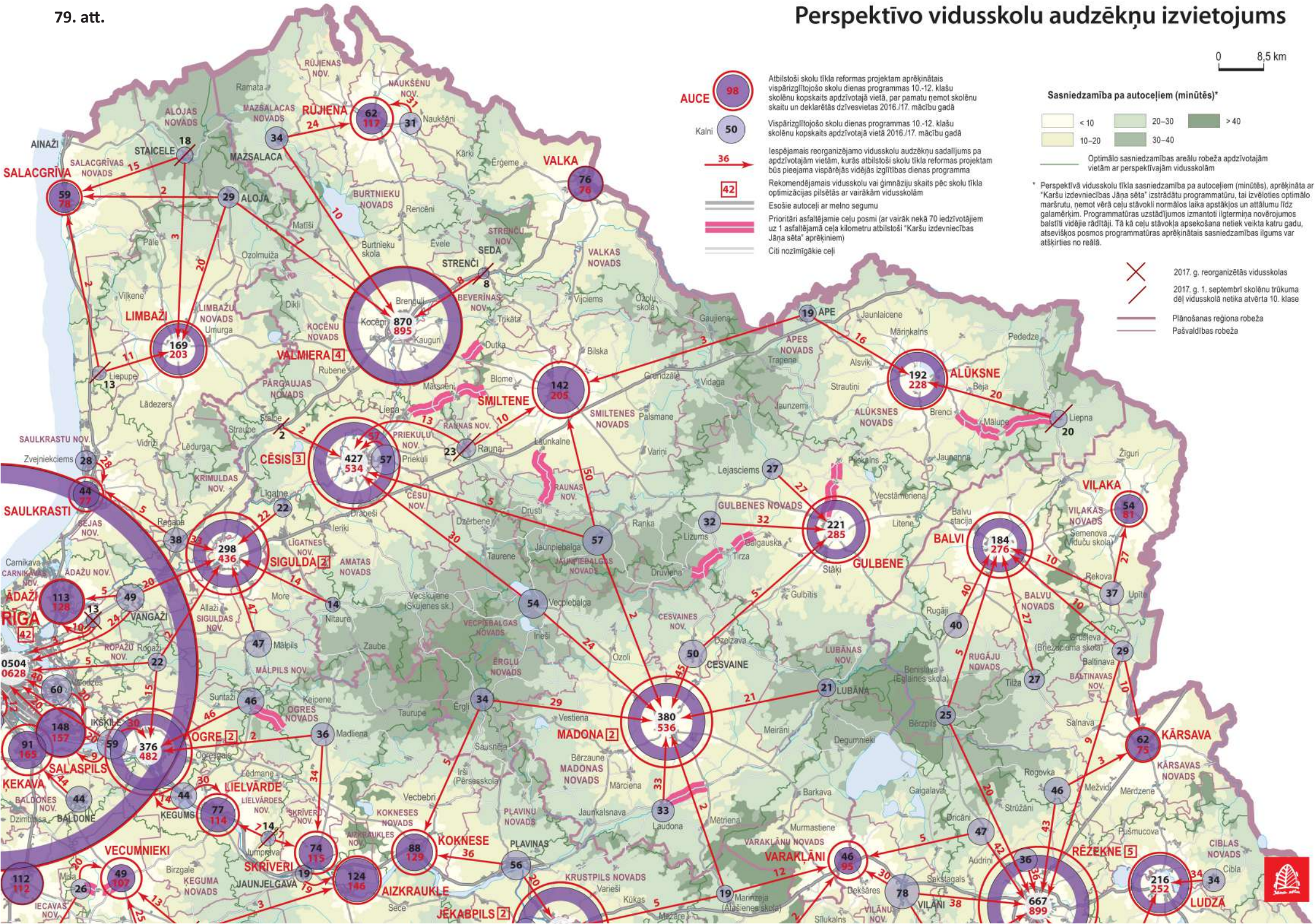
Ieteikts **attīstīt abas esošās ģimnāzijas un vidusskolu Cēsīs** (kopā potenciāli 534 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpienācējiem no reorganizējamās Priekuļu (57), Raunas (13), Jaunpiebalgas (5), Vecpiebalgas (30) un Stalbes (2) vidusskolas).

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (57, kas ir gandrīz trīskārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ, kā arī tāpēc, ka Cēsu ģimnāzijas un vidusskola ir nepilnu 6 km attālumā (9 minūtes), neraugoties uz apmierinošo OCE indeksu (52,2%), **Priekuļu vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (23) un zemā OCE indeksa (40,5%) dēļ **Raunas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 47 skolēni), pieņemot, ka vidusskolēni dosies uz tuvākajām vidusskolām vai ģimnāzijām Cēsīs (15 vidusskolēni; 23 km, 26 minūtes) un Smiltēnē (31 km, 25 minūtes; 10 vidusskolēni, daļai no tiem ceļa apstākļus uzlabos asfaltēšanai ieteiktais ceļš no Mārsnēniem). 2017./18. mācību gadā jau pieņemts lēmums neatvērt 10. klasi nepietiekamā skolēnu dēļ, kas skaidri norāda uz vajadzību pēc skolas reorganizācijas.

Perspektīvo vidusskolu audzēkņu izvietojums

0 8,5 km

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (54) dēļ **Vecpiebalgas vidusskolu** (OCE indekss 43%) **reorganizēt par pamatskolu**, pieļaujot varbūtību, ka 30 vidusskolēnu dosies uz Cēsu (49 km, 46 minūtes), bet 24 – uz Madonas ģimnāzijām un vidusskolām (38 km, 34 minūtes). Vecpiebalga ietilpst gan Cēsu, gan Madonas ietekmes areālā. Šī prognoze veikta, pieņemot, ka, neraugoties uz lielāku attālumu, daudzveidīgāka piedāvājuma dēļ Cēsu attīstības centra vilkme ir lielāka nekā Madonas attīstības centram.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (2!) dēļ un arī tāpēc, ka tuvumā (18 km, 19 minūtes) ir Cēsu ģimnāzijas un vidusskola, **Stalbes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 38 skolēni). Šī ierosinājuma pareizību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Smiltenes ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt esošo vidusskolu Smiltēnē** (OCE indekss 57,9%; potenciāli 205 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Apes (trīs no Gaujienas, Virešiem un Trapenes, līdz 39 km, 36 minūtes), Raunas (ap 10; daļai no tiem ceļa apstākļus uzlabos asfaltēšanai ieteiktais ceļš no Mārsnēniem) un Jaunpiebalgas (50; daļai no tiem ceļa apstākļus uzlabos asfaltēšanai ieteiktais ceļš no Drustiņiem uz Launkalni) vidusskolām).

Nepietiekamā vidusskolēnu skaita (57) un zemā OCE indeksa (30,9%) dēļ **Jaunpiebalgas vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**, pieļaujot varbūtību, ka 50 vidusskolēnu dosies uz dzīvesvietai tuvāko Smiltenes attīstības centru (39 km, 39 minūtes), pieci – uz Cēsīm (60 km, 58 minūtes) un divi – uz Madonu (56 km, 49 minūtes), kur atrodas tuvākās ģimnāzijas.

Valkas ietekmes areāls

Valka ir mazākais Latvijas attīstības centrs, taču, ņemot vērā tā īpašo pierobežas novietojumu, kā arī to, ka tas veido vienotu saimniecisko organismu ar ekonomiski trīskārt jaudīgāko Igaunijas dvīņu pilsētu Valgu, kuras infrastruktūru (piemēram, peldbaseinu vai slimnīcu) izmanto arī Valkas skolēni, neraugoties uz nelielu un rūkošu vidusskolēnu skaitu (76), šeit jāturpina **attīstīt vienīgā esošā vidusskola** (pašlaik pašvaldības ģimnāzija, kuras statuss, visticamāk, tiks mainīts uz vidusskolu; OCE indekss 44,4%).

Alūksnes ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt vienu vidusskolu vai ģimnāziju Alūksnē** (potenciāli 228 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Apes (16) un Liepņas (20) vidusskolām).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (19) dēļ **Apes vidusskolu** (OCE indekss 40,0%) **reorganizēt par pamatskolu**. Sešpadsmit vidusskolēniem dzīvesvieta ir tuvāk Alūksnei (vidēji 28 km, 29 minūtes), bet trijiem – Smiltenei (no Gaujienas, Virešiem un Trapenes līdz 39 km, 36 minūtes).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (20) un zemā OCE indeksa (10,9%) dēļ **Liepņas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 16 skolēni), vidusskolēnus virzot uz Alūksni (33 km, 36 minūtes), rosinot LVC pabeigt Alūksnes ceļa asfaltēšanu, kas ievērojami uzlabotu šī attīstības centra sasniedzamību. Veicot aptauju, varbūtība, ka skolēni no Liepņas varētu doties uz tuvāk esošo Viļaku vai Balviem, kur arī ir pieejama vidējā izglītība, neapstiprinājās, kā iemeslu minot sliktākus ceļa apstākļus un vājākus tradicionālos sakarus. Šī ierosinājuma pareizību apstiprina arī tagadējais lēmums 2017./18. mācību gadā neatvērt šajā skolā 10. klasi.

Gulbenes ietekmes areāls

Attīstīt vienu vidusskolu vai ģimnāziju Gulbenē (potenciāli 285 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpienācējiem no reorganizējamās Lejasciema (27) un Lizuma (32) vidusskolas).

Nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27, kas ir gandrīz trīskārt zemāks par rekomendēto minimumu attāliem lauku reģioniem) dēļ **Lejasciema vidusskolu** (OCE indekss 48,6%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 25 skolēni), visus vidusskolēnus virzot uz Gulbeni (26 km, 28 minūtes).

Neraugoties uz to, ka Lizums ir viens no rosīgākajiem reģiona saimniecības centriem, arī šeit depopulācija turpinās, tādēļ nepietiekamā vidusskolēnu skaita (32, kas ir divarpus reizes zemāks par rekomendēto minimumu attāliem lauku reģioniem) un zemā OCE indeksa (35,7%) dēļ **Lizuma vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**, pieņemot, ka visi vidusskolēni turpinās mācības novada centrā Gulbenē (29 km, 30 minūtes).

Madonas ietekmes areāls

Atbilstoši jau pieņemtajam pašvaldības lēmumam esošajās ģimnāzijas un 1. vidusskolas telpās veidot Pilsētas vidusskolu, bet 2.vidusskolas telpās – valsts ģimnāziju, **attīstīt ģimnāziju un vienu vidusskolu Madonā** (kopā potenciāli 536 vidusskolēni ar iespējamiem jaunpienācējiem no reorganizējamās Vecpiebalgas (24), Ļaudonas (33), Ērgļu (29), Jaunpiebalgas (2), Lubānas (21), Cesvaines (45) un Atašienes (2 no Mētrienas) vidusskolas).

Straujās depopulācijas dēļ rūkošais vidusskolēnu skaits (34, kas ir divreiz zemāks par attālām lauku teritorijām rekomendēto minimumu) ir galvenais iemesls, kādēļ labo OCE indeksu (56,8%) nevar uzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **vidusskolu Ērgļos**, iesakot **reorganizēt to par pamatskolu**. Balstoties uz konsultācijām ar vietējiem iedzīvotājiem, attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 29 vidusskolēni varētu izvēlēties turpināt mācības Madonas vidusskolās vai ģimnāzijās (43 km, 42 minūtes), un tikai pieci (no Sausnējas pagasta) dotu priekšroku tuvāk esošajai Kokneses vidusskolai (ap 30 km un 30 minūtēm).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā skolēnu skaita (33) un zemā OCE indeksa (35%) dēļ Ļaudonas **vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**, vienlaikus iesakot LVC noasfaltēt P82 ceļa posmu, tā iegūstot Ļaudonas–Madonas asfaltētā maršruta savienojumu un uzlabojot Ļaudonas vidusskolēnu piekļuvi Madonas ģimnāzijai un vidusskolai (25 km, 26 minūtes pašlaik).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (21, kas ir trīsreiz zemāk par attālām lauku teritorijām rekomendēto minimumu) dēļ **Lubānas vidusskolu** (OCE indekss 46,5%) **reorganizēt par pamatskolu**, paredzot, ka vidusskolēni turpinās mācības Madonas ģimnāzijā vai vidusskolā (40 km, 37 minūtes).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā skolēnu skaita (50), kā arī nelielā attāluma dēļ līdz Madonas ģimnāzijai un vidusskolai (16 km, 18 minūtes) **Cesvaines vidusskolu** (OCE indekss 49,8%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 76 skolēni), paredzot, ka vidusskolēnu lielākā daļa (45) turpinās mācības Madonas, bet pieci (no Jaungulbenes) – Gulbenes (18 km, 18 minūtes) ģimnāzijās vai vidusskolās.

Priekšlikumi vidusskolu tīkla optimizācijai. Latgales reģions

Balvu ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt ģimnāziju vai vidusskolu Balvos** (OCE indekss 59,9%; potenciāli 276 vidusskolēni kopā ar iespējamiem jaunpieņacējiem no reorganizējamās Rugāju (40), Bērzpils (5), Tilžas (27), Baltinavas (10) un Rekovas (10) vidusskolas).

Lai gan straujās depopulācijas dēļ **Viļakā** valsts ģimnāzijas (OCE indekss 58,9%) uzturēšanai nav ekonomiska pamata, tomēr būtu svarīgi šajā pierobežas zonā **mēģināt saglabāt vidusskolu** (potenciāli 81 vidusskolēns, pieņemot, ka 27 vidusskolēni no reorganizējamās Rekovas vidusskolas (18 km, 19 minūtes) izvēlēties turpināt mācības Viļakā). Veicot izpēti, varbūtība, ka Viļaku varētu izvēlēties arī kāds no reorganizējamās Liepnas vai Baltinavas vidusskolas skolēniem, neapstiprinājās). Turpmāko trīs gadu laikā varētu rasties lielāka skaidrība, vai skolēnu skaits būs pietiekams, lai šo nodomu īstenotu, pretējā gadījumā šī skola reorganizējama par pamatskolu, vidusskolēniem turpinot mācības Balvu ģimnāzijā (27 km, 24 minūtes).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (37) dēļ **Rekovas vidusskolu** (OCE indekss 40,7%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 40 skolēni), attīstības scenārijā pieņemot, ka 27 vidusskolēni turpinās mācības Viļakas vidusskolā (18 km, 19 minūtes) un 10 – Balvu ģimnāzijā (27 km, 28 minūtes).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā skolēnu skaita (29, kas ir vairākkārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ salīdzinoši labo OCE indeksu (56,2%) nevar uzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **vidusskolu** ekonomiski pilnīgi nepamatotam vidusskolēnu skaitam **Baltinavā**, iesakot **reorganizēt to par sākumskolu** (pamatskolas posmā šeit ir tikai 36 skolēni), attīstības scenārijā pieņemot, ka 10 vidusskolēni turpinās mācības Balvu ģimnāzijā (36 km, 35 minūtes), 10 – Kārsavas vidusskolā (21 km, 20 minūtes), bet deviņi, neraugoties uz ievērojamo attālumu, iespējams, daudzveidīgāka izglītības piedāvājuma dēļ dosies uz Rēzekni (58 km, 50 minūtes).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27) dēļ **Tilžas vidusskolu** (OCE indekss 45,1%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 23 skolēni), paredzot, ka vidusskolēni turpinās mācības Balvu ģimnāzijā (33 km, 34 minūtes).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (25) dēļ **Bērzpils vidusskolu** (OCE indekss 48,5%) **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 28 skolēni), attīstības scenārijā pieņemot, ka pieci vidusskolēni turpinās mācības Balvu (38 km, 40 minūtes), bet 20 – Rēzeknes (44 km, 39 minūtes) vidusskolās vai ģimnāzijās.

Nepietiekamā vidusskolēnu skaita (40, kas ir vairākkārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ un arī tāpēc, ka Balvu ģimnāzija ir tikai 18 km (20 minūtes) attālumā, salīdzinoši labo OCE indeksu (54,4%) nevar uzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **vidusskolu** ekonomiski pilnīgi nepamatotam skolēnu skaitam **Rugājos**, iesakot **reorganizēt to par sākumskolu** (pamatskolas posmā 38 skolēni), vidusskolēniem turpinot mācības Balvu ģimnāzijā.

Ludzas ietekmes areāls

Depopulācijas un rūkošā skolēnu skaita dēļ uz esošās **Ludzas pilsētas ģimnāzijas** (OCE indekss 56,6%) **pamata attīstīt vienu vidusskolu vai ģimnāziju Ludzā** (kopā ar 2. vidusskolas (OCE indekss 33,8%) 10.–12. klases audzēkņiem potenciāli 252 vidusskolēni, ieskaitot iespējamus jaunpieņacējus no reorganizējamās Ciblas (34) un Kaunatas (2 no Rundēniem) vidusskolas).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (34, kas ir vairākkārt zemāks par rekomendēto minimumu) dēļ, kā arī tāpēc, ka Ludzas vidusskola ir tikai 14 km (17 minūtes) attālumā, labo OCE indeksu (60,1%) nevar uzskatīt par pietiekamu argumentu, lai atbalstītu turpināt uzturēt **vidusskolu** ekonomiski pilnīgi nepamatotam skolēnu skaitam **Ciblā**, iesakot **reorganizēt to par sākumskolu** (pamatskolas posmā 37 skolēni), vidusskolēniem turpinot mācības Ludzas vidusskolā.

Zilupes vidusskolai (OCE indekss 37,1%; potenciāli 69 vidusskolēni kopā ar 10 no reorganizējamās Istras vidusskolas) **tuvākajos trijos gados vēl ir attīstības perspektīva**, tomēr, ņemot vērā straujo depopulāciju, kas turpināsies Zilupes novadā, skolēnu trūkuma dēļ to vēlāk tāpat nāksies reorganizēt par pamatskolu, vidusskolēniem turpinot mācības Ludzā (34 km, 29 minūtes).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (10) un zemā OCE indeksa (27,7%) dēļ Vecslabadā esošo **Istras vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 23 skolēni), vidusskolēniem turpinot mācības relatīvi tuvajā Zilupes vidusskolā (19,3 km, 22 minūtes lielākoties grants ceļa). Šī ierosinājuma pareizību apstiprina arī tagadējais lēmums neatvērt 10. klasi 2017./18. mācību gadā.

Ja pieņem, ka **Kārsavas vidusskolai** (OCE indekss 47,8%) izdodas piesaistīt vismaz daļu reorganizējamās Baltinavas (10) un Nautrēnu (3) vidusskolas skolēnu, tai **tuvākos gados vēl ir attīstības perspektīva** (potenciāli 75 vidusskolēni), tomēr, ņemot vērā straujo depopulāciju, kas turpināsies Kārsavas novadā, skolēnu trūkuma dēļ to vēlāk tāpat nāksies reorganizēt par pamatskolu, vidusskolēniem turpinot mācības Ludzā (30 km, 31 minūte) un Rēzeknē (37 km, 30 minūtes).

Rēzeknes ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju un četras vidusskolas/ģimnāzijas esošo** sešu vietā. Pat vidusskolēnu skaitam potenciāli pieaugot par vairāk nekā 200 līdz 899 (kopā ar jaunpieņacējiem no reorganizējamās Dricānu (42 skolēni), Bērzsils (20), Lūcijas Rancānes Makašānu (36), Rogovkas (43), Baltinavas (9), Kaunatas (31), Ezernieku (12), Tiskādu (1) un Viļānu (38) vidusskolas), šis skaits ir nepietiekams. Arī demogrāfiskās tendences Rēzeknei ir negatīvas: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits pilsētā samazinājies par vairāk nekā 11,2 tūkstošiem jeb 29%, bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis krietni straujāk – no 8,9 līdz 5,3 tūkstošiem (par 40%). No pašreizējām vidusskolām **autori aicina attīstīt Austrumlatvijas Tehnoloģiju vidusskolu**, kas, neraugoties uz pašreiz zemo skolēnu skaitu (skola atvērta tikai 2015. gadā), ir saglabājama, jo apzināti veidota kā augsta izglītības līmeņa mācību iestāde, kas sagatavos topošos studentus tās dibinātājam – Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijai, ar dabaszinātņu un matemātikas ievirzi. Vēl **saglabāt būtu lietderīgi Rēzeknes 5. (OCE indekss 61,9%) un 6. vidusskolu (46%)**, kuru atrašanās vieta aptver blīvi apdzīvoto Ziemeļu rajonu un arī būtu tuvāka skolēniem, kas mācās reorganizējamās lauku vidusskolās uz ziemeļiem no Rēzeknes, **un Rēzeknes valsts poļu ģimnāziju (OCE indekss 61,4%)**. Savukārt **2. (OCE indekss 45,8%) un 3. vidusskola (38,8%)** zemāko OCE indeksu un atrašanās vietas dēļ ir reorganizējama – attiecīgi par pamatskolu un sākumskolu.

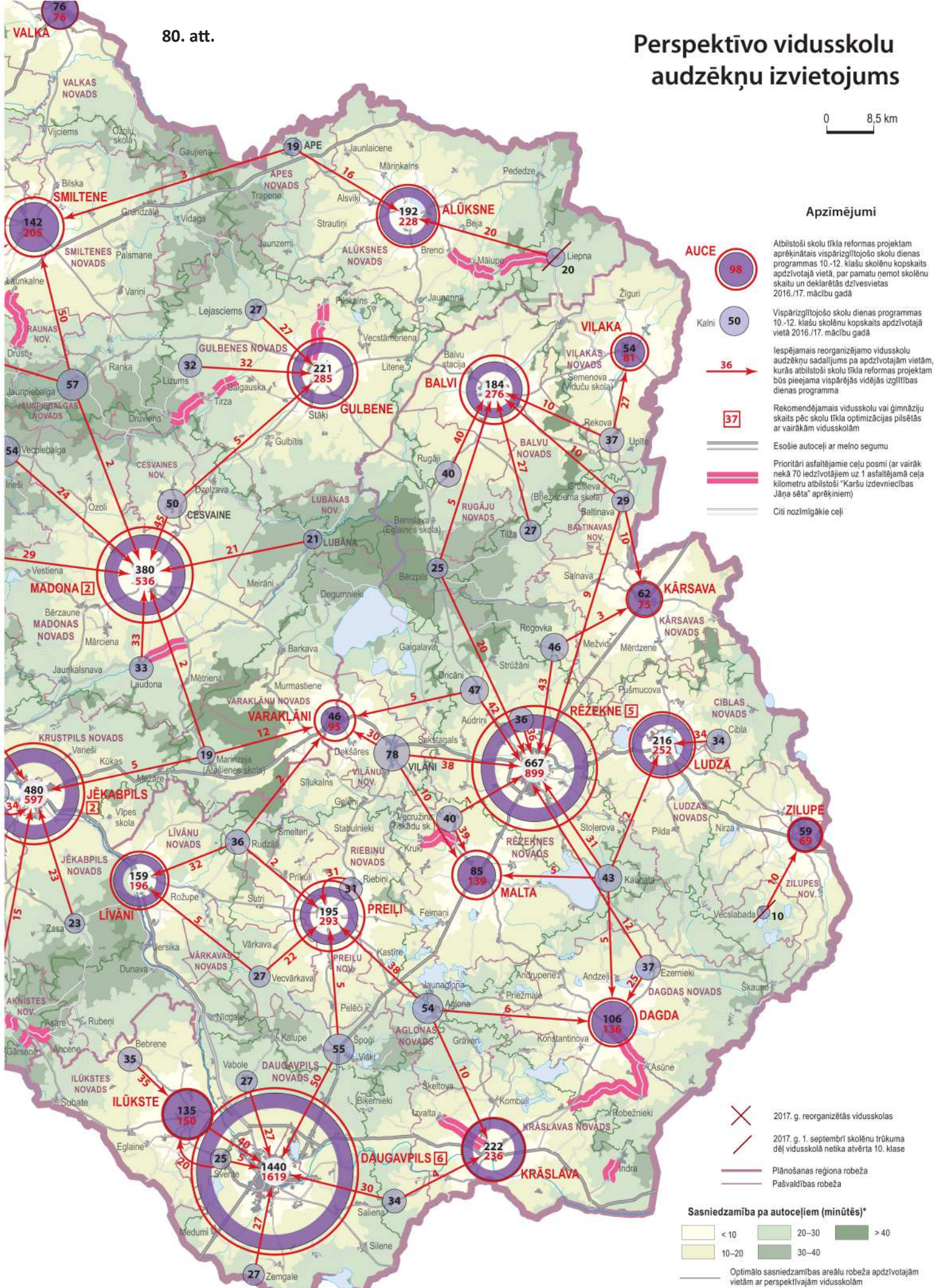
Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (47, kas trīskārt mazāk nekā nepieciešams) un ļoti zemā OCE indeksa (28,2%) dēļ **Dricānu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 41 skolēns), vidusskolēniem turpinot mācības kādā no skolām Rēzeknē (42 skolēni; tuvākā vidusskola 21 km, 20 minūtes asfaltēta ceļa) vai Varakļānos (pieci skolēni no Gaigalavas pagasta; vidēji 30,5 km, 30 minūtes asfaltēta ceļa).

Lai gan Viļānu vidusskolas skolēnu skaits (78) pagaidām vēl atbilst attālām teritorijām noteiktajam minimumam, tomēr tas, tāpat kā citur apkārtnē, turpina sarukt, un veiktā izpēte neapstiprināja pieņēmumu par Viļānu vidusskolas potenciālu piesaistīt audzēkņus no citām apkārtnes vidusskolām. Ja tās nāktos reorganizēt, Varakļānu vidusskolēni dotu priekšroku Rēzeknei vai Madonai, Tiskādu – Maltai vai Rēzeknei, Dricānu – Rēzeknei vai Varakļāniem, kā galvenos iemeslus minot sekmju līmeni (OCE indekss 40,3%), attālumu, tradīcijas un vājo sporta infrastruktūru. Ņemot vērā iepriekš minēto, **Viļānu vidusskola jāreorganizē par pamatskolu**, attīstības scenārijā pieņemot, ka 38 vidusskolēni turpinās mācības Rēzeknē (32 km, 29 minūtes), 30 – Varakļānos (15 km, 17 minūtes), bet 10 (no Silmalas u.c. pagastiem) – Maltā (32 km, 33 minūtes).

Lai gan **Varakļāni** ir mazpilsēta ar nepilniem 2 tūkstošiem iedzīvotāju, Latgales kultūrvēsturē tie ieņem īpašu vietu. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā valsts ģimnāzijas darbojās septiņās Latgales pilsētās, un viena no tām bija Varakļāni. Arī tagad Varakļānu vidusskola var lepoties ar salīdzinoši augstu izglītības kvalitāti (OCE indekss 59,5%). Tomēr, tāpat kā citur apkārtnē, arī Varakļānos skolēnu skaits vidusskolas uzturēšanai ir nepietiekams (46). Ņemot vērā, ka Varakļāni atrodas pietiekami tālu no tuvākajiem attīstības centriem (Rēzekne 42 km un 39 minūtes, Preiļi 49 km un 52 minūtes un Madona 55 km un 49 minūtes) un salīdzinoši netālu no tiem izvietotas citas vidusskolas (Atašienes, Rudzātu, Viļānu, Dricānu), kuru turpmākā uzturēšana nav pamatota nepietiekamā skolēnu skaita, sekmju līmeņa vai infrastruktūras dēļ, ir pamats izdarīt pieņēmumu, ka vismaz daļa šo skolu audzēkņu izglītības kvalitātes, atbilstošās infrastruktūras (labi aprīkota sporta bāze, internāts) un dzīvesvietas tuvuma dēļ varētu izlemt turpināt mācības nevis Rēzeknē, Preiļos, Madonā, Līvānos vai Jēkabpilī, bet Varakļānos. Pamatojoties uz šo pieņēmumu, **tuvākajos trīs gados, veicot reorganizāciju apkārtējās vidusskolās, būtu jāpārlicinās, vai attīstības scenārijs (95 skolēni ar potenciālajiem jaunpieņacējiem no Viļānu (30), Atašienes (12), Rudzātu (2) un Dricānu (pieci no Nagļu, Rikavas un Gaigalavas pagasta), ka Varakļānu vidusskola spēj piesaistīt attālām teritorijām nepieciešamā skolēnu skaita minimumu, īstenojas.**

Perspektīvo vidusskolu audzēkņu izvietojums

0 8,5 km

AUCE 98

Kalni 50

36

37

Esosie autoceļi ar melno segumu

Prioritāri asfaltējamie ceļu posmi (ar vairāk nekā 70 iedzīvotājiem uz 1 asfaltējamā ceļa kilometru atbilstoši "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķiniem)

Citi nozīmīgākie ceļi

2017. g. reorganizētās vidusskolas

2017. g. 1. septembrī skolēnu trūkuma dēļ vidusskola netika atvērta 10. klase

Piānošanas reģiona robeža

Pašvaldības robeža

Sasniedzamība pa autoceļiem (minūtēs)*

< 10	20-30	> 40
10-20	30-40	

Optimālo sniedzamības areālu robeža apdzīvotajām vietām ar perspektīvajām vidusskolām

* Perspektīvā vidusskolu tīkla sniedzamība pa autoceļiem (minūtēs), aprēķināta ar "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" izstrādātu programmatūru, tai izvēloties optimālo maršrutu, ņemot vērā ceļu stāvokli normālos laika apstākļos un attālumu līdz galamērķim. Programmatūras uzstādījumos izmantoti ilgtermiņa novērojumu balsīti vidējie rādītāji. Tā kā ceļu stāvokļa apsekošana netiek veikta katru gadu, atsevišķos posmos programmatūras aprēķinātais sniedzamības ilgums var atšķirties no reālā.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (40, kas ir gandrīz četrkārt mazāk nekā nepieciešams Maltas vidusskolas tuvuma dēļ) un ļoti zemā OCE indeksa (41,3%) dēļ **Tiskādu vidusskolu** Vecružinā **reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 65 skolēni, kas ir tālu no nepieciešamajiem 150), vidusskolēniem turpinot mācības Maltā (39; 14 km, 16 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir attīstīta izglītības un sporta infrastruktūra, kā arī ar kuru ir vēsturiski ciešas saiknes (ar nosacījumu, ja skola saglabāsies), vai kādā no skolām Rēzeknē (viens skolēns; tuvākā vidusskola 26 km, 29 minūtes lielākoties grants ceļa), kur ir plašākā izglītības pieejamība reģionā. Dažiem skolēniem Maltas sasniedzamību uzlabotu autoru LVC ieteiktā autoceļa V562 posma Kruki–Silmala asfaltēšana.

Lai gan **Maltas** apkārtnē ir vērojama strauja depopulācija pat valsts mērogā, pēdējo gadu laikā šeit ir veiktas ievērojamas investīcijas, līdzās vidusskolai uzceļot modernu stadionu un multifunkcionālu halli. Ņemot vērā, ka Maltas vidusskolā ir problēmas ar izglītības kvalitāti (OCE indekss 28,1%) un arī saimnieciskā aktivitāte apkaimē nav liela, ir grūti izprotams tik lielu investīciju mērķis un lietderība tieši šeit – tik tuvu reģionālajam centram (tikai 21 km un 21 minūtes attālumā no Rēzeknes), kur pieejama vismūsdienīgākā infrastruktūra. Tomēr, ņemot vērā, ka Malta ir tuvākais centrs gan vidusskolēniem, kuri šobrīd mācās Tiskādu vidusskolā, kur problēmas ar kvalitāti ir vēl lielākas (OCE indekss 23,1%), gan daļai no tiem, kas mācās Viļānu un Kaunatas vidusskolā (arī šīs skolas nepietiekamā skolēnu skaita dēļ nāksies reorganizēt), Maltas vidusskolai ir potenciāls piesaistīt 139 vidusskolēnus (attīstības scenārijā iekļaujot iespējamus jaunpienācējus no Tiskādu (39), Viļānu (10 no Silmalas u.c. pagastiem) un Kaunatas (pieci no Mākoņkalna pagasta) vidusskolām. Ņemot vērā Maltas mūsdienīgo infrastruktūru, šādā attīstības scenārijā, veicot pasākumus, kas vērsti uz izglītības kvalitātes līmeņa būtisku celšanu, **iespējama vidusskolas saglabāšana Maltā, gala lēmumu par to pieņemot pēc trijiem gadiem, izvērtējot situācijas attīstību.**

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (43) un salīdzinoši zemā OCE indeksa (41,3%) dēļ **Kaunatas vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**, vidusskolēniem turpinot mācības kādā no skolām Rēzeknē (31 skolēns; tuvākā vidusskola 27,5 km, 28 minūtes pa asfaltētu ceļu), kur ir plašākā izglītības pieejamība reģionā, Maltas vidusskolā (pieci skolēni no Mākoņkalna pagasta; vidēji 22 km, 23 minūtes lielākoties grants ceļa) vai Dagdas vidusskolā (pieci skolēni no Dubuļiem; 22 km, 22 minūtes asfaltēta ceļa).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (46) dēļ **Nautrēnu vidusskolu** (OCE indekss 45,5%) **Rogovkā reorganizēt par pamatskolu**, 43 vidusskolēniem turpinot mācības kādā no skolām Rēzeknē (tuvākā vidusskola 28 km, 25 minūtes pa asfaltētu ceļu) un trijiem vidusskolēniem no Salnavas pagasta – Kārsavā (vidēji 9,4 km, 10 minūtes pa asfaltētu ceļu).

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (36, kas ir vairāk nekā četrkārt mazāk nekā nepieciešams) un zemā OCE indeksa (33,8%) dēļ Lugolovā esošo **Lūcijas Rancānes Makašānu Amatu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 26 skolēni), vidusskolēniem turpinot mācības kādā no skolām Rēzeknē (tuvākā vidusskola 12 km, 12 minūtes asfaltēta ceļa). Turklāt jau pašlaik maz vidusskolēnu dzīvo tiešā skolas tuvumā, gandrīz pusei no viņiem kāda no Rēzeknes skolām ir tuvāk nekā tagadējā.

Preiļu ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju vai vidusskolu Preiļos**, kam ir potenciāls piesaistīt 293 vidusskolēnus (kopā ar gandrīz 100 jaunpienācējiem no reorganizējamās Aglonas (38 skolēni), Špoģu (5), Vārkavas (22), Rudzātu (2) un Riebiņu (31) vidusskolas. Esošo divu skolu – J. Eglīša Preiļu valsts ģimnāzijas (OCE indekss 62,2%) un 2. vidusskolas (38,5%) vienlaicīgai pastāvēšanai nav pamata demogrāfisko tendenču dēļ: pēc CSP datiem iedzīvotāju skaits Preiļos kopš 2000. gada sarucis par 2,4 tūkstošiem jeb 27 procentiem. Tālab autori iesaka vidusskolu attīstīt uz valsts ģimnāzijas bāzes.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (31) un zemā OCE indeksa (34,5%) dēļ **Riebiņu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 51 skolēns, kas ir trīskārt mazāk par nepieciešamo). Plānā paredzēts, ka vidusskolēni mācības turpinās Preiļos (tikai 6 km, 6 minūtes asfaltēta ceļa).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27) dēļ Vecvārkavā esošo **Vārkavas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 39 skolēni, kas ir gandrīz četrkārt mazāk par nepieciešamajiem 150 skolēniem). Lauku apvidiem relatīvi augstais OCE indekss (51%) nevar tikt uzskatīts par iemeslu, lai vidusskolas posmu saglabātu, kas būtu ekonomiski nepamatoti. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu (22) mācības turpinās Preiļos (21,7 km, 23 minūtes asfaltēta ceļa), bet pieci skolēni, kas dzīvo Upmalas pagasta ziemeļrietumos, varētu to darīt viņiem tuvākajos Līvānos (vidēji 22 km, 25 minūtes, no kurām trešdaļa ceļā ar grants segumu).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (54) dēļ **Aglonas vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**. Lai arī skolas OCE indekss ir augsts (63,1%), autori neredz iespēju, ka vidusskola spētu piesaistīt jaunpieņacējus no reorganizējamajām skolām, un ar esošo skolēnu skaitu vidusskolas klašu uzturēšana nav ekonomiski pamatojama. Jāpiemin, ka pašlaik Aglonas vidusskolai par skolēniem “jācīnās” ne tikai ar apkārtnes (Preiļu, Špoģu, Krāslavas, Dagdas) vidējās izglītības iestādēm, bet arī ar turpat esošo juridiskas personas dibināto Aglonas Katoļu ģimnāziju. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu (38) mācības turpinās Preiļos (27 km, 29 minūtes asfaltēta ceļa), bet pārējie to varētu darīt Krāslavā (10 vidusskolēni no Kombuļu, Šķeltovas, Grāveru pagasta; vidēji 22 km, 25 minūtes) un Dagdā (seši vidusskolēni no Kastuļinas pagasta un Aglonas pagasta austrumdaļas; vidēji 24 km, 22 minūtes). Jāpiebilst, ka autoru LVC ieteiktā autoceļa V636 posma Izvalta–Krāslava asfaltēšana uzlabotu skolēnu nokļūšanu no Šķeltovas apkārtnes Krāslavā.

Līvānu ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt vienu vidusskolu Līvānos esošo divu vidusskolu vietā**. Tai ir potenciāls piesaistīt **196 vidusskolēnus** (kopā ar jaunpieņacējiem no reorganizējamās Rudzātu (32 skolēni) un Vārkavas (5) vidusskolas). Autori uzskata, ka divu skolu – 1. vidusskolas (OCE indekss 56,1%) un 2. vidusskolas (40,6%) – vienlaicīgai pastāvēšanai nav pamata nepietiekamā skolēnu skaita un depopulācijas dēļ.

Depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (36) dēļ **Rudzātu vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 29 skolēni). Lai arī skolas OCE indekss ir viens no augstākajiem valstī mazo lauku skolu vidū (63,9%), tas nevar tikt uzskatīts par iemeslu, lai vidusskolas posmu saglabātu, kas būtu ekonomiski nepamatoti. Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu (34) mācības turpinās Līvānos (27,7 km, 30 minūtes asfaltēta ceļa vai 25 km, 28 minūtes asfaltēta/grantēta ceļa). Divi skolēni, kas dzīvo Sutru un Saunas pagastā, varētu to darīt viņiem tuvākajos Preiļos (vidēji 12 km, 13 minūtes asfaltēta ceļa).

Daugavpils ietekmes areāls

Ieteikts **Daugavpilī attīstīt valsts ģimnāziju un piecas vidusskolas** esošo 12 vidusskolu vietā. Pat vidusskolēnu skaitam potenciāli pieaugot uz reorganizējamo apkaimes vidusskolu rēķina līdz 1619 (kopā ar jaunpieņacējiem no reorganizējamās Salienas (30 skolēni), Zemgales (27), Svences (5), Ilūkstes (40), Vaboles (27) un Špoģu (50) vidusskolas), šis skaits ir nepietiekams esošo vidusskolu skaita uzturēšanai. Demogrāfiskās tendences, līdzīgi kā citām Latgales pilsētām, Daugavpilij ir negatīvas: pēc CSP datiem kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits pilsētā samazinājies par vairāk nekā 30,9 tūkstošiem jeb 27%, bērnu un jauniešu skaits (līdz 18 gadiem) sarucis krietni straujāk – no 26 līdz 15,4 tūkstošiem (41%). Turklāt, ieviešot centralizētos pamatskolas eksāmenus ar 5% robežu kā kritēriju uzņemšanai vispārīgizglītošajās vidusskolās, potenciālais vidusskolēnu skaits varētu vēl vairāk sarukt uz to rēķina, kas pēc pamatzglītības iegūšanas turpinātu mācības profesionālajās skolās, kas Daugavpilī ir lielā skaitā un piedāvā dažādas specializācijas iespējas.

Pēc konsultācijas ar vietējiem ekspertiem autori nolēma detalizēti aprakstīt vidusskolu reorganizāciju pilsētā, kur kvalitatīvie vai kvantitatīvie rādītāji ne vienmēr var tikt viennozīmīgi vērtēti, nosakot, kuras skolas reorganizēt. Lai gan Daugavpils ir otra lielākā Latvijas pilsēta pēc iedzīvotāju skaita, attālumī tās iekšienē nav lieli, turklāt skolēniem tiek nodrošināts ērts bezmaksas sabiedriskais transports. Autori aplūkos situāciju pa pilsētas daļām.

Pilsētas centrā autori **aicina saglabāt vienīgo valsts ģimnāziju – Daugavpils Valsts ģimnāziju** (OCE indekss 64,7%), **3. vidusskolu** (OCE indekss 66,7%, viens no labākajiem rādītājiem starp vispārīgizglītošajām vidusskolām valstī) **un 9. vidusskolu** (OCE indekss 54,4%). Pēdējai nepietiekamā skolēnu skaita dēļ varētu **pievienot Daugavpils Centra vidusskolu** (50,7%), tās skolas ēku Kandavas ielā nododot 3. vidusskolai, kam trūkst telpu. Visu šo skolu ģeogrāfiskais novietojums ir izdevīgs skolēnu uzņemšanai no citiem mikrorajoniem un novada (pilsētas centrs, autoostas tuvums).

Lai gan **J. Raiņa 6. vidusskola** atrodas **Grīvā**, Daugavas kreisajā krastā, tā ir pietiekami tuvu pilsētas centram, tāpēc skolas atrašanās vieta nevar būt šķērslis skolas **reorganizēšanai par pamatskolu** tās relatīvi zemā OCE indeksa (44,1%) un mazā skolēnu skaita dēļ.

Liels vidējās izglītības iestāžu skaits patlaban koncentrējies **Jaunbūves mikrorajonā**. Visaugstākie kvalitatīvie rezultāti ir **Daugavpils Krievu vidusskolā – licejā** (OCE indekss 77,6%), kas pēc šī rādītāja uzskatāma par otru labāko skolu valstī un labāko ārpus Rīgas. Šī skola **noteikti būtu jāattīsta**.

Relatīvi sarežģītāka situācija ir ar **J. Pilsudska Daugavpils valsts poļu ģimnāziju** (OCE indekss 58,6%), kas darbojas uz Latvijas un Polijas starpvaldību līguma pamata un kuras pastāvēšanu līdzfinansē Polijas valdība. Šajā skolā vidēji ir viena klase katrā vecuma grupā, tādēļ vidusskolas posma pastāvēšana augsto izmaksu dēļ nav pamatota, taču, lai panāktu vienošanos ar Polijas pusi skolas **reorganizācijai par pamatskolu**, ņemot vērā, ka vidusskolas posmā apmācība tiek veikta poļu un latviešu valodā, piedāvāt audzēkņiem to turpināt valsts ģimnāzijā vai 12. vidusskolā, papildus nodrošinot iespēju padziļināti arī vidusskolas posmā apgūt poļu valodu un kultūru.

10. vidusskola nepietiekamā skolēnu skaita (133) un OCE indeksa (44,3%) dēļ būtu **reorganizējama par pamatskolu**.

Autori aicina **saglabāt 12. vidusskolu**, kam ir pietiekami augsts OCE indekss (53,5%), pat neraugoties uz to, ka skolā tiek īstenota speciālās vispārējās vidējās izglītības programma izglītojamajiem ar fiziskās attīstības traucējumiem. Turklāt šajā vidusskolā jau pašlaik mācās apkārtējo novadu bērni un turpmāk šis skaits varētu palielināties. Tā būtu alternatīva tiem skolēniem, kam valsts ģimnāzijas prasības ir par augstām.

17. vidusskola pašlaik izceļas negatīvā ziņā ar vienu no viszemākajiem OCE indeksiem valstī (9%). To lielā mērā var skaidrot ar tās īstenoto neklātienes programmu, tai skaitā ar ieslodzījuma vietās esošo izglītošanu, jo 87% jeb 404 no 465 vidusskolēniem mācās tieši šajā programmā, kur tradicionāli vērojams zems kārtotāju īpatsvars, jo lielai daļai pieaugušo audzēkņu ir atbrīvojumi no eksāmenu kārtēšanas veselības problēmu dēļ, kā arī zema motivācija kārtot eksāmenus, jo nav mērķis turpināt mācības augstskolā. Īstenojot neklātienes un vakara izglītības reformu, šo programmu realizēšanu paredzēts nodot profesionālajām skolām, bet tas nozīmē, ka **17. vidusskolu būtu jāreorganizē par pamatskolu**. Taču, ņemot vērā šīs skolas pedagoga ilggadējo specializāciju darbā ar neklātienes mācību programmām, īstenojot reorganizāciju, būtu lietderīgi izmantot šo pieredzi, pašvaldībai kopā ar IZM veidojot optimālo modeli **400 neklātnieku izglītošanai**.

Jaunbūves mikrorajonā atrodas divas blakus esošas skolas – **13. un 15. vidusskola**. Katrai no šīm skolām ir sava specifika: 13. vidusskola ir ar mūzikas novirzienu, šajā skolā ir vairāk skolēnu un pilsētas iedzīvotāju vidū ir lielāks pieprasījums pēc mācībām tajā; 15. vidusskola ir ar valstiski nozīmīgāku datorzinību novirzienu, taču audzēkņu un viņu vecāku vidū tā nav tik pieprasīta, tomēr tajā attiecīgajā gadā bija augstāks OCE indekss (55,7% pret 40,7%), ko gan pilsētas izglītības speciālisti sauc par sagadīšanos. Autori, izvērtējot situācijas specifiku, uzskata, ka šīs skolas jāapvieno, saglabājot abas pilsētai būtiskās programmas, kas būtu jāīsteno vienuviet. Telpu trūkuma dēļ sākumskolas klases varētu atrasties pašreizējās 15. vidusskolas telpās kopā, bet 13. vidusskolas telpās izglītoties varētu skolēni pēc 6. klases.

Jaunās forštates mikrorajonā esošo **16. vidusskolu** autori aicina **reorganizēt par pamatskolu** tās Daugavpils mērogā salīdzinoši zemā OCE indeksa dēļ (47,4%), tās pašreizējais vidusskolēnu skaits (84) rada bažas par skolas iespējām piesaistīt vairāk skolēnu.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (34) un zemā OCE indeksa (34,6%) dēļ **Salienas vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 30 skolēni). Modelī paredzēts, ka lielākā daļa vidusskolēnu mācības varētu turpināt kādā no skolām Daugavpilī (30 skolēni; tuvākā vidusskola 26,7 km, 29 minūtes asfaltēta ceļā); tikai 4 skolēni no Kaplavas un Salienas pagasta austrumdaļas varētu doties uz tuvāko Krāslavu (vidēji 17 km, 17 minūtes), jo Krāslavā ir nesalīdzināmi mazākas izglītības iespējas un citu pakalpojumu pieejamība.

Straujās depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27) un zemā OCE indeksa (27,4%) dēļ **Zemgales vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 36 skolēni). Modelī paredzēts, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Daugavpilī (tuvākā vidusskola 18 km, 22 minūtes asfaltēta ceļā). Tālākā nākotnē demogrāfisko tendenču dēļ un šīs skolas neveiksmīgā ģeogrāfiskā novietojuma attiecībā pret apdzīvotību dēļ (tuvākais vidusskolēns pašreiz dzīvo 6 km attāļajā Demenē; uz skolu neved asfaltēts ceļš) būtu jāizvērtē šīs skolas pastāvēšana.

Depopulācijas, nepietiekamā vidusskolēnu skaita (25) un zemā OCE indeksa (35,0%) dēļ **Sventes vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 24 skolēni, kas ir seškārt mazāk par nepieciešamo). Plānā

paredzēts, ka lielākā daļa vidusskolēnu (20) mācības turpinās Ilūkstē (13 km, 14 minūtes asfaltēta ceļa) nevis lielākajā Daugavpilī (tuvākā vidusskola 15 km, 18 minūtes asfaltēta ceļa), kur mācības varētu turpināt pieci skolēni. Ilūkste Svences skolēnus varētu piesaistīt savu mazpilsētas īpašību dēļ, tāpēc Ilūkstes vidusskolas vide varētu būt labvēlīgāka par Latvijas mēroga lielpilsētas Daugavpils lielajām skolām.

Neraugoties uz straujo depopulāciju, **Ilūkstē attīstīt vienu vidusskolu** esošo divu vietā. Autori aicina to darīt uz 1. vidusskolas bāzes, kur OCE indekss ir augsts (61,8%) atšķirībā no Sadraudzības vidusskolas (25,3%), kur tas ir viens no zemākajiem starp vispārizglītojošām vidusskolām valstī. Ilūkstē potenciālais vidusskolēnu skaits varētu sasniegt 150, ņemot vērā jaunpienācējus no reorganizējamajās Bebrenes (35) un Svences (20) vidusskolas, kā arī iespēju, ka daži vidusskolēni (40) no reorganizējamās Sadraudzības vidusskolas varētu mācības turpināt kādā no skolām Daugavpilī (tuvākā vidusskola 27 km, 31 minūte), kur ir plašāks izglītības iespēju klāsts. Kā labs vilkmes faktors ir Ilūkstē attīstītā sporta infrastruktūra, tajā skaitā jaunatklātais sporta centrs ar peldbaseinu.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (35) dēļ **Bebrenes vispārizglītojošo un profesionālo vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 25 skolēni, kas ir seškārt mazāk par nepieciešamo; OCE indekss 40,3%). Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās Ilūkstē (15 km, 14 minūtes asfaltēta ceļa).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (27, kas ir 5,5 reizes mazāk nekā nepieciešams) dēļ **Vaboles vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā tikai 25 skolēni, kas ir seškārt mazāk par nepieciešamo), neraugoties uz relatīvi augsto OCE indeksu (54,3%). Autori paredz, ka vidusskolēni mācības turpinās kādā no skolām Daugavpilī (tuvākā no tām 21 km, 23 minūtes asfaltēta ceļa).

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (55) dēļ **Špoģu vidusskolu reorganizēt par pamatskolu**, neraugoties uz relatīvi augsto OCE indeksu (52,8%). Autori paredz, ka lielākā daļa vidusskolēnu mācības turpinās kādā no skolām Daugavpilī (tuvākā vidusskola 25,7 km, 30 minūtes asfaltēta ceļa), kur ir lielākā izglītības un citu pakalpojumu izvēle reģionā, bet pieci vidusskolēni no Pelēču pagasta un Višķu pagasta ziemeļdaļas varētu turpmāk mācīties Preiļos (vidēji 24 km, 22 minūtes).

Krāslavas ietekmes areāls

Ieteikts **attīstīt valsts ģimnāziju vai vidusskolu Krāslavā**, kam ir potenciāls piesaistīt 236 skolēnus (kopā ar jaunpienācējiem no reorganizējamās Aglonas (10 skolēni no Kombuļu, Šķeltovas un Grāveru pagasta) un Salienas (četri no Kaplavas pagasta un Salienas pagasta austrumdaļas) vidusskolām). Esošo divu skolu – Krāslavas valsts ģimnāzijas (OCE indekss 60,1%) un Varavīksnes vidusskolas (41,3%) – vienlaicīgai pastāvēšanai nav pamata demogrāfisko tendenču dēļ: pēc CSP datiem iedzīvotāju skaits Krāslavā kopš 2000. gada sarucis par 3,4 tūkstošiem jeb 30 procentiem.

Attīstīt Dagdas vidusskolu (OCE indekss 54,2%), kurā potenciāli varētu būt 136 vidusskolēni (kopā ar jaunpienācējiem no reorganizējamam Aglonas (6 skolēni no Kastuļinas pagasta un Aglonas pagasta austrumdaļas), Kaunatas (5 – no Dubuļu ciema) un Ezernieku (25) vidusskolām). Dagdā un tās apkārtnē, neraugoties uz straujo depopulāciju, joprojām ir pietiekams skolēnu skaits, turklāt šī būtu vienīgā vispārējās vidējās izglītības ieguves vieta gandrīz 40 km rādiusā.

Straujās depopulācijas un nepietiekamā vidusskolēnu skaita (37, kas ir vairākkārt mazāk nekā nepieciešams, esot Dagdas vidusskolas tuvumā) dēļ **Ezernieku vidusskolu reorganizēt par sākumskolu** (pamatskolas posmā 51 skolēns, kas ir trīsreiz mazāk nekā nepieciešamie 150, ja tuvumā ir alternatīva). Šajā gadījumā relatīvi augstie izglītības kvalitatīvie rādītāji (OCE indekss 62,2%) nav pietiekams arguments, lai šajā skolā saglabātu vidusskolas posmu. Modelī paredzēts, ka lielākā daļa vidusskolēnu mācības varētu turpināt Dagdas vidusskolā (25 skolēni; 14,5 km, 15 minūtes asfaltēta ceļa), pārējie (12) to varētu izvēlēties darīt kādā no Rēzeknes skolām, jo šajā pilsētā ir lielākā izglītības un citu pakalpojumu izvēle reģionā.

Skolēnu mobilitātes problēmu analīze

Konteksts

Latvija ir demokrātiska valsts ar atvērtu tirgus ekonomiku, tātad arī ar brīvu darbaspēka, preču un pakalpojumu plūsmu, kam pateicoties šeit pieejams viss, kas nepieciešams attīstītas valsts veiksmīgai izaugsmei. Taču, lai šī izaugsme notiktu, Latvijai jābūt konkurētspējīgai, jo tā ir daļa globālā tirgus, kur veiksmīgākās ir tās valstis, kas spēj saimniekot visefektīvāk, tādējādi nodrošinot saviem iedzīvotājiem labklājību. Attīstoties tehnoloģijām un augot iedzīvotāju dzīves līmenim, viņi kļūst mobilāki un aizvien biežāk maina dzīvesvietu atbilstoši karjeras izaugsmes iespējām. Atveroties attīstītāko Eiropas valstu darba tirgum, vairāki simti tūkstoši Latvijas pilsoņu pārcēlušies uz tām, jo tur vairāk var nopelnīt vai iegūt labāku izglītību. Šī paša iemesla dēļ turpinās Latvijas iedzīvotāju koncentrācija ap Rīgu, mazākā mērā – ap citiem attīstības centriem. Tajā pašā laikā lauki kļūst aizvien tukšāki, jo tradicionālajā lauku nozarē lauksaimniecībā mazkvalificēta darbaspēka nepieciešams aizvien mazāk. Pirmskara Latvijā iztiku lauksaimniecībā sev pelnīja divas trešdaļas valsts iedzīvotāju, bet tagad – mazāk nekā 8 procenti. Turklāt arī šis rādītājs ir četras reizes augstāks nekā attīstītākajās Eiropas valstīs. Tas nozīmē, ka **lauku iztukšošanās turpināsies līdz brīdim, kamēr, gudri saimniekojot pamatā ar lauksaimniecību nesaistītās nozarēs, arvien vairāk cilvēku būs sasnieguši tādu labklājības līmeni, kas ļaus tiem pārcelties uz dzīvi tālāk no pilsētas. Ne cilvēku aizbraukšanu no Latvijas, ne pārceļšanos no perifērijas tuvāk attīstības centriem, pretēji postpadomju domāšanā sakņotajam uzskatam, ar administratīvām metodēm demokrātijā aizkavēt nav iespējams, lai arī cik nevēlami tas būtu nacionālās identitātes uzturēšanai. Vienīgais veids, kā to aizkavēt, ir, mācoties no attīstītāko valstu pieredzes, attīstīt efektīvu pārvaldību Latvijā, uzlabojot uzņēmējdarbības un investīciju vidi, tā radot pamatu labi apmaksātu darbavietu skaita un iedzīvotāju labklājības pieaugumam.**

Lai arī daļā sabiedrības (īpaši tajā, kas ikdienā informāciju gūst Krievijas mediju telpā) tiek kultivēts uzskats par Latviju kā neizdevušos valsti, pretstatot to “padomju labklājībai”, **saistībā ar mobilitāti viens no spilgtākajiem apliecinājumiem dzīves līmeņa pieaugumam ir fakts, ka kopš neatkarības atjaunošanas automobilizācijas līmenis (automašīnu skaits uz iedzīvotāju) Latvijā ir pieaudzis trīskārt, bet pasažieru apgrozījums Rīgas lidostā – seškārt, tādējādi ievērojami paaugstinot pārvietošanās iespējas iedzīvotāju absolūtajam vairākumam.**

Pasažieru skaita samazināšanās un braukšanas paradumu maiņa, aizvien plašāk izmantojot privāto autotransportu, palielina izmaksas sabiedriskajam transportam. Taču daudzviet tā rentabilitāti vēl vairāk ir pazeminājusi nepārdomāta skolēnu pārvadājumu prakses ieviešana paralēli sabiedrisko pārvadājumu maršrutiem, kā rezultātā pieaug summas, ko valsts dotāciju veidā no budžeta spiesta kompensēt pārvadātājiem. Šāds absurds, rīkojoties ar nodokļu maksātāju naudu, iespējams tikai tāpēc, ka sabiedriskajiem un skolēnu pārvadājumiem finansējums nāk no diviem tieši nesaistītiem avotiem – valsts un pašvaldību budžetiem.

Valsts budžeta dotācija sabiedriskajam transportam 2015. gadā bija ap 85 miljoniem EUR.⁹⁴ Tai vēl būtu jāpieskaita pašvaldību finansējums skolēnu autobusu izmaksām un skolēnu sabiedriskā transporta izdevumiem, kā arī izmaksas ar skolēnu pārvadāšanu saistītajām degvielas kompensācijām.

Tas, ka pasažieru sabiedrisko pārvadājumu sistēmai nepieciešamas ievērojamas valsts dotācijas, attīstīto valstu praksē nav nekas neparasts, jo gandrīz katrā valstī ir reģioni, kur potenciālais pasažieru skaits nav pietiekams, lai atmaksātos organizēt komerciālos pārvadājumus, un arī Latvija šajā ziņā nav unikāla. Turklāt gandrīz visās attīstītajās valstīs ir noteiktas iedzīvotāju grupas, kas drīkst izmantot sabiedrisko transportu bez maksas vai ar atlaidēm (Latvijā – invalīdi, represētie, bāreņi, pirmsskolas vecuma bērni, skolēni, dažās pašvaldībās arī pensionāri, studenti un citas iedzīvotāju grupas). **Katra valsts atbilstoši savai rocībai nosaka, cik tā ir gatava piemaksāt par pasažieru sabiedriskajiem pārvadājumiem. Tam, ka Latvijā šajā jomā ne vienmēr tiek izvēlēti optimālie risinājumi un tēriņi bieži ir rocībai neatbilstoši, tika gūts apstiprinājums, pētot par Latviju attīstītāku (arī bagātāku) valstu pieredzi, kas plašāk tiks aprakstīta nākamajā nodaļā, tālāk īsi minot tikai atsevišķus ar sabiedriskajiem un skolēnu pārvadājumiem saistītus aspektus.**

⁹⁴ http://www.atd.lv/sites/default/files/Info_2015_1_pusgads_14092015.pdf

Latvijā Izglītības likuma⁹⁵ 17. panta trešās daļas 14. punktā teikts, ka pašvaldība nodrošina transportu izglītojamo nokļūšanai izglītības iestādē un atpakaļ dzīvesvietā, **ja nav iespējams izmantot sabiedrisko transportu**. Likums nosaka transporta prioritātes – sabiedriskais transports un tad citas alternatīvas, tās nekonkretizējot. Parasti tie ir skolēnu pārvadājumi, ko organizē pašvaldība. Pēc Autotransporta direkcijas (ATD) apkopotajiem plānošanas reģionu datiem⁹⁶ skolēnu pārvadājumus 964 maršrutos 2016. gadā nodrošināja 101 pašvaldība. Lai skolēni nokļūtu skolā, bez minētajiem tiek izmantoti arī citi risinājumi:

- skolēnu transportēšanas izdevumus kompensē vecākiem;
- skolēni iet kājām, brauc ar velosipēdu, ved uz skolu vecāki vai paši brauc ar automašīnu bez atlīdzības.

Latvijā nav pieejami dati par šo pārvietošanās veidu proporcijām un apmēriem. Tāpat vairākumā gadījumu nav iespējams noteikt, cik liels finansējums tiek tērēts tieši skolēnu pārvadājumu nodrošināšanai.

Pētījuma autori publiskās sapulcēs, tiekoties ar skolēnu vecākiem un diskutējot par optimālo skolu tīklu, varēja pārliecināties, ka lielā daļā sabiedrības iesakņojies uzskats, ka pašvaldību organizētie skolēnu pārvadājumi, tāpat kā izglītība kopumā, ir bezmaksas, tāpēc par efektivitāti nav jā rūpējas, neaizdomājoties, ka “kāds” (nodokļu maksātāji) tomēr par to maksā. Balstoties uz novēroto, šai – pārsvarā padomju laikā skolotai sabiedrības daļai nodokļu maksātāju nauda asociējās ar “mistiskas izcelsmes valsts naudu”, un lauzt šo stereotipu, jo īpaši tiem, kas nodokļus nemaksā vispār, ir grūts uzdevums, kura risināšanai augstākajā valsts līmenī pēc neatkarības atjaunošanas nav veltīta pietiekama uzmanība.

Samazinoties skolēnu skaitam un slēdzot mazās skolas, palielinās skolēnu transportēšanas attālums un pieaug nobraukums un izmaksas. Saskaņā ar Latvijas Pašvaldību savienības (LPS) apkopotajiem datiem **pašvaldību pašpārvadājumi kopumā ir dārgāki, ko nosaka lielākas transporta līdzekļu uzturēšanas izmaksas, bet ir iespējams sasniegt skolēnus, kas ir ārpus sabiedriskā transporta apkalpes zonas. Iepirktie pakalpojumi kopumā ir lētāki un efektīvāki.**⁹⁷ Jāatzīmē, ka šajā pētījumā veiktā analīze par Rojas un Bauskas novadu (sk. nākamās nodaļas) pierāda, ka var būt arī pretēji secinājumi, kas atkarīgi no pārvadājumu organizācijas sistēmas īpatnībām.

Organizēti skolēnu pārvadājumi Latvijā īpaši attīstījušies pēdējo 15 gadu laikā, lielākoties pateicoties lietoto autobusu piegādēm un dāvinājumiem no attīstītākajām valstīm (piemēram, “Šveices autobusu projekts”). Tagad šo autobusu kalpošanas termiņa pagarinājums vairākumā gadījumu jau prasa nesamērīgus izdevumus. Iepriekš skolēni brauca uz skolu pārsvarā ar sabiedrisko transportu (skolēniem bija braukšanas brīvbiļetes) vai gāja kājām.

Pieaugot skolēnu pārvadājumiem, ir samazinājusies skolēnu fiziskā aktivitāte. Tāpat kā citur attīstītajā pasaulē, arī Latvijā pētījumi rāda veselības pasliktināšanās tendenci skolēnu vidū,⁹⁸ un tie ir stājas traucējumi, skolioze, aptaukošanās, pieaug medikamentu lietošana, garīga rakstura veselības problēmas, kas daļēji veidojas no fiziski neaktīva dzīvesveida. Pētījumos ir uzsvērts, ka ar sporta stundām nepietiek, lai kompensētu sēdošo dzīvesveidu (skolā, mājās mācoties un pie datora).⁹⁹ Fiziskās aktivitātes sekmē mācību vielas apguvi. Alternatīva fiziska slodze ir iešana uz skolu kājām. Optimālais soļu skaits dienā skolēniem ir 12–16 tūkstoši. Latvijā ir maz pētījumu par skolēnu veselību saistībā ar pārvietošanos.

Situāciju reģionos ieskicē intervija ar Induli Ozoliņu – Kurzemes plānošanas reģiona sabiedriskā transporta tīkla plānotāju (17.05.2017.).

Priekules–Vaiņodes apkārtnē ir daudz skolēnu pārvadājumu maršrutu. Veda arī daudz vietējo cilvēku bez maksas. Tikko prasīja maksu, pārvadāto skaits samazinājās uz pusi. Pēdējos 20 gados cilvēki ir pieradināti, ka ir transports līdz mājām, ka minimāli jāpārvietojas ar kājām, ka tas ir noteiktā vēlamā laikā u.tml., cilvēki lēni maina savus pieradumus, tomēr tas ir atkarīgs no pašvaldībām. Dundagas gadījumā – pozitīvs piemērs, kur cilvēki ir pieraduši iet kājām līdz transportam. Pēdējos gados cilvēkiem ir radīta neuzticība pret sabiedrisko transportu kā sociāli bīstamu (dzērāji, nedrošība, neatbilstošs laiks u.tml.). Rezultātā – daudzi izvēlas vest bērņus ar savu transportu.

⁹⁵ Izglītības likums. Saeima, 29.10.1998. ar grozījumiem.

⁹⁶ <http://www.atd.lv/lv/jaunumi/autotransporta-direkcija-uzs%C4%81kusi-skol%C4%93nu-mar%C5%A1rutu-izv%C4%93rt%C4%93%C5%A1anu-kopum%C4%81-pa%C5%A1vald%C4%ABbas-organiz%C4%93> [skatīts 10.07.2017.].

⁹⁷ Aino Salmiņš. Skolēnu pārvadājumu problemātika. LPS, 2015. Prezentācija.

⁹⁸ Statistikas dati par bērņu veselību Latvijā. SPKC. Pētniecības, statistikas un veselības veicināšanas departaments Veselības statistikas nodaļa. Rīga 27.11.2013.

⁹⁹ M. Sauka, V. Lāriņš, I. S. Priedīte, J. Krievkalns. Fiziskā aktivitāte un skolēnu veselība. SMVA, 2009.

Skolēnu pārvadājumu izmaksas no pašvaldības puses ir atkarīgas no tā, kā organizē pārvadājumus un kā tos uzskaita. Ja pārvadājumus pasūta komersantam, tad tur ir kilometra cena. Citos gadījumos, ja tos veic pašvaldība, tad izmaksas var būt grūti nosakāmas un ir atkarīgas no tā, kā tās uzskaita. Piemēram, šoferu alga būs ne tikai par skolēnu pārvadājumiem, bet arī par citiem braucieniem, remontu var tikt izpildīti, gan pasūtot tos kā ārpakalpojumu, gan veicot pašiem, tas ir, par to pašu algu, vai un kā tiek uzskaitīta transporta līdzekļa amortizācija u.tml.

Latvijas gadījumā jau gadiem ilgi tiek diskutēts par skolēnu pārvadājumu integrēšanas iespējām:

- skolēnu autobusu izmantošanu arī citu pašvaldības funkciju veikšanai, to skaitā citu pasažieru kategoriju pārvadājumiem;
- skolēnu pārvadājumu integrēšanu sabiedriskajā transportā, nosakot arī normatīvo regulējumu un finansēšanas kārtību;
- pašvaldību kopējo sadarbību sabiedriskajā transportā un skolēnu pārvadājumu integrācijā, kā galveno šķērslī tam minot neatrisināto pašvaldību savstarpējo norēķinu jautājumu, sedzot skolēnu ceļa izdevumus citas pašvaldības skolai;
- organizējot jauktu sabiedriskā transporta sistēmu, kurā ietilpst skolēnu pārvadājumi un transports pēc pieprasījuma;¹⁰⁰
- organizējot skolēnu pārvadājumus, iesaistot vecākus.

Latvijas pašvaldības ir ļoti atšķirīgas ne tikai lieluma, apdzīvotības un saimnieciskā ziņā, bet arī pieejā, kā tiek organizēti sabiedriskie pārvadājumi. Piemēram, **Dobeles novadā** pirms vairākiem gadiem noteiktais minimālā attāluma sliekšnis (3 km), sākot ar kuru pašvaldībai jāgādā par skolēnu nokļūšanu skolā, atrisinājis problēmu ar nepamatotajām atsevišķu vecāku prasībām nodrošināt bērnu vešanu uz skolu no mājām. Arī **Līvānu novadā** 3 km ir noteikts kā attālums, sākot ar kuru vecākiem par bērnu vešanu uz skolu ar savu transportu (gadījumos, kad nav pieejams sabiedriskais) ir tiesības saņemt kompensāciju – 0,12 EUR par kilometru. Sistēma, kas jau vairākus gadus veiksmīgi darbojas **Jelgavā**, ar pieturas precizitāti ļauj izsekot katram sabiedrisko pārvadājumu pasažierbraucienam un ar to saistītajai finanšu plūsmai. **Smiltenes novadā**, plānojot skolēnu pārvadājumus, tiek izmantota “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” veidotā ģeotelpiskās plānošanas platforma. **Ventspilī**, kas citu pašvaldību vidū arī izceļas ar inovatīviem risinājumiem, sabiedriskajos pārvadājumos ir ekonomiski pamatots modelis, kas neparedz tik dāsnas atlaides virknei pasažieru kategoriju kā **Rīgā** vai daudzās pašvaldībās, kas tiek dotētas no pašvaldību izlīdzināšanas fonda. Šajās pašvaldībās sabiedrisko pārvadājumu plānošana mazāk tiek vērtēta no ekonomiskā viedokļa, vairāk – kā iespēja vairot pašvaldības popularitāti iedzīvotāju vidū.

Lai sniegtu nelielu ieskatu atšķirīgajā situācijā dažādās pašvaldībās, kā arī piedāvātu risinājumus efektīvākai sabiedrisko un skolēnu pārvadājumu organizācijai, turpmākajās nodaļās detalizētāk būs analizēta Rojas novada pieredze, kas 2016. gadā atteicās no atsevišķiem skolēnu pārvadājumiem, analizēta iespēja integrēt skolēnu pārvadājumus sabiedriskajā transportā Bauskas novada Ceraukstes un Brunavas pagastā, vērtēta skolēnu pārvadājumu lietderība Salaspils novadā, kā arī sniegts aprēķins par lielāka skolēnu skaita transportēšanas iespējām stundas brauciena attālumā (Vaiņodes–Liepājas piemērs).

Attīstītājās valstīs, lai iespējami efektīvi izlietotu nodokļu maksātāju naudu, plaši izmanto inovācijas, un pasažieru pārvadājumi ir viena no tām jomām, kur inovāciju piedāvātās iespējas ir ievērojamas. Latvijā šajā ziņā ir vēl daudz neizmantotu iespēju.

Viena no šādām inovācijām ir skolu tīkla ģeotelpiskās plānošanas platforma, kas tapusi šī pētījuma ietvaros. Ņemot vērā, ka autorizētiem lietotājiem tajā ir pieejama informācija par 200 000 Latvijas skolēnu deklarētajām dzīvesvietām, izmantojot mobilitātes izvēlņu sadaļā pieejamo informācijas slāni par autobusu pieturu sasniedzamību, kartē līdz adreses precizitātei iespējams redzēt, kur un cik skolēnu dzīvo ārpus 3 km sasniedzamības zonas. Pirmo reizi visā valsts teritorijā atbilstoši ATD sniegtajai informācijai pēc dažādiem parametriem – reisu skaits, autobusu vidējais ātrums un aizpildījums – attēloti visi reģionālās nozīmes sabiedrisko autobusu rīta reisi mācību laikā. Diemžēl ATD sniegtie dati bija pieejami tikai par katra reisa maršrutu kopumā, nevis pa posmiem pieturu griezumā, turklāt nebija pieejama informācija par republikas pilsētu pārraudzībā esošajiem reisiem (tāpēc, piemēram, neparādās reiss Ventspils–Piltene, ko apkalpo Ventspils pilsēta), kā arī reisiem, kuru pieturas, citējot ATD, neparādās pārvadātāju iesniegtajos autobusu sarakstos (piemēram, reisi posmā Salaspils–Saurieši). Līdz ar to, kaut arī iegūtā informācija

¹⁰⁰ Aino Salmiņš. Skolēnu pārvadājumu problemātika. LPS, 2015. Prezentācija.

Ļauj ievērojami labāk nekā līdz šim vērtēt un plānot situāciju kopumā, tomēr tā nespēj sniegt priekšstatu, piemēram, par autobusu aizpildījumu konkrētajā ceļa posmā, kas, analizējot pasažieru pārvadājumus, ir īpaši būtiski.

Lai nodrošinātu informāciju šādā līmenī, sabiedriskajā transportā nepieciešama sistēma, kas elektroniski spēj fiksēt katra pasažiera iekāpšanas un izkāpšanas faktu, ideālā gadījumā, veicot to ar bezkontakta karšu nolasītāju palīdzību, kas kalpotu arī kā atskaite norēķinam par notikušo braucienu gan pasažieru kategorijām, kam tiek piemērotas atlaides (invalīdi, represētie, bāreņi, skolēni u.c.; jau minētais Jelgavas piemērs, kur šāda sistēma darbojas vairākus gadus). Tas ļautu ne tikai iegūt pārvadājumu prognozēšanai nepieciešamo informāciju, bet arī izsekot finanšu plūsmai, kas ir īpaši svarīgi, kad jautājums skar nodokļu maksātāju naudas racionālu izlietojumu. Šādas sistēmas ieviešana maršrutos, kur pasažieru plūsma ir pietiekama, būtu tikai pašsaprotama, bet maršrutos ar nelielu pasažieru skaitu būtu pieļaujami izņēmumi, lai nesadārdzinātu jau tā nerentablos pārvadājumus.

Latvijas sabiedrisko pasažieru pārvadājumu tirgum ir stingrs regulējums, kura mērķis, no vienas puses, ir nodrošināt sabiedriskā transporta pieejamību iedzīvotājiem, no otras, – nodrošināt taisnīgu dotāciju sadali komersantiem, kas veic šos pārvadājumus. Satiksmes ministrijas ietvaros izveidotā Sabiedriskā transporta padome, kurā ir pārstāvji gan no valsts institūcijām, gan komersantiem – pasažieru pārvadātājiem, jau vairākus gadus cenšas uzlabot situāciju pasažieru pārvadājumu jomā. Tomēr, kā par to varēs pārliecināties turpmākajās nodaļās analizētajos piemēros, darāmā vēl ļoti daudz. Īsais secinājums – **nodokļu maksātāju naudas milzīga ekonomija apslēpta vājajā un dažādu valsts un pašvaldību iestāžu starpā sadrumstalotajā sabiedrisko un skolēnu pārvadājumu plānošanas procesā, kurā pietrūkst kopīga redzējuma un atbildības.**

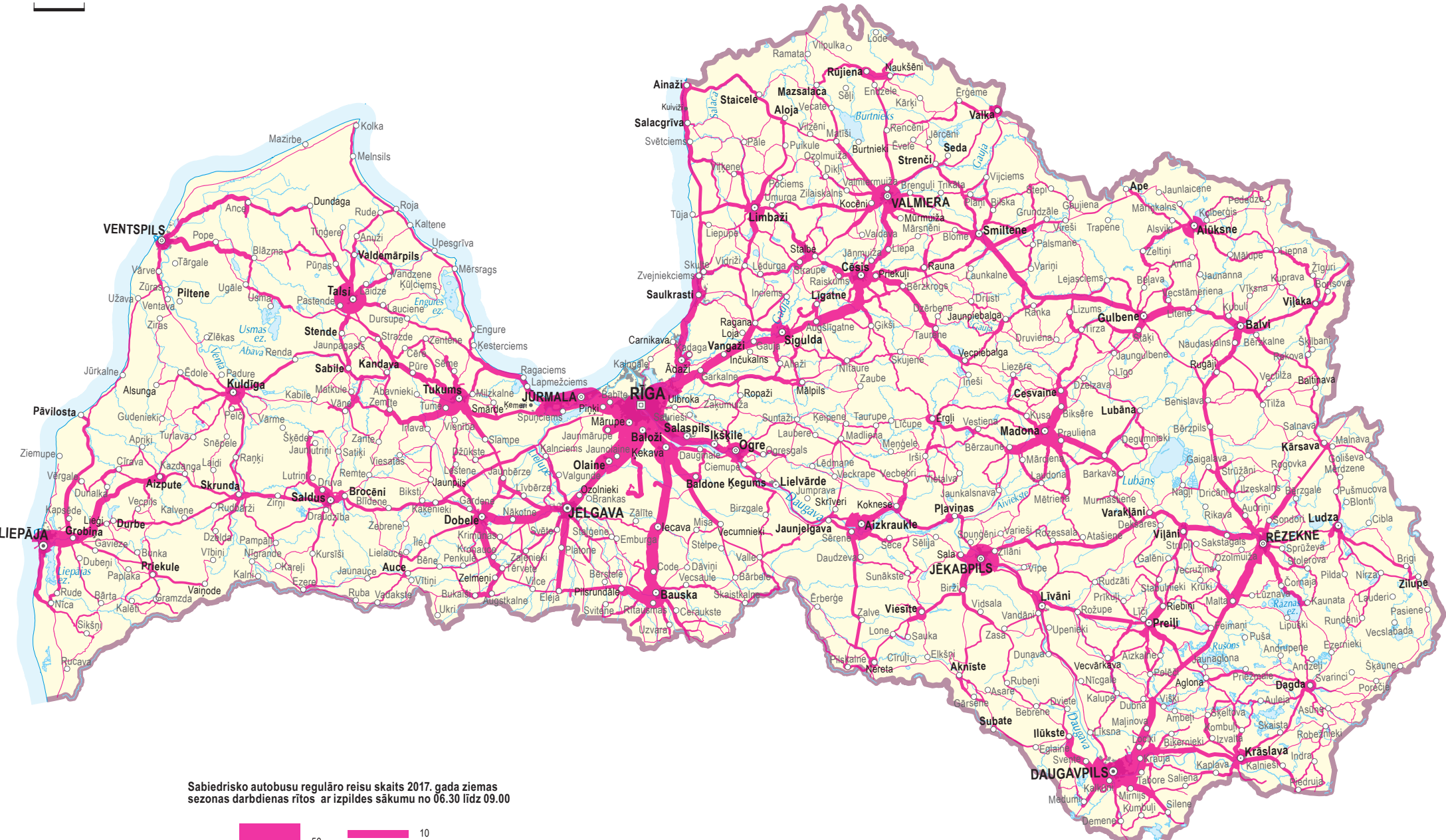
Ļoti būtisks aspekts iedzīvotāju mobilitātes jautājuma risināšanā ir ceļu stāvoklis valstī. Pēc neatkarības atjaunošanas Latvijas valsts nav investējusi pietiekami daudz līdzekļu ceļu tīkla uzturēšanā, kas novedis pie būtiskas ceļu tīkla daļas nolietotības un nonācības neapmierinošā stāvoklī. Rekonstruēti pamatā tiek galvenie ceļi, pamatā izmantojot Eiropas Savienības finansējumu. Arī nedaudzo jauno ceļu posmu izbūve galvenokārt notikusi, izmantojot struktūrfondu naudu. Šāda valsts ceļu politika ilgtermiņā būtiski var traucēt valsts attīstībai un apgrūtināt iecerēto izglītības un teritoriālo reformu īstenošanu.

Finansējuma apjoma palielināšana nepieciešama gan ceļu uzturēšanai, gan melnā seguma tīkla paplašināšanai, tomēr, plānojot ieguldījumus, svarīgi apzināties, ka Latvijas apdzīvotības struktūrā pēdējās desmitgadēs notikušas būtiskas pārmaiņas, kas vērojamas arī, analizējot VAS “Latvijas Valsts ceļi” (LVC) datus par satiksmes intensitāti dažādos ceļu posmos. “Jāņa sētas” veiktie aprēķini liecina, ka divas trešdaļas (66,9%) no kopējās autosatiksmes intensitātes attiecas uz ceļu posmiem, kas veido tikai 10% no valsts ceļu kopgaruma (sk. 82. att.). Šāda atklāsme nav pārsteigums, ja ņemam vērā “Jāņa sētas” veiktos aprēķinus par attīstības centru sasniedzamības laiku pa autoceļiem no iedzīvotāju dzīvesvietām – tikai 2% valsts iedzīvotāju tas pārsniedz 40 minūtes. Ņemot vērā, ka Latvijā 1 iedzīvotājam jāuztur 70 metru ceļu, to skaitā 10,2 metrus valsts ceļu, kas Eiropā ir viens no augstākajiem rādītājiem (salīdzinājumā ar Lietuvu 7,6 m vai Dāniju 0,7 m), visas sabiedrības interesēs būtu pirmām kārtām savest kārtībā tos ceļu posmus, kas iedzīvotājiem ir vitāli svarīgi.

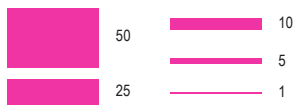
2017. gadā “Karšu izdevniecība Jāņa sēta” pēc LVC pasūtījuma sagatavoja priekšlikumu prioritāri asfaltējamiem ceļu posmiem, lielāka daļa no kuriem ir būtiska nozīme skolu tīkla optimizācijas kontekstā. Ņemot vērā nepietiekamo finansējuma apjomu, kāds valstī pieejams jaunu ceļu posmu asfaltēšanai, izvērtējuma ietvaros galvenais mērķis bija piedāvāt uzlabot ceļu tīklu tā, lai tas būtu pēc iespējas izdevīgāk (noasfaltējot mazāk kilometru grants ceļa) vislielākam cilvēku skaitam, tāpēc nozīmīgs rādītājs bija **iedzīvotāju skaits uz asfaltējamā ceļa posma kilometru**. Priekšlikums skar 31 ceļu posmu, kur ieguvums uz katru asfaltējamo ceļa kilometru būtu vismaz 70 iedzīvotājiem. Sīkāk ar to var iepazīties skolēnu mobilitātes problēmām veltītās pētījuma sadaļas nobeigumā.

Sabiedriskā autotransporta kustības intensitāte

0 16 km

Sabiedrisko autobusu regulāro reisu skaits 2017. gada ziemas sezonas darbdienu rītās ar izpildes sākumu no 06.30 līdz 09.00

Piezīme. Pēc Autotransporta direkcijas sniegtās informācijas par reģionālās nozīmes reisiem un pieturām. Reģionālās nozīmes reisi neietver tos reismus, kurus pasūta republikas nozīmes pilsētas.

Satiksmes intensitāte

0 16 km

Satiksmes intensitāte ir viens no būtiskākajiem autoceļu noslodzes rādītājiem. Joslu platumus kartē konstruēts proporcionāli vidējam caurbraucošo automašīnu skaitam dienā konkrētajā ceļa posmā. Karte skaidri parāda, cik nevienmērīgs ir Latvijas autoceļu noslogojums. Atbilstoši “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” veiktajiem aprēķiniem divas trešdaļas (66,9%) automašīnu ikdienas braucieniem izmanto tikai 10% valsts ceļu posmu. Vislielākā satiksmes intensitāte ir uz šosejām Rīgas pievārtē līdz apvedceļam (Jūrmalas – 43,3 tūkst. automašīnu dienā 2016. g., Vidzemes – 37,7 tūkst., Jelgavas – 27,4 tūkst., Bauskas – 25,3 tūkst., Daugavpils – 23,1 tūkst.). Tajā pašā laikā 155 valsts ceļu posmos satiksmes intensitāte ir mazāka par 50 automašīnām dienā. Pat uz reģionālajiem ceļiem tā mēdz būt zem 100 automašīnām dienā (piemēram, uz ceļa P42 Viļaka – Pededze – tikai 59 automašīnas dienā)

Ārvalstu pieredze skolēnu pārvadājumos

Tendences

Pētījumi citās valstīs atklāj kopējo tendenci – pēdējo 20 gadu laikā ievērojami pieaug skolēnu transportēšana ar automašīnām. Ir pieaudzis ceļa attālums skolēnam līdz skolai, kas saistīts ar skolu lieluma palielināšanos jeb koncentrēšanos, turklāt pieaug izvēle par labu labākajām skolām, kas atrodas tālāk. Palielinās arī ar skolu nesaistītu braucienu īpatsvars – ārpuskolas nodarbības, bērnu vecāku darbavietas un skolas izvēle.

Attīstītās valstīs par aktivitāti un veselīgu dzīvesveidu rūpējas jau gadu desmitus, kas sniedz rezultātus. Latvijā tā ir jauna pieredze, kas sākusī veidoties tikai nesen. Latvijā nav izstrādāti noteikumi vai ieteikumi skolēnu aktivitātei.

Pasaulē tiek runāts par aktīvo transportu, kas ietver fiziski aktīvu pārvietošanos – iešana, riteņbraukšana. Pētījumi parāda, ka aktīvi bērni vēlmi nodarboties ar fiziskām aktivitātēm nezaudē arī tad, kad tie izaug lieli. **Austrālijā bērniem iesaka mērenu vai vidēju fizisku aktivitāti vismaz 1 stundu dienā** un vairāk. Pētījumi arī liecina, ka meitenes ir mazāk aktīvas nekā zēni un, pieaugot vecumam, aktivitāte viņām samazinās.

Aktīvais transports pozitīvi ietekmē mācību procesu, palielina koncentrēšanās spējas, samazina slimību riskus, tam ir vides, drošības, sociālo kontaktu un transporta radīto problēmu risināšanas pozitīva ietekme.¹⁰¹ Ārzemju pieredze rāda, ka jābūt mērķtiecīgai, veselīgu dzīvesveidu atbalstošai valsts politikai. **Norvēģija ir noteikusi mērķus – vismaz 60 minūtes fiziskās aktivitātes katru dienu, 80% bērnu ir jābrauc ar velosipēdu vai jāiet kājām uz skolu.**¹⁰² To sasniegt nav ne ātri, ne vienkārši, un tas prasa daudzus pasākumus un daudzu dalībnieku iesaisti. Politika ieviesta pēc pētījuma, kas parādīja ļoti mazaktīvu skolēnu ievērojamu pārvietošanās pieaugumu pēdējos 30 gados. Politika sāk dot gaidītos rezultātus – samazinās skolēnu skaits, kas pārvietojas pasīvi (ar automašīnu vai sabiedrisko transportu).

Skolēnu pārvadājumi

Dažādās valstīs pastāv atšķirīgs skolēnu pārvadājumu regulējums un prakse. Lūk, dažu valstu piemēri, kas ļaus izdarīt secinājumus par izplatītākajām praksēm.

Norvēģijas transporta likums nenosaka, ka ir jānodrošina sabiedriskā transporta pakalpojums. Skolu likums nosaka, ka **tālāk par 2 km jaunākajiem skolēniem un 6 km vecākajiem skolēniem vidusskolās ir jābūt nodrošinātai braukšanai bez maksas**. Finansējums notiek reģionālajā pārvaldes līmenī. Normāla finansēšanas prakse ir: reģions sedz izmaksas atbilstoši katra skolēna pārvadājumiem. Tas gan nenozīmē, ka tiek obligāti segtas papildu izmaksas.

Likums nosaka, ka pašvaldība ir atbildīga par sākumskolas un vidusskolas sākumposma skolēnu transportu, pavadīšanu un pārraudzību, pašvaldība apmaksā transporta izmaksas, ko nodrošina reģiona pašvaldības esošo sabiedriskā transporta izmaksu līmenī.¹⁰³ Pašvaldība vienojas ar reģionu par pārvadājumiem un to finansēšanas apjomu. Atbildīgā ministrija izdod regulējumu par pārvadājumiem, pavadīšanu un uzraudzību, atmaksājamo apjomu un atbildību.¹⁰⁴

Skolas transports Norvēģijā ir transports bērniem un pieaugušajiem uz pamatskolām un vidusskolām. Tas ietver parasto sabiedrisko transportu, skolu maršrutus, kas ir fiksēti un ir atvērti visiem, bet nekursē skolēnu brīvī laikā, speciālos transporta risinājumus bērniem ar īpašām vajadzībām, dzīvesvietām vai maršrutiem, kas ir bīstami no satiksmes viedokļa. Pašvaldības nodrošina transportu bērniem, kuri dzīvo vairāk nekā 2–4 km attālumā (atkarīgs no vienošanās ar skolēniem). Reģionālā pārvalde vada un uzrauga skolu maršrutus pašvaldībās. Ja ceļš ir bīstams, pašvaldībām jāfinansē skolēnu transports, ja attālums ir mazāks par 2–4 km, bez tam pašvaldība sedz izdevumus ekskursiju un peldēšanas apmācību transportam. Dažām pašvaldībām ir savs transports, citām tas ir ārpalpojums.¹⁰⁵

¹⁰¹ Dr. Jan Garrard. Active transport: Children and young people. An overview of recent evidence. VicHealth. December 2009.

¹⁰² Summary: Increasing active transport among children – what effects do campaigns have? TØI Report 1310/2014 Author: Marika Kolbenstvedt Oslo 2014, 95 pages Norwegian language.

¹⁰³ Amended by Acts of 12 April 2002 no. 10 (in force 1 Jan 2003, pursuant to the Decree of 12 April 2002 no. 349), 17 June 2005 no. 105 (in force 17 June 2005, pursuant to the Decree of 17 June 2005 no. 660).

¹⁰⁴ Act of 17 July 1998 no. 61 relating to Primary and Secondary Education and Training (the Education Act) with amendments as of 25 June 2010. In force as of 1 August 2010.

¹⁰⁵ PUBLIC TRANSPORT PROVISION IN RURAL AREAS – International Experiences on Public Transport Provision in Rural Areas© OECD/ITF 2015.

Norvēģijā braucieni par brīvu ir skolēniem atkarībā no minimālā attāluma, kas ir lielāks par:

2 km – 1. klasei

4 km – 2.–10. klasei

6 km – vidusskolām, koledžām

Ja ceļš ir bīstams, 1.–10. klases skolēniem tiek nodrošināts transports uz skolu, ņemot vērā attāluma kritērijus.¹⁰⁶

Norvēģijā skolēnu pārvadājumi netiek orientēti līdz mājām, tajā pašā laikā var būt individuāli risinājumi, ja tāda vajadzība ir pamatota.¹⁰⁷

Lielbritānijā ir noteikts attālums, no kura nodrošina pārvadājumus, un tas ir atkarīgs no skolēnu vecuma: 2 jūdzes (3,2 km) līdz 8 gadu vecumam, 3 jūdzes (4,8 km) vecākiem skolēniem.¹⁰⁸ Izņēmums – bērni, kuriem uz skolu jādodas pa nedrošu ceļu (*safety&security*), vai bērni ar kustību traucējumiem. Tiek rekomendēts maksimāli atbalstīt skolēnu kājāmiešanu un braukšanu ar velosipēdu. Pašvaldībām jā rūpējas par attiecīgās infrastruktūras pielāgošanu, zāles izplaušanu un bīstamo priekšmetu novākšanu ap takām, arī sabiedriskā transporta pielāgošanu. Divas jūdzes kājāmgājējiem nav obligāti jā mēra pa taisnāko, bet piemērotāko ceļu (arī no drošības apsvērumiem). **Ja bērns izvēlas tālāk par 2 jūdzēm braukt ar riteņiem, vecākiem jābūt iespējai saņemt par to kompensāciju.** Maršrutu plānošanā iesaka izmantot modernās tehnoloģijas. Maksimālais brauciena ilgums (vienā virzienā) ir 45 minūtes sākumskolā un 75 minūtes vidusskolā. Noteikumi neaizliedz pašvaldībām sniegt arī lielāku atbalstu skolēniem, lai tos nogādātu skolā, ja tas atbilst samērīgumam un labai praksei.¹⁰⁹

Dažās pašvaldībās ir ieviesti strikti regulējumi, kas nosaka kārtību, kā tiek nodrošināti skolēnu pārvadājumi. **Mančestrā** (lielpilsēta Anglijas ziemeļrietumos) ir noteikti skolēnu un vecāku pienākumi skolēnu pārvadājumos, to skaitā uzvedība pie autobusu pieturām, pavadot un sagaidot skolēnus, attālums kājāmgājējiem, maksimālais attālums no mājām līdz skolai vai autobusa pieturai atkarībā no vecuma. Līdz 6. klasei tā ir 1 jūdze, 7.–8. klasei – 1,5 jūdzes, 9.–12. klasei – 2 jūdzes.¹¹⁰ Tiek regulēta arī mērīšanas kārtība. Ikdienas pārvadājumi notiek skolas rajona ietvaros un ir jābūt vairāk nekā 1 jūdzes attālumā. Ir minēta transporta kavēšanās, kas var būt līdz 90 minūtēm sliktu laika apstākļu dēļ. Transports uz skolu ir privilēģija, kas var tikt atņemta, ja skolēni slikti uzvedas transporta līdzeklī. Ir nosacījumi bērnu dārza un sākumskolas līmenim. Pieturvietās vecākiem jā sagaida savi bērni, ja ne, tie tiek aizvesti atpakaļ uz centrālo biroju, kur vecākiem pašiem viņi ir jā transportē tālāk.

Arī citās ES valstīs ir stingras prasības. Bieži pārvadājumus apmaksā no izglītības, nevis transporta budžeta, vai tie ir pilnībā šķirti no vispārējā budžeta. Turklāt var būt nodrošināts bezmaksas transports skolēniem īsākos attālumos, var atbalstīt skolēnus, vecākus par 16 gadiem, arī tos, kas brauc mācīties uz tālākām skolām, ne tikai uz tuvāko, ko apmaksā obligāti. To veic pašvaldība. Bieži vien tiek plānoti skolēnu pārvadājumi kopā ar vispārējiem sabiedriskā transporta pārvadājumiem, tā samazinot izmaksas. Regulējumu nosaka nacionālā līmenī, bet nodrošina un apmaksā pašvaldības.

¹⁰⁶ <http://www.nyinorge.no/en/Ny-i-Norge-velg-sprak/New-in-Norway/Children--Schools/The-school-system/School-transport/>

¹⁰⁷ INCENTIVE CONTRACTS IN NORWEGIAN LOCAL PUBLIC TRANSPORT: THE HORDALAND MODEL. Erik Carlquist Chief Research Officer, Institute of Transport Economics, Oslo.

¹⁰⁸ Peter White. Equitable Access: Remote and Rural Communities "Transport Needs" Discussion Paper No. 2011-19, May 2011 OECD.

¹⁰⁹ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/295189/Home_to_School_Transport_Consultation_Document.pdf

¹¹⁰ Transportation Information Packet. Rev June 2015.

ASV, Sietlā (lielpilsēta Vašingtonas štatā, ASV ziemeļrietumos) katru gadu skolu pārvalde veic analīzi, lai pārliecinātos par vienādas sasniedzamības iespējām studentiem/skolēniem.¹¹¹ Lai nodrošinātu skolu sasniedzamību, katru gadu Sietlas pilsētas publiskās skolas atjauno transporta pakalpojumu standartus, kā arī kopgājēju¹¹² maršrutus skolu rajonu ietvaros, kas tiek apstiprināti. Sietlas pašvaldība nosaka standartus skolēnu pārvadāšanai saskaņā ar skolēnu sadalījuma plāna noteikto sasniedzamības teritoriju. **Transports netiek nodrošināts, ja izvēlas citu skolu, ne to, kas paredzēta pēc plāna.**¹¹³ Sākot ar **2 jūdžu attālumu, tiek nodrošināts transports un ORCA¹¹⁴ kartes.** Kritēriji, kas noteikti transportam, – tam jābūt drošam, efektīvam un izmaksu ziņā racionālam. Tiek noteikti izņēmumi, ja tie ir pamatoti. Ir konkrētas prasības autobusu pieturām, piemēram, tām jāatrodas uz svarīgākajām ielām, 1 jūdzes gājiena attālumā vidēja vecuma un vidusskolas vecuma skolēniem. **Braukšanas laiks ir līdz 45 minūtēm vai 60 minūtēm.** Bargos klimatiskos apstākļos tiek izstrādāti ledus un sniega plāni, paredzot izmaiņas skolēnu pārvadāšanā vai arī skolu slēgšanu.¹¹⁵ Te jāņem vērā, ka **nav skolēnu pārvadāšanas principa – no mājām līdz mājām.**

Citās ASV pilsētās ir atšķirīga prakse un noteikumi, piemēram, maksa vecākiem par pavadīšanu vai transportu (*in-lieu compensation*). **Tiek veicināta kopiešana 1 jūdzes attālumā (Walking School Bus routes).** Vidēja vecuma un vidusskolas vecuma skolēniem tiek ieteikti braucieni sabiedriskajā transportā līdz 90 minūtēm ar ne vairāk kā 3 pārsēšanās reizēm. **Ja sabiedriskais transports nav efektīvs, tiek apmaksāts nobrauktais attālums mašīnā.**

Ņujorkā ir izstrādāta strikta politika, kas uzliek par pienākumu skolu pārvaldēm obligāti nodrošināt skolēnu nokļūšanu skolā. Ir definēti pārvadājumu veidi: sabiedriskais transports vai metro starp tuvāko pieturu pie mājām un tuvāko pieturu pie skolas, lietojot braukšanas kartes, skolu dzeltenie autobusi ar noteiktām pieturām, braukšanas brīvbiļetes, daļēji apmaksātās biļetes (50%), personalizētas metro kartes (kas atļauj trīs braucienus dienā vai arī, ja nepieciešams, vairāk, saskaņojot ar skolas vadību), kas tiek lietotas sabiedriskajā transportā – autobusus un metro.¹¹⁶

Kanādā 7–12 gadu vecumā rekomendē nepārsniegt 3,2 km attālumu līdz skolai, piemēram, Jaunskotijas provincē – 3,6 km, sākot ar kuru jānodrošina bezmaksas transports. Skolēniem neiesaka ceļā pavadīt vairāk nekā stundu.¹¹⁷

Toronto (lielpilsēta Ontārio provincē) nosaka maksimālo kājāmiešanas attālumu atkarībā no vecuma: **no bērnudārza līdz 5. klasei – 1,6 km un vairāk, 6.–8. klasei – 3,2 km, 9. klasei un vecākiem – 4,8 km, ir pieejamas sabiedriskā transporta braukšanas brīvbiļetes.**¹¹⁸ Transports tiek nodrošināts ar skolēnu autobusiem, braukšanas biļetēm sabiedriskajā transportā vai arī taksometriem.¹¹⁹ Transporta līdzekļu veids tiek pakārtots skolēnu vecumam – bērnudārza vecumā un jaunākajā skolas vecumā līdz 5. klasei tas ir tikai skolēnu autobuss, pamatskolā – dažādi, vidusskolas klasēs – sabiedriskais transports. Pārvadājumi no mājas uz skolu tiek nodrošināti tikai personām ar veselības traucējumiem.

Tiek definēti arī nosacījumi, kam ir nodrošināts transports. **Parasti skolēnu transports ir piedāvāts līdz tuvākajai skolai atbilstoši minimālā attāluma kritērijiem,** bet to var nodrošināt arī citos izņēmuma gadījumos, ja mācības ir speciālās skolās, ja ir ar veselības problēmām saistīti apstākļi, ja ir reliģiskās programmas, ko nepiedāvā konkrētā skola, u.tml. Skolēnu transports tiek nodrošināts arī vasaras periodā uz skolēnu nometnēm.

¹¹¹ 2015–16 Transportation Equity Analysis.

¹¹² Kopiešana (*Walking School Bus*) un kopgājēji – skolēni, kas pieaugušo pavadībā iet uz skolu pa noteiktiem maršrutiem. Izplatīts pārvietošanās veids Kanādā un ASV.

¹¹³ TRANSPORTATION SERVICE STANDARDS 2016–2017. Effective 9/1/2016.

¹¹⁴ ORCA kartes – vispārēja sabiedriskā transporta maksājumu karte Vašingtonas štatā, kas skolēniem ļauj braukt bez maksas.

¹¹⁵ Seattle Public Schools Ice/Snow Transportation Plan 2016–2017

¹¹⁶ PUPIL TRANSPORTATION. Regulation of the Chancellor. NEW YORK CITY BOARD OF EDUCATION Category: STUDENTS Number: A-801 Issued: 9/05/00.

¹¹⁷ https://www.ednet.ns.ca/files/reports/student_walking_distance.pdf

¹¹⁸ TRANSPORTATION OF STUDENTS. Toronto District School Board. Policy P020 Adopted: December 16, 1998 Revised: May 31, 2000, October 27, 2005

¹¹⁹ TRANSPORTATION OF STUDENTS. Policy P020. Toronto District School Board Adopted: December 16, 1998, Revised: May 31, 2000, October 27, 2005

Sabiedriskais transports

Eiropas Savienībā autobusu pakalpojumi tiek organizēti, balstoties uz Sabiedrisko pakalpojumu regulējumu (*the Public Service Obligation, PSO*),¹²⁰ kas nosaka pakalpojumu organizācijas principus un iepirkumu. Tomēr katrā valstī sabiedriskā transporta pakalpojumi tiek organizēti atšķirīgi.

Norvēģijā, kas gan nav ES dalībvalsts, sabiedriskais transports reti apdzīvotās lauku teritorijās neeksistē. Ir skolēnu pārvadājumi, speciālais transports un taksometrs. Sabiedriskajam transportam laukos ir sociāls raksturs, tas sniedz pakalpojumus cilvēkiem, kam nav savas automašīnas. Par sabiedrisko transportu (autobusi, prāmji) atbild reģioni, par vilcienu satiksmi – valsts. Reģioni saņem pārskaitījumus no valsts, kas tālāk finansē sabiedrisko transportu. Subsīdiju apjoms atšķiras atkarībā no reisu rentabilitātes (no 44 līdz 90%), tās nodrošina valsts publiskais finansējums (2013. g.).¹²¹

Somijā nav prasības obligāti nodrošināt sabiedrisko transportu, izņemot skolēnu pārvadājumus un neatliekamo palīdzību. Liela loma ir pašvaldībām (arī dotācijās). Pašvaldību skolēnu un palīdzības dienestu (*paratransit*) dotācijas veido apmēram pusi no visām dotācijām sabiedriskajam transportam. Somijas sociālā apdrošināšanas institūcija apmaksā arī vidusskolēnu skolas transportu. Subsīdijas ir braucieniem virs 10 km dienā un vismaz 4 dienas nedēļā. No 48 miljoniem EUR 2012. gadā 69% tika novirzīti autobusu braucieniem izmaksām, lielākā daļa no pārējā – privātā autotransporta braucieniem izdevumu segšanai uz skolu. Skolēniem jāsedz līdz 43 EUR mēnesī, pārējo sedz subsīdijas. Subsīdijas saņēmēji kopš 90. gadu beigām ir konstants lielums – ap 50 000, bet kompensāciju apjoms ir pieaudzis.

Sākumskolas un vidējā posma skolēnu transportu Somijā nodrošina pašvaldības. 2011. gadā izmaksas bija 160 miljoni EUR, kurās ietilpst sabiedriskā transporta biļešu apmaksā un pašvaldības apmaksātie autobusi un taksometri. **Likums nosaka, ka pašvaldībai jānodrošina skolēnu transports, ja attālums pārsniedz 5 km.**

Lielbritānijā 20 gadu laikā ir mainījusies sabiedriskā transporta pārvadājumu telpiskā struktūra. Ir samazinājusies intensitāte atsevišķos maršrutos, palielinājies maršrutu skaits, izmantojot alternatīvas, piemēram, kombinētus variantus ar pasta pārvadājumiem, palielinājusies satiksme uz vietējiem attīstības centriem. To daļēji noteica Lielbritānijā 20. gs. 80. gados veiktā sabiedriskā transporta deregulācija, kas izraisīja izmaksu strauju samazinājumu (2 reizes). Samazinājās degvielas patēriņš, pārejot uz mazākiem autobusiem, pazeminājās izdevumi šoferu algām, samazinājās izmaksas administratīvajiem izdevumiem.¹²²

Integrētie satiksmes risinājumi

Attīstītajās valstīs tiek meklētas alternatīvas pasažieru skaita samazinājumam un izmaksu pieaugumam sabiedriskajā transportā. Viena no tām ir pieprasījuma un piedāvājuma transports (*demand-responsive transport, DRT*).

Norvēģijā sabiedriskā transporta līdzekļa izvēle tiek saistīta ar nobraukto pasažieru kilometru skaitu stundā. Kopumā šāds DTR ir dārgāks nekā sabiedriskais transports. Tas tiek organizēts vai nu no durvīm līdz durvīm, vai ar fiksētām pieturvietām, var būt elastīgs attiecībā pret kursēšanas laiku un parasti tiek organizēts tad, kad tas ir nepieciešams. Norvēģijā DRT maršruts sākas un beidzas pašvaldības centrā. Ja nav pieprasījuma, nav arī reisa. Transporta līdzeklis ir atkarīgs no vajadzībām – lielāks autobuss vai taksometrs. Cita pieeja – transports kursē katru stundu ar fiksētām pieturvietām, kas jāpasūta 2 stundas iepriekš.

Lielbritānijā DRT tiek dotēts, dotāciju apjoms pēdējos gados samazinās.

Transports, kas tiek plānots, balstoties uz lietotāja pieprasījumu vai vajadzībām, ļauj samazināt izmaksas un palielināt lietotāju skaitu. **Japānā** sabiedriskā transporta plānošana ir vietējo pašvaldību atbildība, un, veidojot plānus, ir iesaistīti arī privātie pārvadātāji. Ļoti reti apdzīvotajās teritorijās tiek veidoti kombinētie kravu un pasažieru un pasta pakalpojumi.¹²³

¹²⁰ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 1370/2007 (2007. gada 23. oktobris) par sabiedriskā pasažieru transporta pakalpojumiem, izmantojot dzelzceļu un autoceļus, un ar ko atceļ Padomes Regulu (EEK) Nr. 1191/69 un Padomes Regulu (EEK) Nr. 1107/70, 3.12.2007.

¹²¹ Merethe DOTTERUD LEIREN, Kåre SKOLLERUD. Public Transport Provision in Rural and Sparsely Populated Areas in Norway. Discussion Paper No. 2015–08, Institute of Transport Economics, Oslo, Norway, March 2015, OECD

¹²² PUBLIC TRANSPORT PROVISION IN RURAL AREAS — International Experiences on Public Transport Provision in Rural Areas© OECD/ITF 2015

¹²³ PUBLIC TRANSPORT PROVISION IN RURAL AREAS — International Experiences on Public Transport Provision in Rural Areas© OECD/ITF 2015

Lai efektīvāku sabiedrisko pasažieru pārvadājumus, daudzviet tiek mēģināts apvienot vairākus transporta veidus un mērķus. Piemēram, pasta transportu lietot pasažieru pārvadājumiem (Šveicē) vai dažādu pasākumu organizēšanā izmantot brīvprātīgo mikroautobusus. Sastopami arī valdības subsidētie transporta pakalpojumu eksperimenti, kopbraukšanas shēmas, kur sedz daļu izdevumu (piemēram, degvielu).¹²⁴ Tas gan padara ceļojumu ne tik ērtu un arī ne tik ātru, tomēr palīdz nokļūt galamērķī. Kopējā tendence ir pāreja no automašīnas kā īpašuma uz automašīnu kā pakalpojumu.

Otrs ceļš efektivitātes celšanai ir pašvaldības **transporta līdzekļu izmantošana maksimālu stundu skaitu, ietverot dažādus pakalpojumus** – no rīta un pēcpusdienā skolēnu pārvadājumus (pamatpakalpojums, kas vidēji aizņem tikai ¼ no teorētiski iespējamā laika), pa vidu darba braucieni un pašvaldības uzdevumu izpilde, vakarā atpūtas braucieni cilvēkiem ar speciālām vajadzībām (šāda prakse daudzviet tiek pieņemta arī Latvijā).

Japānā tiek optimizēti pakalpojumi dažādās autobusu sistēmās, tās kombinējot un apvienojot, palielinās efektivitāte, samazinās administratīvie izdevumi. Agrāk arī Japānā skolu autobusus varēja izmantot ierobežots pasažieru loks, bet pašvaldību autobusus – jebkurš.

Kopējie principi un secinājumi attīstīto valstu praksē par skolēnu pārvadājumiem

1. Skolēniem nodrošina transportu uz skolu un atpakaļ, ņemot vērā minimālos attālumus, kas atkarīgi no skolēnu vecuma.

2. Tiek veicināta skolēnu aktīva pārvietošanās uz skolu kā valsts politika – kājāmiešana, braukšana ar velosipēdu, lai veicinātu fizisko slodzi.

3. Mazākos skolēnus mēdz pārvadāt ar skolēnu autobusiem, lielākos – sabiedriskajā transportā, tādējādi transporta veids ir atkarīgs arī no vecuma.

4. Netiek noteikti īpaši obligātie pārvietošanās veidi. Viss ir atkarīgs no vietējiem apstākļiem.

5. Tiek piemēroti izņēmumi, kas attiecas uz speciālām skolēnu grupām vai arī teritorijām.

6. Var būt arī skolēnu maksas pārvietošanās, kur piemēro atlaides, piemēram, sabiedriskajā transportā.

7. Ja ir lietderīgi, tiek apmaksāts privātais vai taksometru transports uz skolu.

8. Skolēnu transports uz skolu tiek organizēts skolu rajonu (vai pašvaldību) teritorijās.

9. Lai gan normatīvajā regulējumā valstis nosaka atbildību par skolēnu transportu, veids, kā tas tiek darīts, ir atšķirīgs.

10. Nav kopējas skolēnu pārvadājumu un sabiedriskā transporta integrācijas politikas – tiek izmantoti dažādi varianti skolēnu transportam.

11. Visur tiek meklēti risinājumi, kā efektīvāki skolēnu pārvadājumus.

¹²⁴ Ar labās prakses piemēriem mobilitātes risinājumu izstrādē var iepazīties: http://www.vidzeme.lv/upload/Parvietojuies_zali_labas_prakses_piemeru_apkopojums.pdf

Realizētas sabiedrisko un skolēnu pārvadājumu sinhronizācijas analīze – Rojas novads

Rezumējums

Lai arī Rojas novads pēc apdzīvotības struktūras nav tipiska Latvijas pašvaldība (ir maz nomaļu viensētu, jo iedzīvotāji pārsvarā koncentrējušies ciemos, kas izvietoti gandrīz tikai gar diviem galvenajiem ceļiem), tas izvēlēts, lai analizētu skolēnu pārvadājumu integrēšanas praksi sabiedriskajā transportā, ekonomisko efektivitāti un ar to saistītās problēmas, jo ir viena no retajām pašvaldībām, kas 2016. gadā atteikusies no skolēnu pārvadājumiem kā atsevišķa pakalpojuma.

Līdz tam Rojas novada pašvaldība veica skolēnu pārvadājumus pati ar diviem autobusiem, organizējot reisu trīs maršrutos. Autobusiem bija raksturīgi tukšie nobraukumi un ievērojami uzturēšanas izdevumi, jo tie savu laiku jau bija nokalpojuši. Rojas gadījums bija samērā vienkāršs, jo skolēnu maršruti bija organizēti pa tiem pašiem ceļiem, kas sabiedriskajam transportam, tomēr, pārejot uz sabiedrisko transportu – atverot jaunus reisu (uz Kolku) un pieskaņojot esošo reisu kursēšanas grafiku, – pārvadātājiem tas radīja papildu nobraukumu un izdevumus. Ieņēmumi no skolēnu braucieniem sabiedriskajā transportā, par ko maksāja pašvaldība, šos izdevumus nesedza. Ieņēmumus arī samazināja apstākļi, ka, aizstājot skolēnu autobusus ar sabiedrisko transportu, ievērojami saruka skolēnu skaits, kas izmantoja autobusu pakalpojumus, acīmredzot dodot priekšroku vecāku automašīnai, velosipēdam vai kājāmīšanai.

Pārmaiņu rezultātā pašvaldības izdevumi 1 skolēna pārvadāšanai samazinājās no 2,44 EUR/dienā līdz 1,75 EUR/dienā (pēc pārvadātāju biļešu cenām; aprēķinātie dati). Tātad ieguvums ir 0,69 EUR/dienā. Minētais aprēķins gan neatsedz pārvadātāju kopējās izmaksas un šādā veidā nav tieši salīdzināms.

Par sabiedrisko finanšu ieguvumu/zaudējumu bilanci varam spriest tikai tad, ja atņemam no pašvaldības ieguvuma papildu dotācijas, kas no valsts finansējuma tiek piešķirtas pārvadātājiem par papildu nobraukumu un potenciāli neiekasēto naudu saistībā ar pārmaiņām, kas veiktas, lai pārņemtu skolēnu pārvadājumus (konkrētajā gadījumā – 5806 EUR/mēnesī). Diemžēl atbilstoši veiktie aprēķini rāda, ka kopējā bilance 2016. gada 4. ceturksnī bijusi negatīva, veidojot zaudējumus 2261 EUR/mēnesī, kas, attiecinot uz mācību gadu, veidotu 20 349 EUR.

Neiedziļinoties vietējā situācijā, varētu nonākt pie pārsteidzīga slēdziena, ka skolēnu pārvadājumu integrēšana sabiedriskajā transportā ir izdevīga pašvaldībām, bet valstij kopumā nes zaudējumus. Tomēr, pētījuma gaitā sīkāk analizējot pasākumus, kas veikti, skolēnu pārvadājumus nododot sabiedriskā transporta pārvadātājiem Rojas novadā, **tika konstatētas daudzas neizmantotas izdevības, kas, iespējams, radikāli mainītu pārvadājumu sinhronizācijas finanšu rezultātu.**

Summējot iespējamus finanšu ietaupījumus no skolēnu un sabiedrisko pārvadājumu sinhronizācijas, ko varētu sniegt pārvadātāja piesaiste uz izdevīgākiem nosacījumiem atbilstoši vidējām tirgus cenām (Kurzemes reģionā 0,76 EUR/km; konkrētajā gadījumā – AS “Talsu autotransports” 1,15 EUR/km) un rūpīgāka maršrutu plānošana, varam izdarīt pieņēmumu, ka sabiedriskais finanšu ieguvums būtu 16 137 EUR gadā, nevis kā pašlaik – zaudējumi 20 349 EUR gadā.

Pirms skolēnu autobusu transporta un sabiedriskā transporta apvienošanas

Pirms skolēnu autobusu transporta integrācijas sabiedriskajā transportā Rojas novadā bija trīs skolēnu autobusu maršruti, kas ietvēra rīta un pēcpusdienas reisu:

1. Mērsrags – Rojas skola,
2. Rojas skola – Rude (Lubezeres skola) – Rojas skola,
3. Kolka – Roja.

1. un 2. maršruts tika veikts ar vienu autobusu, kas bāzējās Mērsragā (šoferis nakšņoja tur), bet 3. maršruta autobuss brauca no Rojas uz Kolku un atpakaļ. Abi bija pašvaldības autobusi. Lai gan teorētiski bija iespējas skolēniem braukt no Mērsraga uz Rojas skolu, 1. maršrutā bija tukšais nobraukums. Līdzīgi tas ir arī braucienam uz Kolku 3. maršrutā, kur bērņus vajadzēja paņemt no Kolkas–Rojas virziena. Pēcpusdienas reisi 4. un 5. maršruts ir 1. un 2.

reisa atkārtojum pretējā virzienā, 6. maršruts ir 3. atkārtojums pretējā virzienā. Šeit tukšais nobraukums ir virzienā no Kolka uz Roju.

Skolēni bez maksas varēja izmantot skolēnu autobusus, bet citos laikos kursēja sabiedriskais transports, kur skolēniem netika segtas izmaksas (papildu braucieni uz nodarbībām ārpus skolēnu maršrutiem un laikiem).

8. tabula. Skolēnu autobusu maršruti pirms to slēgšanas 2016. gadā

Maršruts (reiss)*	Laiks sākumpunktā*	Laiks beigu punktā*	Reisa garums, km**
1. Mērsrags–Rojas skola	7.00	7.36	28
2. Rojas skola–Lubezeres skola–Rojas skola	7.36	8.05	16
3. (Roja)–Kolka–Roja	7.15	8.00	34x2
4. Rojas skola–Lubezeres skola–Rojas skola	15.20	15.45	16
5. Rojas skola–Mērsrags	15.45	16.25	28
6. Roja–Kolka–(Roja)	15.20	16.05	34x2

*Pašvaldības un Rojas vidusskolas dati.

** Aprēķināti pēc kartes.

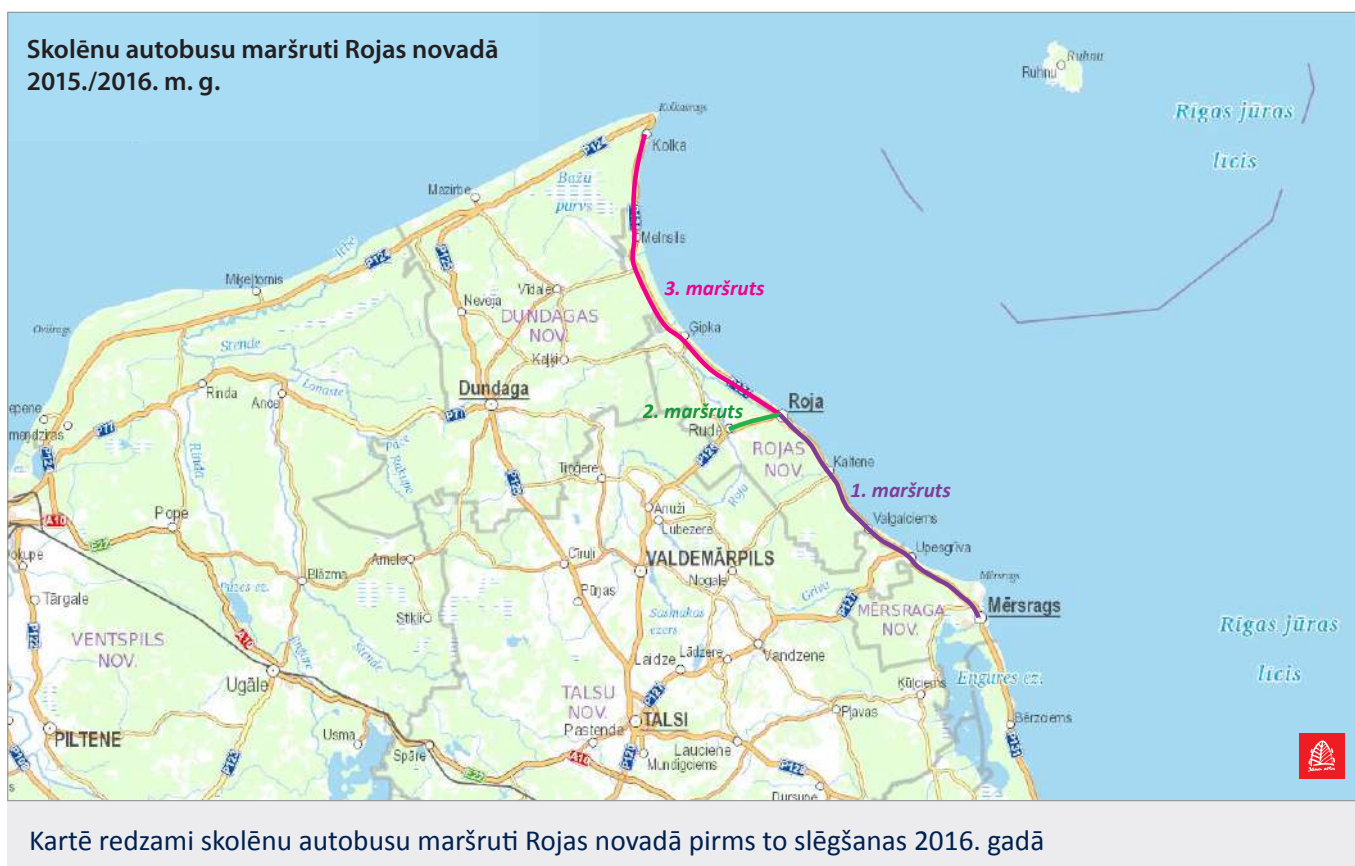
Pamatojums skolēnu pārvadājumu integrēšanai sabiedriskajā transportā

Rojas novada pašvaldība bija viena no retajām Latvijas pašvaldībām, kas atsaucās Autotransporta direkcijas un ekspertu mudinājumiem integrēt skolēnu pārvadājumus sabiedriskajā transportā, jo, skolēnu autobusu kalpošanas laikam tuvojoties beigām, auga to uzturēšanas izmaksas, bet to maršruti veidoja lineāru struktūru, kas sakrīt ar sabiedriskā transporta maršrutiem, ko apkalpo Rīgā un Talsos bāzēti pārvadātāji. Pašvaldībai bija izvēle – pirkt jaunus autobusus vai arī pāriet uz sabiedrisko transportu. Skolēnu reisi daļēji sakrita ar sabiedriskā transporta reisu laikiem, tomēr nebija optimāli, lai nodrošinātu skolēnu ārpusstundu nodarbības.

Jaunu maršrutu slēgšanas/atvēršanas process var aizņemt 2 mēnešus. Kārtība ir šāda:

- apkopo informāciju par reālo nepieciešamību, kas var būt iniciēta no iedzīvotājiem, pašvaldības, plānošanas reģiona vai ATD;
- apspriež jaunus priekšlikumus: pārvadātājs – plānošanas reģions – pašvaldība – pārvadātājs;
- sagatavo pamatojumu un veic izmaksu aprēķinu;
- saskaņo ar ATD;
- virza uz apstiprināšanu Sabiedriskā transporta padomē (STP).

Pamatojumā Talsu autosatiksmes norādīja: lai nodrošinātu iespēju skolēniem nokļūt uz un no mācību iestādēm ar sabiedrisko transportu, ir ierosināts veikt izmaiņas maršrutos Nr. 6413 Talsi–Roja, Nr. 6408 Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi, Nr. 6434 Talsi–Vandzene–Nogale, mainot esošo reisu izpildes laikus un galapunktus, kā arī atklājot jaunus reismus minētajos maršrutos. Ierosināts slēgt maršruta Nr. 6434 Talsi–Vandzene–Nogale reismus 01 un 02 un to vietā atklāt jaunus reismus, kas kursēs caur Valdemārpili, piešķirt jaunajiem reisiem citu maršruta numuru.

Pēc skolēnu autobusu pārvadājumu integrācijas sabiedriskajā transportā

Skolēnu pārvadājumu integrācijas gaitā tika pārveidoti sabiedriskā transporta maršruti. Pēc ATD sniegtās informācijas kopumā tika slēgti astoņi reisi, lai gan divi reisi uz Nogali neattiecas uz teritoriju, kur notika Rojas novada skolēnu pārvadājumi. Tika atklāti 16 jauni reisi, taču **tikai četri maršruti ir saistīti ar skolēnu pārvadājumiem, kas aizvieto skolēnu autobusus**, plus Rīgas reiss (Rīga–Kolka 13.15 no Rīgas), kas ir pielāgots, palielinot stāvēšanas laiku Rojā.

Ar Rojas vidusskolas skolēnu pārvadājumiem ir saistīti šādi maršruti un reisi.

1. maršrutā Nr. 6413 Talsi–Roja:

Reiss Nr. 32 plkst. 07.19 no Kolkas uz Talsiem ar izpildi no pirmdienas līdz piektdienai laikā no 1. septembra līdz 20. jūnijam;

Reiss Nr. 36 plkst. 14.27 no Kolkas uz Talsiem ar izpildi no pirmdienas līdz piektdienai laikā no 1. septembra līdz 20. jūnijam;

2. maršrutā Nr. 6408 Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi:

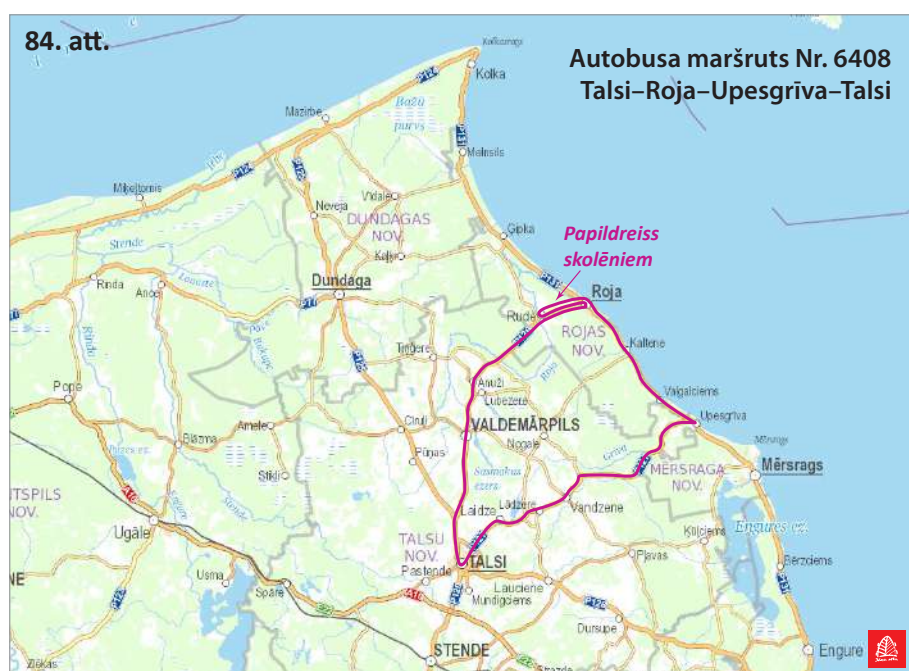
Reiss Nr. 04 plkst. 06.08 no Talsiem ar izpildi no pirmdienas līdz piektdienai laikā no 1. septembra līdz 20. septembrim;

Reiss Nr. 07 plkst. 14.45 no Talsiem ar izpildi no pirmdienas līdz piektdienai laikā no 1. septembra līdz 20. septembrim.

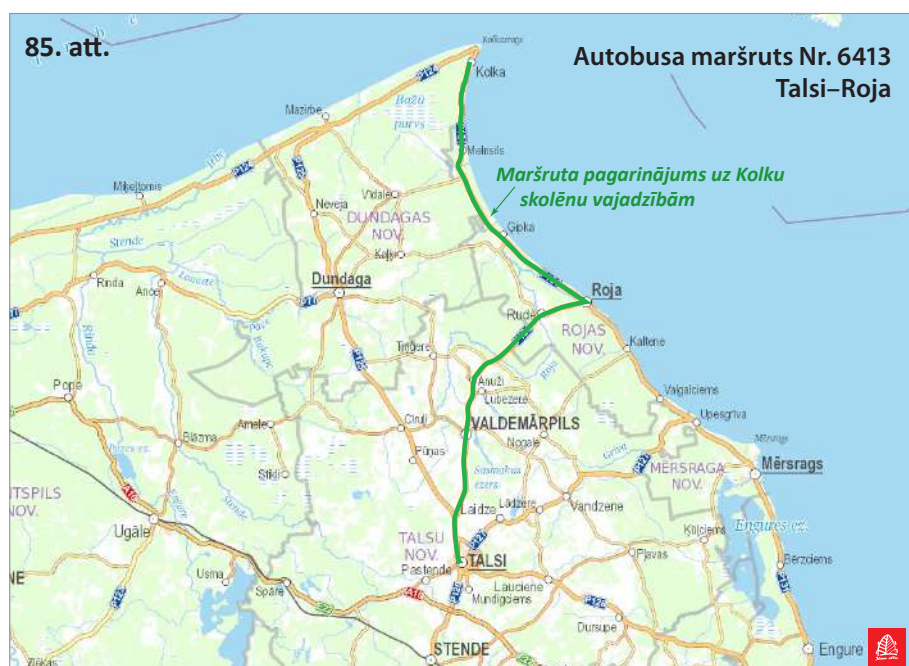
9. tabula. Slēgto un atklāto reisu salīdzinājums* (ATD dati)

Reiss	Slēgts	Atklāts	Skaidrojums	Reisa nr.
Talsi–Roja	06.05	06.00	Caur Roju uz Kolku	6413 /23
Talsi–Roja	06.50	06.15		6413 /21
Talsi–Roja	15.10	12.10	Caur Roju uz Kolku	6413 /31
Roja–Talsi	06.45	06.55		6413 /30
Roja–Talsi	07.35	07.19	No Kolkas caur Roju	6413 /32
Roja–Talsi	15.55	14.27	No Kolkas caur Roju	6413 /36
Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi	–	06.08		6408 /04
Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi	–	14.45		6408 /07

*Tikai reisiem, kas saistīti ar Rojas skolēnu pārvadājumu teritoriju.

Pēc skolēnu autobusu maršrutu slēgšanas izveidotais maršruts Nr. 6408 Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi ar papildreisu skolēniem posmā Roja–Rude

Pēc skolēnu autobusu maršrutu slēgšanas pārveidotais maršruts Nr. 6413 Talsi–Roja ar pagarinājumu līdz Kolkai

Sabiedriskā transporta maršruti ir saskaņoti ar skolas mācību laiku, kas ir noteikts no pl. 8.15 līdz 14.15 sākumskolai un līdz 15.05 vidējam un vecākajam posmam (Rojas vidusskolas iekšējās kārtības noteikumi. Apstiprināti 2015. gada 21. janvāra skolas padomes sēdē).

Tāpat reisi no Upesgrīvas, Kolka, Lubezeres–Rudes virziena rītos pienāk attiecīgi 7.30, 7.56 un 8.00. Pēc skolas izbrauc attiecīgi 15.30, 15.55 un 15.30. Lai risinātu Lubezeres–Rudes virziena sasniedzamību, reiss Nr. 6408 Talsi–Upesgrīva–Roja–Talsi kursē tāpat kā iepriekš 1. un 2. maršruta skolēnu autobuss – no Rojas brauc uz Rudi (Lubezeres skolu) un tad atpakaļ uz Roju, lai tad vēlāk turpinātu maršrutu uz Talsiem (tas ir, brauc divas reizes caur Rudi).

Ar sabiedriskā transporta maršrutu pārkārtošanu ir mainījies nobraukums, tas ir palielinājies vidēji par 29 358 km četros mēnešos (ATD dati) jeb vidēji 337 km dienā un 7414 km mēnesī. Papildu nobraukumu veido maršruta Talsi–Roja–Kolka pagarinājuma posms (Roja–Kolka) un Kolka–Roja–Talsi, kopā četri reisi dienā (136 km papildu nobraukums), maršruts Talsi–Upesgrīva–Roja–Talsi (ar dubultu braukšanu no Rojas uz Rudi) un Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi, kopā divi reisi ar 195 km dienā, kas kopā veido 331 km, ieskaitot svētku dienas, vai 337 km bez svētku dienām.

Uzņēmums “Talsu autotransports” ir izgatavojis braukšanas kartes ar zīmogu un parakstu, ko akceptējusi arī SIA “Nordeka”. Iekāpjot autobusā, skolēns uzrāda braukšanas karti un šoferis ar kodu 15 izsniedz bezmaksas biļeti. Mēneša beigās pārvadātājs, pamatojoties uz šī koda biļetēm, izraksta rēķinu, ko pašvaldība apmaksā. Karte darbojas mācību laikā un skolēnu brīvlaikos mācību gada periodā. Nedarbojas sestdienās, svētdienās un svētku dienās. Pašvaldība nelimitē braucienu skaitu, tomēr tiek lietota pieeja – divi braucieni (turp un atpakaļ uz skolu). Katram skolēnam ir sava braukšanas karte un viņš brauc sev vēlamā laikā. Pašvaldība speciāli neseko līdzi katram braucienam, skolēni izmanto braucienus tikai mācību procesa mērķiem (saskaņā ar interviju ar pašvaldības vadību). Sporta skolas un Mūzikas skolas ārpusklases nodarbības notiek skolā tūlīt pēc mācībām. Bērni, kas trenējas Talsos, saņem papildu karti, ko apmaksā pašvaldība.

Skolēnu pārvadājumu integrācijas sabiedriskā transporta tīklā ekonomiskā efektivitāte

To nosaka skolēnu autobusu pārvadājumu likvidēšanas un sabiedriskā transporta pielāgošanas skolēnu pārvadājumiem ieguvumu – zaudējumu bilance. Skolēnu pārvadājumu pāreja uz sabiedriskā transporta pārvadājumiem ir notikusi, ņemot vērā divus procesus: skolēnu transporta aizvietošana ar sabiedriskā transporta reisiem un sabiedrisko reisu pārveide, kas tiešā veidā nav saistīta ar skolēnu pārvadājumiem, tomēr gala rezultātā tos ietekmē, jo minētos reisu izmanto arī skolēni.

Ir vairākas pieejas, kā noteikt izmaksu ieguvumus/zaudējumus.

Pirmā pieeja ir – no izmaksām, kas rodas pārvadātājam papildu nobraukuma dēļ saistībā ar skolēnu pārvadājumu nodrošināšanai atvērtajiem maršrutiem, atskaitīt jauniegūtos ieņēmumus par biļetēm. Šeit gan ir problēma ar izejas datiem – ATD sniegtā informācija ir par pagājušā gada pēdējo ceturksni un nav salīdzinājuma ar agrāko posmu – skolēnu pārvadājumu laiku, kad tos veica pašvaldība. Ir doti dati par atsevišķiem maršrutiem un pārvadāto skolēnu skaitu, kas ļauj identificēt, kuri reisi apkalpo skolēnu pārvadājumus. Tajā pašā laikā skolēni izmanto citus reisu ārpuskolas un ārpusklases pasākumiem, ko tagad apmaksā pašvaldība. Tas nozīmē, ka ir paplašinājies skolēnu sabiedriskā transporta lietojums ārpuskolas laikā. Vēl jāņem vērā, ka precīzus datus nav iespējams iegūt, jo 2015. gadā ar sabiedrisko transportu brauca arī skolēni (pēc stundām) un maksāja atsevišķi (par to nav uzskaites). Tādēļ veidojas starpība ar ATD datiem 10 468 un 10 430, tas ir, 38 braucieni jeb 1%, kas gan nav tik liela, lai nevarētu uzskatīt šos datus par izmantojamiem. No maksas pasažieriem, kas ir pārvadāti 2016. gada 4. ceturksnī maršrutā Talsi–Roja (Kolka), noteiktiem reisiem skolēni veido trešdaļu, bet maršrutā Talsi–Roja–Upesgrīva–Talsi – divas trešdaļas no maksas pasažieriem, kas apstiprina šo maršrutu izmantošanu pārsvarā skolēnu pārvadājumiem. Maršrutā Talsi–Roja (Kolka) tas gan attiecas tikai uz četriem reisiem.

Saskaņā ar ATD datiem 2016. gada 4. ceturksnī maršrutos Nr. 6413, 6408, 6434, 5008 kopā pārvadāti 28 398 pasažieri, nobraukti 366 111 pasažierkilometri¹²⁵ (rēķinot tikai maksas pasažierus).

2015. gada 4. ceturksnī maršrutos Nr. 6413, 6408, 6434 kopā pārvadāti 17 968 pasažieri, nobraukti 313 917 pasažierkilometri (rēķinot tikai maksas pasažierus).

¹²⁵ Transporta mērvienība, kas raksturo viena pasažiera pārvadājumu viena kilometra attālumā.

Ieņēmumu izmaiņas šajos maršrutos, par bāzi ņemot 2015. gada 4. ceturksni: 2016. gada 1. ceturksnis –7%, 2016. gada 4. ceturksnis +19%.

Dotācijas apjoms šajos maršrutos, par bāzi ņemot 2015. gada 4. ceturksni: 2016. gada 1. ceturksnis –5%, 2016. gada 4. ceturksnis +8,5%.

Salīdzinot 2015. gada 4. ceturksni ar 2016. gada 4. ceturksni, maršrutos, kuros tika mainīti un atklāti papildu reisi, skolēnu vajadzībām Nr. 6413 pasažieru skaits pieaudzis par 3,5%, ieņēmumi samazinājušies par 3,4%, bet Nr. 6408 pasažieru skaits pieaudzis 689% apmērā, ieņēmumi – 522% (tika būtiski palielināts nobraukums).

Abos gadījumos skolēni tiek vesti nelielā attālumā. Maršrutā Nr. 6413 Talsu virzienā tas ir maksimāli 6 km līdz Rudei (Lubezeres skolai), Kolkas virzienā – 34 km (maksimāli līdz Kolkai), maršrutā Nr. 6408 Talsu virzienā – maksimāli 6 km un Upesgrīvas virzienā – maksimāli 18 km. Izmaksas, kas tiek norādītas uz maršrutu kopumā, atšķiras noteiktos reisos un to posmos. **Ir apšaubāma maršruta Nr. 6408 ekonomiskā lietderība (divi reisi dienā), jo skolēnu pārvadājumi aptver maksimāli 24 km, tajā pašā laikā maršruta kopgarums ir gandrīz 100 km. Šis maršruts arī dod vislielākos zaudējumus.**

10. tabula. Sabiedrisko pārvadājumu ekonomiskie rādītāji pēc jauno maršrutu atvēršanas (ATD dati)

Papildu nobraukums 2016	29 358 km
Papildu izmaksas 2016	33 855 EUR
Papildu ieņēmumi (tikai skolēni)	8468 EUR
Papildu zaudējuma kompensācija	25 387 EUR
Papildu zaudējuma kompensācija mēnesī	6347 EUR
Rojas pašvaldības maksājums mēnesī 2015./16. m.g.	5103 EUR

Minētie skaitļi tika aprēķināti, ņemot vērā uzņēmuma “Talsu autotransports” izmaksas, kas ir salīdzinoši lielas – 1,15 EUR/km. Ja rēķina 2016. gada Kurzemes vidējās izmaksas – 0,755 EUR/km, tad ar esošo papildu nobraukumu tas atmaksājas, sākot ar izmaksām, zemākām par 0,77 EUR/km.

Ņemot vērā papildu izdevumus, kas rodas no skolēnu pārvadājumu integrācijas sabiedriskajā transportā, valsts zaudējums, ko tā maksā kompensācijās pārvadātājam, ir 6347 EUR mēnesī, taču, ņemot vērā otra pārvadātāja – “Nordeka” izmaksas, kam ir pozitīva bilance – 2016. gadā no septembra līdz decembrim vidēji 541 EUR mēnesī, tas samazina kopējo pārvadātāju negatīvo bilanci līdz 5806 EUR mēnesī.

Otrā pieeja: ja esošās izmaksas pēc skolēnu un sabiedrisko pasažieru pārvadājumu integrācijas un jauno maršrutu atvēršanas salīdzinām ar prognozējamām izmaksām atbilstoši pārvadātāju vidējām tirgus cenām (ja pieņemam, ka pasažieru pārvadātāja izvēle būtu notikusi iepirkuma procesā ar citiem nosacījumiem, no kuriem svarīgākais – piedāvātā cena), bilance jau kļūst pozitīva.

11. tabula.

Pārvadātāja izmaksas, EUR/km	Papildu izmaksa 2016. g. 4. cet., EUR	Papildu zaudējuma kompensācija 2016. g. 4. cet., EUR	Papildu zaudējuma kompensācija mēnesī, EUR	Valsts un pašvaldības ieguvums mēnesī, EUR
1,15 (esošais “Talsu autotransporta” izcenojums)	33855	25387	6347	–2801
0,76 (vidējās pārvadātāju izmaksas Kurzemes plānošanas reģionā)	22165	13698	3424	+121

Izejas dati: ATD, autoru aprēķini

Vēl jāņem vērā, ka **sinhronizēto skolēnu un sabiedrisko pārvadājumu bilance krietni uzlabotos, ja autobusu maršruti un reisi tiktu plānoti rūpīgāk, iesaistītajām pusēm aktīvāk sadarbojoties.** Maršrutu noslodzes dati (ATD) liecina par ievērojamu atšķirību dažādos reisos, kas norāda uz nepieciešamību tos optimizēt, pārvirzot pasažierus uz citiem reisiem. Piemēram, no Talsiem ir divi reisi uz Roju (6.00 un 6.15; viens caur Roju uz Kolku), kam abiem ir mazs piepildījums. Reiss Kolka–Roja–Talsi apkalpo skolēnus no rīta posmā Kolka–Roja, bet reiss Roja–Talsi kursē tikai 25 minūtes agrāk un apkalpo Rojas–Talsu pasažierus. Nav datu par pasažieru piepildījumu reisam Kolka–Roja–Talsi posmā Roja–Talsi. Acīmredzot, pārkārtojot reisos, tika atklāts jauns reiss uz Kolku, pilnvērtīgi nesinhronizējot to ar jau esošajiem pārvadājumiem (kas arī tika pārkārtoti). **Pašlaik galvenā problēma, ka reisi ir no Talsiem, taču uz Roju (Kolku) no rīta tie brauc tukši.**

Pasažieru pārvadājumu koncesiju organizācijas pašreizējā forma ir bez riska pārvadātājiem, tomēr ar lieliem valsts izdevumiem. ATD nevar piespiest koncesijas līgumā veikt kaut kādas izmaiņas attiecībā uz izmaksām. Slēdzot līgumus ar pārvadātājiem, kur svarīga ir pārvadājumu cena, piemēram, Liepājas autoparka gadījumā, pārvadātājs ir ieinteresēts meklēt elastīgus risinājumus, izvēloties autobusa bāzes vietu, tā samazinot izdevumus un lieko tukšo nobraukumu. Talsu gadījumā to var samazināt, ja skolēnu pārvadājumos iesaistīto transportu bāzētu nevis Talsos, bet Rojā, plānojot atbilstošus reisos.

Pēc ATD sniegtās informācijas 2017. gadā būs jauns konkurss par pārvadājumiem no Talsiem, kas balstās uz tirgus pieeju – uzvar lētākais piedāvājums pēc izmaksām uz kilometru. Pieņemot, ka pārvadātājs bāzējas Rojā, braucot no rīta, dienā un vakarā maršrutos Roja–Kolka, Roja–Rude, Roja–Upesgrīva, kas kopā ar tukšo nobraukumu ir 240 km dienā, var iegūt ietaupījumu 100 km dienā, kas veido attiecīgi 76 EUR, pie izmaksām 0,76 EUR/km mēnesī tas ir 1672 EUR vai pie izmaksām 1,15 EUR/km tas ir 2530 EUR. Kā risinājums var būt vietējais apakšuzņēmējs, kas strādā ar pakalpojuma sniedzēja franšīzi vai uz līguma pamata ar pakalpojuma sniedzēju. No iepriekš minētā var izdarīt pieņēmumu, ka **pasivitāte un iesaistīto institūciju koordinācijas trūkums maršrutu plānošanā (konkrēti Rojas gadījumā) liedz nodokļu maksātājiem ietaupīt no 15 048 līdz 22 770 EUR gadā.**

Summējot iespējamus finanšu ietaupījumus no skolēnu un sabiedrisko pārvadājumu sinhronizācijas, ko varētu sniegt pārvadātāja piesaiste uz izdevīgākiem nosacījumiem atbilstoši vidējām tirgus cenām (Kurzemes reģionā 0,76 EUR/km) un rūpīgāka maršrutu plānošana, varam izdarīt pieņēmumu, ka sabiedriskais finanšu ieguvums būtu 16 137 EUR gadā, nevis, kā pašlaik, zaudējumi 20 349 EUR gadā.

Pašvaldība, atsakoties no skolēnu pārvadājumu organizēšanas, pārliet šo procesu uz valsti, kur valsts institūcijas jau ir atbildīgas par to, cik efektīvi tās risina sabiedriskā transporta organizēšanu, ņemot vērā skolēnu vajadzības. Rojas piemērs rāda, ka, pastāvot esošajai sabiedriskā transporta organizācijai un plānošanas sistēmai, ar skolēnu pārvadājumu pārņemšanu valsts cieš zaudējumus. Arī kopējā publiskā finansējuma bilance ir negatīva.

Trešā pieeja, pēc kā var noteikt izmaksas, ir pašvaldības iegūtie ietaupījumi.

Lai apkalpotu skolēnu pārvadājumus, Rojas novada pašvaldība tērēja 5662 EUR mēnesī. Eksploatācijas izmaksas ietvēra darba algu, degvielu, remontu, amortizāciju, stāvlaukuma nomu, rezerves daļas, apdrošināšanu, saimnieciskos izdevumus, inventāru, atlaides procentus. Pašvaldības izmaksas bija 1,16 EUR/km (aprēķinātas, dalot 5662 EUR izdevumus mēnesī ar nobraukumu 4884 km), kas ir samērojamas par uzņēmuma “Talsu autotransports” izmaksām 1,15 EUR/km. Ja pārvadātāja izmaksas ir zemākas, tad var rasties ietaupījums. 2016. gada 4. ceturksnī pašvaldība par skolēnu pārvadājumiem maksāja mēnesī vidēji 2117 EUR (ATD dati). Kopējais ietaupījums bija 3545 EUR uz 4884 km nobraukumu jeb 0,73 EUR uz 1 km, kas ir salīdzināmas ar vidējām izmaksām Kurzemē 0,755 EUR/km 2016. gadā.

Izpētes kopējie secinājumi

Skolēnu pārvadājumu integrācija sabiedriskā transporta sistēmā kombinējas ar reisu optimizāciju – diviem paralēliem procesiem, tādēļ ir grūti nosakāmas pārvadātāja papildu izmaksas. Reisos izmanto arī citi pasažieri. Vidējās nobraukuma izmaksas ir fiksētas. Par skolēniem maksā pašvaldība (pēc biļetēm/kartes), iztrūkstošo starpību sedz valsts (mērķdotācija).

Pārvadātāja papildu nobraukums šajā gadījumā nevar tikt uzskatīts par vienīgo argumentu, lai noteiktu izmaksas/zaudējumus, jo nav reisu, kas apkalpo tikai skolēnus. Pašlaik nav izstrādāta metode, kā var aprēķināt papildu izdevumus no skolēnu apkalpošanas sabiedriskajā transportā. Iespējamie risinājumi var būt skolēnu un citu

pasažieru pārvadājumu attiecības analīze noteiktos maršrutos un to izmaiņas pirms un pēc skolēnu pārvadājumu slēgšanas, kam pašlaik nav pietiekamu datu.

Esošā sabiedriskā transporta pakalpojuma sniegšanas kārtība paredz pakalpojuma cenu katram pārvadātājam, kas dažādās pašvaldībās ir ievērojami atšķirīga. Pašlaik esošā pārvadātāja izmaksas ir krietni lielākas, nekā tas ir reģionā vidēji (1,15 pret 0,755 EUR/km, 2016. gads, ATD dati). Mainoties pārvadātājam, mainās arī reisu rentabilitāte. **Esošie pašvaldības un pārvadātāja izmaksu dati ļauj secināt, ka ar vidējām izmaksām Kurzemes reģionā un pat ar esošo pakalpojumu sniedzēju pāreja uz sabiedrisko transportu atmaksājas.**

Pēc pašvaldības datiem, izdevumi 2016. gada 4. ceturksnī bija 5662 EUR mēnesī. Pašvaldība maksā par pārvadātājiem skolēniem, un izdevumi 2016. gada pēdējā ceturksnī vidēji bija 2117 EUR (ATD dati). Pašvaldības ieguvums ir 3545 EUR. Saskaņā ar ATD sniegto informāciju valsts zaudē uz papildu nobraukuma un potenciāli neiekasētās naudas rēķina 5806 EUR mēnesī (valsts dotācijas pieaugums), kas ir divu pārvadātāju kopējā bilance.

Nobraukuma pieaugumu veido jaunatklātie reisi, kas apkalpo posmus, ko kādreiz apkalpoja skolēnu autobusi. Tajā pašā laikā sadārdzinājumu nosaka sabiedriskā transporta organizācijas nepilnības – paša pārvadātāja veiktā maršrutu plānošana, sabiedriskā transporta sistēmas neelastīgā pieeja (koncesiju līgumi), kas ierobežo valsts iespējas aktīvi iesaistīties procesā. ATD iesaiste maršrutu plānošanā pašlaik ir ierobežota līdz maršrutu saskaņošanai. Sabiedriskā transporta maršrutu plānošana valsts līmenī reāli nenotiek.

Pašvaldības ir atšķirīgas, un izmaksas skolēnu pārvadājumu integrēšanai sabiedriskā transporta sistēmā ir atkarīgas no konkrētās vietas apstākļiem. Risinājumi dažādos gadījumos var atšķirties, līdzīgi kā ekonomiskā efektivitāte. Lēmums par pāreju uz sabiedrisko transportu jāpieņem, balstoties uz iepriekšējo analīzi, un tikai tādā gadījumā, kad gūts sabiedriskais labums, t.i., tiek pierādīts, ka tas ir lētāk un efektīvāk.

Neatrisinātās problēmas

- **Aprēķini par ekonomisko efektivitāti ir atkarīgi no sabiedriskā transporta organizācijas modeļa. Izvēlētie koncesiju līgumi pašlaik nestimulē sabiedriskā transporta izmaksu samazināšanu, gluži pretēji – pārvadātāja esošās izmaksas ir augstākas par vidējām reģionā.**
- **Pašvaldības norādītās skolēnu pārvadājumu izmaksas, ko organizēja pati pašvaldība, var nebūt viennozīmīgi nodalāmas no citām izmaksām, kas veidojas pārvadātājam, pildot pašvaldības uzdevumus.**
- **Nav skaidra metodika, kā novērtēt skolēnu pārvadājumu izmaksas, jo sabiedrisko transportu lieto citi pasažieri, bet, lai nošķirtu skolēnus, trūkst laika periodā salīdzināmu datu.**
- **Pārvadātāju 1 km izmaksas vai izmaksas, kas veidojas viena skolēna transportēšanai, ne vienmēr atsedz patiesās izmaksas.**
- **Aprēķini tiek balstīti uz 2016. gada pēdējā ceturkšņa datiem, salīdzinot ar 2015. gadu, kas nevar tikt absolūti interpretēti un kvantitatīvi attiecināmi uz gada griezumam. Tie ir jāuzskata par orientējošiem esošajā sabiedriskā transporta pārvadājumu organizācijas situācijā.**
- **Detalizēti izstrādātā sabiedriskā transporta maršrutu izmaiņu apstiprināšanas procedūra negarantē līdzekļu ekonomiju maršrutu optimizācijas procesā, ja pirms tam netiek veikta rūpīga maršrutu plānošanai nepieciešamās informācijas analīze.**
- **Rojas gadījumā pamatā uz nobraukuma pieauguma rēķina ar skolēnu pārvadājumiem nesaistītos maršruta posmos sabiedriskajam pārvadātājam radusies nepieciešamība pēc valsts dotācijas, kuras apmērs par vairāk nekā 20 000 EUR gadā var pārsniegt sabiedrisko ieguvumu, kas, atsakoties no skolēnu pārvadājumu organizācijas, veidojas pašvaldībai.**
- **Formāla pieeja skolēnu pārvadājumu integrēšanai sabiedriskajā transportā var radīt mērķa nepilnīgu situāciju par pašvaldības izmaksu pārlīkšanu uz valsti un nedot ekonomisko efektu valstij kopumā.**

ieguvumi no skolēnu pārvadājumu integrācijas sabiedriskajā transportā

- Palielinoties apmaksāto reisu skaitam, skolēni var braukt tajā laikā, kad tiem ir izdevīgāk, kas palielina iespēju piedalīties ārpusstundu interešu un profesionālās ievirzes nodarbībās.
- Tā kā sabiedriskā autobusa pieturas izvietotas tālāk cita no citas (bieži – arī no dzīvesvietas), skolēni vairāk pārvietojas, ejot kājām vai braucot ar velosipēdu, kas mazina viņu mazkustīgo dzīvesveidu, bet tas ne tikai uzlabo veselību, bet atbilstoši novērojumiem arī mācīšanās spējas.
- Pašvaldība ir galvenais finanšu ieguvējs, ietaupot gadā 31 905 EUR (orientējoši aprēķinātie dati).
- Pašvaldībai vairs nav jā rūpējas par skolēnu novecojušo autobusu uzturēšanu, degvielu, remontiem, šoferu algām u.c. izmaksām.
- Divi sabiedriskā transporta papildu maršruti (četri reisi dienā) ir ieguvums visiem pasažieriem.
- Tiek samazināti nelegālie pārvadājumi, kuru izdevumus ir grūti noteikt. Maksa ir par faktiskajiem braucieniem, ko ir iespējams kontrolēt.

Bauskas novada Brunavas un Ceraukstes pagasta skolēnu pārvadājumu integrēšana sabiedriskajā transporta pārvadājumos

Konteksts

2016. gadā tika izstrādāti priekšlikumi Bauskas novada skolu tīkla optimizācijas plānam, kurus realizējot dzīvē esošā finansējuma ietvaros pilnas slodzes skolotāja mēnešalgu būtu iespējams paaugstināt līdz 1000 EUR pēc nodokļu nomaksas, kā arī iegūt papildu 1,4 miljonus EUR gadā skolu modernizācijai, taču, lai to realizētu, visām izglītības iestādēm 20 km rādiusā ap Bausku, kur audzēkņu paralēlklašu komplektācijai nepietiek, būtu jāmaina statuss uz sākumskolu, bet trim skolām, kur audzēkņu skaits ir nepietiekams klašu komplektācijai, jāpārtrauc darbība, audzēkņus pārvirzot uz tuvāko skolu 8 līdz 12 km attālumā. Lai arī attālums ir salīdzinoši neliels un skolēnu transports – bezmaksas, neērtības, kas rastos daļai iedzīvotāju, pieaugot attālumam līdz izglītības iestādei, ar reorganizējamo skolu vadības aktīvu līdzdalību sabiedrībā ir uzkurinājušas kaislības, kas kļuvušas par galveno šķērslī skolu tīkla optimizācijas realizācijai.

Situāciju saasināja vairāku valsts ceļu neapmierinošais stāvoklis, īpaši 2017. gada pavasarī, par ko klātbūtnē Brunavas pagastā varēja pārliecināties arī pētījuma veicēji. Mežgaļu skolas atbalsta biedrība publicēja atklātu vēstuli, nosūtīja to Saeimas deputātiem, valsts pārvaldes institūcijām, aicinot izvērtēt skolas pastāvēšanu plašākā attīstības kontekstā. Viens no argumentiem bija ceļu stāvoklis, kas ietekmē braukšanas laiku uz skolu. Vēstulē tika minēts, ka dažiem bērniem tas aizņem pat pusotru stundu. Bauskas novada uzņēmējdarbības konsultatīvā padome 2017. gada 1. martā aicināja izsludināt Bauskas novadā ārkārtas situāciju saistībā ar lauku ceļu kritisko stāvokli, nosūtot vēstuli Valsts prezidentam, Saeimai, ministrijām, atbildīgajām valsts pārvaldes institūcijām. Tika brīdināts par iespējamo valsts galvenā autoceļa A7 blokādi.

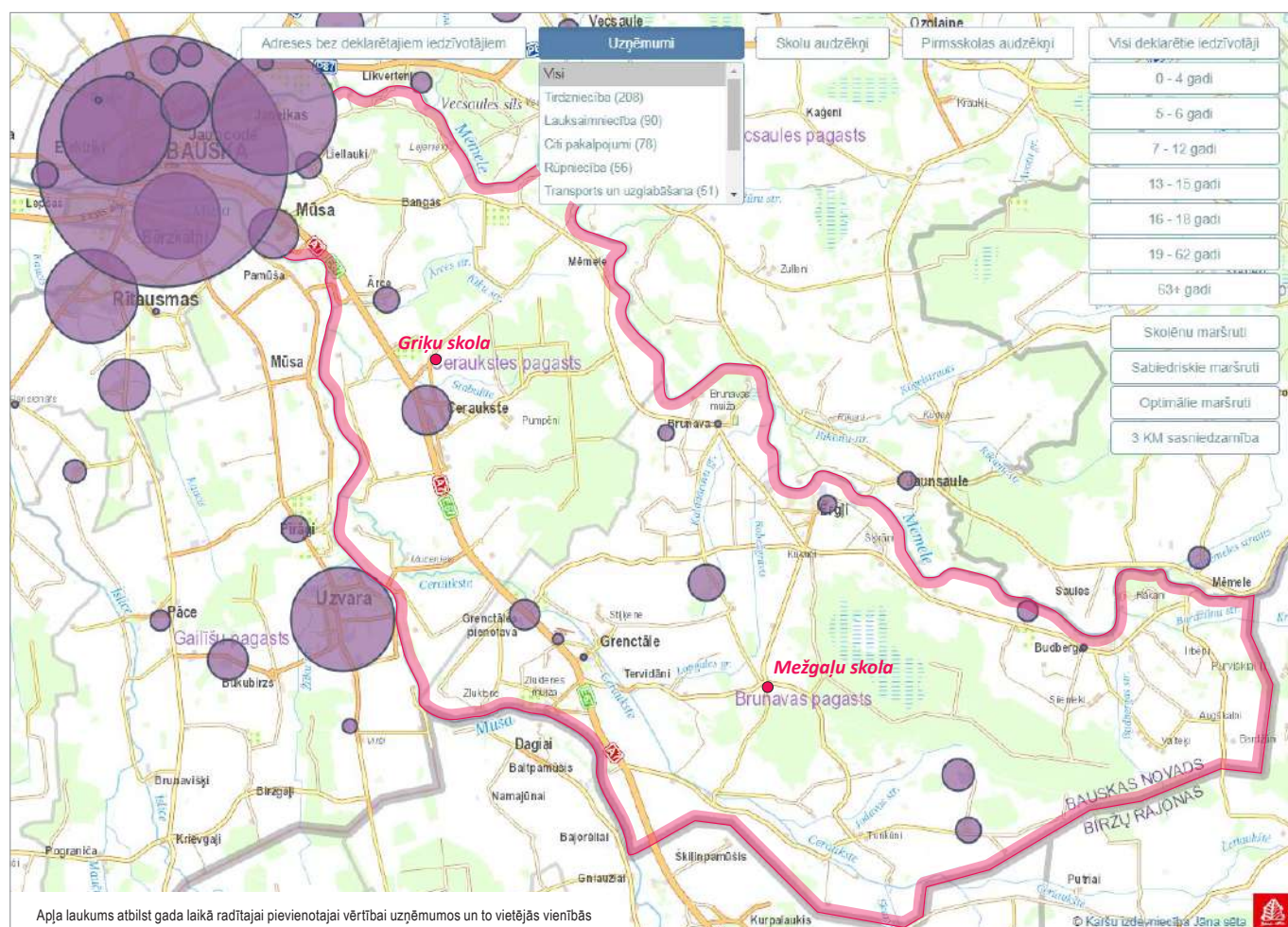
Ceļu neapmierinošais stāvoklis un sabiedrības pret darbība aizkavējusi pašvaldībai būtisku lēmumu par skolu tīkla optimizāciju pieņemšanu. Lai meklētu risinājumus problēmsituācijai, kā arī lai atbalstītu konkrētās pašvaldības centienus sakārtot savā teritorijā skolu tīklu, aprakstītajā situācijā iesaistītie Bauskas novada Brunavas un Ceraukstes pagasti šī pētījuma ietvaros tika izvēlēti kā pilotteritorija, lai noskaidrotu, cik efektīvi tur organizēti skolēnu pārvadājumi un ko darīt, lai uzlabotu šo pagastu iedzīvotāju nokļūšanas iespējas tuvākajā attīstības centrā – Bauskā.

Pētnieku uzdevumu atvieglo abu pagastu skaidrā lokalizācija, ko nosaka teritorijas novietojums starp Mūsas un Mēmeles upi (līdz Bauskai) un Lietuvu.

Saimnieciskā aktivitāte lielākajā aplūkojamās teritorijas daļā ir zema, lielākiem uzņēmumiem koncentrējoties Bauskā vai tās pievārtē (sk. 86. att.). Atsevišķi vidēja lieluma, galvenokārt lauksaimniecības nozares uzņēmumi, kas darbojas Ceraukstes un Brunavas pagastā tālāk no Bauskas, spēj piedāvāt ļoti ierobežotu darbavietu skaitu vietējiem iedzīvotājiem, kas ir galvenais iemesls iedzīvotāju migrācijai uz Bausku, Rīgu vai ārvalstīm.

Raksturojot demogrāfisko situāciju abos izvēlētajos pagastos, var teikt, ka Bauskai tuvākais – Ceraukstes pagasts atbilst mērenas depopulācijas scenārijam (no 2000. līdz 2017. gadam pēc CSP datiem iedzīvotāju skaits sarucis par 15%), bet Brunavas pagastu raksturo strauja depopulācija (attiecīgais samazinājums 33%), turklāt abos pagastos pēdējos trīs gados vērojams depopulācijas tempa palielinājums (Ceraukstē tas pieaudzis līdz 1,5% gadā, Brunavā – līdz 2,4% gadā). Augošā depopulācija pašvaldībai ir liels izaicinājums, kas liek meklēt veidus, kā ar pieticīgajiem nodokļu ieņēmumiem rūkošajam iedzīvotāju skaitam nodrošināt nepieciešamos publiskos pakalpojumus, bet izglītības pieejamības nodrošinājums, kam veltīta šī pētījuma nodaļa, prasa ievērojamu finansējuma daļu.

86. att.

Šajā kartē redzamas nozīmīgākās pievienotās vērtības izcelsmes vietas Ceraukstes un Brunavas pagastā un tiem piegulošajā teritorijā. Apļa laukums atbilst gada laikā radītajai pievienotajai vērtībai uzņēmumos un to vietējās vienībās. Kā redzams, saimnieciskā aktivitāte lielākajā aplūkojamās teritorijas daļā ir zema, lielākiem uzņēmumiem koncentrējoties Bauskā vai tās pievārtē.

Katrā pagastā pašlaik darbojas pa vienai nelielai pamatskolai – Mežgaļu pamatskola Brunavas pagastā un Griķu pamatskola Ceraukstes pagastā. Atsevišķās vecuma grupās ir grūtības ar klašu komplektāciju nepietiekamā skolēnu skaita dēļ, turklāt Mežgaļu pamatskola (būvēta starpkaru periodā) atrodas 4–5 km attālumā no tuvākajām blīvi apdzīvotajām vietām – Grenctāles un Ērgļiem, līdz ar to audzēkņu kājāmiešana praktiski nenotiek, jo attāluma dēļ bērni tiek vesti, turklāt pa slikti uzturētiem ceļiem, kas, citējot iepriekš minēto vēstuli, aizņem pat pusotru stundu

(pārbaudot skolas audzēkņu deklarēto dzīvesvietu izvietojumu, tika konstatēts, ka attālums pa autoceļu līdz tālākajai dzīvesvietai ir 14 km). Skolas savrupais novietojums ir iemesls, kādēļ skolēnu pārvadājumi nav salāgojami ar citām “Talsu autotransporta” sabiedriskā transporta pasažieru plūsmām. Savukārt otra – Griķu pamatskola ir tipiska piepilsētas skola, no kuras skolēniem puse dzīvo Bauskā vai tās pievārtē. Skolas eksistenci atvieglo tās izdevīgais novietojums pie valsts galvenā autoceļa, turklāt tā ir pa ceļam uz Bausku arī pamatdaļai Brunavas pagasta iedzīvotāju.

Izglītības tīkla optimizācijas plānā tika piedāvāts Mežgaļu skolu strauji rūkošā skolēnu skaita (1. klasē seši, 2. klasē pieci skolēni) un ārpus apdzīvotajām vietām esošā savrupā novietojuma dēļ slēgt, pamatskolēnus pārvirzot uz 20 km attālumā esošajām Bauskas skolām, sākumskolēnus un pirmsskolēnus – uz 12 km attālumā pa ceļam uz Bausku esošo Griķu skolu un bērnudārzu “Dzirnaviņas” Ceraukstē.

Augstāk minētais skolu tīkla attīstības scenārijs tika izvēlēts kā pamatscenārijs, pētījumā modelējot situāciju, kad skolēnu plūsma šajos pagastos tiek pārorientēta uz Bauskas un Griķu skolām.

Ceļu stāvoklis

Pētījuma ietvaros 2017. gada martā tika veikts valsts vietējo ceļu apsekojums. Tika konstatēts, ka ceļi ar grants segumu ir ļoti sliktā stāvoklī, jo trūkst novadgrāvju gar tiem, bieži vien ceļa klātne – grants – ir nolietojusies un nespēj izturēt slodzi. Nereti tā ir zemākā līmenī nekā apkārtējie tīrumi. Tā rezultātā veidojas daudz bedrīšu, kas ierobežo ātrumu līdz 20 km stundā, bojā transportlīdzekļus, palielina izmaksas.

Šāda situācija ir raksturīga arī citiem lauku ceļiem rudens–pavasara periodā, kas izraisa neapmierinātību un vietējo iedzīvotāju protestus. Saskaņā ar valsts pasūtīto izpēti, izstrādāts ieteikums daļu valsts pārraudzībā esošo vietējo ceļu Ceraukstes un Brunavas pagastā nodot pašvaldībai (“Valsts vietējo autoceļu pārvaldīšanas reorganizācijas izpēte”, SIA “Projekts 3”, 2016). Ņemot vērā šīs izmaiņas, ceļus, kas saista Mežgaļu skolu ar Tunkūniem, Grenctāli un Ērgļiem, tiek paredzēts nodot pašvaldībai. Tas ļaus koncentrēt ieguldījumus citu ceļu uzturēšanā, operatīvāk veikt ceļu uzturēšanu, balstoties uz vietējiem, to skaitā privātajiem resursiem.

Prioritārs posms ir Ērgļi–Grenctāles pienotava. Tas ir 7 km garš un vietējai ekonomikai ļoti būtisks, iegūstot vietējo iedzīvotāju apzīmējumu “Dzīvības ceļš”. 2017. gadā pēc VAS “Latvijas Valsts ceļi” pasūtījuma “Karšu izdevniecība Jāņa sēta” veica izpēti un sagatavoja prioritāri asfaltējamo ceļu posmu sarakstu (sk. nodaļu 196. lpp.), kurā tika iekļauti visi tie ceļu posmi ārpus pilsētām, kur katrs asfaltējamais kilometrs uzlabotu attīstības centru sasniedzamību vismaz 70 vietējo iedzīvotāju. Ceļš Ērgļi–Grenctāles pienotava ar 133 nosacītajiem iedzīvotājiem uz kilometru šajā sarakstā ierindojās 14. vietā. Jācer, ka tas būs pietiekams arguments, lai pieticīgā finansējuma apstākļos valsts rastu iespēju noasfaltēt arī šo ceļu, tādējādi saīsinot laiku, kādā no Brunavas pagasta centra Ērgļiem arī pavasara šķīdonī būtu iespējams nokļūt Bauskā līdz nepilnām 20 minūtēm.

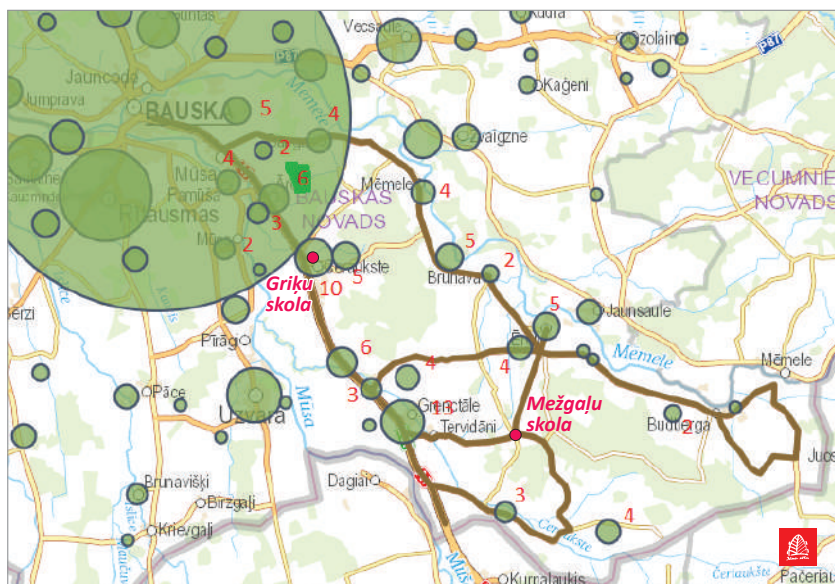
Skolēnu izvietojums

Mežgaļu un Griķu skolas ir aptuveni vienādas pēc skolēnu skaita, tomēr atrodas atšķirīgos apstākļos un pilda atšķirīgas funkcijas attiecībā uz teritorijas attīstību. Griķu skola (kopā 95 skolēni) atrodas Bauskas pievārtē (9 km attālumā no Bauskas centra), Mežgaļu skola (kopā 81 skolēns) ir novietota lauku perifērijā (20 km attālumā no Bauskas centra). Griķu skolā mācās 44 bērni no Bauskas vai tās pievārtes, kas ir puse no Griķu skolas audzēkņiem, savukārt 50 bērni no Ceraukstes pagasta mācās Bauskas skolās. Cita situācija ir Brunavas pagastā, no kura 50 bērni mācās Bauskas skolās, bet Mežgaļu skolā mācās gandrīz tikai Brunavas pagasta skolēni.

Atšķirības izpaužas abu skolu novietojumā, kas nosaka to sasniedzamību. Griķu skola atrodas Ceraukstē (308 deklarētie iedzīvotāji), kas ir pagasta centrs, netālu no valsts galvenā autoceļa, ar labu sabiedriskā transporta sasniedzamību.

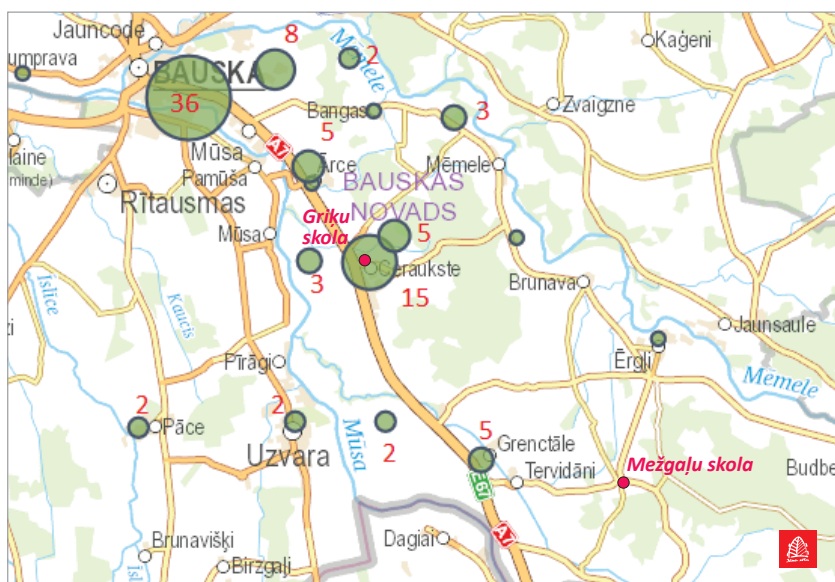
Mežgaļu skola atrodas 4,3 km no valsts galvenā autoceļa, kur sasniedzamību nodrošina daļēji skolas vajadzībām pakārtots sabiedriskais transports un skolēnu autobusi. Autoceļi Mežgaļu skola–Tervidāni–Grenctāle, Mežgaļu skola–Kukuči, Mežgaļu skola–Tunkūni–A7 šoseja ir valsts autoceļi, bet autoceļi Mežgaļu skola–Lobgale–Brunava, Mežgaļu skola–Rudeņi ir pašvaldības ceļi – visi ir grantēti, sliktā tehniskā stāvoklī lietus un atkušņa periodā, kas apgrūtina skolas sasniedzamību. Starpkaru laikā ar cēliem nolūkiem pagasta ģeogrāfiskajā centrā būvētā Mežgaļu skola mūsdienās ir vāji uzturētu ceļu krustpunkts, kamēr pagasta lielākās apdzīvotās vietas, administratīvās, saimnieciskās un kultūras dzīves centri – Grenctāle (244 deklarētie iedzīvotāji) un Ērgļi (237 deklarētie iedzīvotāji) ir attiecīgi 5 un 4 km attālumā. Ap Mežgaļu skolu 2 km attālumā nedzīvo neviens skolēns.

87. att.

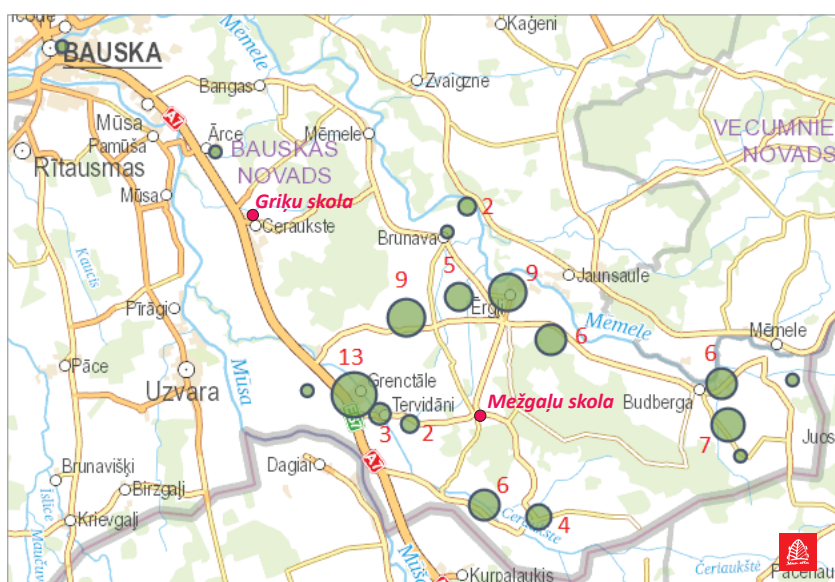
Kartē redzams Brunavas un Ceraukstes pagastā deklarēto Bauskas skolu audzēkņu izvietojums, kā arī esošais sabiedriskā transporta tīkls.

88. att.

Kartē redzams Griķu pamatskolas audzēkņu izvietojums (pēc deklarētajām dzīvesvietām), kas skaidri parāda šīs skolas piepilsētas raksturu – puse audzēkņu dzīvo Bauskā vai tās pievārtē. Skolas sasniedzamību atvieglo tās novietojums pie labi uzturētas šosejas (VIA Baltica) ar intensīvu sabiedriskā transporta plūsmu, kas savieno Brunavas un Ceraukstes pagastu ar Bausku. Ievērojamam audzēkņu skaitam skolas novietojums ir izdevīgs, lai uz to dotos kājām vai brauktu ar velosipēdu.

89. att.

Kartē parādīts Mežgaļu pamatskolas audzēkņu izvietojums (pēc deklarētajām dzīvesvietām). Kā redzams, skolas nomaļā izvietojuma dēļ skolēniem līdz tai jāmēro ceļš, kas ievērojamā attāluma dēļ (absolūtajam vairākumam vairāk nekā 4 km) padara kājāmešanu par apgrūtināšu. Visi skolēni tiek vesti pa slikti uzturētiem grants ceļiem, bet sabiedrisko maršrutu autobusi spiesti mest līkumu caur mazapdzīvotu teritoriju.

Skolēnu pārvadājumi – esošā situācija Ceraukstes un Brunavas pagastā

Skolēnu pārvadājumus Brunavas (Mežgaļu pamatskola) un Ceraukstes (Griķu pamatskola) pagastā veic komersants (ārpakalpojums), pašlaik – SIA “Rundāles auto”. Kopumā ir izveidoti trīs maršruti, kuros dienā veic divus reisus – pirms un pēc mācībām.

Griķu pamatskolā skolēnu autobusus izmanto 42 skolēni (no 92 izglītojamiem), kas ir 46% kopskaita. Sabiedriskā transporta maršrutus neizmanto neviens skolēns, jo autobusi kursē nepiemērotos laikos (skolas vadības sniegtā informācija). Lai Ceraukstes pagasta bērni laikus tiktu uz interešu izglītības nodarbībām Bauskā, skola ar savu busiņu ved uz Bausku tos bērnus, kuri apmeklē Sporta skolu, Mūzikas skolu, Mākslas skolu u.c. ārpuskolas aktivitātes. Šoferu pienākumus bieži veic skolas direktore!

Pēc Ceraukstes pagasta pārvaldes datiem braukšanas brīvbiļeti sabiedriskajā transportā saņem viens skolēns, kurš no Ceraukstes brauc uz Mežgaļu pamatskolu. Iesniegumi par braukšanas biļešu kompensāciju no Griķu un Mežgaļu skolām nav saņemti. Trīsdesmit astoņi Ceraukstes pagasta bērni, kuri apmeklē Bauskas skolas, saņem kompensācijas par braukšanas biļetēm. Ceraukstes pagasta pārvaldes 2017. gadā plānotais budžets skolēnu braukšanas biļešu kompensācijai ir 7740 EUR, kas ir par 115 EUR vairāk nekā 2016. gadā.

Mežgaļu pamatskolā pašvaldības skolēnu autobusu izmanto 75 skolēni, kas ir 91% skolēnu kopskaita. Divus skolēnus atved un aizved vecāki. Divi skolēni uz skolu dodas ar kājām. Divi skolēni uz skolu atbrauc ar satiksmes autobusu, mājup brauc ar skolēnu autobusu. Pirmsskolas grupas apmeklē 22 audzēkņi, no kuriem ar skolēnu autobusu atbrauc un aizbrauc 19, divus atved un aizved vecāki, bet divi bērni brauc no Ceraukstes pagasta, reizēm atved vecāki, reizēm ar satiksmes autobusu.

Saskaņā ar Brunavas pagasta pārvaldes datiem pašvaldība kompensē sabiedriskā transporta biļešu izmaksas 21 skolēnam, kas mācās Bauskas pilsētas skolās (Bauskas 2. vidusskolā seši, Bauskas sākumskolā četri, Bauskas Valsts ģimnāzijā 11). Sabiedriskā transporta biļešu izmaksas kompensē arī Ceraukstes pagasta skolēnam, kurš apmeklē Mežgaļu pamatskolu. Brunavas pagasta pārvaldes 2017. gada plānotais budžets skolēnu braukšanas biļešu kompensācijai ir 4500 EUR, kas ir par 1616 EUR vairāk nekā 2016. gadā.

Par braucieniem sabiedriskajā transportā pašvaldība kompensē braukšanas izdevumus saskaņā ar pieņemtajiem saistošajiem noteikumiem pēc mēnešbiļešu (noformējot mēnešbiļetes/brīvbiļetes pašvaldībā) vai biļešu sistēmas (atmaksājot braucienus katru mēnesi pēc iesniegtajām biļetēm). 1.–9. klases skolēniem ir tiesības uz 100% braukšanas maksas kompensāciju, bet 10.–12. klases skolēniem – uz 50% kompensāciju (saistošie noteikumi Nr. 27. “Par kārtību, kādā Bauskas novada pašvaldība sedz braukšanas izdevumus vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu izglītojamiem”, Bauskas novada dome, 28.10.2010.).

Esošie skolēnu maršruti

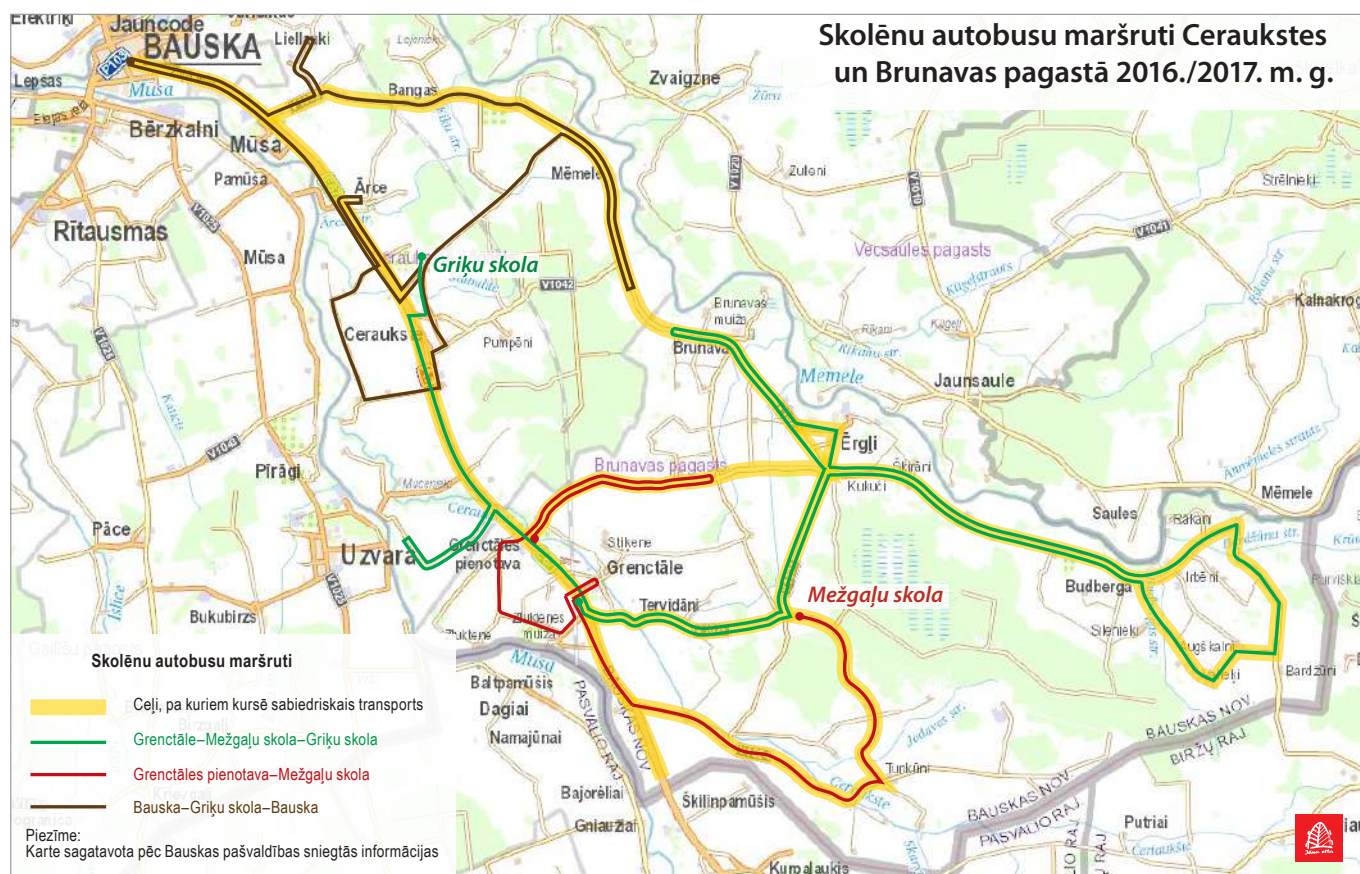
Griķu pamatskolas skolēnu pārvadājumiem ir viens maršruts: (1.) Bauska–Bangas–Mēmele–Griķu skola–Vizbulītes–Ārce–Ramani–Griķu skola.

Mežgaļu skolai ir divi maršruti: (2.) Grenctāles centrs–Mežgaļu skola–Paņemūne–Vecā Brunava (Brunavas muiža)–Ērgļi–Mežgaļu skola–Grenctāles centrs–Griķu skola; (3.) Grenctāles pienotava–Brunavas pagrieziens–Grenctāles pienotava–Šalti–Grenctāles centrs –Tunkūni–Mežgaļu skola.

1. un 2. maršrutā autobuss brauc divus lokus. Visos maršrutos autobusiem ir maršrutu posmi, kur tiek iebraukts un izbraukts turp un atpakaļ pa vienu ceļu. Tālākie braucēji pavada laiku līdz Mežgaļu skolai apmēram 1 stundu, slikta ceļa apstākļos – pusotru stundu, līdz Griķu pamatskolai – pusstundu. Ieguvumi – skolēniem ir transports tuvu pie mājas, zaudējumi – ilgs ceļš līdz skolai, ārpuskolas nodarbības nav saskaņotas ar skolēnu transportu, kas liedz tās apmeklēt, papildu izmaksas, skolēniem tiek sekmēts mazkustīgs dzīvesveids.

Skolēnu maršruti vairākumā posmu pārsedzas ar sabiedriskā transporta maršrutiem. Tas ļauj pieņemt, ka, apvienojot maršrutus, iespējams veidot racionālākus sabiedriskā transporta pārvadājumus, kas būtu saskaņoti ar skolēnu vajadzībām – nokļūšanu skolā un pēcstundu/pēcskolas nodarbībām, jo skolēnu vajadzības un ārpusstundu nodarbību vietas un laiks atšķiras.

90. att.

Kartē redzami skolēnu autobusu maršruti uz sabiedrisko autobusu maršrutu fona Ceraukstes un Brunavas pagastā 2016./17. mācību gadā. Karte skaidri parāda ne tikai sazaroto maršrutu tīklu, bet arī sabiedrisko un skolēnu maršrutu dublēšanos, kā arī ceļu posmus, kur skolēnu autobusi, realizējot principu – māja–skola–māja, spiesti braukt dubultā, pagarinot attālāk dzīvojošo skolēnu braukšanas ilgumu līdz stundai (sliktos laika apstākļos līdz pusotrai stundai).

Pašreizējās skolēnu plūsmas

Pašreizējās skolēnu plūsmas ir orientētas uz divām pamatskolām – Griķu un Mežgaļu.

Saskaņā ar Bauskas pašvaldības sniegtajiem datiem skolēnu maršrutu noslodzes dažādos posmos ir atšķirīgas. Ceraukstes pagastā 19 bērni brauc no Bauskas pilsētas priekšpilsētas, kas nākotnē var būt potenciāli Bauskas skolu audzēkņi. Nemot vērā pilsētas iespējas nodrošināt ārpuskolu nodarbības, ko izmanto arī Griķu skolas skolēni, esošā migrācija potenciāli vērtējama kā nepamatota.

Brunavas pagasta 1. maršrutā puse pārvadāto skolēnu ir no Grenctāles, kur tuvākais attālums līdz skolai ir 5 km. 2. maršruts ir ar sarežģītu konfigurāciju un sākuma posmā Grenctāle–Mežgaļi–Ērgļi tukšie nobraukumi veido 17 km! Reāli tas apkalpo Ērgļu un tās apkārtnes skolēnus, kam jānokļūst Mežgaļu skolā un Jaunsaules sākumskolā (no Ērgļiem skolēni iet kājām, šķērsojot Mēmeles upi pa gājēju tiltu). Beidzamais maršruta posms apkalpo Griķu skolu posmā Grenctāle–Ceraukste. Lai gan skolēnu maršruti ir pielāgoti skolēnu vajadzībām (māja–skola–māja mācību periodam piesaistītos laikos), ir ievērojami tukšie nobraukumi, maršruti veido braucienus turp un atpakaļ posmos, kas ir nomaļus no galvenā maršruta. Kopumā tas patērē laiku un rada papildu izmaksas. Tukšie nobraukumi skaidrojami ar autobusu bāzes vietām un pieeju – no mājām līdz mājām.

Kopumā lielākais pasažieru skaits nāk no lielākajiem centriem – Ērgļiem, Grenctāles, Ceraukstes, Bauskas, kas, racionāli organizējot maršrutus, var tikt nodrošināts ar sabiedrisko transportu.

Sabiedriskā transporta pārvadājumi Bauskas novada Ceraukstes un Brunavas pagastā

Sabiedriskā transporta pārvadājumus Bauskas novada Ceraukstes un Brunavas pagastā nodrošina SIA "AIPS". Visintensīvākā satiksme ir Grenctāles virzienā – līdz Grenctāles centram septiņi reisi darb dienā, Brunavas–Ērgļu virzienā – trīs, Bardžūnu, Tunkūnu virzienā – divi. Analizējot mezglu punktus – skolas un lielākos ciematus, ir secināts, ka no visiem mezglu punktiem var nokļūt Bauskā un skolās (vismaz divi reisi dienā), izņemot uz Griķu skolu posmā Brunava–Bangas un ap Mežgaļu skolu. Līdzīgi ir Bardžūnu maršrutā, kur nav tiešas satiksmes ar Mežgaļu skolu. Šajos posmos braucot būtu jāpārsēžas citā autobusā, kas pašlaik nav saskaņoti.

Fokusējums uz Bausku neizslēdz Cerauksti, kas ir 15–17 minūšu autobusa brauciena attālumā līdz Bauskai. No visiem svarīgākajiem punktiem ir pieejama satiksme gan no rīta (pirms mācībām), gan pēcpusdienā, tomēr, salīdzinot sabiedriskā transporta laikus ar skolēnu pārvadājumu laikiem, var secināt, ka pilnībā bez pielāgojumiem sabiedriskā transporta kursēšanas laikos, pārņemot skolēnu pārvadājumus, neiztikt. Lai gan sabiedriskā transporta maršruti ir daļēji piekārtoti arī Mežgaļu skolai (kas kursē pa maršrutu Bauska–Brunava–Ērgļi–Mežgaļu skola, Tunkūni–Grenctāle–Bauska), pašlaik šos virzienus pamatā apkalpo skolēnu maršruti, kas skolēnus pieved pie mājām.

Maršruti un reisu papildījums

Ceraukstes un Brunavas pagastā sabiedriskā transporta pārvadājumi ir koncentrēti trīs maršrutu virzienos: Bauska–Grenctāle–Tunkūni (Ērgļi), Bauska–Grenctāles pienotava–Ērgļi–Bardžūni un Bauska–Brunava–Ērgļi–Tunkūni.

Maršrutu izvietojums atbilst iedzīvotāju izvietojumam, kas koncentrējas ap sabiedriskā transporta maršrutu aptvertajām teritorijām. Mazāks iedzīvotāju skaits ir posmā Ērgļi–Bauska gar Mēmeli, Tunkūni–Ērgļi, Tunkūni–Grenctāle, kas liek uzdot jautājumu par šo sabiedriskā transporta posmu lietderību nākotnē.

SIA AIPS vidējie dati 2016. gadā rāda, ka autobusu noslodze rīta reisiem no Bauskas ir neliela. Bez tam tie kalpo kā pilsētas autobusi līdz Mūsai (pietura – Centrs). Tajā pašā laikā rīta reisi atpakaļ uz Bausku ir krietni vairāk noslogoti. Tūkšie reisi ir 5.50 Bauska–Brunava–Mežgaļu skola, 06.30 Bauska–Bardžūni–Paņemūne–Bauska (virzienā uz Bardžūniem), 6.10 Bauska–Grenctāle–Ērgļi (kursē līdz Tunkūniem), 8.00 Bauska–Grenctāles robežpunkts, kur pārsvarā brauc no Bauskas līdz Ceraukstei.

Kopumā rīta reiss Nr. 637406 no Tunkūniem caur Mežgaļu skolu un Ērgļiem uz Bausku ir vāji noslogots, kas dod iespējas apkalpot arī skolēnus bez papildu reisa izveides. Vidējais pasažieru skaits reisā saskaņā ar ATD datiem ir divi pasažieri, bet vidējais braucēju skaits, kas orientēts uz Bausku, ir 15, to skaitā četri iekāpj posmā starp Mūsu un Bausku (t. i., piepilsētas pasažieri; AIPS dati).

Izmaksas

Pārvadātājs pašlaik saņem no pašvaldības maksājumus par skolēniem, kas izmanto sabiedrisko transportu, atbilstoši izsniegtajām biļetēm. **2016. gadā izmaksāto kompensāciju apjoms pārvadātājam bija 10 205 EUR .**

12. tabula. Transporta izdevumu kompensācijas 2016. gadā

Pagasta pārvalde	Izmaksas nokļūšanai vispārējās izglītības iestādē, EUR	Izmaksas nokļūšanai interešu izglītības iestādē, EUR	Kopā
Brunavas	2521	155	2676
Ceraukstes	7480	49	7529
Kopā	10 001	204	10 205
Mēnesī	1111	23	1134

Avots: Bauskas novada dome

Valsts dotē sabiedriskos pārvadājumus, sedzot pārvadātājam zaudējumus no neieņemtajiem līdzekļiem. No Autotransporta direkcijā pieejamās informācijas nebija iespējams noskaidrot, kādu dotāciju summu varētu attiecināt uz Brunavas un Ceraukstes pagastā kursējošajiem rīta reisiem, tomēr 13. tabulā sniegtā informācija par to ļauj gūt priekšstatu. Jo mazāks vidējais pasažieru skaits reisā (autobusa noslodze; apskatāmajos reisos no 0,7 līdz 18,5 pasažieriem), jo lielāka dotācija nepieciešama. Salīdzinot atsevišķus reisos, **dotācijas īpatsvars izmaksās ir ļoti atšķirīgs – no 5% reisā Bauska–Grenctāle–Ērgli līdz 96% reisā Bauska–Brunava–Mežgaļu skola. Pēdējais maršruts tiek gandrīz pilnībā dotēts, kas izskaidrojams ar skolēnu un sabiedriskā transporta reisu dublēšanos.**

13. tabula. Sabiedriskā transporta reisu dati (rīta reisi) 2016. gada 2. un 3. ceturksnī (aprīlis – septembris)

Maršruta nr.	Maršruta nosaukums	Reisa nr.	Izpildīto reisu skaits	Nobraukums, km	Pārvadātie pasažieri (braucieni skaits)	Bez maksas pārvadātie pasažieri (braucieni skaits)	Pasažier-kilometri	Autobusu noslodze	Vidējais pārvadājuma attālums	Vidējais reisa garums	Vidējais pasažieru skaits reisā	Valsts dotāciju segums pār izdevumiem	Reisu izpildes nosacījumi
6380	Bauska–Bardžūni–Paņemūne–Bauska	1	155	10571	3048	604	54027,78	5,11	17,73	68,20	23,56	79%	6.30–8.50 1–6
6501	Bauska–Grenctāle–Ērgli	4	128	2957	5253	653	54814,12	18,54	10,43	23,10	46,14	55%	6.45–7.25 1–5
6501	Bauska–Grenctāle–Ērgli	3	128	2957	2853	143	20706,32	7,00	7,26	23,10	23,41	64%	6.10–6.40 1–5
6504	Bauska–Grenctāles robežpunkts	7	128	3481	1372	136	14972,97	4,30	10,91	27,20	11,78	77%	8.00–8.35 1–5
6504	Bauska–Grenctāles robežpunkts	6	128	2329	1138	257	12000	5,15	10,54	18,20	10,90	73%	9.00–9.25 1–5
6374	Bauska–Brunava–Mežgaļu skola	5	155	4402	257	62	3126,15	0,71	12,16	28,40	2,06	96%	5.50–6.40 1–6
6374	Bauska–Brunava–Mežgaļu skola	6	155	4402	1897	469	22266,91	5,06	11,74	28,40	15,26	74%	6.45–7.40 1–6

Dati: ATD

Saskaņā ar pašvaldības sniegto informāciju **kopējās skolēnu pārvadājumu 2017. gada izmaksas veido 60 135 EUR gadā** (mācību gads – 9 mēneši, ņemot vērā skolēnu brīvlaikus). Dienā tiek nobraukti vidēji 243 km, kas mēnesī veido 4855 km un izmaksas 6682 EUR (Bauskas pašvaldības dati). Izmaksas uz 1 km nobraukumu vidēji ir 1,38 EUR/km, kas atšķiras reisos (1,21–2,15 EUR/km). Kopumā šāds pakalpojums ir vērtējams kā samērā dārgs, jo, piemēram, vidējā pārvadājumu pašizmaksa Zemgales plānošanas reģionā vietējās nozīmes maršrutos sabiedriskajā transportā 2016. gadā ir 0,9312 EUR/km (ATD dati), bet pārvadātājam, kas veic sabiedriskā transporta pārvadājumus, – 1,072 EUR/km.

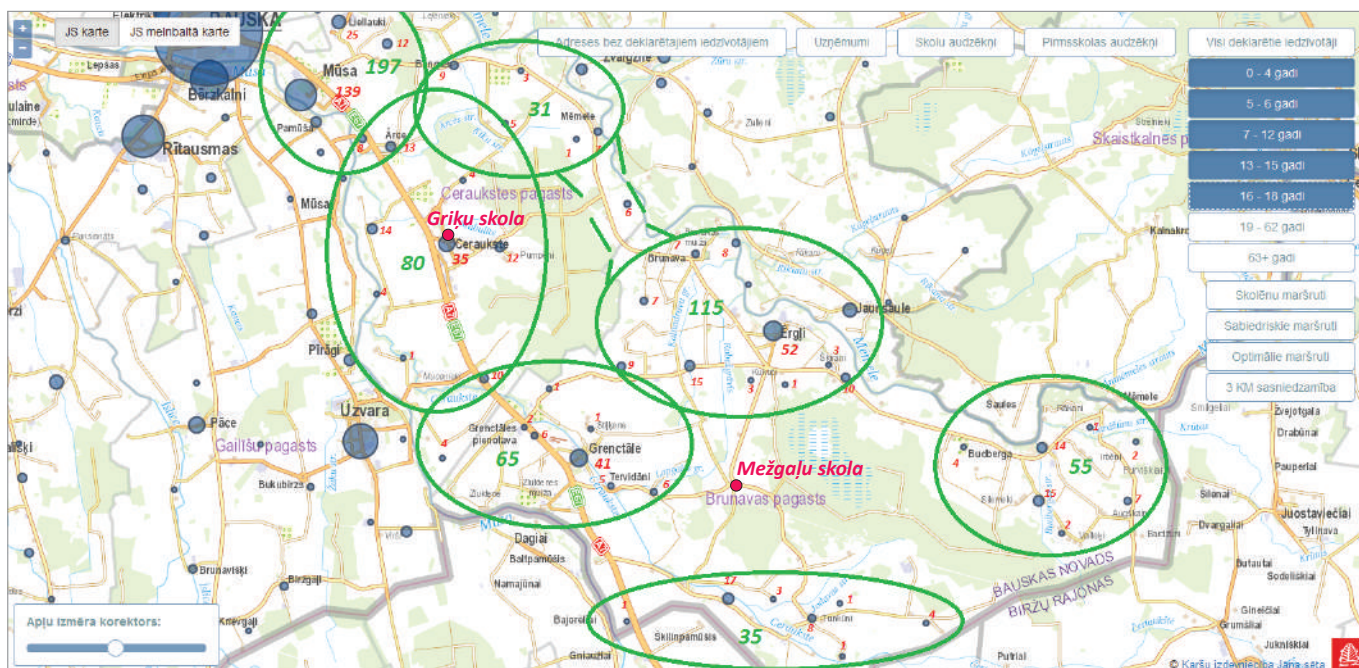
14. tabula. Skolēnu pārvadājumu izmaksas 2017. gadā

Pakalpojuma sniedzējs / laiks	Vidējais nobraukums, km/dienā	Mācību periods	Izmaksas, EUR	Vidējais izcenojums, EUR/km	Skolas
Komersants	71,4	05.01.–10.03.; 20.03.–31.05.; 01.09.–27.10.; 06.11.–22.12.	15 033	1,21	Griķu psk.
Komersants	116,14		24 452	1,21	Mežgaļu psk.
Komersants	55,2		20 650	2,15	Mežgaļu psk.
Kopā gadā	242,74		60 135		
Vidēji mēnesī	4854,8		6682	1,38	

Avots: Bauskas novada dome, autoru aprēķini

Pirmskolas un skolas vecuma bērnu koncentrācijas areāli

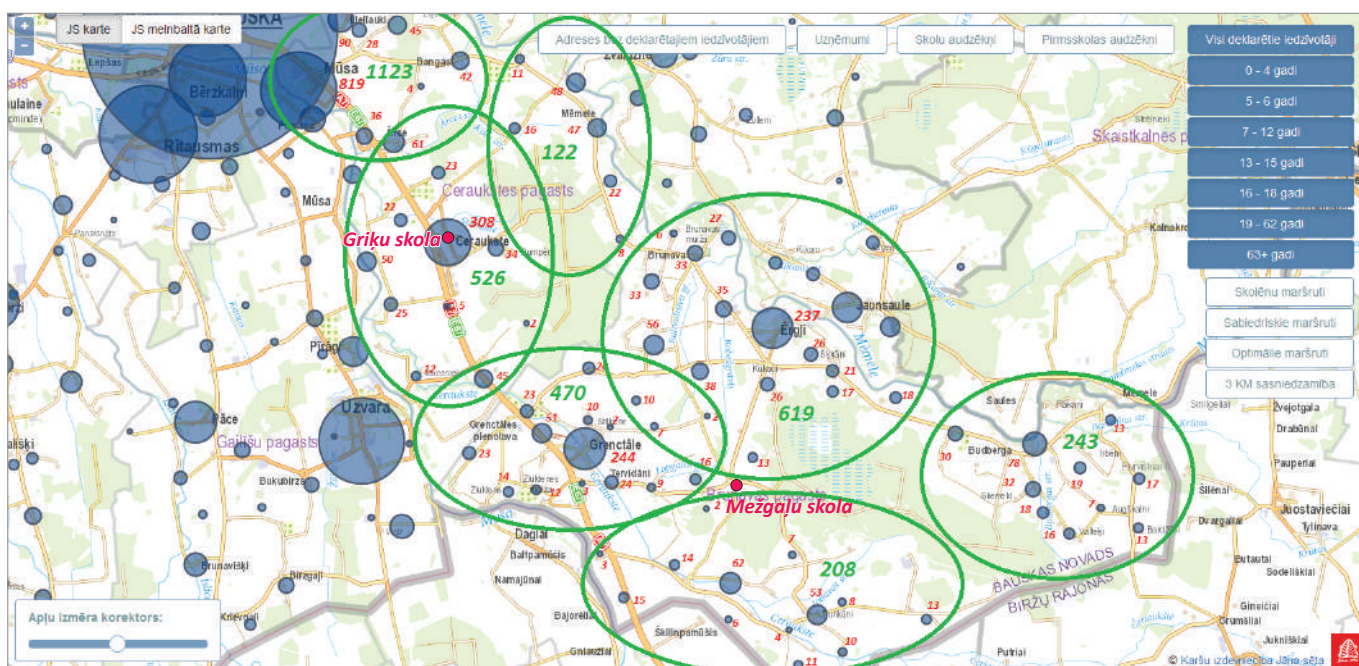
91. att.

Kartē redzami galvenie pirmskolas un skolas vecuma bērnu koncentrācijas areāli pēc deklarēto dzīvesvietu datiem 2016. gadā.

Iedzīvotāju koncentrācijas areāli

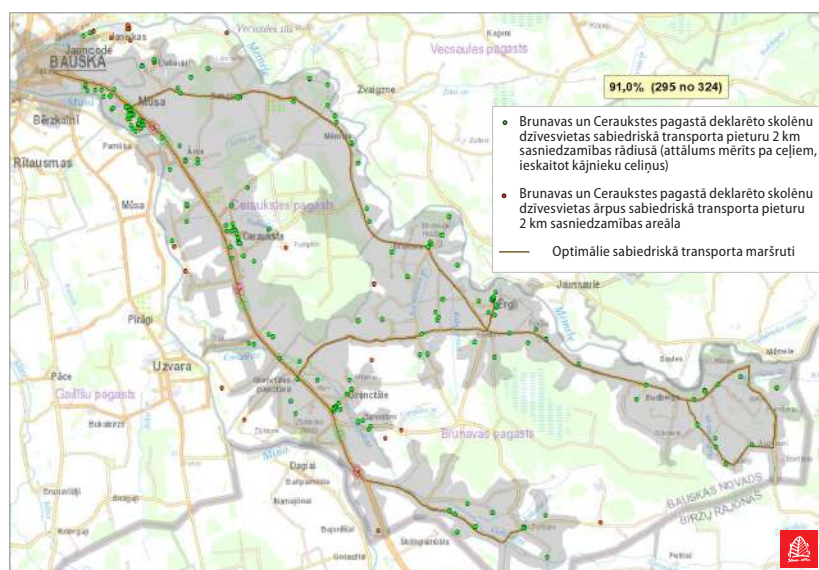
92. att.

Kartē redzami galvenie iedzīvotāju koncentrācijas areāli pēc deklarēto dzīvesvietu datiem 2016. gadā.

Autobusu pieturu 2 km sasniedzamības areāls

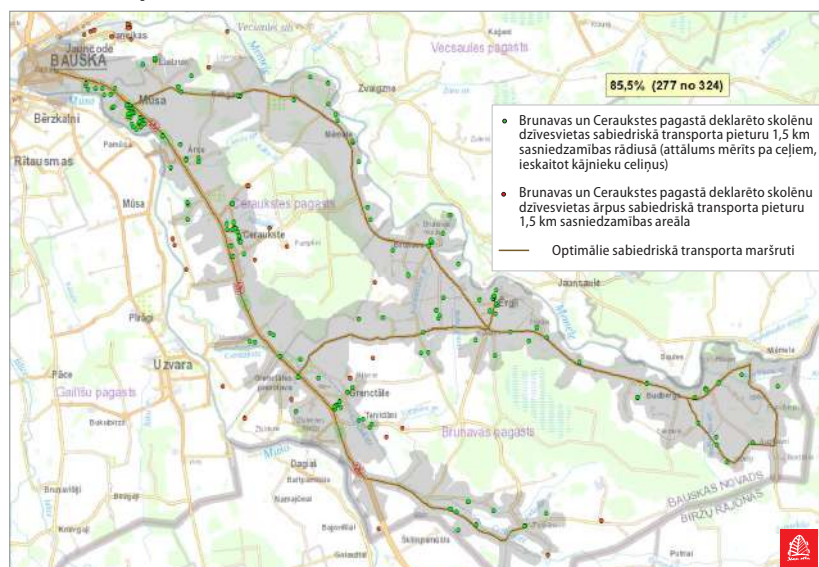
93. att.

Kartē redzamais uzskatāmi parāda, ka tikai 9% Ceraukstes un Brunavas pagastā deklarēto skolēnu dzīvesvietu (kartē atzīmētas ar sarkaniem aplīšiem) atrodas tālāk par 2 km no sabiedriskā autotransporta pieturām (3 km zonā ir visas adreses).

Autobusu pieturu 1,5 km sasniedzamības areāls

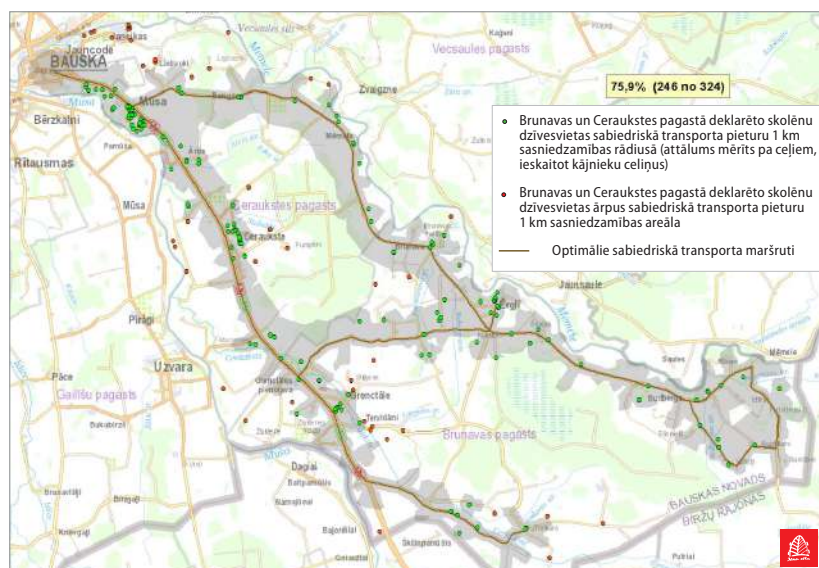
94. att.

Kartē redzamais parāda, ka 85,5% Ceraukstes un Brunavas pagastā deklarēto skolēnu dzīvesvietu (kartē atzīmētas ar zaļiem aplīšiem) atrodas tuvāk par 1,5 km no sabiedriskā autotransporta pieturām.

Autobusu pieturu 1 km sasniedzamības areāls

95. att.

Kartē redzams, ka 76% Ceraukstes un Brunavas pagastā deklarēto skolēnu dzīvesvietu (kartē atzīmētas ar zaļiem aplīšiem) atrodas tuvāk par 1 km no sabiedriskā autotransporta pieturām.

Skolēnu pārvadājumu integrācija sabiedriskā pasažieru pārvadājumu sistēmā (modelis)

Pieeja balstās gan uz pašmāju (piemēram, Dobeles vai Livānu novads), gan citu attīstīto valstu pieredzi, izvirzot skolēnu nokļūšanai skolā šādus principus.

Ja vien tas ir iespējams, neveidot jaunus maršrutus un papildu reisu, kas sadārdzina sabiedrisko pakalpojumu, vienlaikus saskaņojot sabiedrisko transportu ar skolēnu vajadzībām, jo tie mācību laikā veido lielu daļu pasažieru, nodrošinot autobusu aizpildījumu.

Skolēnu pārvadātajam nebraukt pie katras mājas, bet veicināt skolēnu kājāmiešanu un velobraukšanu, tādējādi mazinot to mazkustīgo dzīvesveidu, kas savukārt uzlabo mācīšanās spējas un veselību kopumā.

Pārvietošanās (kājām, ar velosipēdu vai automašīnu) 3 km attālumā līdz skolai vai sabiedriskā transporta pieturai ir vecāku atbildība.

Atsevišķus skolēnu autobusu pārvadājumus veidot tikai tad, ja ar sabiedrisko transportu nav iespējams nodrošināt nokļūšanu līdz skolai tādām skolēnu skaitam, ko ir ekonomiski pamatoti pārvadāt ar autobusu.

Izmantot alternatīvas pārvietošanās iespējas – kopābraukšanu, vecāku transportu.

Kur tas ir pamatoti, kompensēt sabiedriskā vai privātā transporta lietošanu skolēnu pārvadājumiem (piemēram, Livānu novadā atbilstoši pašvaldības apstiprinātajiem saistošajiem noteikumiem – 0,12 EUR par kilometru).

Gādāt par drošu nokļūšanu skolā, blīvāk apdzīvotās vietās attīstot gājēju un veloceļu tīklu, uzstādot brīdinājuma zīmes un labiekārtojot lielceļu šķērsošanas vietas; mazākiem bērniem nodrošinot pavadīšanu līdz pieturai vai mācību iestādei.

Gādāt par skolu pieejamībai svarīgo ceļu uzturēšanu līmenī, kas nodrošina skolas ērtu sasniedzamību.

Perspektīvās skolēnu plūsmas

Veicot skolēnu deklarēto dzīvesvietu ģeotelpisko analīzi Brunavas un Ceraukstes pagastā, atklājās, ka neviena no tām neatrodas tālāk par 3 km no sabiedriskā transporta pieturām, bet vairāk nekā 90% skolēnu attālums līdz sabiedriskajam transportam ir mazāks nekā 2 km. Trīs ceturtdaļām skolēnu tas ir mazāks par kilometru (sk. 93.–95. att.). No šīs analīzes un tā, ka skolēnu autobusu maršruti lielā mērā pārklājas ar sabiedriskajiem, izriet, ka nav pamata uzturēt atsevišķus skolēnu pārvadājumus minētajos pagastos. Atbilstoši Bauskas novada skolu tīkla optimizācijas plānam slēgt skolu Mežgaļos mainās skolēnu pārvadājuma virzieni. Tas rada nepieciešamību pēc pārvadājumu pārplānošanas, integrējot sabiedriskajā transportā skolēnu pārvadājumus.

Aprēķinos tiek pieņemts, ka visi skolēni turpmāk izmanto sabiedrisko transportu. Šī ir ideālā shēma, kas visdrīzāk nenotiks, jo ir vairāki ietekmējošie faktori un to kombinācijas, kas noteiks skolēnu turpmāko mobilitātes rīcību. Kā galvenos var minēt vecāku darbu vai dzīves vietas maiņu, sabiedriskā transporta maršrutu reorganizāciju, ceļu stāvokli. Piemēram, pašreiz nevar paredzēt, cik skolēni pāries mācīties uz Griķu skolu, jo, ja jābrauc 13 km (no Ērgļiem), tad lieki 8 km vairs nešķiet tik izšķiroši, vai mācīties Bauskā ar daudzveidīgās infrastruktūras un ārpusstundu nodarbību piedāvājumu, vai arī izkāpt Griķu skolā.

Nepieciešamība skolēnus nogādāt Ceraukstē un Bauskā ļauj optimizēt reisu, kas paralēli skolēnu autobusiņiem apkalpoja nomaļus no apdzīvotajām vietām esošo Mežgaļu skolu. Šāda optimizācija ļaus iekonomēt 50 km nobraukumu dienā. Lai noteiktu nepieciešamos pārkārtojumus, ir izvēlēti sabiedriskā transporta rīta reisi, kas daļēji pārsedzas ar skolēnu pārvadājumiem. Tie ir reisi Bauska–Ērgļi–Mežgaļu skola, Bauska–Grenctāle–Tunkūni, Bauska–Grenctāles pienotava–Bardžūni–Bauska. **Priekšlikums ir koncentrēt skolēnu pārvadājumus uz maršrutiem, kas jau ir pašlaik: Bauska–Brunava–Ērgļi, Bauska–Grenctāles pienotava–Ērgļi–Bardžūni, Bauska–Grenctāle–Tunkūni.** Modelēšanā tiek izmantota Bauskas ģeotelpiskās plānošanas sistēmas informācija skolēnu sadalījumam pa deklarētajām dzīvesvietām.

15. tabula. Esošo skolēnu skaits, kas brauc potenciālajos maršrutos (aprēķini)

Plānotais maršruts	Skolēni, kas mācās Bauskā	Skolēni, kas mācās Mežgaļu un Griķu skolā
Bauska–Ērgļi	22 (+4)	29 (-10)
Bauska–Grenctāles pienotava–Bardžūni	52 (-4)	34 (+10)
Bauska–Grenctāle–Tunkūni	21 (maks. +40)	34

16. tabula. Skolēnu skaita sadalījums pa skolām (aprēķini)

Plānotais maršruts	Skolēni, kas mācās Bauskā, brauc uz Bausku	Skolēni, kas mācās Mežgaļu un Griķu skolā, brauc uz Bausku	Skolēni, kas mācās Mežgaļu un Griķu skolā, brauc uz Griķiem/Bausku
Bauska–Ērgļi	22 (+4)	29	
Bauska–Grenctāles pienotava–Bardžūni	52 (-4)		34
Bauska–Grenctāle–Tunkūni	21		34

No esošajiem skolēnu dzīvesvietu datiem tiek sagrupēti skolēni atkarībā no plānotā maršruta un galamērķa. Maršruti daļēji pārklājas, kas rada iespēju braukt vienam skolēnam ar diviem autobusiem, piemēram, no Ērgļiem uz Bausku vai Griķu skolu, tādēļ skolēnu autobusu precīzu piepildījumu nevar noteikt. Ērgļu apkārtnes skolēni var braukt uz Griķu skolu (viens maršruts) un Bausku (divi maršruti). Rīta reisi tiek pieskaņoti skolu nodarbību sākumam. Līdzīgi arī atpakaļceļš uz mājām no Bauskas var būt dažādos laikos ar pieskaņotiem reisiem mācību laika beigām.

Ņemot vērā esošo sabiedriskā transporta maršrutu piepildījumu, jāsecina, ka Bardžūnu un Tunkūnu maršrutos visefektīvāk būtu piesaistīt mazākas ietilpības, bet Ērgļu maršrutā – lielākas ietilpības autobusu.

Ekonomiskais efekts no skolēnu maršrutu slēgšanas un integrēšanas sabiedriskā transporta tīklā

Izmaksas noteiks autobusu aizpildījuma palielinājums esošajos maršrutos, maršrutu izmaiņas – nobraukuma samazinājums esošajos maršrutos, jaunu, skolēnu vajadzībām pieskaņotu sabiedriskā transporta maršrutu/reisu atvēršana, starpība starp pašvaldības kontraktētājam pārvadātāja izmaksām un sabiedriskā transporta pārvadātāja izmaksām. Tās savukārt veidojas no vidējām nobraukuma izmaksām (kas rēķinātas uz reisa 1 km) un pārvadātāja nopelnītās naudas no pasažieru pārvadājumiem. Neiekasēto izmaksu starpību dotē valsts. **Starpība starp dotējamo summu un esošajām pašvaldības skolēnu pārvadājumu (domāti skolēnu pārvadājumi, ko kontraktē pašvaldība) izmaksām būs ekonomiskais ieguvums no skolēnu pārvadājumu maršrutu slēgšanas.** Lai to noteiktu, jāzina potenciālie skolēnu braucieni maksājumi.

Brauciena maksa saskaņā ar ATD informāciju tiek aprēķināta līdz 33 km braucieniem 0,45 EUR – iekāpšana + 0,0598 EUR /km, tālāk pēc starppilsētu tarifa 0,71 EUR iekāpšanas maksa un 0,0356 EUR/km.

17. tabula. Biļešu cenas atkarībā no attāluma

Attālums, km	1	5	10	15	20	25	30	32	33	36
Cena, EUR	0,51	0,75	1,05	1,35	1,65	1,95	2,24	2,36	1,88	1,99

Avots: ATD, aprēķini

Skolēnu braukšanas maksa balstās uz teorētisko pieņēmumu, ka visi skolēni, kas brauc ar skolēnu autobusiem, turpmāk izmanto attiecīgos sabiedriskā transporta maršrutus. Skolēni pēc braukšanas attāluma tiek sadalīti pa 5 km posmiem, aprēķinos ir izmantots vidējais posma garums. Ir rēķināta 21 diena mēnesī. Tiek pieņemts, ka skolēni brauc primāri uz Griķu skolu, bet no Ērgļiem – uz Bausku.

18. tabula. Skolēnu skaits un izmaksas atkarībā no brauciena attāluma

Vidējie attālumi, km	Braucēju skaits	Izmaksas uz 1 km, EUR	Kopējās izmaksas uz braucēju skaitu, EUR	Kopā par 2 reisiem, EUR	Mēnesī vidēji, EUR
2,5	16	0,60	10	19	403
7,5	48	0,90	43	86	1811
12,5	14	1,20	17	34	704
17,5	19	1,50	28	57	1194
22,5	15	1,80	27	54	1131
Kopā			125	250	5244

Avots: aprēķini

Kopējā uz skolēnu maršrutu slēgšanas rēķina pārvadātāja nopelnītā nauda par skolēnu biļetēm ir 5244 EUR mēnesī.

Tā kā esošā pārvadātāja 1 km izmaksas ir 1,072 EUR/km, nobraukuma samazinājums uz maršrutu izmaiņu rēķina (50 km) dod ietaupījumu 53 EUR dienā vai 1608 EUR mēnesī.

Divu jaunu reisu izveide rada papildu nobraukumu 228 km dienā (Bardžūni – 34x2x2 = 136 km, Tunkūni – 23x2x2= 92 km) vai 4788 km mēnesī (21 diena). Turklāt nepieciešama divu reisu (Ērgļi–Bauska) pielāgošana skolas mācību sākumam, kas nerada papildu izmaksas.

Minētie pasākumi summā veido 5133 EUR papildu izdevumus. Te redzams, ka esošo reisu izmaiņas un jauno atvēršana ir salīdzināma ar potenciāli iekasējamo skolēnu naudu, tai nosedzot sadārdzinājumu. Ņemot vērā ietaupījumu saistībā ar maršrutu izmaiņām, pārvadātāja kopējā bilance ir pozitīva +1719 EUR.

Pašlaik pašvaldības kontraktētais skolēnu pārvadātājs dienā nobrauc vidēji 243 km, kas mēnesī veido 4855 km un izmaksas 6682 EUR (Bauskas pašvaldības dati). Vidējās izmaksas ir 1,38 EUR/km. **No jau minētā izriet, ka kopējais ekonomiskais ieguvums no skolēnu maršrutu slēgšanas un pārejas uz sabiedrisko transportu ir 3157 EUR mēnesī, kas sadalās šādi: pašvaldībai 1438 EUR (6682 EUR maksa pakalpojumu sniedzējam – 5244 EUR maksa par skolēnu biļetēm) mēnesī un sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējam 1719 EUR mēnesī, kas veido 28 413 EUR gadā.**

Secinājumi un priekšlikumi

Situācijas analīze Brunavas un Ceraukstes pagastā skaidri iezīmē virzienus, kuros pašvaldībai jāstrādā, lai ekonomiski pamatoti un uz nākotni orientēti uzlabotu izglītības iestāžu sasniedzamību šo pagastu iedzīvotājiem.

Stratēģiski ļoti svarīgi būtu panākt 7 km garā Grenctāles pienotavas–Ērgļu ceļa (saukts – “Dzīvības ceļš”) nokļāšanu ar melno segumu, kas jebkuros laika apstākļos lielai daļai Brunavas pagasta iedzīvotāju ļautu ātri sasniegt Bausku, kur koncentrēti kvalitatīvi un daudzveidīgi izglītības pakalpojumi, kā arī daudz lielāka ekonomiskā aktivitāte.

Pašvaldībai pārņemt no valsts mazāk būtisko vietējo ceļu apsaimniekošanu, kas ierobežotā finansējuma apstākļos ļautu to izlietot mērķtiecīgāk tiem ceļu posmiem, kur ikdienā satiksme ir visintensīvākā, kā arī būt elastīgākai sadarbībā ar vietējiem uzņēmējiem, attīstot partnerību ceļu uzturēšanā.

Vienlaikus ar ceļu sakārtošanu nekavēties ar lēmuma pieņemšanu par nomaļās un pustukšās Mežgaļu skolas slēgšanu, skaidrojot iedzīvotājiem šī lēmuma ekonomisko pamatotību (esošajā variantā nepamatoti augstas izmaksas gan izglītībai, gan ceļu un transportlīdzekļu uzturēšanai) un nodrošinot kvalitatīvas izglītības iegūšanas iespējas un bezmaksas transportu visiem skolas audzēkņiem.

Bauskas apkārtnē (līdz Ceraukstei) attīstīt gājēju un veloseliņu tīklu, veicinot skolēniem drošu kājāmiešanu un braukšanu ar velosipēdu uz un no skolas. Skaidrot vecākiem bērnu mazkustīgā dzīvesveida kaitīgo ietekmi uz to mācīšanās spējām un veselību.

Izmantojot apstākli, ka Brunavas un Ceraukstes pagastā vairāk nekā 90% skolēnu dzīvo mazāk nekā 2 km attālumā no sabiedriskā transporta pieturām (tālāk par 3 km nedzīvo neviens), atteikties no skolēnu pārvadājumiem kā atsevišķa pakalpojuma veida, nosakot, ka nokļūšana līdz mācību iestādei ir vecāku atbildība, vienlaikus kompensējot skolēnu transporta izmaksas, ja attālums līdz mācību iestādei pārsniedz 3 km.

Skaidrot sabiedrībai ieguvumus no skolēnu pārvadājumu integrācijas sabiedriskajā transportā: atverot jaunus reisu, uzlabojas ne tikai skolēnu nokļūšanas iespējas skolās vai ārpuskolās nodarbībās, bet arī Bauskas infrastruktūras sasniedzamība pārējiem iedzīvotājiem, vienlaikus iekonomējot ap 28 000 EUR gadā nodokļu maksātāju naudu.

Attīstīt (īpaši jaunāko klašu skolēniem) ārvalstīs populārās kopiešanas un kopbraukšanas tradīcijas, veicinot drošu nokļūšanu skolā.

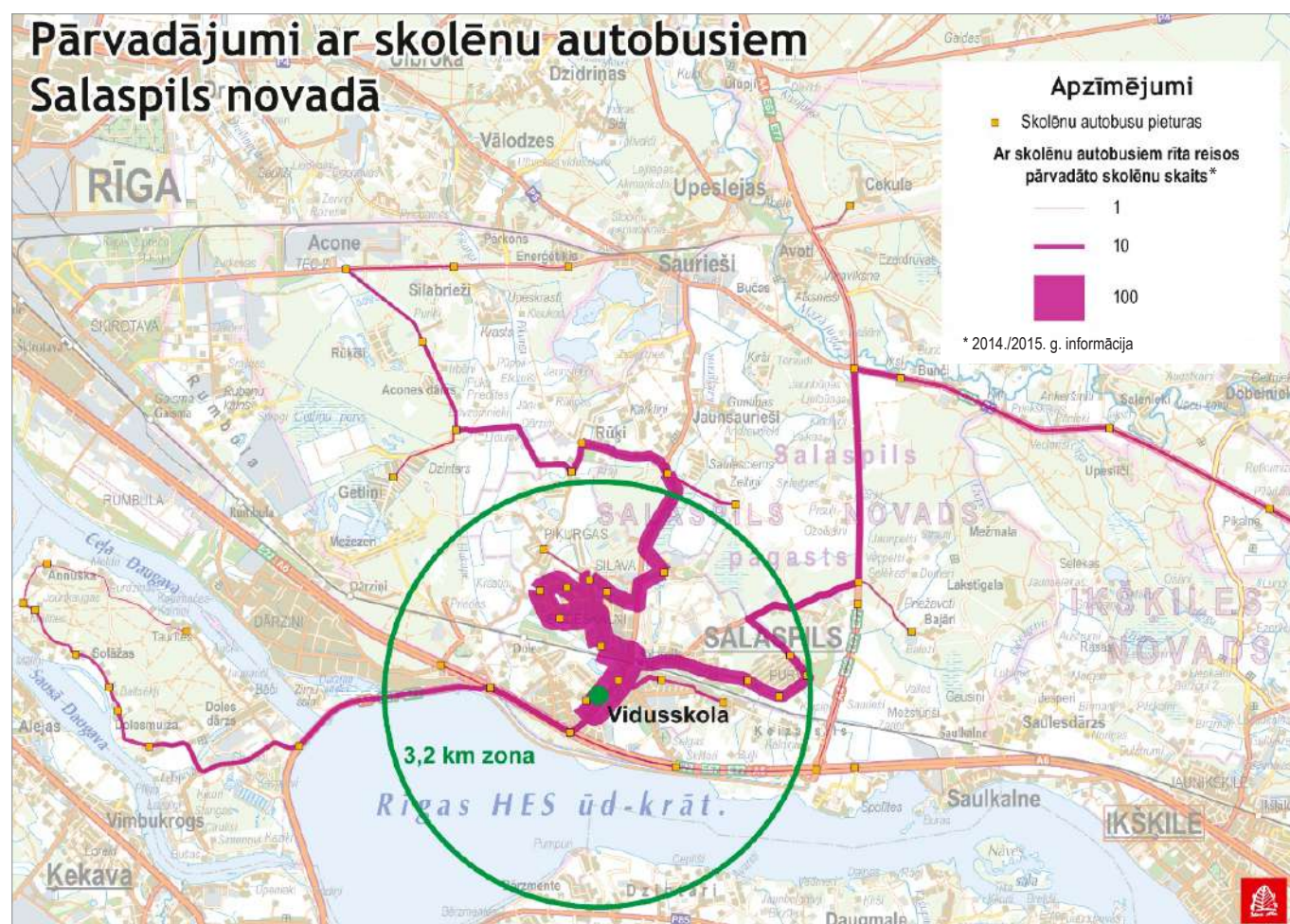
Attālām, arvien mazāk apdzīvotām teritorijām savlaicīgi meklēt individuālus risinājumus sabiedriskā transporta aizstāšanai, pārņemot ārvalstu pieredzi. Kombinētie pārvadājumi, kopbraukšana, transports pēc pieprasījuma – Tunkūnu un Bardžūnu virzienā, kur maz braucēju, bet attālums pietiekami liels, lai to nemērotu kājām, būtu efektīvāki nekā pustukšo autobusu dotēšana. Lai to ieviestu, nepieciešams pieņemt normatīvo regulējumu un nodrošināt alternatīvos pakalpojumu sniedzējus, kā arī – un tas ir ne mazāk svarīgi – mainīt sabiedrības priekšstatus par sabiedrisko transportu un tā vietu pārvadājumos.

Skolēnu pārvadājumu analīze Pierīgas pašvaldībā – Salaspils piemērs

Salaspils ir viena no tām retajām Latvijas pašvaldībām, kas ar savām iemaksām uztur pašvaldību izlīdzināšanas fondu un, jo īpaši pēdējo gadu laikā, kopumā sekmīgi attīstās, rūpējoties gan par uzņēmējdarbības vidi, gan iedzīvotāju dzīves apstākļu kvalitāti. Netiešs veiksmīgas pašvaldības darbības apliecinājums ir spēja pārtraukt iedzīvotāju skaita lejupslīdi un pēdējos trīs gadus nodrošināt pat nelielu pieaugumu. Tomēr arī šajā turīgajā pašvaldībā vēl ir daudz steidzami risināmu problēmu, kam budžetā līdzekļu nepietiek. Šādā kontekstā ir vērts palūkoties, kā tiek organizēts abu Salaspils centrā izvietoto vidusskolu audzēkņu pārvadājumu jautājums.

Līdzīgi citām Latvijas pašvaldībām, arī Salaspilī skolēni tiek pārvadāti gan ar sabiedrisko transportu, gan pašvaldības finansētiem skolēnu autobusu maršruti, 2014./15. gadā tam atvēlot 105,6 tūkst. EUR, bet 2016./17. gadā jau aptuveni 125 tūkst. EUR (izmaksu palielinājums saistīts ar skolēnu autobusu 4. maršruta atvēršanu 2. maiņas skolēnu pārvadāšanai). Šos pārvadājumus pašvaldībā izmanto ap 480 jeb 28% no 1699 abu pašvaldības vidusskolu skolēniem.

Ļoti būtiski atšķiras pašvaldības vidējās izmaksas skolēniem, kas izmanto sabiedrisko transportu (377 – 2014./15. g. un 350 – 2016./17. g.), no skolēniem, kuri izmanto skolēnu autobusus (122 skolēni trīs maršrutos – 2014./15. g. un 125 skolēni četros maršrutos – 2016./17. g.).

Lillā krāsas līnijas biezums kartē parāda, kā, tuvojoties skolai, pieaug skolēnu skaits autobusā katrā no trim skolēnu autobusu maršruti. Zaļā riņķa līnija attēlo divu jūdžu (3,2 km) zonu, kas ir plaši izplatīts standarts attālumam līdz skolai vai sabiedriskajam transportam, kas skolēnu ceļā uz mācību iestādi ir vecāku, nevis pašvaldības atbildība vairākās attīstītajās valstīs. Kā redzams šajā piemērā, ārpus šīs zonas dzīvo mazākā daļa skolēnu autobusu pasažieru.

Sabiedriskā transporta pašvaldības maksājums uz skolēnu uzņēmumam “Galss Buss” gan 2014., gan 2016. gadā vidēji bija 171 EUR, nodrošinot brīvbiļetes visiem ārpus pilsētas dzīvojošajiem braukt gribētājiem un 93% līdzmaksājumu (18,60 no 20 EUR mēnesī) pilsētā dzīvojošajiem, turpretim katrs skolēnu autobusa pasažieris pašvaldībai 2014. gadā vidēji izmaksāja 346 EUR, bet 2016. gadā jau 513 EUR jeb attiecīgi divreiz un trīsreiz dārgāk, nekā ar sabiedrisko autobusu pārvadātais.

Lai izvērtētu, cik liels ir vidējais attālums, kādu ar autobusiem pārvadātie skolēni Salaspilī mēro ik dienas, būtu nepieciešama informācija par pasažieru plūsmu pieturu griezumā, taču šāda informācija bija pieejama tikai par skolēnu autobusiem. No tās izriet, ka tikai puse (62 no 122) skolēnu līdz skolai brauca tālāk par 3 km, un tikai četriem no šiem skolēniem līdz esošā sabiedriskā transporta pieturām būtu jāmēro tālāk par 3 km (tie visi dzīvoja Doles salas tālākajā galā). Savukārt no pašvaldības sniegtās informācijas par sabiedriskā transporta mēnešbiļetēm varam secināt, ka tikai 77 skolēni (ar brīvbiļetēm) dzīvoja ārpus pilsētas robežas, bet 283 (ar 93% pašvaldības līdzmaksājumu biļetēm) – pilsētas teritorijā, kas nepārsniedza 3 km attālumu no vidusskolām.

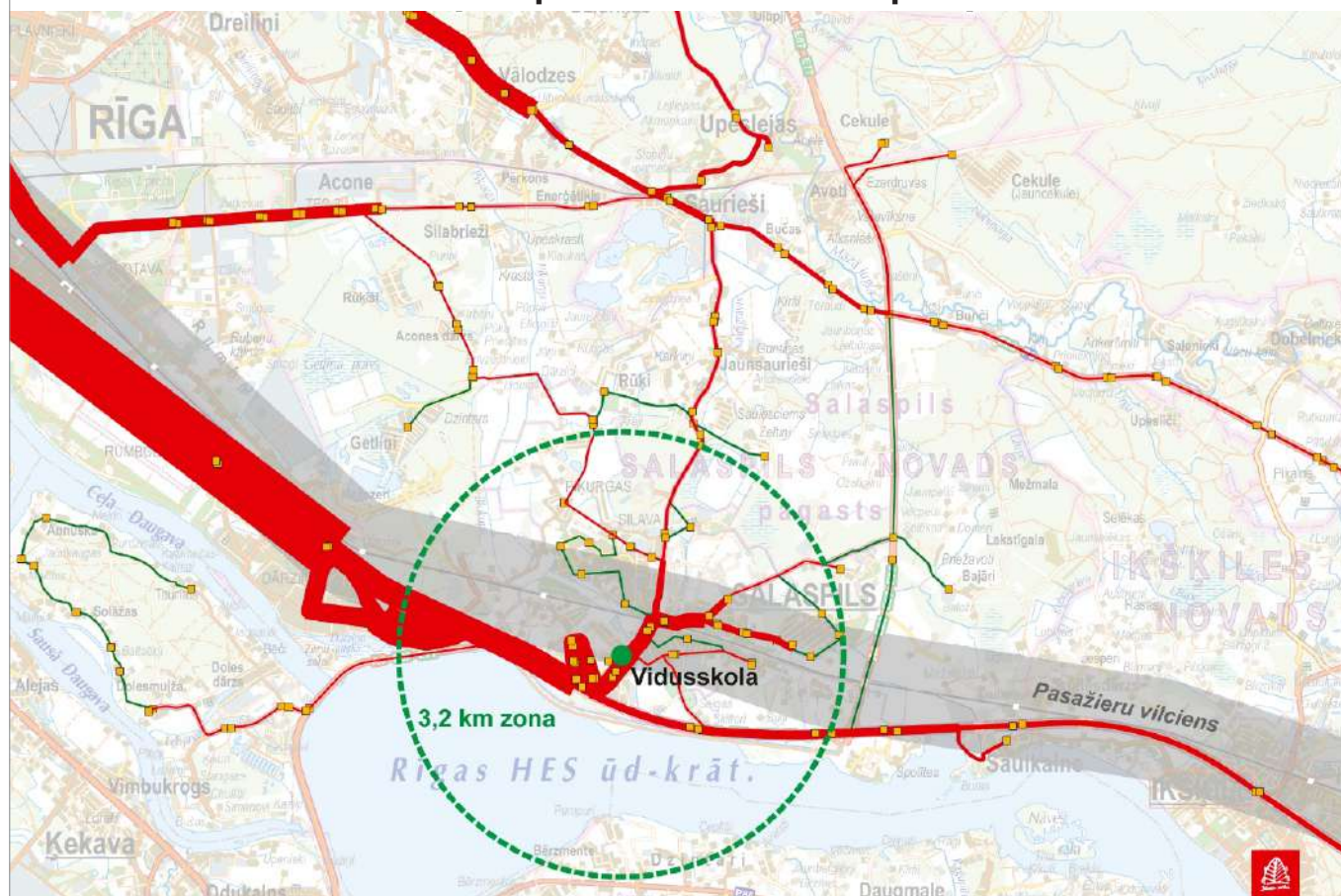
Vēl svarīgi piebilst, ka salaspiliešiem ir pieejams sazarots sabiedriskā transporta tīkls – gan piepilsētas elektrovilcienu (četras pieturas – Dārziņi, Dole, Salaspils un Saulkalne), gan autobusu formā (galvenajās ielās vairāk nekā 50 reisi diennaktī). Īpaši pēdējo gadu laikā strauji tiek attīstīta gājēju un veloceliņu infrastruktūra, velonovietnes un gājēju pārejas ar paaugstinātu drošību, kas ir labs pamats kājāmiešanas un velobraukšanas popularizēšanai Salaspilī.

97. att.

Kartē redzams, cik sazarots ir sabiedriskā transporta tīkls Salaspils pašvaldībā. Diennaktī pieejami 56 pasažieru vilciena reisi Rīgas vai Ogres virzienā (pelēkā krāsā), bet pilsētas galvenajās ielās pieejami ap 50 autobusu reisu diennaktī (sarkanās krāsas līnijas proporcionāli reisu skaitam).

Sabiedriskā un skolēnu transporta maršruti Salaspils novadā

Kartē redzami gan sabiedriskā (sarkanā un pelēkā krāsā), gan skolēnu transporta maršruti (zaļā krāsā) posmos, kur tie nepārklājas ar sabiedriskā transporta maršrutiem. Pēc šīs kartes varam pārliecināties, ka maršrutu dublēšanās notiek tikai atsevišķos ceļu posmos. Aprēķini liecina, ka tikai 1% skolēnu, kas izmanto pašvaldības finansētos skolēnu vai sabiedriskā transporta pakalpojumus, dzīvo tālāk par 3 km no sabiedriskā transporta pieturām.

Ņemot vērā minēto, var izdarīt šādus secinājumus, kā arī izteikt uz tiem balstītus priekšlikumus:

1. 70% skolēnu, kas izmanto pašvaldības finansēto transportu, nedzīvo tālāk par 3 km no skolas (lielākā daļa pat 2 km robežās), bet vairāk nekā 99% nedzīvo tālāk par 3 km no sabiedriskā transporta pieturas.

2. Salaspils pašvaldības dāsnais atbalsts potenciālajiem braukt gribētājiem neveicina skolēnus vairīties no mazkustīga dzīvesveida (ar šo problēmu aktīvi cenšas cīnīties attīstītās valstis, jo īpaši Ziemeļeiropā).

3. Ja Salaspils pašvaldība ieviestu 3 km sliekšni attālumam no sabiedriskā transporta vai skolas kā vecāku atbildību (standarts daudzās par Latviju attīstītākās valstīs, arī dažās Latvijas pašvaldībās, piemēram, Līvānu un Dobeles novadā), ik gadus tā varētu pārvirzīt, piemēram, velosliņu un ietvju infrastruktūras pilnveidošanai vismaz 100 tūkst. EUR.

4. Esošais skolēnu autobusu maršrutu neracionālais tīkls, neradot iedzīvotājiem lielas neērtības, ir aizstājams ar nepieciešamības gadījumā pielāgotiem esošajiem sabiedriskā pārvadātāja maršrutiem, saskaņojot ar mācību grafiku autobusu kustības laiku vai pagarinot rīta un pēcpusdienas reisa maršrutu Doles salā.

5. Ņemot vērā, ka Kokneses šosejas apkaimē dzīvojošajiem skolēniem jāērēķinās, ka transporta pamatplūsma orientēta Sauriešu–Acones–Šķirotavas un Sauriešu–Ulbrokas–Rīgas virzienā, un atceļot šajā virzienā kursējošo Salaspils skolēnu autobusu, sākumskolas vecuma bērniem saglabātos ērta pieeja Ulbrokas skolai, kam nepietiekamā audzēkņu skaita dēļ savus vidusskolas vecuma audzēkņus savukārt nāktos pārorientēt uz Rīgas vai Salaspils vidusskolām. Lai uzlabotu Kokneses šosejas apkaimē un Ulbrokā dzīvojošo vidusskolēnu nokļūšanas iespējas Salaspilī, sabiedriskajam pārvadātājam būtu jāaskaņo autobusu kursēšanas laiki, Sauriešos nodrošinot ērtas pārsēšanās iespējas braucienam uz Salaspili.

Skolēnu transporta izmaksas no attāla pagasta uz attīstības centru: Vaiņodes – Liepājas piemērs

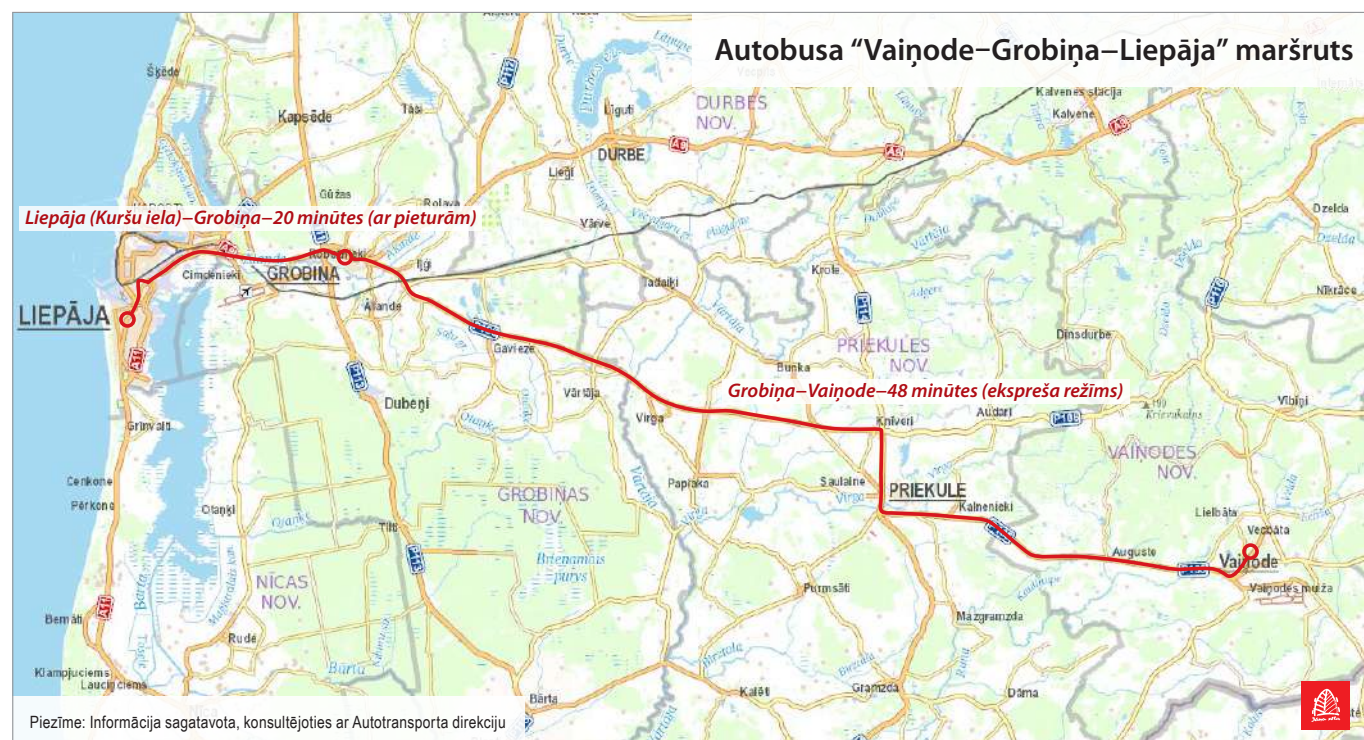
No izmaksu viedokļa būtiskākais rādītājs pasažieru autobusu pārvadājumos ir autobusa reisā nobrauktā kilometra cena. Pēc Autotransporta direkcijas (ATD) sniegtās informācijas atkarībā no autobusa ietilpības, reisa garuma, pieturu skaita un citiem apstākļiem tā svārstās no 0,70 līdz 1,50 EUR par kilometru, turklāt tirgū pieejamo autotransporta pasažieru pārvadātāju kapacitātei Latvijā ir ievērojamas jaudas rezerves, ar kurām nepieciešamības gadījumā pilnībā tiktu noseigts augošais pieprasījums skolēnu pārvadājumos. Visticamāk, vairākumā gadījumu reisa garums saistībā ar skolēnu pārvadājumiem nepārsniegs 25 km, tomēr, lai gūtu priekšstatu par izmaksām nokļūšanai attīstības centrā no Latvijas nomaļākajām vietām, ar ATD speciālistu palīdzību veicām aprēķinus 50 pasažieru ikdienas braucieniem no Vaiņodes uz Liepāju (63,9 km; brauciena ilgums 1 stunda 8 minūtes). Vaiņodi izvēlējāmies tāpēc, ka tā ir vienīgā Latvijas apdzīvotā vieta ar vairāk nekā 1000 iedzīvotājiem, līdz kurai, ceļu mērojot ar automašīnu, no tuvākajiem attīstības centriem Liepājas un Saldus nepieciešams gandrīz stundas brauciens.

Autobusa galamērķis noteikts Liepājas centrā – Kuršu ielā, tāpēc 20 minūtes ar pieturām reisā atvēlētas braucienam cauri pilsētai, kas, līdz Liepājai braucot ekspreša režīmā (paredzot vienīgo pieturu Grobiņā), autobusa vidējo kustības ātrumu reisā tik un tā samazina līdz 56 km stundā. Noteikts, ka reisiem jānotiek divreiz dienā (no rīta un vakarā) mācību laikā (170 dienas gadā). Izmaksās tiek iekļauti pārvadātāja izdevumi ar nelielu peļņu, kā arī Liepājas Autoostas piecenojums.

Ar šādu aprēķinu **viena pasažiera izmaksas mācību gadā Vaiņodes reisā iznāk 344 EUR (pēc spēkā esošajiem bilešu tarifiem pirms atlaižu piemērošanas – 510 EUR) jeb 11% no kopējiem skološanas gada izdevumiem nelielā vidusskolā**, kas ir salīdzinoši zems rādītājs. To iespējams sasniegt, pateicoties pārvadātāja gatavībai konkrētajā gadījumā iztikt bez tehniskajiem reisiem, t. i., tukša autobusa pārvietošanas no bāzes pretēji pasažieru plūsmas virzienam ikdienā, jo Vaiņodi iespējams izmantot arī kā autobusa bāzes vietu. Viens piecdesmitvietīga autobusa kilometrs šajā gadījumā pasūtītājam izmaksā tikai 0,79 EUR. Turklāt nepieciešamības gadījumā dienas laikā šo pašu autobusu iespējams izmantot citiem mērķiem.

Minētais piemērs rāda, ka pat Latvijas mērogos visattālākajos gadījumos (63,9 km!) izmaksas un laika patēriņš ir samērojams salīdzinājumā ar ieguvumiem, ko sniedz pakalpojumu klāsts attīstības centros.

99. att.

Prioritāri asfaltējamo ceļa posmu izvērtējums

Pēc “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķiniem **tikai 28% valsts, pašvaldību un Latvijas valsts mežu (LVM) ceļu ir ar melno jeb asfaltbetona segumu. Valsts ceļu vidū šis rādītājs ir 51 procents.** Visi galvenie autoceļi ir ar melno segumu, bet reģionālo autoceļu vidū asfaltētie ceļi ir 82,5%, vietējo autoceļu vidū – tikai 20,9 procenti. **Latvijā vēsturiski veidojusies situācija, ka valstī ir neproporcionāli pret iedzīvotāju skaitu blīvs autoceļu, to skaitā valsts autoceļu, tīkls. Uz vienu iedzīvotāju ir 70 m autoceļu un 10,2 m valsts autoceļu, kas nozīmē, ka ikvienam iedzīvotājam ar saviem nodokļiem jāuztur 10,2 metri ceļa (salīdzinājumam – bagātākajā, bet divreiz retāk apdzīvotajā Somijā 14 m, Lietuvā 7,6 m, Dānijā tikai 0,7 m). Tas nozīmē, ka ir rūpīgi jāizvēlas, kurus autoceļus asfaltēt prioritāri.**

Pētījuma autoru mērķis bija noskaidrot asfaltējamo ceļu optimālos posmus, kam blīvi apdzīvotās vietas būtu jāpieslēdz asfaltēto autoceļu tīklam un jāsavieno tās ar tuvāko attīstības centru vai citu pilsētu, kur ir potenciāls, arī samazinoties iedzīvotāju skaitam, vidējās izglītības pakalpojumu saglabāšanai (piemēram, Robežnieki–Asūne–Dagda un Zante–Zemīte–Kandava). Metodikā tika atlasītas tās apdzīvotās vietas, kur iedzīvotāju skaits (pēc autoru aprēķiniem, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem) pārsniedz 100, kas nav pievienotas kopējam valsts asfaltēto autoceļu tīklam un kuras no tā šķir vismaz 2 kilometri. **Kopumā ir 126 vietas ar vismaz 100 iedzīvotājiem, kas nav pieslēgtas asfaltēto ceļu tīklam. Lielākās no tām ir Misa (779 – 2011. gadā), Indra (626), Ļaudona (562), Svitene (532) un Pampāji (526). Tāpat tika aplūkotas lielākās apdzīvotās vietas, kas ir pieslēgtas asfaltēto ceļu tīklam, taču ne pa taisnāko ceļu savienotas ar tuvāko attīstības centru. Tādas bija Kalnciems un Trikāta, kur attiecīgi Jelgavas un Valmieras sasniegšana pa asfaltētu ceļu kļūtu par 6,8 km un 4,7 km īsāka.**

Ņemot vērā nepietiekamo finansējuma apjomu, kāds valstī pieejams jaunu ceļa posmu asfaltēšanai, izvērtējuma ietvaros galvenais mērķis bija piedāvāt uzlabot ceļu tīklu tā, lai pēc iespējas izdevīgāk (noasfaltējot mazāk kilometru grants ceļa) tas būtu vislielākam cilvēku skaitam, tāpēc nozīmīgs rādītājs bija **iedzīvotāju skaits uz asfaltējamā ceļa posma kilometru.** Iedzīvotāju skaita aprēķinā tika iekļauti tie iedzīvotāji, kuriem šī ceļa posma asfaltēšana uzlabotu dzīves kvalitāti: ne tikai tie, kuri dzīvo apdzīvotajās vietās, kas tagad tiks pieslēgtas asfaltēto ceļu tīklam, bet arī apkārtnes iedzīvotāji, kam šis ceļš ir vai būs visizdevīgākais nokļūšanā uz noteiktu galamērķi. Piemēram, ceļa no Dagdas uz Asūni asfaltēšana būs nozīmīga ne tikai aptuveni 270 Asūnes ciema iedzīvotājiem, bet arī visiem Ķepovas pagasta un gandrīz visiem Asūnes pagasta iedzīvotājiem (kopumā 575 cilvēkiem). Kā augsts rādītājs tika novērtēts **70 iedzīvotāju uz asfaltējamo kilometru**, tāpēc asfaltēšanai ir izvēlēti tie ceļa posmi, kur šis rādītājs ir pārsniegts. Visaugstākais tas bija Indras–Krāslavas (276) un Kalnciema–Jelgavas (219) maršrutā.

Tā kā autori apzinās valsts ierobežotos naudas līdzekļus, mērķis bija rast kompromisu starp laika ziņā izdevīgāko ceļa posmu un ceļu, kur asfaltējamais posms ir īsāks, kā arī tehniski vienkāršāk asfaltējams. Tā Ļaudonas gadījumā taisnākais ceļš uz Madonu ir V841 (caur Lazdonu), taču tā asfaltējamais posms būtu par 4,1 km garāks, kā arī reljefa dēļ šis ceļš ir sarežģītāk asfaltējams nekā autoceļš P82.

Pa grants ceļu pārvietošanās arī normālos laika apstākļos ir lēnāka nekā pa asfaltētu ceļu, tāpēc autori novērtēja arī laika ieguvumu, ko dos noteiktā ceļa posma noasfaltēšana. Vislielāko ieguvumu ceļa asfaltēšana dos maršrutos Lestene–Dobeles (9,7 minūtes jeb par 30% ātrāk) un Liepna–Alūksne (5,8 minūtes jeb 15,7% ātrāk). Dažos gadījumos (Bukaiši, Kurmene, Pāce) ceļa asfaltēšana acīmredzamu laika ieguvumu nedod, taču **asfalta segums garantē, ka šie posmi būs braucami faktiski vienādā ātrumā neatkarīgi no gadalaika un laikapstākļiem**, ko nevar sacīt par grants segumu. Tātad, lai arī vasarā ceļā pavadītais laiks varbūt nemainītos, taču, piemēram, **atkušņa periodā ceļā pavadītais laiks uzlabotos ievērojami.** Tāpat jāņem vērā, ka asfaltēto ceļu pieejamība samazina transporta līdzekļu uzturēšanas izmaksas un paaugstina apkārtnes iedzīvotāju komforta līmeni, risinot putekļu problēmu.

Līdz ar iedzīvotāju skaitu uz kilometru tika ņemti vērā arī tādi papildu faktori kā tas, vai apdzīvotajā vietā ir reorganizējama mācību iestāde, vai tas ir pagasta centrs, vai vietai ir kultūrvēsturiska/tūrisma nozīme. Tā, piemēram, autoceļa P41 asfaltēšana no Liepnas uz Alūksni būs nozīmīga Mārupes pamatskolas slēgšanas un Liepnas internātpamatskolas potenciālās slēgšanas, kā arī Liepnas vidusskolas reorganizācijas dēļ. Savukārt Lestenes pieslēgšana autoceļam A9 uzlabos tādu valsts mēroga kultūrvēsturisku objektu kā Lestenes luterāņu baznīca un Lestenes brāļu kapi sasniedzamību.

Izvēloties noteiktos ceļu posmus, iespēju robežās tika mēģināts:

- uzlabot apdzīvoto vietu sasniedzamību ne tikai no reģionālajiem attīstības centriem, bet arī no tuvākās pilsētas, kur izvietota **reģionālā slimnīca**. Piemēram, Ļaudonas gadījumā starp vairākiem ceļiem kā prioritāri asfaltējams tika izvēlēts ceļa posms, kas nodrošina ne tikai tuvākā attīstības centra Madonas, bet arī Rēzeknes sasniegšanu; Bukaišu gadījumā – gan Dobeles, gan Jelgavas sasniegšanu;
- ievērot iedzīvotāju gadu gaitā veidotās **tradicionālās saiknes** ar attīstības centriem, kas ne vienmēr ir tuvāki (Mārsnēni–Cēsis, Liepna–Alūksne);
- analizēt **iedzīvotāju izvietojumu**, balstoties uz “Karšu izdevniecība Jāņa sēta” un Centrālās statistikas pārvaldes datiem;
- analizēt skolēnu izvietojumu, kā arī **esošās un skolu tīkla reorganizācijas ietekmētās potenciālās plūsmas uz mācību iestādēm**, īpaši vidusskolām.
- ņemt vērā esošo kopējo un kravas **autotransporta intensitāti**, balstoties uz VAS “Latvijas Valsts ceļi” datiem (vienlaikus jāatzīst, ka, asfaltējot noteiktu ceļa posmu, intensitāte uz tā, visticamāk, pieaugs);
- analizēt **mājsaimniecību elektroenerģijas patēriņu** (autoru aprēķini pēc AS “Sadales tīkls” datiem) kā iedzīvotāju reālās klātbūtnes rādītāju;
- analizēt **uzņēmumu elektroenerģijas patēriņu** (autoru aprēķini pēc AS “Sadales tīkls” datiem) kā vienu no saimnieciskās aktivitātes rādītājiem;
- analizēt **sabiedriskā transporta tīklu**, autobusu aizpildījumu un pārvietošanās ātrumu (pēc Autotransporta direkcijas datiem);
- piedāvāt ne vienmēr visīsāko ceļu, bet tādu, kas dos jūtamu ieguvumu lielākam iedzīvotāju skaitam.

Kopumā autori piedāvā prioritāri asfaltēt 31 ceļu posmu **263 km garumā**, kas būtiski **uzlabos sasniedzamību ap 28,6 tūkstošiem iedzīvotāju (vidēji 109 cilvēki/km)**. **Detalizēta informācija par katru ceļu posmu plānošanas reģionu griezumā dota šī pētījuma 2. pielikumā. Ceļu posmi attēloti vidusskolu tīkla modeļa kartēs (76.–80. att.).**

Pielikumi

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums

Sporta infrastruktūras izvietojuma kartes

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums Kurzemes plānošanas reģionā

19. tab.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte ¹	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā ²	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte ³	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Zante–Saldus	29 min. (30,3 km)	27,8 min. (30,3 km)	P109 (Zante–Ciskaiņi 3,7 km)	242 (58)	315 Zantē	500 Zantes 20 Zemītes 520 kopā	141	Viens no lielākajiem ciemiem, pagasta centriem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu; pamatskolas reorganizācija	Kaut gan asfaltējamais posms nav liels, tas paātrinās nokļūšanu tuvākajā attīstības centrā Saldū gandrīz visiem pagasta iedzīvotājiem.
Zante–Kandava	26 min. (26,3 km)	21,7 min. (26,3 km)	P109 (Zante–Zemīte 9,2 km)	242 (58)	315 Zantē	519 Zantes	73	Zante ir viens no lielākajiem ciemiem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu, kurā tiks reorganizēta pamatskola, savukārt Zemītes pamatskola potenciāli slēdzama.	Šis virziens uzlabos novada centra Kandavas sasniedzamību, ar ko abām apdzīvotajām vietām ir visciešākās saites, kā arī ar attīstības centru Tukumu un Rīgu.
			P109 (Zemīte–Valdeķi 8,3 km)	457 (37)	229 Zemītē	667 Zemītes 20 Vānes 80 Kandavas			
			kopā 17,5 km		544 kopā	1286 kopā			
Ruba–Saldus	40 min. (43,6 km)	36,5 min. (43,6 km)	V1161 (V1160–Druvas (P89) 7,6 km)	44(32)	347 Rubā	650 Rubas	89	Pamatskolas reorganizācija pagasta centrā, kas nav sasniedzams pa asfaltu.	Savienojums ar vēsturisko centru Saldū un tuvāko pamatskolu Ezerē ietekmēs gandrīz 1000 apkārtnes iedzīvotāju ikdienu, gan nokļūšanu līdz tuvākajai mācību iestādei, gan pakalpojumu saņemšanu.
			P96 (Druvas (V1161)–Grīvaiši 3,4 km)	405(69)	93 Līkupēnos 31 Rozēs	315 Jaunauces 15 Ezeres			
			kopā 11 km		471 kopā	980 kopā			

1 Automašīnu skaits diennaktī (jaunākie pieejamie LVC dati par ceļa posmu).

2 "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķins, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem (CSP).

3 "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķins, balstoties uz CSP 2017. gada datiem.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Satiķi–Saldus	20 min. (17,7 km)	16,5 min. (17,7 km)	V1298 (Satiķi–V1430 2,9 km)	258(5)	247 Satiķos	594 Gaiķu	83	Pagasta centrs, kurā tiks slēgta skola	Ceļa asfaltēšana uz attīstības centru Saldū uzlabos visu Gaiķu pagasta, kā arī apkārtnes iedzīvotāju ikdienu.
			V1430 (V1298–Nabagupe 7,8 km)	396(28)	42 Gaiķos	15 Saldus			
						60 Šķēdes			
						220 Vānes			
			kopā 10,7 km		289 kopā	889 kopā			
Krote–Liepāja	44 min. (44,9 km)	42 min. (44,9 km)	P114 (Krote–A9 6 km)	217 (30)	177 Krotē	290 Bunkas	147	Ciems, kurā tiks reorganizēta pamatskola	Posma līdz autoceļam A9 asfaltēšana būtu noderīga divos virzienos: paātrinātu gan Krotē, apkārtnes iedzīvotāju nokļūšanu reģiona centrā Liepājā, gan visa Priekules nov. iedzīvotāju nokļūšanu Rīgā. Nākotnē apsverama šī ceļa asfaltēšana līdz Knīveriem – tad Priekule būs savienota ar asfaltētu ceļu Rīgas virzienā.
						529 Priekules			
						1985 Priekules pilsētā			
						632 Gramzdas			
						809 Virgas			
						551 Kalētu			
			1131 kopā						
Nīgrande – Saldus	49 min (53,9 km) – pa P105 un P106	47 min. (46,4 km)	V1180 (Pampāju/Nova dneiku pag. robeža – Sesile 9,6 km)	359 (11)	526 Pampājos	591 Pampāju	189	Skolas slēgšana vienā no lielākajiem ciemiem, kā arī Kalnu vidusskolas reorganizācija. Pampājos un Auniņos ir liela ekonomiskā aktivitāte SIA "Pampāji" darbības dēļ.	Ceļa posma asfaltēšana paātrinātu daudzu pagastu un apkārtnes iedzīvotāju nokļūšanu Saldū. Tādi ciemi kā Kalni, Atvari, Kareji, Pampāji un Auniņi ir ar augstu ekonomisko aktivitāti, kam būtisks ērts savienojums ar attīstības centru. Lai arī Nīgrande, Kalni, Kareji pašlaik ir savienoti ar Saldū pa asfaltētu ceļiem (P105 un P106), tas ir 7,3 km tālāks nekā piedāvātais maršruts. Apsverama ceļa V1169 asfaltēšana, kas nodrošinātu Nīgrandes un Kalnu iedzīvotājiem vistaisnāko savienojumu ar Saldū.
					33 Auniņos	50 Novadnieku			
			V1166 (Kareji – Franči 3,6 km)	142 (24)	24 Veldrēs	45 Kursīšu			
						596 Zaņas			
						1218 Nīgrandes			
			kopā 13,2 km		583 kopā	2500 kopā			

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums Zemgales plānošanas reģionā

20. tab.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte ¹	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā ²	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte ³	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamu km	Iemesls	Komentārs
Misa–Vecumnieki	12 min. (9,2 km)	9,5 min. (9,2 km)	V1011 (Misa–Bāliņi 3,5 km)	422 (122)	779 Misā	1050 Vecumnieku	181	Misa ir vislielākais ciems Latvijā, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu; tajā tiks reorganizēta vidusskola.	Apkārtnes iedzīvotājiem Vecumnieki ir nozīmīgākais centrs, kur pieejami pakalpojumi un vidusskola. Tālākā perspektīvā nozīmīgs būtu Misas savienojums arī ar attīstības centru Bausku (pa autoceļu V1012).
			P88 (Bāliņi–Vecumnieki 2,1 km)	449 (85)	197 Beibežos 44 Bāliņos				
			kopā 5,8 km		1010 kopā				
Kalnciems–Jelgava	33 min. (25,4 km)	30 min. (25,4 km)	V1065 (Celmraugciems–Svētvaldes 9 km)	757 (128)	1936 Kalnciemā	1946 Kalnciema	219	Kalnciems ir viens no lielākajiem ciemiem Latvijā, taču tiešākais ceļš uz Jelgavu nav asfaltēts; tajā plānota vidusskolas reorganizācija.	Lai arī Jelgava pa asfaltu ir sasniedzama pa otru Lielupes krastu, šis ceļš ir 8 km īsāks un ļoti aktīvi izmantots vietējo iedzīvotāju vidū, viens no visintensīvāk izmantotajiem grants ceļiem Latvijā. No šī ceļa asfaltēšanas potenciāli iegūtu liels skaits cilvēku, jo Jelgava ir tuvākais reģionālais centrs, kurā pieejams plašs pakalpojumu klāsts. Savukārt Jelgavas iedzīvotājiem uzlabotos Jūrmalas rietumdaļas sasniedzamība.
					28 Kaigu ciemā	25 Līvberzes			
					22 Dārzciemā				
					28 Poķos				
					2014 kopā	1971 kopā			

1 Automašīnu skaits diennaktī (jaunākie pieejamie LVC dati par ceļa posmu).

2 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem (CSP).

3 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz CSP 2017. gada datiem.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Svitene–Bauska	21 min. (19,6 km)	18,2 min. (19,6 km)	V1033 (Svitene–Rundāles pils 7,5 km)	666 (53)	532 Svitenē	730 Svitenes	112	Viens no lielākajiem ciemiem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu.	Ceļa asfaltēšana paātrinātu savienojumu ar attīstības centru Bausku un novada centru Pilsrundāli. Ietekmēs lielāko daļu pagasta iedzīvotāju. Alternatīva būtu autoceļa V1030 asfaltēšana, kas asfaltējamo posmu samazinātu par 2 km, taču kopējais ceļā pavadītais laiks pieaugtu par 5 minūtēm.
						50 Rundāles			
						60 Sesavas			
						840 kopā			
Bukaiši–Dobele	30 min. (29,1 km) pa V1106, V1122, P96, P103	33,5 min. (32,6 km) pa V1106, P95, P103	V1106 (Bukaiši–Augstkalne 4,4 km)	114 (18)	259 Bukaišos	375 Bukaišu	90	Ievērojams ciems, pagasta centrs, kas nav pieslēgts asfaltētu ceļu tīklam.	Lai arī šis ceļa posms ir nedaudz garāks kā taisnākais ceļš uz Dobeli, asfaltējot tieši šo posmu, Bukaišu un apkārtnes iedzīvotājiem paveras iespējas ātrāk sasniegt ne tikai pagasta centru Augstkalni, novada centru Zelmeņus, tuvāko attīstības centru Dobeli, bet arī Jelgavu un Rīgu.
						20 Augstkalnes			
						395 kopā			
Kurmene – Vecumnieki	31 min. (32,8 km) pa V936, V940	31,5 min. (34,7 km)	V1003 (Kurmene–Vecumnieki 4,4 km)	502 (85)	259 Kurmenē	370 Kurmenes	84	Ievērojams ciems, pagasta centrs, kas nav pieslēgts asfaltētu ceļu tīklam.	Kurmenes iedzīvotāji pa labāku ceļu varēs sasniegt tuvāko vidusskolu un novada centru Vecumniekos, kā arī attīstības centru Aizkraukli un Rīgu.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Lestene–Dobele	30 min. (30,8 km) pa V1484, V1101, A9, P97	20,3 min. (22,1 km)	V1101 (Lestene–Aizstrautnieki 9,5, km)	351 (98) līdz Kaķkalniem; 458 (78) līdz A9	259 Lestenē	599 Lestenes	133	Lestene ir ievērojams ciems, pagasta centrs, ar valsts mēroga kultūrvēsturiskiem objektiem – Lestenes baznīcu un 2. pasaules kara brāļu kapiem.	Asfaltēto ceļu tīklam tiks pieslēgti divi nozīmīgi ciemi –Lestene un Aizstrautnieki, kam ievērojami uzlabosies gan tuvākā attīstības centra Dobeles, gan Rīgas sasniedzamība. Tāpat šī ceļa asfaltēšana paātrinās Dobeles sasniegšanu Džūkstes iedzīvotājiem.
			V1101 (Aizstrautnieki–Galenieki 4,6 km)		221 Aizstrautniekos	990 Džūkstes			
			kopā 14,1 km		43 Bērzbekē	280 Dobeles			
					523 kopā	1869 kopā			
Ērgļi (Brunavas pagasts)–Bauska	21 min. (20,5 km)	18,8 min. (20,5 km)	V1021 (Ērgļi–Grenctāles pienotava)	Nav datu	223 Ērgļos	890 Brunavas	133	ievērojams ciems, pagasta centrs; skolas slēgšana netālajos Mežgaļos, kur mācās apkārtnes bērni.	Ceļa noasfaltēšana lielākajai daļai Brunavas pagasta iedzīvotāju ievērojami uzlabos Bauskas, kā arī Rīgas sasniedzamību.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Pāce–Bauska	14 min. (10,5 km) pa V1026	14 min. (13,4 km) pa V1026, V1043, V1025	V1026 (Pāce–V1043 1,3 km)	279 (78)	251 Pācē	430 Gailīšu	165	Ievērojams ciems.	Lai arī asfaltējamais posms ir neliels, tā asfaltēšana paātrinātu ievērojamam iedzīvotāju skaitam nokļūšanu gan uz tuvāko sākumskolu un pagasta centru Uzvarā, gan uz attīstības centru Bausku.
			V1043 (Gruncki–V1025 1,3 km)	149 (0)					
			kopā 2,6 km						
Asare–Jēkabpils	49 min. (52,6 km)	47,5 min. (52,6 km)	V822 (Asare–Vilkupe 4,5 km)	261 (13)	129 Asarē	430 Asares	107	Pagasta centrs; skolas slēgšana.	Šī ceļa noasfaltēšana Ancenes un Asares iedzīvotājiem nodrošinātu ātrāku novada centra Aknīstes (tuvākās pamatskolas) un Jēkabpils sasniedzamību.
						50 Rubeņu			
Gārsene–Jēkabpils	48 min. (51,8 km)	47,3 min. (51,8 km)	V823 (Gārsene–P73 2,1 km)	213 (19)	250 Gārsenē	280 Gārsenes	133	Ievērojams ciems, pagasta centrs, vieta ar kultūrvēsturisku nozīmi.	Gārsenes un apkārtnes iedzīvotājiem būs ērtāka novada centra Aknīstes un attīstības centra Jēkabpils sasniedzšana.
Kraujas–Jēkabpils	44 min. (47,9 km)	43,2 min. (47,9 km)	V810 (Kraujas–Valdaiķi (P73) 2,5 km)	529 (21)	451 Kraujās	410 Gārsenes	172	Kraujās atrodas Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca.	Krauju pieslēgšana asfaltēto ceļu tīklam uz novada centru Aknīsti un tuvāko attīstības centru Jēkabpili būs ļoti nozīmīga slimnīcas darbiniekiem, tās pacientiem, viņu viesiem, kā arī preču piegādes transportam.
						20 Aknīstes			
						430 kopā			

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums Rīgas plānošanas reģionā

21. tab.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte ¹	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā ²	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte ³	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Laubere–Ogre	34 min. (36,8 km)	31,6 min. (36,8 km)	V920 (Laubere–P8 6,5 km)	462 (157)	368 Lauberē	450 Lauberes	88	Viens no lielākajiem ciemiem, pagasta centriem, kas nav sasniedzams pa asfaltu.	Savienojums ar Suntažiem, lielāko apkārtnes apdzīvoto vietu, kas arī ļautu ātrāk sasniegt attīstības centru Ogri.
					27 Viršņukalnā	120 Suntažu			
					395 kopā	570 kopā			
Rauda–Tukums	9 min. (6,2 km)	8,1 min. (6,2 km)	V1482 (Rauda–P131 2,6 km)	199 (16)	461 Raudā	30 Tumes	127	Raudas pansionāts.	Raudas pieslēgšana asfaltētajam ceļu tīklam uz tuvāko attīstības centru Tukumu būs ļoti nozīmīga pansionāta darbiniekiem, iemītniekiem, viņu viesiem, kā arī preču piegādes transportam.
						300 Smārdes			
						330 kopā			

1 Automašīnu skaits diennaktī (jaunākie pieejamie LVC dati par ceļa posmu).

2 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem (CSP).

3 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz CSP 2017. gada datiem.

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums Vidzemes plānošanas reģionā

22. tab.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte ¹	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā ²	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte ³	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Trikāta–Valmiera	25 min. (24,9 km)	23,1 min. (24,9 km)	V233 (Dutka–P18 4,4 km)	353 (109)	333 Trikātā	760 Trikātas	173	Liels ciems, pagasta centrs, kurā tiks reorganizēta skola.	Lai arī Trikāta pašlaik ir savienota pa asfaltu ar Strenčiem, nozīmīgāki tai ir divi virzieni – Valmiera un Smiltene. Tieši šī ceļa posma asfaltēšana dos devumu abu šo galamērķu, attīstības centru, kā arī Rīgas ērtākai un ātrākai sasniegšanai.
					89 Dutkā				
					422 kopā				
Druviena–Gulbene	40 min. (36,6 km)	36 min. (36,6 km)	V847 (Druviena–V413 12 km)	543 (49)	238 Druvienā	483 Druvienas	98	Ievērojami ciemi, pagasta centri, kuros, iespējams, nāksies slēgt skolas.	Ceļa posma noasfaltēšana ievērojamam skaitam iedzīvotāju trijos pagastos, to skaitā divos lielos ciemos – Druvienā un Tīrzā, uzlabos iespēju sasniegt Gulbeni, tuvāko attīstības centru un vidusskolu.
					255 Tīrzā	620 Tīrzas			
			V847 (Tīrza–V413 4,1 km)	690 (62)	45 Āžu dzirnavās–Brantos	70 Lizuma			
			kopā 12 km		300 kopā	1173 kopā			
Ļaudona–Madona	29 min. (26 km) pa P92, P62	24,2 min. (26 km)	P82 (Ļaudona–Mūrnieki 7,9 km)	365 (146)	562 Ļaudonā	1140 Ļaudonas	147	Vidusskolas reorganizācija vienā no lielākajiem ciemiem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu.	Ļaudonai ir būtisks savienojums ar attīstības centru Madonu. Lai arī taisnāks ceļš uz Madonu ir V841, tā neasfaltētais posms ir garāks (11,9 km), ar sarežģītāku konfigurāciju un vēsturiski mazāk uzturēts. Šī ceļa asfaltēšana uzlabos arī Rīgas sasniedzamību Lubānai.
					116 Tocē	20 Praulienas			
					678 kopā	1160 kopā			

1 Automašīnu skaits diennaktī (jaunākie pieejamie LVC dati par ceļa posmu).

2 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem (CSP).

3 “Karšu izdevniecības Jāņa sēta” aprēķins, balstoties uz CSP 2017. gada datiem.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējam o km	Iemesls	Komentārs
Mārsnēni–Cēsis	27 min. (24,9 km) pa V323, V322 un P20	24 min. (23,8 km)	V323 (Mārsnēni–Liepa 8,9 km)	602 (72)	211 Mārsnēnos	707 Mārsnēnu	99	Ievērojams ciems, pagasta centrs, kurā tiks slēgta skola.	Lai arī tuvākais attīstības centrs ir Smiltene, Mārsnēnu iedzīvotājiem vēsturiski bijušas ciešākas saiknes ar Cēsīm. Cēsis ir plašas izglītības un darba iespējas, šis virziens savienos arī ar tuvāko pamatskolu Liepā, novada centru Priekuljiem un Rīgu. Pirms pāris gadiem šejienes iedzīvotāju savākuši parakstus par tieši šī ceļu posma asfaltēšanu. Savukārt Smiltenes virziens paver iespējas sasniegt vistuvāko attīstības centru, kur ir arī vistuvākā vidusskola.
					33 Peņģos	160 Liepas			
					76 Mārsnēnmuižā				
					16 Auniņos				
					28 Startos				
Mārsnēni–Smiltene	24 min. (22,2 km)	22,2 min. (22,2 km)	V323 (Mārsnēni–Smiltenes nov. robeža 5,7 km)	602 (72)	20 Skangaļos	315 Raunas	99	Ievērojams ciems, pagasta centrs, kurā tiks slēgta skola.	Lai arī tuvākais attīstības centrs ir Smiltene, Mārsnēnu iedzīvotājiem vēsturiski bijušas ciešākas saiknes ar Cēsīm. Cēsis ir plašas izglītības un darba iespējas, šis virziens savienos arī ar tuvāko pamatskolu Liepā, novada centru Priekuljiem un Rīgu. Pirms pāris gadiem šejienes iedzīvotāju savākuši parakstus par tieši šī ceļu posma asfaltēšanu. Savukārt Smiltenes virziens paver iespējas sasniegt vistuvāko attīstības centru, kur ir arī vistuvākā vidusskola.
					96 Sarkaņos				
					40 Skuķos				
			kopā 14,6 km		520 kopā	1182 kopā			
Drusti–Smiltene	30 min. (30,4)	26,1 min. (30,4 km)	V235 (Drusti–Launkalne 11,7 km)	324 (23)	296 Drustos	810 Drustu	133	Viens no lielākajiem ciemiem, pagasta centriem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu un kurā, iespējams, nāksies slēgt skolu	Lai arī Drusti vēsturiski bijuši Cēsu ietekmes zonā, tomēr tuvākais attīstības centrs Smiltene ir krietni tuvāk (par 10 km). Smiltēnē un tās apkārtnē, tai skaitā Launkalnē, kurp vedīs šis ceļš, ir liela ekonomiskā aktivitāte, plašas darba iespējas. Smiltēnē atrodas gan tuvākā vidusskola, gan tehnikums.
					16 Lieduliešos	130 Jaunpiebalgas			
						310 Zosēnu			
						40 Launkalnes			
			312 kopā	1290 kopā					

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Pilskalns–Gulbene	21 min. (16 km)	17,7 min. (16 km)	V410 (Pilskalns-Rudzīši 9,9 km)	247(82)	147 Pilskalnā	870 Beļavas	88	Divi ievērojami ciemi, starp kuriem ir pagasta centrs, un slēdzama skola.	Pagasta iedzīvotāji ātrāk varēs sasniegt attīstības centru, kur koncentrējušās darba, kultūras, izglītības un sociālās funkcijas, kā arī Rīgu.
					165 Beļavā				
					10 Butānos				
					322 kopā				
Liepna–Alūksne	37 min. (34,4 km)	31,2 min. (34,4 km)	P41 (Liepna–Brenci 18,3 km)	338 (64)	481 Liepnā	710 Liepnas	75	Skolu reorganizācija Liepnā – vienā no lielākajiem ciemiem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu, kā arī skolas slēgšana Mālpupē. Abi ciemi ir pagasta centri.	Trīs pagastu iedzīvotājiem būtiski uzlabotos nokļūšanas iespējas attīstības centrā, ar kuru tiem vēsturiski izveidojusies ciešākā saikne.
					246 Mālpupē	541 Mālpupes			
						120 Malienas			
					727 kopā	1371 kopā			

Melnā seguma ceļu tīkla paplašināšanas priekšlikums Latgales plānošanas reģionā

23. tab.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējama posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte ¹	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā ²	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte ³	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Indra–Krāslava	30 min. (31,5 km)	29,3 min. (31,5 km)	V628 (Indra–Vaivodi 3,7 km)	328 (167)	626 Indra	790 Indras 230 Robežnieku 1020 kopā	276	Viens no lielākajiem ciemiem, kas nav sasniedzams pa asfaltētu ceļu.	Ceļa posma asfaltēšana paātrinātu Indras iedzīvotāju nokļūšanu attīstības centrā Krāslavā un tālāk Rīgas virzienā.
Robežnieki–Dagda	20 min. (16,9 km)	15,3 min. (16,9 km)	V623 (Robežnieki–V606 6,3 km)	185 (11)	306 Robežniekos	735 Robežnieku	94	Divi lieli ciemi, pagastu centri, kas nav savienoti pa asfaltu, Robežnieki un Asūne, kur, iespējams, tiks slēgtas skolas.	Savienojums ar Dagdu, novada centru un tuvāko vidusskolu būs ļoti būtisks trīs apkārtējo pagastu iedzīvotājiem. Šis virziens paātrinās nokļūšanu arī uz Rīgu un Rēzekni.
Asūne–Dagda	14 min. (11 km)	11,2 min. (11 km)	V606 (Asūne–Dagda 8,5 km)	531 (58)	289 Asūnē 59 Račevā 22 Gromikos	400 Asūnes 175 Ķepovas 85 Dagdas			
			kopā 14,8 km		676 kopā	1395 kopā			

1 Automašīnu skaits diennaktī (jaunākie pieejamie LVC dati par ceļa posmu).

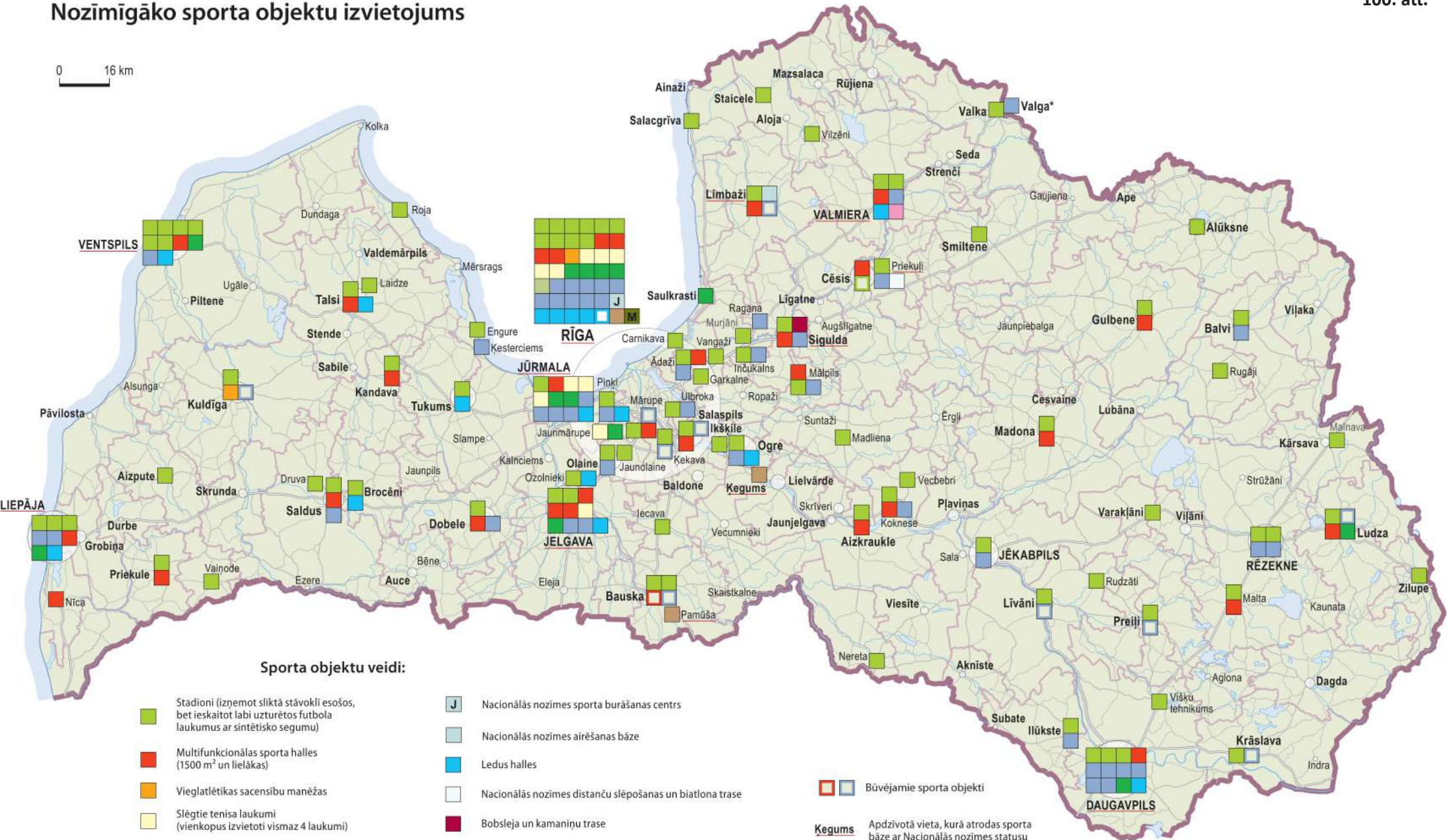
2 "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķins, balstoties uz 2011. gada tautas skaitīšanas datiem (CSP).

3 "Karšu izdevniecības Jāņa sēta" aprēķins, balstoties uz CSP 2017. gada datiem.

Maršruts	Laiks un attālums ceļā pašlaik (izdevīgākais maršruts)	Prognozējamais laiks un attālums ceļā	Asfaltējamais posms un tā garums	Kopējā un kravas satiksmes intensitāte	Iedzīvotāju skaits apdzīvotajā vietā	Pagasta iedzīvotāju skaits, kuriem uzlabosies dzīves kvalitāte	Iedzīvotāju skaits uz asfaltējamo km	Iemesls	Komentārs
Robežnieki–Krāslava	33 min. (32,7 km)	28,2 min. (32,7 km)	V626 (Robežnieki– Veceļi 14,5 km)	203 (10)	306 Robežniekos	490 Robežnieku 420 Asūnes 105 Ķepovas 60 Svariņu 65 Skaistas 1140 kopā	79	Divi lieli ciemi, pagastu centri, kas nav savienoti pa asfaltu, Robežnieki un Asūne, kur, iespējams, tiks slēgtas skolas.	Savienojums ar reģionālo attīstības centru Krāslavu ir būtisks daudzu darījumu kārtošanai, kā arī tas pavērtu plašākas variācijas izglītības ieguvē. Šis ceļš paātrinās Rīgas sasniegšanu šo pagastu iedzīvotājiem.
Izvalta–Krāslava	17 min. (12,9 km)	13,6 min. (12,9 km)	V636 (Izvalta– Ūdrīši 8,9 km)	409 (57)	294 Izvaltā	475 Izvaltas 150 Ūdrīšu 450 Šķeltovas 1075 kopā	121	Skolas slēgšana Izvaltā, liels skaits iedzīvotāju nav pieslēgti asfaltēto ceļu tīklam.	Lielam skaitam iedzīvotāju no trim pagastiem pavērsies iespēja krietni ātrāk nokļūt attīstības centrā – Krāslavā.
Kruki–Malta	18 min. (15,6 km)	15,7 min. (15,6 km)	V582 (Kruki– Silmala 7 km)	128 (25)	280 Krukos 54 Zujos 334 kopā	680 Silmalas	97	Ciems, kas nav pieslēgts asfaltēto ceļu tīklam, vienā no blīvāk apdzīvotajiem Latvijas pagastiem.	Kruki iegūs asfaltēta ceļa savienojumu ar tuvāko centru – Maltu, kurā ir vidusskola un kvalitatīva sporta infrastruktūra, kā arī būs savienoti ar nozīmīgāko reģionālo centru – Rēzekni.

Nozīmīgāko sporta objektu izvietojums

0 16 km

Sporta objektu veidi:

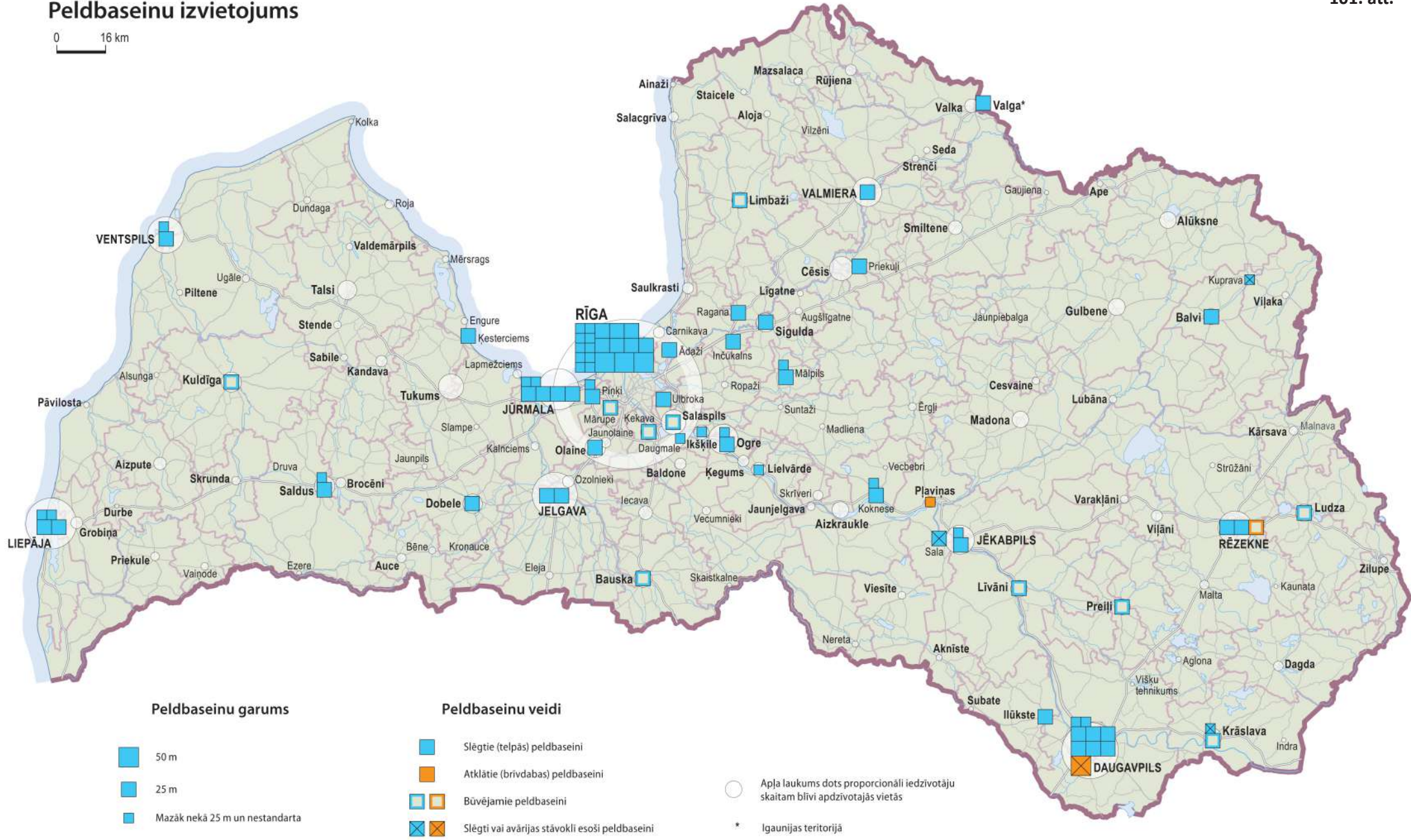
- Stadioni (izņemot sliktā stāvoklī esošos, bet ieskaitot labi uzturētos futbola laukumus ar sintētisko segumu)
- Multifunkcionālas sporta halles (1500 m² un lielākas)
- Vieglatlētikas sacensību manēžas
- Slēgtie tenisa laukumi (vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)
- Tenisa laukumi (vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)
- Nacionālās nozīmes golfa laukumi
- Slēgtie peldbaseini (25 m un garāki)
- J Nacionālās nozīmes sporta burāšanas centrs
- Nacionālās nozīmes airēšanas bāze
- Ledus halles
- Nacionālās nozīmes distanču slēpošanas un biatlona trase
- Bobsleja un kamanīņu trase
- Nacionālās nozīmes BMX trase
- Nacionālās nozīmes jātnieku sporta manēža
- Nacionālās nozīmes autotrases un mototrases

- ■ Būvējamie sporta objekti
- Kegums** Apdzīvotā vieta, kurā atrodas sporta bāze ar Nacionālās nozīmes statusu
- Apļa laukums dots proporcionāli iedzīvotāju skaitam blīvi apdzīvotajās vietās
- * Igaunijas teritorijā

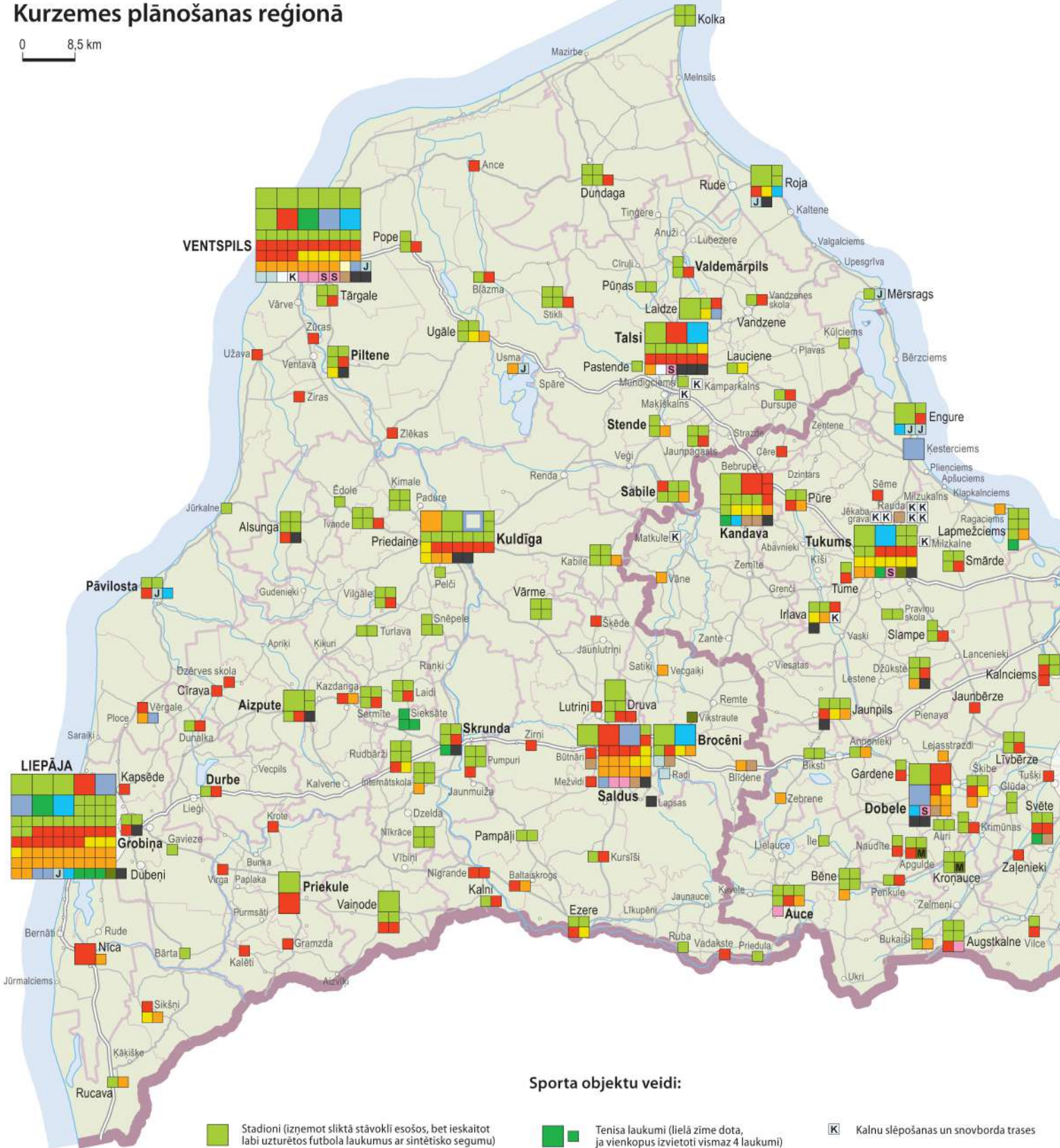
Peldbaseinu izvietojums

0 16 km

Sporta objektu izvietojums Kurzemes plānošanas reģionā

0 8,5 km

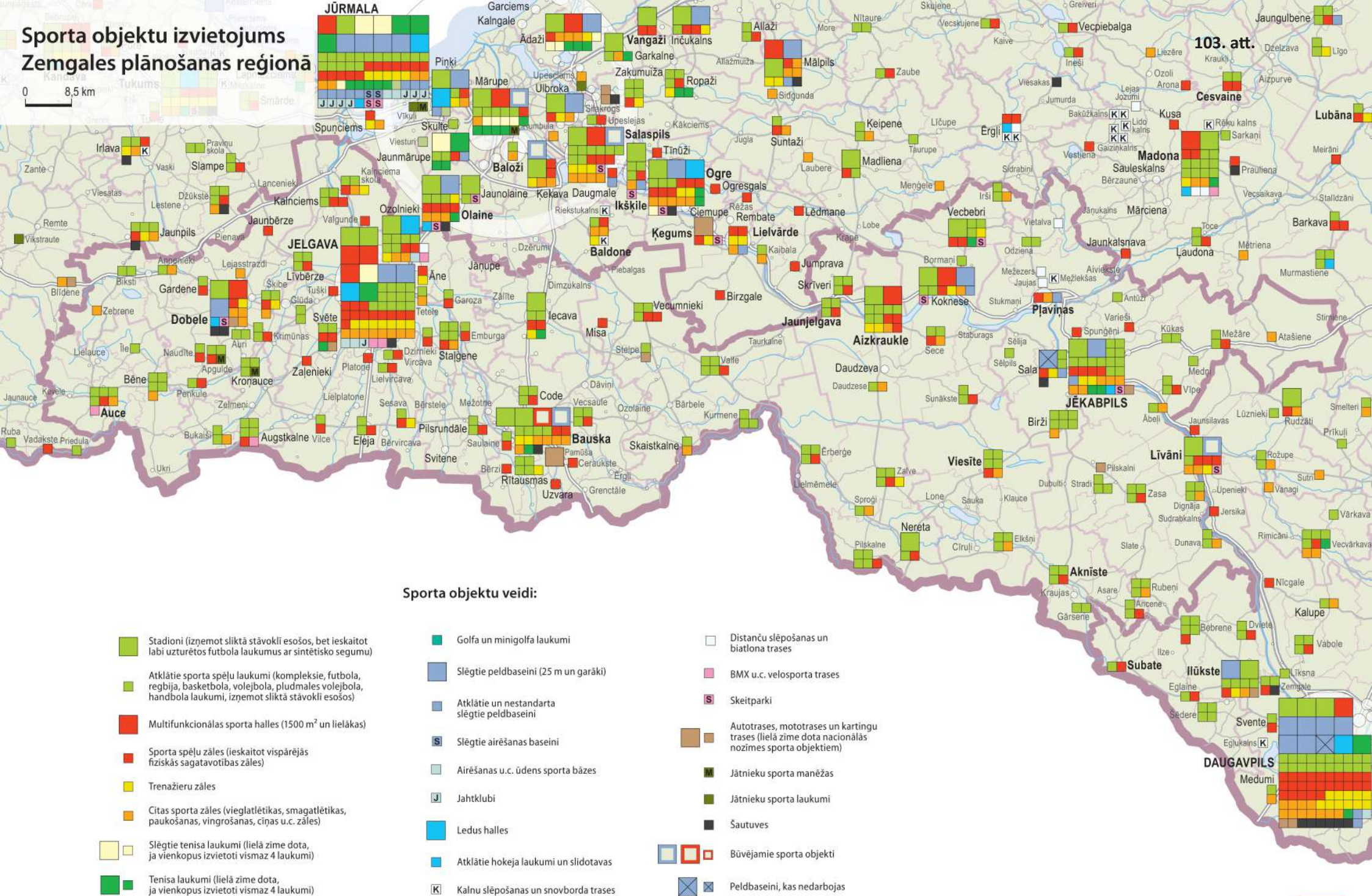
Sporta objektu veidi:

Stadioni (izņemot slīktā stāvoklī esošos, bet ieskaitot labi uzturētos futbolu laukumus ar sintētisko segumu)	Tenisa laukumi (lielā zīme dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)	Kalnu slēpošanas un snovborda trases
Atklātie sporta spēļu laukumi (kompleksie, futbola, regbija, basketbola, volejbola, pludmales volejbola, handbola laukumi, izņemot slīktā stāvoklī esošos)	Slēgtie peldbaseini (25 m un garāki)	Distanču slēpošanas un biatlona trases
Multifunkcionālas sporta halles (1500 m ² un lielākas)	Atklātie un nestandarta slēgtie peldbaseini	BMX u.c. velosporta trases
Sporta spēļu zāles (ieskaitot vispārējās fiziskās sagatavotības zāles)	Slēgtie airēšanas baseini	Skeitparki
Trenažieru zāles	Airēšanas u.c. ūdens sporta bāzes	Autotrases, mototrases un kartingu trases
Vieglatlētikas sacensību manēžas	Jahtklubi	Jātnieku sporta manēžas
Citas sporta zāles (vieglatlētikas, smagatlētikas, paukošanas, vingrošanas, ciņas u.c. zāles)	Ledus halles	Jātnieku sporta laukumi
Slēgtie tenisa laukumi	Atklātie hokeja laukumi un slidotavas	Šautuves

Sporta objektu izvietojums Zemgales plānošanas reģionā

0 8,5 km

Sporta objektu veidi:

Stadioni (izņemot slīktā stāvoklī esošos, bet ieskaitot labi uzturētos futbola laukumus ar sintētisko segumu)	Golfa un minigolfa laukumi	Distanču slēpošanas un biatona trases
Atklātie sporta spēļu laukumi (kompleksie, futbola, regbija, basketbola, volejbola, pludmales volejbola, handbola laukumi, izņemot slīktā stāvoklī esošos)	Slēgtie peldbaseini (25 m un garāki)	BMX u.c. velosporta trases
Multifunkcionālas sporta halles (1500 m ² un lielākas)	Atklātie un nestandarta slēgtie peldbaseini	Skeitparki
Sporta spēļu zāles (ieskaitot vispārējās fiziskās sagatavotības zāles)	Slēgtie airēšanas baseini	Autotrases, mototrases un kartingu trases (lielā zīmē dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
Trenāžieru zāles	Airēšanas u.c. ūdens sporta bāzes	Jātnieku sporta manēžas
Citas sporta zāles (vieglatlētikas, smagatlētikas, paukošanas, vingrošanas, cīņas u.c. zāles)	Jaktklubi	Jātnieku sporta laukumi
Slēgtie tenisa laukumi (lielā zīmē dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)	Ledus halles	Šautuves
Tenisa laukumi (lielā zīmē dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)	Atklātie hokeja laukumi un slidtavas	Būvējamie sporta objekti
	Kalnu slēpošanas un snoborda trases	Peldbaseini, kas nedarbojas

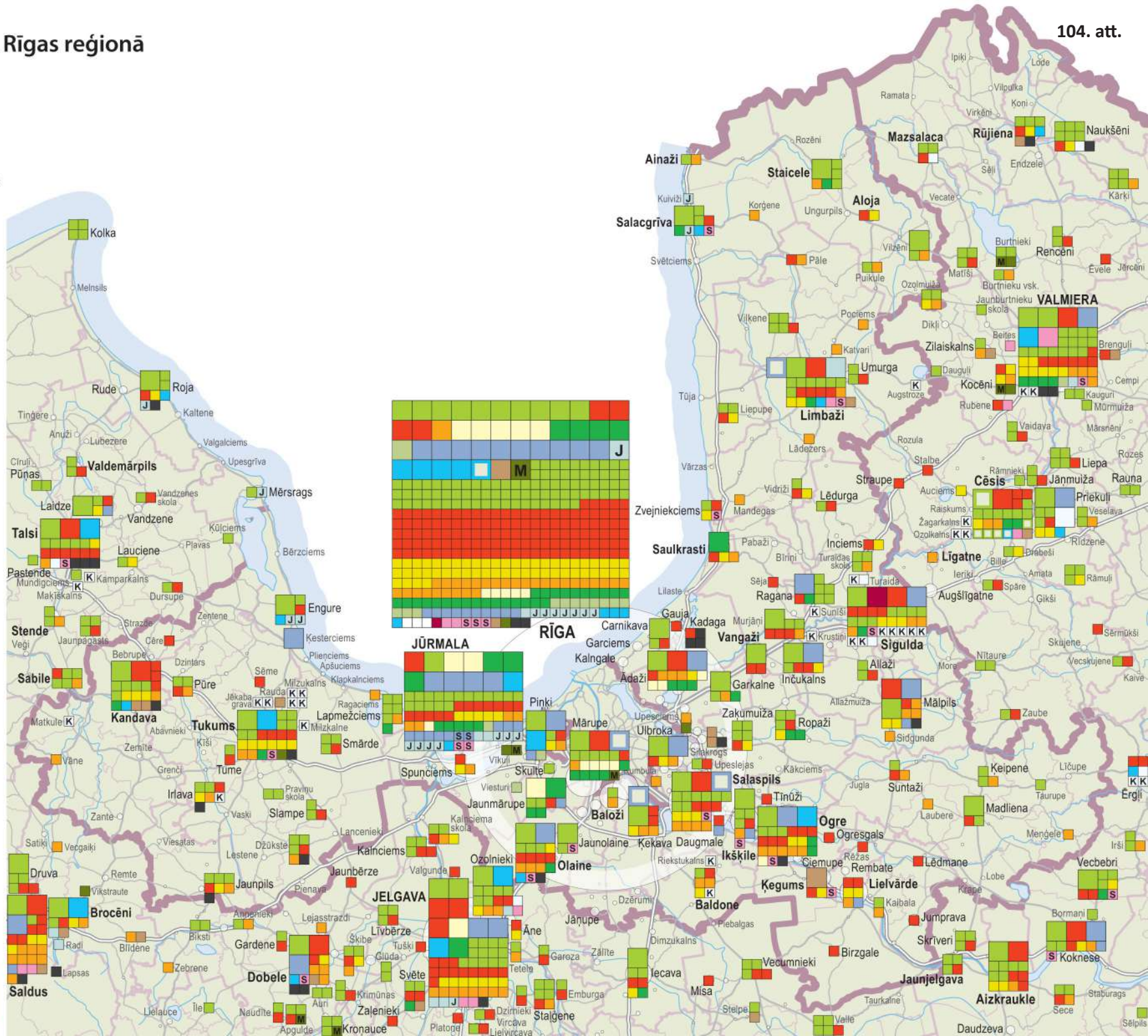

Sporta objektu izvietojums Rīgas reģionā

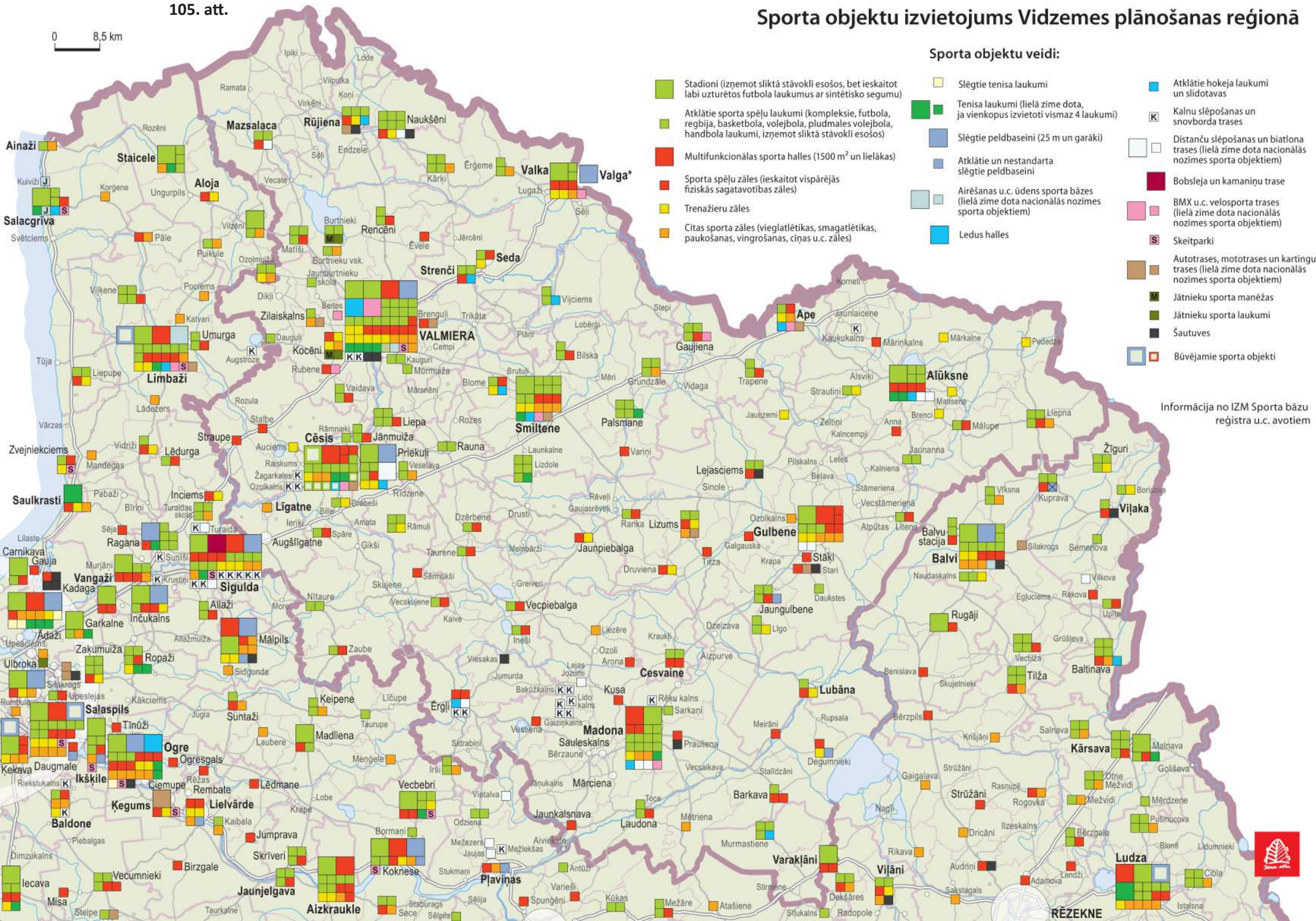
0 8,5 km

Sporta objektu veidi:

- Stadioni (izņemot sliktā stāvoklī esošos, bet ieskaitot labi uzturētos futbola laukumus ar sintētisko segumu)
- Atklātie sporta spēļu laukumi (kompleksie, futbola, regbija, basketbola, volejbola, pludmales volejbola, handbola laukumi, izņemot sliktā stāvoklī esošos)
- Multifunkcionālas sporta halles (1500 m² un lielākas)
- Sporta spēļu zāles (ieskaitot vispārējās fiziskās sagatavotības zāles)
- Trenāžieru zāles
- Citas sporta zāles (vieglatlētikas, smagatlētikas, paukošanas, vingrošanas, cīņas u.c. zāles)
- Slēgtie tenisa laukumi (lielā zīme dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)
- Tenisa laukumi (lielā zīme dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)
- Golfa un minigolfa laukumi
- Slēgtie peldbaseini (25 m un garāki)
- Atklātie un nestandarta slēgtie peldbaseini
- Slēgtie airēšanas baseini
- Airēšanas u.c. ūdens sporta bāzes (lielā zīme dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
- Jahtklubu
- Ledus halles
- Atklātie hokeja laukumi un slidotavas
- Kalnu slēpošanas un snovborda trases
- Distanču slēpošanas un biatlona trases (lielā zīme dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
- Bobsleja un kamanīņu trase
- BMX u.c. velosporta trases (lielā zīme dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
- Skeitparki
- Autotrases, mototrases un ratiņu trases (lielā zīme dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
- Jātnieku sporta manēžas (lielā zīme dota nacionālās nozīmes sporta objektiem)
- Jātnieku sporta laukumi
- Šautuves
- Būvējamie sporta objekti
- Peldbaseini, kas nedarbojas

0 8,5 km

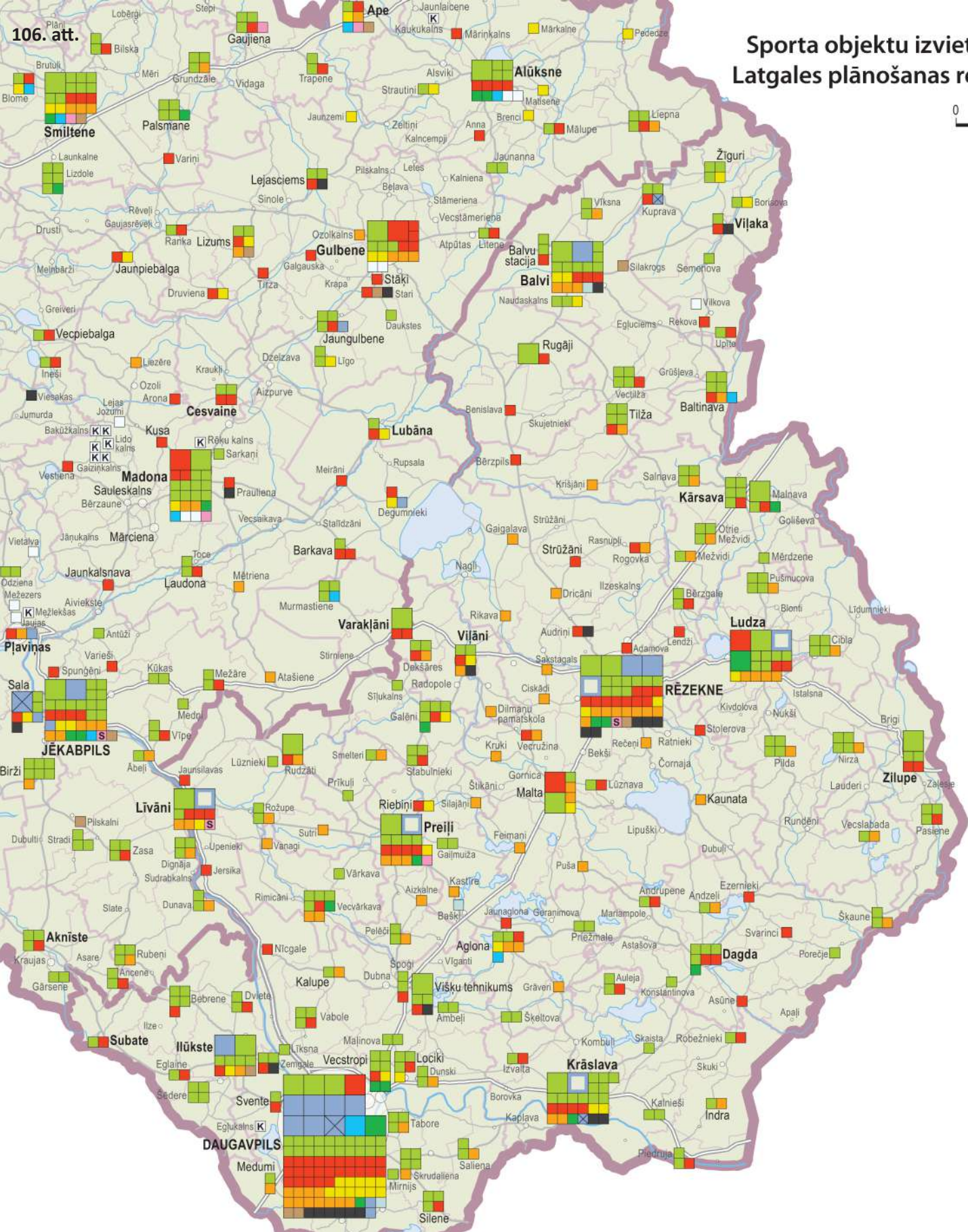

Informācija no IZM Sporta bāzu reģistra u.c. avotiem

Sporta objektu izvietojums Latgales plānošanas reģionā

0 8,5 km

Sporta objektu veidi:

- Stadioni (izņemot sliktā stāvoklī esošos, bet ieskaitot labi uzturētos futbola laukumus ar sintētisko segumu)
- Atklātie sporta spēļu laukumi (kompleksie, futbola, basketbola, volejbola, pludmales volejbola, handbola laukumi, izņemot sliktā stāvoklī esošos)
- Multifunkcionālas sporta halles (1500 m² un lielākas)
- Sporta spēļu zāles (ieskaitot vispārējās fiziskās sagatavotības zāles)
- Trenāžieru zāles

- Citas sporta zāles (vieglatlētikas, smagatlētikas, paukošanas, vingrošanas, cīņas u.c. zāles)
- Tenisa laukumi (lielā zīmē dota, ja vienkopus izvietoti vismaz 4 laukumi)
- Slēgtie peldbaseini (25 m un garāki)
- Atklātie nestandarta slēgtie peldbaseini
- Airēšanas u.c. ūdens sporta bāzes
- Jahtklubi

- Ledus halles
- Atklātie hokeja laukumi un slidotavas
- K Kalnu slēpošanas un snovborda trases
- Distanču slēpošanas un biatlona trases
- BMX u.c. velosporta trases
- S Skeitparki
- Autotrases, mototrases un kartingu trases
- Šautuves
- Peldbaseini, kas nedarbojas
- Būvējamie sporta objekti

